

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r.

Warszawa, 2023 r.

Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 6 listopada 2023 r.

Spis treści

1	Sytuacja społeczno-ekonomiczna osób starszych w Polsce	2
1.1	Sytuacja demograficzna	2
1.2	Sytuacja ekonomiczna i usługi społeczne	6
1.3	Sytuacja na rynku pracy	17
1.4	Stan zdrowia i opieka zdrowotna	19
1.5	Dostępne formy aktywności	25
1.6	Równe traktowanie, przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy	33
1.7	Sytuacja niepełnosprawnych osób starszych	36
2	Polityka społeczna wobec osób starszych na szczeblu centralnym	37
2.1	Ministerstwo Edukacji i Nauki	37
2.2	Ministerstwo Finansów	41
2.3	Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej	42
2.4	Ministerstwo Klimatu i Środowiska	43
2.5	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	62
2.6	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	66
2.7	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	77
2.8	Ministerstwo Rozwoju i Technologii	80
2.9	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	80
2.10	Ministerstwo Spraw Zagranicznych	95
2.11	Ministerstwo Sportu i Turystyki	96
2.12	Ministerstwo Sprawiedliwości	103
2.13	Ministerstwo Zdrowia	115
2.14	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	135
2.15	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	136
2.16	Zakład Ubezpieczeń Społecznych	138
3.	Polityka społeczna wobec osób starszych na szczeblu regionalnym	140
3.14	Województwo dolnośląskie	140
3.2.	Województwo kujawsko-pomorskie	146
3.3.	Województwo lubelskie	152
3.4.	Województwo lubuskie	161
3.5.	Województwo łódzkie	166
3.6.	Województwo małopolskie	173
3.7.	Województwo mazowieckie	181
3.8.	Województwo opolskie	185

3.9.	Województwo podkarpackie	193
3.10.	Województwo podlaskie	204
3.11.	Województwo pomorskie	213
3.12.	Województwo śląskie	218
3.13.	Województwo świętokrzyskie.....	225
3.14.	Województwo warmińsko-mazurskie.....	233
3.15.	Województwo wielkopolskie	239
3.16.	Województwo zachodniopomorskie	245
4.	Sprawozdanie z realizacji działań zaplanowanych w dokumencie Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo-Uczestnictwo-Solidarność	255
	Wnioski i rekomendacje	340
5.	Wykaz tabel.....	342

Wprowadzenie

Proces starzenia się społeczeństw europejskich jest wynikiem wydłużania się długości życia, a także spadającego od lat 70 XX wieku wskaźnika urodzeń. Polska należy do krajów, w których proces ten jest już zaawansowany. Dlatego też, działania na rzecz osób starszych stały się priorytetem publicznej polityki społecznej, realizowanej przez Rząd RP. Zmiany demograficzne zachodzące w polskim społeczeństwie, a także zjawiska społeczno-gospodarcze tj. pandemia COVID-19, wojna w Ukrainie czy utrzymująca się w Europie inflacja wymagają dostosowania prowadzonej polityki publicznej do stale zmieniających się potrzeb i oczekiwań osób starszych. Odpowiedzią na ten proces jest aktywna polityka społeczna wobec osób starszych prowadzona zarówno na poziomie centralnym jak i regionalnym. W związku z tym, w ramach polityki społecznej wobec osób starszych podejmowane są liczne działania związane z poprawą sytuacji materialnej i socjalnej seniorów, zapewnieniem dostępu do opieki zdrowotnej, jak również z umożliwieniem zachowania aktywności zawodowej, społecznej, edukacyjnej oraz kulturalnej i sportowej.

Realizując obowiązek nałożony przepisem art. 5 ust. 1 *ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych* (Dz. U. poz. 1705) Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, od wielu lat we współpracy z innymi resortami, instytucjami centralnymi oraz służbami społecznymi na szczeblu województw opracowuje *Informację o sytuacji osób starszych w Polsce*, która stanowi opis i diagnozę bieżącej sytuacji oraz potrzeb i oczekiwań seniorów.

Informacja prezentuje aktualną sytuację społeczno-ekonomiczną seniorów w Polsce. Przedstawione dane dotyczą w szczególności zagadnień z zakresu sytuacji demograficznej, ekonomicznej, rodzinnej, zdrowotnej, sytuacji na rynku pracy, dostępności i poziomu usług społecznych, czy też wszelkiego rodzaju aktywności podejmowanych przez osoby starsze. Dokument zawiera także opracowanie na temat stanu realizacji polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce na szczeblu centralnym oraz na szczeblu regionalnym. Ostatni rozdział to opracowanie na temat realizacji założeń zawartych w *Polityce społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność przyjętej uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. (M.P. poz. 1169)*. Do tej pory przyjętych zostało 7 edycji dokumentu. Ostatnia *Informacja za 2021 r.* została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 4 listopada 2022 r.

Należy podkreślić, że niektóre badania, ze względu na częstotliwość ich prowadzenia lub zasady publikacji są publikowane w cyklu kilkuletnim. Jednocześnie, niniejsze opracowanie zawiera najbardziej aktualne i dostępne dane statystyczne istotne dla polityki senioralnej.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej wyraża podziękowanie wszystkim Osobom i Instytucjom za pomoc i współdziałanie w przygotowaniu *Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r.*

1 Sytuacja społeczno-ekonomiczna osób starszych w Polsce

1.1 Sytuacja demograficzna

W końcu 2022 r. liczba ludności Polski wyniosła 37,8 mln, w tym blisko 9,8 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (25,9%). W stosunku do roku 2021 liczba osób w wieku senioralnym wzrosła o 67,6 tys. osób tj. o 0,7%.

Tabela 1 Ludność w 2022 r.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	Kobiety
w tysiącach									
Ogółem	37766,3	18249,3	19517,0	22489,9	10630,7	11859,3	15276,4	7618,7	7657,7
w tym 60 lat i więcej	9797,7	4103,2	5694,5	6278,9	2532,7	3746,3	3518,8	1570,5	1948,3
60-64 lata	2444,3	1151,5	1292,7	1469,2	661,0	808,2	975,1	490,6	484,5
65-69	2513,6	1129,2	1384,3	1612,8	690,7	922,1	900,8	438,5	462,3
70-74	2053,3	866,1	1187,2	1361,0	553,4	807,7	692,2	312,7	379,5
75-79	1186,3	462,2	724,1	793,3	304,3	489,1	393,0	158,0	235,0
80-84	801,4	272,5	528,9	524,0	176,9	347,1	277,5	95,6	181,8
85 lat i więcej	798,9	221,6	577,3	518,6	146,5	372,1	280,3	75,1	205,2
w %									
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym 60 lat i więcej	25,9	22,5	29,2	27,9	23,8	31,6	23,0	20,6	25,4

Stan w dniu 31 XII

Źródło: Wyniki bieżących bilansów ludności, GUS

W subpopulacji osób starszych najliczniejszą grupę (25,7%) stanowiły osoby w wieku 65-69 lat. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby w wieku 60-64 lata, których udział zmniejszył się w stosunku do roku poprzedniego o 1,4 p. proc, osiągając wielkość 24,9%. Mniej liczną, ale rosnącą w ostatnich latach jest grupa osób w wieku 70-74 lata. W 2022 r. w stosunku do roku poprzedniego liczba osób w tym wieku wzrosła o 3,4%, a ich udział w populacji osób starszych osiągnął poziom 21,0%. W 2022 roku w stosunku do roku poprzedniego najbardziej wzrosła liczba osób w wieku 75-79 lat (o 10,7%) i osiągnęła udział w populacji osób starszych na poziomie 12,1%. Należy zwrócić uwagę, że około 16,3% (wobec 16,7% w roku 2021) osób starszych stanowiły osoby w wieku co najmniej 80 lat.

W 2022 r. udział ludności w starszym wieku w miastach wyniósł 27,9% (wobec 27,7% w roku poprzednim). Na terenach wiejskich udział ten wyniósł 23,0% (tj. o 0,3 p. proc więcej niż w 2021 r.)

Tabela 2 Struktura ludności według płci w 2022 r.

Grupy wieku	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w odsetkach			w odsetkach			w odsetkach		
Ogółem	100,0	48,3	51,7	100,0	47,3	52,7	100,0	49,9	50,1
w tym 60 lat i więcej	100,0	41,9	58,1	100,0	40,3	59,7	100,0	44,6	55,4
60-64 lata	100,0	47,1	52,9	100,0	45,0	55,0	100,0	50,3	49,7
65-69	100,0	44,9	55,1	100,0	42,8	57,2	100,0	48,7	51,3
70-74	100,0	42,2	57,8	100,0	40,7	59,3	100,0	45,2	54,8
75-79	100,0	39,0	61,0	100,0	38,4	61,6	100,0	40,2	59,8
80-84	100,0	34,0	66,0	100,0	33,8	66,2	100,0	34,5	65,5
85 lat i więcej	100,0	27,7	72,3	100,0	28,2	71,8	100,0	26,8	73,2

Stan w dniu 31 XII

Źródło: Wyniki bieżących bilansów ludności, GUS

W populacji osób w starszym wieku większość stanowią kobiety. W 2022 r. podobnie jak rok wcześniej stanowiły one 58,1%. Na 100 mężczyzn przypadało ich 139 (dla ludności Polski wskaźnik feminizacji wyniósł 107). Przewaga liczebna kobiet wzrasta wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku, np. w grupie 60-64 lata kobiety w 2022 r. stanowiły 52,9% zbiorowości, a współczynnik feminizacji wyniósł 112. Wśród osób co najmniej 85-letnich 72,3% to kobiety, a na 100 mężczyzn przypadało ich 261.

Tabela 3 Współczynnik feminizacji w 2022 r. ^a

Grupy wieku	Ogółem	Miasta	Wieś
Ogółem	107	112	101
w tym 60 lat i więcej	139	148	124
60-64 lata	112	122	99
65-69	123	133	105
70-74	137	146	121
75-79	157	161	149
80-84	194	196	190
85 lat i więcej	261	254	273

^aLiczba kobiet na 100 mężczyzn (w dniu 31 XII)

Źródło: Wyniki bieżących bilansów ludności, GUS

Poziom zróżnicowania międzyplciowego zależy od miejsca zamieszkania. W 2022 r. w miastach współczynnik feminizacji w grupie osób w wieku senioralnym wyniósł 148, natomiast na wsi - 124. Jedynie w najstarszej grupie wieku, tj. osób w wieku 85 lat i więcej współczynnik feminizacji na wsi jest wyższy niż w mieście i wyniósł odpowiednio 273 i 254. Rosnący wraz z wiekiem udział kobiet w populacji jest konsekwencją dłuższego przeciętnego życia kobiet oraz nadumieralności mężczyzn.

W 2022 r. przeciętne dalsze trwanie życia noworodka płci męskiej wynosiło 73,4 roku, natomiast płci żeńskiej 81,1, co oznacza polepszenie się tych wskaźników w porównaniu do roku poprzedniego odpowiednio o 1,6 i 1,4 roku. Kobiety osiągające wiek 60 lat w 2022 r. miały przed sobą blisko 5 lat więcej dalszego trwania życia niż mężczyźni. W 2022 r. mężczyzna w wieku 60 lat miał przed sobą jeszcze średnio

18,7 roku życia (w 2021 r. było to 17,3 roku), zaś kobieta w tym wieku 23,6 roku życia (w roku poprzednim 22,4 roku).

Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn mających 60 lat zamieszkałych w miastach wynosiło 18,9 roku tj. o 0,6 roku dłużej niż mężczyzn na wsi, natomiast dalsze trwanie życia kobiet w tym wieku zamieszkałych w miastach wyniosło 23,7 roku (tj. o 0,3 więcej niż na wsi).

W strukturze ludności według stanu cywilnego najbardziej liczną grupą są osoby pozostające w związku małżeńskim. Jednakże wraz ze wzrostem wieku tendencja ta ulega znaczącym zmianom. Wśród osób w wieku sędziwym – aż 2/3 to osoby owdowiałe, w tym ponad 80% to samotnie żyjące kobiety.

Tabela 4 Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego i wieku w 2021 r.

Wiek	Ogółem	Stan cywilny				
		kawalerowie / panny	żonaci / zamężne	wdowcy / wdowy	rozwiedzeni / rozwiedzione	nieustalony
W TYSIĄCACH						
Ogółem	32 098,3	9 330,7	17 339,0	2 737,1	2 442,9	248,6
15–19 lat	1 762,0	1 743,2	1,5	0,0	0,0	17,2
20–24	1 928,5	1 810,3	95,3	0,2	2,2	20,5
25–29	2 353,5	1 571,3	720,5	1,3	28,1	32,3
30–34	2 786,3	1 156,0	1 480,2	4,5	111,3	34,4
35–39	3 214,6	920,4	2 011,1	11,5	236,9	34,7
40–44	3 070,8	632,5	2 061,0	22,4	328,4	26,5
45–49	2 711,9	417,0	1 877,6	41,7	358,4	17,3
50–54	2 273,6	270,6	1 617,6	70,8	303,0	11,6
55–59	2 284,3	232,8	1 637,6	132,5	270,4	11,0
60–64	2 624,3	217,4	1 853,1	263,3	279,7	10,8
65–69	2 488,4	160,7	1 688,6	396,3	233,7	9,1
70–74	1 924,8	96,7	1 197,4	473,8	150,8	6,1
75–79	1 022,9	42,5	540,2	373,7	63,0	3,5
80–84	851,2	30,5	349,1	424,0	43,5	4,2
85–89	531,3	18,2	157,0	328,3	23,5	4,3
90–94	217,9	8,2	43,9	154,5	8,2	3,1
95–99	47,5	2,3	6,8	35,2	1,5	1,8
100 lat i więcej	4,4	0,2	0,6	3,1	0,1	0,3

Źródło: dane wstępne z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 r.

Przedstawione tendencje wynikają ze zjawiska wyższej umieralności mężczyzn, która – w konsekwencji – powoduje częstsze owdowienia kobiet. W miarę przechodzenia do starszych grup wieku proces nasila się – w rezultacie starsi mężczyźni najczęściej do końca życia pozostają żonaci, a starsze kobiety są wdowami.

Tabela 5 Współczynnik zgonów w 2022 r.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
Ogółem	11,9	12,6	11,2	12,3	11,1
w tym 60 lat i więcej	39,8	45,5	35,7	38,8	41,5

60-64 lata	13,6	19,6	8,4	13,4	14,0
65-69	20,6	30,0	12,9	20,0	21,7
70-74	29,5	41,6	20,7	28,7	31,0
75-79	43,7	59,3	33,8	42,8	45,7
80-84	73,4	95,2	62,3	70,9	78,2
85 lat i więcej	168,9	189,8	161,0	160,5	184,4

^a Liczba zgonów osób w danym wieku na 1000 ludności w danym wieku
Źródło: Wyniki bieżących badań GUS

W 2022 r. liczba zgonów osób w wieku 60 lat i więcej przypadająca na 1000 ludności w tym wieku wyniosła 39,8, co oznacza spadek w stosunku do roku poprzedniego o 6,6. Umieralność wśród mężczyzn jest zdecydowanie wyższa niż wśród kobiet i proces ten nasila się wraz z wiekiem. Współczynnik zgonów wśród mężczyzn w wieku senioralnym w 2022 r. wyniósł 45,5, a wśród kobiet ukształtował się na poziomie 35,7. Obserwuje się również wyższą umieralność wśród seniorów zamieszkałych na wsi niż w mieście. Współczynnik zgonów osób starszych na wsi wyniósł 41,5, podczas gdy w mieście ukształtował się na poziomie 38,8.

Wyniki Prognozy ludności na lata 2023–2060¹⁾ wskazują na pogłębianie się procesu starzenia społeczeństwa. Mimo przewidywanego ubytku ludności o ponad 7 mln do 2060 r. spodziewany jest postępujący proces starzenia się ludności Polski, co oznacza wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej. Populacja osób w tym wieku wzrośnie w końcu horyzontu prognozy do 11,6 miliona i będzie stanowiła prawie 40% ogółu ludności.

Tabela 6 Prognoza ludności

rok prognozy	2030	2040	2050	2060
ogółem				
ogółem	37 049 551	35 258 862	33 199 662	30 925 606
w tym 60 lat i więcej	10 284 222	11 442 859	12 408 395	11 859 835
60-64	2 090 278	2 768 948	2 537 613	1 789 743
65-69	2 023 974	2 277 235	2 721 853	2 056 909
70-74	2 189 486	1 763 220	2 371 129	2 201 913
75-79	1 881 215	1 579 808	1 820 816	2 215 051
80-84	1 251 972	1 501 343	1 251 955	1 730 339
85 lat i więcej	847 297	1 552 305	1 705 029	1 865 880
mężczyźni				
ogółem	17 821 719	16 927 450	15 956 629	14 870 036
w tym 60 lat i więcej	4 328 153	4 901 881	5 409 621	5 160 537
60-64	997 001	1 327 919	1 220 810	866 409
65-69	927 921	1 057 843	1 273 613	966 533
70-74	945 775	782 978	1 066 392	999 383
75-79	754 090	659 699	778 467	961 332
80-84	456 187	571 956	497 716	704 354
85 lat i więcej	247 179	501 486	572 623	662 526
kobiety				
ogółem	19 227 832	18 331 412	17 243 033	16 055 570
w tym 60 lat i więcej	5 956 069	6 540 978	6 998 774	6 699 298
60-64	1 093 277	1 441 029	1 316 803	923 334
65-69	1 096 053	1 219 392	1 448 240	1 090 376

¹⁾ GUS, Prognoza ludności na lata 2023-2060.

70-74	1 243 711	980 242	1 304 737	1 202 530
75-79	1 127 125	920 109	1 042 349	1 253 719
80-84	795 785	929 387	754 239	1 025 985
85 lat i więcej	600 118	1 050 819	1 132 406	1 203 354

Stan w dniu 31 XII

Źródło: Prognoza ludności na lata 2023-2060

1.2 Sytuacja ekonomiczna i usługi społeczne

Zgodnie z wynikami reprezentacyjnego Badania budżetów gospodarstw domowych w 2022 r. przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami starszymi wyniósł 2 622,69 zł. Dochód ten był o 16,1% wyższy niż w gospodarstwach, w skład których wchodziły wyłącznie osoby młodsze, mające poniżej 60 lat.

Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej utrzymują się przede wszystkim z emerytur lub rent, które w 2022 r. stanowiły 80,2% ich dochodów. Dochody z pracy najemnej w przypadku tych gospodarstw stanowiły 10,4% ogółu dochodów, a dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym – 2,7%.

Tabela 7 Przeciętne miesięczne dochody na 1 osobę w gospodarstwach domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe				
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	z przynajmniej 1 osobą w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
			razem	w tym	
				1-osobowe	2-osobowe (obydwie osoby w wieku 60 lat i więcej)
OGÓŁEM					
w złotych					
Dochód rozporządzalny	2 258,76	2 236,90	2 622,69	2 629,16	2 628,33
w odsetkach					
Dochód rozporządzalny	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym dochód do dyspozycji	97,6	97,4	96,1	95,4	96,6
Dochody z pracy najemnej	69,2	31,7	10,4	8,9	11,3
Dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym w użytkowaniu indywidualnym	13,5	4,1	2,7	1,9	3,2
Dochody z gospodarstwa rolnego	2,3	5,4	0,3	0,4	0,2
Dochody ze świadczeń społecznych	12,8	57,0	84,3	85,2	83,8
dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych	2,9	52,3	83,5	84,1	83,2
w tym emerytury i renty*	2,0	49,8	80,2	76,1	82,7
dochody z pozostałych świadczeń społecznych	9,9	4,6	0,8	1,1	0,6
Pozostałe dochody	1,9	1,5	1,9	3,4	1,1

w tym dary otrzymane od osób prywatnych na gospodarstwo domowe	1,7	1,3	1,7	3,2	0,9
MIASTA					
w złotych					
Dochód rozporządzalny	2436,75	2439,93	2726,50	2722,72	2734,09
w odsetkach					
Dochód rozporządzalny	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym dochód do dyspozycji	97,4	96,8	95,9	95,1	96,4
Dochody z pracy najemnej	71,2	29,1	10,9	9,3	11,9
Dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym w użytkowaniu indywidualnym	14,1	4,0	2,7	1,8	3,2
Dochody z gospodarstwa rolnego	0,4	0,1	0,0	0,1	0,0
Dochody ze świadczeń społecznych	11,8	64,9	84,2	85,3	83,5
dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych	2,8	61,8	83,6	84,5	83,0
w tym emerytury i renty*	2,0	59,0	80,4	76,8	82,6
dochody z pozostałych świadczeń społecznych	9,0	3,0	0,6	0,8	0,5
Pozostałe dochody	2,0	1,5	1,8	3,2	0,9
w tym dary otrzymane od osób prywatnych na gospodarstwo domowe	1,8	1,4	1,7	3,1	0,8
WIEŚ					
w złotych					
Dochód rozporządzalny	1944,88	1995,05	2288,62	2284,58	2290,03
w odsetkach					
Dochód rozporządzalny	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym dochód do dyspozycji	98,2	98,3	97,1	96,7	97,2
Dochody z pracy najemnej	64,5	35,6	8,4	7,0	9,1
Dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym w użytkowaniu indywidualnym	12,0	4,2	2,6	1,9	3,0
Dochody z gospodarstwa rolnego	6,4	13,1	1,1	1,7	0,8
Dochody ze świadczeń społecznych	15,0	45,4	84,8	85,1	84,9
dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych	3,1	38,5	83,1	82,3	83,7
w tym emerytury i renty*	2,1	36,3	79,3	72,8	83,1
dochody z pozostałych świadczeń społecznych	11,9	7,0	1,7	2,8	1,2
Pozostałe dochody	1,9	1,5	2,5	4,1	1,8
w tym dary otrzymane od osób prywatnych na gospodarstwo domowe	1,5	1,1	1,9	3,6	1,1

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

* Pozycja obejmuje emerytury krajowe, renty strukturalne za przekazanie gospodarstwo rolne, emerytury zagraniczne, emerytury z otwartych funduszy emerytalnych, krajowe renty z tytułu niezdolności do pracy, renty zagraniczne.

UWAGA: Dane za 2022 r. zostały uogólnione w oparciu o wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2021 i nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze, które zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2011.

Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami starszymi w 2022 roku wyniosły 1896,44 zł i były o 26,3% wyższe niż w gospodarstwach, w skład których wchodziły wyłącznie osoby młodsze.

W 2022 r. udział przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w dochodzie rozporządzalnym w gospodarstwach domowych składających się wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej ukształtował się na poziomie 72,3%, podczas gdy w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami poniżej 60 lat wyniósł 66,5%.

Tabela 8 Przepiętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe				
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	z przynajmniej 1 osobą w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
			razem	1-osobowe	2-osobowe (obydwie osoby w wieku 60 lat i więcej)
OGÓŁEM					
w złotych					
Wydatki gospodarstwa domowego	1501,15	1437,93	1896,44	2131,97	1783,44
w odsetkach					
Wydatki gospodarstwa domowego	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
żywność i napoje bezalkoholowe	25,0	29,3	28,5	28,4	28,5
użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii	17,6	21,2	23,6	26,1	21,8
zdrowie	4,5	7,1	8,8	8,8	8,8
MIASTA					
w złotych					
Wydatki gospodarstwa domowego	1615,70	1624,66	1949,46	2189,12	1818,18
w odsetkach					
Wydatki gospodarstwa domowego	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
żywność i napoje bezalkoholowe	23,7	28,2	27,8	27,5	28,0
użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii	17,9	22,2	23,3	25,9	21,3
zdrowie	4,6	7,8	9,1	9,1	9,1
WIEŚ					
w złotych					
Wydatki gospodarstwa domowego	1299,13	1215,49	1725,81	1921,47	1672,30
w odsetkach					
Wydatki gospodarstwa domowego	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
żywność i napoje bezalkoholowe	27,9	31,0	30,9	32,0	30,1

użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii	16,9	19,6	24,6	26,7	23,6
zdrowie	4,2	5,9	7,9	7,5	8,1

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

UWAGA: Dane za 2022 r. zostały uogólnione w oparciu o wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2021 i nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze, które zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2011.

W gospodarstwach domowych, w skład których wchodziły tylko osoby w wieku 60 lat i więcej, udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe na 1 osobę, wyniósł w 2022 r. 28,5% (o 3,5 p. proc. więcej niż w gospodarstwach osób młodszych). Użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii stanowiły 23,6% ogółu wydatków gospodarstw wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej a wydatki na zdrowie – 8,8%, odpowiednio o 6,0 i 4,3 p. proc więcej w porównaniu z gospodarstwami młodszymi.

Poziom, dynamika i struktura dochodów oraz wydatków są istotnie zróżnicowane ze względu na miejsce zamieszkania gospodarstwa domowego. Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych zamieszkujących w miastach jest lepsza niż gospodarstw domowych na wsi. W miastach gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej miały dochody o 19,1% wyższe niż gospodarstwa na wsi. Również wydatki gospodarstw domowych wyłącznie osób starszych zamieszkujących w miastach były wyższe (o 13,0%), niż gospodarstw na wsi.

Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami starszymi rzadziej oceniały swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą w porównaniu z gospodarstwami bez osób starszych (38,7% wobec 57,4%), a częściej jako przeciętną (52,9% wobec 38,1%) oraz raczej złą lub złą (8,4% wobec 4,5%). Najgorzej swoją sytuację materialną oceniały osoby w wieku 60 lat i więcej mieszkające samotnie, w szczególności na wsi – 17,0% z nich oceniło swoją sytuację jako raczej złą lub złą.

Tabela 9 Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe				
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	z przynajmniej 1 osobą w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
			razem	w tym	
				1-osobowe	2-osobowe (obydwie osoby w wieku 60 lat i więcej)
w % danej grupy gospodarstw					
OGÓŁEM					
Ocena sytuacji materialnej przez gospodarstwo domowe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dobra i raczej dobra	57,4	41,8	38,7	29,4	49,2
Przeciętna	38,1	50,8	52,9	57,9	47,4
Raczej zła i zła	4,5	7,4	8,4	12,7	3,4
MIASTA					
Ocena sytuacji materialnej przez gospodarstwo domowe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dobra i raczej dobra	59,8	42,7	41,4	32,0	52,7
Przeciętna	35,8	49,9	51,1	56,5	44,7
Raczej zła i zła	4,4	7,5	7,5	11,5	2,6
WIEŚ					
Ocena sytuacji materialnej przez gospodarstwo domowe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Dobra i raczej dobra	52,3	40,1	29,6	20,0	38,3
Przeciętna	43,0	52,5	59,2	63,0	55,9
Raczej zła i zła	4,7	7,4	11,2	17,0	5,8

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

UWAGA: Dane za 2022 r. zostały uogólnione w oparciu o wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2021 i nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze, które zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2011.

Gospodarstwa domowe składające się wyłącznie z osób starszych mieszkają w przeważającej części w budynkach wielorodzinnych (63,0% w 2022 r.). W domach jednorodzinnych w analizowanym roku mieszkało 36,8% tego typu gospodarstw. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 gospodarstwo domowe osób starszych wynosiła 71,2 m², przy czym w miastach o 28,5 m² mniej niż na wsi (64,7 m² wobec 93,2 m²).

Mieszkania wyposażone w wodociąg miało w 2022 r. 99,8% gospodarstw osób starszych. Mieszkania mające łazienkę, ustęp spłukiwany, ciepłą wodę bieżącą - użytkowało około 99% gospodarstw osób starszych. Gaz z sieci miało doprowadzone do mieszkań 67,8% gospodarstw osób starszych, a 23,7% korzystało z gazu z butli. Z ogrzewania centralnego (z elektrociepłowni, kotłowni osiedlowej lub lokalnego) korzystało 86,4% gospodarstw osób starszych. Najwięcej gospodarstw domowych osób starszych używających jeszcze do ogrzewania mieszkania pieca było wśród 1-osobowych gospodarstw osób w wieku 60 lat lub więcej mieszkających na wsi - 24,5% (wobec 14,0% gospodarstw domowych też zamieszkujących na wsi, ale bez osób starszych).

Tabela 10 Sytuacja mieszkaniowa gospodarstw domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe				
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	z przynajmniej 1 osobą w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
			razem	w tym	
				1-osobowe	2-osobowe (obydwie osoby w wieku 60 lat i więcej)
w % danej grupy gospodarstw					
OGÓŁEM					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rodzaj budynku:					
budynek wielorodzinny	54,5	50,9	63,0	69,6	56,5
dom 1-rodzinny	45,4	49,0	36,8	30,0	43,5
inny	0,1	0,1	0,2	0,4	0,0
Gospodarstwa domowe wyposażone w:					
wodociąg	100,0	99,9	99,8	99,8	99,9
ustęp spłukiwany	99,4	98,9	98,8	98,2	99,4
łazienkę	99,2	98,8	98,6	97,9	99,4
ciepłą wodę bieżącą	99,6	99,3	99,0	98,5	99,6
gaz	80,6	91,9	91,5	90,9	92,1
gaz z sieci	54,5	60,3	67,8	66,3	69,8
gaz z butli	26,1	31,6	23,7	24,6	22,3
klimatyzację	4,8	2,1	1,9	1,8	2,2
ogrzewanie centralne	87,0	86,3	86,4	85,0	88,1

piece	12,8	13,5	13,5	14,8	11,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gosp. domowe w m ² na 1 gospodarstwo domowe	86,4	86,0	71,2	60,8	82,3
MIASTA					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rodzaj budynku:					
budynek wielorodzinny	74,9	71,7	77,0	83,7	69,5
dom 1-rodzinny	24,9	28,2	22,8	16,0	30,5
inny	0,2	0,1	0,2	0,3	0,0
Gospodarstwa domowe wyposażone w:					
wodociąg	100,0	100,0	100,0	99,9	100,0
ustęp sflukiwany	99,5	99,4	99,4	99,1	99,7
łazienkę	99,4	99,1	99,1	98,8	99,5
ciepłą wodę bieżącą	99,7	99,6	99,5	99,3	99,8
gaz	78,9	91,6	91,5	90,7	92,5
gaz z sieci	67,3	78,2	79,6	78,2	81,5
gaz z butli	11,6	13,4	11,9	12,5	11,0
klimatyzację	5,0	2,3	2,2	2,1	2,4
ogrzewanie centralne	87,5	87,5	88,3	87,7	89,1
piece	12,3	12,4	11,6	12,1	10,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gosp. domowe w m ² na 1 gospodarstwo domowe	72,3	71,5	64,7	54,9	75,9
WIEŚ					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rodzaj budynku:					
budynek wielorodzinny	10,4	10,9	16,0	17,6	15,1
dom 1-rodzinny	89,5	89,0	83,7	81,9	84,9
inny	0,1	0,1	0,3	0,5	0,0
Gospodarstwa domowe wyposażone w:					
wodociąg	99,9	99,7	99,4	99,1	99,7
ustęp sflukiwany	99,0	98,1	96,8	95,1	98,6
łazienkę	98,9	98,2	96,7	94,7	98,7
ciepłą wodę bieżącą	99,3	98,7	97,3	95,5	99,1
gaz	84,3	92,3	91,5	91,8	90,9
gaz z sieci	26,7	25,7	27,7	22,7	32,4
gaz z butli	57,6	66,6	63,8	69,1	58,5
klimatyzację	4,4	1,8	1,1	0,8	1,4
ogrzewanie centralne	85,9	84,2	80,0	75,2	85,0
piece	14,0	15,6	19,7	24,5	14,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gosp. domowe w m ² na 1 gospodarstwo domowe	116,6	113,7	93,2	82,6	102,7

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

UWAGA: Dane za 2022 r. zostały uogólnione w oparciu o wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2021 i nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze, które zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2011.

Użytkowanie mieszkań posiadających odpowiednie warunki techniczno-sanitarne zadeklarowało w 2022 r. 96,0% gospodarstw osób w wieku 60 lat lub więcej (96,8% w miastach i 93,4% na wsi). Osoby starsze w większości zadeklarowały, że ich mieszkania wyposażone były w balkon, taras lub ogródek (78,9%), że jest wystarczająco ciepłe w zimie i wystarczająco chłodne w lecie (odpowiednio 96,4% i 96,0%). Na zamieszkiwanie w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu uskarżało się 8,6% gospodarstw osób starszych, 2,9% oceniło, że zamieszkuje w rejonie o złej infrastrukturze, a 1,8% wskazało na szczególne zagrożenie przestępczością (także przemocą, wandalizmem, bliskością melin). Szczególną uwagę należy zwrócić na fakt, że 28,8% mieszkań osób będących w wieku 60 lat lub więcej znajdowało się w budynkach posiadających bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania i problem ten sygnalizowały częściej gospodarstwa domowe zamieszkujące w miastach – 32,3% niż na wsi – 16,8%.

Tabela 11 Subiektywna opinia na temat użytkowanego przez gospodarstwo domowe mieszkania według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w 2022 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe				
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	z przynajmniej 1 osobą w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
			razem	w tym	
				1-osobowe	2-osobowe (obydwie osoby w wieku 60 lat i więcej)
w % danej grupy gospodarstw					
OGÓŁEM					
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,4	96,0	96,0	94,2	98,1
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	8,4	8,5	8,6	8,9	8,3
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin	2,0	1,5	1,8	2,3	1,3
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	3,2	3,7	2,9	3,0	2,7
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	8,8	7,2	8,6	9,0	8,4
Posiada balkon (taras), ogródek	82,2	82,8	78,9	72,8	85,8
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	96,7	96,5	96,4	94,8	98,2
Jest wystarczająco chłodne w lecie	95,8	96,2	96,0	95,2	97,1
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	24,2	25,7	28,8	30,2	27,2
MIASTA					
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,3	96,5	96,8	95,4	98,4
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	9,8	9,7	9,4	9,8	8,8
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym	2,7	2,1	2,2	2,9	1,5

przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin					
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	1,5	1,4	1,3	1,2	1,4
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	10,5	9,0	9,6	10,0	9,1
Posiada balkon (taras), ogródek	76,4	77,0	75,2	68,8	83,1
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	96,1	96,1	96,5	95,1	98,2
Jest wystarczająco chłodne w lecie	95,0	95,6	95,8	95,1	96,9
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	28,2	31,1	32,3	34,0	30,2
WIEŚ					
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,7	95,2	93,4	89,9	97,0
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	5,5	6,2	6,1	5,4	6,8
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	7,0	8,2	8,1	9,4	6,8
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	5,2	3,8	5,4	5,2	6,0
Posiada balkon (taras), ogródek	94,6	94,2	91,0	87,5	94,5
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	98,0	97,2	96,0	93,8	98,2
Jest wystarczająco chłodne w lecie	97,7	97,5	96,7	95,7	97,8
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	15,6	15,4	16,8	16,2	17,7

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

UWAGA: Dane za 2022 r. zostały uogólnione w oparciu o wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2021 i nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze, które zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań NSP 2011.

Zasięg ubóstwa skrajnego²⁾ wśród osób starszych (60 lat i więcej) w ostatnich latach nie zmieniał się istotnie. W okresie 2016-2022 stopa ubóstwa skrajnego wśród osób w gospodarstwach domowych z tej grupy wieku wynosiła ok. 4%, i była nieco mniejsza niż wśród ogółu osób w gospodarstwach domowych, np. latach 2021 - 2022 o ok. 1 p. proc. Należy przy tym mieć na uwadze, że w warunkach starzejącego się społeczeństwa, udział osób starszych w populacji osób ubogich w Polsce rośnie.

Tabela 12 Zasięg ubóstwa skrajnego wśród osób w gospodarstwach domowych według wieku

Wyszczególnienie	2021*	2022
	% osób w gospodarstwach domowych	
Ogółem	4,7	4,7
Osoby w wieku 0-17	5,3	5,7

²⁾ Zasięg ubóstwa skrajnego oznacza odsetek osób żyjących poniżej granicy ubóstwa skrajnego, ustalonej na podstawie minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS) dla 1 osobowego gospodarstwa pracowniczego. Minimum egzystencji uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja od tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla rozwoju psychofizycznego człowieka.

Osoby w wieku 18-59	4,9	4,6
Osoby w wieku 60 lat i więcej	3,6	3,8

Źródła: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS

*Dane za 2021 r. różnią się od wartości prezentowanych przez GUS do dnia 29 czerwca 2023 r. Różnice te wynikają z przyjęcia nowego systemu wag uogólniających wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych, na podstawie którego obliczane są wskaźniki zasięgu ubóstwa ekonomicznego, w tym skrajnego. Nowy system wag oparty jest o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2021 r.

System pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, która ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których sami nie są w stanie pokonać.

W ramach pomocy społecznej podejmowane są działania zmierzające do życiowego usamodzielnienia tych osób i rodzin oraz integracji ze środowiskiem, polegające na wzmacnianiu i rozwijaniu umiejętności koniecznych do samodzielnego, aktywnego życia; wspomaganiu środowiska społecznego osoby starszej w tym rodziny, osób z otoczenia, współdziałania organizacji społecznych i instytucji, a także na udzielaniu pomocy finansowej, rzeczowej oraz świadczeń pomocy społecznej.

System pomocy społecznej oferuje osobom starszym formy wsparcia środowiskowego. Należą do nich usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone:

- a) w miejscu zamieszkania,
- b) w domach pomocy społecznej,
- c) w mieszkaniach chronionych,
- d) w ośrodkach wsparcia dziennego,
- e) w ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w szczególności w środowiskowych domach samopomocy.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze jest to forma wsparcia realizowana w oparciu o przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901) oraz rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. z 2005 r. poz. 1598, ze zm.) oraz w ramach Programu „Opieka 75+” i przysługuje:

- osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności wymaga pomocy innych osób,
- osobie w rodzinie, która wymaga pomocy innych osób, jednak rodzina, a także wspólnie nie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie są w stanie takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze realizowane są w ramach zadań własnych gminy i obejmują: zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych (sprzątanie, pranie, zakupy, sporządzanie posiłków), opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację, zapewnianie kontaktów z otoczeniem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są usługami dostosowanymi do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, które są świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym: pracowników socjalnych, psychologów, pedagogów, logopedów, terapeutów zajęciowych, pielęgniarki, asystentów osoby niepełnosprawnej, opiekunki środowiskowe, specjalistów w zakresie rehabilitacji medycznej czy fizjoterapeutów. Są zadaniem własnym gminy.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi są natomiast zadaniem zleconym gminie, finansowanym z budżetu państwa.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być także świadczone w ośrodkach wsparcia.

Ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi – prowadzone w ramach zadania zleconego z zakresu administracji rządowej

Ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

Domy pomocy społecznej to placówki całodobowej opieki dla osób niemogących funkcjonować w codziennym życiu z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności. Domy działają na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej. Należy jednak podkreślić, że umieszczenie osoby w domu pomocy społecznej jest ostatecznością. Poprzedzone powinno być ono rzetelną oceną możliwości udzielenia pomocy w miejscu jej zamieszkania oraz zbadaniem jej sytuacji rodzinnej. Skierowanie do domu pomocy społecznej wymaga oceny stanu zdrowia oraz uprzedniego ustalenia zakresu możliwości korzystania przez daną osobę z pomocy środowiskowej, zwłaszcza zbadania możliwości zorganizowania usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania.

Rozróżnia się następujące typy domów:

- dla osób w podeszłym wieku;
- dla osób przewlekle somatycznie chorych;
- dla osób przewlekle psychicznie chorych;
- dla osób niepełnosprawnych intelektualnie;
- dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- dla osób niepełnosprawnych fizycznie;
- dla osób uzależnionych od alkoholu.

Występują również domy łączące dwa typy domów.

W 2022 r. w Polsce funkcjonowały 822 domy pomocy społecznej na 80 115 miejsc, z których skorzystało 87 207 osób.

Usługi świadczone w rodzinnym domu pomocy lub mieszkaniu chronionym

Osoby niepełnosprawne, w tym osoby starsze, mogą korzystać również z form wsparcia jakimi są mieszkania chronione i rodzinne domy pomocy.

Mieszkanie chronione to miejsce (mieszkanie), w którym osoba – ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę otrzymuje okresowe (w wyjątkowych sytuacjach – stałe) wsparcie w funkcjonowaniu w codziennym życiu, przygotowujące ją do prowadzenia samodzielnego życia w integracji ze społecznością lokalną.

Ta forma pomocy społecznej przeznaczona jest także dla osób, które wymagają stałego wsparcia, ale nie wymagają usług w takim wymiarze i zakresie jaki jest świadczony w placówkach opieki całodobowej.

Mieszkania chronione dzielą się na: mieszkania chronione treningowe oraz wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia.

Natomiast w mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Jeśli chodzi o osoby starsze, to są one kierowane przede wszystkim do mieszkań chronionych wspieranych, gdzie zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Rodzinne domy pomocy służą zapewnieniu pobytu stałego lub okresowego osobom wymagającym pomocy innych osób, z powodu wieku lub niepełnosprawności, którym nie można zapewnić usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Tego rodzaju wsparcie zapewnia usługi opiekuńcze i bytowe i jest świadczone przez osoby fizyczne lub organizacje pożytku publicznego.

Od 2019 r. pozostaje w mocy nowelizacja ustawy, która otworzyła możliwość do otrzymania Karty Dużej Rodziny dla osób, które miały na utrzymaniu co najmniej troje dzieci nawet jeżeli są już samodzielne, co może zostać uznane za działanie szczegółowe z obszaru III skierowanego do ogółu osób starszych – podejmowania działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu ekonomicznemu i ubóstwu osób

starszych. Z powyższego tytułu na koniec 2022 r. plastikową Kartę Dużej Rodziny postęgiwało się 712 025 osób.

Należy podkreślić, że w systemie świadczeń rodzinnych funkcjonują dwa rodzaje świadczeń opiekuńczych adresowanych do nieaktywnych zawodowo osób sprawujących opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny: świadczenie pielęgnacyjne oraz specjalny zasiłek opiekuńczy (nie można pobierać obu świadczeń łącznie).

Świadczeniem opiekuńczym, o które mogą ubiegać się osoby sprawujące opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny, którego niepełnosprawność powstała w dzieciństwie jest świadczenie pielęgnacyjne. Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka (opiekunem faktycznym dziecka jest osoba faktycznie opiekującą się dzieckiem, która wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka), osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których, zgodnie z przepisami krio ciąży obowiązek alimentacyjny względem osoby niepełnosprawnej, z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, którzy sprawują opiekę nad osobą niepełnosprawną, jeżeli niepełnosprawność tej osoby powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodu, a jego wysokość podlega corocznej waloryzacji w oparciu o procentowy wskaźnik wzrostu minimalnego wynagrodzenia za pracę - obecnie kwota świadczenia pielęgnacyjnego wynosi 2458 zł miesięcznie. Prawo do tego świadczenia pielęgnacyjnego przyznawane jest na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

Drugim rodzajem świadczenia opiekuńczego skierowanym do opiekunów, w szczególności dorosłych osób niepełnosprawnych, jest specjalny zasiłek opiekuńczy. Wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosi 620 zł miesięcznie.

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ciąży obowiązek alimentacyjny względem osoby niepełnosprawnej oraz małżonkom, niepodjęającym lub rezygnującym z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny.

W praktyce, specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom, które nie spełniają warunków otrzymywania świadczenia pielęgnacyjnego, tj. przede wszystkim ww. warunku daty powstania w dzieciństwie niepełnosprawności osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje po spełnieniu kryterium dochodowego, które wynosi 764 zł miesięcznie w przeliczeniu na osobę w rodzinie osoby sprawującej opiekę i osoby wymagającej opieki. Prawo do tego świadczenia ustala się co do zasady na okres zasiłkowy trwający od 1 listopada do 30 października roku kolejnego.

Za osoby pobierające ww. świadczenia adresowane do opiekunów osób niepełnosprawnych, co do zasady opłacane są, co miesiąc, także ze środków budżetu państwa, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz zdrowotne, co umożliwia opiekunom osiągnięcie stażu ubezpieczeniowego mającego wpływ na prawo do przyszłych świadczeń emerytalnych, a na bieżąco prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Ponadto, w systemie świadczeń rodzinnych, poza ww. świadczeniami opiekuńczymi przysługującymi opiekunom osób niepełnosprawnych funkcjonuje zasiłek pielęgnacyjny - świadczenie, o które mogą ubiegać się, nieuprawnione do dodatku pielęgnacyjnego osoby niepełnosprawne oraz osoby w wieku powyżej 75 r. życia.

Zasiłek pielęgnacyjny w wysokości 215,84 zł miesięcznie przysługuje:

- niepełnosprawnemu dziecku;
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;

- osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje bez względu na osiągnięty dochód, przez okres legitymowania się odpowiednim orzeczeniem o niepełnosprawności lub na stałe osobom w wieku powyżej 75 r. życia.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego.

1.3 Sytuacja na rynku pracy

W 2022 r. ludność aktywna zawodowo w wieku 60-89 lat liczyła 1459 tys. (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności BAEL). Wśród tych osób 1438 tys. to osoby pracujące (tj. 98,6%). Osoby aktywne zawodowo w wieku 60-89 lat stanowiły 8,5% ogółu aktywnych zawodowo w wieku 15-89 lat (dla pracujących analogiczny odsetek wynosił 8,6%). Wśród aktywnych zawodowo seniorów przeważali mężczyźni - populacja ta liczyła 979 tys. (tj. 67,1%).

W 2022 r. współczynnik aktywności zawodowej dla zbiorowości osób w wieku 60-89 lat wynosił 15,7%, natomiast wskaźnik zatrudnienia ukształtował się na poziomie 15,5%.

Tabela 13 Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15-89 lat według płci i miejsca zamieszkania w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś
LUDNOŚĆ w tys.	29 734	14 239	15 495	17 699	12 035
w tym osoby w wieku 60-89 lat	9 285	3 934	5 350	5 993	3 292
Aktywni zawodowo – razem (w tysiącach). Dane średnioroczne.					
Ogółem	17 240	9 375	7 865	10 242	6 998
w tym osoby w wieku 60-89 lat	1 459	979	480	960	499
Aktywni zawodowo – pracujący (w tysiącach). Dane średnioroczne.					
Ogółem	16 742	9 108	7 634	9 965	6 778
w tym osoby w wieku 60-89 lat	1 438	962	476	945	493
Bierni zawodowo (w tysiącach). Dane średnioroczne.					
Ogółem	12 494	4 865	7 629	7 457	5 037
w tym osoby w wieku 60-89 lat	7 825	2 956	4 870	5 032	2 793
Współczynnik aktywności zawodowej - w %. Dane średnioroczne.					
Ogółem	58,0	65,8	50,8	57,9	58,1
w tym osoby w wieku 60-89 lat	15,7	24,9	9,0	16,0	15,2
Wskaźnik zatrudnienia - w %. Dane średnioroczne.					
Ogółem	56,3	64,0	49,3	56,3	56,3
w tym osoby w wieku 60-89 lat	15,5	24,5	8,9	15,8	15,0
Bierni zawodowo w wieku 60-74 lat według wybranych przyczyn bierności (w tysiącach). Dane średnioroczne.					
Ogółem	5 590	2 121	3 469	3 544	2 046
w tym:					
osoby nieposzukujące pracy - razem	5 588	2 119	3 469	3 543	2 045
osoby nieposzukujące pracy - emerytura	5 071	1 810	3 260	3 258	1 813
osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	326	236	90	176	150
Bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy (w tysiącach). Stan w końcu grudnia.					

Ogółem	812,3	375,9	436,4	438,5	373,8
w tym osoby w wieku 60-64 lat	55,5	54,9	0,7	32,1	23,4

Źródło: badanie BAEL ; dane dot. bezrobotnych - dane MRPIPS

W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata

Dodatkowo, na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

Populacja osób w wieku 60-74 lat biernych zawodowo wynosiła 5590 tys. Wśród tych osób główną przyczyną bierności jest emerytura, którą w 2022 r. wskazało 5071 tys. osób. Drugą istotną przyczyną bierności jest choroba lub niepełnosprawność, wskazana przez 326 tys. osób.

W końcu grudnia 2022 r. wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy 55,5 tys. (tj. 6,8%) stanowiły osoby w wieku 60-64 lata. W stosunku do roku 2021 liczba bezrobotnych seniorów zmniejszyła się o 10,2%, a ich udział wśród ogółu bezrobotnych pozostał na podobnym poziomie.

Należy podkreślić, że na mocy ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2023 r. poz. 735) osoby bezrobotne powyżej 50 r.ż. mogą na zasadach ogólnych korzystać z usług i instrumentów rynku pracy, takich m.in. jak: pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, szkolenia, staże, skierowanie do pracy na refundowane stanowiska pracy, dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej.

Dodatkowo bezrobotnych powyżej 50 r.ż. uznaje się za osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Wobec tego przysługuje im pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych, które umożliwiają zastosowanie niestandardowych rozwiązań mających doprowadzić uczestników do zatrudnienia.

Ustawa o promocji (...) przewiduje także szereg instrumentów, kierowanych do pracodawców, mających stanowić zachętę do zatrudniania osób w starszym wieku i wydłużania tym samym okresu aktywności zawodowej tych osób, w ramach których:

- pracodawca, do którego w ramach prac interwencyjnych został skierowany bezrobotny, który ukończył 50 rok życia, otrzymuje refundację wynagrodzenia i składek na ubezpieczenia społeczne za tę osobę;
- pracodawcy i inne jednostki organizacyjne, zatrudniający osoby które ukończyły 50 rok życia, i w okresie 30 dni przed zatrudnieniem pozostawały w ewidencji bezrobotnych powiatowego urzędu pracy są zwolnieni z obowiązku opłacania składek na Fundusz Pracy (FP) i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (FGŚP) przez okres 12 miesięcy;
- pracodawcy oraz inne jednostki organizacyjne zatrudniające osoby w wieku co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn są całkowicie zwolnieni z obowiązku odprowadzania za nich składek na FP i FGŚP;
- pracodawcy lub przedsiębiorcy mogą również otrzymać dofinansowanie do wynagrodzenia zatrudnionego skierowanego bezrobotnego, przez okres 12 miesięcy (jeżeli bezrobotny ukończył 50 lat, a nie ukończył 60 lat) lub 24 miesięcy (jeżeli bezrobotny ukończył 60 rok życia).

W końcu 2022 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 218,9 tys. bezrobotnych pow. 50 r. ż (27,0% ogółu zarejestrowanych) i w skali roku ich liczba spadła o 21,9 tys. osób, tj. o 9,1%, przy zmniejszeniu się ogólnej liczby bezrobotnych o 9,3%.

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w końcu 2022 r. 55,5 tys. (tj. 6,8%) stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (niemal wyłącznie mężczyźni). W stosunku do 2021 r. liczba bezrobotnych seniorów zmniejszyła się o 10,1%, a ich udział wśród ogółu bezrobotnych nieznacznie spadł (o 0,1 punktu procentowego).

W 2022 r. udział w aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu rozpoczęło 40,8 tys. bezrobotnych powyżej 50 roku życia i stanowili oni 13,3% wszystkich zaktywizowanych bezrobotnych. W porównaniu

do 2021 r. liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia objętych aktywnymi formami pomocy zwiększyła się o 3,7 tys. osób, tj. o 10,1%, przy ogólnym wzroście liczby zaktywizowanych bezrobotnych o 10,6%. Najwięcej bezrobotnych pow. 50 r. rozpoczęło prace subsydiowane (20,8 tys. osób), staż (8,3 tys.) oraz prace społecznie użyteczne (7,3 tys.).

Udział w programach specjalnych rozpoczęły 133 osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia i stanowili oni 22,4% ogólnej liczby bezrobotnych, którzy rozpoczęli programy specjalne. Prawie 59% osób powyżej 50 r.ż., które ukończyły programy specjalne w 2022 r. podjęło pracę w trakcie lub do 3 miesięcy po zakończeniu udziału w programie i wykonywało ją co najmniej 30 dni.

W programach regionalnych w 2022 r. rozpoczęło udział 462 bezrobotnych powyżej 50 r.ż., zakończyło 448 osób, a pracę w trakcie lub do 3 miesięcy po zakończeniu udziału w programie podjęło 355 osób (79,2% osób, które zakończyły udział).

Ponadto w 2022 r. w ramach prowadzonego przez urzędy pracy poradnictwa zawodowego 31,0 tys. bezrobotnych pow. 50 r.ż. skorzystało z porad indywidualnych, 3,1 tys. z porad grupowych, 1,0 tys. osób z badań testowych, a 4,4 tys. osób uczestniczyło w grupowych spotkaniach informacyjnych.

Tabela 14 Osoby pobierające emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy według płci i instytucji wypłacających w 2022 r.

Wyszczególnienie	Osoby pobierające emerytury			Osoby pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem ZUS	6 121 277	2 420 616	3 700 661	576 472	383 571	192 901
w tym 60 lat i więcej	6 060 200	2 360 661	3 699 539	281 244	215 754	65 490
Ogółem KRUS	767 419	240 251	527 168	175 541	91 437	84 104
w tym 60 lat i więcej	767 419	240 251	527 168	102 245	56 284	45 961
Ogółem MON	111 813	111 468	345	9 995	9 942	53
w tym 60 lat i więcej	68 865	68 787	78	7 827	7 825	2
Ogółem MSWiA	165 243	147 064	18 179	11 141	9 604	1 537
w tym 60 lat i więcej	92 434	79 649	12 785	6 947	5 739	1 208
Ogółem MS	27 222	23 242	3 980	2 230	1 804	426
w tym 60 lat i więcej	14 415	11 718	2 697	1 255	971	284

Źródło: Dane ZUS, KRUS, MON, MSWiA i MS.

Wśród osób w wieku 60 lat i więcej pobierających emerytury z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) ponad 61% stanowiły kobiety, a niespełna 39% mężczyźni. W Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) wielkości te przedstawiały się następująco: 69% kobiety i 31% mężczyźni. W resortach tzw. „mundurowych” udział kobiet był znacznie niższy w porównaniu do świadczeniobiorców płci męskiej i wynosił – 0,11% w MON, 14% w MSWiA i 19% w MS. Wśród osób w wieku 60 lat i więcej pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy z ZUS kobiety stanowiły 23%, natomiast mężczyźni 77%. W KRUS udział kobiet był również mniejszy niż mężczyzn i wynosił 45%, natomiast mężczyzn 55%. W resortach tzw. „mundurowych” udział kobiet wynosił odpowiednio: 17% w MSWiA i 23% w MS. W MON zanotowano zaledwie 2 kobiety pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy w wieku 60 lat i więcej.

1.4 Stan zdrowia i opieka zdrowotna

Na podstawie wyników Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia Ludności (EU-SILC) można stwierdzić, że 32,4% osób starszych w wieku 60 lat i więcej mieszkających w Polsce oceniło w 2021 r. swoje zdrowie jako „dobre” lub „bardzo dobre”. W porównaniu do roku poprzedniego oznacza to wzrost tego wskaźnika o 2,8 p. proc. Częściej jako „dobre” lub „bardzo dobre” określali swoje zdrowie mężczyźni (35,4%) niż kobiety (30,2%). Z kolei 21,2% osób starszych (o 1,2 p. proc. mniej niż rok wcześniej) uznało, że

ich zdrowie jest „złe” lub „bardzo złe”. Częściej stwierdzały tak kobiety niż mężczyźni (21,9% wobec 20,0%).

Tabela 15 Samoocena zdrowia w 2021 r. (dane za rok 2022 dostępne będą pod koniec 2023 r.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Jak ogólnie ocenia Pan/Pani swoje zdrowie?				
		Bardzo dobrze	Dobrze	Tak sobie, ani dobrze ani źle	Źle	Bardzo źle
	w % osób danej grupy					
Ogółem osoby w wieku 16 lat i więcej						
Ogółem	100	15,7	48,7	25,4	8,5	1,7
Mężczyźni	100	17,7	50,1	22,7	7,9	1,5
Kobiety	100	14,0	47,4	27,7	9,1	1,8
Miasta	100	16,1	48,8	25,2	8,2	1,7
Wieś	100	15,0	48,5	25,7	9,1	1,6
Osoby w wieku 60 lat i więcej						
Ogółem	100	2,0	30,4	46,5	17,6	3,6
Mężczyźni	100	2,5	32,9	44,5	16,9	3,1
Kobiety	100	1,7	28,5	47,9	18,0	3,9
Miasta	100	2,5	32,1	45,1	16,5	3,7
Wieś	100	1,1	27,5	48,8	19,3	3,3

Źródło: Badanie EU-SILC 2021 r.

W 2021 r. prawie dwie trzecie osób w wieku 60 lat i więcej (61,6% wobec 65,6% w 2020 r.) wskazało na długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe, które trwały (lub przewidywano że będą trwały) co najmniej 6 miesięcy. Częściej były to kobiety (64,1%) niż mężczyźni (58,1%). Większy udział osób o długotrwałych problemach zdrowotnych lub chorobach przewlekłych odnotowano w miastach (62,4%) niż na wsi (60,2%).

Tabela 16 Długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Czy ma Pan/Pani jakieś długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe, trwające (lub przewidywane że będą trwały) przez 6 miesięcy lub dłużej?	
		Tak	Nie
	w % osób danej grupy		
Ogółem osoby w wieku 16 lat i więcej			
Ogółem	100	35,0	65,0
Mężczyźni	100	31,2	68,8
Kobiety	100	38,2	61,8
Miasta	100	36,6	63,4
Wieś	100	32,5	67,5
Osoby w wieku 60 lat i więcej			
Ogółem	100	61,6	38,4
Mężczyźni	100	58,1	41,9
Kobiety	100	64,1	35,9
Miasta	100	62,4	37,6

Wieś	100	60,2	39,8
------	-----	------	------

Źródło: Badanie EU-SILC 2021 r.

Poważnie lub niezbyt poważnie ograniczona zdolność do wykonywania codziennych czynności (trwająca od co najmniej 6 miesięcy) dotyczyła w 2021 r. 43,6% osób starszych. Odsetek wskazań był o 3,5 p. proc. wyższy wśród kobiet niż w grupie mężczyzn (odpowiednio 45,1% i 41,6%). Większy udział deklarujących ograniczoną zdolność do wykonywania codziennych czynności (w stopniu poważnym lub niezbyt poważnym) odnotowano wśród mieszkańców wsi (44,1%) niż miast (43,3%). Warto jednak zauważyć, że podobnie jak w roku poprzednim, ponad połowa osób powyżej 60. roku życia (56,4% w 2021 r.) zadeklarowała brak ograniczeń w wykonywaniu czynności.

Tabela 17 Ograniczona zdolność wykonywania czynności w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Czy z powodu problemów zdrowotnych miał(a) Pan/Pani ograniczoną zdolność wykonywania czynności, jakie ludzie zwykle wykonują, trwającą co najmniej ostatnie 6 miesięcy?			
		Tak			Nie
		Razem	Poważnie ograniczoną	Ograniczoną, ale niezbyt poważnie	Nie miałem(-am) żadnych ograniczeń
w % osób danej grupy					
Ogółem osoby w wieku 16 lat i więcej					
Ogółem	100	23,0	6,9	16,1	77,0
Mężczyźni	100	21,1	6,8	14,3	78,9
Kobiety	100	24,6	7,0	17,6	75,4
Miasta	100	23,2	7,2	16,0	76,8
Wieś	100	22,6	6,5	16,1	77,4
Osoby w wieku 60 lat i więcej					
Ogółem	100	43,6	13,2	30,4	56,4
Mężczyźni	100	41,6	13,3	28,3	58,4
Kobiety	100	45,1	13,2	31,8	54,9
Miasta	100	43,3	13,6	29,7	56,7
Wieś	100	44,1	12,7	31,4	55,9

Źródło: Badanie EU-SILC 2021 r.

Biorąc pod uwagę 12 miesięcy poprzedzających badanie, rzeczywistą potrzebę leczenia lub badania zadeklarowało 77,1% osób starszych.

Tabela 18 Potrzeby skorzystania z leczenia lub badania w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się, że rzeczywiście potrzebowałeś(a) Pan/Pani leczenia lub badania, tj.:	
		- konsultacji z lekarzem rodzinnym / pierwszego kontaktu lub specjalistą (wyłączając dentystę i ortodontę)	
		- leczenia szpitalnego, rehabilitacji	
		- badania w laboratorium lub pracowni diagnostycznej?	
		Tak	Nie
w % osób danej grupy			
Ogółem osoby w wieku 16 lat i więcej			
Ogółem	100	64,3	35,7
Mężczyźni	100	58,4	41,6
Kobiety	100	69,4	30,6
Miasta	100	67,2	32,8
Wieś	100	60,1	39,9

Osoby w wieku 60 lat i więcej			
Ogółem	100	77,1	22,9
Mężczyźni	100	74,4	25,6
Kobiety	100	79,0	21,0
Miasta	100	78,4	21,6
Wieś	100	74,9	25,1

Źródło: Badanie EU-SILC 2021 r.

Należy nadmienić, że w trakcie ankietyzacji, trwała w Polsce pandemia COVID-19, co miało wpływ na możliwość realizacji tych potrzeb. Z tej grupy 15,9% osób przyznało, że nie zawsze skorzystało z leczenia lub badania, gdy była taka potrzeba.

Tabela 19 Zaspokojenie potrzeb w zakresie leczenia lub badania w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystał(a) Pan/Pani z leczenia lub badania za każdym razem, gdy była taka potrzeba?			
		Nie			Tak
		razem	Nie, kilka razy nie skorzystałem(-łam)	Nie, jeden raz nie skorzystałem(-łam)	Tak, za każdym razem
		w % osób danej grupy			
Ogółem osoby w wieku 16 lat i więcej					
Ogółem	100	14,4	8,2	6,2	85,6
Mężczyźni	100	13,8	7,8	5,9	86,2
Kobiety	100	14,8	8,4	6,4	85,2
Miasta	100	13,6	8,0	5,6	86,4
Wieś	100	15,7	8,5	7,2	84,3
Osoby w wieku 60 lat i więcej					
Ogółem	100	15,9	9,4	6,5	84,1
Mężczyźni	100	15,1	9,4	5,7	84,9
Kobiety	100	16,5	9,4	7,1	83,5
Miasta	100	15,0	9,1	5,8	85,0
Wieś	100	17,6	9,9	7,7	82,4

Źródło: Badanie EU-SILC 2021 r.

Wśród nich największa część (58,7%) jako powód podała ograniczenia związane z pandemią. We wcześniejszych latach jako najczęstszy powód wskazywano „zbyt długą listę/kolejkę oczekujących”. W 2021 r. tę przyczynę wskazała co piąta osoba w wieku 60 lat i więcej.

Tabela 20 Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			Osoby w wieku 65 lat i więcej			Osoby w wieku 0-64 lata		
	ogółem	miasta	wieś	razem	miasta	wieś	razem	miasta	wieś
Porady ogółem^a	330 798 569	283 193 125	47 605 444	101 051 117	86 291 443	14 759 674	229 747 452	196 901 682	32 845 770
podstawowej opieki zdrowotnej (POZ)	176 133 120	136 388 354	39 744 766	59 753 161	46 516 295	13 236 866	116 379 959	89 872 059	26 507 900
specjalistyczne lekarskie (AOS)	121 502 810	118 120 563	3 382 247	36 018 797	35 183 933	834 864	85 484 013	82 936 630	2 547 383
stomatologiczne	33 162 639	28 684 208	4 478 431	5 279 159	4 591 215	687 944	27 883 480	24 092 993	3 790 487
Przeciętna liczba porad na 1 osobę	8,7	12,6	3,1	13,9	18,2	5,9	7,5	11,1	2,6
podstawowej opieki zdrowotnej (POZ)	4,7	6,0	2,6	8,2	9,8	5,3	3,8	5,0	2,1
specjalistyczne lekarskie (AOS)	3,2	5,2	0,2	5,0	7,4	0,3	2,8	4,7	0,2
stomatologiczne	0,9	1,3	0,3	0,7	1,0	0,3	0,9	1,4	0,3

a łącznie z poradami nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej, bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych

Źródło: Sprawozdanie z ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, GUS (formularz ZD3)

Tabela 21 Struktura porad ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			Osoby w wieku 65 lat i więcej			Osoby w wieku 0-64 lata		
	ogółem	miasta	wieś	razem	miasta	wieś	razem	miasta	wieś
				ogółem = 100	razem = 100		ogółem = 100	razem = 100	
	w %								
Porady ogółem^a	100,0	85,6	14,4	30,5	85,4	14,6	69,5	85,7	14,3
podstawowej opieki zdrowotnej (POZ)	100,0	77,4	22,6	33,9	77,8	22,2	66,1	77,2	22,8
specjalistyczne lekarskie (AOS)	100,0	97,2	2,8	29,6	97,7	2,3	70,4	97,0	3,0
stomatologiczne	100,0	86,5	13,5	15,9	87,0	13,0	84,1	86,4	13,6

a łącznie z poradami nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej, bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych

Źródło: Sprawozdanie z ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, GUS (formularz ZD3)

W 2022 r. ze świadczeń zdrowotnych udzielanych w ramach systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego w zakresie pozaszpitalnym skorzystało 3 058 412 osób, z tego 1 501 751 osób stanowiły osoby starsze. Ponadto 3 755 275 osób skorzystało ze świadczeń w izbie przyjęć lub SOR w trybie ambulatoryjnym. Osoby w wieku 65 lat i więcej stanowiły prawie 25% tej grupy.

Opieka geriatryczna

Geriatryka to specjalistyczna dziedzina medycyny, która zajmuje się zdrowiem i chorobami oraz opieką i pomocą osobom w podeszłym wieku³⁾. Opieka geriatryczna sprawowana jest m.in. na oddziałach geriatrycznych, które realizują całonocową, całodobową opiekę medyczną nad chorymi w wieku starszym. W przedmiotowych oddziałach hospitalizowani są pacjenci w ostrych stanach chorobowych, z chorobami przewlekłymi, bądź też w celach diagnostycznych. Głównym celem pobytu na oddziale jest: poprawa stanu zdrowia oraz stanu funkcjonalno-czynnościowego osoby objętej hospitalizacją. Leczenie geriatryczne pozwala przywrócić choremu, w miarę możliwości, dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny.

Tabela 22 Oddziały geriatryczne w szpitalach ogólnych w 2021 r. (dostępność danych za 2022 r. – IV kw. 2023 r.)

Województwo	Liczba oddziałów (stan w dniu 31 XII)	Łóżka (stan w dniu 31 XII)	Pacjenci leczeni w ciągu roku (łącznie z ruchem międzyoddziałowym)
POLSKA	51	1 048	21 253
Dolnośląskie	5	54	828
Kujawsko-pomorskie	2	51	1 348
Lubelskie	2	58	1 201
Lubuskie	1	23	965
Łódzkie	3	30	617
Małopolskie	6	135	2 010
Mazowieckie	8	131	2 165
Opolskie	2	46	1 011
Podkarpackie	3	63	1 793
Podlaskie	2	37	505
Pomorskie	1	24	144
Śląskie	12	303	6 525
Świętokrzyskie	2	53	1 647
Warmińsko-mazurskie	0	0	0
Wielkopolskie	1	20	404
Zachodniopomorskie	1	20	90

Źródło: Badanie Ministerstwa Zdrowia i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (formularz MZ-29 i MSW-43)

Zgodnie z danymi z Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą, według stanu na 31.12.2021 r., w szpitalach funkcjonowało **51 oddziałów geriatrycznych⁴⁾**, które dysponowały **1 048 łóżkami**.

Tabela 22 Kuracjusze leczenia uzdrowiskowego leczeni w trybie stacjonarnym i ambulatoryjnym (bez cudzoziemców) w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z ogółem w wieku	
		65 lat i więcej	0-64 lata
Kuracjusze	779 965	421 549	358 416
Struktura wieku kuracjuszy w %	100	54,0	46,0
Kuracjusze w % ludności danej grupy wieku	2,1	5,8	1,2

³⁾ Zgodnie z definicją ustaloną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), 2004

⁴⁾ Kod resortowy komórki 4060

Źródło: Badanie GUS i MSWiA (formularz ZD-2 i MSW-45)

Z usług leczenia uzdrowiskowego w trybie stacjonarnym i ambulatoryjnym w 2022 r. skorzystało łącznie 779 965 osób, w tym 421 549 osób w wieku 65 lat i więcej.

1.5 Dostępne formy aktywności

Uczestnictwo osób starszych w edukacji formalnej i pozaformalnej według badań reprezentacyjnych

Dotychczas nie realizowano szerzej zakrojonych badań dotyczących wyłącznie edukacji osób starszych (w wieku 60+). Dane o edukacji tych osób pozyskuje się z badań edukacji lub efektów uczenia się (kompetencji, umiejętności) dorosłych w wieku do 64 lat lub do 74 lat. Ponadto, dane te pozyskuje się z badań społecznych monitorujących różne aktywności osób dorosłych (np. na rynku pracy, w obszarze ochrony zdrowia, kultury, sportu, turystyki itp.).

Do bardziej znanych badań tego typu należą dwa badania europejskie – Labour Force Survey (LFS, w Polsce znane jako Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, BAEL) oraz Adult Education Survey (AES). LFS/BAEL prowadzone jest stale, a jego wyniki można podawać za poszczególne miesiące, kwartały lub lata. AES prowadzone jest co kilka lat, a ostatnie dostępne wyniki pochodzą z roku 2016 (nowe wyniki będą ogłoszone w przyszłym roku). W Polsce warto zwrócić uwagę na badanie Bilans Kapitału Ludzkiego (BKL), koordynowane przez PARP i ekspertów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Według LFS/BAEL odsetek osób w wieku 55-74 lat uczestniczących w roku 2022 w edukacji formalnej i pozaformalnej w okresie 4 tygodni przed badaniem wyniósł w Polsce 2,2%, w UE – 5,0%. Przy tym odsetek osób w tym wieku uczestniczących w edukacji formalnej w Polsce nie jest sprawozdawany przez GUS i Eurostat ze względu na niską wiarygodność danych. W UE odsetek ten wyniósł jedynie 0,3%. Odsetek uczestniczących w edukacji pozaformalnej w Polsce wyniósł w Polsce 2,2%, w UE27 – 4,7%.

Według ostatnich dostępnych danych z badania AES 2016, odsetek osób w wieku 55-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w dłuższym okresie, tj. w ciągu 12 miesięcy przed badaniem, wyniósł w Polsce 13,4%, w UE – 32,2%. Przy tym odsetek uczestnictwa w edukacji formalnej w UE wyniósł 0,9% (nie uwzględniono danych z Polski ze względu na ich niską wiarygodność), a w edukacji pozaformalnej w Polsce 13,3%, w UE – 31,9%.

Z kolei, według naszego krajowego badania BKL z roku 2017 odsetek osób w Polsce w wieku 55-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (nieobowiązkowym) w okresie 12 miesięcy przed badaniem wyniósł 22% (wynik ten znacznie przewyższa wyniki ww. AES 2016). Wyższe wyniki diagnozowane w badaniu BKL można wyjaśnić tym, że w badaniach europejskich realizowanych w Polsce przez GUS (LFS i AES) pytania dla respondentów zbyt silnie kojarzą się z formami edukacji podobnymi do stosowanych w szkołach. Natomiast w badaniu BKL pytania koncentrują się na różnych sposobach nabywania umiejętności, bez sugerowania, że są one podobne do form szkolnych. Znaczna część zajęć, w których uczestniczą dorośli i które mają cechy edukacyjne, tj. w zorganizowany sposób transferujące wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne, mają charakter praktyczny (uczenie się przez działanie).

Aktywność edukacyjna

W 2022 r. biblioteki publiczne odnotowały ponad 5 mln czytelników, z czego 17,5 % stanowiły osoby starsze (w porównaniu do 2021 r. jest to o 7,6% więcej). Największy udział procentowy w ogólnej liczbie czytelników wykazali seniorzy z woj. zachodniopomorskiego (21,5%) i woj. łódzkiego (20%), a najmniejszy z woj. małopolskiego (14,0%) i woj. podkarpackiego (14,2%).

Tabela 23 Czytelnicy bibliotek publicznych w 2022 r.

Województwa	Ogółem	W tym w wieku powyżej 60 lat	
		w osobach	w %
POLSKA	5 088 630	888 788	17,5
Dolnośląskie	351 899	69 500	19,7
Kujawsko-pomorskie	207 912	40 207	19,3
Lubelskie	292 916	47 444	16,2

Lubuskie	109 582	20 568	18,8
Łódzkie	335 611	67 262	20,0
Małopolskie	581 950	81 699	14,0
Mazowieckie	838 992	139 741	16,7
Opolskie	126 384	21 266	16,8
Podkarpackie	276 771	39 255	14,2
Podlaskie	126 237	20 476	16,2
Pomorskie	320 111	59 002	18,4
Śląskie	626 244	121 807	19,5
Świętokrzyskie	123 748	21 006	17,0
Warmińsko-mazurskie	160 794	31 610	19,7
Wielkopolskie	433 073	70 070	16,2
Zachodniopomorskie	176 406	37 875	21,5

Źródło: Badanie GUS (sprawozdanie K-03)

W roku akademickim 2021/22 w badaniu statystycznym GUS wzięły udział 552 **uniwersytety trzeciego wieku (UTW)**. Funkcjonowały one w ramach różnych form organizacyjno-prawnych, wśród których większość stanowiły stowarzyszenia UTW – 288 jednostek⁵⁾.

Łącznie do UTW uczęszczało 86 609 osób. Słuchaczami były głównie kobiety (83,8%), osoby w wieku 60-79 lat (82,9%), z wykształceniem średnim (48,9%) i mające status emeryta (88,6%). Słuchaczem UTW mogła zostać osoba, która spełniła określone wymagania. Głównymi kryteriami było złożenie deklaracji uczestnictwa (82,1%), określony wiek (75,0%) oraz uiszczenie opłaty (71,4%).

Wykłady lub zajęcia regularne dla słuchaczy UTW prowadziło 9,8 tys. osób. Wśród nich dominowali nauczyciele akademicki (bez lektorów i nauczycieli języków obcych) – 2,2 tys., eksperci, specjaliści w określonej dziedzinie nauki – 1,1 tys. oraz lektorzy języków obcych – 1,0 tys. Ponad 45% wykładowców pracowało na rzecz UTW nieodpłatnie.

Działania edukacyjne, aktywujące i integracyjne, które organizowały UTW dla słuchaczy, obejmowały wykłady i seminaria (87,5%), zajęcia regularne (81,5%), imprezy kulturalno-artystyczne (78,6%) oraz działania społeczne na rzecz potrzebujących (49,5%).

Spośród różnych źródeł finansowania działalności UTW dominowały opłaty słuchaczy (63,8%) oraz dotacje ze środków samorządowych (59,4%). W 2021 r. przeciętnie uniwersytet trzeciego wieku wydatkował na działalność kwotę 44,3 tys. zł brutto.

W roku akademickim 2019/20 niespełna 22% UTW otrzymało pomoc z zewnątrz i głównie wsparły je samorządy lokalne – 93,3%. Natomiast w roku akademickim 2020/21 wsparcie otrzymało 18,1% UTW.

Podczas trwającej pandemii COVID-19 w roku akademickim 2019/20 UTW najczęściej zawieszały działalność (49,6%) oraz odwoływały: wykłady (30,3%), imprezy kulturalno-artystyczne (30,1%) i zajęcia regularne (29,9%). W roku akademickim 2020/21 działalność zawiesiło 32,8% UTW, a imprezy kulturalno-artystyczne odwołało 31,7% uniwersytetów. Natomiast UTW rzadziej odwoływały zajęcia regularne i wykłady (32,8% i 26,3%), przy jednoczesnym ograniczeniu liczby ich uczestników.

Aktywność kulturalna i społeczna

Osoby starsze mogą korzystać z różnorodnych form aktywności kulturalnej i artystycznej organizowanej przez instytucje kultury, organizacje pozarządowe, w tym UTW oraz szkoły artystyczne, a także innego typu organizacje i zrzeszenia, w tym chóry, orkiestry, zespoły muzyczne.

⁵⁾ GUS, Uniwersytety Trzeciego Wieku w roku akademickim 2021/2022

Institucje kultury, w ramach przygotowywania swojej oferty kulturalnej, realizują projekty przygotowane z myślą o seniorach lub ogólnodostępne, w których uczestniczy liczne grono osób starszych. Przy realizacji działań senioralnych placówki kultury współpracują zarówno ze stowarzyszeniami zrzeszającymi seniorów, ośrodkami opiekuńczymi, lokalnymi samorządami i administracją państwową.

Tabela 24 Osoby uczestniczące w formach aktywności kulturalnej organizowanych przez domy, ośrodki i centra kultury, kluby i świetlice w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś	Z ogółem osoby powyżej 60 lat		
				razem	miasta	wieś
Członkowie grup artystycznych w domach, ośrodkach i centrach kultury, klubach i świetlicach						
Ogółem	241 432	146 457	94 975	50 449	29 103	21 346
w tym:						
teatralnych	24 195	16 106	8 089	4 061	2 712	1 349
muzycznych - instrumentalnych	37 155	20 752	16 403	4 194	2 541	1 653
wokalnych i chórów	45 870	29 337	16 533	18 486	11 828	6 658
folklorystycznych	50 625	22 439	28 186	17 696	7 278	10 418
tanecznych	72 032	49 715	22 317	3 521	3 029	492
Członkowie kół/klubów/sekcji w domach, ośrodkach i centrach kultury, klubach i świetlicach						
Ogółem	454 999	332 241	122 758	151 077	116 097	34 980
w tym:						
plastycznych/ technicznych	95 104	65 592	29 512	8 980	7 019	1 961
tanecznych	74 241	55 318	18 923	5 630	4 894	736
muzycznych	43 020	30 444	12 576	3 500	2 384	1 116
informatycznych	4 882	3 473	1 409	1 474	1 265	209
fotograficznych i filmowych	5 710	4 760	950	1 118	1 032	86
teatralnych	12 473	9 194	3 279	1 768	1 220	548
turystycznych i sportowo-rekreacyjnych	59 041	42 333	16 708	19 130	15 790	3 340
literackich	3 132	2 363	769	1 314	1 050	264
seniora/ Uniwersytetów Trzeciego Wieku	98 423	72 462	25 961	92 980	68 451	24 529
dyskusyjnych klubów filmowych	6 276	5 679	597	2 033	1 752	281
Absolwenci kursów organizowanych przez domy, ośrodki i centra kultury, kluby i świetlice						
Ogółem	62 046	41 724	20 322	10 026	7 315	2 711
w tym:						
języków obcych	14 218	9 129	5 089	2 247	1 858	389
plastycznych	8 438	5 441	2 997	1 566	1 110	456
nauki gry na instrumentach	9 504	6 076	3 428	144	101	43
wiedzy praktycznej	3 608	2 573	1 035	804	511	293
tańca	11 683	8 145	3 538	1 407	1 179	228
komputerowych	4 909	3 192	1 717	2 300	1 524	776

Źródło: Badanie GUS (sprawozdanie K-07)

Osoby starsze biorą aktywny udział w formach działalności kulturalnej organizowanych przez centra kultury, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Należy zauważyć, że wybierane formy aktywności

związane są często z miejscem zamieszkania i dostępną lokalnie ofertą kulturalną. Różnice te obserwowane są szczególnie między ofertą w miastach i na wsi. Mieszkańcy wsi powyżej 60. roku życia włączają się w inne rodzaje działań kulturalnych i społecznych, niż mieszkańcy miast. Mieszkańcy miast, zwłaszcza większych, częściej angażują się w działalność Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz w wolontariat, natomiast mieszkańcy wsi decydują się m.in. na członkostwo w kołach gospodyń wiejskich oraz w zespołach ludowych.

Z danych GUS wynika, że aktywny udział osób w wieku 60 lat lub więcej odnotowano w ramach działalności różnorodnych kół zainteresowań, klubów i sekcji w instytucjach kultury. Osoby starsze liczyły 1/3 uczestników tych stałych form działalności.

Tabela 25 Członkowie grup artystycznych w domach, ośrodkach i centrach kultury, klubach i świetlicach w 2022 r.

Województwa	Ogółem	W tym				
		teatralnych	muzyczno-instrumentalnych	wokalnych i chórów	folklorystycznych	tanecznych
OGÓŁEM						
POLSKA	241 432	24 195	37 155	45 870	50 625	72 032
Dolnośląskie	15 203	1 646	1 794	2 469	3 463	4 738
Kujawsko-pomorskie	9 065	816	1 577	2 081	1 115	2 924
Lubelskie	18 801	1 825	2 210	3 310	4 961	5 772
Lubuskie	6 400	1 191	629	1 516	750	2 236
Łódzkie	15 681	1 084	2 657	2 548	3 519	4 725
Małopolskie	29 717	3 009	6 031	3 797	11 040	5 135
Mazowieckie	23 008	3 791	3 737	5 214	3 060	6 102
Opolskie	7 199	413	1 169	1 354	545	2 796
Podkarpackie	24 901	2 383	3 173	4 354	5 286	8 906
Podlaskie	9 768	983	1 314	1 970	2 198	2 606
Pomorskie	9 299	903	1 365	2 270	1 464	3 008
Śląskie	27 298	2 114	3 833	4 963	5 650	9 372
Świętokrzyskie	7 950	538	1 478	1 133	2 539	1 983
Warmińsko-mazurskie	7 961	857	1 144	1 565	1 213	2 441
Wielkopolskie	20 199	1 839	3 738	5 572	2 720	5 809
Zachodniopomorskie	8 982	803	1 306	1 754	1 102	3 479
MIASTA						
POLSKA	146 457	16 106	20 752	29 337	22 439	49 715
Dolnośląskie	10 640	1 111	1 238	1 841	1 813	3 640
Kujawsko-pomorskie	5 341	457	978	1 152	561	1 873
Lubelskie	9 647	915	1 018	1 531	2 314	3 533
Lubuskie	5 504	1 132	538	1 322	514	1 920
Łódzkie	8 677	869	1 145	1 502	1 368	3 213
Małopolskie	10 881	1 487	1 620	1 972	3 216	2 299
Mazowieckie	17 389	3 072	2 691	4 019	1 783	4 930
Opolskie	6 058	334	947	1 050	377	2 453
Podkarpackie	11 880	1 225	1 497	1 996	1 916	4 933
Podlaskie	6 836	697	889	1 334	1 373	1 881
Pomorskie	5 312	535	678	1 337	735	1 885

Śląskie	16 367	1 485	1 899	3 101	2 552	6 392
Świętokrzyskie	4 779	378	956	780	885	1 574
Warmińsko-mazurskie	5 712	614	792	1 000	705	2 020
Wielkopolskie	13 629	1 111	2 643	3 783	1 570	4 155
Zachodniopomorskie	7 805	684	1 223	1 617	757	3 014
WIEŚ						
POLSKA	94 975	8 089	16 403	16 533	28 186	22 317
Dolnośląskie	4 563	535	556	628	1 650	1 098
Kujawsko-pomorskie	3 724	359	599	929	554	1 051
Lubelskie	9 154	910	1 192	1 779	2 647	2 239
Lubuskie	896	59	91	194	236	316
Łódzkie	7 004	215	1 512	1 046	2 151	1 512
Małopolskie	18 836	1 522	4 411	1 825	7 824	2 836
Mazowieckie	5 619	719	1 046	1 195	1 277	1 172
Opolskie	1 141	79	222	304	168	343
Podkarpackie	13 021	1 158	1 676	2 358	3 370	3 973
Podlaskie	2 932	286	425	636	825	725
Pomorskie	3 987	368	687	933	729	1 123
Śląskie	10 931	629	1 934	1 862	3 098	2 980
Świętokrzyskie	3 171	160	522	353	1 654	409
Warmińsko-mazurskie	2 249	243	352	565	508	421
Wielkopolskie	6 570	728	1 095	1 789	1 150	1 654
Zachodniopomorskie	1 177	119	83	137	345	465
Z OGÓŁEM OSOBY POWYŻEJ 60. ROKU ŻYCIA						
RAZEM						
POLSKA	50 449	4 061	4 194	18 486	17 696	3 521
Dolnośląskie	4 510	352	298	1 220	2 153	302
Kujawsko-pomorskie	2 002	153	145	1 020	519	131
Lubelskie	4 450	385	366	1 493	1 921	200
Lubuskie	1 320	96	43	714	341	81
Łódzkie	2 913	176	231	863	1 280	154
Małopolskie	4 474	497	530	1 205	1 816	218
Mazowieckie	4 843	661	359	2 067	946	452
Opolskie	1 348	86	88	573	304	145
Podkarpackie	3 986	366	394	1 270	1 520	329
Podlaskie	1 840	164	148	613	735	122
Pomorskie	1 566	80	101	755	374	158
Śląskie	6 257	334	595	2 222	2 322	407
Świętokrzyskie	2 203	62	197	374	1 407	80
Warmińsko-mazurskie	1 809	192	103	560	466	241
Wielkopolskie	4 550	290	375	2 694	863	248
Zachodniopomorskie	2 378	167	221	843	729	253
MIASTA						
POLSKA	29 103	2 712	2 541	11 828	7 278	3 029
Dolnośląskie	2 976	269	230	990	1 084	224

Kujawsko-pomorskie	1 156	93	78	544	301	111
Lubelskie	1 686	174	170	647	480	170
Lubuskie	1 027	96	14	609	192	71
Łódzkie	1 452	131	99	513	482	151
Małopolskie	1 978	299	188	682	622	136
Mazowieckie	3 477	478	274	1 592	379	451
Opolskie	1 065	66	82	433	192	140
Podkarpackie	1 756	206	158	602	459	264
Podlaskie	1 086	107	102	454	255	110
Pomorskie	739	36	55	354	137	114
Śląskie	3 549	221	379	1 321	1 048	368
Świętokrzyskie	1 040	28	133	267	466	80
Warmińsko-mazurskie	1 223	139	84	326	259	207
Wielkopolskie	2 935	214	282	1 728	473	207
Zachodniopomorskie	1 958	155	213	766	449	225
WIEŚ						
POLSKA	21 346	1 349	1 653	6 658	10 418	492
Dolnośląskie	1 534	83	68	230	1 069	78
Kujawsko-pomorskie	846	60	67	476	218	20
Lubelskie	2 764	211	196	846	1 441	30
Lubuskie	293	0	29	105	149	10
Łódzkie	1 461	45	132	350	798	3
Małopolskie	2 496	198	342	523	1 194	82
Mazowieckie	1 366	183	85	475	567	1
Opolskie	283	20	6	140	112	5
Podkarpackie	2 230	160	236	668	1 061	65
Podlaskie	754	57	46	159	480	12
Pomorskie	827	44	46	401	237	44
Śląskie	2 708	113	216	901	1 274	39
Świętokrzyskie	1 163	34	64	107	941	0
Warmińsko-mazurskie	586	53	19	234	207	34
Wielkopolskie	1 615	76	93	966	390	41
Zachodniopomorskie	420	12	8	77	280	28

Stan w dniu 31 XII

Źródło: Badanie GUS (sprawozdanie K-07)

Gminne rady seniorów

Gminne rady seniorów są podmiotami o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym. Głównym celem ich działania jest integracja, wspieranie i reprezentowanie środowisk seniorów poprzez współpracę z władzami gminy, przedstawianie propozycji zadań i działań na rzecz seniorów, wydawanie opinii i formułowanie wniosków służących rozwojowi działalności samorządu terytorialnego na rzecz seniorów, zgłaszanie uwag do aktów prawa miejscowego, wspieranie wszelkich form aktywności seniorów, działania na rzecz umacniania międzypokoleniowych więzi społecznych oraz upowszechnianie wiedzy o potrzebach, prawach i możliwościach osób starszych. Członkowie gminnych rad seniorów pełnią swoje funkcje społecznie. Rada seniorów powoływana są przez radę gmina, która nadaje jej statut określając w nim m.in. tryb wyboru jej członków i zasady działania oraz dążąc do wykorzystania potencjału działających organizacji osób starszych oraz podmiotów działających na rzecz osób starszych, a także zapewnienia sprawnego sposobu wyboru członków gminnej rady seniorów. Z danych Ministerstwa

Administracji i Spraw Wewnętrznych wynika, że pod koniec 2022 r. gminne rady seniorów działały w ponad 18% gmin w Polsce. Szczegółowe informacje przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26 Liczba gmin w poszczególnych województwach, w których funkcjonują gminne rady seniorów powołane zgodnie z art. 5c ustawy o samorządzie gminnym (dane przekazane przez wojewodów)

L.p.	Województwo	Liczba ogółem stan na 31.12. 2022 r.	stan na 31.12. 2016 r.	stan na 31.12. 2017 r.	stan na 31.12. 2018 r.	stan na 31.12. 2019 r.	stan na 31.12. 2020 r.	stan na 31.12. 2021 r.	stan na 31.12. 2022 r.
1.	dolnośląskie	169	16	25	27	33	32	32	34
2.	pomorskie	123	13	14	25	35	29	43	44
3.	zachodniopomorskie	113	8	12	13	19	23	21	21
4.	śląskie	167	25	32	31	35	37	37	41
5.	podkarpackie	160	11	13	22	23	26	25	25
6.	małopolskie	182	17	26	35	34	37	35	38
7.	lubelskie	213	10	18	20	20	22	25	27
8.	mazowieckie	314	17	41	29	36	33	36	50
9.	opolskie	71	15	17	20	23	23	23	24
10.	świętokrzyskie	102	5	11	15	13	15	13	15
11.	wielkopolskie	226	16	20	29	32	24	40	44
12.	warmińsko-mazurskie	116	9	9	14	23	16	29	28
13.	kujawsko-pomorskie	144	12	17	19	11	13	17	22
14.	lubuskie	82	8	12	16	20	20	20	14
15.	łódzkie	177	7	13	12	10	13	12	14
16.	podlaskie	118	8	10	11	13	14	15	15
Ogółem:		2477	197	290	338	380	377	423	456

Liczba gminnych rad seniorów (ogółem w poszczególnych latach) podana jest bez dzielnicowych rad seniorów m.st. Warszawy.

Źródło: dane z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Umiejętności cyfrowe osób starszych

W Polsce w 2022 r. z Internetu (w ciągu ostatnich 3 miesięcy poprzedzających badanie) korzystało 4340,6 tys. osób w wieku 60-74 lata, co stanowiło 61,1% ogółu osób w tej grupie wieku.

Tabela 27 Osoby korzystające z Internetu w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem osoby w wieku 16-74 lat	Mężczyźni	Kobiety	Z liczby ogółem osoby w wieku 60 - 74 lata		
				razem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach						
Osoby korzystające z Internetu	26 123,1	12 865,4	13 257,7	4 982,9	2 186,9	2 796,0

w ciągu ostatnich 3 miesięcy	25 072,6	12 397,2	12 675,4	4 340,6	1 944,3	2 396,4
od 3 miesięcy do 12 miesięcy temu	428,5	199,6	229,0	207,7	86,5	121,1
ponad rok temu	621,9	268,6	353,3	434,6	156,1	278,5
Osoby nigdy nie korzystające z Internetu	2 715,6	1 264,7	1 450,8	2 120,7	938,2	1 182,6
w odsetkach						
Osoby korzystające z Internetu	90,6	91,0	90,1	70,1	70,0	70,3
w ciągu ostatnich 3 miesięcy	86,9	87,7	86,2	61,1	62,2	60,2
od 3 miesięcy do 12 miesięcy temu	1,5	1,4	1,6	2,9	2,8	3,0
ponad rok temu	2,2	1,9	2,4	6,1	5,0	7,0
Osoby nigdy nie korzystające z Internetu	9,4	9,0	9,9	29,9	30,0	29,7

Źródło: Badanie "Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w gospodarstwach domowych", GUS

Kilka razy dziennie z Internetu korzystało 28,5% osób z tej grupy wieku, raz dziennie lub prawie codziennie – 20,7%, a przynajmniej raz w tygodniu, ale nie każdego dnia - 9,7%. Rzadziej niż raz w tygodniu z Internetem łączyło się 2,3% osób w wieku 60-74 lata.

Tabela 28 Częstotliwość korzystania z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w 2022 r.

Wyszczególnienie	Ogółem osoby w wieku 16-74 lat	Mężczyźni	Kobiety	Z liczby ogółem osoby w wieku 60 - 74 lata		
				razem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach						
Osoby korzystające z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy	25 072,6	12 397,2	12 675,4	4 340,6	1 944,3	2 396,4
kilka razy dziennie	18 564,0	9 090,5	9 473,5	2 021,1	882,6	1 138,4
raz dziennie lub prawie codziennie	4 599,6	2 345,4	2 254,2	1 467,2	672,3	794,8
przynajmniej raz w tygodniu, ale nie każdego dnia	1 553,8	779,7	774,1	688,5	309,9	378,7
rzadziej niż raz w tygodniu	355,3	181,6	173,7	163,9	79,5	84,4
w odsetkach						
Osoby korzystające z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy	86,9	87,7	86,2	61,1	62,2	60,2
kilka razy dziennie	64,4	64,3	64,4	28,5	28,2	28,6
raz dziennie lub prawie codziennie	15,9	16,6	15,3	20,7	21,5	20,0
przynajmniej raz w tygodniu, ale nie każdego dnia	5,4	5,5	5,3	9,7	9,9	9,5
rzadziej niż raz w tygodniu	1,2	1,3	1,2	2,3	2,5	2,1

Źródło: Badanie "Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w gospodarstwach domowych", GUS

Aktywność sportowa

Na podstawie wyników badania statystycznego „Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej” można stwierdzić, że w okresie objętym badaniem (od 1.10.2020 r. do 30.09.2021 r.) 28,8% członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej oceniło swoją sprawność fizyczną jako bardzo dobrą lub dobrą, w tym jako bardzo dobrą jedynie – 1,4%. Odsetek osób starszych określających swoją kondycję jako złą wyniósł 18,0%, a bardzo złą – 3,0%. Co drugi senior ocenił ją jako średnią.

Ocena kondycji fizycznej w dużym stopniu zależy od płci. Generalnie to kobiety znacznie gorzej niż mężczyźni oceniają swoją sprawność fizyczną. W 2021 r. odsetek kobiet w wieku 60 lat i więcej, które oceniły swoją sprawność jako bardzo dobrą lub dobrą był blisko o 6 p. proc. mniej niż w przypadku mężczyzn. Kobiet określających swoją kondycję fizyczną jako złą lub bardzo złą było 21,7%, a mężczyzn z taką oceną – o 1,5 p. proc. mniej.

Tabela 29 Subiektywna ocena ogólnej sprawności (kondycji) fizycznej członków gospodarstw domowych w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Ocena ogólnej sprawności fizycznej				
		bardzo dobra	dobra	średnia	zła	bardzo zła
	w odsetkach					
Ogółem	100,0	22,0	43,7	26,4	6,8	1,0
60 lat i więcej	100,0	1,4	27,4	50,2	18,0	3,0

Źródło: Badanie "Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej" 2021, GUS

Tabela 30 Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w odsetkach		
Ogółem	38,8	41,0	36,7
60 lat i więcej	18,3	19,3	17,6

Źródło: Badanie "Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej" 2021, GUS

W okresie od 1.10.2020 r. do 30.09.2021 r. w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej uczestniczyło 18,3% osób w wieku 60 lat i więcej. Wśród mężczyzn w tym wieku odsetek uczestników zajęć sportowych i rekreacji ruchowej wyniósł 19,3%, podczas gdy w grupie kobiet był nieco niższy i ukształtował się na poziomie 17,6%.

Najpopularniejszą aktywnością sportową wśród osób w wieku 60 lat i więcej była jazda na rowerze. W 2021 r. wskazała ją połowa uczestników zajęć sportowych lub rekreacji ruchowej w tym wieku. Popularne wśród seniorów były również ogólnorozwojowe zajęcia ruchowe poprawiające kondycję fizyczną (m.in. spacer, spacer, skakanie na skakance, ćwiczenia na rowerze stacjonarnym, trenażerze), które w 2021 r. wykonywało około 40% osób. Dużą popularnością w gronie osób starszych cieszył się również jogging i nordic walking, a także pływanie.

W 2022 r. wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej, odsetek osób w wieku 60 lat lub więcej, które uczestniczyły w podróżach (krajowych i/lub zagranicznych), z co najmniej 1 noclegiem w celu prywatnym (wypoczynek, rekreacja i wakacje, odwiedziny u krewnych lub znajomych, zdrowotny, religijny, pielgrzymka, edukacyjny, zakupy) – wyniósł 11,3%, t.j. o 1,5 p. proc więcej w stosunku do roku poprzedniego. Mieszkańcy miast w wieku 60 lat lub więcej uczestniczący w podróżach (krajowych i/lub zagranicznych), z co najmniej jednym noclegiem w celu prywatnym stanowili w 2022 r. 8,5% ogółu ludności w wieku 15 lat lub więcej, a mieszkańcy wsi w wieku senioralnym – 2,8%.

1.6 Równe traktowanie, przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy

W Polsce podstawowym dokumentem, który określa politykę rządu w zakresie równego traktowania oraz przeciwdziałania dyskryminacji jest Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483), a konkretnie art. 32. Zasada równości obywatela wobec prawa, który głosi, że wszyscy są wobec prawa równi oraz mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne, a także świadczy o tym, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Dokumentem szczegółowo określającym przesłanki dyskryminacji oraz możliwość wszczęcia procedury w przypadku, gdy dochodzi do dyskryminacji jest ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 2156) w zakresie równego traktowania, określa ona również organy właściwe w sprawach przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania. W Polsce są to Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Przytoczona ustawa zakazuje dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Zgodnie z art. 22 „ustawy równościowej” Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania opracowuje i przedkłada Radzie Ministrów Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania, który określa cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania, w szczególności w zakresie:

- podnoszenia świadomości społecznej w zakresie równego traktowania, w tym na temat przyczyn i skutków naruszenia zasady równego traktowania;
- przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania;
- współpracy z partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w zakresie równego traktowania.

W dniu 24 maja 2022 r. w drodze uchwały został przyjęty Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania 2022-2030, który skupia się wokół VIII Priorytetów: Polityka antidyskryminacyjna, Praca i zabezpieczenie społeczne, Edukacja, Zdrowie, Dostęp do dóbr i usług, Budowanie świadomości, Gromadzenie danych i badania, Koordynacja.

Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania 2022-2030 przewiduje zadania, które będą realizowane w perspektywie wieloletniej w tym działania skierowane do osób starszych, które mają na celu przeciwdziałanie wykluczeniu ze względu na wiek czy budowanie świadomości w zakresie przeciwdziałania stereotypowemu wizerunkowi osób starszych lub/i krzywdzącemu albo odbiegającemu od rzeczywistości.

Konkretne zadania zawarte w Krajowym Programie, które należy wyszczególnić, to między innymi:

- przeciwdziałanie negatywnemu wizerunkowi osób starszych, poprzez szkolenia dla pracowników oświaty, nauczycieli, pedagogów, a także szkolenia dla pracowników instytucji publicznych w zakresie uwrażliwiania na zjawisko dyskryminacji wiekowej na rynku pracy,
- debata z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych i innych instytucji zrzeszających i zajmujących się osobami starszymi oraz reprezentantów pracodawców zainteresowanych możliwościami współpracy z osobami w starszym wieku,
- wdrażanie polityki zarządzania wiekiem w urzędach - wzrost liczby pracowników w wieku dojrzałym, a także zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym,
- współpraca z osobami, które są lub mogą być liderami w społecznościach lokalnych, w celu budowania solidarności międzypokoleniowej przez ukazywanie roli seniorów jako przekazicieli wartości, tradycji, doświadczenia życiowego poprzez wykluczenie ze względu na wiek,
- organizacja giełdy pracy dla seniorów w siedzibach urzędów wojewódzkich spowodowana zbyt małą aktywnością zawodową seniorów.

Dodatkowo warto też wspomnieć, że w ramach Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania 2022-2030 przewidywana jest także, realizacja kampanii edukacyjnych na stronach internetowych i w mediach społecznościowych na temat starzenia się.

Ponadto w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania realizowane są również zadania z obszaru przeciwdziałania przemocy domowej. Realizacja tych zadań opiera się na rozwiązaniach zapewniających różnorodne formy pomocy osobom doznającym przemocy. Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy uregulowane są:

- w ustawie z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535);
- w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022 przyjętym uchwałą nr 183 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2021 r. (M.P. 2021 poz. 1203).

Regulacje zawarte w wymienionych aktach prawnych są tak skonstruowane, aby można się do nich odwołać w przypadku wszystkich kategorii osób doznających przemocy domowej, w tym kobiet, mężczyzn, dzieci, osób starszych czy osób niepełnosprawnych.

Na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, pomoc w każdym indywidualnym przypadku udzielana jest w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”. Procedura ta obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia – w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie, tj. w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie. Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje poprzez wypełnienie

formularza „Niebieska Karta-A” przez przedstawiciela jednego z określonych podmiotów (wymienionych w art. 9a ust. 11-11d ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej).

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie obowiązuje od 2006 r., pierwotnie do jego opracowania obowiązywał przepis art. 10 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zaś od 2022 r. – art. 10 ust. 1 w ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535). Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest operacjonalizacją zadań określonych w przepisach tejże ustawy.

Program zakłada podejmowanie działań w czterech głównych obszarach:

- zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej;
- zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą domową;
- zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc domową;
- zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Tabela 31 Łączna wysokość środków finansowych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w latach 2015-2022 (w zł)

	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
OGÓŁEM z tego:	16 600 000	16 570 000	18 926 000	20 229 000	23 356 000	23 252 000	22 748 000	25 165 900
MRiPS	200 000	170 000	250 000	200 000	600 000	400 000	200 000	450 000
województwie	16 400 000	16 400 000	18 336 000	19 689 000	22 416 000	22 512 000	22 208 000	24 375 900
MZ	0	0	340 000	340 000	340 000	340 000	340 000	340 000

Źródło: Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

W związku modyfikacją systemu przeciwdziałania przemocy domowej wyrażonej w przepisach ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535), od 2024 r. obowiązywać będzie Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej opracowany na kolejną perspektywę czasową. Zakłada się, że kolejna perspektywa czasowa obejmować będzie lata 2024-2030.

Zgodnie z Rocznym sprawozdaniem z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 2021 r. 161 575 osób doznawało przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”, w tym 86 995 kobiet i 23 006 mężczyzn. Osoby pokrzywdzone korzystały z pomocy udzielanej przez punkty konsultacyjne (21 571 osób), gminne ośrodki wsparcia (197 osób), powiatowe ośrodki wsparcia (628 osób), ośrodki interwencji kryzysowej (10 071 osób), inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie (2 471 osób), specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie (4 762 osób).

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej od wielu lat zaangażowane jest w działania na rzecz osób starszych doznających przemocy domowej. Wśród podjętych inicjatyw warto wskazać m.in. na kampanie społeczne, czy konferencję z 22 listopada 2022 r. poświęconą m.in. tematyce krzywdzenia osób starszych. Podczas konferencji zaprezentowano wyniki diagnozy społecznej zrealizowanej ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach projektu „Przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych” w ramach Programu „Sprawiedliwość”.

W roku 2022 przeprowadzono Ogólnopolską Kampanię Społeczną „Nie otwieraj drzwi PRZEMOCY”. W ramach kampanii społecznej Ministerstwo zleciło wyprodukowanie krótkiego filmu oraz wyprodukowanie materiałów informacyjnych w postaci plakatów, ulotek i broszur, które celem dalszej dystrybucji zostały przekazane do wszystkich ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie. Ogólnopolskie kampanie społeczne mają na celu zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy i są realizowane w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

W 2022 r. rozpoczęto prace nad zmianami legislacyjnymi w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. W dniu 9 marca 2023 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw. Przepisy ustawy nowelizującej weszły w życie 22 czerwca 2023 r. tj. trzy miesiące od opublikowania ustawy w Dzienniku Ustaw i przewidują między innymi:

1. zmianę dotychczasowej nazwy ustawy: „o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”, na „o przeciwdziałaniu przemocy domowej”, po to aby nie stygmatyzować rodziny i nie wskazywać, że tylko tam dochodzi do aktów przemocy;
2. Obok przemocy: fizycznej, psychicznej i wykorzystywania seksualnego, wprowadzane są dwie kolejne formy przemocy domowej, którym należy przeciwdziałać tj. przemoc ekonomiczna i cyberprzemoc;
3. Wprowadzone regulacje rozszerzają krąg osób, na które będą oddziaływać przepisy zmienionej ustawy, zwłaszcza o byłego małżonka, byłego partnera lub innego członka rodziny, niezależnie od faktu zamieszkiwania z osobą stosującą przemoc domową;
4. W przepisach uregulowane zostały również kwestie dotyczące dzieci będących świadkami przemocy domowej, które w projektowanym kształcie ustawy będą traktowane jako osoby doznające przemocy domowej;
5. Dzięki wprowadzonym zmianom zwiększone zostanie bezpieczeństwo i ochrona osób zagrożonych i doznających przemocy domowej, w szczególności poprzez bardziej indywidualne i podmiotowe podejście do procesu wsparcia i pomagania. W tym zakresie projektuje się utworzenie w gminach, grup diagnostyczno-pomocowych, składających się z pracownika socjalnego i policjanta, którzy będą pracować odpowiednio: z osobą doznającą przemocy domowej i z osobą tę przemoc stosującą. (W obecnych przepisach skład grup roboczych to co najmniej pięciu specjalistów, co nie pozwala na zachowanie podmiotowości i atmosfery zaufania.);
6. Zakłada się również poprawę funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy zarówno na szczeblu centralnym oraz na szczeblu jednostek samorządu terytorialnego, między innymi poprzez:
  - zwiększenie reprezentacji różnych środowisk w składzie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej (ciało opiniodawczo – doradcze Ministra),
  - wyraźne rozdzielenie zadań zespołów interdyscyplinarnych działających w samorządach gminnych od zadań grup diagnostyczno-pomocowych. *Zespół interdyscyplinarny*, to zadania o charakterze strategicznym – wyznaczającym kierunki działań „przeciwprzemocowych” w gminach. *Grupa diagnostyczno-pomocowa* – to działania prowadzone bezpośrednio z osobą doznającą przemocy domowej i tę przemoc stosującą;
7. Poprzez wprowadzenie do przepisów ustawy programów psychologiczno-terapeutycznych, dzięki którym, obok uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych osoba stosująca przemoc, może powrócić do prawidłowych relacji w środowisku domowym, zakłada się rozwój oddziaływań skierowanych do osób stosujących przemoc domową.
8. W zmianach, w tym w ustawie o broni i amunicji, wprowadzono regulacje, dzięki którym osoba stosująca przemoc, która posiada broń palną, zostanie jej pozbawiona, w przypadku wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”,
9. Wobec osoby stosującej przemoc domową, która uporczywie uchyla się od uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych lub psychologiczno – terapeutycznych, w zmianach, wprowadza się regulacje zarówno do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, jak i Kodeksu wykroczeń, które nałożą na „sprawcę” przemocy domowej sankcje w postaci: kary ograniczenia wolności bądź grzywny.

1.7 Sytuacja niepełnosprawnych osób starszych

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.) przewiduje szereg instrumentów służących

wsparciu osób niepełnosprawnych, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Powyższe przepisy dotyczą wszystkich osób, których niepełnosprawność została potwierdzona stosownym orzeczeniem – o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

Należy wskazać, że z instrumentów wsparcia, z których mogą korzystać osoby niepełnosprawne posiadające prawne poświadczenie niepełnosprawności na podstawie ww. ustawy, w tym instrumentów wsparcia finansowanych ze środków PFRON, mogą korzystać również osoby starsze posiadające orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

Z uwagi na procesy demograficzne zwiększa się udział osób starszych w populacji kraju. Ponadto wśród osób niepełnosprawnych osoby powyżej 65 roku życia stanowią ponad 42% tej grupy (wiek 65-89 lat, dane za IV kwartał BAEL GUS).

Zgodnie z ww. ustawą oraz rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 100), osoba niepełnosprawna może raz w roku ubiegać się o dofinansowanie – ze środków PFRON - kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym.

Ponadto na podstawie wyżej wspomnianej ustawy i rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 926, z późn. zm.), osoba niepełnosprawna może ubiegać się o dofinansowanie ze środków PFRON:

- 1) zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny,
- 2) likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych,
- 3) zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,
- 4) usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika.

Ponadto, zgodnie z art. 10 ustawy o rehabilitacji (...), do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej.

Należy jednak zauważyć, że warsztat terapii zajęciowej jest „wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia” (art. 10a ust. 1 ustawy o rehabilitacji (...)). Tak więc głównym celem warsztatów terapii zajęciowej, poza rehabilitacją społeczną, jest aktywizacja zawodowa w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia przez osoby niepełnosprawne. Wsparcie osób niepełnosprawnych, na zasadach określonych w ww. ustawie, dotyczy również ich aktywności zawodowej.

2 Polityka społeczna wobec osób starszych na szczeblu centralnym

2.1 Ministerstwo Edukacji i Nauki

Informacje wstępne dotyczące edukacji formalnej i innej niż formalna (pozaformalnej)

Osoby starsze, podobnie jak inne osoby, mogą uczestniczyć w edukacji formalnej lub innej niż formalna (pozaformalnej). Edukacja formalna obejmuje kształcenie w instytucjach systemu oświaty i systemu szkolnictwa wyższego w ramach programów prowadzących do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych lub kwalifikacji w zawodzie. Edukacja pozaformalna jest organizowana instytucjonalnie, ale poza programami kształcenia w oświacie i szkolnictwie wyższym i nie prowadzi do uzyskania ww. kwalifikacji.

Minister Edukacji i Nauki odpowiada za edukację formalną. Ponadto, wspiera wybrane inicjatywy w obszarze edukacji pozaformalnej, a w ramach koordynacji polityki na rzecz uczenia się przez całe życie gromadzi informacje o tej edukacji. Informacje te pochodzą z różnych resortów, GUS i instytucji badawczych.

Osoby starsze w kształceniu ustawicznym w systemie oświaty

Kształcenie ustawiczne jest zdefiniowane i uregulowane w ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (z późn.zm.). Edukacja osób starszych nie ma statusu odrębnego zadania. Osoby dorosłe, w tym także osoby starsze, mogą uczestniczyć w kształceniu ustawicznym zdefiniowanym w tej ustawie.

Kształcenie ustawiczne według tej ustawy obejmuje szkoły ogólnokształcące dla dorosłych, szkoły kształcące w zawodach (szkoły policealne i branżowe szkoły II stopnia) oraz formy pozaszkolne. Formy pozaszkolne są bardziej elastycznie organizowane niż kształcenie w szkołach, dlatego mogą być bardziej atrakcyjne dla osób niemłodych. Katalog form pozaszkolnych dla dorosłych obejmuje cztery rodzaje: (1) kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ); (2) kurs umiejętności zawodowych; (3) kurs kompetencji ogólnych oparty na wybranym fragmencie podstawy programowej kształcenia ogólnego; (4) inne kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych, w których program nauczania nie odnosi się do podstawy programowej kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodach.

Mimo że w kształceniu ustawicznym mogą uczestniczyć dorośli w każdym wieku, to jednak ukierunkowanie tego kształcenia głównie na wzrost poziomu wykształcenia i nabywanie kwalifikacji w zawodach powoduje, że tego typu edukacja cieszy się większym zainteresowaniem młodszych osób dorosłych, co dotyczy zwłaszcza szkół dla dorosłych.

Kształcenie ustawiczne prowadzone w instytucjach systemu oświaty podlega monitorowaniu przez System Informacji Oświatowej (SIO). Gromadzone są w nim zanonimizowane, indywidualne dane o korzystających z kształcenia w systemie oświaty. W odniesieniu do uczestników ww. form pozaszkolnych dane te dostępne są odnośnie uczestników: kwalifikacyjnych kursów zawodowych (KKZ), kursów umiejętności zawodowych (KUZ) oraz turnusów dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników (TDMP). W dwóch ostatnich formach nie ma uczestników w wieku 60 lat i więcej.

Według danych SIO na dzień 30 września 2022 r. uczestnikami KKZ było 558 osób w wieku od 60 roku życia, z czego 304 osoby w wieku 60-64 lat oraz 254 osoby w wieku 65 lat i więcej. W wieku do 29 lat liczba uczestników kursów kwalifikacyjnych wynosi ponad 18 tys. Nieco mniej jest osób w wieku 30 lat i więcej – ponad 16 tys. Wskazuje to, że kursowe formy kształcenia ustawicznego, w tym w szczególności KKZ, stały się atrakcyjniejsze dla osób w średnim wieku i starszych. Wcześniej formy te były zdominowane przez osoby do 30 roku życia, w tym przede wszystkim przez osoby w wieku dwudziestu kilku lat.

Osoby starsze w kształceniu w systemie szkolnictwa wyższego

Na gruncie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (z późn.zm.), dalej „ustawa PSWN”, nie ma przeszkód, aby edukacja osób starszych była realizowana przez uczelnie na studiach (w oparciu o przyjęty program studiów), na studiach podyplomowych, czy też w ramach innych form kształcenia (kursy, szkolenia, warsztaty).

Zgodnie z art. 70 ust. 4 Konstytucji RP władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. Granice, w jakich uczelnie może samodzielnie kształtować warunki przyjęć na studia określa art. 70 ustawy PSWN. Na studia pierwszego stopnia i jednolite studia magisterskie mogą być przyjęte osoby posiadające świadectwo dojrzałości. Na studia drugiego stopnia są przyjmowane osoby legitymujące się dyplomem ukończenia studiów. Ustawa PSWN w art. 69 daje możliwość przyjęcia na studia nie tylko przez rekrutację, ale także przez potwierdzenie efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej, ułatwiając tym samym dostęp do studiów osobom dojrzałym, posiadającym doświadczenie zdobyte poza uczelnią. Osoby te mogą być przyjęte na studia przy uwzględnieniu wcześniej uzyskanej wiedzy, umiejętności i kompetencji (efektów uczenia się), nie muszą realizować pełnych programów studiów, ale są włączane do regularnego trybu studiów jako pełnoprawni studenci. Powyższe regulacje wdrażają ideę uczenia się przez całe życie, umożliwiając rozwój oferty dydaktycznej dla niestandardowych odbiorców szkolnictwa wyższego

Według danych Zintegrowanego Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (POL-on) na dzień 31 grudnia 2022 r. na studiach doktoranckich oraz w szkołach doktorskich ubiegały się o stopień doktora 93 osoby starsze (od 60 roku życia); w tym w wieku 60 lat – 11 osób, w przedziale wiekowym 61-64 lat – 55 osób, a w wieku 65 lat i powyżej – 27 osób. W studiach podyplomowych uczestniczyło 897 osób

starszych, w tym w wieku 60 lat – 194 osoby, w przedziale wiekowym 61-64 lat – 500 osób, a w wieku 65 lat i powyżej – 203 osoby.

Tabela 32 Uczestnicy studiów doktoranckich i szkół doktorskich, słuchacze studiów podyplomowych

	Osoby w wieku:			Ogółem
	60 lat	61-64 lata	65 lat i więcej	
Uczestnicy studiów doktoranckich i szkół doktorskich	11	55	27	93
Słuchacze studiów podyplomowych	194	500	203	897
Razem	942			

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki

Z kolei, według naszego krajowego badania BKL z roku 2017 odsetek osób w Polsce w wieku 55-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (nieobowiązkowym) w okresie 12 miesięcy przed badaniem wyniósł 22% (wynik ten znacznie przewyższa wyniki ww. AES 2016). Wyższe wyniki diagnozowane w badaniu BKL można wyjaśnić tym, że w badaniach europejskich realizowanych w Polsce przez GUS (LFS i AES) pytania dla respondentów zbyt silnie kojarzą się z formami edukacji podobnymi do stosowanych w szkołach. Natomiast w badaniu BKL pytania koncentrują się na różnych sposobach nabywania umiejętności, bez sugerowania, że są one podobne do form szkolnych. Znaczna część zajęć, w których uczestniczą dorośli i które mają cechy edukacyjne, tj. w zorganizowany sposób transferujące wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne, mają charakter praktyczny (uczenie się przez działanie).

Wspieranie edukacji pozaformalnej przy udziale jednostek oświaty

Poza działaniami prowadzonymi w ramach kształcenia ustawicznego MEiN odpowiadał za wdrażanie projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanych w ramach konkursu pn. Zwiększenie dostępu osób dorosłych do różnych form uczenia się przez całe życie poprzez przygotowanie szkół do pełnienia roli **Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji (LOWE)**, Działanie 2.14 PO WER 2014-2020. LOWE oferują edukację pozaformalną dorosłym z obszarów defaworyzowanych niezależnie od wieku (w tym uwzględnia się także osoby starsze). Kształtują one nową misję społeczną szkół, która może być odpowiednikiem tzw. trzeciej misji szkolnictwa wyższego

Edukacja pozaformalna może skutecznie aktywizować dorosłych. Badanie europejskie pn. Adult Education Survey, realizowane co kilka lat (ostatnie dostarcza danych za rok 2016), wskazuje, że zdecydowana większość dorosłych w wieku 25-64 lat w UE i w Polsce uczestniczy w edukacji pozaformalnej w roku przed badaniem – odpowiednio 41,4% i 22,9%. W edukacji formalnej uczestniczy tylko kilka procent osób w tym wieku (5% w UE i 4,4% w Polsce). Ta prawidłowość potęguje się w przypadku osób starszych, które niemal wyłącznie uczestniczą w edukacji pozaformalnej.

Zadaniem LOWE jest aktywizowanie edukacyjne osób dorosłych mieszkających w otoczeniu szkół na tle szerszej aktywizacji społeczności lokalnych. Oferty edukacyjne LOWE dotyczą rozwoju umiejętności uniwersalnych (kluczowych kompetencji) stanowiących podstawę dla uczenia się przez całe życie. Treści tej edukacji nie opierają się na regulowanej w systemie oświaty podstawie kształcenia ogólnego (choć mogą wykorzystywać jej elementy).

Działalność LOWE rozpoczyna się od diagnozy potrzeb dorosłych w lokalnych społecznościach. Jeśli diagnozy wskazują na istotne potrzeby osób starszych, to zajęcia mogą być dostosowane także do ich potrzeb.

LOWE nie tylko aktywizują edukacyjnie osoby dorosłe, w tym starsze, ale także mobilizują różne lokalne instytucje i organizacje na rzecz rozwoju umiejętności dorosłych. Model działań LOWE zakłada tworzenie partnerstw z różnymi instytucjami i organizacjami. Jest to zgodne z modelem edukacji dorosłych przyjętym na świecie, w którym za edukację dorosłych, gdzie dominuje edukacja pozaformalna, nie odpowiadają jedynie instytucje nadzorowane przez ministrów do spraw oświaty i szkolnictwa wyższego, ale także instytucje koordynowane przez innych ministrów zawiadujących różnymi obszarami resortowymi (np. obszarami zatrudnienia, promocji przedsiębiorczości, ochrony zdrowia, kultury,

aktywności obywatelskiej, sportu, turystyki, rozwoju regionalnego, w tym zwłaszcza rozwoju obszarów wiejskich i obszarów zdegradowanych, bezpieczeństwa publicznego, ekonomii społecznej, ochrony środowiska itp.).

Partnerstwa mogą przyczyniać się do rozwoju edukacji dorosłych o charakterze praktycznym, gdzie po stronie przekazujących wiedzę i umiejętności występują nie tylko nauczyciele, ale także osoby z instytucji lub organizacji działających w różnych obszarach resortowych, mające wystarczające doświadczenie i osiągnięcia. Zakłada się, że wiedza i umiejętności upowszechniane w LOWE przydatne są nie tylko w perspektywie osobistej, ale mogą przyczyniać się też do rozwoju społeczności lokalnej.

W 2017 r. do projektów LOWE przystąpiło 50 szkół z 13 województw. Po dobrym odbiorze tej nowej funkcji szkół MEiN ogłosiło kolejny konkurs na tworzenie ośrodków. Powstało następnym 100 LOWE z 14 województw, które zaczęły działalność od jesieni 2020 r. (ograniczoną ze względu na epidemię). Organizatorami sieci LOWE są wybrane przez MEiN w drodze konkursowej instytucje/organizacje posiadające doświadczenie w zakresie aktywizacji społecznej. LOWE tworzone w I i II etapie funkcjonują już we wszystkich województwach. Zastrzec jednak należy, że po okresie ich finansowania z funduszy europejskich, który trwa rok lub dwa lata, ich dalsze funkcjonowanie zależy od decyzji organów prowadzących szkoły.

Z informacji dostarczonych nam przez instytucje/organizacje koordynujące tworzenie LOWE w terenie wynika, że w pierwszym okresie rozwoju LOWE osoby w wieku 60+ stanowiły prawie 20% wszystkich ich uczestników. Natomiast po dłuższym funkcjonowaniu i nabraniu doświadczeń odsetek ten zwiększył się do ponad 30%.

W perspektywie finansowej 2021-2027 Unii Europejskiej, tworzenie LOWE - w oparciu o model wypracowany w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój - przechodzi do zadań realizowanych w ramach polityki regionalnej i w przypadku większości regionów będzie finansowane z Regionalnych Programów (RP). Warunki tworzenia LOWE ujęte są w dokumencie MFIPR ogłoszonym 15 marca 2023 r. pn. „Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027.

Wspieranie edukacji pozaformalnej przy udziale jednostek szkolnictwa wyższego

Z uwagi na szczególne funkcje i cele kształcenia skierowanego do osób starszych uczelnie mogą je realizować w formach organizacyjno-prawnych innych niż studia wyższe. Działania takie wpisują się w szczególną misję związaną z propagowaniem wiedzy i dostępnością kształcenia dla ludzi w różnym wieku i o różnych potrzebach edukacyjnych, w tym z aktywizacją społeczną i zawodową osób starszych i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu. Do podstawowych zadań uczelni należy prowadzenie kształcenia na studiach podyplomowych lub innych form kształcenia – mogą to być np. kursy, warsztaty, szkolenia. Decyzje o uruchomieniu takiego kształcenia podejmuje samodzielnie uczelnie w ramach autonomii programowej, mając na względzie swoje strategie działania oraz potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego. Należy zaznaczyć, że obowiązujące przepisy nie dają podstaw do ingerowania przez Ministra Edukacji i Nauki w decyzje uczelni związane z proponowaną ofertą kształcenia.

Najbardziej rozpoznawalną formułą kształcenia osób starszych są tzw. **uniwersytety trzeciego wieku** (UTW). Funkcjonują one w różnych formach (głównie jako stowarzyszenia). Ich działalność nie jest bezpośrednio regulowana przepisami ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. UTW mają bardzo różnych organizatorów, strukturę, tematykę i formy zajęć. Łączą je adresaci działalności i główna idea, tj. umożliwienie kształcenia, aktywności intelektualnej i społecznej osobom, które zakończyły już okres intensywnej działalności zawodowej.

Ich powstawanie jest wynikiem inicjatyw społeczności lokalnych. UTW funkcjonują często w uczelniach, które przekazują im swój patronat naukowy, a także dają możliwość korzystania z infrastruktury uczelni lub wsparcie finansowe. Jak wyżej wskazano mogą mieć formę stowarzyszenia, ale także działać np. jako jednostki organizacyjne uczelni realizujące zadania dydaktyczne, utworzone w trybie wynikającym ze statutu uczelni.

Uczelnie prowadzą także wykłady otwarte z różnych dziedzin jako formę popularyzacji wiedzy, z których może korzystać każdy zainteresowany. Wiele uczelni w swojej ofercie edukacyjnej ma również cykliczne

spotkania – tzw. **uniwersytet otwarty**. Tego typu zajęcia (wykłady, ćwiczenia, warsztaty, laboratoria) skierowane są do osób, niezależnie od wieku (wystarczy mieć ukończone około 16 lat) i wykształcenia. Pozwalają nie tylko na zdobycie nowej wiedzy i umiejętności, czy podniesienie kompetencji zawodowych, ale także na rozwijanie zainteresowań, możliwość podjęcia dyskusji z autorytetami naukowymi, a jednocześnie spotkania innych pasjonatów i osób o podobnych zainteresowaniach.

Warto podkreślić, że wśród podstawowych zadań uczelni ustawa PSWN (art. 11) wymienia także upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki i kultury oraz działanie na rzecz społeczności lokalnych i regionalnych, obok prowadzenia kształcenia na studiach, studiach podyplomowych lub innych formach kształcenia, kształcenia doktorantów, kształcenia i promowania kadr uczelni, czy prowadzenia działalności naukowej, świadczenia usług badawczych oraz transferu wiedzy i technologii do gospodarki, itd.

2.2 Ministerstwo Finansów

Osoby starsze to liczna grupa społeczna, która wymaga ułatwień w korzystaniu z Internetu (serwisy internetowe i usługowe). Jest to szczególnie ważne w przypadku serwisów administracji publicznej, do których każdy obywatel powinien mieć swobodny dostęp.

Ministerstwo Finansów realizowało wiele działań z zakresu dostępności cyfrowej. Wszelkie treści publikowane na stronach internetowych były jak najbardziej dostępne, w tym dla osób starszych.

Resort aktywnie uczestniczył w pracach powołanego w Ministerstwie Zespołu Koordynatorów do spraw dostępności, do którego zadań należy między innymi wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych, w dostępie do informacji i usług świadczonych przez ministerstwo.

Ministerstwo kontynuowało prace w ramach projektu e-Urząd Skarbowy oraz projektu PUESC, zapewniało wiedzę ekspercką w obszarze dostępności cyfrowej i prostego języka. Ich celem było takie zaprojektowanie usługi, aby była ona dostępna dla jak najszerszej grupy użytkowników, w tym osób starszych.

W grudniu 2022 r. Ministerstwo opublikowało Poradnik dla emerytów i rencistów - jak prawidłowo rozliczyć PIT – publikacja na stronie: <https://www.podatki.gov.pl/pit/poradniki-pit/#emeryci>. Poradnik miał pomóc w korzystaniu z usługi Twój e-PIT podczas rozliczenia podatku za 2022 r. W poradniku emeryci i renciści mogli znaleźć odpowiedzi na pytania związane z rozliczeniem PIT m.in.:

- Kiedy należy złożyć więcej niż jedną deklarację podatkową
- Kiedy następuje zwrot nadpłaconego podatku
- Gdzie szukać pomocy przy rocznych rozliczeniach podatkowych
- Jak rozliczyć PIT, jeśli pobierają Państwo świadczenia emerytalne lub rentowe oraz prowadzą działalność gospodarczą opodatkowaną na zasadach ogólnych
- Jak rozliczyć PIT po otrzymaniu informacji np. PIT-11, 40A.

Jednocześnie, już w styczniu 2022 r. Ministerstwo Finansów opublikowało poradnik dotyczący stosowania nowej ulgi dla pracujących seniorów (PIT-0), który w związku ze zmianami przepisów był w późniejszym czasie aktualizowany. Obecnie jest dostępny m.in. na stronie: <https://www.podatki.gov.pl/pit/ulgi-odliczenia-i-zwolnienia/ulga-dla-pracujacych-seniorow/>

W grudniu 2022 r. i w styczniu 2023 r. odbyły się webinaria dla pracowników urzędów skarbowych, które miały ich przygotować na nadchodzącą akcję zeznań. Podczas webinarów poruszane były kwestie rozliczeń dla osób starszych, np. ulgi rehabilitacyjnej. Na potrzeby webinarów przygotowana została broszura informacyjna, która uwzględniała informacje dotyczące opodatkowania osób starszych, rozliczenia ulgi rehabilitacyjnej. **Ponadto, przed akcją zeznań w lutym 2023 r. zorganizowano także webinar dla pracowników organów KAS, którego celem było omówienie zasad funkcjonowania nowej ulgi dla pracujących seniorów.**

Od 14 lutego do końca akcji zeznań - konsultanci obsługujący skrzynkę PIT pomagali osobom starszym podczas korzystania z usługi Twój e-PIT. W przypadku osób starszych wielokrotnie oprócz informacji przekazywanych mailowo, pomagano bezpośrednio w rozmowach telefonicznych.

W 2022 r. MF koordynowało projekt „Opracowanie Krajowej Strategii Edukacji Finansowej”. W projekt zaangażowane było 9 instytucji Rady Edukacji Finansowej. Projekt powstawał również we współpracy z szerokim gronem interesariuszy zaangażowanych w edukację finansową – były wśród nich stowarzyszenia branżowe podmiotów rynku finansowego, organizacje pozarządowe oraz przedstawiciele środowiska akademickiego. Projekt realizowany był dzięki wsparciu finansowemu Komisji Europejskiej i pomocy ekspertów OECD.

Projekt strategii zwraca uwagę m.in., że osoby starsze stanowią w Polsce grupę szczególnie narażoną na trudności związane z finansami. Z analizy badań wynika, że w 2020 r. emeryci mieli najniższy średni miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w porównaniu z jakąkolwiek inną grupą wiekową w Polsce, a ich średni dochód na osobę był o 20,7% niższy od średniej krajowej. Wskaźnik ubóstwa dochodowego osób starszych w Polsce wzrastał na przestrzeni lat (osiągając 12,8% w 2021 r.; w 2014 r. wynosił 7,6%). Osoby w wieku 55 lat i więcej charakteryzują się mniejszym włączeniem finansowym. Dlatego jest to jedna z grup docelowych wskazanych w projekcie strategii, do której będą adresowane działania realizowane w jej ramach. Długoterminowym celem proponowanej strategii jest doprowadzenie do sytuacji, w której mieszkańcy Polski, w tym osoby starsze, będą mieli niezbędne kompetencje finansowe, które pomogą im poprawić ogólną odporność finansową oraz zapewnią finansowy dobrostan.

2.3 Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

W 2022 r. 5 tzw. inkubatorów dostępności, które w 2019 r. zostały wyłonione w ramach konkursu na inkubację innowacji społecznych w temacie dostępności, kontynuowało swoją działalność. Ich celem jest wsparcie procesu inkubacji nowych pomysłów, które pozwolą na szybsze, skuteczniejsze i bardziej wydajne rozwiązywanie problemów społecznych w Polsce, związanych z brakiem wystarczającej dostępności przestrzeni publicznej dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych o ograniczonej mobilności lub percepcji.

Do zakresu obowiązków inkubatorów należy poszukiwanie najciekawszych inicjatyw w ww. obszarze, udzielenie niezbędnej pomocy, aby mogły się one rozwinąć w konkretne rozwiązania, a na końcu wdrożenie do praktyki tych rozwiązań, które w trakcie testowania sprawdzą się najlepiej. Inkubatory udzielają pomocy eksperckiej i finansowej w formie grantu osobom indywidualnym, grupom innowatorów lub innym małym podmiotom (np. firmom, organizacjom pozarządowym), które mają pomysł na to, jak sprawić, aby osoby z niepełnosprawnościami czy osoby starsze o ograniczonej mobilności lub percepcji w jak największym stopniu mogły samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu i nie były wykluczone z możliwości korzystania z usług publicznych oraz innych o charakterze powszechnym (np. dostęp do mediów elektronicznych, dóbr kultury czy usług ochrony zdrowia).

Inkubatory w 2022 r. w ramach prowadzonych naborów na innowacyjne pomysły zawarły 220 umów o powierzenie grantu na ich testowanie. Jednym z pomysłów mających na celu poprawę jakości życia osób starszych jest rozwiązanie pn. „kapsuła czasu – recepta na samotność”. Jest to model nowatorskich warsztatów kulinarnych i informatycznych dla osób starszych, gdzie rolę nauczycieli pełni młodzież szkolna. Innowacja wprowadza nową formę spotkań młodzieży z osobami starszymi z takiej, gdzie seniorzy uczą młodych albo dzielą się swoim doświadczeniem na formułę, gdzie młodzi ludzie mogą wprowadzać seniorów w swój świat. Udział w warsztatach kulinarnych i informatycznych ma na celu podjęcie na nowo aktywności społecznej, nawiązanie kontaktu i relacji z osobami młodymi oraz nabycia wiedzy w zakresie przygotowywania posiłków, zdrowego odżywiania i umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii w życiu codziennym.

W 2022 r. działało również 6 inkubatorów innowacji społecznych w obszarze włączenie społeczne, w ramach których były też opracowywane nowatorskie rozwiązania ukierunkowane na poprawę komfortu życia osób starszych.

W 2022 r. kontynuowano realizację projektu mającego na celu wyskalowanie innowacji, która została wypracowana w jednym z inkubatorów innowacji społecznych i jest ukierunkowana na wsparcie osób starszych. Przedsięwzięcie „Obiady terapeutyczne” polega na zapewnieniu zdrowych posiłków osobom starszym wymagającym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, przebywającym w swoich domach przez uczestników warsztatów terapii zajęciowej (WTZ), którzy trenują m.in. umiejętności kulinarne. Dzięki

temu rozwiązaniu zyskują seniorzy, którzy otrzymują do domu zdrowe, przygotowane przez uczestników warsztatów w oparciu o zalecenia dietetyka posiłki. Dla uczestników WTZ zaangażowanie się w pomoc seniorom jest formą rehabilitacji, pozwala rozwijać umiejętności społeczne i zawodowe, daje możliwość do nawiązywania nowych kontaktów. Osoba starsza i uczestnik WTZ mogą się lepiej poznać i zbudować bliską więź, która oddziałuje terapeutycznie na obie strony. W 2022 r. 21 podmiotów wdrożyło powyższe rozwiązanie, a 252 osoby starsze otrzymały wsparcie.

2.4 Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Osoby starsze mogły skorzystać z działań realizowanych przez Babiogórski Park Narodowy, Białowiecki Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy, Bieszczadzki Park Narodowy, Park Narodowy „Bory Tucholskie”, Drawieński Park Narodowy, Gorczański Park Narodowy, Park Narodowy Gór Stołowych, Kampinoski Park Narodowy, Karkonoski Park Narodowy, Magurski Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy, Ojcowski Park Narodowy, Pieniński Park Narodowy, Poleski Park Narodowy, Roztoczański Park Narodowy, Słowiński Park Narodowy, Świętokrzyski Park Narodowy, Tatrzański Park Narodowy, Park Narodowy „Ujście Warty”, Wielkopolski Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy, Woliński Park Narodowy.

Tabela 33 Działania Parków Narodowych w 2022 r. skierowane do osób starszych (ułatwiający lub zachęcający osoby starsze do korzystania z oferty Parków)

Lp.	Nazwa zadania	Termin realizacji /wdrożenia	Krótki opis zadania
Babiogórski Park Narodowy			
1.	Wystawa Stała BgPN	całorocznie	Park udostępnia ekspozycję przyrodniczą i kulturową poświęconą Babiej Górze, która jest dostosowana do potrzeb osób z ograniczoną zdolnością ruchu oraz osób słabowidzących. Z ekspozycji często korzystają emeryci wypoczywający w okolicach Babiej Góry. Na ekspozycję można się dostać korzystając z windy.
2.	Siłownie pod chmurką	Całorocznie przy braku pokrywy śnieżnej	W „siłowniach pod chmurką” znajdują się m.in. urządzenia dające możliwość skorzystania z nich każdej z grup, zarówno osobom sprawnym, jak i mniej sprawnym bądź niesprawnym fizycznie. Przy jej lokalizacji uwzględniono takie parametry jak bliskość parkingu i dogodny podjazd do urządzeń. Jedna z siłowni znajduje się przy dyrekcji Parku, a druga na Polance Odkrywców w Zawoi Markowej.
3.	Spacery przyrodnicze	Sezon wakacji letnich	Niedzielne popołudniowe wielopokoleniowe wyprawy po ścieżkach edukacyjnych z pracownikiem Parku. Ich celem jest pomoc w poznawaniu unikalnej przyrody Babiej Góry przez dziadków i wnuki oraz rodziców i dzieci. Działania w projekcie skierowane były do szerokiej grupy odbiorców. W celu wyrównania szans marginalizowanej społecznie grupy osób starszych sieć ścieżek zapewnia aktywność dostosowaną do potrzeb i możliwości tej grupy – spacer krajoznawczy w dowolnym tempie wybranym przez uczestników.
4.	Spacerkiem z wózkiem z Krowiarek Górnym Płajem do schroniska	Całorocznie przy braku pokrywy śnieżnej	Spacer krajoznawczy niebieskim szlakiem. Nawierzchnia szlaku umożliwia dotarcie do schroniska na Markowych Szczawinach od polany Krowiarki osobom starszym bądź z ograniczeniami ruchowymi – poruszającym się na wózku. Szlak jest o szerokości 2,5 m, z drewnianym krawężnikiem po zewnętrznej stronie, a w miejscach stromych znajdują się dodatkowe zabezpieczenia w postaci barierek.

5.	Ogród Zmysłów	W sezonie wegetacyjnym roślin	Dostosowany do potrzeb osób z ograniczoną zdolnością ruchu oraz słabowidzących i niewidomych z podniesionymi. Ogród z poręczami i podniesionymi rabatami umożliwiającymi poznanie roślin z wysokości wózka. W obiekcie mapa plastyczna dostosowana do potrzeb osób słabowidzących i niewidomych. Przy ogrodzie toaleta dostosowana do potrzeb osób poruszających się na wózkach.
6.	Przystosowanie ścieżek dla osób starszych	Całorocznie	Umieszczenie ławek na ścieżkach edukacyjnych „Babiogórskiej parzenicy” umożliwiających odpoczynek osobom starszym.
Białowiecki Park Narodowy			
1.	Dostępność obiektów Parku dla osób starszych o ograniczonej mobilności	całoroczne działanie cykliczne	Bieżące naprawy i utrzymanie ławek umożliwiających osobom starszym odpoczynek podczas zwiedzania Parku Pałacowego oraz podjazdów do platform widokowych ułatwiających osobom starszym zwiedzanie Rezerwatu Pokazowego Żubrów oraz Muzeum BPN. W holu muzeum zapewniono miejsca siedzące dla osób oczekujących na wejście na ekspozycję stałą. Umożliwiono zwiedzanie Rezerwatu bryczką.
2.	Modernizacja windy w budynku Muzeum BPN w ramach realizacji projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”	21.11.2022 – zakończenie 31.03.2023 r.	Przeprowadzono modernizację dźwigu windy w budynku Muzeum BPN, dzięki czemu zachowano dostępność piętra wystawy i wieży widokowej oraz części biurowej BPN dla osób z trudnościami w poruszaniu się, w tym osób starszych. W windzie zamontowano panel sterowania z napisami brajla i systemem informacji głosowej w kabinie, zwiększające dostępność windy dla osób starszych o osłabionych wiekiem zmysł wzroku.
3.	Użyczenie sprzętu ułatwiającego poruszanie się w obiektach turystycznych BPN	Od grudnia 2022 r. – działanie całoroczne	Umożliwiono nieodpłatne wypożyczenie na czas zwiedzania Muzeum BPN i Rezerwatu Pokazowego Żubrów wózków inwalidzkich i chodzików trójkołowych zakupionych w ramach projektu PFRON „Obszar chroniony, obszar dostępny” osobom mającym trudność w poruszaniu się, w tym osobom starszym.
4.	Dostępność treści informacyjnych i edukacyjnych dla osób o osłabionych wiekiem zmysłach wzroku i słuchu	całoroczne działanie cykliczne	Materiały audiowizualne wykorzystywane w obiektach Parku zostały przygotowane oraz utrzymywane są w standardach dostępności dla osób starszych o osłabionych wiekiem zmysłach wzroku i słuchu (możliwość skutecznego zwiększenia głośności ścieżek dźwiękowych w audio-przewodnikach; kontrastowe i czytelne czcionki użyte na tablicach informacyjnych).
5.	Zakup pętli indukcyjnych w ramach realizacji projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”	Listopad 2022	Zakupiono 5 przenośnych pętli indukcyjnych, które podniosły dostępność obiektów turystycznych, sekretariatu i biblioteki BPN dla osób niedosłyszących, w tym osób starszych.
6.	Zwiększenie dostępności biblioteki BPN dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych w ramach realizacji projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”	Grudzień 2022	Zakupiono laptop wraz z oprogramowaniem ubrajlającym, przenośny powiększalnik, autolektor Brajla i powiększoną mysz Big-Track, ułatwiające korzystanie z zasobów biblioteki naukowej BPN osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom o osłabionych wiekiem zmysłach wzroku i słuchu.
7.	Poprawa bezpieczeństwa osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych w obiektach BPN	Październik-grudzień 2022	W ramach realizacji projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny” zakupiono cztery defibrylatory i cztery komplety systemów

			przywoławczych do toalet, które zostały zamontowane w obiektach BPN, zwiększając bezpieczeństwo przebywających w nich osób, w tym osób starszych, umożliwiając w razie potrzeby szybsze i efektywniejsze udzielenie im pierwszej pomocy.
Biebrzański Park Narodowy			
1.	Edukacja przez Internet	2022	Strona internetowa www.biebrza.org.pl jest przystosowana do potrzeb osób o szczególnych potrzebach.
2.	Edukacja bezpośrednia – wydarzenia otwarte organizowane przez Park, między innymi: „Wszechnica Biebrzańska”	2022	Prelekcje o tematyce przyrodniczej, warsztaty, wycieczki terenowe.
3.	Budowa nowego murowanego sanitariatu w Osowcu-Twierdzy 8, który zostanie oddany do użytkowania w czerwcu 2023 r.	2022	Sanitariat dostosowany jest do potrzeb osób o szczególnych potrzebach, w tym osób starszych.
Bieszczadzki Park Narodowy			
1.	Zachowanie bioróżnorodności Połoniny Wetlińskiej poprzez ochronę zagrożonych gatunków przed negatywnym oddziaływaniem turystyki	IX 2022 - otwarcie	W ramach zadania wykonano remont schronu Chatka Puchatka na Połoninie Wetlińskiej wraz z miejscami odpoczynkowymi (ławy oraz stoły) na tarasie pod budynkiem, wyposażeniem sali dziennego odpoczynku w ławy, krzesła i stoły oraz tablice informacyjne z czytelną, udostępnieniem dwóch toalet wewnętrznych, sześciu toalet zewnętrznych oraz dwóch kabin toaletowych przenośnych. Został również poprawiony szlak wzdłuż drogi technicznej, umożliwiający bezpieczną wędrówką osobom starszym, rodzinom z dziećmi i osobom z niepełnosprawnościami.
2.	Współpraca z Miejską Biblioteką i Domem Seniora w Ustrzykach Dolnych	Cały rok	W ramach współpracy przeprowadzono zajęcia edukacyjne dla seniorów w Bibliotece Miejskiej w Ustrzykach Dolnych - prelekcja o przyrodzie Parku, pokaz diaporam przyrodniczych.
3.	Uzupełnianie infrastruktury edukacyjnej i turystycznej wzdłuż ścieżek przyrodniczych i szlaków.	Cały rok	Wyremontowano istniejące elementy infrastruktury, dostosowane do bezpiecznego i wygodnego korzystania z przestrzeni parku: kładka dla pieszych na Torfowisku Tarnawa Wyżna, drewniane bariery, ławy i ławostoły. Bieżące utrzymywanie ścieżek spacerowych i obiektów kulturowych (m.in. koszenie, konserwacja barier, mostków i kładek oraz tablic edukacyjnych), co umożliwia wygodne użytkowanie udostępnianych tras i miejsc.

4.	Modernizacja Muzeum Przyrodniczego BdPN w Ustrzykach Dolnych	13.08.2022 r. – otwarcie Muzeum Przyrodniczego dla zwiedzających	W 2021 roku rozpoczęto modernizację Muzeum Przyrodniczego BdPN, którego jednym z głównych założeń jest udostępnienie obiektu do zwiedzania osobom starszym i niepełnosprawnym. W sierpniu otwarto Muzeum Przyrodnicze i Ośrodek Edukacji Ekologicznej dla osób zwiedzających, niezależnie kontynuowano roboty zewnętrzne. Z muzeum korzystają grupy rodzinne, dzieci oraz osoby starsze. Mają one możliwość w atrakcyjny sposób poznawać przyrodę Parku. Obiekt jest przystosowany do korzystania przez osoby starsze – winda, ławeczki na ekspozycjach, klubokawiarnia z możliwością odpoczynku i obejrzenia diaporam i filmów przyrodniczych. Z ewidencji ruchu turystycznego Muzeum wynika, że od 13 sierpnia do końca roku 2022 ekspozycje zwiedziło blisko 1 700 emerytów.
5.	Udostępnienie tabliczek edukacyjnych oraz panoramy widokowej na torfowiskach Tarnawa i Wołosate	Cały rok	Udostępnienie torfowisk w Wołosatem i Tarnawie poprzez konserwację tabliczek edukacyjnych opisujących gatunki roślin i zwierząt związanych z ekosystemem torfowiska oraz panoramy widokowe z opisanymi nazwami szczytów. Tabliczki zainstalowane wzdłuż kładek, pozwalają na przyjemną wędrówkę zarówno osobom starszym, jak i dzieciom, a także osobom poruszającym się na wózkach. Krótkie, przyjemne opisy wzbogacane zdjęciami i ilustracjami roślin, sprawiają, że treści są dostępne dla każdego turysty.
Park Narodowy „Bory Tucholskie”			
1.	Wykłady i zajęcia edukacyjne w sali.	04-08.2022 r. (7 grup) /od 1997 roku	Na specjalne zamówienia (w dowolnie wybranym terminie), Park prowadzi dla seniorów bezpłatne wykłady nt. Parku oraz zajęcia warsztatowe. Z tej formy chętnie korzystają zorganizowane grupy emerytów. Oferta znajduje się na stronie internetowej Parku.
2.	Czwartkowe spotkania z przyrodą	09-11.2022 r. /od 2004 roku	Wykłady o różnej tematyce przyrodniczej i kulturowej przeznaczone dla osób dorosłych. W 2022 roku odbyły się trzy takie wykłady: pt. „Co z tym klimatem?” dr hab. Bogdana Chojnickiego, „Kaskada niepewności czyli o roślinach w antropocenie” dr inż. Szymona Jastrzębowskiego oraz „Żywe Muzeum Przyrody – Wielkopolski PN” – mgr inż. Patryka Rylika. Uczestnikami byli m. in. studenci Uniwersytetów III Wieku. Zaproszenia na wykłady ukazały się w lokalnej prasie, na stronie internetowej Parku, FB oraz plakatach. Dodatkowo PNBT zorganizował bezpłatny transport autokarowy z i na wykład, z którego mogli skorzystać wszyscy chętni seniorzy.
3.	Letnia Akademia Przyrodnicza	07-08.2022 r. (5 grup) /od 2005 roku	Są to krótkie bezpłatne wyprawy piesze po terenie Parku z edukatorem. Chętnie uczestniczą w nich osoby starsze. Odbywają się one cztery razy w okresie wakacyjnym. Zaproszenia ukazały się w lokalnej prasie, na stronie internetowej Parku, FB oraz plakatach.
4.	Botaniczna ścieżka dydaktyczna	bezterminowo /od 2005 roku	Botaniczna ścieżka dydaktyczna przeznaczona jest dla tych wszystkich, którzy pragną zapoznać się z florą regionu Borów Tucholskich,

			a nie mogą odbywać dłuższych wędrówek. Do tej grupy zaliczają się często osoby starsze. Ze ścieżki mogą korzystać również osoby na wózkach inwalidzkich. Na niewielkim obszarze posadzono typowe i jednocześnie kluczowe gatunki dla flory Borów Tucholskich, stosunkowo łatwe do rozpoznawania. Ścieżkę można zwiedzać bezpłatnie indywidualnie lub z edukatorem. Informacja umieszczona jest na stronie internetowej Parku.
5.	Zagroda Pokazowa Zwierząt	bezterminowo /od 2019 roku	Zagroda Pokazowa Zwierząt przeznaczona jest dla osób w różnym wieku. W 2022 roku chętnie była odwiedzana przez osoby starsze. ZPZ dostosowana jest do potrzeb osób z ograniczoną zdolnością ruchu. W Zagrodzie zobaczyć można zwierzęta należące do starych ras zwierząt gospodarskich objętych programem ochrony zasobów genetycznych: kury zielononóżki kuropatwiane, owce świniarki, bydło białogrzbiecie i koniki polskie. W Zagrodzie przebywają też zwierzęta dzikie rodzimych gatunków, które odbyły leczenie w specjalistycznych ośrodkach lecz z różnych względów nie mogą zostać wypuszczone na wolność. Zwiedzanie zagrody jest bezpłatne i odbywa się z edukatorem.
6.	Muzeum przyrodnicze	bezterminowo /od 01.2022 roku	Park Narodowy „Bory Tucholskie” w 2022 roku udostępnił bezpłatnie do zwiedzania Muzeum przyrodnicze. Muzeum jest dostosowane do przyjęcia osób ze szczególnymi potrzebami, w tym również osób starszych.
7.	Wystawa czasowa Polskie Parki Narodowe	bezterminowo /od 06.2022 roku	Od czerwca 2022 r. w Centrum Edukacji Przyrodniczej Parku Narodowego „Bory Tucholskie” w Chocińskim Młynie można bezpłatnie oglądać wystawę fotograficzną poświęconą wszystkim Polskim Parkom Narodowym. Wystawa jest dostosowana do przyjęcia osób ze szczególnymi potrzebami, w tym również osób starszych.
8.	Mini wystawa „Od bartnictwa do owczarstwa”	bezterminowo /od 2021 roku	Od 2021 r. w Centrum Edukacji Przyrodniczej Parku Narodowego „Bory Tucholskie” w Chocińskim Młynie można bezpłatnie oglądać miniwystawę poświęconą bartnictwu i owczarstwu. Wystawa jest dostosowana do przyjęcia osób ze szczególnymi potrzebami, w tym również osób starszych.
Drawieński Park Narodowy			
1.	Zachodniopomorska Karta Seniora	od 2018 r.	50% ulga – pobyt na miejscach biwakowania DPN wraz z noclegiem
2.	Zachodniopomorska Karta Seniora	od 2021 r.	50% ulga – zwiedzanie ekspozycji „Las – zobaczyć to, co zagrożone, zobaczyć to, co niewidoczne”
Gorczański Park Narodowy			
1.	Oferta edukacyjna dla seniorów.	od 2019 r.	W związku z otwarciem w 2019 r. Ośrodka Edukacyjnego GPN i ekspozycji przyrodniczej przygotowano „Informator dla nauczycieli i organizatorów wycieczek edukacyjnych”, z ofertą edukacyjną GPN dla różnych grup odbiorców, w tym także dla seniorów, jako jednej z grup docelowych. Oferta dla seniorów zawiera propozycje zajęć stacjonarnych i terenowych, które są realizowane w parku dworskim hr. Wodzickich w Porębie Wielkiej, w sąsiedztwie OE GPN.

2.	Dostosowanie bazy edukacyjnej dla osób starszych i niepełnosprawnych – Ośrodek Edukacyjny GPN, ekspozycja przyrodnicza, park dworski.	od 2019 r.	Od października 2019 r. Ośrodek Edukacyjny GPN, ekspozycja przyrodnicza oraz teren zabytkowego parku dworskiego - park dolny są dostosowane do potrzeb osób starszych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Dzięki temu osoby starsze i niepełnosprawne mogą uczestniczyć w działaniach edukacyjnych proponowanych przez GPN, korzystać z zasobów biblioteki GPN, znajdującej się w Ośrodku Edukacyjnym, a także korzystać z parku dworskiego indywidualnie, w celach rekreacyjnych.
3.	Współpraca ze słuchaczami Uniwersytetów Trzeciego Wieku	stała współpraca	GPN prowadzi zajęcia stacjonarne i terenowe na specjalne zamówienie dla słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz emerytów i rencistów. Przekazuje seniorom materiały edukacyjne i publikacje popularno-naukowe wydawane przez GPN.
4.	Plenerowe imprezy edukacyjne	cykliczne	Program imprez skierowany jest do grup rodzinnych, m.in.: rodziców z dziećmi, dziadków z wnukami.
5.	Udostępnianie terenu Gorczańskiego Parku Narodowego dla seniorów	od 2020 r.	W GPN na bieżąco prowadzi się remonty szlaków turystycznych, spacerowych i ścieżek edukacyjnych, a także infrastruktury turystycznej. Zapewnia to bezpieczne wędrowanie i poznawanie przyrody GPN. Dla seniorów dedykowane są przede wszystkim szlaki spacerowe – łatwiejsze pod względem technicznym i nie wymagające nadmiernego wysiłku fizycznego ani konieczności pokonywania dużej różnicy wysokości. Prowadzą głównie drogami dolinowymi, wzdłuż gorczańskich potoków. Na trasie znajdują się miejsca odpoczynku – ławki, ławostoły.
6.	Program „Przyjaciół Parku Narodowego”	od 2015 r.	Od 2015 r. w małopolskich parkach narodowych realizowany jest program „Przyjaciół Parku Narodowego”, dedykowany rodzinom z dziećmi. Uczestniczą w nim także dziadkowie z wnukami, którzy spędzają dłuższy czas w okolicach Parku. Dzięki materiałom programu mogą wspólnie realizować zadania i w sposób aktywny poznawać walory przyrodnicze i kulturowe GPN.
7.	Bilety ulgowe	cały rok	Zgodnie z Zarządzeniem Dyrektora GPN emeryci i renciści odwiedzający ekspozycję przyrodniczą w Ośrodku Edukacyjnym GPN oraz w Gajówce Mikołaja uprawnieni są do biletu ulgowego.
Park Narodowy Góry Stołowe			
1.	Spacer Edukacyjny „Pod Szczelińcem”	lipiec-sierpień 2022	Spacer z pracownikiem działu Edukacji PNGS organizowany 1 raz w tygodniu w okresie wakacyjnym, przebiegający w łatwym terenie, trwający ok. 1,5 godz., oferta skierowana dla wszystkich zainteresowanych, również do osób starszych i osób niepełnosprawnych z uwagi na niewielkie trudności na trasie
2.	Pokazy filmu „Góry Stołowe” i prezentacji multimedialnej „Przyroda Parku Narodowego Góry Stołowych”	cały rok	Pokazy organizowane w budynku Dyrekcji PNGS dla osób starszych i osób niepełnosprawnych przebywających na turnusach rehabilitacyjnych w Kudowie Zdroju
3.	Ekspozycja edukacyjna w Ekocentrum PNGS	cały rok	Stała przyrodnicza ekspozycja edukacyjna w Ekocentrum PNGS. Budynek i ekspozycja dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Kampinoski Park Narodowy			
1.	Współpraca w ramach wolontariatu ze Stowarzyszeniem Towarzystwo Kampinoskie w Granicy	Stała działalność parku	Prowadzenie, opieka, urządzenie Chaty Kampinoskiej w Granicy, organizowanie imprez kulturowych i folklorystycznych poświęconych tradycjom i zwyczajom („Pokaz wieńców dożynkowych”, „Poszukiwanie kwiatu paproci”, „Tańce Kampinoskie”, pogadanki, wernisaże, koncerty, warsztaty i in.)
2.	Współpraca z organizacjami kombatanckimi: Stowarzyszenie Rodzina Ułanów Jazłowieckich, Środowisko „Grupa Kampinos” ŚZŻAK, Stowarzyszenie Żołnierzy Powstańczych Oddziałów Specjalnych „Jerzyki”	Stała działalność parku	Prowadzenie działalności edukacyjnej oraz organizacja imprez patriotyczno – religijnych
3.	Uniwersytet III Wieku	Stała działalność parku	Prowadzenie wykładów, spotkań i wycieczek dla seniorów
4.	Wycieczki w ramach programu „Akademii Kampinoskiej”	2016-2022	Wykłady, pogadanki i spacerzy dostosowane dla osób starszych
5.	Wycieczki w ramach programu „Przyroda na horyzoncie”	2016-2022	Wykłady, pogadanki i spacerzy dostosowane dla osób starszych
6.	Współpraca z Dziennym Domem Senior+ Gminy Izabelin	Stała działalność parku	Wykłady, pogadanki i spacerzy dostosowane dla osób starszych
7.	Współpraca z Klubem Senior+ Gminy Kampinos	Stała działalność parku	Wycieczki połączone ze zwiedzaniem Skansenu budownictwa puszczańskiego KPN w Granicy
8.	Współpraca ze Stowarzyszeniem Wychowanków SGGW w Warszawie	2021-2022	Wycieczki przyrodnicza połączona ze zwiedzaniem skansenu budownictwa puszczańskiego KPN w Granicy
9.	Współpraca z Uniwersytetem III Wieku Narodowego Instytutu Dziedzictwa Kulturowego i Wsi	2022	Prowadzenie wykładów i pogadanek edukacyjnych
10.	Dostosowanie infrastruktury turystycznej dla osób w podeszłym wieku	Stała działalność parku	Modernizacja szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych i in.
Karkonoski Park Narodowy			
1.	Szlak do Wodospadu Szklarki	od 2018	Szlak czarny do Wodospadu Szklarki jest dostosowany do potrzeb osób z niepełno- sprawnościami oraz osób starszych. Szlak zbudowany jest z kostki granitowej płomieniowanej i wyposażony w trypoziomową barierkę, umożliwiającą bezpieczne przejście osobom z ograniczoną ruchomością oraz poruszającym się na wózkach inwalidzkich
2.	Szlak od górnej stacji wyciągu na Kopę do Domu Śląskiego	od 2011	Szlak prowadzi z górnej stacji wyciągu na Kopę do schroniska Dom Śląski, posiada utwardzoną, zabezpieczoną geokrata powierzchnię oraz trypoziomową barierkę, która pozwala na bezpieczne przejście od wyciągu do schroniska osobom z ograniczoną ruchomością oraz na wózkach inwalidzkich. Na ścieżce edukacyjnej

			rozmieszczono pulpity edukacyjne opowiadające zarówno o geologii i geologicznej historii karkonoskich szczytów jak i roślinności oraz zwierzętach żyjących w Karkonoszach.
3.	Cykl filmów „Klimatyczne Karkonosze”	2022	Cykl krótkich filmów na tematy związane z przyrodą i dziedzictwem kulturowym Karkonoszy (W karkonoskim lesie, Woda w Karkonoszach, Niepylak Apollo, Sóweczka)
4.	Cykl podcastów „Klimatyczne Karkonosze”	2022	Cykl krótkich podcastów na tematy związane przyrodą i dziedzictwem kulturowym Karkonoszy (Karkonoski zespół folkowy Szyszak, Kuchnia regionalna w Karkonoszach, Rozmowy o karkonoskiej chacie, 100.urodziny Szrenicy, W hucie szkła.
5.	Piknik „Pod Chojnikiem”	od 2015	Impreza edukacyjna dla mieszkańców Sobieszowa i okolic oraz turystów odwiedzających Karkonoski Park Narodowy.
6.	Warsztaty „Napraw - nie wyrzucaj”	2022	Cykl warsztatów stolarskich dla mieszkańców Jeleniej Góry w salach warsztatowych w Centrum Przyrodniczo - Edukacyjnym KPN - Pałac Sobieszów
7.	Warsztaty „Przerób - nie wyrzucaj”	2022	Cykl warsztatów krawieckich dla mieszkańców Jeleniej Góry w salach warsztatowych w Centrum Przyrodniczo - Edukacyjnym KPN - Pałac Sobieszów
8.	Wystawa multimedialna „Karkonosze” w Sali konferencyjnej w Małej Stajni	2022	Film o dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym Karkonoszy oraz wydruki w Sali konferencyjnej w Centrum Przyrodniczo - Edukacyjnym KPBN - Pałac Sobieszów (z dostępem dla osób niepełnosprawnych ruchowo).
9.	Zajęcia edukacyjne dla słuchaczy UTW w Ogrodzie Ducha Gór	2022	Zajęcia terenowe adresowane do słuchaczy UTW „Jeszcze Młodzi „w Szklarskiej Porębie - związane z historią i poznawaniem karkonoskiej przyrody.
10.	Majówka pod Szrenicą	od 2012	Udział mieszkańców i turystów - także starszych w edukacyjnej prezentacji plenerowej Karkonoskiego Parku Narodowego (w tym - prace malarskie słuchaczy UTW)
11.	Spacer jesienny UTW „Jeszcze Młodzi”	2022	Przyrodnicza wyprawa zainteresowanych przyrodniczo słuchaczy UTW pod kierunkiem edukatora KPN, połączona z obserwacjami przyrody, kartami pracy i pogadankami tematycznymi.
12.	Wystawa artystów z UTW „Jeszcze Młodzi”	2022	Wystawa prac artystycznych słuchaczy UTW ze Szklarskiej Poręby w Galerii Karkonoskiego Centrum Edukacji Ekologicznej w Szklarskiej Porębie, połączona z konkursem recytatorskim obejmującym literacką twórczość słuchaczy.
13.	NASH Festiwal - Festiwal Ludzi Gór	2022	Cykl spotkań, prelekcji i warsztatów dla lokalnej społeczności, z nawiązaniem do historii regionu, z prezentacją osób

			tworzących górskie inicjatywy i tradycje w Karkonoszach, ze zwróceniem uwagi na konieczność ochrony wartości przyrodniczych.
14.	Znikające Krajobrazy – przyrodniczy plener artystyczny	2022	Interdyscyplinarny plener artystyczny mający na celu wzmocnienie tożsamości mieszkańców regionu ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych (ich pamięci i doświadczenia). Celem imprezy to ochrona górskiego krajobrazu z upamiętnieniem dziedzictwa kulturowego i artystycznego.
Magurski Park Narodowy			
1.	Zniżka na bilet wstępu na ekspozycję stałą w Ośrodku Edukacyjno - Muzealnym	Cały rok	W 2022 r. funkcjonowała zniżka dla seniorów na bilet wstępu do Ośrodka Edukacyjno- Muzealnego MPN w Krempnej. Miała ona zachęcić osoby starsze do skorzystania z oferty edukacyjnej Parku oraz zapoznania się z wystawą przyrodniczą.
2.	Wolontariat	Cały rok / od 2007	W 2022 r. realizowany był cykliczny program wolontariatu, w którym biorą udział także seniorzy.
3.	Czasopismo „Magura”	4 x rok	Kwartalnik „Magura” wydawany przez Magurski Park Narodowy dociera głównie do mieszkańców siedmiu gmin, na terenie których położony jest MPN. Jest on chętnie czytany przez seniorów, dla których papierowe wydanie jest bardziej dostępne niż cyfrowe.
4.	Remont infrastruktury turystycznej	I półrocze 2022	Wymiana bariery zabezpieczającej przy trasie rowerowej Folsz – Świątkowa, barierka przy schodach na ścieżce przyrodniczej Folsz. Dla zapewnienia bezpieczeństwa i komfortu poruszania się osób starszych
5.	Uzupełnienie infrastruktury turystycznej	I półrocze 2022	Wykonanie i montaż ławostoi przy szlakach, umożliwił dogodny odpoczynek podczas wędrówek osób starszych po Magurskim Parku Narodowym
6.	Remont osłon sanitariatów	I półrocze 2022	Wykonanie nowych osłon sanitariatów przy miejscach do palenia ognisk i dziennego wypoczynku w Folszu
7.	Remont nawierzchni trasy rowerowej „Nieznajowa” 2,3 km	II półrocze 2022	Remont szlaku rowerowego łącznikowego w dolinie Nieznajowej. Wyremontowana trasa jest także udostępniona dla ruchu pieszego. Teren bardzo łatwy do poruszania się dla osób starszych i osób niepełnosprawnych korzystających z wózków inwalidzkich.
8.	Parking na Folszu	II półrocze 2022	Przebudowa i powiększenie parkingu przy ścieżce przyrodniczej Folsz. Dotychczasowy parking był przeznaczony tylko dla 9 pojazdów po przebudowie liczba miejsc parkingowych została zwiększyła do 25 pojazdów w tym 2 miejsca postojowe dla osób niepełnosprawnych

9.	Remont infrastruktury na ścieżce Świerzowa Ruska i Folusz	II półrocze 2022	Na ścieżce przyrodniczo-kulturowej Świerzowa Ruska wyremontowano mostki. Na ścieżce przyrodniczej Folusz wyremontowano mostki i utwardzono ścieżkę na odcinku 150 m poprzez brukowanie działań wykonane pozwalają osobą starszym wygodnie i bezpiecznie poruszać się po trasach udostępnionych w MPN
Narwiański Park Narodowy			
1.	Bilety ulgowe	Cały rok	Zgodnie z Zarządzeniem Dyrektora NPN emeryci i renciści odwiedzający Narwiański Park Narodowy, ekspozycję przyrodniczą w Ośrodku Edukacyjnym „Młynarzówka” uprawnieni są do biletu ulgowego.
2.	Udostępnianie terenu Narwiańskiego Parku Narodowego dla seniorów	Cały rok Od 2021 r.	Dla seniorów dedykowane są szlaki spacerowe nie wymagające nadmiernego wysiłku fizycznego. Na trasie znajdują się miejsca odpoczynku – ławki, ławostoły.
3.	Współpraca ze słuchaczami Uniwersytetów Trzeciego Wieku	Stała współpraca	Prowadzimy zajęcia stacjonarne i terenowe na specjalne zamówienie dla słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz emerytów i rencistów. Przekazuje seniorom materiały edukacyjne i publikacje popularno-naukowe wydawane przez Park
4.	Narew – rzeka ukrytych miejsc	Sierpień- wrzesień	Projekt, którego koncepcję stworzyli pracownicy Narwiańskiego Parku Narodowego w oparciu o mapę zawierającą lokalne nazwy miejsc obszaru chronionego Narwi. Poprzez spotkania, prelekcje i warsztaty organizowane na terenie gmin przynarwiańskich promowana była forma międzypokoleniowej aktywizacji kulturalnej w obszarze działań sprzyjających ochronie dziedzictwa kulturowego regionu. Uczestnicy projektu odkrywali historię i etymologię nazw miejsc poprzez spotkania i rozmowy z mieszkańcami, którzy pamiętają opowieści i okoliczności ich powstania, pod okiem profesjonalistów zapoznali się zasadami tworzenia archiwum historii mówionej, poznawali zasady przeprowadzania wywiadów oraz w sposób twórczy przedstawili charakter poznanych miejsc, ich nazw i historii. Efektem projektu była wystawa prac graficznych.
5.	Narew – przyjazna dla wszystkich	Czerwiec 2022- czerwiec 2023	Projekt ma na celu zwiększenie dostępności Narwiańskiego Parku Narodowego dla osób o specjalnych potrzebach, poprzez pilotażowe wdrożenie „Modelu dostępnego parku przyrodniczego” przygotowanego w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”. Realizacja projektu, umożliwi nam wdrożenie usprawnień do różnych potrzeb naszych turystów. Dostosowania te obejmują przede wszystkim:

			<ul style="list-style-type: none"> - poprawne oznakowanie, które ułatwi poruszanie się po Parku; - opracowanie nowych, dostępnych tablic informacyjno - edukacyjnych, map i planów tyflograicznych - dostosowanie ekspozycji i oferty edukacyjnej; - dostosowanie Ośrodka Edukacyjnego; - zagospodarowanie terenu Młynarzówki; - remont łazienki znajdującej się na polu biwakowym oraz utwardzenie przylegającego do niej terenu; - opracowanie zajęć edukacyjnych dostosowanych do osób ze szczególnymi potrzebami i zakup pomocy edukacyjnych.
Ojcowski Park Narodowy			
1.	Wyposażenie obiektów i budynków administracji OPN w przenośne pętle indukcyjne i wyposażenie obiektów turystycznych w system FM	2022	Sprzęt poprawiający komunikację z osobami z dysfunkcją słuchu, w tym osobami starszymi – w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.
2.	Wyposażenie „Ścieżki Seniora” w ławki typu "kłoda" i dotykowe tablice o tematyce dziedzictwa kulturowego wraz ze stelażem przenośnym	2022/2023	Rozwój „Ścieżki Seniora” – między zamkiem w Ojcowie a Kaplicą „Na Wodzie”. Ścieżkę doposażono w specjalne ławki o parametrach wskazanych dla osób starszych oraz tablice dotykowe o tematyce kulturowej – w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.
3.	Opracowanie treści na stronę internetową dot. udostępnienia Parku dla osób ze szczególnymi potrzebami	2022/2023	Treści w postaci map z polecanymi trasami dla osób o różnych potrzebach wraz ze wskazaniem głównych przeszkód oraz łatwy tekst ETR, które zostały umieszczone na stronie internetowej - - w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.
4.	Oznakowanie taśmą czarno-żółtą antypoślizgową w schodów w obiektach OPN	2022	Oznakowanie kontrastowe pozwala na dostrzeżenie schodów przez osoby słabowidzące, w tym osoby starsze, co przekłada się na bezpieczeństwo zwiedzających – w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.
5.	Udział w Akcji „Weekend Seniora z Kulturą”	2022	Coroczna Akcja realizowana we współpracy z MKIDN – nieodpłatne udostępnienie ekspozycji przyrodniczej dla seniorów w dniach trwania akcji
6.	Rozwój współpracy z lokalną organizacją „Leonardo, zajmującą się m.in. osobami starszymi z niepełnosprawnością intelektualną	2022/2023	Wizyty studyjne są niezbędne do nawiązania trwałej relacji i wzajemnego wsparcia w zakresie poprawy dostępności dla osób niepełnosprawnych, w tym z niepełnosprawnością intelektualną, zwłaszcza tych podmiotów, które prowadzą swoją działalność w pobliżu lub na terenie OPN – w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny”.

7	Bilety ulgowe dla seniorów	2022	Ulga 50% na bilety wstępu dla seniorów do Jaskini Ciemnej, Jaskini Łokietka, zamku w Ojcowie i ekspozycję przyrodniczą
8.	Zajęcia on-line i terenowe dla Uniwersytetów III wieku	2022	Tematyczne zajęcia edukacyjne dla seniorów realizowane przez specjalistów ds. edukacji OPN
9.	Rodzinny Piknik Edukacyjno-Integracyjny	VII.2022	Druga edycja imprezy o charakterze integracyjno-edukacyjnym, organizowana dla rodzin, tym seniorów, we współpracy z Starostą Powiatu Krakowskiego oraz Burmistrzem Miasta i Gminy Skała.
Pieniński Park Narodowy			
1.	Zniżka dla emerytów zwiedzających Park	2022	Emeryci mają prawo do ulgi w opłacie za udostępnienie Parku do zwiedzania
2.	Sieć pawilonów wystawowych dostępnych dla osób z ograniczeniami ruchowymi	2022	Pawilony w Szczawnicy, Sromowcach Kątach, Sromowcach Niżnych oraz w dyrekcji parku w Krościenku n.D. nie posiadają barier architektonicznych, są tu podjazdy dla wózków inwalidzkich, w Krościenku znajduje się winda. W Krościenku n.D., w Szczawnicy i w Sromowcach Kątach znajdują się toalety dla niepełnosprawnych.
3.	Strona internetowa dostępna dla osób niewidomych i niedowidzących	2022	Strona internetowa parku www.pieniny.pn.pl jest dostosowana do potrzeb niepełnosprawnych wzrokowo, ponadto na stronie znajdują się foldery tematyczne o Pieninach w formie plików dźwiękowych mp3.
4.	Wsparcie dla emerytowanych pracowników PPN	2022	Pieniński Park Narodowy wspiera emerytowanych pracowników Parku w miarę potrzeb przyznając zapomogi finansowe.
Poleski Park Narodowy			
1	Bilety ulgowe dla emerytów i seniorów	Cały rok	Zgodnie z Zarządzeniem Dyrektora Poleskiego Parku Narodowego emeryci i renciści odwiedzający Poleski Park Narodowy wnoszą opłaty w wysokości 50% stawki za wstęp do Ośrodka Dydaktyczno-Muzealnego PPN w Starym Załuczu oraz za wstęp na ścieżki przyrodnicze PPN „Dąb Dominik”, „Sptawy”, „Obóz Powstańczy”, „Perehod”.
2	Udostępnianie 3 ścieżek przyrodniczych oraz 3 ośrodków edukacyjnych przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo oraz częściowo – dla osób niewidomych.	Cały rok	Ścieżki przyrodnicze na terenie Poleskiego Parku Narodowego: „Żółwik”, „Dąb Dominik” oraz „Czahary” są przystosowane w całości lub na wyznaczonych odcinkach do osób poruszających się na wózkach. Tablice edukacyjne/informacyjne na ścieżkach „Dąb Dominik” i „Czahary” posiadają opisy w języku Braille'a. Ośrodki Edukacyjne tj. Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny w Starym Załuczu, Ośrodek Edukacyjny Poleskie Sióło w Wytycznie i Ośrodek Dydaktyczno-Administracyjny w Urszulinie posiadają podjazdy dla osób niepełnosprawnych bądź

			windy (ODA) oraz odpowiednią szerokość drzwi. Budynki są wyposażone w toalety dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ścieżka dydaktyczna „Czahary” udostępniana jest nieodpłatnie.
3	Nieodpłatne udostępniania Ośrodka Edukacyjnego „Poleskie Sioło” – tradycyjna zagroda poleska w Wytycznie	Cały rok	Ośrodek jest przystosowany do zwiedzania przez osoby z ograniczeniami ruchowymi, także przez osoby starsze. Za korzystanie z ośrodka „Poleskie Sioło” nie są pobierane opłaty.
4	Nieodpłatna projekcja filmów i diaporam w Ośrodku Dydaktyczno-Administracyjnym PPN	Cały rok	Sala projekcyjna w ODA jest dostępna dla osób niepełnosprawnych ruchowo.
5	Organizacja warsztatów, prelekcji, imprez o charakterze edukacyjnym skierowanych do osób dorosłych, także seniorów. Ww. wydarzenia miały charakter otwarty i uwzględniały możliwość uczestnictwa osób starszych. Udział w nich był bezpłatny.	Cały rok	- „Noc Sów w Poleskim Parku Narodowym” (25 marca 2022 r.) - Warsztaty dla dorosłych „Żółw błotny – ochrona i zagrożenia” (13-15 maja 2022 r.) - Warsztaty ornitologiczne „Ptaki wokół nas – unikalny świat ptaków Polesia” (21-23 czerwca 2022 r.) - Wielka 5 PPN – Spacery edukacyjne z przewodnikiem (23 i 31 lipca oraz 6,13,20 sierpnia 2022 r.) - Warsztaty etnograficzne „Stroje ludowe ze skrzyni prababci” wraz z Występem Zespołu Ludowego „SOSNA” z Sosnowicy (6 sierpnia 2022 r.) - Dzień Pszczół w Poleskim Parku Narodowym (7 sierpnia 2022 r.) - Warsztaty etnograficzne Cuda wianki – wspólne wyplatanie wianków (27 sierpnia 2022 r.) - Pożegnanie żurawi w Poleskim Parku Narodowym (3 – 4 września 2022 r.) - 5. Dzień Łosia w Poleskim Parku Narodowym (17 września 2022 r.) - Natura i zdrowie. O prozdrowotnych praktykach na Polesiu (8-9 października 2022 r.) - Tradycyjne ozdoby świąteczne - warsztaty etnograficzne (17 grudnia 2022 r.) - Wystawa 3D - „Krajobrazy Poleskiego Parku Narodowego” (1 września – 31 grudnia 2022 r.)
6	Udostępnianie do zwiedzania ścieżek przyrodnych Poleskiego Parku Narodowego oraz ośrodków edukacyjnych Poleskiego Parku Narodowego osobom starszym.	Cały rok	W roku 2022 podobnie jak w poprzednich latach Poleski Park Narodowy odwiedzały grupy zorganizowane składające się z osób starszych/emerytów. Pracownicy Parku świadczyli takim grupom usługę przewodnicką, prowadzili również warsztaty i zajęcia edukacyjne dla wyżej wymienionych.
Roztoczański Park Narodowy			
1	Wystawa stała RPN „W krainie jodły, buka i tarpana” w OEM	całorocznie	Park Udostępnia wystawę stałą, która jest dostosowana dla osób ze szczególnymi potrzebami. Wystawa składa się z 11

			dioram prezentujących 17 środowisk. Ten niepowtarzalny, multimedialny spektakl, wzbogacony odpowiednią scenografią, światłem i dźwiękiem zabiera nas w swoistą wyprawę w świat przyrody Parku i Roztocza.
2	Wystawa czasowa „Roztocze. Natura w naturze” w OEM	całorocznie	Park Udostępnia wystawę czasową, która jest dostosowana dla osób ze szczególnymi potrzebami. Celem wystawy jest przedstawienia Roztocza jako regionu pogranicza przyrodniczo-kulturowego, ukazanie jego bioróżnorodności na pograniczu regionów geograficznych, zasięgu występowania wielu gatunków na granicy UE.
3	Wystawy czasowe w OEM	całorocznie	W 2022 roku w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym Parku zorganizowano 9 wystaw czasowych m. in. fotograficznych, plastycznych pokonkursowych, malarstwa
4	Wystawy stałe w Izbie leśnej we Floriance	IV-X	<ul style="list-style-type: none"> • „Leśniczówka w dawnej Ordynacji Zamojskiej” - etnograficzna ekspozycja stała; czynna od 2004 r. - nowa odsłona 2021 r. • „Narzędzia i urządzenia rolno - leśne” - etnograficzna ekspozycja stała prezentowana w stodole; czynna od 2006 r. - nowa odsłona 2021 r. z dodaniem bloku tematycznego ekspozycji przeniesionej ze strychu Izby Leśnej. • „Florianka - bastion niepodległości” - wystawa historyczna; czynna od maja 2014 r. - nowa odsłona 2021 r. wystawa eksponowana w Spichlerzu. • Aleksandra Wachniewska - malarka Roztocza" - wystawa o życiu i twórczości artystki związanej z Roztoczem; eksponowana od 2017 r. - nowa odsłona 2021 r. wystawa Eksponowana w Spichlerzu.
5	Wystawy czasowe w Izbie Leśnej we Floriance	IV-X	<ul style="list-style-type: none"> • „Jan Zamoyski jego bliscy” - wystawa zdjęć rodzinnych, eksponowana w zielonej Sali,
6	Warsztaty umiejętności „Dziki Luksus” dla dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych, średnich i osób dorosłych (III-XI)	14.11.2022 r.	<p>Działania edukacyjne kierowane bezpośrednio do wybranych grup wiekowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 8.03.2022 r. - „Dzień kobiet” - warsztaty kameralno- terenowe z pracownikiem RPN. Tworzenie naturalnych kosmetyków w oparciu o dary przyrody. Materiały zapewnia • 30.09.2022 r. - „Dzień mężczyzn” - warsztaty kameralno- terenowe z pracownikiem RPN. Tworzenie ziołowych naparów z wykorzystaniem darów Natury. • 14.11.2022 r. - „Dzień seniora” - warsztaty kameralno- terenowe z pracownikiem RPN

			(Ośrodek Edukacyjno-Muzealny RPN w Zwierzyńcu). Tworzenie zdrowych przetworów z wykorzystaniem darów Natury. Materiały zapewnia Organizator.
7	Konkurs w ramach kampanii edukacyjnej „Drzewa mają moc” dla dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych, średnich i osób dorosłych	X-XI	W ramach kampanii przewidziano: <ul style="list-style-type: none"> • spotkania terenowe z pracownikiem RPN. • konkurs dotyczący wykonania dowolnego gatunku drzewa lub drzew w formie dowolnej; m.in. poprzez namalowanie, sfotografowanie, sfilmowanie, wykonanie modelu przestrzennego
8	Konkursy i działania edukacyjne IX edycja ogólnopolskiego konkursu poetyckiego Przyroda jaką znam pn. „Serce drzewa” dla dzieci ze szkół podstawowych, średnich i osób dorosłych,	VIII-XII	Konkurs miał na celu rozbudzenie wyobraźni, wrażliwość na otaczającą przyrodę widzianą i przeżywaną z wielu perspektyw (przyroda widziana z lotu ptaka, oczyma wilka, z okna samochodu lub wagonu kolejowego), promowanie twórczości najzdolniejszej młodzieży. W trakcie trwania konkursu odbyło się spotkanie ze znanym pisarzem, krytykiem literackim, przyrodnikiem, który m.in. podzielił się swoim dorobkiem naukowo – artystycznym. Zwieńczeniem działań konkursowych była wystawa pokonkursowa prezentująca najlepsze utwory literackie pn. „Serce drzewa”.
9	„Zostań odkrywcą Roztoczańskiego Parku Narodowego” – zabawa edukacyjna dla całej rodziny	VII-VIII	Aby zostać Odkrywcą RPN należało zapoznać się z informacjami na temat przyrody Parku znajdującymi się na tablicach informacyjnych przy ścieżkach poznawczych, mapach, przewodnikach i innych wydawnictwach lub na stronie internetowej RPN. Planując trasę wycieczki należało uwzględnić miejsca do których odnoszą się pytania/zadania znajdujące się w „Karcie odkrywcy RPN”. Następnie udzielić prawidłowych odpowiedzi i zebrać wszystkie pieczątki.
1	„Dni otwarte Roztoczańskiego Parku Narodowego”	6-7.08.2022	Dwudniowa impreza plenerowa. Pierwszy dzień (6.08.) pn. „Lubelskie spotkania z przyrodą. Roztoczańska przygoda z konikiem polskim” został zorganizowany wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w ramach projektu Lubelskie smakuj życie. Drugiego dnia (7.08.) miał miejsce Dzień otwarty RPN pn. „W naturze roztoczańskich nietoperzy” podczas którego poza stoiskami z wyrobami regionalnymi, stoiskami instytucji i organizacji zajmujących się ochroną przyrody, grami, zabawami i konkursami edukacyjnymi
1	Przebudowa drewnianych ścieżek przy stawach Echo w Roztoczańskim Parku Narodowym w Zwierzyńcu	VII-XII	Przebudowano i odtworzono infrastrukturę pomostu antyerozyjnego w ciągu Ścieżki poznawczej po Wydmie na powierzchni ok.696 m ² oraz odtworzono infrastrukturę

			<p>łotu antyerozyjnego na długości ok 302mb. Pomost dzięki platformom podjazdowym umożliwia dostęp osobom z niepełnosprawnością do stawów Echo oraz dalej do trasy rowerowej do Florianki.</p>
1	Dostawa systemu zarządzania wystawami w OEM RPN – opartego na audioprzewodnikach.	III-VI	<p>Wdrożono system audioprzewodników. Osoby zwiedzające Ośrodek mają możliwość wyboru ścieżek w j. polskim, z audiodeskrypcją, PJM, dla rodzin z dziećmi. Zakupiono nadajniki do dźwiękowej sygnalizacji dla osób niewidomych oraz został wdrożony system słuchawek indukcyjnych dla osób niedosłyszących i niesłyszących - pętle indukcyjne.</p>
1	Zakup materiałów na zajęcia edukacyjne	III-XII	<p>W ramach realizacji działań edukacyjnych doposażono salę edukacyjną w narzędzia umożliwiające prowadzenie zajęć z osobami ze specjalnymi potrzebami. W ramach doposażenia sali edukacyjnej zakupiono: lupy elektroniczne, modele cykli życia zwierząt, sortery/układanki z drewna oraz tropy zwierząt, edukacyjną matę brajlowską i plansze tyflograficzne.</p>
1	Oznaczenie dróg ewakuacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami wraz z zakupem niezbędnego sprzętu ratującego zdrowie i życie w sytuacji zagrożenia.	III-XII	<p>W ramach realizacji zadania zakupiono 2 krzesła ewakuacyjne oraz 4 defibrylatory. Krzesła umożliwiają ewakuację osób o ograniczonej zdolności poruszania się w sytuacjach awaryjnych po schodach. Zostały one umieszczone w dwóch miejscach na pierwszej kondygnacji budynku OEM RPN.</p>
1	Zakup puf oraz ławek do OEM RPN i Punktu Informacji Turystycznej.	III-XII	<p>Zakupione pufy zostały umieszczone w kąciku malucha, a ławki na wystawie stałej i czasowej oraz w PIT, jako miejsce odpoczynku.</p>
1	Zakup pętli indukcyjnych stanowiskowych	IX	<p>Zakupiono 4 pętle indukcyjne stanowiskowe, które zostały umieszczone w Punkcie Informacji Turystycznej, Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym, sekretariacie w Dyrekcji Parku oraz w Izbie Leśnej we Floriance.</p>
1	Szkolenie dla pracowników Parku z zakresu obsługi klientów z niepełnosprawnością.	XII	<p>Do udziału w szkoleniu zaproszono pracowników Parku, których charakter pracy skupia się bezpośrednio na obsłudze klientów i interesantów. Udział w szkoleniu wzięli: Dyrektorzy Parku, osoby pracujące w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym, Zespole Udostępniania Parku, Punkcie Informacji Turystycznej, Sekretariacie, Straży Parku.</p>
Słowiński Park Narodowy			
1.	Wakacyjna oferta edukacyjna pn. „Nura w Naturę”	Lipiec – sierpień 2022	<p>Na okres wakacji, specjalnie dla rodzin tj. rodziców z dziećmi i dziadków, a także turystów indywidualnych przygotowano warsztaty edukacyjne będące inspiracją do dalszego samodzielnego i świadomego poznawania przyrody SPN.</p>

			Warsztaty odbywały się od wtorku do czwartku w trzech różnych lokalizacjach i cieszyły się dużą frekwencją.
2.	Ulgowe bilety dla emerytów	Stała działalność	50% zniżki od ceny biletu za wstęp do Parku i zniżka za wstęp do obiektów dla emerytów
Świętokrzyski Park Narodowy			
1.	„Zagospodarowanie terenów w celach turystyczno-rekreacyjnych, położonych na obszarze ŚPN, na przyrodniczo-kulturowej ścieżce edukacyjnej „Śladem kolejki wąskotorowej” – Budowa Punktu obsługi zwiedzających otwartego i zamkniętego oraz toalety publicznej wraz z infrastrukturą techniczną na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego”.	wrzesień 2022	Wykonano prace budowlane m.in. przy budowie nawierzchni szlaku. Nieregularna, gliniasto-kamienna nawierzchnia została zmodernizowana poprzez ułożenie bruku kamiennego ułatwiająca poruszanie się osobom starszym. W ramach zadania wybudowano toaletę przystosowaną do osób niepełnosprawnych w tym m.in. dla osób starszych.
Tatrzański Park Narodowy			
1.	Wjazdy dla osób niepełnosprawnościami do Morskiego Oka lub do Włosienicy	od maja do października	Możliwość wjazdu własnym samochodem dla osób z niepełnosprawnościami (2 wjazdy do 9:00, 2 wjazdy po 17:00 w sezonie letnim, w dni powszednie) do Włosienicy lub nad Morskie Oko.
2.	Sprzedaż biletów na parking na Palenicy Białczańskiej w punkcie kasowym w Zakopanem	05.2022	Zaparkowanie przy popularnym szlaku do Morskiego Oka wymaga dokonania wcześniejszej rezerwacji online. Nie wszyscy, zwłaszcza seniorzy, z łatwością poruszają się po sklepach internetowych i dokonują płatności przez Internet, dlatego jest możliwość zakupu miejsca na parkingu gotówką w Punkcie Informacji Turystycznej w Zakopanem przy ul. Chałubińskiego 44
3.	Miejsca odpoczynku (mała infrastruktura turystyczna)	całorocznie	Przy szlakach turystycznych zlokalizowane są miejsca odpoczynku w postaci ław i ławostoi, które można wykorzystać w czasie przerwy w wycieczce na zregenerowanie sił czy krótki posiłek
Park Narodowy „Ujście Warty”			
1.	Opłaty ulgowe	Cały rok	Ulgowe bilety wstępu do Ośrodka Muzealno-Edukacyjnego w Słońsku i na wieżę widokową w Chyryzynie dla emerytów oraz ulgowe opłaty za zajęcia dla grup osób starszych.
2.	Współpraca z Polskim Związkiem Emerytów Rencistów i Inwalidów – Zarząd w Kostrzynie nad Odrą	Maj 2022	Bezpłatne Udostępnienie paleniska i wiaty edukacyjnej w celu organizacji pikniku dla członków stowarzyszenia. W trakcie imprezy uczestnicy mogą bezpłatnie wejść na wieżę widokową, skorzystać z Przyrodniczego Ogrodu Zmysłów w Chyryzynie. Dla chętnych jest wyświetlany film o Parku.
3.	Udostępnienie Ośrodka Muzealno-Edukacyjnego w Słońsku	Marzec – grudzień 2022	Wystawa Ośrodka Muzealno-Edukacyjnego w Słońsku jest przystosowana dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym także dla osób starszych. Budynek jest pozbawiony

			barier architektonicznych, na wystawie są dostępne siedziska, treści wystawy są udostępnione dla osób niedowidzących, dostępna jest audiodeskrypcja.
Wielkopolski Park Narodowy			
1.	Udostępnianie terenu Wielkopolskiego Parku Narodowego dla turystów, w tym seniorów.	2022	Bieżąca naprawa uszkodzonej infrastruktury turystycznej służącej zapewnieniu bezpiecznego odpoczynku osobom starszym odwiedzającym Park.
2.	Postawienie i bieżące utrzymanie toalet turystycznych dla osób niepełnosprawnych i osób starszych.	2022	Umożliwienie osobom starszym korzystanie z toalet odpowiednio dla nich przystosowanych, umiejscowionych przy głównych parkingach i stacjach turystycznych w Parku.
3.	Budowa toalety leśnej z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób niepełnosprawnych.	XII 2022	Budowa toalety leśnej przy parkingu zlokalizowanym obok siedziby Dyrekcji Wielkopolskiego Parku Narodowego z uwzględnieniem usprawnień zwiększających dostępność dla osób starszych oraz niepełnosprawnych.
4.	Uczestnictwo w Festynie Integracyjnym „Barierom Stop” organizowanym przez Dom Pomocy Społecznej w Lisówkach.	08.09.2022	Pracownicy WPN na stoisku edukacyjnym przeprowadzili konkursy i zabawy związane z tematem eventu – ekologią oraz zorganizowali jeden z punktów podczas konkurencji o puchar Starosty Poznańskiego, dostosowany dla osób w różnym wieku, od najmłodszych po osoby starsze, a także niepełnosprawne. Zadania dla uczestników zawodów zostały przygotowane z nastawieniem na ich uniwersalne zastosowanie, odbiór sensoryczny i manualny.
5.	Zajęcia „Leśnej szkoły” oraz „Żywe muzeum form polodowcowych” dedykowane dla seniorów.	2022	W zajęciach realizowanych w ramach Leśnej Szkoły uczestniczyło 188 seniorów, w tym osoby z Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Szczecinku i pensjonariusze Domu Pomocy Społecznej w Lisówkach. Podczas spotkań seniorzy mieli możliwość zapoznania się z historią powstania i walorami przyrodniczymi WPN. W zajęciach realizowanych w ramach Żywego muzeum form polodowcowych uczestniczyło 50 seniorów ze Stowarzyszenia Nasze Trzebiny. Bilety ulgowe dedykowane dla emerytów na wstęp do Muzeum Przyrodniczego wykupiło 250 osób.
6.	Strona internetowa dostępna dla osób starszych oraz niepełnosprawnych.	2022	Uruchomienie nowej wersji strony internetowej Parku www.wielkopolskipn.pl , która została przygotowana zgodnie z ustawą o dostępności cyfrowej. Nowa strona posiada ułatwienia dla osób starszych oraz niepełnosprawnych
Wigierski Park Narodowy			
1.	Realizacja przedsięwzięcia grantowego „Wigierski Park Narodowy dostępny dla osób ze specjalnymi potrzebami”,	2022-2023	Zwiększenie dostępności WPN dla osób ze specjalnymi potrzebami, w tym osób starszych m.in: urządzenie trasy dostępnej dla osób ze specjalnymi potrzebami, budowa

	finansowanego w ramach projektu „Obszar chroniony, obszar dostępny” realizowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach Działania 4.3 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.		dostępnej toalety, doposażenie wypożyczalni sprzętu turystycznego; Przeszkolenie pracowników Parku z pierwszej pomocy, bezpieczeństwa, obsługi i edukacji osób ze specjalnymi potrzebami
2.	Projekt dofinansowany ze środków Fundacji PGE, cykliczne działania pod wspólną nazwą „Z energią łączymy pokolenia”	2022	Blok imprez i wydarzeń edukacyjnych, integrujących różne grupy wiekowe. Zorganizowano 44 wydarzenia, spośród integrujących ogół społeczeństwa i osoby starsze: Noc Sów, Poranek Dzieciota, Noc Nietoperzy, Rykowisko, Dzień Ziemi, warsztaty „Jak pszczołom się przysłużyć”, 12 spacerów nordic walking „Odetchnij lasem”, cykl 9 „Gawęd o przyrodzie” oraz 6 spotkań „Przyroda w filmie”
3.	Dzień Babci i Dziadka	21.01.22	Przyrodnicze spotkanie dla seniorów z Suwalskiego Klubu Seniora
4.	Cykl spotkań pod nazwą „Zanurzam się las”	2022	Cykl 6 zimowych spotkań-online i w terenie. Na kanale youtube publikowaliśmy prezentacje i opowieści, których tematyka dotyczyła zadań przygotowanych w terenie (na ścieżkach edukacyjnych „Las”, „Jeziora”, „Suchary”, na Bindudze). W wyznaczonych punktach uczestnicy odbierali karty z zadaniami, których rozwiązanie możliwe było po przejściu określoną trasą
Woliński Park Narodowy			
1.	Udostępnianie wystawy stałej w Muzeum Przyrodniczym WPN	cały rok	Park prowadzi na specjalne zamówienie prelekcje tematyczne i zwiedzanie ekspozycji w CEM.
2.	Udostępnianie wystaw czasowych organizowanych w CEM	czasowo	„Walery Siejtbatałow Artysta Malujący Ustami i Nogami” - kwiecień -maj „Artyści Malujący Ustami i Nogami” – maj -czerwiec wystawa fotograficzna WWF – lipiec -wrzesień
3.	Współpraca z Uniwersytetami Trzeciego Wieku w Międzyzdrojach, Dziwnowie, Kamieniu Pomorskim, Golczewie i Świnoujściu	cały rok	Cykliczna współpraca w ramach realizacji programu „Akademia Seniora”: spacer edukacyjny, wykłady organizowane w parku oraz na spotkaniach w terenie, imprezy turystyczne kierowane dla seniorów z regionu.
4.	Współpraca z Klubem Senior+ z Międzyzdrojów	cały rok	Spotkania z podopiecznymi, spacer przyrodnicze, tematyczne warsztaty plastyczne, organizacja wystawy, udział we wspólnych wydarzeniach.
5.	Akcja Sprzątanie Świata Polska w WPN	październik	Wydarzenie ogólnodostępne z zaproszeniem członków UTW, którzy cyklicznie biorą w nim udział. W ramach wydarzenia: prelekcja, sprzątanie w terenie, konkurs

			wiedzy, poczęstunek wege, spotkanie integracyjne.
6.	Wycieczki terenowe dla seniorów	cały rok	Park prowadzi na specjalne zamówienie prelekcje i wycieczki dla zorganizowane grupy emerytów- CEM, atrakcje turystyczne parku.
7.	Dostosowanie strony internetowej	pierwszy kwartał	Dostosowanie strony internetowej dla osób starszych i z niepełnosprawnościami.

Źródło: informacje z Ministerstwa Klimatu i Środowiska

2.5 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz instytucje kultury prowadzone lub współprowadzone przez Ministra realizują szereg systemowych i cyklicznych działań nakierowanych na wsparcie aktywności osób starszych w kulturze. Działania te mają charakter legislacyjny, promocyjny, edukacyjny, finansowy, organizacyjny i kulturalno-artystyczny. Minister KiDN wprawdzie nie odpowiada bezpośrednio za dostęp do kultury i dziedzictwa na poziomie regionalnym i lokalnym, jednakże projektowane i wdrażane na szczeblu centralnym mechanizmy mają na celu również wsparcie samorządowych instytucji kultury oraz lokalnych organizacji pozarządowych w udostępnianiu kultury, w tym z uwzględnieniem potrzeb osób starszych.

Wspieranie dostępu i uczestnictwa seniorów

Akcja Weekend seniora z kulturą

MKiDN zorganizowało po raz dziewiątą akcję ogólnopolską *Weekend seniora z kulturą*, której celem jest zachęcenie seniorów do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Akcja stanowi już stały element kalendarza kulturalnego w Polsce. W 2022 roku odbyła się w weekend 1-2 października. Wzięło w niej udział ponad 560 instytucji z całego kraju. Z oferty instytucji kultury skorzystało ok. 30 tysięcy seniorów. Wydarzenia dostępne w ramach akcji to przede wszystkim: oprowadzanie po muzeach, projekcje filmów, koncerty, warsztaty, spotkania autorskie, prelekcje, spacer tematyczne, wystawy, spektakle, zajęcia gimnastyczne i taneczne.

Standardy dostępności kultury

MKiDN oraz instytucje kultury (współ)prowadzone przez Ministra podejmują również działania promocyjno-edukacyjne, służące profesjonalizacji kadr kultury w zakresie przygotowania oferty odpowiadającej na potrzeby osób starszych. W tym celu powstały materiały zawierające wskazówki i standardy z zakresu polityki senioralnej dla sektora kultury, których stosowanie w instytucjach kultury było powszechnie promowane w 2022 r. Wykaz dokumentów:

- *Poradnik dla sektora kultury w zakresie zapewniania dostępności*, uwzględniający również dostępność dla osób starszych (przygotowany w 2021 r. we współpracy z Ministerstwem Funduszy i Polityki Rozwoju)
- *Model zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami* (projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi priorytetowej IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020, projekt realizowany wspólnie z PFRON pn. *Kultura bez barier*);
- *Poradnik ABC Muzeum dla seniorów* (red. dr Beaty Nessel-Łukasik) oraz raport poświęcony przygotowaniu muzeów do odpowiedzi na oczekiwania i potrzeby osób dorosłych, w tym seniorów, pn. *Dorośli w wieku produkcyjnym i seniorzy w muzeum* (prof. dr hab. Piotr T. Kwiatkowski, dr Beata Nessel-Łukasik) przygotowany przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.

Ulgi w opłatach za wstęp do muzeów, galerii i centrów sztuki

Na podstawie ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (art. 10 ust. 2) w jednym dniu tygodnia wstęp na wystawy stałe muzeów jest nieodpłatny. Ponadto, w pozostałe dni tygodnia osobom powyżej 65 roku życia, emerytom i rencistom przysługuje ulga w opłacie za wstęp do muzeum.

Instytucje kultury, dla zwiększenia dostępności wydarzeń kulturalnych i artystycznych, na szeroką skalę wprowadzają ulgi oraz możliwość bezpłatnego udziału w wydarzeniach dla seniorów. Wybrane inicjatywy realizowane przez instytucje współ(prowadzone) przez MKiDN:

Narodowe Centrum Kultury – IV Międzynarodowy Festiwal Muzyki Europy Środkowo-Wschodniej *Eufonie* – w celu zaktywizowania osób starszych do udziału w ofercie kulturalnej Narodowego Centrum Kultury w 2022 roku przygotowano ofertę bezpłatnych biletów na koncerty organizowane w ramach Festiwalu. Z oferty skorzystali seniorzy z Ośrodka Wsparcia dla Seniorów Nr 1 w Warszawie, Ośrodka Pomocy Społecznej Bemowo, Uniwersytetu III Wieku w Kobyłce i Kluboteki Dojrzałego Człowieka. W koncertach uczestniczyło łącznie blisko 400 seniorów.

Programy dotacyjne

Systemowym i stałym działaniem wspierającym realizację projektów kulturalnych i artystycznych są programy dotacyjne. Podstawowym celem Programów Ministra jest dofinansowanie najistotniejszych zadań z zakresu kultury skierowanych do szerokiego grona odbiorców, w tym również do osób starszych. W ramach Programów Ministra ważnym aspektem jest wspieranie projektów uwzględniających potrzeby osób mających ograniczony dostęp do kultury. Dofinansowane zadania są skierowane do różnych grup społecznych i wiekowych, w tym seniorów i osób ze specjalnymi potrzebami (m.in. niedowidzących, niedosłyszących i o ograniczonej sprawności ruchowej). Działania te sprzyjają tym samym integracji społecznej i międzypokoleniowej.

W zakresie wspierania inicjatyw instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych, zwiększających dostęp seniorów do kultury, szczególnie istotną rolę odgrywają następujące programy dotacyjne Ministra KiDN oraz instytucji kultury prowadzonych przez MKiDN:

- *Kultura Dostępna* (MKiDN),
- *Edukacja kulturalna* (MKiDN),
- *Kultura ludowa i tradycyjna* (MKiDN),
- *Infrastruktura domów kultury* (MKiDN),
- *Infrastruktura kultury* (MKiDN),
- *Partnerstwo dla książki* (MKiDN),
- program dotacyjny *Niepodległa* (Biuro Programu Niepodległa),
- program dotacyjny *EtnoPolska* (Narodowe Centrum Kultury),
- program dotacyjny *Kultura. Interwencje* (Narodowe Centrum Kultury)
- program dotacyjny *Dom Kultury+* (Narodowe Centrum Kultury),
- program dotacyjny *Ojczysty - dodaj do ulubionych* (Narodowe Centrum Kultury).

W Programach Ministra KiDN w 2022 roku dofinansowano łącznie 4140 projektów kierowanych do szerokiego grona odbiorców, w tym seniorów, lub adresowanych bezpośrednio do seniorów. Przykładowe projekty dofinansowane w Programach Ministra KiDN:

- Suchedniowski Ośrodek Kultury Kuźnica w Suchedniowie, projekt *Miej serce i patrzaj w serce – widowisko międzypokoleniowe*,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Tarnów, projekt *Aktywny Senior – warsztaty edukacyjno-kulturalne*,
- Stowarzyszenie Nasza Wspólnota Im. Ks. Szczepana Toboły, projekt *Snutka łączy pokolenia*.

W 2022 r. kontynuowano również programy dotacyjne uwzględniające zadania z zakresu dostosowania budynków instytucji kultury do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami – likwidowano bariery architektoniczne oraz instalowano systemy wspomagające dostęp do oferty kulturalnej. Działania tego rodzaju były również przedmiotem dofinansowań udzielonych za pośrednictwem następujących programów:

1. *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025*. Program przyjęty Uchwałą nr 69/2021 Rady Ministrów z dnia 21 maja 2021 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego *Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021-2025*. W ramach *Priorytetu 2, Kierunek Interwencji 2.1. Infrastruktura Bibliotek 2021-2025*, wśród standardów obowiązkowych znalazły się następujące wymogi istotnej perspektywy polityki na rzecz osób starszych:
  - spełnienia wymogów określonych w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o *zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*;
  - spełnienia wymogów określonych w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o *dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*.

Dodatkowo w programie zastosowano następujące standardy preferowane:

- na dzień zakończenia zadania w ramach dotacji biblioteka uruchomi wyraźnie oznakowane pomieszczenie przeznaczone do aktywnej pracy z seniorami, z wyposażeniem dostosowanym do tej grupy wiekowej;
- na dzień zakończenia zadania w ramach dotacji biblioteka będzie spełniała standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami wskazane w poradniku Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa z 2017 r. pn. *Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami*.

Ponadto w ramach *Priorytetu 2, Kierunek Interwencji 2.1., Infrastruktura bibliotek 2021-2025* monitorowane są wskaźniki pn. :

- liczba obiektów bibliotecznych, które w wyniku realizacji zadania przystosowały wyraźnie oznakowane pomieszczenie przeznaczone do aktywnej pracy z seniorami (osobami starszymi), z wyposażeniem dostosowanym do tej grupy wiekowej. 7 zadań o charakterze inwestycyjnym zakończyło się w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r. W każdym z nich przewidziano spełnienie tego kryterium;
- liczba bibliotek (obiektów bibliotecznych), które w wyniku realizacji zadania zostały dostosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami – 5 inwestycji na 7 realizowanych (pozostałe 2 były już dostosowane);
- Liczba obiektów bibliotecznych, które w wyniku realizacji zadania poprawiły poziom dostosowania obiektu do osób ze szczególnymi potrzebami – 1 inwestycja (wskaźnik mówi o obiektach, które w momencie realizacji zadania są już przystosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, a wskutek realizacji zadania poziom dostosowania się poprawia).

W ramach *Priorytetu 1, Kierunek interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych* biblioteki publiczne dzięki otrzymanemu wsparciu mogą zakupić publikacje w formie książek, które ukazały się nie tylko drukiem, ale też na innym nośniku (książki mówione, pisane alfabetem Braille'a, książki elektroniczne) i inne. Możliwy jest również zakup usługi zdalnego dostępu do książek w formacie e-booków i/lub audiobooków i/lub synchrobooków. Zakupione przez biblioteki publiczne książki w ww. wymienionych formach publikacji poszerzają ofertę biblioteczną dla szerokiego grona odbiorców, w tym dla osób starszych.

Wspieranie aktywności kulturalnej i artystycznej seniorów

W 2022 r. instytucje kultury prowadzone lub współprowadzone przez MKiDN obok działalności kulturalnej i artystycznej kierowanej do szerokiego grona odbiorców bez względu na wiek, kontynuowały również realizację programów edukacyjnych i towarzyszących adresowanych wprost do osób dorosłych, w tym osób starszych. Najczęstszymi działaniami instytucji kultury projektowanymi z myślą o seniorach były zajęcia dyskusyjne i warsztatowe, często prowadzone w cyklach wieloletnich (w tym w formie działalności kół zainteresowań), specjalne i okolicznościowe wydarzenia (koncerty, wieczory), działania popularyzatorskie oraz działania zwiększające dostępność finansową oferty. Przykładowe formy działań:

- ulgowe bilety wstępu dla seniora, w przypadku galerii i centrów sztuki – także jeden dzień wolnego wstępu;
- dostosowanie stron www i działań informacyjno-komunikacyjnych do potrzeb tej grupy, tj. m.in. osób z ograniczeniami wzroku i słuchu;
- działania edukacyjne – warsztaty, spotkania, wirtualne spacerzy i oprowadzania po wystawach itp.;
- współpraca z organizacjami i stowarzyszeniami zrzeszającymi osoby w wieku senioralnym.

Przy realizacji działań senioralnych placówki kultury współpracują ze stowarzyszeniami zrzeszającymi seniorów, instytucjami opiekuńczymi, lokalnymi samorządami i administracją państwową. Oferta edukacyjna instytucji kultury przyjmuje formę cyklicznych spotkań (zajęć tematycznych, warsztatów, wykładów czy oprowadzania po ekspozycji) lub też formę akcyjną (dzień seniora, plenery artystyczne, senioralia). Przykładowe cykliczne i długofalowe działania:

- Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski w Warszawie – cykl *Sztuka nie zna wieku* adresowany do osób starszych i dorosłych w ramach uczenia się przez całe życie. To propozycja dla osób, które chcą aktywnie i twórczo zgłębiać tajniki sztuki współczesnej. W roku 2022 odbyły się 24 spotkania w formie wykładu lub oprowadzania z wykładem. Uczestniczyło w nich ok. 180 osób. Ułatwienie dostępu do galerii sztuki dla seniorów poprzez bilety ulgowe. Seniorzy to 9% zwiedzających CSW Zamek Ujazdowski;

- Filharmonia Podkarpacka im. Artura Malawskiego w Rzeszowie – dla szybkiej komunikacji z osobami starszymi informacje są przekazywane telefonicznie do osoby, która kontaktuje się z całą grupą seniorów. Do dobrych praktyk podejmowanych przez Filharmonię należy wprowadzenie biletów zniżkowych dla seniorów, organizowanie specjalnych koncertów adresowanych do osób starszych, zatytułowanych: *Koncert dla seniorów* lub *Koncert Familijny*;
- Instytut Teatralny – w 2022 roku do sali Instytutu Teatralnego została zakupiona profesjonalna pętla indukcyjna dla osób słabosłyszących, co zwiększa dostępność programów realizowanych przez Instytut dla osób starszych;
- Filharmonia Pomorska im. I.J. Paderewskiego w Bydgoszczy – wykłady dla seniorów na Politechnice Bydgoskiej służące promocji działalności Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy, *Poranki muzyczne dla seniorów* – cykl połączonych z prelekcją koncertów, mających za zadanie upowszechnianie muzyki, a także zaspokajanie aspiracji kulturalnych seniorów;
- Teatr Żydowski – seniorzy z UTW Teatru Żydowskiego tworzą teatr lalkowy, który z repertuarem wierszy z ich dzieciństwa odwiedza każdego miesiąca dzieci z warszawskich przedszkoli;
- Stowarzyszenie Teatr Brama – *InHUBitant – Creative Community Evolution* – celem projektu było łączenie przedstawicieli różnych grup wiekowych, w tym seniorów, by powstałe produkcje miały wymiar międzypokoleniowy;
- Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot – *Kultura łączy* – w ramach projektu ok. 300 pracowników sektora kultury zwiększyło wiedzę i otrzymało konkretne narzędzia, dzięki którym poszerzono grupę odbiorców oferty bibliotek i domów kultury o m.in. seniorów;
- Gdański Teatr Szekspirowski – *SZTUKA WSPÓŁTWORZENIA* – w ramach projektu organizowano różnorodne zajęcia m.in. dla seniorów, którzy zostali zaproszeni do współtworzenia projektu;
- Narodowe Forum Muzyki – wolontariat m.in. wśród seniorów, a także projekty *Wrocławskie Dni Seniora* i *Chór Melomana*;
- Teatr Narodowy – projekt *Teatr dla Seniora*, w ramach którego w 2022 roku odbyło się 70 pokazów spektakli w całości wypełnionych seniorską publicznością. Projekt cieszy się bardzo dużym powodzeniem wśród starszych osób;
- Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku – cykl warsztatów ceramicznych skierowanych przede wszystkim do lokalnych seniorów zrzeszonych w Klubie Seniora Plus w Orońsku. Cykliczne spotkania odbywały się przez cały rok i miały za zadanie zapoznanie się z warsztatem ceramika i całym procesem ceramicznym;
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich – w 2022 r. Ossolineum zorganizowało dla seniorów plenery malarskie, rysunku i rzeźby. Uczestnicy warsztatów mogli zapoznać się z podstawami wiedzy z zakresu historii sztuki i technikami tworzenia dzieł;
- Biblioteka Narodowa – od 24 lutego 2022 r. udostępnione zostały zmodernizowane czytelnie, zakupiono czterokrotnie więcej książek z wolnym dostępem dla czytelników. Przestrzeń czytelni została zaprojektowana bez żadnych barier architektonicznych. Osoby niesłyszące lub słabosłyszące mogą korzystać z pętli indukcyjnej.

Stałe działania prowadzą również uczelnie artystyczne, organizując wydarzenia artystyczne dostępne dla szerokiej publiczności lub adresowane do osób starszych, jak również prowadząc programy edukacji artystycznej kierowane do seniorów. Edukacja przybiera formę artystycznych uniwersytetów trzeciego wieku, w tym m.in.:

- Uniwersytet Artystyczny Trzeciego Wieku (Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu);
- Akademia Kreatywnego Seniora (Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi);
- Akademia Otwarta – dorośli do sztuki (Towarzystwo Przyjaciół ASP wraz z Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie);
- otwarte warsztaty artystyczne dla seniorów w ramach projektu *Zbrojownia Sztuki* (Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku);
- Otwarta Akademia Muzyczna (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu);
- Muzyczna Akademia Seniora (Akademia Muzyczna w Katowicach);
- projekt *Agora Nestora* (Akademia Muzyczna w Bydgoszczy we współpracy z Miejskim Centrum Kultury).

Podobnie jak w latach ubiegłych w zakresie kompetencji ministra związanych z architekturą i estetyką przestrzeni publicznej instytucje podejmowały działania propagujące przedsięwzięcia, których obszar działalności związany był z problematyką projektowania przestrzeni publicznej z uwzględnieniem potrzeb

osób starszych. Działania te realizowane były przede wszystkim przez Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki (NIAU).

W 2022 r. kontynuowana była także realizacja *Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025*. W ramach jego *Priorytetu 4 - Kierunek interwencji 4.1. BLISKO – Biblioteka | Lokalność | Inicjatywy | Społeczność | Kooperacja | Oddolność* realizowane są zadania rozwijające funkcjonalności bibliotek jako instytucji działających na rzecz integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem z kultury, które mogą podejmować nowe aktywności, spędzać czas wolny, czy uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych. Działania tego Priorytetu również i w tym przypadku nie wykluczają udziału osób starszych.

Współpraca międzysektorowa

Istotnym elementem wspierania aktywności seniorów w kulturze jest współpraca instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi seniorów, działającymi na ich rzecz oraz podmiotami sektora opieki społecznej, opieki zdrowotnej, kościołami i związkami wyznaniowymi.

Najważniejszą rolę w tym współdziałaniu odgrywają Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW). Duża część instytucji kultury stale współdziała z UTW z danej miejscowości. Współpraca ta polega na likwidacji barier uczestnictwa (tańsze lub darmowe bilety), dostosowywaniu oferty kulturalnej do potrzeb seniorów oraz przygotowaniu ofert specjalnych dla UTW. Część instytucji kultury realizuje działania dla seniorów również we współpracy ze związkami kombatanów, klubami seniora, stowarzyszeniami oraz domami pomocy społecznej.

2.6 Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

Polityka senioralna odpowiadająca na potrzeby osób starszych stanowi dla Rady Ministrów jeden z priorytetów. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizuje szereg inicjatyw, które oddziałują na poprawę jakości życia seniorów.

Wsparciem dla osób zainteresowanych dalszym, aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym jest realizacja programów rządowych skierowanych do osób starszych. Osoby w podeszłym wieku coraz częściej mają potrzebę rozwijania swoich zainteresowań oraz aktywnego spędzania czasu wśród sąsiadów i znajomych. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizuje także programy, których beneficjentami są osoby wymagające codziennego wsparcia wraz z opiekunami.

Wszelkie działania podejmowane są w stałej współpracy z samorządami oraz organizacjami pozarządowymi, które na co dzień realizują politykę społeczną wobec osób starszych w środowisku lokalnym. Działania te przyczyniają się do zapewnienia bezpiecznego i godnego starzenia się w jak najlepszym zdrowiu oraz aktywnego uczestnictwa we wszystkich sferach życia.

Program Senior+

Od 2015 r. w ramach Programu wieloletniego "Senior+" na lata 2021-2025 stale rozwija się sieć placówek dziennego pobytu dla osób starszych. Dotacje skierowane są do jednostek samorządu terytorialnego z przeznaczeniem na: utworzenie lub wyposażenie placówki oraz na zapewnienie funkcjonowania już istniejących placówek.

Uczestnicy Dziennych Domów i Klubów „Senior+”, korzystają z różnego rodzaju usług: socjalnych, edukacyjnych, kulturalno-oświatowych, usług aktywności ruchowej i kinezyterapii, aktywizująco-społecznych, sportowo-rekreacyjnych, czy terapii zajęciowej.

Tabela 34 Ośrodki wsparcia Senior+ w podziale na województwa (2015-2022)

	Dzienne Domy	Kluby	Razem	Liczba miejsc
Województwo dolnośląskie	28	70	98	2 472
Województwo kujawsko-pomorskie	28	46	74	1 834
Województwo lubelskie	20	33	53	1 186
Województwo lubuskie	18	31	49	1 090

Województwo łódzkie	13	24	37	818
Województwo małopolskie	24	80	104	2 504
Województwo mazowieckie	38	112	150	3 647
Województwo opolskie	7	24	31	778
Województwo podkarpackie	35	44	79	1 748
Województwo podlaskie	5	55	60	1 166
Województwo pomorskie	17	45	62	1 299
Województwo śląskie	38	57	95	2 484
Województwo świętokrzyskie	17	48	65	1 366
Województwo warmińsko-mazurskie	16	51	67	1 424
Województwo wielkopolskie	36	66	102	2 610
Województwo zachodniopomorskie	13	40	53	1 319
POLSKA	353	826	1 179	27 745

Źródło: Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

W ramach dotychczasowej realizacji Programu samorządy utworzyły do końca 2022 r. łącznie 1179 ośrodków wsparcia „Senior+”. Tylko w 2022 r. powstało 87 ośrodków, w tym 16 Dziennych Domów i 71 Klubów Senior+. W ramach edycji 2022 Programu utworzono 1 898 miejsc. Dotację na zapewnienie funkcjonowania otrzymało 590 ośrodków. Wartość programu na lata 2021–2025 to 300 mln zł (po 60 mln na każdą edycję).

Program Aktywni+

Ministerstwo Rodziny od wielu lat wspiera także działalność organizacji pozarządowych m.in. fundacji, stowarzyszeń, spółdzielni socjalnych, które realizują projekty skierowane do seniorów w całej Polsce. W ramach **Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025** dotacje przyznawane są w ramach 4 priorytetów:

1. Aktywność społeczna,
2. Partycypacja społeczna,
3. Włączenie cyfrowe oraz
4. Przygotowanie do starości.

Celem Programu Aktywni+ jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego oraz wspieranie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów.

Tabela 35 Program Aktywni+ w latach 2021-2022

Edycja	Liczba dofinansowanych projektów	Liczba osób starszych (beneficjentów/odbiorców)	Łączna kwota dofinansowania (w zł)
2021	317	490 845	38 575 000,00
2022	313	131 785	38 130 000,00
łącznie	630	622 630	76 705 000,00

Źródło: dane z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej

W ramach edycji 2021 i 2022 dofinansowano 630 projektów, których wartość wyniosła 76 705 000,00 zł. Z realizowanych projektów skorzystało 622 630 osób starszych. Budżet programu na lata 2021–2025 wynosi 200 mln zł.

Program „Opieka 75+”

Od 2018 r. w resorcie rodziny realizowany jest program „Opieka 75+”, który skierowany jest do osób starszych w wieku 75 lat i więcej, które mieszkają na terenie małych gmin miejskich, wiejskich, miejsko – wiejskich, liczących do 60 tys. mieszkańców.

Celem programu jest zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej, które są osobami samotnymi, samotnie gospodarującymi, a także tych którzy pozostają w rodzinie.

Środki finansowe z programu mogą być przeznaczone na:

1. dofinansowanie do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym przedmiotowe usługi były świadczone w ramach programu i będą kontynuowane w roku 2023;
2. dofinansowanie do usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym nie były one świadczone (osoby nowe);
3. dofinansowanie do zwiększenia liczby godzin usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej.

Realizacja przez gminy ww. programu przyczynia się do zapewnienia usług opiekuńczych dla większej ilości osób starszych i niesamodzielnych w miejscu ich zamieszkania, jak również umożliwia zwiększenie liczby godzin u osób, które miały już przyznane przedmiotowe usługi.

Seniorzy w ramach świadczonych usług mają zapewnione podstawowe potrzeby bytowe w swoim miejscu zamieszkania, poczucie bezpieczeństwa oraz mogą dłużej pozostać w swoim środowisku, w związku z czym nie wymagają kierowania do innych form wsparcia bądź opieki – np. do domu pomocy społecznej, co stanowi dla gmin duże obciążenie finansowe.

Ponadto dzięki programowi „Opieka 75+” gminy uzyskały dodatkowe środki finansowe, które poprawiły ich kondycję finansową i odciążyły budżet w zakresie realizacji zadania obowiązkowego jakim jest świadczenie usług opiekuńczych oraz pozwoliły na zatrudnienie dodatkowych osób świadczących usługi, a także objęcie pomocą większej ilości osób.

Jednocześnie usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania są tańsze od usług świadczonych w placówkach dziennej lub całodobowej opieki, co daje możliwość objęcia nimi większej liczby osób potrzebujących.

Dofinansowanie z rezerwy budżetu państwa do realizacji zadania polegającego na świadczeniu usług opiekuńczych w ramach programu „Opieka 75” w roku 2022 wyniosło 37 424 547,71zł. Program jest kontynuowany w roku 2023.

Program „Korpus Wsparcia Seniorów”

Program „Korpus Wsparcia Seniorów” jest odpowiedzią na wyzwania, jakie stawiają zachodzące procesy demograficzne oraz elementem polityki państwa w zakresie wsparcia działań na rzecz seniorów niesamodzielnych ze względu na wiek oraz stan zdrowia.

Celem programu jest wsparcie finansowe gmin w zakresie zapewnienia usługi wsparcia na rzecz seniorów w wieku 65 lat i więcej przez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy, wpisujących się we wskazane w programie obszary oraz realizacja usług opiekuńczych poprzez dostęp do tzw. „opieki na odległość” mającej na celu poprawę bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych.

Program ma również na celu nawiązanie współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi skupiającymi środowiska młodzieżowe, a także wolontariuszami tworząc lokalne partnerstwa aby zapewnić możliwość bezpiecznego funkcjonowania seniorów w ich miejscu zamieszkania.

Program realizowany jest w oparciu o dwa moduły działań.

MODUŁ I – którego celem jest zapewnienie usługi wsparcia seniorom w wieku 65 lat i więcej przez świadczenie usług w zakresie określonym w programie, wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy.

W realizację Modułu I należy zaangażować wolontariuszy, w tym również działaczy środowisk młodzieżowych i obywatelskich, w zakresie codziennego świadczenia pomocy osobom potrzebującym wsparcia.

Opis usługi wsparcia w ramach Modułu I:

1. Wsparcie społeczne:

- uruchomienie wolontariatu w zakresie wspólnego spędzania czasu z seniorami, w szczególności samotnie zamieszkującymi (np. spacery, rozmowy, wspólne sporządzanie posiłków, zakupy, itp.);
- informowanie o dostępie do ogólnopolskich „telefonów zaufania” dla seniorów.

2. Wsparcie w czynnościach dnia codziennego:

- pomoc w sprawach związanych z utrzymaniem porządku w domu,
- pomoc w dostarczeniu produktów żywnościowych, np. z Federacji Polskich Banków Żywności, Polskiego Czerwonego Krzyża, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej czy Caritas,
- zakup i dostarczanie seniorom zakupów obejmujących artykuły podstawowej potrzeby, w tym artykuły spożywcze oraz środki higieny osobistej (koszt zakupionych produktów pokrywa senior),
- zakup oraz dostarczanie seniorom ciepłych posiłków (koszty zakupu posiłku pokrywa senior), o ile usługa tego rodzaju nie jest już finansowana z innych źródeł,
- wsparcie seniorów objętych usługami w ramach Modułu I programu w formie okolicznościowych (świętecznych) paczek z artykułami żywnościowymi i higienicznymi,
- wsparcie/pomoc w umawianiu wizyt lekarskich w miejscu zamieszkania seniora, dowieszenie lub pomoc w organizacji transportu seniora na wizytę lekarską, w tym również asystowanie podczas wizyty,
- pomoc/towarzyszenie w zakresie realizacji recept,
- pomoc w załatwieniu prostych spraw urzędowych, w zależności od możliwości osoby udzielającej wsparcia, i w razie konieczności – gdy obecność seniora jest niezbędna do załatwienia sprawy – pomoc w dowieszeniu seniora do urzędu,
- pomoc świadczona przez osoby mieszkające w najbliższym sąsiedztwie seniora, tzw. **usługi sąsiedzkie**.

MODUŁ II – którego celem jest poprawa bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania dla osób starszych przez zwiększanie dostępu do tzw. „opieki na odległość”, a także wsparcie gmin w realizacji świadczenia usług opiekuńczych.

Środki w ramach Modułu II mogą zostać przeznaczone na zakup obsługi systemu dla opasek bezpieczeństwa zakupionych przez gminy w ramach programu realizowanego w 2022 r. oraz zakup w roku 2023 usługi wsparcia w postaci opasek bezpieczeństwa wraz z systemem obsługi.

Opis usługi wsparcia w ramach Modułu II:

W ramach programu seniorom w wieku 65 lat i więcej zostanie zapewniony dostęp do tzw. „opasek lub innych urządzeń bezpieczeństwa” wyposażonych w następujące funkcje:

- przycisk bezpieczeństwa – sygnał SOS,
- detektor upadku,
- czujnik zdjęcia opaski/urządzenia,
- lokalizator GPS,
- funkcje umożliwiające komunikowanie się z centrum obsługi i opiekunami,
- funkcje monitorujące podstawowe czynności życiowe (puls i saturacja),
- funkcje umożliwiające monitorowanie czasu realizowanej opieki przez osoby świadczące usługi opiekuńcze lub pomoc sąsiedzka.

Realizacja programu „Korpus Wsparcia Seniorów” w sposób istotny przyczyniła się do poprawy bezpieczeństwa życia i zdrowia seniorów. Dzięki wspólnym działaniom służb społecznych i społeczności lokalnej, reprezentowanej przez wolontariuszy, możliwe było wprowadzenie dodatkowych rozwiązań pomocowych.

Ponadto z przedstawionych opinii pracowników OPS/CUS wynika, iż wprowadzenie tzw. „opieki na odległość” niwelowało uczucie codziennej niepewności i strachu osób starszych, samotnych oraz podtrzymywało ich w dobrej kondycji psychicznej, pozwalało im na większą samodzielność i poczucie autonomii. Kontynuowanie tej formy wsparcia może realnie wydłużać okres pozostawania tych osób w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Wartością dodaną programu jest także poprawa komfortu psychicznego rodzin i opiekunów seniorów.

Wysokość środków wydatkowanych na realizację programu w 2022 r. wyniosła 41 812 805,52 zł, z czego:

- Moduł I - 12 517 769,04 zł,
- Moduł II - 29 295 036,48 zł.

Program jest kontynuowany w roku 2023.

Wieloletni Rządowy Program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023

Wieloletni rządowy program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023 zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji. Istotnym elementem Programu jest zapewnienie dzieciom i młodzieży w wieku szkolnym zjedzenia gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej.

W ramach programu realizowane są trzy moduły:

1. Moduł dla dzieci i młodzieży;
2. Moduł dla osób dorosłych (za realizację zadań wynikających z modułów 1 i 2 Programu odpowiada minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego);
3. Moduł organizacji stołówek oraz miejsc spożywania posiłków w szkołach (za realizację zadań wynikających z modułu 3 Programu odpowiada minister właściwy do spraw oświaty i wychowania).

Program poprzez Moduł 1 i 2 zapewnia pomoc dzieciom, uczniom i młodzieży oraz obejmuje pomocą osoby dorosłe, zwłaszcza osoby starsze, chore lub niepełnosprawne i samotne w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Celem Modułu 3 jest wzmocnienie opiekuńczej funkcji szkoły podstawowej poprzez tworzenie warunków umożliwiających spożywanie przez uczniów posiłku w trakcie pobytu w szkole.

Ze środków przekazywanych w ramach Programu gminy udzielają wsparcia osobom spełniającym warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz spełniającym kryterium dochodowe w wysokości 150% kryterium, o którym mowa w art. 8 ww. ustawy:

1. dzieciom do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej,
2. uczniom do czasu ukończenia szkoły ponadpodstawowej lub szkoły ponadgimnazjalnej,
3. osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacjach wymienionych w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, w szczególności osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym

- w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

W dniu 28 grudnia 2022 r. Rada Ministrów przyjęła uchwałę zmieniającą uchwałę w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023. Celem zmiany uchwały było podwyższenie kryterium dochodowego ze 150% do 200%, o którym mowa w art. 8 ustawy o pomocy społecznej. W związku z powyższym od 1 stycznia 2023 r. kryteria dochodowe w ramach Programu wynoszą odpowiednio:

- a) 1552 zł – dla osoby samotnie gospodarującej;
- b) 1200 zł – dla osoby w rodzinie.

Program dofinansuje posiłki dowożone osobom dorosłym (np. niewychodzącym z domu ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), które same nie są w stanie ich przygotować. Program zapewnia ponadto pozyskanie:

- dodatkowych środków na dowóz posiłków - w ramach modułu 2 wójt (burmistrz, prezydent miasta) może pozyskać zwiększenie dotacji do 5% środków finansowych z przeznaczeniem na dowóz posiłków w gminie, w szczególności dla osób starszych, niepełnosprawnych,
- dodatkowych środków dla gmin, które prowadzą samodzielnie stołówki szkolne - wójt (burmistrz, prezydent miasta) może pozyskać zwiększenie dotacji do 5% dla gminy realizującej posiłek w stołówkach przez siebie prowadzonych bezpośrednio.

Program finansowany jest ze środków budżetu państwa oraz środków własnych jednostek samorządu terytorialnego. Ogólna kwota środków z budżetu państwa przewidziana w całym okresie realizacji Programu to 2 750 000 tys. zł, rocznie 550 mln zł, w tym:

- na realizację modułów 1 i 2 Programu w latach 2019-2023 przewidziano 2 550 000 tys. zł z budżetu państwa (rocznie 510 mln zł),
- na realizację modułu 3 Programu w latach 2019-2023 przewidziano 200 000 000 zł z budżetu państwa (rocznie 40 mln zł).

Liczba osób dorosłych, które zostały objęte w 2022 r. Programem wyniosła 415 323, w tym 187 382 to osoby starsze, niepełnosprawne.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej nie tylko systemowo, ale również przy pomocy programów resortowych, wspiera rozwój form pomocy dedykowanych m.in. osobom zależnym.

Program rozwoju rodzinnych domów pomocy

Celem programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych i bytowych świadczonych w rodzinnych domach pomocy oraz rozwój tej formy wsparcia. Wsparcie finansowe dla samorządów gminnych możliwe jest w dwóch modułach: wsparcie finansowe gmin w kosztach jakie ponoszą za pobyt osób skierowanych do rodzinnych domów pomocy (moduł I) oraz dofinansowanie kosztów remontu lub zakupu wyposażenia w sytuacji tworzenia rodzinnych domów pomocy (moduł II).

W wyniku podziału środków w 2022 roku gminy, które złożyły wnioski na realizację Programu otrzymały łącznie 4 889 460,35 zł ze środków z rezerwy celowej budżetu państwa na rozwój rodzinnych domów pomocy. Program jest kontynuowany w roku 2023.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030

Jednym z głównych Priorytetów „Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030” są zaplanowane usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Zaplanowane w Programie działania mają na celu rozwój usług środowiskowych dla osób, które potrzebują wsparcia w codziennym funkcjonowaniu jak również są odpowiedzią na ideę procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych rozumianego jako długofalowy proces przejścia od usług świadczonych w instytucjach do usług świadczonych w środowisku lokalnym, którego końcowym rezultatem będzie odejście od usług społecznych świadczonych w instytucjach na rzecz usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym. Realizacja procesu będzie przebiegała poprzez wieloaspektowe wsparcie rodzin i osób oraz wypracowany system świadczenia usług w środowisku lokalnym. Proces deinstytucjonalizacji usług społecznych to proces wielopłaszczyznowy i wieloletni, wymagający zaangażowania instytucji z poziomu krajowego, z poziomu regionalnego (województwa, powiaty, gminy), organizacji obywatelskich działających na rzecz interesariuszy usług społecznych oraz samych osób zainteresowanych. Działania w zakresie procesu deinstytucjonalizacji usług będą w pierwszej fazie koncentrować się na rozwoju usług środowiskowych w celu zapobiegania umieszczaniu osób w placówkach całodobowych, przeglądzie obowiązujących aktów prawnych, dokumentów strategicznych i obowiązujących systemów świadczenia usług w celu wprowadzenia zmian w obszarze deinstytucjonalizacji usług społecznych. Działanie zaplanowane na lata 2021-2030.

Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych

Celem realizowanego w ramach PO WER projektu pn. „Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych” jest opracowanie i wdrożenie lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych w dwudziestu jednostkach samorządu terytorialnego wybranych z terenu całego kraju. Plany deinstytucjonalizacji usług społecznych będą dotyczyć osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, tj. **osób starszych**, osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie psychicznym, osób pozostających w kryzysie bezdomności, dzieci przebywających w wieloosobowych placówkach całodobowych.

Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)

Uchwałą nr 135 z dnia 15 czerwca 2022 r. Rada Ministrów przyjęła opracowany w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej dokument pn.: „Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)”.

W ramach drugiego celu strategicznego tj. zbudowanie skutecznego i trwałego systemu świadczenia usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu zakład się m.in.:

- 1) Wdrożenie systemu realizacji usług społecznych oraz standaryzacja usług świadczonych na rzecz osób starszych;
- 2) Wsparcie rodziny realizującej opiekę nad osobą starszą;
- 3) Rozwój środowiskowych form wsparcia nad osobami starszymi;
- 4) Wsparcie i rozwój kadr świadczących usługi społeczne.

Działanie zaplanowane na lata 2022-2035

Brak na ten moment danych za 2022 r.

W MRiPS realizowane są programy resortowe finansowane ze środków Funduszu Solidarnościowego, które kierowane są do osób z niepełnosprawnościami. Wśród beneficjentów programów duże grono stanowią seniorzy.

Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej (dla jednostek samorządu terytorialnego) oraz **Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami** (dla organizacji pozarządowych)

Głównym celem Programów jest wprowadzenie usług asystencji osobistej jako formy ogólnodostępnego wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym, których adresatami są dzieci do 16. roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji oraz osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie: o znacznym stopniu niepełnosprawności albo o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo traktowane na równi z orzeczeniami wymienionymi w lit. a i b, zgodnie z art. 5 i art. 62 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r., poz. 573 ze zm.).

Programy mają zapewniać możliwość skorzystania przez osoby niepełnosprawne z pomocy asystenta przy wykonywaniu codziennych czynności i funkcjonowaniu w życiu społecznym; stymulowanie osoby niepełnosprawnej do podejmowania aktywności i umożliwienie realizowania prawa do niezależnego życia; przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność czy też zwiększenie wsparcia świadczonego przez asystentów ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ASPE) w zakresie wsparcia niepełnosprawnych uczniów, także w innych wymiarach życia i funkcjonowania społecznego.

Opieka wytchnieniowa (dla jednostek samorządu terytorialnego) oraz **Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami** (dla organizacji pozarządowych)

Program „Opieka wytchnieniowa” adresowany jest do członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności lub osobami posiadającymi orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, które wymagają usługi opieki wytchnieniowej.

Opieka wytchnieniowa ma za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnością poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa.

Centra opiekuńczo-mieszkalne

Głównym celem Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne” jest stworzenie warunków dla jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego/powiatowego, pozwalających na tworzenie i utrzymanie placówek pobytu całodobowego oraz dziennego dla osób z niepełnosprawnościami.

Zgodnie z założeniami Centra, przeznaczone są dla dorosłych osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.) oraz orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ww. ustawy.

Modyfikacja zasad waloryzacji świadczeń emerytalno-rentowych

W 2022 r. realizując skuteczną politykę wsparcia seniorów, chcąc w większym stopniu zabezpieczyć ich sytuację finansową z uwagi na wysoką inflację, rząd podwyższył wskaźnik waloryzacji emerytur i rent. Wskaźnik ten wzrósł ze 105,7% do 107,0%. Koszt waloryzacji świadczeń w 2022 r. wyniósł ok. 18,4 mld zł. Dzięki działaniom rządu, najniższa gwarantowana emerytura wzrosła z 880,45 zł (w 2015 r.) do 1338,44 zł (w 2022 r.), tj. o ponad 52%.

Wyplata dodatkowego rocznego świadczenia pieniężnego – tzw. 13 emerytury

Ustawa z dnia 9 stycznia 2020 r. o dodatkowym rocznym świadczeniu pieniężnym dla emerytów i rencistów wprowadziła coroczną wypłatę dodatkowego rocznego świadczenia pieniężnego (13 emerytury) dla wszystkich świadczeniobiorców. Wysokość 13 emerytury odpowiada wysokości najniższej emerytury, obowiązującej od dnia 1 marca roku, w którym wypłacane jest dodatkowe roczne świadczenie pieniężne. W 2022 r. była to kwota 1338,44 zł (brutto). W 2022 r. - 13 emerytura została zwolniona z podatku dochodowego od osób fizycznych. Koszt wypłaty 13 emerytury w 2022 r. to ok. 13,1 mld zł.

Wyplata kolejnego w 2022 r. dodatkowego rocznego świadczenia pieniężnego – tzw. 14 emerytury

Przepisami ustawy z dnia 26 maja 2022 r. o kolejnym w 2022 r. dodatkowym rocznym świadczeniu pieniężnym dla emerytów i rencistów wprowadzono wypłatę 14 emerytury. Dla osób pobierających świadczenia w wysokości do 2900 zł brutto – 14 emerytura wypłacana była w wysokości najniższej emerytury (1338,44 zł brutto). W przypadku świadczeniobiorców pobierających świadczenie w wysokości wyższej niż 2900 zł, stosowano zasadę „złotówka za złotówkę”, a więc tzw. 14 emerytura była zmniejszana o kwotę przekroczenia ponad 2900 zł brutto. W 2022 r., tak jak 13 emerytura, 14 emerytura została zwolniona z podatku dochodowego od osób fizycznych. Koszt wypłaty 14 emerytury w 2022 r. to kwota ok. 11,4 mld zł.

Rodzicielskie Świadczenie Uzupelniające (RSU)

Od marca 2019 r. wypłacane jest Rodzicielskie Świadczenie Uzupelniające – tzw. Program Mama 4+. Ustawa o rodzicielskim świadczeniu uzupełniającym ma na celu uhonorowanie i docenienie okresu wychowywania dzieci (co najmniej czworga). W przypadku osoby niemającej prawa do żadnego świadczenia, wysokość RSU odpowiada kwocie najniższej emerytury (w 2022 r. - 1338,44 zł brutto). Gdy osoba zainteresowana pobiera już świadczenie niższe od najniższej emerytury, świadczenie rodzicielskie uzupełnia pobierane świadczenie do tej kwoty. W okresie od 1 marca 2019 r. do 31 grudnia 2022 r. wydatki na RSU wyniosły ok. 1,74 mld zł (ZUS i KRUS), a świadczenie to przyznano ok. 72 tys. osób.

„Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym” PO WER

W 2022 roku, w ramach Działania 2.8 „Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym” PO WER, trwała realizacja 6 projektów w ramach typu projektu dotyczącego wsparcia procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych w Polsce (rozumianego jako przejście od opieki instytucjonalnej do opieki środowiskowej) pn.: *Wypracowanie standardów i przeprowadzenie pilotaży w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób o specyficznych potrzebach, z uwzględnieniem możliwości finansowania tych rozwiązań*. Projekty realizowane są przez 6 Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej i zakończą się do września 2023 r.

Projekty obejmują działania zgodne z ideą deinstytucjonalizacji usług, tj. działania zmierzające do przejścia od świadczenia usług w formach instytucjonalnych (stacjonarnych) do usług świadczonych w środowisku lokalnym. Ich celem jest wypracowanie takich rozwiązań, które umożliwią osobom starszym, niepełnosprawnym oraz zaburzonym psychicznie „niezależne życie”.

Projekty zakładają sfinansowanie opracowanych rozwiązań, dlatego też wypracowane standardy usług zostaną przetestowane w mieszkaniach wspomaganym w ramach pilotażu na obszarze samorządowych jednostek organizacyjnych – 30 gmin. Po przeprowadzeniu pilotażu oraz weryfikacji rezultatów z nich wynikających opracowane standardy będą rekomendowane do stosowania.

W 2022 r. trwała realizacja opracowanego modelu/standardu na rzecz deinstytucjonalizacji usług na terenie gminnych jednostek samorządu terytorialnego, co oznaczało prowadzenie 36 mieszkań wspomaganym, w których mieszkało 158 osób o specyficznych potrzebach.

Jednocześnie w ramach 2 projektów, które zakończyły się w 2022 r., zrealizowano zadania dotyczące opracowania rekomendacji i przeprowadzenia działań edukacyjno-szkoleniowych dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i NGO w zakresie stosowania opracowanego i wdrożonego standardu.

Dokument strategiczny wyznaczający ramy polityk publicznych wobec osób starszych, czyli *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ*, uwzględnia bardzo dużą rolę sektora ekonomii społecznej w polityce na rzecz osób starszych. Następujące działania szczegółowe dotyczą podmiotów ekonomii społecznej:

- realizacja kampanii społecznych mających na celu podnoszenie w społecznej świadomości znaczenia uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym i gospodarczym;
- dofinansowywanie prowadzonych przez pracodawców działań skierowanych na utrzymanie przez pracowników zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej
- włączanie osób starszych w działania na rzecz integracji społeczności lokalnej;
- wsparcie podmiotów ekonomii społecznej zatrudniających osoby starsze
- zwiększanie zakresu usług społecznych dostarczanych przez podmioty ekonomii społecznej i umożliwiających wzmocnienie samodzielności osób starszych.

Wymienione powyżej zadania są całkowicie spójne z celami polityk publicznych w zakresie ekonomii społecznej, wyznaczonych w *Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 r. Ekonomia solidarności społecznej*(KPRES). Wspomniany dokument, traktujący ekonomię społeczną jako narzędzie budowania większej spójności społecznej, uwzględnia również sytuację i potrzeby osób starszych. Należy także dodać, że w 2022 r. KPRES został zaktualizowany, aby lepiej odpowiadać na aktualne problemy społeczne oraz aby uspołnić programowe zapisy z nowym stanem organizacyjno – prawnym. W tym punkcie trzeba zaznaczyć, że 30 października 2022 r. weszła w życie ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 1812), stanowiąca pierwszą w Polsce kompleksową ustawę regulującą obszar ekonomii społecznej. Z perspektywy polityki senioralnej, niezwykle istotny wydaje się fakt, że zarówno ww. ustawa, jak również KPRES zaliczają osoby starsze do grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ma to ogromne znaczenie, ponieważ formalnie osoby starsze stanowią jedną z grup docelowych działań podmiotów ekonomii społecznej, zarówno w obszarze reintegracji, jak również usług społecznych.

Część zadań wyznaczonych w KPRES jest dedykowana bezpośrednio osobom starszym. W obszarze I – solidarna wspólnota lokalna, jednym z priorytetów jest rozwój usług społecznych. W ramach tego priorytetu realizowane jest działanie I.1.3. pn. „rozwój usług społecznych na rzecz rodzin, dzieci i młodzieży, osób niepełnosprawnych, niesamodzielnych, osób starszych, osób z zaburzeniami psychicznymi oraz osób w kryzysie bezdomności”. Działanie to ma na celu przede wszystkim zapewnienie wysokiej jakości usług, w tym zdeinstytucjonalizowanych, dopasowanych do potrzeb odbiorców (m.in. osób starszych). Aby to osiągnąć organizowane są dla podmiotów ekonomii społecznej szkolenia z zakresu pomocy osobom starszym, rozwijane są usługi oparte na działalności wolontariuszy, wspierane są różne formy samopomocy, a także rozwijane są usługi społeczne na rzecz rodzin opiekujących się osobami niesamodzielnymi.

Kolejnym priorytetem obszaru I jest aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych oraz osób starszych w podmiotach ekonomii społecznej. W tym priorytecie kluczowe wydaje się działanie II.2.3., czyli „tworzenie warunków do kontynuowania aktywności zawodowej osób starszych w podmiotach ekonomii społecznej”. Osiąganie odpowiednich warunków zatrudnieniowych dla tych osób jest możliwe dzięki:

- promowaniu wśród PES form zatrudnienia odpowiadających na potrzeby osób starszych;
- wspieraniu zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw społecznych przez pracowników w wieku przedemerytalnym oraz wspieraniu zatrudnienia pracowników po 60. roku życia;
- wspieraniu wykorzystania przedsiębiorczości społecznej w procesach „outplacementu” i adaptacji zawodowej oraz tworzeniu przedsiębiorstw społecznych w związku z procesami restrukturyzacyjnymi, w szczególności dla pracowników po 60. roku życia;
- prowadzeniu działań na rzecz promocji i rozwoju działalności gospodarczej w sektorze „srebrnej gospodarki”, w szczególności przez rozwój działalności podmiotów ekonomii społecznej w zakresie dostarczania usług społecznych adresowanych do osób starszych i starzejących się.

Kolejny priorytet dotyczy tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a więc m.in. dla osób starszych. Jest to główny cel KPRES, odzwierciedlony we wskaźniku programowym – do 2030 r. powstanie 29 tys. wysokiej jakości miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Należy zaznaczyć, że do końca 2022 r. w przedsiębiorstwach społecznych powstało już 16 120 takich miejsc pracy (w samym 2022 r. – 2 751). Ze względu na brak danych dotyczących przesłanek wykluczenia pracowników tych przedsiębiorstw, nie sposób określić jaką część stanowią osoby starsze. Niemniej jednak, opisywane tu podmioty, których potencjał ilościowy stale wzrasta, z pewnością należy uznać za środowisko pracy sprzyjające rozwojowi „srebrnej gospodarki”.

Mając na uwadze powyższe przykłady, należy dostrzec pozytywną relację między rozwojem sektora ekonomii społecznej i poprawą sytuacji osób starszych, zarówno jako uczestników rynku pracy, jak również jako odbiorców usług społecznych. W związku z powyższym, wspomnieć można o programach Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, tworzonych i realizowanych w 2022 r. w celu wzmacniania potencjału podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych.

Jednym z takich działań realizowanych w 2022 r. był konkurs w ramach Programu resortowego „Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo na lata 2020-2022”, dzięki któremu podmioty zatrudnienia socjalnego, czyli centra i kluby integracji społecznej, mogły podnosić jakość swojej oferty na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Program stworzył możliwości spotęgowania efektów świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, uzupełniając ustawowe obowiązki samorządów gmin w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, a także wspomagając działalność uprawnionych podmiotów funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej.

Budżet Programu w 2022 r, podobnie jak w poprzednich latach, wyniósł 3 mln zł. Ostatecznie dofinansowano 31 ofert na łączną kwotę 2 973 852,60 zł

Poza środkami z budżetu państwa duże znaczenie w rozwoju polityk publicznych na rzecz włączenia społecznego mają również środki europejskie, przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). W ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020 środki z EFS wykorzystywane były zarówno na poziomie krajowym, przede wszystkim w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, jak również w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, za których realizację odpowiadały samorządy województw. Działania w ramach wskazanej powyżej perspektywy finansowej były realizowane w 2022 r. i mogą być jeszcze realizowane do końca 2023 r. Przedsięwzięcia realizowane dzięki tym środkom pozwoliły na wypracowanie i przetestowanie podstawowych rozwiązań, pojęć i struktur, które po odpowiednim zaadaptowaniu zostały uwzględnione w ustawie o ekonomii społecznej. Jednocześnie dzięki tym środkom możliwe było podejmowanie inicjatyw istotnych z perspektywy zwiększania rozpoznawalności sektora ekonomii społecznej.

Jednym z istotnych działań realizowanych w 2022 r. finansowanych ze środków europejskich, był projekt pn. „Energia społeczna. Sieć Przedsiębiorstw Społecznych realizujących nowe modele usług w zakresie użyteczności publicznej”. Projekt sfinansowano ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Realizatorami projektu byli Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych oraz Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych. Projekt realizowany był od stycznia 2019 r. do grudnia 2022 r., a jego wartość wynosiła 10 mln zł. W ramach projektu opracowano i pilotażowo wdrożono 5 modeli przedsiębiorstw społecznych, wspierających osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnością, niesamodzielnych i w wieku powyżej 60 roku życia oraz ich rodziny.

Modele oraz poszczególne wdrożenia realizowane były przy udziale społeczności lokalnych, jednostek samorządu terytorialnego oraz Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej. Modele obejmowały wiązki usług tj. przynajmniej trzy typy usług w ramach każdego z następujących modeli:

1. Opieka+, którego celem jest podnoszenie komfortu życia osób niesamodzielnych, zmagających się z problemami życia codziennego. Grupą docelową tej wiązki są osoby niesamodzielne, w tym osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby powyżej 60 roku życia. Wiazka usług społecznych obejmuje usługi opiekuńcze (specjalistyczne usługi opiekuńcze), które są usługami bazowymi,

- wraz z usługami komplementarnymi (m.in.: asystentura osobista, pomoc prawna, sprzątanie, drobne naprawy), które stanowią usługi informacyjne, edukacyjne, rekreacyjne oraz zdrowotne.
2. Opieka wytchnieniowa+, którego celem jest przeciwdziałanie wypaleniu oraz braku motywacji i chęci do sprawowania opieki przez opiekunów osób zależnych. Wiązka zapewnia opiekunom odpoczynek fizyczny i psychiczny, a także wyposaża ich w niezbędne kompetencje oraz narzędzia, jak również możliwości włączenia społecznego. Zintegrowane w tym modelu usługi obejmują m.in.: opiekę zastępczą i wsparcie interwencyjne, podnoszenie kompetencji w zakresie sprawowania opieki, wsparcie psychologiczne, pomoc prawną czy też rehabilitację.
  3. Opieka nad dziećmi+, w ramach którego wspierane są dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w wieku przedszkolnym oraz ich opiekunowie. W modelu tym współwystępują usługi związane z: opieką i edukacją przedszkolną, organizacją warsztatów i innych form wspierających rozwój dzieci w tym rehabilitacji, wsparciem dla rodziców oraz działaniami reintegracyjnymi.
  4. Rehabilitacja+, skierowanym do osób z ograniczeniami mobilności, w tym do osób z niepełnosprawnościami oraz osób powyżej 60. roku życia. W tym modelu rehabilitacja rozpatrywana jest kompleksowo i ma na celu przede wszystkim zapewnienie wszechstronnej opieki usprawniającej, która zapewni przywrócenie maksymalnej lub możliwej do osiągnięcia sprawności fizycznej i psychicznej. W ramach wiązki świadczone są usługi obejmujące m.in. rehabilitację, wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego, edukację w zakresie profilaktyki zdrowia, transport specjalistyczny.
  5. Turystyka społeczna+, którego celem było wspieranie rozwoju lokalnego dzięki wykorzystaniu lokalnych walorów turystycznych, a także dostarczenie usług do grup klientów do tej pory marginalizowanych na rynku usług turystycznych ze względu na ich specyficzne problemy np. niepełnosprawność lub niskie dochody. W modelu tym integrowane były m.in. usługi z zakresu gastronomii, opieki nad dziećmi, wypożyczanie sprzętu turystycznego.

Wnioski wynikające z badania przeprowadzonego po realizacji pilotażu potwierdziły, że usługi świadczone w sposób zintegrowany zdecydowanie lepiej zaspakajają potrzeby lokalne, niż usługi świadczone jednostkowo. Taki sposób funkcjonowania pozwala także na elastyczne i efektywne dopasowywanie usług do konkretnych potrzeb odbiorców. Jednocześnie zarówno przedsiębiorstwa społeczne jak i jednostki samorządu terytorialnego wyrażały zadowolenie z wdrożenia modeli i gotowość do kontynuowania działań w oparciu o tę formułę.

Podsumowując, w 2022 r. miało miejsce kilka istotnych zmian w obszarze legislacyjno – organizacyjnym, które dostosowały kształt ekonomii społecznej do aktualnych uwarunkowań społecznych. Wejście w życie ustawy o ekonomii społecznej oraz aktualizacja KPRES zmieniły ramy działania tego sektora, dzięki czemu może on lepiej odpowiadać na potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych. W 2022 r. kontynuowano również dotychczasowe działania adresowane do podmiotów ekonomii społecznej i mające na celu wzmacnianie ich potencjału. Dzięki temu wzrosła liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, a także rozwinęty został system świadczenia usług społecznych, co z pewnością wpływa pozytywnie na sytuację osób starszych.

Współpraca międzynarodowa

W 2022 r. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej przygotowało stanowiska i materiały dotyczące działań na rzecz osób starszych, które były prezentowane (przez przedstawicieli MSZ) na forach międzynarodowych:

- Na forum grupy roboczej Rady UE ds. praw Człowieka (COHOM) Polska przedstawiła wątpliwości co do wobec wartości dodanej działań Otwartej Grupy Roboczej do spraw Praw Osób Starszych, jak też proponowanych form dalszych prac w ramach tej grupy, wskazując, że właściwą formą prac w zakresie polityki dotyczącej osób starszych i realizacji ich praw są prace i dyskusje dotyczące zjawiska starzenia się społeczeństw i sytuacji osób starszych, prowadzone w ramach ONZ m.in. w ramach Europejskiej Komisji Gospodarczej (Grupa Robocza do spraw Starzenia się).
- Polska uczestniczyła w uzgadnianiu wspólnego wystąpienia UE na 12. sesję Otwartej Grupy Roboczej do spraw Starzenia się w Nowym Jorku (11-14 kwietnia 2022 r.), w ramach stanowiska przedstawianego na COHOM; Polska nie uczestniczyła natomiast w sesji grupy roboczej.
- Przygotowany został projekt wystąpienia dotyczącego wzmacniania ochrony praw człowieka osób starszych, zawierającego omówienie działań polskiego rządu na rzecz zapewnienia jak

najlepszej ochrony praw osób starszych; wystąpienie to zostało przedstawione na spotkaniu na temat praw osób starszych, zorganizowanym w Genewie w dniach 29-30 sierpnia 2022 r.

- Zgodnie ze stanowiskiem MRiPS Polska, podobnie jak w latach ubiegłych, nie przyłączyła się do grona państw sponsorujących rezolucję w sprawie praw osób starszych, dotyczącą, między innymi, przedłużenia mandatu niezależnego eksperta do spraw wszystkich praw osób starszych (51 sesja Rady Praw Człowieka (12 września - 7 października 2022 r.), deklarując zarazem gotowość współpracy z ekspertem.
- Polska uczestniczyła w uzgodnieniu wystąpienia UE w dialogu interaktywnym z Niezależnym Ekspertem ds. przestrzegania wszystkich praw człowieka osób starszych (29 września 2022 r.), tej dyskusji. Zgodnie ze stanowiskiem MRiPS, Polska nie przyłączyła się do sponsorów rezolucji Zgromadzenia Ogólnego NZ dotyczącej następstw Drugiego światowego zgrupowania nt. starzenia się, w ramach tego stanowiska uczestniczyła w koordynacji unijnej dotyczącej projektu rezolucji.
- Przygotowane zostały materiały dla Zastępcy Stałego Przedstawiciela RP przy NZ w Nowym Jorku, który uczestniczył w wydarzeniu nt. wyzwań dla starzejących się społeczeństw w ramach Silver Economy Forum, w siedzibie ONZ w Nowym Jorku, w dn. 9 listopada 2022 r.
- Konferencja ministerialna w sprawie starzenia się – Rzym 16-17 czerwca 2022 - prace grupy roboczej do spraw osób starszych w ramach EKG ONZ

2.7 Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Według danych GUS na obszarach wiejskich w Polsce zamieszkuje obecnie ponad 2,4 mln osób po 65 roku życia. Prognozuje się, że do 2035 r. liczba ta wzrośnie o niemal 60%, do ponad 3,4 mln, a ich odsetek wobec ogółu populacji z obecnych 14% do 22%. Starzenie się społeczeństwa na wsi będzie się przejawiać zarówno ogólnym wzrostem liczby osób starszych zamieszkujących obszary wiejskie, jak i zwiększeniu się proporcji seniorów wobec ogółu mieszkańców. Dlatego też niezbędne jest podejmowanie wszelakich działań mających na celu szeroko rozumianą aktywizację społeczną i zawodową osób starszych, których potencjał zwłaszcza w środowisku wiejskim nie jest wykorzystywany w ogóle lub jest wykorzystywany w sposób znikomy. Ważnym problemem jest również zapewnienie osobom starszym, niesamodzielnym odpowiedniej opieki i poziomu życia.

Kompleksową obsługę ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin, dla których działalność rolnicza stanowi jedyne, bądź podstawowe źródło utrzymania, w zakresie ubezpieczenia społecznego prowadzi Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2021 r. poz. 266).

Liczba osób starszych objętych ubezpieczeniem społecznym rolników na koniec 2022 r. wyniosła 97 448 osób. W tej grupie dominowali mężczyźni – 88 630 osób, natomiast ubezpieczone kobiety stanowiły 8 818 osób (dysproporcje te należy bezpośrednio wiązać m.in. z ustawowym wiekiem przechodzenia na emeryturę rolniczą, który w przypadku kobiet wynosi 60 lat, a mężczyzn – 65 lat).

Na koniec 2022 r. wśród ubezpieczonych w KRUS dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą prowadziło 5 826 osób starszych. Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. liczba osób w wieku 60 lat i więcej pobierających świadczenia emerytalne z KRUS wyniosła 767 419, w tym kobiety 527 168 i 240 251 mężczyzn. Renty z tytułu niezdolności do pracy pobierało 175 541 osób starszych, w tym 84 104 kobiety i 91 437 mężczyzn. Natomiast renty rodzinne pobierało 53 376 osób starszych. Średni okres pobierania świadczeń emerytalno-rentowych w 2022 r. wyniósł 23 lata w przypadku emerytury rolniczej, 17 lat w przypadku renty rolniczej (ogółem). Liczba osób skierowanych na rehabilitację leczniczą w 2022 r. w przedziale wiekowym 56-65 lat wyniosła 5 398 osób, natomiast powyżej 65 roku życia 63 osoby.

Jednocześnie, od wielu lat zwiększa się liczba funkcjonujących Kół Gospodyń Wiejskich. To organizacje, które skupiają mieszkanki wsi i prowadzą wiele różnorodnych działań na rzecz lokalnej społeczności.

Koła gospodyń wiejskich odpowiadają między innymi za:

- prowadzenie działalności społeczno- wychowawczej i oświatowo – kulturalnej w środowiskach wiejskich,
- prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich,
- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości kobiet,
- inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi.

- upowszechnienie i rozwijanie form współdziałania, gospodarowania i racjonalnych metod prowadzenia gospodarstw domowych,
- reprezentowanie interesów środowiska kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej,
- rozwijanie kultury ludowej, w tym w szczególności kulturę lokalną i regionalną.

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2022 r. funkcjonowało 11 927 kół gospodyń wiejskich – najwięcej w województwie wielkopolskim i mazowieckim. Łącznie zostało wydanych ponad 11 tys. decyzji. Kwota pomocy według wydanych decyzji wyniosła 62 615 000,00 zł.

Tabela 36 Pomoc dla Kół Gospodyń Wiejskich udzielona w 2022 r. (na podstawie ustawy o Kółach Gospodyń Wiejskich)

L.p.	Województwo	Liczba Kół Gospodyń Wiejskich wpisanych do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich	Liczba wydanych decyzji	Kwota pomocy, wg wydanych decyzji (zł)	Kwota zrealizowanych płatności* (zł)
1	dolnośląskie	451	418	2 219 000,00	2 213 000,00
2	kujawsko-pomorskie	677	636	3 422 000,00	3 422 000,00
3	lubelskie	1 421	1 359	7 446 000,00	7 446 000,00
4	lubuskie	187	168	916 000,00	916 000,00
5	łódzkie	1 032	988	5 573 000,00	5 573 000,00
6	małopolskie	915	889	4 832 000,00	4 832 000,00
7	mazowieckie	1 608	1 518	8 505 000,00	8 499 996,50
8	opolskie	172	161	888 000,00	888 000,00
9	podkarpackie	876	856	4 642 000,00	4 637 000,00
10	podlaskie	456	438	2 412 000,00	2 412 000,00
11	pomorskie	374	356	1 859 000,00	1 859 000,00
12	śląskie	368	366	2 001 000,00	2 001 000,00
13	świętokrzyskie	757	723	3 919 000,00	3 914 000,00
14	warmińsko-mazurskie	449	412	2 166 000,00	2 165 906,87
15	wielkopolskie	1 689	1 647	9 491 000,00	9 490 991,19
16	zachodniopomorskie	495	440	2 324 000,00	2 322 156,50
	Razem	11 927	11 375	62 615 000,00	62 592 051,06

*zrealizowane płatności uwzględniają zwroty pomocy dokonane przez KGW na rachunek Agencji (z tytułu kwoty niewykorzystanej pomocy finansowej, pomocy wykorzystanej niezgodnie z przeznaczeniem, pomocy pobranej nienależnie lub pobranej w nadmiernej wysokości wraz z należnymi odsetkami)

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Liczba członków kół (KGW) gospodyń wiejskich według wieku wg stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. prezentowała się następująco:

- członkowie KGW do 40 roku życia - 81 678 osób,
- członkowie KGW od 41 do 60 roku życia - 139 649 osób,
- członkowie KGW powyżej 61 roku życia - 106 074 osób.

Liczba członków KGW według płci wg stanu na dzień 31 grudnia 2022 r.:

- kobiety - 277 759,
- mężczyźni - 49 642.

Poniżej przedstawione zostały przykładowe działania i programy podjęte przez Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi na rzecz osób starszych w 2022 r.:

- Seminarium "Godzina dla zdrowia" odbywało się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, spotkanie prowadzone przez specjalistkę w dziedzinie dietetyki skierowanej do osób starszych, 80 osób, woj. mazowieckie;

- Gimnastyka dla seniorów odbywała się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, zajęcia z gimnastyki z elementami jogi dla osób starszych prowadzone przez specjalistkę - doktor nauk o kulturze fizycznej mające na celu zachowanie ogólnej sprawności, 25 osób, woj. mazowieckie;
- Seminarium "Warszawa - miasto i ludzie" odbywało się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, spotkanie prowadzone przez kustosza Działu Edukacji Muzeum Niepodległości w Warszawie podczas którego wykładowca przybliżył sylwetki znanych postaci związanych ze stolicą, zakończone dyskusją, 80 osób, woj. mazowieckie;
- Seminarium "Przystanek w podróży" odbywało się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, spotkanie prowadzone przez podróżnika, dziennikarza i autora wielu publikacji podczas którego wykładowca opowiadał o ciekawych miejscach na świecie związanych z Polakami, zakończone dyskusją, 80 osób, woj. mazowieckie;
- Seminarium "Islam i Arabowie. Historia i współczesność" odbywało się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, spotkanie prowadzone przez doktora nauk humanistycznych podczas którego poruszane były zagadnienia związane z historią i współczesnością Islamu i krajów arabskich, zakończone dyskusją, 80 osób, woj. mazowieckie;
- Seminarium "Kresowe opowieści historyczne" odbywało się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, spotkanie prowadzone przez kustosza Działu Edukacji Muzeum Niepodległości w Warszawie podczas którego wykładowca przybliżył miejsca i postacie związane z historią Polski na Kresach, zakończone dyskusją; 80 osób, woj. mazowieckie;
- Warsztaty "Rysunek i malarstwo" odbywały się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warsztaty prowadzone są przez artystkę - malarzkę podczas których uczestnicy poznali techniki malarskie i samodzielnie wykonali rysunki pastelami i akwarelami; 40 osób, woj. mazowieckie;
- Terapia ruchu przy muzyce odbywała w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, integracja poprzez naukę tańca w kręgu, 25 osób, woj. mazowieckie;
- Konsultacje informatyczne odbywały się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, podczas konsultacji osoby starsze mogły zasięgać porad dotyczących obsługi komputera, laptopa i telefonu komórkowego, co przeciwdziała ich wykluczeniu cyfrowemu w społeczeństwie; 25 osób, woj. mazowieckie;
- Wykłady o tematyce humanistyczno-przyrodniczej odbywały się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, cotygodniowe wykłady prowadzone były przez specjalistów w swoich dziedzinach i poruszały tematykę związaną z historią Polski, dziedzictwem przyrodniczym, historią muzyki, opery, roku obrzędowego, w tym świątecznych zwyczajów i wierzeń ludowych, kultury ludowej regionów, 80 osób, woj. mazowieckie;
- Wyjścia do teatrów warszawskich odbywały się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, umożliwienie osobom starszym uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, dzięki organizowaniu grupowych wyjść i zniżkowych biletów, 150 osób, woj. mazowieckie;
- Wycieczki po mieście "Warszawa na nowo odkryta" odbywały się w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, wycieczki z przewodnikiem po Warszawie, poza głównymi szlakami turystycznymi. Towarzyszyły im opowieści o ludziach, obiektach, wydarzeniach przybliżające historię Warszawy w przystępnej, dostosowanej do wieku formie, 80 osób, woj. mazowieckie;
- Warsztaty wikliniarskie, robienia przedmiotów z drewna, malowania ceramiki, zajęcia fakultatywne prowadzone były w ramach Staromiejskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku im. Marii Skłodowskiej-Curie, warsztaty prowadzone przez uznanych twórców ludowych mające na celu popularyzację tradycji sztuki ludowej w różnych jej przejawach, 50 osób, woj. mazowieckie;
- Wyjazd studyjny do Skansen Kultury Ludowej i Ziemiańskiej w Kuligowie nad Bugiem, zwiedzanie skansenu wraz z przewodnikiem i poznanie zabudowań mieszkalnych i gospodarskich mieszkańców i wozownia, czyli wszystko, co w dawnej j wsi mazowieckiej, 45 osób, woj. mazowieckie.

Jednostki doradztwa rolniczego (Centrum Doradztwa Rolniczego - CDR oraz 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego - ODR) w ramach swojej działalności doradczej prowadziły szereg działań (szkolenia, prelekcje, targi, konferencje, Dni Seniora, itp.) na rzecz aktywizacji osób starszych w tym poprzez:

- zadania realizowane w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, ekologicznego i funkcjonalnego urzędzenia gospodarstwa rolnego,
- aktywizację środowiska kobiet wiejskich celem udzielania wsparcia dla nowopowstałych kół i stowarzyszeń,
- profilaktykę prozdrowotną, budowanie świadomości konsumenckiej i racjonalnego żywienia.

Jednostki doradztwa rolniczego w Polsce podejmowały również działania na rzecz upowszechnienia idei rolnictwa społecznego i gospodarstw opiekuńczych, których działania mogą być kierowane, m.in. do osób starszych. Informacje dla rolników i mieszkańców obszarów wiejskich zainteresowanych usługami opiekuńczymi lub przedstawiciele instytucji zainteresowanych taką działalnością przekazywane były w formie ulotek, materiałów informacyjnych zamieszczonych na stronach internetowych CDR lub ODR-ów, konferencji i szkoleń.

Ponadto, w 2022 r. zakończyła się realizacja projektu pn. "GROWID - gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych". Projekt był realizowany w okresie 01.01.2019-31.08.2022 przez konsorcjum w składzie: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, CDR Oddział w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach Programu GOSPOSTRATEG. Celem projektu było opracowanie i przygotowanie do wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego w Polsce. W ramach projektu, w 2022 r. CDR przygotowało i przeprowadziło dwie kampanie społeczno-medialne pod hasłem „Gospodarstwa opiekuńcze. Jesień życia w rytmie natury”, w tym dwie konferencje prasowe w MRiRW, a także opracowało, m.in. broszurę tematyczną pt. „Terapie rolnicze i aktywizacja seniorów na obszarach wiejskich.

2.8 Ministerstwo Rozwoju i Technologii

W ramach działania „Prowadzenie działań na rzecz promocji przedsiębiorczości osób starszych”, w drugiej połowie roku 2022, zaistniała możliwość realizacji zadań promocyjnych w formie stacjonarnej. W dniach 30 września-1 października 2022 r. przedstawiciele MRiT wzięli udział w organizacji stoiska informacyjno-promocyjnego podczas targów Viva Seniorzy w Poznaniu, gdzie temat aktywności zawodowej osób starszych był dyskutowany w rozmowach bezpośrednich z przedsiębiorcami oraz przedstawicielami społeczności senioralnej. Dodatkowo, w ramach wydarzeń targowych, zorganizowano odrębne seminarium poświęcone m.in. promocji zarządu sukcesyjnego, którego celem jest usprawnienie procesu przekazywania firmy następcom i kontynuowania tym samym działalności gospodarczej. Podobny zakres działań był realizowany podczas targów Dostępność Plus w dniach 7-8 listopada 2022 r. w Opolu.

Ponadto, podobnie jak w latach poprzednich, w ramach identyfikacji barier w działalności gospodarczej analizowano aspekty aktywności zawodowej osób starszych. Część rekomendacji z tego procesu była proponowana jako rozwiązania legislacyjne, nad którymi toczyły się prace w Ministerstwie Rozwoju i Technologii.

2.9 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

W 2022 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zaangażowane było w kampanię społeczną pn. „Czad i Ogień. Obudź Czujność” promującą bezpieczne zachowania w odniesieniu do zagrożeń i sposobów zapobiegania pożarom oraz zatruciom tlenkiem węgla. Beneficjentami kampanii byli przede wszystkim seniorzy, którzy często korzystają z urządzeń grzewczych zasilanych gazem. Kampania była przeprowadzona w kilku rozgłośniach Polskiego Radia S.A., w tym również na antenie Programu Pierwszego Polskiego Radia. W ramach jej realizacji Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazało kilkaset czujek dualnych (dymu i czadu), które były nagrodami w konkursach dotyczących bezpiecznego użytkowania urządzeń grzewczych.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w 2022 r. zleciło również organizacji pozarządowej realizację zadania publicznego pn. „Prowadzenie telefonu interwencyjnego w sprawie poszukiwania osób

zaginionych, przede wszystkim dzieci". Realizacja zadania była ukierunkowana także na osoby starsze, których zaginięcia stanowią duży odsetek osób poszukiwanych przez najbliższych. W ramach realizacji zadania, organizacja pozarządowa prowadziła całodobowy, ogólnopolski, bezpłatny interwencyjny telefon w sprawie osób zaginionych.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji odpowiada także za koordynację realizowanych działań na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego podejmowanych w ramach „Rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2022-2024”. W ramach Programu wspierane były przedsięwzięcia związane z budową, modernizacją oraz doposażeniem przejść dla pieszych oraz zapewnieniem bezpieczeństwa w miejscach szczególnie niebezpiecznych z uwzględnieniem budowy lub modernizacji systemów monitoringu miejskiego. Dzięki takim realizacjom m.in. osoby starsze mogą czuć się bezpieczniej w miejscu zamieszkania, gdyż instalacja monitoringu miejskiego przekłada się wprost na poziom bezpieczeństwa lokalnego. Natomiast tzw. bezpieczne przejścia dla pieszych umożliwiają przemieszczanie się osób starszych, ograniczając zagrożenia tej grupy niechronionych uczestników ruchu drogowego przed zagrożeniami związanymi z wypadkami komunikacyjnymi. Łączna kwota dotacji na działania związane z realizacją Programu w 2022 r. wyniosła 11 978 434 zł.

Działania Urzędu do Spraw Cudzoziemców

W odniesieniu do społeczności cudzoziemców, w tym powyżej 60 roku życia, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców realizuje zadania związane z przyznawaniem cudzoziemcom ubiegającym się o ochronę międzynarodową w Polsce, a także objętych ochroną czasową, którym wydane zostało zaświadczenie o korzystaniu z ochrony czasowej – pomocy socjalnej i opieki medycznej, w zakresie określonym przez ustawę z dnia 13 czerwca 2003 r. *o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*. Spośród wszystkich zarejestrowanych świadczeniobiorców cudzoziemcy w wieku 60 lat i powyżej liczyli w 2022 r. 208 osób, co stanowi 5,2 % wszystkich cudzoziemców, którym pomoc socjalną i opiekę medyczną zapewnia Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Wśród nich 156 osób było w trakcie postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej, a 52 osoby otrzymały od Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców zaświadczenie o korzystaniu z ochrony czasowej. W grupie 208 cudzoziemców zaledwie 15 osób mieszkało w ośrodkach dla cudzoziemców, 192 osoby wybrały możliwość zamieszkania poza ośrodkiem, a 1 osoba została umieszczona w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznicznym. We wskazanej grupie 208 cudzoziemców w wieku 60+, znajdowało się 138 kobiet i 70 mężczyzn.

Osoby w wieku podeszłym, zgodnie z ustawą *o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, są uznane za osoby mogące wymagać szczególnego traktowania w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej lub w zakresie pomocy socjalnej. Zgodnie z ww. ustawą, osobę w podeszłym wieku uznaje się za wymagającą szczególnego traktowania w zakresie pomocy socjalnej, w przypadku gdy może zachodzić potrzeba:

- 1) zakwaterowania w ośrodku dla cudzoziemców:
  - a) przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych,
  - b) zapewniającym pokój jednoosobowy,
  - c) przeznaczonym wyłącznie dla kobiet lub kobiet z dziećmi;
- 2) umieszczenia w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub hospicjum;
- 3) dostosowania diety do stanu zdrowia.

W Urzędzie do Spraw Cudzoziemców została opracowana procedura postępowania z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania w zakresie pomocy socjalnej, w której szczegółowo wskazano wszystkie etapy pomocy socjalnej osobie z grupy wrażliwej z podziałem na kategorie. Procedura ta ma na celu utrzymanie jakości udzielanej pomocy socjalnej na wysokim poziomie, dostosowanym do szczególnych potrzeb cudzoziemców. Każdy cudzoziemiec, który zgłasza się do ośrodka recepcyjnego, przechodzi przez procedurę identyfikacji w zakresie szczególnych potrzeb podczas badań w ramach procedury filtra epidemiologicznego. W przypadku pozyskania informacji od psychologa, lekarza lub pielęgniarki w trakcie udzielania pomocy socjalnej, że cudzoziemiec jest osobą wymagającą szczególnego traktowania, ustala się z personelem medycznym, w jakim zakresie w odniesieniu do pomocy socjalnej osoba ta wymaga szczególnego traktowania. W przypadku, gdy osoba wymaga specjalnej diety istnieje możliwość uzyskania ekwiwalentu pieniężnego w zamian za żywność, bądź otrzymywania posiłków lub produktów spożywczych dostosowanych do pisemnych zaleceń lekarza w zakresie diety. Gdy zachodzi

konieczność zapewnienia dodatkowego sprzętu (jak wózek inwalidzki, kule, pieluchomajtki, itp.) istnieje możliwość dostarczenia go osobie potrzebującej bezpłatnie (w ramach dostępnych zasobów) lub dofinansowania (w przypadku wózka inwalidzkiego) przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. W 2022 r. przez Urząd do Spraw Cudzoziemców zostały zakupione następujące artykuły, które przeznaczone zostały m.in. na potrzeby osób niepełnosprawnych, w tym niepełnosprawnych osób starszych:

- maseczki jednorazowe dla cudzoziemców będących pod opieką Urzędu do Spraw Cudzoziemców, w celu użytkowania ich podczas wizyt lekarskich, itp.,
- wyposażenie i sprzęt przeznaczony dla osób z grup wrażliwych, np. łóżko rehabilitacyjne, piłki do ćwiczeń, poduszki ortopedyczne, rower treningowy/rehabilitacyjny, chodziki, krzesółko/taboret pod prysznic dla osób niepełnosprawnych i wózek prysznicowy, ciśnieniomierze, pulsoksymetry.

Opieka medyczna dla cudzoziemców obejmuje świadczenia opieki zdrowotnej w zakresie przewidzianym w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*, z wyłączeniem leczenia uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej. Opiekę medyczną dla cudzoziemców ubiegających się w Polsce o udzielenie ochrony międzynarodowej koordynuje firma Petra Medica sp. z o.o. w Warszawie, na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej pomiędzy Skarbem Państwa reprezentowanym przez Urząd do Spraw Cudzoziemców a ww. Wykonawcą. Opieka medyczna jest realizowana w punktach medycznych we wszystkich ośrodkach dla cudzoziemców oraz Zespole Obsługi Cudzoziemców przy ul. Taborowej 33 w Warszawie. W każdym punkcie pracuje lekarz, pielęgniarka oraz psycholog, którzy świadczą podstawową opiekę medyczną, jak również kierują na badania specjalistyczne. Opieka medyczna dla cudzoziemców zamieszkujących z dala od ośrodków jest realizowana przez placówki w miastach wojewódzkich. Zapisy i koordynacja wizyt lekarskich odbywają się przez infolinię firmy Petra Medica sp. z o.o., gdzie cudzoziemiec uzyskuje informację o terminie i miejscu wizyty oraz sposobie realizacji recept.

Koordinację tłumaczeń dotyczących dokumentacji medycznej zapewnia operator medyczny świadczący usługi opieki medycznej cudzoziemcom. Operator medyczny współpracuje z tłumaczami języków najczęściej występujących wśród cudzoziemców: rosyjskiego, ukraińskiego, angielskiego, jak również tłumaczami języków rzadkich, np. perskiego, arabskiego, czeczeńskiego czy uzbeckiego.

Dodatkowo, mając na względzie wyjątkowo intymne rozmowy z psychologiem, w ośrodkach dla cudzoziemców zatrudniani są psychologowie biegle mówiący w języku rosyjskim, którym posługuje się większość przebywających w Polsce cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej.

W zakresie aktywności edukacyjnej, osoby starsze, podobnie jak inni cudzoziemcy pozostający pod opieką Urzędu do Spraw Cudzoziemców, mogą korzystać z nauki języka polskiego, która zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z *ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, jest zapewniana przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Zajęcia w grupach dla dorosłych są prowadzone w oparciu o ujednolicony materiał dydaktyczny na poziomie A1 oraz A2 z elementami B1. Nacisk kładziony jest na rozwój słuchania i mówienia oraz czytania i pisanie. Ponadto programy nauczania uwzględniają specyficzne potrzeby komunikacyjne osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce, w tym treści realioznawcze i socjokulturowe. Programy nauki obejmują nabycie umiejętności podstawowych, takich jak przedstawienie siebie i swojej rodziny, a także symulacje sytuacji komunikacyjnych: w sklepie, w restauracji, na ulicy, u lekarza, w podróży, w szkole, przy szukaniu pracy lub wynajęciu mieszkania. Prowadzone były również kursy nauki języka polskiego na terenie Warszawy, które były skierowane do dorosłych cudzoziemców korzystających ze świadczenia na pokrycie we własnym zakresie kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zamieszkujących na terenie Warszawy oraz okolic. Wprowadzono możliwość realizacji ww. zajęć w formie zdalnej, z której mogli skorzystać cudzoziemcy będący pod opieką Urzędu do Spraw Cudzoziemców i zamieszkujący na terenie całej Polski. Cudzoziemcy uczestniczący w kursie są zaopatrywani w podręczniki i materiały biurowe. Ponadto cudzoziemcy mają możliwość otrzymania certyfikatu ukończenia kursu, lub certyfikatu o uczestnictwie w kursie (warunkiem jego otrzymania jest odpowiednio osiągnięcie wyniku pozytywnego z testu końcowego lub frekwencja na poziomie min. 50%). Dodatkowo uczestnicy kursu z najwyższą frekwencją i najlepszymi wynikami w nauce w każdym ośrodku oraz na terenie Warszawy i/lub w formie zdalnej otrzymują nagrody rzeczowe lub bony o wartości 300 zł. Uczestnicy zajęć stacjonarnych na terenie Warszawy mogą zdecydować o wyborze nagrody w formie zwrotu kosztów ich dojazdów na zajęcia.

W zakresie aktywności informacyjnych, osoby starsze, podobnie jak inni cudzoziemcy pozostający pod opieką Urzędu do Spraw Cudzoziemców, mogą korzystać z kursów orientacyjnych, które są prowadzone na terenie ośrodków dla cudzoziemców. Zakres tematyczny kursów obejmuje takie tematy jak: pomoc udzielana w ośrodkach dla cudzoziemców i poza nimi, edukacja, opieka medyczna, rynek pracy w Polsce, polska historia i kultura.

Ponadto w 2022 r. ośrodki dla cudzoziemców wspólnie z organizacjami pozarządowymi aktywizowały osoby starsze do zajęć prowadzonych w formie m. in. warsztatów rękodzieła dla kobiet, warsztatów artystyczno-psycho-edukacyjnych, warsztatów wykonywania biżuterii oraz zajęć aktywizacyjnych dotyczących wykonywania pracy chałupniczej dla kobiet.

Działania Policji

Policja podejmuje szereg działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa, wśród których znajdują się m.in. działania adresowane do różnych grup odbiorców, w tym także osób starszych. Seniorzy stanowią szczególną grupę osób, do których policjanci kierują programy, akcje i inne działania profilaktyczne zmierzające do zapobieżenia ich wiktymizacji. Działania te w szczególności polegają na informowaniu o zagrożeniach występujących w najbliższym otoczeniu, zapoznawaniu ze sposobami działania sprawców przestępstw, jak również aktywizacji w życiu codziennym.

I. Działania profilaktyczne.

Główne kierunki policyjnych działań w zakresie zapobiegania przestępczości oraz innym zagrożeniom społecznym znalazły odzwierciedlenie w Priorytetach Komendanta Głównego Policji na lata 2021-2023, w III Priorytecie *„Podniesienie efektywności działań Policji w celu realizacji oczekiwań społecznych”*. Wśród zadań służących realizacji wspomnianego priorytetu znalazło się zadanie polegające na dostosowaniu działań profilaktycznych Policji do zdiagnozowanych zagrożeń społecznych m.in. w obszarze bezpieczeństwa seniorów.

Realizacja wspomnianych wyżej zadań ustawowych wiąże się najczęściej z opracowaniem i wdrażaniem przez jednostki organizacyjne Policji programów lub działań profilaktycznych (akcje, kampanie i spotkania informacyjne, konkursy wiedzy, audycje radiowe i telewizyjne, komunikaty na stronach internetowych, itd.). W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami społecznymi, a także zgodnie z deklarowanymi przez mieszkańców obawami przed stanieniem się ofiarą konkretnego przestępstwa lub zagrożenia – inicjatywy te podlegają ciągłej modyfikacji lub są zastępowane przez nowe, dostosowane do aktualnych zagrożeń społecznych. Działania profilaktyczne Policji odpowiadają na realne potrzeby społeczne, a także formułowane przez mieszkańców konkretne oczekiwania, co do rodzaju i form aktywności Policji w obszarze zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa. Podstawę realizacji programów profilaktycznych stanowi również współpraca z instytucjami pozapolicyjnymi m.in. takimi jak: władze samorządowe, organizacje kościelne, urzędy pocztowe, instytucje finansowe, placówki służby zdrowia, uczelnie wyższe, czy stowarzyszenia działające na rzecz bezpieczeństwa. W 2022 r. Policja zrealizowała 987 różnego rodzaju inicjatyw profilaktycznych w obszarze dotyczącym bezpieczeństwa seniorów, w tym 16317 spotkań, w których uczestniczyło 328 329 osób.

Podkreślenia wymaga fakt, że do seniorów adresowane są również działania z obszaru cyberzagrożeń. W obszarze tym w 2022 r. Policja zrealizowała 61 różnego rodzaju inicjatyw profilaktycznych skierowanych do seniorów, w tym 523 spotkania, w których uczestniczyło 12 686 osób.

Jako przykłady działań realizowanych przez Policję na rzecz ochrony osób starszych można wskazać:

- a) przygotowywanie i umieszczanie na kanale YouTube, przez jednostki organizacyjne Policji filmów adresowanych do seniorów, których celem było zobrazowanie i uwrażliwienie na metody działania sprawców oszustw. Podkreślić należy, że część z przygotowanych filmów, w ramach współpracy Policji z lokalnymi stacjami telewizyjnymi, była emitowana na antenie. Jako przykład można wskazać na Komendę Wojewódzką Policji w Krakowie, która przygotowała cykl filmów skierowanych do seniorów pt. *„Seniorze, nie daj się oszukać”*, dotyczących elementarnych zasad bezpieczeństwa,
- b) kontynuowanie przez Komendę Wojewódzką Policji we Wrocławiu, za pośrednictwem kanału YouTube, w każdy pierwszy poniedziałek miesiąca w godzinach 9:00 – 9:30 na żywo audycji pn. *„Senior Online”*. Celem tych audycji jest przede wszystkim kontakt Policji oraz zapraszanych gości, takich jak np. miejski rzecznik konsumenta z seniorami i uwrażliwienie społeczeństwa na sytuacje, w których osoby starsze stają się ofiarami przestępstw. Podczas audycji policjanci zwracają uwagę na powody

wyboru seniorów jako ofiar np. oszustw oraz podają wskazówki, jak można ten proces zatrzymać. W cyklu tych audycji policjanci z danej Komendy Powiatowej Policji/Komendy Miejskiej Policji spotykają się z mieszkańcami i omawiają zagrożenia, w tym konkretne przykłady zdarzeń, do jakich doszło w ostatnim czasie z udziałem seniorów na terenie podległym konkretnej Komendzie Powiatowej Policji/Komendzie Miejskiej Policji,

- c) przedsięwzięcie informacyjno-edukacyjne „*Parasol bezpieczeństwa seniora*”, którego celem było edukowanie starszych mieszkańców, w zakresie wielu aspektów bezpieczeństwa, zarówno w przestrzeni publicznej, podczas podróży w sezonie wakacyjnym, czy też w trakcie pobytu w plenerze np. przed różnymi formami oszustw na legendę, przed włamaniem, kradzieżą do mieszkań, domów czy ogródków działkowych. W ramach przedsięwzięcia przeprowadzono 216 spotkań, w których wzięło udział 1 829 osób, w tym seniorzy (Komenda Wojewódzka Policji w Łodzi),
- d) kampania informacyjno-edukacyjna „*Bezpieczny senior*”, której celem była nauka bezpiecznych zachowań i umiejętności, radzenie sobie w sytuacjach kryzysowych, przeciwdziałanie zjawiskom patologii, a szczególnie zmniejszenie liczby przestępstw na szkodę seniorów, jak również aktywizacja ludzi w wieku emerytalnym. W ramach przedsięwzięcia przeprowadzono 34 spotkania, w których wzięło udział 714 seniorów (Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie),
- e) kampania informacyjno-edukacyjna „*Senior-Net*”, której celem było zachęcenie emerytów i rencistów do korzystania z usług bankowych przy otrzymywaniu i przechowywaniu środków pieniężnych, w celu zapobieżenia ich utraty w wyniku kradzieży czy oszustwa. W ramach przedsięwzięcia przeprowadzono 71 spotkań, w których wzięły udział 2 534 osoby, w tym emeryci i renciści. Autorami kampanii, oprócz Policji, był ZUS i KRUS (Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach),
- f) projekt „*Fałszywy telefon – zagrożone oszczędności*” zainaugurowany przez Komendę Wojewódzką Policji w Rzeszowie, którego celem było upowszechnianie wiedzy na temat specyfiki zorganizowanych oszustw metodą na tzw. legendę „na wnuczka”, „na policjanta”, „na wypadek”, w tym kampanie edukacyjno-informacyjne oraz spotkania bezpośrednio z seniorami. Partnerami projektu były Komendy Wojewódzkie Policji w: Białymstoku, Lublinie, Olsztynie oraz Gorzowie Wielkopolskim. Pod koniec 2022 r. w Janowie Podlaskim na terenie województwa lubelskiego odbyła się konferencja podsumowująca projekt, która miała na celu upowszechnianie wypracowanych rezultatów. W konferencji poza partnerami projektu, uczestniczyli reprezentanci Policji zagranicznych: Narodowej Policji Hiszpańskiej, Policji Kryminalnej – Prezydium Policji w Berlinie, Narodowej Policji Bułgarskiej, Komendy Stołecznej Policji w Budapeszcie, Policji Rumuńskiej oraz Rumuńskiego Instytutu Zapobiegania Przestępczości. Podczas podsumowania omówiono stopień realizacji założeń projektu:
  - w każdej jednostce uczestniczącej w projekcie zorganizowano „*Dni pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem*”. Policjanci udzielali pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz przekazywali wskazówki, jak reagować w przypadku próby oszustwa i gdzie szukać pomocy. Łącznie odbyło się ponad 100 takich dyżurów,
  - w ramach akcji „*Powiadom swojego seniora*” odbyło się blisko 200 spotkań, podczas których omówiono najważniejsze elementy związane z bezpieczeństwem seniorów i sposobem postępowania podczas kontaktu z potencjalnym sprawcą. Seniorzy otrzymali ulotki i materiały promocyjne z kontaktem do koordynatora merytorycznego. W ramach akcji przeszkolono ponad 3 000 seniorów,
  - wyemitowano łącznie 700 spotów prewencyjnych dotyczących oszustw metodą na tzw. legendę „na wnuczka”, „na policjanta”, „na wypadek”, na antenach telewizji regionalnych,
  - łącznie przeszkolono ponad 300 osób, w ramach organizowanych seminariów dla funkcjonariuszy wydziałów prewencji oraz policjantów realizujących zadania z zakresu profilaktyki społecznej komend miejskich i powiatowych Policji, poszczególnych komend wojewódzkich Policji oraz podmiotów zewnętrznych działających na rzecz seniorów (przedstawiciele banku, stowarzyszeń, UOKiK) na temat specyfiki oszustw popełnianych metodą „na wnuczka”, bezpieczeństwa seniorów w sieci oraz zapobiegania wtórnej wiktyfikacji ofiar przestępstw,
  - na terenie komend wojewódzkich Policji biorących udział w projekcie zrealizowano szkolenia dla przedstawicieli banków, firm świadczących usługi finansowe (łącznie ponad 60 podmiotów finansowych),
- g) przedsięwzięcie informacyjno-edukacyjne „*Cyberbank 2.0*”, którego celem było upowszechnianie bezpiecznych zasad korzystania z bankowości elektronicznej oraz popularyzacja wiedzy o zasadach funkcjonowania rynku finansowego wśród seniorów. Istotnym elementem projektu było również wypracowanie algorytmów współpracy pomiędzy pracownikami banków a Policją, w przypadku próby

popętnienia oszustwa o charakterze bankowym. W ramach projektu zorganizowano warsztaty dla 40. funkcjonariuszy, mające na celu podniesienie wiedzy i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa bankowości elektronicznej i cyberzagrożeń. W ramach projektu przeprowadzono 679 spotkań, w których uczestniczyło 13 005 osób, w tym seniorzy (Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach).

Działania Policji obrazujące wybrane ustalenia w powyższym obszarze, w ujęciu statystycznym, przedstawiają się następująco (dane za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r.):

- 1) liczba domów/placówek działających w oparciu o zezwolenie wojewody – 1624;
- 2) liczba domów/placówek zidentyfikowanych jako działające bez zezwolenia wojewody – 94;
- 3) łącznie skontrolowano 855 domów/placówek działających w oparciu o zezwolenie wojewody, w tym działające bez zezwolenia, z czego 162 z udziałem Policji, 693 bez udziału Policji;
- 4) łącznie na terenie kraju przeprowadzono 229 postępowań karnych. Zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, inicjujące wszczęcie postępowania przygotowawczego, składane były zazwyczaj przez personel – 108, członków rodzin osób przebywających w domach/placówkach – 41, podopiecznych – 49, innych zawiadamiających – 11, instytucje – 20. W efekcie prowadzonych postępowań przygotowawczych do sądu skierowano 29 aktów oskarżenia (ujawnieni sprawcy: podopieczni – 25, personel – 3, inna osoba – 1, ujawnieni pokrzywdzeni: podopieczni – 17, personel – 14, przedstawiciel instytucji – 2), przy czym 112 postępowań umorzono, a kolejne 84 postępowania znajdowały się w toku, zaś 4 postępowania zawieszono.

Monitorowanie obszaru związanego z działalnością domów pomocy społecznej oraz placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku działających w oparciu o zezwolenie wojewody, jak i bez takiego zezwolenia.

Do przeprowadzania kontroli działalności domów pomocy społecznej oraz placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku ustawodawca uprawniał wyłącznie wojewodów. Wojewoda, na podstawie art. 127a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*, może wystąpić z wnioskiem do właściwego miejscowo komendanta Policji o pomoc, jeżeli jest to niezbędne do przeprowadzenia czynności kontrolnych. Działania podjęte przez jednostki organizacyjne Policji podległe Komendzie Wojewódzkiej Policji/Komendzie Stołecznej Policji, polegające na zidentyfikowaniu domów/placówek mogących funkcjonować na ich terenie bez zezwolenia wojewody, nadal miały charakter wspierający urzędy wojewódzkie. Polegały one m.in. na określeniu lokalizacji ich funkcjonowania, w oparciu o posiadaną wiedzę dzielnicowych, wynikającą z rozpoznania terenowo-osobowego, pogłębionego m.in. o rozmowy z mieszkańcami sąsiadujących posesji lub pracownikami domów/placówek. Pozyskane w ten sposób informacje porównywane były z rejestrami prowadzonymi przez właściwych miejscowo wojewodów. Następnie funkcjonariusze przekazywali pozyskane w ten sposób informacje właściwym do spraw pomocy społecznej wydziałom urzędów wojewódzkich, uprawnionym, w imieniu wojewody, do sprawowania nadzoru i kontroli nad domami/placówkami, celem zweryfikowania otrzymanych danych, a w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, wdrożenia postępowania administracyjnego zmierzającego do wyegzekwowania, zgodnej z obowiązującym stanem prawnym, formy podjętej przez dom/placówkę działalności.

Ponadto należy dodać, że podejmowane przez funkcjonariuszy Policji czynności służbowe, polegające na weryfikowaniu postępowań sprawdzających/przygotowawczych, w szczególności wyczerpujących znamiona przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, rodzinie i opiece oraz wolności, zmierzały do identyfikowania ewentualnych zagrożeń życia lub zdrowia, a także wolności osób przebywających w domach/placówkach, zarówno działających w oparciu o stosowne zezwolenie, jak też działających bez takiego zezwolenia, a następnie informowania o powyższym wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich, w celu zainicjowania kontroli doraźnych z udziałem lub bez udziału Policji.

Działania podejmowane przez Państwową Straż Pożarną

W roku 2022 r. Państwowa Straż Pożarna realizowała przedsięwzięcia w zakresie prewencji społecznej, a także dostępności informacyjno-komunikacyjnej i dostępności cyfrowej skierowane do osób starszych. Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej opracowała i wydała broszurę „Bezpieczni - poradnik dla seniorów i nie tylko” mającą na celu uświadomienie, z jakimi zagrożeniami może spotkać się każda osoba w życiu codziennym, we własnym domu i najbliższym otoczeniu. Poradnik informuje również w jaki sposób można poradzić sobie z potencjalnie występującym zagrożeniem oraz jak zapobiegać jego wystąpieniu. Wydawnictwo zostało rozdysponowane po jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej w

całym kraju i służy jako materiał do prowadzenia zajęć, prelekcji i innych spotkań z seniorami. Wersja elektroniczna jest zamieszczona do pobrania przez każdą zainteresowaną osobę na stronie <https://www.gov.pl/web/kgpsp>.

Wykaz pozostałych przedsięwzięć skierowanych do seniorów realizowanych przez jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej w 2022 r. w zakresie prewencji społecznej zawarty jest w poniższej tabeli:

Tabela 37 Przedsięwzięcia skierowane do seniorów realizowane przez jednostki organizacyjne PSP w 2022 r.

Województwo	Realizowane kampanie społeczne	Omawiane zagadnienia	Liczba przedsięwzięć	Liczba uczestników
Dolnośląskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Kręci mnie bezpieczeństwo, Stop pożarom traw.	Zasady działania czujek dymowych i czadu. Prawidłowe zachowania podczas pożaru i podejrzenia podtrucia tlenkiem węgla. Zasady udzielania pierwszej pomocy i alarmowania służb ratunkowych.	3	60
		Bezpieczeństwo pożarowe i zachowanie się w trakcie zagrożenia, zasady ewakuacji. Spotkanie w Dziennym Domu Seniora. Tematy bezpiecznego użytkowania instalacji elektrycznych i kominowych, gazowej, czujki tlenku węgla.	4	131
		Bezpieczeństwo pożarowe i zachowanie się w trakcie zagrożenia, bezpieczna ewakuacja, prawidłowe powiadomianie służb ratunkowych. Zasady zachowania się podczas upałów, burz. Demencja osób starszych, gdzie szukać pomocy: działania wspólnie z Policją i OSP.	7	282

		<p>Zagrożenia związane z tlenkiem węgla, jak zachować się w sytuacji podejrzenia jego emisji, jak ustrzec się przed zatruciem tlenkiem węgla oraz prezentacja czujki tlenku węgla i czujki dualnej (czad + dym). Bezpieczeństwo pożarowe i zachowanie się w trakcie zagrożenia, zasady bezpiecznej ewakuacji, zasady prawidłowego powiadamiania służb ratunkowych.</p> <p>Omówienie zagrożeń związanych z okresem zimowym - zagrożenia w związku z ujemnymi temperaturami, śniegiem, soplami lodu.</p> <p>Demencja osób starszych, gdzie szukać pomocy. Współdział w Kampanii Senior Online - pogadanki edukacyjne nt. zagrożeń w sieci oraz innych zagrożeń.</p>	16	948
Kujawsko-pomorskie	<p>Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Narodowy Program Szczepień #SZCZEPIMY SIĘ, Kręci mnie bezpieczeństwo, Stop Pożarom Traw.</p>	<p>Pomoc osobom starszym, z orzeczeniem o niepełnosprawności, z trudnościami z dostępem do punktów szczepień oraz niemającym możliwości samodzielnego dojazdu do punktu szczepień.</p> <p>Zagrożenia pożarowe w budynkach mieszkalnych, zasady udzielania pierwszej pomocy. Podstawowe zasady w przypadku wystąpienia niespodziewanego zagrożenia, zagrożenia związane z sezonem grzewczym, zasady używania czujek tlenku węgla, pokaz udzielania pierwszej pomocy.</p>	7	152
		<p>Zasady udzielania pierwszej pomocy (resuscytacja, zakrzuszenie), oprowadzenie po strażnicy, pokaz sprzętu strażackiego.</p>	9	214
		<p>Zasady udzielania pierwszej pomocy, zwiedzanie strażnicy,</p>	23	2245

		<p>pokaz sprzętu strażackiego, zagrożenia sezonu grzewczego.</p> <p>Zasady zachowania się w sytuacji zagrożenia oraz zasady udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym. Zasady prawidłowego zgłaszania niebezpiecznych sytuacji/ prawidłowego alarmowania służb ratunkowych, rola elementów odblaskowych w zwiększaniu widoczności pieszych i rowerzystów w ruchu drogowym, przekazano materiały edukacyjne.</p>	30	1094
Lubelskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa.	<p>Bezpieczeństwo pożarowe w okresie grzewczym, jak zapobiegać zatruciu czadem, badania instalacji grzewczych, zabezpieczenie budynków czujkami, bezpieczeństwo podczas letniego wypoczynku.</p> <p>Zasady udzielania pierwszej pomocy. Bezpieczeństwo pożarowe w sezonie grzewczym, jak zapobiegać zatruciu czadem, badania instalacji grzewczych, zabezpieczenie budynków czujkami.</p> <p>Zasady zachowania się w sytuacji zagrożenia oraz zasady udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym. Bezpieczeństwo pożarowe w okresie grzewczym, jak zapobiegać zatruciu czadem, badania instalacji grzewczych, zabezpieczenie budynków czujkami, bezpieczeństwo podczas zimowego wypoczynku.</p>	1	20
			6	80
			2	36

Lubuskie	Kręci mnie bezpieczeństwo, Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Pilotażowy program „Bezpieczny Senior”.	Zagrożenia związane z niewłaściwymi zachowaniami w środowisku życia i pracy. Szkolenie z kwalifikowanej pierwszej pomocy, reanimacja krążeniowo-oddechowa.	3	50
		Zasady udzielania pierwszej pomocy. Szkolenie z kwalifikowanej pierwszej pomocy, reanimacja krążeniowo-oddechowa, złamania, omdlenia.	1	19
		Zasady zachowania się w sytuacji zagrożenia oraz zasady udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym. Zagrożenia związane z niewłaściwymi zachowaniami podczas codziennych czynności w domostwach.	2	60
		Zagrożenia związane z niewłaściwymi zachowaniami podczas codziennych czynności w domostwach. Szkolenie z kwalifikowanej pierwszej pomocy, reanimacja krążeniowo-oddechowa, złamania, omdlenia.	25	935
Łódzkie	Czad i Ogień. Obudź czujność, Twoje bezpieczeństwo naszym priorytetem.	Tlenek węgla i bezpieczna ewakuacja z budynku. Zachowanie się w stanie zagrożenia.	2	52
		Charakterystyka tlenku węgla oraz związane z nim zagrożenia i sposoby zapobiegania sytuacjom stwarzającym zagrożenie zdrowia i życia, zasady udzielania pierwszej pomocy (folia życia, pozycja bezpieczna, materiały opatrunkowe, reanimacja krążeniowo-oddechowa).	2	65
		Zagrożenia związane z tlenkiem węgla i sposoby zapobiegania	5	220

		sytuacjom stwarzającym zagrożenie zdrowia i życia, zasady udzielania pierwszej pomocy.		
Małopolskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa. Czad i ogień. Obudź czujność, Bezpieczny senior.	Zagrożenia związane z niewłaściwymi zachowaniami w środowisku życia i pracy. Szkolenie z kwalifikowanej pierwszej pomocy, reanimacja krążeniowo-oddechowa.	4	113
		Bądź widoczny na drodze po zmroku, noś odblaski. Podstawowe zasady bezpieczeństwa z zakresu ochrony przeciwpożarowej i ewakuacji w razie zagrożenia. Zagrożenia ze strony urządzeń grzewczych. Ewakuacja osób z pomieszczeń zagrożonych pożarem.	3	244
		Zagrożenia związane z tlenkiem węgla i sposoby zapobiegania sytuacjom stwarzającym zagrożenie zdrowia.	5	196
Mazowieckie	Czujka na straży Twojego Bezpieczeństwa, Stop pożarom traw.	Pokazy udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy. Pogadanka nt. pracy/służby funkcjonariusza PSP. Zasady bezpieczeństwa pożarowego, w nawiązaniu do sezonu grzewczego - tematyka czujek czadu, tlenku węgla. Zasady udzielania pierwszej pomocy.	4	110
		Zasady udzielania pierwszej pomocy. Zagadnienia związane z bezpieczeństwem na drogach publicznych. Zasady powiadamiania i alarmowania służb ratunkowych.	17	293
		Zasady bezpieczeństwa pożarowego, w nawiązaniu do sezonu grzewczego - tematyka czujek czadu, tlenku węgla. Zasady udzielania pierwszej pomocy. Zagadnienia związane z	9	295

		bezpieczeństwem na drogach publicznych. Zasady powiadamiania i alarmowania służb ratunkowych.		
		Pokazy udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy. Zasady bezpieczeństwa pożarowego, tematyka czujek czadu, tlenku węgla. Zasady udzielania pierwszej pomocy. Zagadnienia związane z bezpieczeństwem na drogach publicznych. Zasady powiadamiania i alarmowania służb ratunkowych. Noszenie odblasków.	15	560
Opolskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Bezpieczny senior.	Prelekcja nt. pracy strażaka, pokaz sprzętu. Bezpieczeństwo w sezonie grzewczym. Zasady udzielania pierwszej pomocy.	1	25
		Zasady zachowania się w czasie podtrucia tlenkiem węgla i gazami pożarowymi, pożary przewodów kominowych. Zasady zachowania się w niskich temperaturach w tym bezpieczeństwa podczas zimowego wypoczynku. Spotkanie z członkami Polskiego Związku Niewidomych.	7	202
Podkarpackie	Bezpieczne wakacje, Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Stop pożarom traw.	Zagrożenia związane z możliwością powstania pożaru w mieszkaniu oraz zatrucia tlenkiem węgla wynikającą z korzystania z pieców grzewczych.	1	40
		Jak się zachowywać podczas upałów, zagrożenia związane z możliwością powstania pożaru w mieszkaniu oraz zatrucia tlenkiem węgla wynikającą z korzystania z pieców grzewczych.	13	454
Podlaskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa. Szkoła Przyjazna	Zalety montowania czujek dymu tlenku węgla. Informacja przekazywana podczas prowadzonych działań	1	10

	Wodzie. Aktywni Błękitni.	gaśniczych w budynkach mieszkalnych. Zasady bezpiecznego wypoczynku nad wodą, udzielanie pierwszej pomocy.		
		Kwalifikowana pierwsza pomoc. Zasady alarmowania służb ratunkowych. Zalety montowania czujek dymu tlenku węgla.	4	89
Pomorskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Kręci mnie bezpieczeństwo.	Zagrożenia związane z możliwością powstania pożaru w domu pomocy społecznej. Zasady bezpiecznej ewakuacji z budynku.	2	186
		Zasady udzielania pierwszej pomocy. Prawidłowe dokonywanie zgłoszeń na numer alarmowy. Zagrożenia wynikające z tlenku węgla.	1	20
		Pogadanka nt. zachowania środków bezpieczeństwa podczas użytkowania m.in. przepływowych piecyków gazowych. Zagrożenia związane z tlenkiem węgla. Prewencja przeciwpożarowa dla seniora. Sposoby alarmowania oraz postępowania na wypadek wystąpienia zagrożenia.	5	149
		Pogadanka nt. zachowania bezpieczeństwa podczas sezonu grzewczego. Korzyści płynące z instalacji czujek tlenku węgla i dymu. Postępowanie na wypadek zagrożeń. Prewencja przeciwpożarowa dla seniora.	2	39
Śląskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Czad i Ogień. Obudź Czujność, STOP Pożarom Traw, Kręci mnie bezpieczeństwo.	Spotkania z seniorami – zasady bezpieczeństwa w domu.	115	1245
		Edukacja z podstaw ochrony przeciwpożarowej, nauka bezpiecznych zachowań w życiu codziennym oraz w sytuacjach zagrożenia.	6	600

		Edukacja z podstaw ochrony przeciwpożarowej oraz tematyka zagrożeń związanych z możliwością powstania pożarów w mieszkaniach lub domach oraz zatruciem tlenkiem węgla, Użytkowanie i montaż czujników CO.	4	160
Świętokrzyskie	Kręci mnie bezpieczeństwo. Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa. Bezpieczny Senior. Senior w ruchu.	Tematy z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Bezpieczeństwo i zagrożenia występujące w okresie grzewczym oraz sposoby zachowania się podczas ich wystąpienia.	2	60
		Ćwiczenia ewakuacyjne oraz prelekcja na temat profilaktyki przeciwpożarowej. Sposoby alarmowania służb ratunkowych. Podstawy pierwszej pomocy. Bezpieczne zachowania nad wodą.	2	335
		Pogadanka nt. ochrony przeciwpożarowej. Zasady zachowania się w sytuacji zagrożenia.	1	45
		Prelekcja nt. zagrożeń związanych z możliwością powstania pożarów w mieszkaniach lub domach jednorodzinnych oraz zatruciem tlenkiem węgla.	1	42
Warmińsko-mazurskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa.	Zasady bezpiecznego zachowania w sytuacji zagrożenia, reagowanie na niebezpieczeństwa oraz prawidłowa eksploatacja urządzeń grzewczych, bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania.	5	74
Wielkopolskie	Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa, Spotkanie z Klubem Seniora Latowice.	Specyfika pracy strażaka. Bezpieczeństwo podczas wakacji. Kwalifikowana pierwsza pomoc. Zagadnienia związane z tlenkiem węgla oraz detektory tlenku węgla.	8	247

		Specyfika pracy strażaka. Bezpieczeństwo podczas wakacji. Kwalifikowana pierwsza pomoc. Zagadnienia związane z tlenkiem węgla oraz detektory tlenku węgla.	7	198
		Bezpieczeństwo pożarowe. Zasady udzielania pierwszej pomocy.	5	191
Centralne Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach	Kręci mnie bezpieczeństwo, Czujka na straży Twojego bezpieczeństwa.	Zagrożenia związane z możliwością powstania pożaru w mieszkaniu oraz zatrucia tlenkiem węgla wynikającą z korzystania z pieców grzewczych.	1	24
RAZEM			399	12909

Źródło: dane z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Dodatkowo prowadzone były szkolenia dla funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej pt. „Udzielanie wsparcia psychicznego na miejscu zdarzenia”. Program ten zawierał również treści dotyczące specyfiki funkcjonowania osób starszych oraz pomagania im w sytuacji wypadków losowych czy zagrożenia życia. W 2022 r. psycholodzy Państwowej Straży Pożarnej przeprowadzili 76 ww. szkoleń, w których uczestniczyło łącznie 782 funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej.

Niezależnie od powyższego, zgodnie z wymogiem ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. *o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*, w Komendzie Głównej Państwowej Straży Pożarnej realizowano zadania z zakresu zapewnienia dostępności, w tym dostępności dla osób starszych. Podejmowane czynności obejmowały także monitorowanie podległych jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej pod względem wykonania przez nie obowiązków wynikających m.in. z ww. ustawy, ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. *o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych* oraz ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się*.

W zakresie zapewnienia dostępności informacyjno-komunikacyjnej Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej:

- zapewniała osobom ze szczególnymi potrzebami obsługę z wykorzystaniem sposobów/środków wspierających komunikowanie się (w celu zapewnienia optymalnego poziomu obsługi osób słabosłyszących dostępna była przenośna pętla indukcyjna - urządzenie współpracujące z aparatami słuchowymi posiadającymi cewkę indukcyjną T-COIL),
- na stronie internetowej zamieszczała informacje o zakresie realizowanej działalności: w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz tekstu łatwego do czytania i rozumienia,
- zapewniała osobom niesłyszącym lub słabosłyszącym, po złożeniu wniosku w formie elektronicznej, możliwość umówienia spotkania i/lub zapewnienia usługi tłumacza, ze wskazaniem wybranej metody komunikowania się: PJM (polski język migowy), SJM (system językowo-migowy) i SKOBN (sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych);

W zakresie dostępności cyfrowej:

- strona internetowa Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej: <https://www.gov.pl/web/kgpsp> była zgodna ze standardem WCAG 2.1., spełniała część wymagań wynikających z ustawy *o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*, zgodnie z zamieszczoną deklaracją dostępności,
- na stronie internetowej Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej: <https://www.gov.pl/web/kgpsp> na bieżąco publikowano lub aktualizowano informacje oraz dokumenty, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, tj. informacje dla osób z

niepełnosprawnością, deklarację dostępności, raport o stanie dostępności podmiotu publicznego, plany działalności na rzecz poprawy zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz wnioski i treści zapewniające dostęp do informacji o instytucji,

- strona internetowa „Przeglądu Pożarniczego”: www.ppoz.pl posiadała certyfikat dostępności WCAG 2.1, który został wystawiony przez wykonawcę strony.

Działania podejmowane przez Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

W zakresie promowania wymiany dobrych praktyk i działań podejmowanych na rzecz aktywności społecznej osób starszych Zakład Emerytalno-Rentowy MSWiA, w ramach wspólnych działań prowadzonych z Przewodniczącymi i Prezesami stowarzyszeń i związków służb mundurowych, w tym z Generałami w stanie spoczynku oraz z Przewodniczącymi reprezentującymi związki emerytów i rencistów oraz rad seniorów, zorganizował w maju 2022 r. pierwsze spotkanie edukacyjne pod hasłem „Świadomy Senior-Bezpieczny Senior”. Głównym celem tego przedsięwzięcia jest aktywizacja obu środowisk – cywilnych i mundurowych, przez efektywne wykorzystanie praktyki zawodowej emerytowanych funkcjonariuszy z różnych służb mundurowych. Na spotkaniach emeryci mundurowi udzielali wsparcia emerytom i rencistom cywilnym dzieląc się swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym. W 2022 r. - pod patronatem Dyrektora ZER MSWiA - odbyły się cztery spotkania, podczas których poruszane były tematy związane m.in. ze sposobami działania oszustów i zagrożeniami występującymi podczas korzystania z Internetu, kart płatniczych, komputerów, telefonów czy bankomatów. Omówiono również zasady postępowania w przypadku wystąpienia pożaru oraz przestrzegania bezpieczeństwa pożarowego w domu. Prelegenci – psycholodzy, przedstawili także profil ofiary, aby przestrzec osoby empatyczne, samotne, nieświadome zagrożenia. W ramach prowadzonej inicjatywy „Świadomy Senior-Bezpieczny Senior” powołano Radę Programową, w której zasiadają reprezentanci różnych środowisk służb mundurowych oraz Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów, a także Rad Seniorów.

W zakresie likwidacji barier architektonicznych w instytucjach publicznych Zakład przyjął od Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu w użytkowanie pomieszczenie z przeznaczeniem na Samodzielny Punkt Obsługi Klienta w Opolu. W ramach przeprowadzonych prac remontowo-konserwacyjnych, zrealizowano, m.in. następujące udogodnienia dla osób ze szczególnymi potrzebami:

- zakupiono meble umożliwiające podjechanie do blatu stanowiska osobom, które korzystają z wózków inwalidzkich,
- pomalowano ściany w kontrastujących z podłogą kolorach (kontrast pomiędzy podłogą, a ścianami oraz meblami stanowi ułatwienie dla osób słabowidzących),
- wymieniono zniszczone podłogi na podłogi o odpowiedniej kolorystyce, klasie ścieralności oraz odporności na poślizg.

W zakresie poprawy komunikacji z osobami starszymi w instytucjach publicznych pracownicy Infolinii z Wydziału Obsługi Klienta zostali przeszkoleni z zakresu telefonicznej obsługi klienta, w tym obsługi osób ze szczególnymi potrzebami. W ramach udzielanego wsparcia pomagają w wypełnieniu druków i dokumentów oraz wyjaśniają przepisy ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym. W zakresie osiągnięcia dostępności publicznych stron internetowych administracji publicznej należy wskazać, że materiały publikowane na stronie internetowej ZER MSWiA są na bieżąco dostosowywane do wymogów przepisów zawartych w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. *o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*, m.in. przez wykonanie opisów alternatywnych zdjęć, odpowiednie wyjustowanie tekstu artykułów i sformatowanie nagłówków.

2.10 Ministerstwo Spraw Zagranicznych

W 2022 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych realizowało następujące działania na rzecz osób starszych w aspekcie dotyczącym praw osób starszych w ramach Międzynarodowego Systemu Ochrony Praw Człowieka:

- Na forum grupy roboczej Rady UE ds. praw Człowieka (COHOM) w Brukseli podczas negocjacji dokumentu Strategicznego Planu Pracy UE na forach praw człowieka ONZ w 2022 r. (*EU Strategic Work Plan for EU action in UN human rights fora in 2022*), m.in. w trakcie posiedzeń w dn. 23 lutego i 30 marca 2022 r., Polska prezentowała stanowisko wyrażające wątpliwości wobec

wartości dodanej działań Otwartej Grupy Roboczej do spraw Praw Osób Starszych – OEWGA oraz zaangażowania UE w prace tego forum;

- Polska nie wzięła aktywnego udziału w 12. sesji Otwartej Grupy Roboczej nt. Starzenia się (*Open Ended Working Group on Ageing, OEWGA*) w Nowym Jorku, w dniach 11-14 kwietnia 2022 r., wskazując, że właściwą formą prac w zakresie polityki dotyczącej osób starszych i realizacji ich praw są prace i dyskusje dotyczące zjawiska starzenia się społeczeństw i sytuacji osób starszych, prowadzone w ramach ONZ m.in. w ramach Europejskiej Komisji Gospodarczej (Grupa Robocza do spraw Starzenia się). Polska była jednak podczas sesji obecna w panelach w osobie p. Anny Chabiery, przedstawicielki Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz prof. Janiny Petelczyc ze Szkoły Głównej Handlowej oraz uczestniczyła w uzgodnieniu wspólnego wystąpienia UE na to spotkanie;
- Polska uczestniczyła w spotkaniu nt. praw osób starszych, zwołanym na podstawie rezolucji 48/3 Rady Praw Człowieka, w Genewie w dniach 29-30 sierpnia 2022 r., zaś przedstawiciel RP wystąpił w dyskusji panelowej dot. wzmocnienia ochrony praw człowieka osób starszych, który omówił działania polskiego rządu w celu zapewnienia jak najlepszej ochrony praw osób starszych;
- Podczas 51 sesji Rady Praw Człowieka (12 września - 7 października 2022 r.), Polska nie przyłączyła się do grona państw sponsorujących rezolucję dot. praw osób starszych (*The human rights of older persons*) zawierającej postanowienie o przedłużeniu mandatu Niezależnego Eksperta ds. wszystkich praw osób starszych;
- W ramach sesji III Komitetu Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych Polska uczestniczyła Dialogu interaktywnym z Niezależnym Ekspertem ds. przestrzegania wszystkich praw człowieka osób starszych w dn. 29 września 2022 r. oraz w uzgodnieniu wystąpienia UE w tej dyskusji, a także w ramach koordynacji unijnej brała udział w negocjacjach rezolucji dot. następstw Drugiego Światowego Zgromadzenia nt. starzenia się (*Follow-up to the Second World Assembly on Ageing*) nie przyłączając się do grona sponsorów dokumentu;
- Polska na szczeblu Zastępcy Stałego Przedstawiciela RP przy NZ w Nowym Jorku uczestniczyła w wydarzeniu nt. wyzwań dla starzejących się społeczeństw w ramach *Silver Economy Forum*, w siedzibie ONZ w Nowym Jorku, w dn. 9 listopada 2022 r.

2.11 Ministerstwo Sportu i Turystyki

Zapewnienie warunków i oferty dla powszechnego podejmowania aktywności fizycznej na każdym etapie życia to jeden z głównych celów określonych w dokumentach strategicznych Ministerstwa Sportu i Turystyki. Jednym ze zdefiniowanych w tym zakresie priorytetów jest „Wspieranie działań na rzecz integracji społecznej osób starszych poprzez aktywność fizyczną”.

Ministerstwo wychodząc naprzeciw aktualnym wyzwaniom demograficznym związanych ze starzeniem się populacji naszego kraju, dostrzega potrzebę działań w zakresie promocji wszelkich form aktywności seniorów, od lat wzmacniając wsparcie zadań z zakresu upowszechniania aktywności fizycznej i promowania sportu, kierowanych do osób starszych.

Inicjatywa wdrażania szerokich działań upowszechniania aktywności fizycznej osób starszych, pojawiła się w wyniku analizy i oceny aktualnej sytuacji stanu potrzeb i oczekiwań w sferze utrzymania odpowiedniego poziomu potencjału biologicznego człowieka, wobec wydłużającego się czasu trwania życia ludzkiego.

Wspieranie tego typu przedsięwzięć to propozycja systemowego rozwiązania w zakresie przeciwdziałania negatywnym efektom procesów starzenia oraz podtrzymywania aktywności społecznej, poprzez upowszechnianie aktywności fizycznej i promowanie sportu wśród osób starszych. Ludzie starsi wymagają różnorodnych form wsparcia, w celu usunięcia przyczyn marginalizacji z życia społecznego. Podstawowym problemem w tym zakresie, jest obniżająca się sprawność fizyczna i związane z nią, często mocno ograniczone, możliwości lokomocyjne. Promocja zdrowego stylu życia oraz oferta systematycznej aktywności fizycznej, mają wspierać seniorów w dążeniu do wydłużenia okresu utrzymywania dobrego stanu zdrowia, ogólnej sprawności i samodzielności w wykonywaniu podstawowych czynności ruchowych. Dzięki temu będą mogli kontynuować aktywność zawodową, jak i aktywnie uczestniczyć w wybranych formach życia społecznego.

Działania w tym zakresie zakładają organizację przedsięwzięć aktywizujących ludzi w starszym wieku w następujących formach:

1. aktywność rekreacyjna – różne formy indywidualnego lub grupowego czynnego wypoczynku opartego na aktywności fizycznej;
2. aktywność prewencyjna – mająca zapobiegać przedwczesnemu i patologicznemu starzeniu się, powiązana z prozdrowotnym stylem życia - właściwym odżywianiem i aktywnością społeczną;

Głównymi celami, które można osiągnąć poprzez systematyczną aktywność ruchową osób starszych jest:

- utrzymanie sprawności,
- utrzymanie samodzielności,
- utrzymanie niezależności.

Osiąganie tych celów związane jest z możliwościami osoby starszej, jej wiekiem biologicznym, wiekiem czynnościowym i wiekiem psychologicznym.

Przyjmuje się, że skuteczną realizację zadania wspomagać powinny projekty polegające na promowaniu aktywności fizycznej osób starszych, wskazujące korzyści dla dobrego zdrowia, lepszego samopoczucia, pełnego udziału i akceptacji swej roli w życiu społeczeństwa. Wiele badań dowodzi, że nie ma granicy wieku, przy której aktywność fizyczna byłaby niemożliwa i nie przynosiła korzyści. W zakresie promocyjnym, zadanie ma na celu przywrócenie starszym osobom „chęci” do uprawiania ćwiczeń fizycznych, adekwatnych do wieku i swoich aktualnych możliwości, ponieważ nie ma żadnych biologicznych barier, które by taką aktywność mogły jednoznacznie wykluczać.

Działania są adresowane do osób, które ukończyły 50. rok życia. Zakładają wsparcie przedsięwzięć o charakterze ogólnopolskim lub ponadregionalnym i szerokim zasięgu, realizowanych w formie programów aktywizacji ruchowej, kampanii profilaktycznych, akcji inicjujących aktywność fizyczną, imprez popularyzatorskich, profilaktycznych oraz działań promujących aktywność fizyczną osób starszych. Podstawową formą objętą działaniami promocyjnymi są zajęcia aktywności rekreacyjnej i aktywności prewencyjnej, dostarczające seniorom niezbędnej dawki ćwiczeń ruchowych.

MSiT poprzez realizację ww. działań zamierza dotrzeć do jak największej liczby adresatów, między innymi do ponad 65 tys. seniorów skupionych wokół środowisk ponad 600 Uniwersytetów Trzeciego Wieku, rozwijających swą działalność w całej Polsce, z przekazem wiedzy dotyczącej zdrowego starzenia się oraz możliwości zwiększenia poziomu aktywności fizycznej. Ważnym instrumentem w dotarciu do odbiorców programu jest uruchomienie wszelkich kanałów komunikacji, w tym portali internetowych i wydawnictw, poświęconych promocji aktywności fizycznej wśród osób starszych.

Koszty realizacji projektu ze strony Ministerstwa Sportu i Turystyki zostały zapewnione ze środków pochodzących z budżetu państwa. Na dofinansowanie działań skierowanych do seniorów w ramach Programu „Sport dla Wszystkich” oraz programu „Sportowe Wakacje +” łącznie w 2022 roku przyznano dofinansowanie w wysokości 3 595 000,00 zł. Pozwoliło to na udział w różnorodnych projektach ponad 104 223 uczestników. Poniższe zestawienie przedstawia zadania dofinansowane w roku 2022.

Tabela 38 Sport dla wszystkich edycja 2022

Nazwa organizacji	Nazwa zadania	Kwota dotacji w zł
Akademia Wychowania Fizycznego I Medycznego Na Rzecz Rodziny I Seniorów	XIV Olimpiada Seniorów - Międzynarodowy Wieczór Integracyjny	50 000,00
Akademicki Związek Sportowy Warszawa	Sportowa Akademia Dojrzałego Wieku - Seniorzy Zawsze Aktywni	45 000,00
Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Aktywna Ławka - ogólnopolski program aktywności rekreacyjnej w plenerze	30 000,00
Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Łapię dzień - aktywnie w każdym dniu	40 000,00
Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Program Aktywności Rekreacyjnej na Wsi dla Seniorów "PAW dla Seniorów"	25 000,00
Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Przyjazne siłownie plenerowe	25 000,00

Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Seniorada - międzypokoleniowy piknik rekreacyjny	30 000,00
Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Wolontariusze na start. Promujemy aktywność w plenerze.	20 000,00
Fundacja "4-Via-Sport"	"Ruch to zdrowie" czyli szerzenie kultury fizycznej i umysłowej wśród dorosłych i seniorów.	10 000,00
Fundacja "SUDETY"	Opolska Akademia Zdrowego Seniora	180 000,00
Fundacja Bądź w ruchu	Bądź w ruchu - silny, zdrowy, aktywny - upowszechnianie aktywnego, sportowego i zdrowego trybu życia dla dzieci, młodzieży, dorosłych oraz seniorów.	40 000,00
Fundacja Instytut Łukasiewicza	Kampania informacyjno-edukacyjna dla słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku i klubów seniora „UTW BEZ GRANIC: seniorzy na start!” 2022. Kontynuacja działań o zasięgu ogólnopolskim	300 000,00
Fundacja MaxiFootball	Zajęcia sportowe dla 20 Seniorów z Domu Dziennego Pobytu	20 000,00
Fundacja Rozwoju Wioślarstwa Polskiego	Upowszechnianie sportu oraz olimpizmu poprzez organizację imprez i spotkań osób starszych w tym słuchaczy Uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce.	70 000,00
Fundacja Warszawa to Wolność	Aktywni Seniorzy	200 000,00
Gdański Klub Sportowy 'KORSARZ"	Pomorska Akademia Seniora	35 000,00
Integracyjny Klub Sportowy "TARPAN"	Aktywny senior, zdrowy senior	30 000,00
KLUB BIEGACZA SPORTING	Ogólnopolski program aktywizacji osób starszych zmagających się z otyłością 2022	70 000,00
Klub Petanque Lajkonik Kraków	Popularyzacja petanque (gry w boule) wśród seniorów jako promowanie rozwoju tej dziedziny sportu, a także forma aktywności i utrzymania kondycji fizycznej i intelektualnej grupy społecznej seniorów.	20 000,00
Klub Rekreacyjno-Sportowy Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej SPORTOWIEC	Sprawność seniorów	15 000,00
Krajowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe	Szkolenie "Aktywny Senior LZS"	50 000,00
Lubuska Federacja Sportu	Sprawni i świadomy Senior	60 000,00
Ludowy Klub Sportowy Tworków	Niepodległościowy turniej szachowy dla dzieci, młodzieży, seniorów i dorosłych mieszkańców gminy Krzyżanowice.	5 000,00
Ludowy Zespół Sportowy Orkan Dalewo	Sport w Gminie Marianowo - od juniorka do seniorka	18 000,00
Mazowieckie Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej	Mazowiecka Sportowa Senioriada 2022 Aktywnie - Zdrowo - Sportowo Piknik sportowy dla mazowieckich seniorów	40 000,00
Miejski Klub Sportowy Handball Czersk	"Aktywnie i zdrowo - zajęcia sportowe dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów"	20 000,00
Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy Stoczek 45 Białystok	Upowszechnianie sportu wśród dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów oraz osób niepełnosprawnych poprzez przygotowanie do udziału oraz organizację 41. Memoriału Szachowego Ludwika Zamenhofa	40 000,00
New Europe Foundation	Śląska Akademia Aktywnego Seniora	200 000,00
Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wiek	Akademia Animatorów Aktywności Ruchowej Seniorów	30 000,00
Parafialny Klub Sportowy "Jadwiga"	Od juniorka do seniora - sport dla wszystkich w Jadwidze	35 000,00

Podlaski Okręgowy Związek Badmintonu	Białystok na sportowo - Zajęcia rodzinne, dzieci, młodzieży i dorosłych oraz seniorów w Badmintonie	30 000,00
Polskie Stowarzyszenie Nordic Walking	Nordic Walking Senior	700 000,00
Samurai Spirit Dojo Klub Sportów i Sztuk Walki	Akademia Aktywności-Trenuj z Mistrzem od Juniora do Seniora.	12 000,00
Stowarzyszenie Kolbuszowski Klub Sportowy "Kolbuszowianka" w Kolbuszowej	"Sportowa Rodzina 2022 - zajęcia rekreacyjno-sportowe dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów "	10 000,00
Stowarzyszenie MANKO	Senior w Ruchu - III edycja	150 000,00
Stowarzyszenie Sanus Vivere	Aktywny Senior	25 000,00
Stowarzyszenie Sądecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Siłownia Seniora - II edycja	10 000,00
Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lesznie	"Seniorzy na sportowo"	30 000,00
Szkoła Futbolu Staniątki	"Dziecko, mama, dziadek, starszy brat, w piłkę mogą wszyscy grać - Edycja III"	25 000,00
Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej	Nordic Walking, pływanie i taniec formą terapii i aktywności fizycznej dla seniorów.	40 000,00
Uniwersytet Trzeciego Wieku w Świętóchłowicach	„V Świętóchłowicka Uniwersjada Seniorów 2022”	20 000,00
Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe	Letnie i Halowe Igrzyska Seniorów na Lubelszczyźnie 2022	80 000,00
Razem:		2 795 000,00

Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki

Tabela 39 Sportowe wakacje+ edycja 2022

Nazwa organizacji	Nazwa zadania	Kwota dotacji w zł
Miejski Ludowy Klub Sportowy "Józefovia"	"Aktywnie od przedszkola do seniora"	40 000,00
Fundacja Narodowy Badminton	Cykl turniejów badmintonu dla seniorów.	90 000,00
Uczniowski Klub Sportowy Otwock	Ogólnodostępne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów - dla wszystkich grup społecznych i środowiskowych.	25 000,00
Stowarzyszenie MiniAkro Akrobatyka dla Dzieci Centrum Edukacji Prozdrowotnej	Ogólnodostępne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów - dla wszystkich grup społecznych i środowiskowych.	25 000,00
Przemyski Klub Shorin-Ryu Karate	Samoobrona dla Seniora	20 000,00
Podlaski Okręgowy Związek Badmintonu	Sportowy Białystok - Zajęcia rodzinne, dzieci, młodzieży, studentów, dorosłych oraz seniorów w Badmintonie	100 000,00
Uczniowski Klub Judo "ASzWoj Warszawa"	Ogólnodostępne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów - dla wszystkich grup społecznych i środowiskowych.	25 000,00
UKS PRASKIE CENTRUM SPORTU	Ogólnodostępne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów - dla wszystkich grup społecznych i środowiskowych.	25 000,00
Podbeskidzkie Towarzystwo Sportowe "Janosik"	Aktywny senior	15 000,00
Fundacja Akademickiego Związku Sportowego	Frajdy Miejskie - pikniki sportowe/gry miejskie dla dzieci, młodzieży, dorosłych, seniorów i rodzin	200 000,00
Akademia Sportu WAWER	Ogólnodostępne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów - dla wszystkich grup społecznych i środowiskowych.	25 000,00

Akademicki Związek Sportowy	Akademia Sportu - otwarte szkółki sportowe dla dzieci, młodzieży, dorosłych, seniorów i rodzin	210 000,00
Razem:		800 000,00

Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki

Istotnym działaniem MSiT w omawianym zakresie jest również rekreacja ruchowa osób z niepełnosprawnościami w starszym wieku. Wychodząc naprzeciw zmianom demograficznym oraz zmieniającym się potrzebom osób starszych, jednym z priorytetów Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2022 r. było włączanie społeczne starszych osób niepełnosprawnych (50+).

Program umożliwiał udział starszych osób niepełnosprawnych w zajęciach i imprezach sportowych z wykorzystaniem nowoczesnej infrastruktury sportowej. Ponadto organizowane były obozy sportowe dla starszych osób niepełnosprawnych, których programy przewidywały szeroki wachlarz aktywności ruchowych uwzględniających wiek i możliwości uczestników.

W 2022 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych wsparło udział łącznie 5 950 osób niepełnosprawnych w starszym wieku (50+) w różnych formach aktywności fizycznej, co stanowi 16,0% ogółu uczestników zajęć, imprez i obozów sportowych, w tym:

- 144 zawodników w zajęciach sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych,
- 3 155 zawodników w imprezach sportowych dla osób niepełnosprawnych,
- 651 zawodników w obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych.

Dzięki systematycznie rosnącej pomocy Państwa możliwe stało się dotarcie do tej części społeczeństwa, która z uwagi na zaawansowany wiek i wynikające z tego ograniczenia i bariery nie mogła dotąd w pełni korzystać z przestrzeni publicznej w obszarze sportu. W ostatnich latach wprowadzono szereg istotnych zmian, które skutecznie wpłynęły na poprawę sportu osób starszych 50+ w Polsce, uwzględniając tą problematykę w regulacjach prawnych. Wprowadzane są ułatwienia w dostępie do sportu dla osób starszych, zarówno w zakresie infrastruktury sportowej, jak również sukcesywnie poszerzanej oferty usług sportowych. Rozwój sportu osób starszych 50+ stał się jednym z priorytetów państwa, wpływając bezpośrednio na integrację i kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego. Przedstawiając powyższe, Ministerstwo Sportu i Turystyki w zakresie upowszechniania sportu w środowisku osób starszych konsekwentnie doskonali i rozwija obszary wsparcia, które skutecznie wpływają na poprawę kondycji psychofizycznej seniorów i usprawniają proces ich włączenia społecznego.

Oprócz zagadnień sportowych Ministerstwo Sportu i Turystyki podejmuje coroczne działania także na rzecz rozwoju turystyki dostępnej dla wszystkich, w tym na rzecz osób starszych.

Otwarty konkurs ofert na dofinansowanie realizacji zadań z zakresu turystyki w formie dotacji celowej jest ogłaszany co roku. Na każdy rok określone są priorytety objęte dofinansowaniem i rokrocznie znajdują się tam działania wspierające sytuację osób starszych, m.in. zgodnie z zapisami dotyczącymi turystyki zawartymi w strategii horyzontalnej: „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO-UCZESTNICTWO-SOLIDARNOŚĆ”, a więc wzmocnienie turystyki grupowej i indywidualnej osób starszych poprzez prowadzenie działań na rzecz zapewnienia warunków do bezpiecznego i aktywnego uprawiania turystyki.

W 2022 r. w konkursie dotacyjnym sformułowano m.in. następujące priorytety:

- innowacyjne rozwiązania w turystyce zwiększające bezpieczeństwo turystów, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, zwłaszcza podczas i po pandemii COVID-19,
- renowacja istniejących i wytyczanie nowych szlaków turystycznych na terenie Polski, w tym w szczególności dostosowanie szlaków turystycznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych.

Ministerstwo w ramach zgłoszonych do konkursu ofert promowało te zadania, które przyczyniały się do likwidacji barier i zwiększenia bezpieczeństwa w podróżowaniu i wypoczynku przede wszystkim turystów seniorów i osób z niepełnosprawnościami.

W 2022 roku dofinansowanie uzyskały następujące zadania:

Priorytet 1. związany z dostosowaniem istniejących szlaków turystycznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych:

1. Kompleksowa renowacja szlaków pieszych w gminie Prudnik oraz szkolenie kadr – PTTK Oddział Sudetów Wschodnich w Prudniku. W ramach zadania dokonano renowacji 51 km szlaków pieszych w okolicach Prudnika w Sudetach Wschodnich - wymiana i umieszczenie elementów małej infrastruktury i miejsc odpoczynku tj. drogowskazów, drewnianych słupów, tablic, mostków, drewnianych wiat, ław i stołów
2. Renowacja turystycznych szlaków Nordic Walking w województwie lubuskim – Lubuska Regionalna Organizacja Turystyczna LOTUR. Zadanie polegało na inwentaryzacji, renowacji, konserwacji i uzupełnieniu pieszych szlaków Nordic Walking o długości ok. 225 km na terenie województwa lubuskiego.
3. Renowacja oznakowania Szlaku Architektury Drewnianej w województwie świętokrzyskim – znaki drogowe oraz tablic opisowe – Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego. Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej powstał w 2009 r. i tworzy go 47 najcenniejszych i najciekawszych obiektów zabytkowych (m.in. Skansen w Tokarni należący do Muzeum Wsi Kieleckiej). Zadanie dotyczyło renowacji oznakowania szlaku poprzez wymianę 37 tablic informacyjnych opisujących trasę oraz 120 znaków drogowych.
4. Oznakowanie szczytów Korony Gór Świętokrzyskich znajdujących się przy istniejących szlakach turystycznych w Górach Świętokrzyskich wraz z opracowaniem aplikacji z funkcjami ułatwiającymi ich zdobycie osobom z niepełnosprawnościami oraz osobom starszym – Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna „Góry Świętokrzyskie”. Powstanie jednolitego oznaczenia szczytów Korony Gór Świętokrzyskich może zwiększyć atrakcyjność Gór Świętokrzyskich wśród turystów i przyczynić się do zwiększenia dostępności informacji dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. W wyniku realizacji zadania zostały osiągnięte następujące rezultaty: na 25 szczytach Korony Gór Świętokrzyskich zostały zamontowane drewniane słupki z nazwą szczytu, wysokością n.p.m., tablicą edukacyjną dotyczącą atrakcji turystycznych danego obszaru. Do tego powstała aplikacja z możliwością „meldowania się” na szczytach za pomocą telefonów komórkowych oraz z oznaczeniem najdogodniejszych tras dotarcia na szczyt.

Priorytet 2. dotyczący innowacyjnych rozwiązań w turystyce zwiększających bezpieczeństwo turystów, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, zwłaszcza podczas i po pandemii COVID-19:

1. Promocja oferty turystyczno-uzdrowiskowej miast i gmin uzdrowiskowych przy pomocy innowacyjnych rozwiązań komunikacyjnych – Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych RP. Pandemia przyczyniła się do zwiększonego zainteresowania wielu Polaków swoim zdrowiem. Profilaktyka zdrowotna, zdrowy styl życia, aktywne spędzanie czasu na łonie natury nabierają coraz większego znaczenia dla społeczeństwa.

Zadanie polegało na opracowaniu wspólnej oferty turystycznej i uzdrowiskowej w formie strony internetowej i aplikacji mobilnej i objęło swoim zasięgiem 52 miasta i gminy uzdrowiskowe położone na obszarze 13 województw, w tym Wieliczkę z sanatorium uzdrowiskowym urządzonym w podziemnym wyrobisku górniczym. Strona internetowa jest kompatybilna z aplikacją mobilną. Mobilne i funkcjonalne aplikacje, łączące w sobie opcje komunikacyjne i informacyjne, przyczyniają się do poszerzenia dostępności oferty uzdrowiskowej, a także zaspokojenia oczekiwań osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.

2. Bezpieczeństwo turystów (w tym osób z niepełnosprawnościami i osób starszych) na campingach zwłaszcza podczas i po pandemii COVID-19 – ocena campingów pod hasłem „Bezpieczny camping” – Polska Federacja Campingu i Caravaningu W ramach zadania osiągnięto m.in. następujące cele:
  - dokonanie przez społecznych inspektorów przeglądu i oceny ponad 200 obiektów campingowych ze szczególnym uwzględnieniem oceny przystosowania campingu do zapewnienia bezpiecznego pobytu różnym grupom turystów (w tym osobom starszym uprawiającym aktywną turystykę) i zastosowanych, innowacyjnych rozwiązań w tym zakresie,
  - sporządzenie raportu z przeprowadzonego przeglądu campingów pod tytułem „Baza campingowa w Polsce w 2022 r .”, zawierającego szczegółową ocenę stanu polskiej bazy campingowej, ruchu turystycznego, procesu kategoryzacji i bezpieczeństwa na campingach w 2022 r.
  - wydanie informatora pt. „Camping w Polsce” w ilości 2.000 sztuk w trzech wersjach językowych (polska, angielska i niemiecka), zawierającego mapę lokalizacyjną, dane teled adresowe campingów, informacje o ich zagospodarowaniu i wyposażeniu oraz zdjęcie każdego obiektu.

3. Innowacyjne rozwiązania w turystyce zwiększające bezpieczeństwo turystów, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, zwłaszcza podczas pandemii i po pandemii COVID-19 – Lokalna Organizacja Turystyczna „Zamość i Rostocze”. Najważniejszym efektem społecznym realizacji zadania jest aktywizacja środowiska osób z niepełnosprawnością słuchową i osób starszych uprawiających turystykę w Zamościu i na Rostoczcu. W ramach zadania wykonano m. in. następujące działania:
  - opracowanie i wydanie folderu dotyczącego możliwości zwiedzania obiektów muzealnych i atrakcji turystycznych regionu przez osoby starsze i z niepełnosprawnościami z zachowaniem bezpieczeństwa w nakładzie 2 000 egzemplarzy. Folder jest dystrybuowany wśród turystów odwiedzających punkty informacji turystycznej i atrakcje turystyczne oraz obiekty muzealne,
  - organizacja konferencji z zakresu innowacyjnych rozwiązań w turystyce zwiększających bezpieczeństwo turystów, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami podczas i po pandemii COVID-19. Zrealizowanie wyjazdu studyjnego mającego na celu prezentację walorów turystyczno-krajoznawczych Zamościa i Rostocza przystosowanych do obsługi osób starszych i z niepełnosprawnością słuchową podczas i po pandemii COVID-19. Liczba uczestników konferencji i wyjazdu studyjnego to 45 osób.
4. Poprawa dostępności turystycznej regionu Puszczy Białowieskiej – Lokalna Organizacja Turystyczna „region Puszczy Białowieskiej”. Celem zadania była m.in. promocja turystyki aktywnej w rejonie Puszczy Białowieskiej dla osób o szczególnych potrzebach poprzez zorganizowanie 4 eventów w formie rajdów – rowerowego, nordic walking, spływu kajakowego oraz spaceru Shinrin Yoku (wolny, relaksacyjny spacer wśród drzew i odbiór naturalnego otoczenia wszystkimi zmysłami). Wyprodukowano 4 spoty promocyjne prezentujące aktywne formy turystyki oraz 1 film promocyjny. Ponadto odpowiednio dostosowano przestrzeń turystyczną poprzez oznakowania informacji turystycznej w Hajnówce. Opracowano i wykonano dwie publikacje promujące ofertę turystyczną regionu Puszczy Białowieskiej dostosowaną dla osób o specjalnych potrzebach tj. folder z ofertą turystyczną skierowaną do osób dorosłych: 8000 szt. w wersji papierowej + 1 w wersji elektronicznej oraz folder z ofertą turystyczną skierowaną do dzieci: 8000 szt. w wersji papierowej + 1 w wersji elektronicznej.
5. Podróżuj, odkrywaj Polskę bezpiecznie – aplikacja mobilna gier terenowych – Fundacja Questingu. Celem zadania było stworzenie innowacyjnej aplikacji mobilnej umożliwiającej bezpieczne i angażujące zwiedzanie 200 lokalizacji w całej Polsce za pomocą interaktywnych gier terenowych (tzw. Questów). Quest to nieoznakowana w terenie trasa, którą turysta przechodzi na podstawie zagadek i rebusów umieszczonych w opisie questu. Aplikacja mobilna dostępna jest nieodpłatnie w sklepach internetowych dla dwóch wiodących systemów operacyjnych: Android i iOS. Korzystać z niej mogą wszyscy zainteresowani turyści, jednakże ze względu na dostępność pokonywanych tras oraz wykonanie aplikacji w standardzie WCAG 2.1 korzystać z niej mogą również osoby ze szczególnymi potrzebami, w tym seniorzy oraz osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami
6. Budowa nowoczesnego narzędzia turystycznego Rowerowy Julinek – Stowarzyszenie Menedżerów firm działających w zakresie rozrywki, komunikacji i kultury. Celem zadania było dostarczenie turystom, a w szczególności osobom starszym i z niepełnosprawnościami, uprawiającym turystykę rowerową w Kampinoskim Parku Narodowym, nowoczesnego narzędzia turystycznego w postaci aplikacji „Rowerowy Julinek” opartej na 8 trasach rowerowych o łącznej długości 356,1 km, o różnej długości i stopniu trudności z opisem walorów turystycznych i zaplecza technicznego. Aplikacja jest dostępna nieodpłatnie w sklepach internetowych.

W 2022 r. na zadania skierowane na potrzeby osób starszych i z niepełnosprawnościami, w ramach ogłoszonego konkursu dotacyjnego wydatkowano łącznie kwotę 825.973,09 zł

Inne działania Ministerstwa Sportu i Turystyki w 2022 r. na rzecz zapewnienia warunków do bezpiecznego i aktywnego uprawiania turystyki m.in. przez osoby starsze to:

- w projekcie „Polskie Marki Turystyczne”, w edycji 2022 r., jednym z kryteriów oceny jakości obszaru przedstawionego w zgłoszeniu było zapewnienie dostępności miejsc i usług turystycznych oferowanych przez pretendujący obszar turystyczny do tytułu „Polska Marka Turystyczna” dla osób starszych i z niepełnosprawnościami,
- wdrożenie rządowego programu wsparcia gmin uzdrowiskowych. W ramach programu wsparciem finansowym w 2022 r. objęto ponad 50 gmin, które ucierpiały wskutek pandemii. Na rozwój infrastruktury uzdrowiskowej w ramach programu przeznaczono 250 mln zł. Środki z programu przeznaczone zostały na dofinansowanie realizacji inwestycji uzdrowiskowych i turystycznych. Według danych GUS z 2022 r. liczba osób korzystających stacjonarnie z

lecznictwa uzdrowiskowego wyniosła 742 tys., w tym osoby w wieku 65 lat i więcej stanowiły 56 % kuracjuszy.

2.12 Ministerstwo Sprawiedliwości

W Ministerstwie Sprawiedliwości były prowadzone prace w zakresie projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (UD395). W projekcie uwzględniono rozwiązania, przewidujące m.in. zmiany w zakresie przepisów regulujących umowę o dożywocie. Celem proponowanych zmian było dopełnienie rozwiązań służących ograniczeniu niepożądanych zjawisk w obrocie nieruchomościami, w tym wyłudzeniu nieruchomości od osób starszych. Zmiany proponowane projektem ustawy mają na celu dopełnienie rozwiązań służących ograniczeniu niepożądanych zjawisk w obrocie nieruchomościami i stanowią realizację zadań wynikających z ww. dokumentu PS 2030 - 2023.

Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (dalej: Fundusz Sprawiedliwości) jest państwowym funduszem celowym ukierunkowanym na udzielanie pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom oraz osobom im najbliższym, osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz osobom im najbliższym, jak również przeciwdziałanie przyczynom przestępczości. Jego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości. Zadania Funduszu Sprawiedliwości zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (tj. Dz. U. 2019, poz. 683 z późn. zm.).

Ze środków Funduszu Sprawiedliwości od wielu lat organizowana jest pomoc dla osób pokrzywdzonych przestępstwem, świadków oraz osób im najbliższych, w tym na rzecz osób starszych. Pomoc udzielana jest przez wyspecjalizowane podmioty niezaliczane do sektora finansów publicznych, w tym fundacje, stowarzyszenia i organizacje w ramach ogólnopolskiej Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym. Do pomocy udzielanej przez Fundusz Sprawiedliwości należy przede wszystkim pomoc prawna, psychologiczna, psychoterapeutyczna oraz materialna. Bezpłatne wsparcie udzielane ze środków Funduszu Sprawiedliwości skierowane jest do wszystkich osób pokrzywdzonych przestępstwem, świadków i osób im najbliższych. Wsparcie świadczone jest bez względu na wiek i rodzaj przestępstwa jakim została pokrzywdzona osoba zgłaszająca się do miejsca świadczenia pomocy. Obecnie w ramach ogólnopolskiej Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym funkcjonuje 305 miejsc świadczenia pomocy.

Co do zasady, miejsca świadczenia pomocy zapewniają dogodny dojazd środkami transportu publicznego oraz lokalizację miejsca świadczenia pomocy na parterze bądź w budynku wyposażonym w windę. W każdym miejscu świadczenia pomocy osoba pokrzywdzona przestępstwem oraz świadek przestępstwa mają prawo do skorzystania z pomocy tłumacza języka migowego lub tłumacza/przewodnika odpowiednio w celu udzielenia pomocy prawnej lub psychologicznej. Jednocześnie w sytuacjach nadzwyczajnych, w których beneficjent nie ma możliwości przyjechania osobiście do miejsca świadczenia pomocy (np. ze względu na wiek czy niepełnosprawność), możliwe są wizyty specjalistów (prawników i psychologów) w miejscu przebywania pokrzywdzonego. Z danych za 2022 rok wynika, że w miejscach świadczenia pomocy finansowanych ze środków Funduszu Sprawiedliwości udzielono wsparcia 2 098 osobom powyżej 65. roku życia (z czego 1902 stanowiły osoby pokrzywdzone, 101 osoby najbliższe oraz 95 świadkowie popełnionych przestępstw).

W ramach realizacji zadań ze środków Funduszu Sprawiedliwości funkcjonuje także ogólnokrajowa i całodobowa telefoniczna Linia Pomocy Pokrzywdzonym (numer telefonu: +48 222 309 900, adres e-mail: info@numerosos.pl). Dzięki infolinii w szybki i anonimowy sposób można uzyskać poradę psychologiczną i prawną oraz umówić się na spotkanie ze specjalistami w dowolnym miejscu na terenie Polski. Porady prawne i psychologiczne są udzielane drogą mailową, w przypadku gdy udzielanie porad drogą telefoniczną byłoby utrudnione bądź niemożliwe (dla osób przebywających poza granicami kraju w tym w szczególności dla osób starszych, jak również osób z niepełnosprawnością, która może wpływać na utrudnioną komunikację telefoniczną). Prowadzenie poradnictwa odbywa się także w języku migowym z wykorzystaniem komunikatora internetowego umożliwiającego wideorozmowę.

Fundusz Sprawiedliwości swoje zadania realizuje również poprzez projekty z zakresu przeciwdziałania przyczynom przestępczości. W ramach projektów prowadzone są działania edukacyjno-informacyjne, skierowane m.in. do osób starszych, mające na celu zwiększenie świadomości wśród tych osób, w zakresie

praw jakie im przysługują. Jeden z Wykonawców, w ramach realizowanego zadania powierzonego mu ze środków Funduszu Sprawiedliwości, organizuje i przeprowadza na terenie całej Polski cykl spotkań szkoleniowych adresowanych w szczególności do seniorów oraz społeczności wiejskich i małych miast. Główną grupą docelową są osoby, które ukończyły 60 rok życia. Przedmiotem każdego spotkania jest poszerzanie wiedzy osób starszych na temat popełnianych przestępstw na osobach starszych. Szkolenia realizowane w 2022 roku obejmowały zagadnienia związane z przestępstwami oszustwa (w tym tzw. oszustwa na wnuczka, na oficera Policji itd.), wyłudzenia, kradzieży z włamaniem i rozbojów. W ubiegłym roku zrealizowano łącznie 254 szkolenia, w których udział wzięło 3050 uczestników. Oferent planuje przeprowadzenie szkoleń w każdym powiecie na terenie całej Polski. Przez cały okres realizacji projektu tj. przez 5 lat na terenie każdego powiatu szkolenie odbędzie się trzykrotnie. Szkolenia są realizowane we współpracy z lokalnymi społecznościami m. in. parafiami, klubami seniora, lokalnymi samorządami, uniwersytetami trzeciego wieku, klubami wiejskimi. Każde spotkanie prowadzone jest przez specjalistę z danej dziedziny. W całym okresie realizacji projektu planowane jest przeprowadzenie 1140 szkoleń skierowanych do 11 400 uczestników.

W kolejnych latach szkolenia mają objąć również tematykę praw konsumenckich oraz kwestę przeciwdziałania przestępczości przeciwko rodzinie i opiece.

Ponadto od 2022 r. realizowany jest projekt pn. Stop Przemocy w ramach którego prowadzona jest kampania edukacyjno-informacyjna skierowana m.in. do osób starszych. Bezpośrednimi beneficjentami są seniorzy, ze względu na wykluczenie społeczne z którym się spotykają, przez co są bardziej narażeni na techniki manipulacyjne, świadczące o stosowaniu przemocy psychicznej wobec tej grupy społecznej. Celem prowadzonej kampanii jest podniesienie umiejętności i kompetencji z zakresu prawa i bezpieczeństwa ułatwiający obronę przed byciem oszukany przez stosowanie przemocy psychicznej, cyberprzemocy, a w niektórych przypadkach przemocy fizycznej. Jednym z produktów kampanii informacyjnej jest film edukacyjny pt. Seniorzy potencjalnymi ofiarami przemocy dostępny na platformie youtube. W okresie od października do grudnia 2022 roku zrealizowano szkolenia dla seniorów, na których podjęta została tematyka przemocy psychicznej, agresji słownej czy szykanowania ze względu na wiek. W szkoleniach wzięły udział 692 osoby podczas 25 szkoleń w 4 województwach (lubelskie, małopolskie, świętokrzyskie i podkarpackie). Dzięki realizacji projektu grupa docelowa odbiorców zwiększy poczucie bezpieczeństwa w państwie, w którym sprawnie i efektywnie wymiar sprawiedliwości działa na rzecz ich dobra i bezpieczeństwa.

Dodatkowo w 2022 r. Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło następujące działania na rzecz osób starszych:

- sieć dyżurów specjalistycznych. Specjalizacje obejmują między innymi pomoc ofiarom przemocy wobec kobiet i dzieci, problemy osób z niepełnosprawnością czy prawo spadkowe. Od 2023 roku również zostały uruchomione dyżury dotyczące pomocy seniorom;
- w 2022 r. Ministerstwo Sprawiedliwości prowadziło intensywne prace nad nowelizacją ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. z 2021 r. poz. 945), które mają na celu ułatwienie dostępu do nieodpłatnej pomocy osobom starszym poprzez między innymi: utrzymanie porad zdalnych, wprowadzenie porad na piśmie dla osób starszych z niepełnosprawnością, rezygnacja z oświadczeń o braku możliwości poniesienia kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Pozwoli to na łatwiejsze uzyskanie osobom starszym porad w formie przez nich oczekiwanej.

W odniesieniu do działań podejmowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury (jednostkę nadzorowaną przez Ministra Sprawiedliwości), w 2022 r. Krajowa Szkoła w zakresie szkolenia ustawicznego podejmowała tematykę dotyczącą osób starszych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez zorganizowanie szkolenia pt. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”, sygnatura K7/22 - jednym z zagadnień szczegółowych szkolenia była przemoc w rodzinie w ujęciu psychologicznym; podstawowe zasady postępowania z osobami doznającymi przemocy w rodzinie z uwzględnieniem zasad postępowania z osobami o szczególnych potrzebach (dzieci, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami); w dwóch edycjach przeszkolono łącznie 164 osoby, w tym 2 sędziów, 20 asystentów sędziego, 2 asesorów prokuratury, 1 referendarza sądowego, 33 prokuratorów, 7 asesorów prokuratury, 74 asystentów prokuratora i 25 kuratorów zawodowych.

Uzupełniająco należy wskazać, że w programie aplikacji sędziowskiej oraz w programie aplikacji

uzupełniającej sędziowskiej nie wyszczególniono bezpośrednio zagadnień związanych z prowadzeniem działań edukacyjnych na temat przemocy wobec osób starszych (Obszar V str. 21 Załącznika do dokumentu Rady Ministrów pt. Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo - Solidarność). Niemniej jednak w ramach szkolenia wstępnego na aplikacji sędziowskiej oraz aplikacji uzupełniającej sędziowskiej, realizowanego przez Ośrodek Aplikacji Sędziowskiej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, problematyka przemocy wobec osób starszych była pośrednio przedmiotem następujących zajęć:

1. podczas 12. zjazdu aplikantów XII rocznika aplikacji sędziowskiej: Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności - Prawa Człowieka w Postępowaniu Karnym i ich ochrona, w tym antydyskryminacyjne standardy prawne. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; zajęcia typu A - 4 godziny; liczba przeszkolonych aplikantów: 200; zajęcia odbywały się w terminie: od 7 do 11 marca 2022 r.;
2. podczas 27. zjazdu aplikantów XI rocznika aplikacji sędziowskiej:
  - a. podstawowe zagadnienia prawa materialnego występujące w sprawach z zakresu prawa pracy, w tym sprawy o odszkodowanie związane z dyskryminacją i mobbingiem - zajęcia typu G (kazusy) - 8 godzin;
  - b. omówienie orzeczeń TSUE dotyczących europejskiego prawa pracy, w szczególności: równego traktowania i zakazu dyskryminacji w różnych wariantach (ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność), ochrony pracowników w razie transferu zakładu pracy i przejęcia pracowników, ochrony roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, niektórych aspektów organizacji czasu pracy, zwolnień grupowych; omówienie orzeczeń TK i SN dotyczących prawa pracy - zajęcia typu A (case method) - 4 godziny; liczba przeszkolonych aplikantów: 108; zajęcia odbywały się w terminie od 18 do 22 lipca 2022 r.;
3. podczas 28. zjazdu aplikantów XI rocznika aplikacji sędziowskiej:
  - a. podstawowe zagadnienia prawa materialnego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych: zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym (w systemie powszechnym i rolniczym); składki na ubezpieczenie społeczne: zdrowotne, emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe; zasady ustalania prawa do świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego i rentowych, zwrot świadczeń nienależnie pobranych, ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe oraz świadczenia przysługujące z tego tytułu; typowe sprawy rozpoznawane w sądzie rejonowym, np. sprawy o zasiłki chorobowe i macierzyńskie, o świadczenia z tytułu wypadków przy pracy przysługujące od organu rentowego (pojęcie wypadku przy pracy - analiza elementów definicji) - zajęcia typu G (kazusy) - 8 godzin lekcyjnych;
  - b. omówienie orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczących koordynacji systemów ubezpieczeń społecznych w ramach Unii Europejskiej, omówienie orzeczeń TK i SN dotyczących prawa ubezpieczeń społecznych - zajęcia typu A - 4 godziny;
  - c. istotne odrębności postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (specyfika postępowania toczącego się w wyniku odwołania od decyzji organu rentowego, zakres rozpoznania sprawy, zakres związania treścią decyzji zaskarżonej i ewentualnych wcześniejszych decyzji istotnych dla rozstrzygnięcia, możliwość zwrotu akt organowi rentowemu albo uchylecia przez sąd decyzji organu rentowego, strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - w tym zainteresowany; rodzaje orzeczeń, jakie może wydać sąd ubezpieczeń społecznych) - zajęcia typu B (praca na aktach) - 16 godzin;
  - d. prawo ubezpieczeń społecznych (ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników, ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa) - zajęcia typu F (repetitorium) - 4 godziny lekcyjne; liczba przeszkolonych aplikantów: 108; zajęcia odbywały się w terminie od 5 do 9 września 2022 r.;
4. podczas 6. zjazdu aplikantów XIII rocznika aplikacji sędziowskiej: postępowanie przed sądem I instancji - prawo karne materialne - przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, czci i netykalności cielesnej, przeciwko rodzinie i opiece; zajęcia typu G (kazusy) - 10 godzin; liczba przeszkolonych aplikantów: 181; zajęcia odbywały się w terminie: od 27 czerwca do 1 lipca 2022 r.;
5. podczas 12. zjazdu aplikantów II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej: Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności — Prawa Człowieka w Postępowaniu Karnym i ich ochrona, w tym antydyskryminacyjne standardy prawne. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; zajęcia typu A - 1 godzina; liczba przeszkolonych aplikantów: 73; zajęcia odbywały się w terminie od 12 do 13 lutego 2022 r.;

6. podczas 27. zjazdu aplikantów II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej:
  - a. podstawowe zagadnienia prawa materialnego występujące w sprawach z zakresu prawa pracy, w tym sprawy o odszkodowanie związane z dyskryminacją i mobbingiem; zajęcia typu G (kazusy) - 3 godziny;
  - b. omówienie orzeczeń TSUE dotyczących europejskiego prawa pracy, w szczególności: równego traktowania i zakazu dyskryminacji w różnych wariantach (ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność), ochrony pracowników w razie transferu zakładu pracy i przejścia pracowników, ochrony roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, niektórych aspektów organizacji czasu pracy, zwolnień grupowych; omówienie orzeczeń TK i SN dotyczących prawa pracy - zajęcia typu A (case method) - 1 godzina; liczba przeszkolonych aplikantów: 72; zajęcia odbywały się w terminie od 15 do 16 października 2022 r.;
7. podczas zjazdu 28. aplikantów II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej:
  - a. podstawowe zagadnienia prawa materialnego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych: zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym (w systemie powszechnym i rolniczym); składki na ubezpieczenie społeczne: zdrowotne, emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe; zasady ustalania prawa do świadczeń z ubezpieczenia, emerytalnego i rentowych, zwrot świadczeń nienależnie pobranych, ubezpieczenie, wypadkowe, chorobowe oraz świadczenia przysługujące z tego tytułu; typowe sprawy rozpoznawane w sądzie rejonowym, np. sprawy o zasiłki chorobowe i macierzyńskie, o świadczenia z tytułu wypadków przy pracy przysługujące od organu rentowego (pojęcie wypadku przy pracy - analiza elementów definicji) - zajęcia typu G (kazusy) - 3 godziny lekcyjne;
  - b. omówienie orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczących koordynacji systemów ubezpieczeń społecznych w ramach Unii Europejskiej, omówienie orzeczeń TK i SN dotyczących prawa ubezpieczeń społecznych; zajęcia typu A - 1 godzina;
  - c. istotne odrębności postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (specyfika postępowania toczącego się w wyniku odwołania od decyzji organu rentowego, zakres rozpoznania sprawy, zakres związania treścią decyzji zaskarżonej i ewentualnych wcześniejszych decyzji istotnych dla rozstrzygnięcia, możliwość zwrotu akt organowi rentowemu albo uchylecia przez sąd decyzji organu rentowego, strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - w tym zainteresowany; rodzaje orzeczeń, jakie może wydać sąd ubezpieczeń społecznych) - zajęcia typu B (praca na aktach) - 6 godzin;
  - d. prawo ubezpieczeń społecznych (ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników, ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa) - zajęcia typu F (repetitorium) - 1 godzina; liczba przeszkolonych aplikantów: 71; zajęcia odbywały się w terminie od 21 do 22 października 2022 r.;
8. podczas 5 zjazdu aplikantów III rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej: Postępowanie przed sądem I instancji - 4 godziny - Prawo karne materialne - przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, czci i nietykalności cielesnej, przeciwko rodzinie i opiece - zajęcia typu G (kazusy); liczba przeszkolonych aplikantów: 51; zajęcia odbywały się w terminie od 12 do 13 listopada 2022 r.

Tematyka dotycząca przestępstw, którymi pokrzywdzone są wyłącznie osoby starsze, nie jest również bezpośrednio tematem szkoleń aplikantów aplikacji prokuratorskiej i aplikacji uzupełniającej prokuratorskiej. Pośrednio ta tematyka była poruszana w zakresie omawiania problematyki poniżej wymienionych tematów w trakcie poszczególnych zjazdów bloku karnego w 2022 r.:

1. XII rocznik aplikacji prokuratorskiej - przeszkolono 82 osoby:
  - a. w ramach zjazdu 11. (od 7 do 11 lutego 2022 r.): przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece - wybrane zagadnienia ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie - łącznie 3 godziny szkoleniowe;
  - b. w ramach zjazdu 16. (od 11 do 15 lipca 2022 r.): przestępstwa przeciwko mieniu - łącznie 3 godziny szkoleniowe;
  - c. w ramach zjazdu 17. (od 29 sierpnia do 2 września 2022 r.): Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej - łącznie 6 godzin szkoleniowych;
2. XIII rocznik aplikacji prokuratorskiej - przeszkolono 70 osób:
  - a. w ramach zjazdu 4. (od 25 do 29 kwietnia 2022 r.): prawa ofiary przestępstwa, kompensata państwowa, najważniejsze uprawnienia pokrzywdzonego (w tym wynikające z aktów prawa międzynarodowego i Unii Europejskiej) - 2 godziny szkoleniowe;

- b. w ramach zjazdu 9. (17-21 październik 2022 r.): przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu - łącznie 4 godziny szkoleniowe;
- 3. II rocznik aplikacji uzupełniającej prokuratorskiej - przeszkolono 53 osoby:
  - a. w ramach zjazdu 12. (od 12 do 13 lutego 2022 r.): przestępstwa przeciwko mieniu, przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece - wybrane zagadnienia ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie - łącznie 4 godziny szkoleniowe;
  - b. w ramach zjazdu 17. (od 7 do 8 maja 2022 r.): przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej - łącznie 2 godziny szkoleniowe.

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie zgodnie z § 3 Statutu IWS, prowadzi pogłębione badania między innymi w zakresie tworzenia, stosowania, aksjologii i społecznego funkcjonowania prawa. W ostatnich latach Instytut dynamicznie rozwija współpracę międzynarodową. Poza uczestnictwem w międzynarodowych programach, Instytut jest inicjatorem unikatowych, międzynarodowych projektów badawczych.

W drugiej edycji projektu Polish - Hungarian Research Platform (Polsko – Węgierska Platforma Badawcza), prowadzonego w okresie maj – grudzień 2022, jednym z tematów badawczych było zagadnienie prawnej ochrony osób starszych. Celem badawczym naukowców było między innymi wypracowanie legalnej definicji osoby starszej, przygotowanie propozycji zabezpieczeń prawnych i socjalnych oraz ujednoczenia dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej. Wyniki badań powinny dać możliwość weryfikacji adekwatności obowiązujących regulacji prawnych do zabezpieczenia obecnych i przyszłych potrzeb oraz oczekiwań osób starszych. Powyższe może być podstawą do ewentualnych zmian obowiązujących przepisów lub przyjęcia nowych zwiększających jakość i satysfakcję z życia osób starszych.

Centralny Zarząd Służby Więziennej

Realizacja pozostałych działań na rzecz osób starszych - zgodnie z art. 5 ust. 2 Ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz.U. 2015, poz. 1705)

1. Sytuacja demograficzna społeczeństwa i struktura demograficzna według wieku populacji osób starszych, prognozy na kolejne lata oraz implikacje zmian demograficznych dla polityki państwa.

Wg stanu na dzień 31.12.2022 r. liczba osób tymczasowo aresztowanych i skazanych powyżej 60-ego roku życia (61 lat i więcej) wynosiła 3 395, co stanowi 4,77 % populacji wszystkich osadzonych (71 228 osób) oraz 4,82 % populacji tymczasowo aresztowanych i skazanych (70 488 osób).

2. Sytuacja dochodowa, warunki bytu, w tym warunki mieszkaniowe

Podstawowym aktem prawnym dopuszczającym stosowanie niezbędnej pomocy w formie: materialnej, medycznej, edukacyjnej, znalezieniu pracy i zakwaterowania, a także porad prawnych, jest ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (KKW).

Zgodnie z zapisem art. 67 KKW, wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. Dla osiągnięcia tego celu prowadzi się oddziaływania penitencjarne, których najistotniejszą cechą jest indywidualizacja kary pozbawienia wolności. Oznacza to, że wszyscy skazani przyjmowani do zakładów karnych, poddawani są przez kadrę penitencjarną diagnozie i obejmowani, w miarę potrzeb, różnymi formami oddziaływań takimi jak między innymi: praca, programy resocjalizacyjne, kursy i szkolenia zawodowe, nauczanie czy też oddziaływania terapeutyczne.

Pierwsza wstępna weryfikacja sytuacji dochodowej, warunków bytowych, w tym warunków mieszkaniowych następuje już w chwili przyjęcia osadzonego do jednostki penitencjarnej w rozmowie wstępnej. W sytuacji, gdy wychowawca określa deficyty w tym obszarze, rozpoczyna się etap niwelowania stwierdzonych braków. W zakładach karnych i aresztach śledczych pełnią służbę funkcjonariusze zajmujący się obszarem pomocy postpenitencjarnej. Zgodnie z zapisami Kodeksu karnego wykonawczego pomocy udzielają osadzonym również organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego i kuratorzy sądowi. Ustawa rozszerza krąg podmiotów uprawnionych do

świadczenia takiej pomocy, wskazując na stowarzyszenia, fundacje, organizacje, a także kościoły i inne związki wyznaniowe, jak również osoby godne zaufania. Osadzeni mają więc możliwość uczestniczenia w spotkaniach z przedstawicielami instytucji specjalizujących się w pomocy osobom starszym, a w szczególności z pracownikami właściwych ośrodków pomocy społecznej, fundacji stowarzyszeń, instytucji oraz innych podmiotów zewnętrznych zajmujących się problematyką osób powyżej 60 roku życia. Zakłady karne i areszty śledcze obejmują osadzonych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej pomocą, (m.in. z uwagi na stan zdrowia, ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, bezdomności, trudności w znalezieniu zatrudnienia po zwolnieniu) okresem, o którym mowa w art. 164 § 1 Kkw tj. programem przygotowania do wolności. W ww. działaniach uczestniczy właściwy kurator zawodowy, a dodatkowo w tych przedsięwzięciach mogą współdziałać stowarzyszenia, fundacje, organizacje oraz instytucje, których celem działania jest realizacja zadań readaptacyjnych, jak również kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania. W 2021 r. 128 skazanym seniorom udzielono pomocy w tej formie oddziaływań, a w 2022 r. ww. formą pomocy objęto 153 osoby.

Na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (Dz. U. 2019 r. poz. 683) osadzeni mogą korzystać ze środków finansowych Funduszu, w przypadku braku możliwości korzystania ze środków budżetowych, między innymi na pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy (7 przypadków w 2022 r. na kwotę 1 170,00 zł), pokrywanie kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie (w 2022 r. zrealizowano 161 takich transportów na kwotę 90 997,02 zł - w tym dla osób z niepełnosprawnościami), pokrywanie kosztów związanych z organizacją i udzielaniem pomocy rzeczowej w formie między innymi środków czystości i higieny osobistej, leków, środków opatrunkowych i sanitarnych, wyrobów medycznych, w tym protez, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.

W 2022 r. kontynuowano realizację zadań z zakresu przygotowania osadzonych (w tym również seniorów) do readaptacji społecznej wynikających z Kodeksu karnego wykonawczego oraz przepisów wykonawczych. Przedsięwzięcia te dotyczyły m.in. udzielania pomocy w zapewnieniu miejsca zamieszkania lub zakwaterowania, interwencje w sprawie utrzymania dotychczasowego mieszkania lub uzyskania lokalu z zasobów gminy, umieszczenia w schroniskach dla bezdomnych czy skierowania do domów pomocy społecznej. W 2022 r. 234 osadzonych uzyskało orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, 74 o niezdolności do zatrudniania (rentę chorobową) i 31 rentę socjalną. W przypadku 11 osób wszczęto ww. działania, a orzeczenia wpłyną w 2023 r. Ponadto 72 osadzonych zostało umieszczonych w Domach Pomocy Społecznej po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania.

W 2022 r. Służba Więzienna odnotowała 269 interwencji w sprawie utrzymania dotychczasowego mieszkania lub pozyskania nowego w przypadku seniorów. Skazani objęci programem wolnościowym w trybie art. 164 Kkw mogą ubiegać się również o pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania - z tej formy pomocy skorzystało 11 osadzonych i wydatkowano na ten cel ponad 20 400 zł. Osadzeni, którzy spełniają określone przepisami wymogi, mogą również otrzymać pomoc w zakresie okresowych dopłat do bieżących zobowiązań wynikających z utrzymania lokalu mieszkalnego (m. in. za czynsz, energię, wodę, gaz, opał, odbiór nieczystości itp.) takiego wsparcia udzielono 71 razy na kwotę ok. 10.437,68 zł, w tym osadzonym seniorom.

3. Aktywność zawodowa

W odniesieniu do aktywności zawodowej seniorów należy stwierdzić, że o ile tylko są tym zainteresowani i pozwala im na to stan zdrowia, kierowani są do zatrudnienia oraz podlegają szkoleniom kursowym. W przypadku kierowania skazanych do pracy jedynym ograniczeniem jest zdolność skazanego do wykonywania pracy, którą określa lekarz zgodnie z art. 121 § 6 Kkw. Zgodnie z potrzebami lekarz określa również rodzaj, warunki i czas pracy.

W 2022 r. 51 skazanych seniorów uczestniczyło w kursach i szkoleniach zawodowych realizowanych finansowanych z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Fundusz Sprawiedliwości. Natomiast 31 osadzonych z ww. grupy uczęszczało do Centrów Kształcenia Ustawicznego (stan na 31.12.2022 r.) podwyższając poziom wykształcenia i kwalifikacje zawodowe.

Skazani seniorzy podejmowali również aktywność zawodową. W zeszłym roku 566 osadzonych było zatrudnionych odpłatnie, a 1160 nieodpłatnie.

4. Sytuacja rodzinna i struktura gospodarstw domowych

Długotrwała izolacja powoduje ciągłe i niekorzystne następstwa psychiczne i społeczne. Osadzenie w jednostkach penitencjarnych wywołuje u skazanych proces prizonizacji, czyli uwięziennienia, który definiuje się jako stan bardzo dobrego przystosowania do warunków panujących w zakładzie karnym, połączony z lękiem przed życiem na wolności. W związku z tym mają oni duże problemy w odnalezieniu się w społeczeństwie i powrotem do rodziny.

Ważnym aspektem oddziaływań kierowanych do osób pozbawionych wolności jest możliwość poprawy lub nawet odbudowania kontaktów z osobami bliskimi. Skazani, u których zdiagnozowano taki deficyt mają możliwość uczestniczenia w profesjonalnych zajęciach niwelujących stwierdzone u nich dysfunkcje społeczne. Dzięki dobrowolności uczestnictwa jak i odpowiedniej pracy motywującej skazanych, kadra Służby Więziennej daje im szansę na zmianę dotychczasowego stylu życia. Dlatego tak ważne jest kontynuowanie podjętych już działań w jednostkach penitencjarnych przez instytucje zewnętrzne i przez środowisko otwarte. Skazani mogą skorzystać z pełnej oferty programów resocjalizacyjnych, zajęć kulturalno-oświatowych, w ramach których organizowane są spotkania z osobami najbliższymi. Służba Więzienna kładzie duży nacisk na pracę ze sprawcami przemocy domowej. Dedykowane są im rekomendowane programy: Stop przemocy - druga szansa i Duluth. W prowadzonych oddziaływaniach w ww. obszarze biorą udział na równych prawach wszyscy skazani, w tym seniorzy.

Służba Więzienna w ramach prowadzonych oddziaływań realizuje szereg programów readaptacyjnych, w tym programy korekcyjno-edukacyjne. W ramach tych zajęć, uczestnicy zapoznawani się m.in. ze zjawiskiem przemocy, w tym przemocy wobec różnych grup społecznych, np. osób starszych, oraz sposobami przeciwdziałania zachowaniom przemocowym. Programy te są skierowane głównie do osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności m.in. z art. 207 Kk. W ramach tych działań w 2022 r. zrealizowano łącznie 1581 edycji programów korekcyjno-edukacyjnych ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy, a do udziału w programach przystąpiło łącznie: 14.208 osadzonych (głównie mężczyzn).

W celu ułatwienia kontaktu z osobami najbliższymi skazani mogą korzystać z komunikatorów internetowych i rozmawiać przez Internet poza limitem widzeń wynikających z Kodeksu karnego wykonawczego, oraz wystąpić z wnioskiem do dyrektora jednostki penitencjarnej o udzielenie dodatkowego widzenia.

5. Stan zdrowia i jego uwarunkowania oraz jakość życia związana ze zdrowiem, w tym dostępność do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych

Więzienna służba zdrowia realizuje nałożony na Służbę Więzienną ustawowy obowiązek zapewnienia opieki zdrowotnej osobom pozbawionym wolności, w tym osadzonym starszym. Opieka zdrowotna obejmuje świadczenia zdrowotne udzielane w podmiotach leczniczych jednostek penitencjarnych jak i organizację świadczeń udzielanych w podmiotach pozawięziennych. Świadczenia opieki zdrowotnej udzielane osobom pozbawionym wolności finansowane są w całości z budżetu państwa, z części pozostającej w dyspozycji Ministra Sprawiedliwości. Wszelkie wydatki związane z utrzymaniem odpowiednich warunków, jakie winny spełniać pomieszczenia podmiotów leczniczych dla osób pozbawionych wolności, wyposażenie w sprzęt medyczny, zaopatrzenie w wyroby medyczne pokrywane są z budżetu więziennictwa.

W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonują podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Są nimi ambulatoria z izbami chorych oraz szpitale więzienne. W ramach tych podmiotów działają oddziały szpitalne, gabinety lekarskie we wszystkich jednostkach, gabinety stomatologiczne, pracownie diagnostyczne, pracownie rehabilitacji i fizykoterapii oraz apteki zakładowe. Szczegółowe warunki jakie powinny spełniać te obiekty określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U.2012, poz.808 z późn. zm.) oraz pozostałe przepisy w tym zakresie. Jednostki, w których funkcjonują szpitale więzienne personel medyczny zapewnia całodobową opiekę medyczną. W pozostałych jednostkach kadra medyczna jest obecna w godzinach pracy administracji i zapewnia osadzonym ambulatoryjną opiekę medyczną. W czasie, kiedy w jednostce

nie ma kadry medycznej więziennictwo korzysta ze świadczeń Zespołów Ratownictwa Medycznego. Osoby pozbawione wolności, w tym osoby starsze, mają zagwarantowany dostęp do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych, leków, artykułów sanitarnych, wyrobów medycznych, w tym protez i środków pomocniczych.

W 2022 r. w oddziałach szpitali więziennych przebywało 6 525 pacjentów, w pozawięziennych podmiotach leczniczych hospitalizowano 5 051 pacjentów. W podmiotach więziennych w trybie ambulatoryjnym miało miejsce 983 377 wizyt u lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz konsultacji specjalistycznych, w pozawięziennych podmiotach leczniczych udzielono 28 569 takich świadczeń. Szczegółowa liczba świadczeń medycznych przekazywana jest corocznie do GUS drukiem MS ZK-7.

Więzienne podmioty lecznicze współdziałają z podmiotami pozawięziennymi w przypadkach wymienionych w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, tj. w przypadkach konieczności natychmiastowego udzielania świadczeń w przypadkach zagrożenia życia lub zdrowia, konieczności przeprowadzania specjalistycznych badań, leczenia lub rehabilitacji, konieczności przeprowadzenia badań diagnostycznych z powodu braku specjalistycznego sprzętu (np. tomografia, MRI i inne) lub w czasie przepustki. Powyższe rozwiązania poza priorytetem ratowania zdrowia i życia pozwalają na zapewnienie osadzonemu wysokospecjalistycznych świadczeń, których realizacja w więziennych podmiotach leczniczych jest niemożliwa lub nieuzasadniona ekonomicznie ze względu na niewielką liczbę wysokospecjalistycznych świadczeń w ciągu roku, które nie uzasadniałyby ewentualnego utrzymania kadry, sprzętu czy placówek szpitalnych w penitencjarnej służbie zdrowia. W przypadku braku możliwości zapewnienia adekwatnej opieki zdrowotnej możliwe jest wystąpienia do sądu penitencjarnego o udzielenie osadzonemu przerwy w odbywaniu kary lub uchylenia środka zapobiegawczego (tymczasowego aresztowania).

W więziennych podmiotach leczniczych przestrzegane są prawa pacjenta określone w ustawie z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U.2012.159 z późn. zm.), z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z przepisów Kodeksu karnego wykonawczego.

Kontakt z lekarzem podstawowej opieki zdrowotnej odbywa się z inicjatywy osadzonego, natomiast badania diagnostyczne, konsultacje specjalistyczne lub leczenie szpitalne wymagają skierowania lekarskiego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy osadzony przy przyjęciu do aresztu śledczego lub zakładu karnego jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie dalszego postępowania, w tym umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w niezbędne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz wydaje inne zalecenia dotyczące np. odstępstw od rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania z dnia 23 grudnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 2848) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z dnia 23 grudnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. Poz. 2847). W przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia lekarz może ustalać adekwatne wyżywienie (diety lecznicze).

Ponadto, przy rozmieszczeniu osadzonych poza faktem, że osadzony jest osobą z niepełnosprawnościami, starsza lub niedołążną bierze się pod uwagę między innymi:

- decyzje klasyfikacyjną
- konieczność zapewnienia osadzonemu całodobowej opieki lekarskiej (zaplecze szpitalne) z przyczyn innych niż niepełnosprawność
- umożliwienie kontaktu z rodziną
- uwzględnienie miejsca zamieszkania osadzonego, co ma szczególne znaczenie w przypadku zbliżającego się końca kary i wiążącą się z tym koniecznością odwiezienia osadzonego transportem Służby Więziennej do miejsca zamieszkania po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej
- wykonanie poleceń organów dysponujących związanych z realizacją czynności procesowych
- konieczność zapewnienia osadzonym bezpieczeństwa osobistego
- konieczność zapewnienia bezpieczeństwa epidemiologicznego związanego ze stanem zagrożenia epidemicznego.

Wśród osadzonych w aresztach śledczych i zakładach karnych są prowadzone działania z zakresu promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym. Upowszechnia się wiedzę na temat zdrowia psychicznego, kształtowania zachowań i stylu życia korzystnych dla zachowania dobrej kondycji psychofizycznej. Podejmowane działania edukacyjne zmierzają do tego, aby każda osoba pozbawiona wolności rozumiała, że jest odpowiedzialna za swoje zdrowie, chciała i umiała je chronić oraz starała się utrzymywać w dobrym stanie. Szkolenia i zagadnienia uwrażliwiające funkcjonariuszy i pracowników cywilnych na aspekty związane z szeroko pojętym stanem zdrowia osób pozbawionych wolności, w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych realizowane są systematycznie na różnych poziomach edukacyjnych (np. szkolenia wstępne, oficerskie i podoficerskie, kursokonferencje, odprawy penitencjarno-ochronne).

Opieka zdrowotna nad osobami starszymi pozbawionymi wolności z zaburzeniami psychicznymi realizowana jest w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej, zwłaszcza psychiatrycznej. Lekarze psychiatry zatrudnieni w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności udzielają świadczeń zdrowotnych z zakresu pomocy doraźnej, ambulatoryjnej i szpitalnej. Całodobowa opieka psychiatryczna jest dostępna jedynie w jednostkach dysponujących szpitalnymi oddziałami psychiatrycznymi, które funkcjonują w: Areszcie Śledczym w Krakowie, Zakładzie Karnym nr 1 w Łodzi, Areszcie Śledczym w Poznaniu, Areszcie Śledczym w Szczecinie i Areszcie Śledczym w Radomiu. Bieżąca dostępność do lekarza psychiatry jest zapewniana także w aresztach śledczych i zakładach karnych, w których taki specjalista nie jest zatrudniony. Wówczas osoby pozbawione wolności są konsultowane przez lekarzy psychiatrów w ramach współpracy z innym więziennym podmiotem leczniczym lub pozawięziennymi placówkami ochrony zdrowia.

W ramach więziennictwa funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym nr 1 w Łodzi i Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, do których są kierowani osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający z powodu stanu ogólnego, wieku lub niepełnosprawności długotrwałej hospitalizacji.

6. Dostępność i poziom usług socjalnych, w tym opiekuńczych

W ostatniej fazie życia dla człowieka niezbędne jest zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa emocjonalnego, przynależności, życzliwości, afirmacji siebie i świata, a także uznania i bycia użytecznym. Część z tych potrzeb jest przeżywana intensywniej niż na wcześniejszych etapach życia. W tym wypadku ogromną rolę mogą odgrywać zindywidualizowane oddziaływania penitencjarne, np. odbywanie kary w systemie terapeutycznym lub programowanego oddziaływania, udział w programach readaptacyjnych. Podczas wykonywania tymczasowego aresztowania oraz odbywania kary pozbawienia wolności osadzeni seniorzy mają zapewniony dostęp do usług socjalnych, w tym opiekuńczych. Realizowany jest on poprzez zapewnianie odpowiednich warunków socjalno-bytowych, zgodnych z regulacjami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Zapewnienie dostępu do stosownych usług socjalnych i opiekuńczych po opuszczeniu warunków izolacji penitencjarnej realizowane jest poprzez indywidualne ustalanie potrzeb postpenitencjarnych i ich zabezpieczanie w ramach indywidualnego programu readaptacji społecznej opracowywanego we współpracy z kuratorem sądowym w następstwie objęcia osadzonego okresem, o którym mowa w art. 164 §1 Kkw. W jednostkach penitencjarnych corocznie organizowane są spotkania osadzonych z pracownikami socjalnymi gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej mające na celu zaznajomienie osadzonych z przepisami dotyczącymi możliwości uzyskania pomocy w ośrodkach pomocy społecznej przez nich samych oraz członków ich rodzin.

Osoby starsze mogą korzystać z oferty realizowanej na terenie jednostek organizacyjnych. Osadzeni mają możliwość uczestnictwa w spotkaniach z przedstawicielami instytucji wyspecjalizowanych w pomocy osobom niepełnosprawnym i starszym, a w szczególności z pracownikami właściwych ośrodków pomocy społecznej, fundacji, stowarzyszeń, instytucji oraz innych podmiotów zewnętrznych zajmujących się problematyką osób niepełnosprawnych. W 2022 r. funkcjonowało 1107 porozumień zawartych przez dyrektorów zakładów karnych i aresztów śledczych z podmiotami zewnętrznymi w zakresie współpracy w obszarze resocjalizacji. Część z nich swoim zakresem działania obejmowała pomoc osadzonym starszym lub z niepełnosprawnościami.

7. Sytuacja osób niepełnosprawnych i ich opiekunów

W celu nabycia podstawowej wiedzy dotyczącej komunikacji z osobą niepełnosprawną oraz wypracowania adekwatnych i skutecznych zasad postępowania z osobami niepełnosprawnymi na stronie intranetowej Służby Więziennej udostępniono do wykorzystania służbowego podręcznik Judy Cohen pt. „Praktyczny poradnik savoir- vivre wobec osób niepełnosprawnych” oraz przekazano przydatne linki do filmów instruktażowych w ww. obszarze. Korzystają z niego funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej oraz są one również udostępniane osadzonym.

Skazanym i tymczasowo aresztowanym niepełnosprawnym fizycznie, których stan zdrowia lekarz ocenił jako uniemożliwiający samodzielne funkcjonowanie oraz wymagającym opieki i pomocy innych osób, zapewniano pomoc innych osadzonych posiadających odpowiednie kwalifikacje, zatrudnionych jako opiekunowie osób niepełnosprawnych. W tym celu zrealizowano szkolenia zawodowe skazanych pod nazwą „Opiekun osoby starszej lub niepełnosprawnej”. W ramach ww. działań uczestniczyło w 2022r. 284 osadzonych, a w 2021 odpowiednio 323. Były one realizowane w ramach szkoleń finansowanych z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. W tym obszarze w 2022 r. na terenie jednostek penitencjarnych 37 skazanych zatrudnionych było odpłatnie i 12 nieodpłatnie na stanowisku opiekuna osób starszych lub niepełnosprawnych.

8. Aktywność społeczna i obywatelska

Seniorzy na zasadach ogólnych, a więc właściwych dla wszystkich osadzonych, mogą uczestniczyć w różnego rodzaju przedsięwzięciach mających na celu kształtowanie aktywności społecznej i obywatelskiej.

Osadzeni mający czynne prawo wyborcze, w tym osoby powyżej 60 r.ż., mają zapewnione prawo przysługujące obywatelom, które gwarantuje im możliwość udziału w głosowaniu i oddania głosu na swojego kandydata do organów przedstawicielskich państwa, Parlamentu Europejskiego, organów samorządu terytorialnego, bądź w referendum.

Skazani korzystają również z oferty resocjalizacyjnej kierowanej do nich przez podmioty zewnętrzne takie jak m. in. fundacje, stowarzyszenia, instytucje, kościoły, związki wyznaniowe czy też osoby godne zaufania. Zgodnie z obowiązującymi przepisami dyrektorzy jednostek penitencjarnych mają obowiązek podpisania porozumień z ww. podmiotami w celu ustalenia zasad współpracy. W 2022 r. funkcjonowało około 1 107 takich porozumień z podmiotami, o których mowa w art. 38 i 41 §2 Kkw.

Skazani motywowani są do podejmowania inicjatyw na rzecz społeczności więziennej jak i skierowanych na zewnątrz. Biorą udział w zajęciach teatralnych, muzycznych, dyskusyjnych klubach książki, spotkaniach z ciekawymi ludźmi, meetingach AA i AN oraz inicjatywach i przedsięwzięciach charytatywnych. Ww. skazanym umożliwia się korzystanie ze stanowisk komputerowych z dostępem do wybranych serwisów, w tym do Biuletynu Informacji Publicznej SW.

9. Aktywność edukacyjna i kulturalna

W jednostkach penitencjarnych w 2022 r. prowadzono różnorodną działalność kulturalno- oświatową i sportową skierowaną do osadzonych przebywających w izolacji, w tym również osób w podeszłym wieku. Zajęcia prowadzone są między innymi w 1064 salach i świetlicach w całej Polsce.

Skazani we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych mogą korzystać z pełnej oferty dostosowanych do potrzeb zajęć dodatkowych takich jak między innymi przedstawień teatralnych, koncertów muzycznych czy organizowanych konkursów. Mieli także możliwość zwiedzania wystaw tematycznych realizowanych na terenie jednostek organizacyjnych jak i poza nimi. Prowadzone są również koła zainteresowań, w których osadzeni mogą poszerzać swoje horyzonty poznawcze. W jednostkach penitencjarnych organizowane są wykłady edukacyjne prowadzone m.in. przez: Instytut Pamięci Narodowej, muzea, biblioteki, itd. Organizowane są także spotkania z ciekawymi ludźmi, autorskie programy i zajęcia mające na celu poszerzenie horyzontów myślowych i zainteresowań własnych osadzonych. Za zgodą dyrektora jednostki penitencjarnej senior może także realizować swoje zainteresowania, pasje lub hobby na zasadach indywidualnych. W 2022 r. funkcjonowało około: 80 pracowni plastycznych, 35 pracowni muzycznych oraz 80 czytelni. W bibliotekach więziennych istnieje możliwość zamawiania książek na podstawie udostępnianego do celi mieszkalnej katalogu, co jest

szczególnie istotne w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchu. W 2022 r. 103 biblioteki oferowały możliwość dostępu do audiobooków, co jest istotne dla osób w podeszłym wieku mających niejednokrotnie problemy ze wzrokiem. Wielu seniorów korzysta z zasobów bibliotek więziennych. We wszystkich jednostkach penitencjarnych regułą jest emitowanie słuchowisk za pomocą radiowęzła. Ww. słuchowiska pełnią przede wszystkim funkcje edukacyjne, poznawcze i informacyjne.

W 2022 r. zrealizowano 69 programów wprost dedykowanych do osadzonych starszych, w których wzięło udział 542 osoby. Ponadto skazani korzystają z pełnej oferty programowej w zakładach karnych i aresztach śledczych. W 2022 r. przeprowadzono 7165 programów dla 76 577 osadzonych z poniżej wymienionych obszarów:

- przeciwdziałania agresji i przemocy,
- przeciwdziałania uzależnieniom oraz nadużywaniu alkoholu lub używaniu narkotyków,
- przeciwdziałania prokryminalnym postawom,
- aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia,
- kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych,
- integracji rodzin,
- zapobiegania negatywnym skutkom izolacji, zwłaszcza wobec skazanych odbywających długoterminowe kary pozbawienia wolności.

W ww. programach wzięło udział 1949 seniorów. W celu redukcji najczęstszych deficytów w populacji osób pozbawionych wolności, Biuro Penitencjarne implementowało trzy programy readaptacyjne ukierunkowane na przeciwdziałanie przemocy i agresji - Trening Zastępowania Agresji - ART, program dla sprawców przemocy wg modelu Duluth oraz Stop przemocy - druga szansa. Powyższe oferty programowe są kierowane do osadzonych, którzy są skazani m.in. z art. 207 Kodeksu karnego oraz takich, których zgromadzona dokumentacja osobopoznawcza wskazuje na możliwość stosowania zachowań agresywnych i przemocowych. Poza ww. programami, więziennictwo w ramach wymiany z norweską służbą więzienną, adoptowało program „Motywator”, który ukierunkowany jest na wzbudzenie w populacji osadzonych motywacji do konstruktywnej zmiany osobistej. Udział w tym programie wiąże się z wzmacnianiem motywacji i zaangażowania osadzonych do korzystania z więziennej oferty penitencjarnej i terapeutycznej.

10. Aktywność sportowa i rekreacyjna

Aktywność rekreacyjna i sportowa seniorów podczas pobytu w warunkach izolacji penitencjarnej nie jest w żaden sposób ograniczana, za wyjątkiem przeciwwskazań lekarskich. Poza ogólnodostępnymi zajęciami sportowymi, w jednostkach organizowane są zajęcia sportowe dedykowane seniorom, których celem jest ich aktywizacja ruchowa. Oprócz siłowni wewnętrznych w jednostkach penitencjarnych funkcjonują także tzw. zielone siłownie, czyli wyodrębnione na wolnym powietrzu place dostosowane do umiarkowanej aktywności rekreacyjno-ruchowej. Około 670 punktów z ww. urządzeniami zlokalizowane są na polach spacerowych, a ok. 60 w innych miejscach na terenie jednostek penitencjarnych, z czego około 120 jest dostosowanych do potrzeb osób z obniżoną motoryką. Ponadto w ofercie znajdują się zajęcia dedykowane wprost do osób starszych uwzględniając ich potrzeby i potencjał, co często przekłada się na prowadzenie zajęć o niskim stopniu obciążenia fizycznego np. zajęcia nordic walking, gimnastyka, joga.

Równe traktowanie i przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na wiek

Służba Więzienna realizując oddziaływania penitencjarne przestrzega zasad równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. Osadzeni seniorzy są traktowani w sposób humanitarny, z poszanowaniem ich uprawnień oraz ograniczeń wynikających z wieku, stanu zdrowia psychofizycznego oraz kompetencji psychospołecznych. W ramach obowiązujących regulacji są integrowani z pozostałą populacją osadzonych.

W celu przeciwdziałania ewentualnej dyskryminacji bądź nierównemu traktowaniu seniorów, w jednostkach penitencjarnych funkcjonariusze i pracownicy (w szczególności pełniący służbę w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi) stale poszerzają swoją wiedzę w trakcie różnorodnych szkoleń. Kursy te były realizowane z pomocą podmiotów zewnętrznych. W 2022 r. przeszkolono 7641 funkcjonariuszy wszystkich pionów Służby Więziennej, a w 2021 odpowiednio 8529 osób. Działania obejmujące walkę z dyskryminacją z uwagi na wiek i posiadaną niepełnosprawność prowadzone są również wśród osadzonych. W 2022 r. zorganizowano wiele spotkań i prelekcji o tej tematyce, w których

udział wzięło około 1 800 osadzonych.

Przedstawiona informacja pozwala stwierdzić, że grupa osadzonych w wieku senioralnym, tj. powyżej 60 roku życia, jest grupą, wobec której więziennictwo wypełnia swoje ustawowe podstawowe obowiązki. Co więcej, aktywność jednostek penitencjarnych wraz ze wzrostem populacji osadzonych seniorów, jest w tym zakresie intensyfikowana. Niemniej jednak niezwykle ważnym aspektem z punktu widzenia oddziaływań penitencjarnych jest zaspokojenie potrzeb skazanego i przygotowanie go do życia na wolności. Wiek senioralny jest źródłem utraty zdolności adaptacyjnych jednostki na płaszczyźnie biologicznej, psychicznej i społecznej, dlatego ważna jest indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności wobec tej grupy skazanych. Przez ten pryzmat w 2022 r. w podległych jednostkach penitencjarnych, dobierano środki i oddziaływania penitencjarne, terapeutyczne i rehabilitacyjne wobec tej grupy osób. Sytuacja panującej w Polsce pandemii spowodowała zintensyfikowanie działań pomocowych w formie indywidualnej lub w bardzo małych grupach z uwagi na konieczność zachowania reżimu sanitarnego.

Wnioski i rekomendacje zawarte w „Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2020” opublikowanej przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, które zalecają prowadzenie działań mających na celu m.in.:

1. Zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, dostosowanych do potrzeb osób starszych, w tym teleopieki i telemedycyny,
2. Wsparcie niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów w codziennym funkcjonowaniu, z wykorzystaniem nowych technologii,
3. Likwidowanie barier funkcjonalnych w pełnym udziale osób starszych w życiu społecznym i publicznym oraz wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego wśród osób starszych, w tym z wykorzystaniem e-produktów/usług,
4. Organizowanie zajęć, szkoleń, kursów itp. umożliwiających nabywanie nowych umiejętności i kompetencji wśród osób starszych oraz wzmacniających ich pozycję w środowisku lokalnym oraz na rynku pracy,
5. Organizowanie przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym, rekreacyjnym w celu zagospodarowania czasu wolnego osób starszych oraz wzmacniania integracji wewnątrz - i międzypokoleniowej,
6. Kształtowanie pozytywnego wizerunku osób starszych w społeczeństwie oraz wykorzystanie ich potencjału, wiedzy i doświadczenia w ramach np. wolontariatu na rzecz społeczności lokalnej,
7. Przeciwdziałanie przemocy i dyskryminacji wobec osób starszych.

są realizowane przez Służbę Więzienną. Analiza przedstawionych w niniejszym opracowaniu danych pozwala stwierdzić, że więziennictwo podejmuje szereg inicjatyw mających za zadanie wspieranie tej grupy osób pozbawionych wolności.

Wnioski i rekomendacje dotyczące przyszłych zadań i inicjatyw, które należy podjąć w celu kształtowania warunków godnego i zdrowego starzenia się

Aktualne pozostają wnioski zawarte w analizie za 2022 r. w zakresie dokładania dużej staranności w doborze innych osadzonych do wspólnego zakwaterowania w celi mieszkalnej z seniorami, gdzie liczebność tych cel nie powinna być zbyt znaczna. Ponadto konieczne jest także prowadzenie stałego rozpoznania nastrojów wśród osadzonych przebywających z osobami w wieku senioralnym, by zapobiegać zachowaniom dyskryminacyjnym, a nawet przemocowym czy agresywnym względem nich. Bardzo dobrym rozwiązaniem, jest możliwość kwaterowania seniorów lub zapewniania im pomocy przez innych osadzonych posiadających odpowiednie kwalifikacje z zakresu udzielania pomocy w codziennej egzystencji osobom starszym (postępowanie to ma już zastosowanie w § 55 ust. 3 zarządzenia nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych).

Należy podkreślić, że znacząco wzrosła liczba funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Służby Więziennej, która została poddana wszechstronnym szkoleniom z zakresu m.in. gerontologii resocjalizacyjnej. Istotnym jest aby, w przypadku utrzymującego się wzrostu populacji seniorów przebywających w więzieniach, stale monitorować stan opieki medycznej nad tą grupą osadzonych. Skazani w wieku powyżej 60 lat generują konieczność zapewnienia wyższych nakładów finansowych na opiekę medyczną oraz większe zapotrzebowanie na specjalistyczne porady lekarskie, długotrwałe

leczenie farmakologiczne, zapewnienie im opieki pielęgnacyjnej, a także zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne oraz środki pomocnicze.

Z uwagi na to, że postawa wycofania i bierności osadzonych seniorów wzmaga u nich brak poczucia wartości, umacnia negatywny bilans życia, co w konsekwencji może negatywnie rzutować na ich stan zdrowia psychofizycznego, kadra penitencjarna winna zwracać większą uwagę na to, jak ta grupa osadzonych funkcjonuje w warunkach izolacji penitencjarnej. Należy też obejmować ich w miarę potrzeby pełnym wachlarzem oddziaływań penitencjarnych (terapia, programy, zajęcia kulturalno-oświatowe, sportowe i inne). To, co wydaje się ważne w perspektywnym myśleniu w zakresie doskonalenia podejmowanych oddziaływań, to stworzenie indywidualnego podejścia dla konkretnej grupy więźniów, ze szczególnym uwzględnieniem skazanych w wieku senioralnym. Starość nie da się uniknąć, gdyż jest kolejnym etapem rozwoju człowieka, nie można także wykluczyć czynników ryzyka zaburzeń pojawiających się częściej w tym okresie życia. Należy jednak podejmować wszelkie działania profilaktyczne i diagnostyczne, mające na celu podtrzymanie lub poprawienie jakości - standardu życia osób starszych. Ważne jest także zabezpieczenie ich przed poczuciem osamotnienia, wykluczenia społecznego i marginalizacji.

Praca ze skazanym seniorem w celu przygotowania go do poprawnego funkcjonowania w społeczeństwie po zwolnieniu z zakładu karnego winna uwzględniać utrzymanie, usprawnienie, a niekiedy nawiązanie więzi społecznych. Będzie to możliwe tylko w przypadku włączenia w ich realizację, jeszcze w trakcie wykonywania kary, organizacji pozarządowych, kuratorów sądowych, lokalnych placówek pomocowych, a także, jeśli to możliwe i bliskich osadzonego.

W przypadku seniorów, silniej niż w stosunku do innych grup więźniów, odczuwalny jest brak instytucjonalnego powiązania i wsparcia w procesie readaptacyjnym ze strony podmiotów funkcjonujących na wolności. Dlatego wskazane jest nawiązanie współpracy pomiędzy jednostkami penitencjarnymi, a organizacjami zewnętrznymi w celu przygotowania skazanym seniorom łatwiejszego powrotu do społeczeństwa. Szczególną troską powinno się obejmować grupę osób w wieku zaawansowanej starości, tj. po 75. roku życia, które są niejednokrotnie bez wsparcia rodziny, miejsca zamieszkania, z potrzebami leczenia specjalistycznego na wolności.

Analizując przedstawione dane należy stwierdzić, że Służba Więzienna stwarza warunki do zapewnienia osobom starszym szerokiej partycypacji społecznej, profilaktyki zdrowotnej, aktywnej polityki emerytalnej oraz organizowania sieci dostępnych usług zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych i integracyjnych.

W dalszym ciągu należy prowadzić działania zmierzające do poprawy jakości, warunków i bezpieczeństwa życia osób starszych, szkolenia zarówno funkcjonariuszy jak i osadzonych w zakresie poprawy wizerunku osoby starszej i akceptacji zjawiska starości.

Istotnym jest również dalsze zaangażowanie Służby Więziennej w realizację kolejnych działań polityki społecznej wobec osób starszych we współpracy ze wszystkimi instytucjami oraz partnerami społecznymi oraz zapewnienie w dalszym ciągu uczestnictwa w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej i religijnej w oparciu o podpisane porozumienia. Przełoży się to niewątpliwie na tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, prowadzenia działań edukacyjnych i co najważniejsze do zwiększenia bezpieczeństwa fizycznego - przeciwdziałanie przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych.

2.13 Ministerstwo Zdrowia

I. Stan opieki zdrowotnej dedykowanej osobom starszym

Osoby starsze należą do grupy pacjentów, która ze względu na częste występowanie kilku chorób przewlekłych jednocześnie, wymaga w wielu przypadkach świadczeń opieki zdrowotnej z różnych zakresów. Niezwykle istotne jest zapewnienie tym osobom dostępu do kompleksowej i skoordynowanej opieki, która odpowiadałaby na ich potrzeby, kładąc nacisk na działania zapobiegawcze.

ŚWIADCZENIA UDZIELANE OSOBOM STARSZYM W 2022 R. Podstawowa opieka zdrowotna (POZ)

W 2022 r. w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej wprowadzone zostały rozwiązania, które zwiększyły dostęp do tychże świadczeń.

Umożliwiły one:

- **wykonanie badań w ramach profilaktyki chorób układu krążenia** dla osób znajdujących się na liście świadczeniobiorców lekarza podstawowej opieki zdrowotnej u świadczeniodawcy objętego umową o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, **będących w wieku od 35 do 65 roku życia**, u których nie została dotychczas rozpoznana choroba układu krążenia, cukrzyca, przewlekła choroba nerek lub rodzinna hipercholesterolemia i które w okresie ostatnich 5 lat nie korzystały ze świadczeń udzielanych w ramach profilaktyki chorób układu krążenia;
- **uzyskanie porady kompleksowej**, badań diagnostycznych dotychczas zarezerwowanych dla ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, konsultacji specjalistycznych, **w ramach koordynowanej opieki zdrowotnej w podstawowej opiece zdrowotnej w czterech zakresach: kardiologii, diabetologii, endokrynologii, pulmonologii.**

Poniższa tabela przedstawia liczbę pacjentów powyżej 60 roku życia korzystających w 2022 r. ze świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej oraz liczbę udzielonych porad.

Tabela 40 Liczba pacjentów w wieku 60+ korzystających ze świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej oraz liczba porad lekarskich i pielęgniarskich w 2022 r. (stan na dzień 30.05.2023 r.)

OW NFZ	Liczba pacjentów	Porady lekarskie	Porady pielęgniarskie
Dolnośląski	656 562	4 760 417	61 472
Kujawsko-Pomorski	451 188	3 298 016	79 148
Lubelski	477 605	3 582 308	58 924
Lubuski	223 187	1 627 849	21 848
Łódzki	597 829	4 421 065	52 276
Małopolski	694 774	4 646 826	84 550
Mazowiecki	1 133 921	7 190 159	158 775
Opolski	212 743	1 508 364	50 880
Podkarpacki	437 967	3 074 148	67 921
Podlaski	254 647	1 814 576	38 069
Pomorski	483 987	3 372 185	53 965
Śląski	1 019 945	7 252 433	128 839
Świętokrzyski	291 332	2 115 381	59 026
Warmińsko-Mazurski	305 002	2 351 096	40 032
Wielkopolski	745 311	6 002 671	72 617
Zachodniopomorski	393 710	3 094 029	29 758
SUMA	8 379 710	60 111 523	1 058 100

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Według danych podanych powyżej, w 2022r. całkowita liczba pacjentów 60+ korzystających ze świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej wyniosła ponad 8,3 mln osób. Z porad lekarskich skorzystało ponad 60 mln pacjentów, a z porad pielęgniarskich ponad 1 mln.

Opieka geriatryczna

Geriatryka to specjalistyczna dziedzina medycyny, która zajmuje się zdrowiem i chorobami oraz opieką i pomocą osobom w podeszłym wieku⁶⁾. Opieka geriatryczna sprawowana jest m.in. **na oddziałach geriatrycznych**, które realizują całonocową, całodobową opiekę medyczną nad chorymi w wieku starszym. W przedmiotowych oddziałach hospitalizowani są pacjenci w ostrych stanach chorobowych, chorobami przewlekłymi bądź też w celach diagnostycznych.

Tabela 41 Liczba i wartość świadczeń udzielanych w zakresie geriatryka-hospitalizacja

Rozliczający OW NFZ	Kod zakresu świadczeń	Liczba świadczeniodawców	Liczba świadczeń	Wartość świadczeń
Dolnośląski	03.4060.030.02	5	1 382	8 360 662,52 zł
Kujawsko-pomorski	03.4060.030.02	2	1 038	5 457 841,19 zł

⁶⁾ Zgodnie z definicją ustaloną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), 2004

Lubelski	03.4060.030.02	8	2 529	17 816 538,68 zł
Lubuski	03.4060.030.02	2	1 037	5 179 858,75 zł
Łódzki	03.4060.030.02	2	646	3 687 946,21 zł
Małopolski	03.4060.030.02	9	5 684	44 248 068,38 zł
Mazowiecki	03.4060.030.02	8	2 553	16 603 141,96 zł
Opolski	03.4060.030.02	2	1 196	7 570 935,84 zł
Podkarpacki	03.4060.030.02	3	1 581	10 843 642,96 zł
Podlaski	03.4060.030.02	4	910	6 790 170,69 zł
Pomorski	03.4060.030.02	3	1 180	8 670 695,12 zł
Śląski	03.4060.030.02	12	6 263	39 962 545,99 zł
Świętokrzyski	03.4060.030.02	2	1 656	10 241 767,57 zł
Warmińsko-mazurski	03.4060.030.02	1	101	991 766,63 zł
Wielkopolski	03.4060.030.02	2	932	5 842 611,33 zł
Zachodniopomorski	03.4060.030.02	1	316	2 453 316,31 zł
Razem		66	29 004	194 721 510,14 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

W 2022 r. liczba oddziałów geriatrycznych wynosiła **66**. Liczba świadczeń udzielonych w zakresie geriatry - hospitalizacji wyniosła ponad **29 tys.** o łącznej wartości prawie **195 mln zł**.

Należy jednocześnie podkreślić, iż - zgodnie z § 6a rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 listopada 2013 r. *w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 290 z późn. zm.)* - zobowiązano świadczeniodawców udzielających świadczeń w trybie hospitalizacji i hospitalizacji planowej do opracowania i wdrożenia procedury **oceny geriatrycznej** pacjenta (z wyjątkiem oddziałów szpitalnych o profilu pediatrycznym, neonatologicznym oraz położniczo-ginekologicznym). W związku z tym, zgodnie z zarządzeniem Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju leczenia szpitalne oraz leczenie szpitalne – świadczenia wysokospecjalistyczne (obecnie obowiązujące zarządzenie nr 1/2022/DSOZ z dnia 3 stycznia 2022 r. ze zm.), świadczeniodawcy mogą rozliczać świadczenie: *Całościowa ocena geriatryczna*, finansowane w ramach produktu nr 5.53.01.0001499 z katalogu produktów do sumowania, określonego w załączniku nr 1c do zarządzenia. Warunkiem rozliczenia świadczenia jest udokumentowanie przeprowadzenia oceny geriatrycznej przez lekarza geriatrę lub konsultacyjny zespół geriatryczny, udokumentowanie kwalifikacji do świadczenia na podstawie skali VES-13 (wzór stanowi załącznik nr 11a do zarządzenia) oraz prowadzenie dokumentacji dodatkowej – karty całościowej oceny geriatrycznej (wzór określa załącznik nr 11b do zarządzenia).

Tabela 42 Liczba pacjentów i wartość rozliczonych jednostek rozliczeniowych w zakresie świadczenia: *Całościowa ocena geriatryczna*

Nazwa produktu rozliczeniowego	Rok realizacji	Liczba pacjentów	Wartość rozliczonych jednostek rozliczeniowych
Całościowa ocena geriatryczna	2017	11 716	1 733 448 zł
	2018	13 329	2 154 297 zł
	2019	14 522	2 384 361 zł
	2020	8 540	1 465 857 zł
	2021	9 197	1 656 402 zł
	2022	23 930	5 515 825 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Świadczenie „Całościowa opieka geriatryczna” rozliczono w 2022 r. dla prawie 24 tys. pacjentów, a wartość rozliczonych jednostek rozliczeniowych wyniosła ponad 5,5 mln zł (są to największe wartości od 2017 r.). Świadczenia z zakresu geriatry realizowane są również w ramach **ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS)**. W ramach AOS osoby w wieku senioralnym mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej we wszystkich poradniach specjalistycznych dedykowanych pacjentom dorosłym, zgodnie z aktualnymi potrzebami wynikającymi ze stanu zdrowia.

Tabela 43 Liczba i wartość udzielonych porad ambulatoryjnych w zakresie geriatry w 2022 r. (dotyczą pacjentów powyżej 65 r.ż.)

Nazwa zakresu świadczeń	2022 r.
-------------------------	---------

	Liczba zrealizowanych świadczeń	Wartość rozliczonych świadczeń
Świadczenia AOS w zakresie geriatry	67 558	6 334 802 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

W 2022 r. udzielono ponad **67,5 tys.** porad geriatrycznych o łącznej wartości ponad **6 mln zł**. Umowę na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie poradni geriatrycznej miało podpisaną **114 świadczeniodawców**.

Opieka długoterminowa

Opiekę długoterminową definiuje się jako zakres usług udzielanych osobom z ograniczoną fizyczną, psychiczną lub poznawczą zdolnością funkcjonowania, które na skutek tych ograniczeń przez dłuższy czas stają się zależne od pomocy w podstawowych aktywnościach życia codziennego. Opiekę tę można traktować jako całokształt działań medycznych i społecznych polegających na świadczeniu długotrwałej opieki pielęgnarskiej, rehabilitacji, świadczeń terapeutycznych i usług pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz kontynuacji leczenia farmakologicznego i dietetycznego osobom przewlekle chorym i niesamodzielnym, które nie wymagają hospitalizacji w warunkach oddziału szpitalnego. Opieka ta może być udzielana przez opiekunów formalnych (personel medyczny i pracowników pomocy społecznej) lub opiekunów nieformalnych (rodzinę, bliskich, wolontariuszy).⁷⁾

W Polsce pod pojęciem opieki długoterminowej zwykło się rozumieć korzystanie z systemu opieki zdrowotnej (co odzwierciedla również formalne nazewnictwo systemu świadczeń gwarantowanych, gdyż jedynie świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w systemie ochrony zdrowia są udzielane jako „świadczenia opieki długoterminowej”, natomiast świadczenia opiekuńcze udzielane w ramach systemu pomocy społecznej przyjmują formalnie inną nazwę, stosownie do ich rodzaju i zakresu).

Opieka długoterminowa w ramach systemu ochrony zdrowia dedykowana jest osobom przewlekle chorym, których stan zdrowia nie wymaga leczenia w warunkach ostrego oddziału szpitalnego, natomiast powoduje występowanie poważnych deficytów w samoopiece i samopielęgnacji, uniemożliwiających niezależne, samodzielne funkcjonowanie.⁸⁾

Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w ramach opieki długoterminowej są udzielane w warunkach:

- **stacjonarnych** – w **zakładach opiekuńczo-leczniczych (ZOL)** i **zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych (ZPO)**;
- **domowych** – przez **pielęgniarki opieki długoterminowej** i **zespół długoterminowej opieki domowej**.⁹⁾

Zgodnie z danymi z Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą, według stanu na 31.12.2022 r. w Polsce funkcjonowało **461 zakładów opiekuńczo-leczniczych** i **211 pielęgnacyjno-opiekuńczych (ZOL/ZPO)**¹⁰⁾, dysponujących **34 434 łóżkami**.

Tabela 44 Liczba i wartość świadczeń udzielonych w ramach opieki długoterminowej na rzecz pacjentów powyżej 60 roku życia

Tryb udzielania świadczeń	Liczba świadczeniodawców	Liczba świadczeń	Wartość świadczeń
Opieka długoterminowa domowa	1 073	2 350 821	653 113 134 zł
Opieka długoterminowa stacjonarna	441	47 932	1 490 387 072 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Wartość **świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej** udzielonych w 2022 r. dla osób 60+ wyniosła w obu trybach ponad 2,1 mln zł, natomiast nakładów na koszty tych

⁷⁾ Na podstawie m.in. definicji WHO i OECD; Stan faktyczny i perspektywy rozwoju opieki długoterminowej w Polsce, MZ, Warszawa 2012, http://oipip.opole.pl/wp-content/uploads/2014/04/pod_strategia.pdf.

⁸⁾ Wykaz i warunki realizacji świadczeń gwarantowanych z zakresu świadczeń opieki długoterminowej zostały zawarte w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 22 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej (Dz.U. z 2022 r. poz. 965).

⁹⁾ Zgodnie z § 4 ust. 1 i § 6 ww. rozporządzenia.

¹⁰⁾ Kod resortowy komórki 5160, 5170

świadczeń dla całej populacji wyniosły **2,8 mld** zł (zgodnie ze wstępnym sprawozdaniem rocznym z wykonania planu finansowego NFZ na 2022 r.)

Realizacja KPO

W 2022 r. realizowano dwa kamienie milowe (D1L oraz D2L) w ramach reformy D1.2 Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności: Zwiększenie efektywności, dostępności i jakości usług opieki długoterminowej świadczeniodawców opieki zdrowotnej na poziomie powiatowym. Celem tej reformy jest wspieranie przekształcenia szpitali powiatowych w jednostki lub ośrodki opieki długoterminowej i geriatrycznej.

W pierwszej kolejności opracowano przegląd w formie raportu pn. „Kompleksowy przegląd możliwości tworzenia w szpitalach powiatowych ośrodków opieki długoterminowej oraz oddziałów geriatrycznych w Polsce”, który opublikowano w Biuletynie Informacji Publicznej MZ w dn. 30 czerwca 2022 r. W dokumencie zidentyfikowano obszary funkcjonowania placówek ochrony zdrowia, które pozwalają na przekształcenie istniejących zasobów w ośrodki opieki długoterminowej lub oddziały geriatryczne.

Problematyka, która była przedmiotem analizy podjętej w ramach realizacji kamienia milowego D1L, znalazła swoje umocowanie w akcie rangi ustawodawczej. Ustawa z dnia 16 listopada 2022 r. o zmianie ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2770) weszła w życie w dniu 1 stycznia 2023 r. Przepisy dotyczące kamienia milowego D2L, tj. art. 2 pkt 17 i art. 24, weszły w życie z dniem 27 grudnia 2022 r. Art. 24 ww. ustawy szczegółowo wskazuje zakres dokumentu określającego sposób wsparcia zmian struktury organizacyjnej podmiotów leczniczych, mających na celu tworzenie zakładów leczniczych lub komórek organizacyjnych, w których będą udzielane świadczenia zdrowotne w zakresie opieki geriatrycznej i świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej.

Dokument pn. “Zakres wsparcia zmian struktury organizacyjnej szpitali powiatowych w zakresie opieki długoterminowej lub geriatrycznej na poziomie lokalnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” przedstawia podstawowe informacje dotyczące sposobu wsparcia zmian struktury organizacyjnej szpitali powiatowych:

- zakres przedmiotowy dla wsparcia (dla jakich podmiotów wsparcie jest dedykowane),
- zakres podmiotowy dla wsparcia (na jakie działania dot. zmian struktury organizacyjnej szpitali powiatowych w ramach środków pochodzących z KPO wsparcie będzie przeznaczone),
- zakres czasowy (okres realizacji inwestycji objętych wsparciem),
- zasady finansowania przedsięwzięć.

Zgodnie z chronologią inwestycji w ramach reformy D1.2, w oparciu o akty prawne/dokumenty wytworzone w ramach kamienia milowego D2L, opracowany zostanie wykaz szpitali powiatowych wybranych do uzyskania dodatkowego wsparcia na utworzenie łóżek opieki długoterminowej lub geriatrycznej (kamień milowy D3L).

Opieka paliatywna i hospicyjna

Opieka paliatywna i hospicyjna to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe pacjentów chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzenie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. Świadczenia gwarantowane przysługują świadczeniobiorcom chorującym na nieuleczalne, postępujące, ograniczające życie choroby nowotworowe i nienowotworowe.¹¹⁾

Świadczenia gwarantowane w ramach opieki paliatywnej i hospicyjnej osobom starszym są udzielane w warunkach:

- **stacjonarnych** – w **hospicjach domowym i oddziałach medycyny paliatywnej**;
- **ambulatoryjnych** – w **poradni medycyny paliatywnej**;
- **domowych** – w ramach **hospicjum domowego** przez zespół medycyny paliatywnej.

---

¹¹⁾ Zgodnie z § 3 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 29 października 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki paliatywnej i hospicyjnej (Dz.U. z 2022 r. poz. 262)

Zgodnie z danymi z Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą, według stanu na 31.12.2022 r. funkcjonowało:

- 150 hospicjów stacjonarnych¹²⁾ z liczbą łóżek wynoszącą 3 638;
- 12 dziennych ośrodków opieki paliatywnej lub hospicyjnej¹³⁾;
- 503 hospicjów domowych¹⁴⁾.

W poniższej tabeli przedstawiono dane liczbowe na temat świadczeń z zakresu opieki paliatywno-hospicyjnej udzielonych w 2022 r. pacjentom po 60 roku życia.

Tabela 45 Liczba świadczeniodawców oraz liczba i wartość rozliczonych świadczeń udzielonych osobom powyżej 60 r.ż. w rodzaju OPH w podziale na zakresy świadczeń w 2022 r.

Tryb udzielania świadczeń	Liczba świadczeniodawców	Liczba świadczeń	Wartość świadczeń
Porada w poradni medycyny paliatywnej	144	36 329	2 422 158,94 zł
Świadczenia w hospicjum domowym	404	1 008 332	377 454 559,77 zł
Świadczenia w oddziale medycyny paliatywnej/hospicjum stacjonarnym	215	34 991	463 430 605,07 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

W 2022 r. najwięcej świadczeń udzielonych osobom po 60 r.ż, udzielonych zostało w hospicjach domowych - ponad 1 mln świadczeń, natomiast największą wartość świadczeń miały świadczenia realizowane na oddziałach medycyny paliatywnej/ w hospicjum stacjonarnym - ponad 460 mln zł. Zgodnie ze wstępnym sprawozdaniem rocznym z wykonania planu finansowego NFZ, nakłady na koszty świadczeń opieki zdrowotnej dla całej populacji w **opiece paliatywnej i hospicyjnej** wyniosły **1, 1 mld zł**.

Rehabilitacja

Świadczenia rehabilitacyjne w ramach powszechnego ubezpieczenia finansowane i realizowane są w oparciu o rozporządzenie Ministra Zdrowia z zakresu rehabilitacji leczniczej¹⁵⁾. Wykaz świadczeń w nim zawartych obejmuje świadczenia ambulatoryjne i stacjonarne. W systemie nie są realizowane świadczenia dedykowane wyłącznie osobom starszym – świadczeniobiorcy, w zależności od aktualnego stanu zdrowia, korzystają z rehabilitacji na zasadach ogólnych tj.

- a) udzielanej w warunkach ambulatoryjnych:
  - lekarskiej ambulatoryjnej opieki rehabilitacyjnej,
  - fizjoterapii ambulatoryjnej;
- b) udzielanej w warunkach domowych – fizjoterapii domowej;
- c) udzielanej w warunkach ośrodka/oddziału dziennego:
  - rehabilitacji ogólnoustrojowej,
  - rehabilitacji kardiologicznej,
  - rehabilitacji osób z dysfunkcją słuchu i mowy,
  - rehabilitacji osób z dysfunkcją wzroku,
  - rehabilitacji pulmonologicznej;
- d) udzielanej w warunkach stacjonarnych:
  - rehabilitacji neurologicznej,
  - rehabilitacji ogólnoustrojowej,
  - rehabilitacji kardiologicznej,
  - rehabilitacji pulmonologicznej.

¹²⁾ Kod resortowy komórki: 2184

¹³⁾ Kod resortowy komórki: 2182

¹⁴⁾ kod resortowy komórki 2180

¹⁵⁾ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej (Dz. U. z 2021 r. poz. 265)

Świadczeniami z zakresu rehabilitacji leczniczej mogą być objęci pacjenci z bardzo szerokim i różnorodnym spektrum zaburzeń i dysfunkcji (ortopedycznych, reumatologicznych, neurologicznych, onkologicznych itp.). W zależności od stanu zdrowia świadczeniobiorcy lekarz kierujący, wystawiając skierowanie decyduje w ramach jakiego zakresu prowadzona ma być rehabilitacja.

Warto wskazać, że od 2018 r. umożliwiono osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności, wśród których również są osoby starsze, korzystanie ze świadczeń w sposób nieograniczony, gdyż każde świadczenie rehabilitacyjne udzielone tym osobom jest finansowane poza limitem określonym w umowie.

Tabela 46 Liczba i wartość świadczeń udzielonych osobom powyżej 60 r.ż. w rodzaju REH

Rok	Liczba świadczeń	Wartość świadczeń (w zł)
2022	24 434 927	2 123 401 080,67 zł

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

W 2022 r. osobom powyżej 60 r.ż. udzielono ponad 24 mln świadczeń rehabilitacyjnych o wartości powyżej 2 mld zł, w świetle danych o nakładach Narodowego Funduszu Zdrowia w 2022 r. na świadczenia opieki zdrowotnej w zakresie **rehabilitacji leczniczej** (zgodnie ze wstępnym sprawozdaniem rocznym z wykonania planu finansowego na 2022 r.) w wysokości **5 296 066,58zł**.

Tabela 47 Najczęstsze rozpoznania ICD:10 w 2022 r. wśród osób powyżej 60 r.ż., którym udzielone zostały świadczenia w rodzaju rehabilitacja lecznicza (liczba i wartość rozliczonych świadczeń)

Rok	Rozpoznanie główne ICD10	Liczba świadczeń	Wartość rozliczonych świadczeń (w zł)
2022	M47 - zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa	5 155 411	298 365 306,87zł
	M15 - zwyrodnienia wielostawowe	4 700 665	250 391 390,44 zł
	M17 - choroba zwyrodnieniowa stawów kolanowych /gonartroza/	2 704 932	277 319 134,19 zł
	G54 - zaburzenia korzeni nerwów rdzeniowych i splotów nerwowych	2 074 281	97 409 012,92 zł

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

Najczęstszymi rozpoznaniem występującymi wśród osób powyżej 60 r.ż. były zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa, a także zwyrodnienia wielostawowe.

Zaopatrzenie w wyroby medyczne

Zgodnie z definicją: *wyrób medyczny - narzędzie, przyrząd, urządzenie, oprogramowanie, materiał lub inny artykuł, stosowany samodzielnie lub w połączeniu, w tym z oprogramowaniem przeznaczonym przez jego wytwórcę do używania specjalnie w celach diagnostycznych lub terapeutycznych i niezbędnym do jego właściwego stosowania, przeznaczony przez wytwórcę do stosowania u ludzi w celu:*

- a) *diagnozowania, zapobiegania, monitorowania, leczenia lub łagodzenia przebiegu choroby,*
- b) *diagnozowania, monitorowania, leczenia, łagodzenia lub kompensowania skutków urazu lub upośledzenia,*
- c) *badania, zastępowania lub modyfikowania budowy anatomicznej lub procesu fizjologicznego*
- d) *regulacji poczęć¹⁶⁾*

Wyroby medyczne ułatwiają codzienne funkcjonowanie, wpływają na komfort życia. Do wyrobów medycznych używanych przez osoby starsze zaliczyć można m.in. pieluchmajtki, balkoniki, obuwie ortopedyczne, wózki inwalidzkie.

¹⁶⁾ <https://www.urpl.gov.pl/pl/wyroby-medyczne/wprowadzenie-wyrob%C3%B3w-medycznych-do-obrotu-i-do-u%C5%BCywania/informacje-dotycz%C4%85ce-0>

Tabela 48 Zaopatrzenie w wyroby medyczne wydawane na zlecenie pacjentów ogółem oraz osób powyżej 60. roku życia w 2022 r.

Grupa	Liczba pacjentów	Liczba wyrobów	Wartość rozliczonych wyrobów (w zł)
Pacjenci ogółem	1 968 282	397 860 681	1 644 583 788 zł
w tym pacjenci w wieku 60 lat i powyżej	1 163 917	313 244 545	1 027 236 852 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Prawie 2 mln osób skorzystało z zaopatrzenia w wyroby medyczne, w tym prawie 1,2 mln pacjentów w wieku 60+. Łączna wartość rozliczonych wyrobów dla wszystkich pacjentów wyniosła ponad 1,6 mld zł, z czego dla pacjentów z grupy 60+ ponad 1 mld zł.

Opieka psychiatryczna

W 2022 r., w zakresie opieki psychiatrycznej, osobom po 60 r.ż. były udzielane świadczenia w zakresach ujętych w poniższej tabeli.

Tabela 49 Świadczenia udzielone osobom po 60 r.ż. na oddziałach psychogeriatrycznych w 2022 r.

Zakres	Liczba świadczeń (kontraktów)	Wartość rozliczonych świadczeń (w zł)
Świadczenia dzienne psychiatryczne geriatryczne (osobodni opieki dziennej)	91 935	13 594 058,06 zł
Świadczenia psychogeriatryczne (liczba hospitalizacji)	6 231	80 783 300,51 zł
Świadczenia pielęgnacyjno-opiekuńcze psychiatryczne dla dorosłych (liczba pobyków)	383	18 141 719,75 zł
Świadczenia opiekuńczo-lecznicze psychiatryczne dla dorosłych (liczba pobyków)	5 164	25 117 313,85 zł

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

KADRA UDZIELAJĄCA ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH OSOBOM STARSZYM

Lekarze geriatry

Według danych z rejestru prowadzonego przez Naczelną Izbę Lekarską, na dzień **1 marca 2023 r. w Polsce było czynnych zawodowo 562 geriatrów**, podczas gdy w **2022 r. (stan na styczeń) było 534 specjalistów** w tej dziedzinie. Oznacza to 9,5% wzrost rok do roku liczby czynnych zawodowo geriatrów w Polsce. W okresie od 30 września 2020 r. do 1 marca 2023 r. zwiększenie odsetka specjalistów geriatry wyniosło 14,5% i było większe od analogicznego wzrostu odsetka specjalistów w dziedzinie chorób wewnętrznych (7,3%), medycyny rodzinnej (3,9%) i kardiologii (10,8%). Niemniej w porównaniu do specjalności pokrewnych liczba geriatrów w Polsce jest nadal znikoma. Współczynnik liczby geriatrów w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców wynosi 1,48 geriatry.

W 2022 r. liczba lekarzy realizujących szkolenie specjalizacyjne z dziedziny geriatry wynosiła 97 osób, w tym w trybie rezydentury (finansowanie z budżetu Państwa) szkolenie realizowało 23 lekarzy (stan na 31.12.2022 r.). Liczba miejsc specjalizacyjnych w jednostkach akredytowanych z tej dziedziny liczyła 315 miejsc (stan na 31.12.2022 r.).

Tabela 50. Liczba lekarzy geriatrów wykonujących zawód

Według stanu na:	Dziedzina specjalizacji	Liczba specjalistów wykonujący zawód
31.12.2015	Geriatry	338
31.12.2019		477
31.12.2020		509
31.12.2021		534
31.12.2022		558

Źródło: Naczelna Izba Lekarska

Lekarze innych specjalności

Zaobserwować można także stopniowy wzrost liczby lekarzy innych specjalności, którzy zajmują się leczeniem osób starszych, a także opieką długoterminową. Są to specjalności takie jak: medycyna paliatywna, kardiologia, psychiatria, endokrynologia i diabetologia, interna.

W 2022 r. liczba lekarzy w poszczególnych specjalizacjach wynosiła (stan na 31.12.2022 r.)

- geriatriczności - 558 osób,
- medycyny paliatywnej - 607 osób,
- kardiologii - 5218 osób,
- psychiatrii - 4516 osób,
- diabetologii - 1581 osób,
- chorób wewnętrznych - 29 310 osób,
- położnictwa i ginekologii - 7 989 osób.

Liczba lekarzy w trakcie specjalizacji (stan na 30.03.2023 r.):

- geriatriczności - 101 osób,
- medycyny paliatywnej - 118 osób,
- kardiologii - 1210 osób,
- psychiatrii - 1476 osób,
- diabetologii - 223 osób,
- chorób wewnętrznych - 2567.

Ponadto wzrosła także do 24 liczba uczelni oferujących kształcenie na kierunku lekarskim (po ukończeniu studiów można rozpocząć specjalizację w wyżej wymienionych kierunkach).

Wzrasta także liczba studentów kształcących się na kierunku lekarskim i w roku akademickim **2022/2023 wynosiła ona 38 071** (w tym 6 527 w języku innym niż polski).

Kontynuowana jest realizacja niektórych projektów PO WER skierowanych pośrednio na wsparcie osób starszych poprzez wsparcie kadry medycznej. Dotyczy to m.in. następujących typów projektów, które rozpoczęły się w 2016 r.:

- Kształcenie specjalizacyjne lekarzy w dziedzinach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju

Beneficjentem jest Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego. Głównym celem projektu jest zwiększenie kwalifikacji zawodowych lekarzy poprzez wsparcie procesu kształcenia specjalizacyjnego w dziedzinach istotnych z punktu widzenia epidemiologiczno-demograficznego kraju, w tym m. in. specjalizacji z geriatriczności, onkologii, medycyny ratunkowej.

- Kształcenie podyplomowe lekarzy realizowane w innych formach niż specjalizacje w obszarach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju, ze szczególnym uwzględnieniem lekarzy zatrudnionych (bez względu na formę zatrudnienia) w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej

W ramach wsparcia z PO WER kształcenia podyplomowego lekarzy dofinansowane są kursy doskonalące, m.in. w zakresie geriatriczności, onkologii, ratownictwa medycznego.

Grupy lekarzy wskazanych do udzielania świadczeń w zakresie opieki długoterminowej dla osób starszych:

- dla **dorosłych**: lekarze chorób wewnętrznych lub medycyny rodzinnej, lub geriatriczności, oraz konsultujący lekarze psychiatrii oraz neurologii,
- dla **pacjentów wentylowanych mechanicznie**: lekarze anestezjologii i intensywnej terapii, rehabilitacji medycznej, neurologii, chorób płuc lub lekarze ze specjalizacją I stopnia w dziedzinie: anestezjologii i intensywnej terapii, rehabilitacji medycznej, neurologii, chorób płuc, lub lekarze w trakcie specjalizacji z dziedziny: anestezjologii i intensywnej terapii, rehabilitacji medycznej, neurologii, chorób płuc.

Grupy lekarzy wskazanych do udzielania świadczeń w zakresie opieki paliatywnej i hospicyjnej:

- dla **dorosłych** - lekarze medycyny paliatywnej, lekarze w trakcie specjalizacji w dziedzinie medycyny paliatywnej, lekarze legitymujący się dokumentem ukończenia kursu zgodnego z programem specjalizacji w dziedzinie medycyny paliatywnej, dotyczącego problematyki bólu, objawów somatycznych i psychicznych, organizowanego przez Centrum Medyczne Kształcenia

Podyplomowego lub wyższą uczelnię medyczną posiadającą uprawnienia do kształcenia przeddyplomowego lub podyplomowego lekarzy lub jednostkę posiadającą akredytację do prowadzenia specjalizacji w dziedzinie medycyny paliatywnej.

Pielęgniarki

Ogólna liczba zarejestrowanych pielęgniarek na dzień 31.12.2022 r. (dane NIPiP) wynosiła **313 213** osób, w tym pielęgniarek zatrudnionych – **236 414**. Łączna liczba pielęgniarek legitymujących się tytułem specjalisty w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego wg stanu na dzień **30.11.2022 r. wynosiła 3108** (dane CKPPiP), w tym w 2022 r. tytuł specjalisty uzyskało 200 pielęgniarek w całym kraju.

Aktualnie średnia wieku pielęgniarek wynosi 54,10 lata, a osoby w przedziale wiekowym 48-65 lat stanowią najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych w Centralnym Rejestrze Pielęgniarek i Położnych. W świetle opublikowanych prognoz, ubytek kadry pielęgniarskiej w kraju w najbliższych latach, w związku z przejściem na emeryturę, może wynieść nawet 44%.

Warto dodać, że aktualne zasoby kadrowe dla zapewnienia opieki geriatrycznej to oprócz pielęgniarek z kwalifikacjami specjalistycznymi – również pielęgniarki przygotowane na poziomie ogólnym do sprawowania opieki nad pacjentem geriatrycznym - pielęgniarki i pielęgniarze legitymujący się dyplomem licencjata/magistra pielęgniarstwa, którzy w toku kształcenia przed dyplomowego uzyskiwali kompetencje do sprawowania opieki geriatrycznej, realizując efekty kształcenia w przedmiocie geriatryka i pielęgniarstwo geriatryczne.

II.   Rozwój kadr w ochronie zdrowia

SZKOLENIA DLA PIELEŃNIAREK I POŁOŻNYCH

Projekt POWER

Zgodnie z założeniami Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 (PO WER) Ministerstwo Zdrowia, co do zasady, prowadzi działania przewidujące wsparcie dla osób będących w wieku aktywności zawodowej. Jednak, w pewnym stopniu realizowane są również działania zmierzające m. in. do wsparcia osób niesamodzielnych, w tym powyżej 65 roku życia.

Aktualnie kontynuuje się realizację jeszcze niektórych projektów PO WER skierowanych pośrednio na wsparcie osób starszych poprzez wsparcie kadry ich obsługującej. Dotyczy to m. in. następujących typów projektów, które zostały rozpoczęte w 2016 r.:

- Kształcenie podyplomowe pielęgniarek i położnych w obszarach związanych z potrzebami epidemiologiczno-demograficznymi

Kontynuowano realizację części projektów wyłonionych w 2016 r. w ramach konkursu PO WER pn. Kształcenie podyplomowe pielęgniarek i położnych w obszarach związanych z potrzebami epidemiologiczno-demograficznymi. Przedmiotem ww. konkursu było podniesienie kwalifikacji pielęgniarek i położnych z zakresu dziedzin będących najczęstszą przyczyną dezaktywizacji zawodowej z powodów zdrowotnych poprzez organizację kursów specjalistycznych i kwalifikacyjnych. Skoncentrowanie działań ukierunkowanych na przygotowanie pielęgniarek i położnych do zachodzących zmian demograficznych i epidemiologicznych wymaga wypracowania rozwiązań wspierających i rozwijających działania ułatwiające pielęgniarkom i położnym udział w różnych formach kształcenia podyplomowego. Projekty w konkursie przewidują wsparcie edukacyjne m. in. w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego, rehabilitacji osób z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, pielęgniarstwa onkologicznego i psychiatrycznego.

Dofinansowanie szkoleń specjalizacyjnych dla pielęgniarek i położnych z budżetu państwa

W zakresie zawodów pielęgniarek i położnych, Minister Zdrowia corocznie dofinansowuje szkolenia specjalizacyjne dla tych grup zawodowych w ramach posiadanych środków finansowych przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa.

Zgodnie z Obwieszczeniem z dnia 13 grudnia 2021 r. w sprawie minimalnej liczby miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych, maksymalnej kwoty dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego oraz maksymalnej kwoty przeznaczonej na szkolenia specjalizacyjne w 2022 r. (Dz. Urz. Min. Zdr. z 2021 r. poz. 97), minimalna liczba miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych rozpoczynających specjalizację w 2022 r. wynosiła 2 525, maksymalna kwota dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego dla specjalizacji rozpoczynających się w 2022 r. wynosiła 3 950 zł, natomiast maksymalna kwota

przeznaczona na szkolenia specjalizacyjne w 2022 r. wynosiła 10 000 000 zł, w tym dofinansowana została także specjalizacja w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego dla pielęgniarek.

W 2022 r. zaplanowano do objęcia dofinansowaniem z budżetu państwa 150 miejsc szkoleniowych dla specjalizacji w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego. Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego **2022r. wynosi 200.**

Dodatkowo dofinansowano również szkolenia w dziedzinach pielęgniarstwa przydatnych do opieki nad osobami starszymi, tj.: w dziedzinie pielęgniarstwa internistycznego, opieki długoterminowej, opieki paliatywnej, psychiatrycznego, rodzinnego dla pielęgniarek, chirurgicznego. Łączna liczba miejsc, które zostały zaplanowane do objęcia dofinansowaniem w ww. dziedzinach pielęgniarstwa w 2022 r. **wynosiła 1 625.**

Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w 2022 r.

Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinach pielęgniarstwa przydatnych do opieki nad osobami starszymi, tj.: w dziedzinie pielęgniarstwa internistycznego, opieki długoterminowej, opieki paliatywnej, psychiatrycznego, rodzinnego dla pielęgniarek, chirurgicznego w 2022 r. wynosiła: **4741.**

Z danych z Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych wynika, że:

- liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r. wynosiła łącznie **3 284** osób,
- liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy kwalifikacyjne w dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r. wynosiła łącznie **848** osób,
- liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy specjalistyczne w wybranych zakresach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r. wynosiła łącznie **9 794** osób.

Poniższe tabele zawierają szczegółowe informacje na temat liczby pielęgniarek, które uzyskały dodatkowe kwalifikacje w ramach kształcenia podyplomowego mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi¹⁷⁾.

Tabela 51 Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.

Dziedzina specjalizacji	Liczba pielęgniarek
Pielęgniarstwo internistyczne	1 620
Pielęgniarstwo opieki długoterminowej	284
Pielęgniarstwo opieki paliatywnej	242
Pielęgniarstwo rodzinne dla pielęgniarek	479
Pielęgniarstwo geriatryczne	110
Pielęgniarstwo psychiatryczne	549
Ogółem	3 284

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

Tabela 52 Liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy kwalifikacyjne w wybranych dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych, w tym w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.

Dziedzina kursu kwalifikacyjnego	Liczba pielęgniarek
Pielęgniarstwo rodzinne dla pielęgniarek	507
Pielęgniarstwo opieki długoterminowej	157
Pielęgniarstwo internistyczne	55
Pielęgniarstwo geriatryczne	40
Pielęgniarstwo chirurgiczne	55

¹⁷⁾ Źródło: Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych

Pielęgniarstwo kardiologiczne	34
Ogółem	848

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

Tabela 53 Liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy specjalistyczne w wybranych zakresach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.

Zakres kursu specjalistycznego	Liczba pielęgniarek
Podstawy opieki paliatywnej	321
Pielęgnowanie pacjenta dorosłego wentylowanego mechanicznie	865
Terapia bólu przewlekłego u dorosłych	102
Terapia bólu ostrego u dorosłych	76
Leczenie ran dla pielęgniarek	1 970
Wykonanie i interpretacja zapisu elektrokardiograficznego u dorosłych	6 460
Ogółem	9 794

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

Szkolenia dla opiekunów medycznych

Ministerstwo Zdrowia w związku z pracami nad programowaniem działań w ramach REACT-EU, zgłosiło projekt szkoleń i kursów dla opiekunów medycznych. W dniu 8 września 2021 r. Komisja Europejska zatwierdziła ww. projekt, dodając nową oś VII „Wsparcie REACT-EU dla obszaru zdrowia” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020. Projekt ma na celu podniesienie kompetencji zawodowych opiekunów medycznych i zakłada m.in. realizację kursów, w związku z rozszerzeniem podstawy programowej zwiększającej kwalifikacje opiekunów medycznych. Realizacja ww. kursów rozpoczęła się w 2022 r.

III. Działania Ministerstwa Zdrowia w zakresie zdrowotnej polityki senioralnej w 2022 r.

Świadomość zachodzących zmian demograficznych i rosnącego udziału populacji osób 60+ w polskim społeczeństwie, a w związku z tym także ryzyka rosnącego obciążenia dla systemów opieki zdrowotnej i pomocy społecznej w kolejnych latach, sprawia, że szczególny nacisk kładziony jest na działania z zakresu profilaktyki oraz promocji zdrowia, wdrażane na wcześniejszych etapach życia. Zachodzące procesy demograficzne powodują konieczność:

- odpowiedniego projektowania rozwiązań ukierunkowanych na potrzeby osób starszych,
- wdrożenia odpowiednich działań profilaktycznych i działań z zakresu promocji zdrowia, aby kolejne roczniki wchodziły w wiek senioralny coraz zdrowsze oraz coraz bardziej świadome czynników determinujących ich stan zdrowia w przyszłości.

IV. Działania strategiczne

DZIAŁANIA Z ZAKRESU DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG ZDROWOTNYCH

W dniu 27 grudnia 2021 r. Rada Ministrów przyjęła w drodze uchwały dokument strategiczny pn. *Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021–2027, z perspektywą do 2030 r.* Dokument stanowi podstawę wydatkowania środków unijnych w kolejnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej. Przyjęcie uchwały sfinalizowało prace nad dokumentem trwające od 2020 r. Załącznik nr 1 do dokumentu określa **Strategię deinstytucjonalizacji opieki zdrowotnej: osoby starsze.**

Celem nadrzędnym *Strategii* w części dedykowanej osobom starszym jest:

- poprawa zdrowia i jakości życia związanej ze zdrowiem u osób starszych i ich opiekunów;
- wsparcie w utrzymaniu ich niezależności umożliwiającej im jak najdłuższe funkcjonowanie w środowisku lokalnym.

Działania w ww. zakresie koncentrują się przede wszystkim na:

- rozwoju środowiskowych i domowych form opieki długoterminowej, opieki paliatywnej i hospicyjnej oraz opieki nad osobami z chorobami mózgu skutkującymi zaburzeniami pamięci (w tym zaburzeniami otępiennymi, takimi jak choroba Alzheimera);
- poszerzeniu wsparcia zdrowotnego dla opiekunów osób starszych potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

W ramach poszczególnych sześciu obszarów strategicznych dokumentu przewidziano realizację następujących zakresów działań na rzecz rozwoju środowiskowej opieki zdrowotnej osób starszych oraz wsparcia ich opiekunów:

1. Rozwój zasobów kadrowych – poprzez podniesienie kompetencji kadr opiekuńczych (opiekunów medycznych) w zakresie opieki nad osobami starszymi potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w celu wsparcia opieki długoterminowej oraz opieki paliatywnej i hospicyjnej udzielanych w warunkach domowych;
2. Rozwój form opieki dziennej – poprzez poszerzanie form dziennej opieki medycznej, w tym osób z zaburzeniami otępiennymi, z uwzględnieniem regionów oraz obszarów nieurbanizowanych;
3. Rozwój form opieki domowej – poprzez włączenie przeszkolonych w tym zakresie kadr medycznych (opiekunów medycznych) do personelu zapewniającego opiekę długoterminową oraz opiekę paliatywną i hospicyjną udzielaną w warunkach domowych;
4. Rozwój innowacyjnych form opieki – poprzez rozpowszechnienie usług z zakresu telemedycyny, dedykowanych osobom starszym i innym osobom potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, oraz ich włączenie do świadczeń gwarantowanych;
5. Wsparcie dla opiekunów nieformalnych – poprzez działania o charakterze informacyjnym (w zakresie dostępnych form wsparcia i pomocy w sprawowaniu codziennej opieki), edukacyjnym (w zakresie właściwej opieki nad chorym w domu) oraz wsparcia psychologicznego (dostępnego w środowisku lokalnym oraz w formie zdalnej);
6. Koordynacja opieki środowiskowej – poprzez zapewnienie kompleksowej bazy informacji na temat publicznie dostępnych form opieki zdrowotnej na osobami starszymi oraz wsparcia zdrowotnego dla ich opiekunów nieformalnych.

V. Działania z zakresu profilaktyki promocji zdrowia

REALIZACJA NARODOWEGO PROGRAMU ZDROWIA NA LATA 2021 -2025

Ministerstwo Zdrowia, dostrzegając wzrastające potrzeby zdrowotne osób w starszym wieku, koncentruje się nie tylko na zapewnieniu właściwej dostępności i jakości udzielanych świadczeń medycznych, ale również podejmuje zadania ukierunkowane na profilaktykę i promocję zdrowia w społeczeństwie. Jednym z priorytetów Ministerstwa jest poprawa zdrowia Polaków i zapobieganie chorobom m.in. poprzez edukację zdrowotną i promowanie zdrowego stylu życia.

Zadania na rzecz promocji zdrowia oraz profilaktyki zdrowotnej osób starszych realizowane są na mocy *ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym* (Dz. U. z 2021 r. poz. 1956, z późn. zm.) oraz *rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021–2025*¹⁸⁾. Celem strategicznym **Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021–2025 (NPZ)** jest zwiększenie liczby lat przeżytych w zdrowiu oraz ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu. W NPZ wydzielono **Cel operacyjny 5. Wyzwania demograficzne**, dedykowany wsparciu zdrowotnemu obecnych i przyszłych seniorów oraz ich opiekunów.

W ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025 w 2022 r. prowadzone były następujące działania na rzecz osób starszych:

- 1) Edukacja w zakresie zarządzania zdrowiem starzejących się pracowników oraz opracowanie i upowszechnienie instrumentów promujących zdrowie i zachowania prozdrowotne w środowisku pracy.

Głównym celem zadania realizowanego przez Instytut Medycyny Pracy im. prof. dra med. Jerzego Nofera w Łodzi jest zwiększenie motywacji i kompetencji pracodawców, menedżerów i specjalistów zarządzania zasobami ludzkimi do realizacji programów zarządzania zdrowiem starzejących się pracowników w średnich i dużych zakładach pracy. W ramach zadania prowadzone są działania mające na celu przeciwdziałanie wczesnemu wykluczeniu pracowników z rynku pracy w przypadku problemów zdrowotnych związanych z wiekiem.

Zakres zadania na lata 2021-2025 obejmuje:

- zwiększenie kompetencji 5000 pracodawców, ze szczególnym uwzględnieniem kadry zarządzającej i profesjonalistów zajmujących się zdrowiem w zakładach pracy, w zakresie realizacji programów prozdrowotnych ograniczających konsekwencje starzenia się personelu oraz podtrzymujących

---

¹⁸⁾ (Dz. U. poz. 642).

i przedłużających zdolność do pracy poprzez wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia i materiały lub przeszkolenie w tym zakresie,

- podniesienie świadomości i wiedzy 10 tysięcy pracowników w zakresie budowania własnego kapitału zdrowia poprzez zapewnienie im dostępu do materiałów informacyjno-edukacyjnych dotyczących zachowań sprzyjających zdrowiu,
- prowadzenie Centrum Konsultacyjnego obejmującego działalność doradczą dla firm oraz kompleksowy model poradnictwa i wczesnej interwencji w przypadku związanych z wiekiem problemów zdrowotnych stanowiących przeciwwskazanie do kontynuowania pracy na dotychczasowym stanowisku/w wyuczonym zawodzie (zwiększanie wiedzy u co najmniej 1000 profesjonalistów służby medycyny pracy),
- zwiększenie dostępności materiałów i rozwiązań podnoszących motywację, wiedzę i kompetencje pracodawców, profesjonalistów zajmujących się promocją zdrowia w zakładach pracy i profesjonalistów służby medycyny pracy w zakresie wzmacniania zdrowia pracowników i ograniczania konsekwencji starzenia się personelu zakładów pracy.

W 2022 r. prowadzono edukację pracodawców i promocję działania poprzez stronę internetową (48 619 odsłon), Facebook (opublikowano 106 postów), kanał na YouTube pod nazwą Praca na Zdrowie (łącznie liczba subskrybentów wynosi 136, uzyskano ok. 1900 wyświetleń materiałów), newsletter (7 szt.), opublikowano 5 artykułów sponsorowanych, zorganizowano 2 webinaria dla kadr realizujących działania na rzecz zdrowia starzejącego się personelu firm (łącznie 238 uczestników). Ponadto, prowadzono Centrum Konsultacyjne oferujące pracodawcom nieodpłatne konsultacje dot. wdrażania programów zdrowotnych w miejscu prac - przeprowadzono 85 konsultacji.

2) Wspieranie aktywności społecznej seniorów oraz poprawa związanej ze zdrowiem jakości życia osób starszych.

W latach 2022-2023 r. prowadzona jest kampania informacyjno-edukacyjna na temat zaburzeń otępiennych, w tym choroby Alzheimera. Kampania ma na celu zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat zaburzeń otępiennych, w tym ich objawów, wagi wczesnego rozpoznania choroby, a także kształtowanie właściwych postaw wobec chorych i ich bliskich.

W 2022 r. w ramach kampanii zrealizowane zostały m.in. następujące działania:

- spoty w TV i radio,
- kampania w mediach społecznościowych - posty na Facebooku i Twitterze,
- podcasty: „Jak być opiekunem osoby z chorobą Alzheimera?”, „Życie z chorobą Alzheimera”, „Co powinniśmy wiedzieć o chorobie Alzheimera?”,
- debata telewizyjna z udziałem dr n.med. Klaudii Plinty - specjalisty neurologa oraz dr Moniki Piotrowskiej-Matyszczak - neuropsychologa.
- reklamy w krzyżówkach pn. „100 krzyżówek – lekarstwo na pamięć” i „100 panoramicznych”.

REALIZACJA PROGRAMÓW STRATEGICZNYCH ORAZ PROGRAMÓW POLITYKI ZDROWOTNEJ

Narodowa Strategia Onkologiczna

W ramach Narodowej Strategii Onkologicznej w 2022 r. nie były realizowane programy skierowane wyłącznie do osób starszych. Osoby z tej grupy wiekowej mogły jednakże uczestniczyć w następujących zadaniach programu, w szczególności ukierunkowanych na działania profilaktyczne:

- a. Program opieki nad rodzinami wysokiego, dziedzicznie uwarunkowanego ryzyka zachorowania na nowotwory złośliwe,
- b. Program badań w kierunku wykrywania raka płuca.

Ponadto w ramach Narodowej Strategii Onkologicznej prowadzona była koordynacja i monitorowanie jakości *Programu profilaktyki raka piersi* i *Programu profilaktyki raka szyjki macicy*, finansowanych przez NFZ. Program profilaktyki raka piersi obejmuje realizację badań mammograficznych dla kobiet z grupy wiekowej 50-69 lat, tj. dla grupy najwyższego ryzyka zachorowania na raka piersi, a badanie wykonywane jest w interwale raz na dwa lata. W ramach Programu profilaktyki raka szyjki macicy wykonywane jest badanie cytologiczne. To badanie również dedykowane jest grupie najwyższego ryzyka zachorowania na raka szyjki macicy, tj. kobietom w wieku 25- 59 lat, i przeprowadzane jest w interwale raz na trzy lata.

Zgodnie z koncepcją rozwoju sektora ochrony zdrowia, w której kluczowa rola w poprawie efektywności i dostępności do leczenia została przypisana rozwojowi opieki koordynowanej, zasadniczym narzędziem

reformy opieki onkologicznej było ustanowienie krajowej sieci onkologicznej (KSO), czyli współpracujących ze sobą w obrębie województwa, ośrodków onkologicznych. W 2019 r. w dwóch województwach rozpoczęła się realizacja programu pilotażowego KSO, w 2020 r. została rozszerzona kolejne dwa województwa. W ramach pilotaż analizowana i oceniana była kompleksowość ścieżek postępowania medycznego w 5 najczęściej występujących w Polsce nowotworach: piersi, płuca, jajnika, jelita grubego i gruczołu krokowego.

W ramach Narodowej Strategii Onkologicznej na lata 2020-2030 Ministerstwo Zdrowia prowadzi **Kampanię społeczną „Planuję długie życie”**. Kampania poświęcona jest poszczególnym obszarom onkologicznym. W szczególności dotyczy tematów raka: płuc, jelita grubego, złośliwego skóry, prostaty, piersi, szyjki macicy. W celu dotarcia do licznych i zróżnicowanych odbiorców kampania realizowana jest wyparciem o telewizję, radio, prasę, Internet. Działania w telewizji i radio prowadzone są w stacjach o zasięgu ogólnopolskim, przy wsparciu stacjami regionalnymi, tematycznymi z wykorzystaniem dwóch formatów komunikacyjnych: audycji edukacyjnych i spotów społecznych. W audycjach oraz w spotach społecznych zachęcamy do wykonywania badań przesiewowych, podkreślamy, że regularne badania ratują zdrowie i życie. Wśród badań przesiewowych skierowanych do osób starszych są mammografia oraz kolonoskopia.

Ponadto, w 2022 r. ruszył projekt „Zdrowe Życie” poświęcony profilaktyce zdrowotnej. Projekt „Zdrowe Życie” został przygotowany wspólnie przez Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Aktywów Państwowych, Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Grupę PZU. Honorowym patronatem objęła go Para Prezydencka. Do projektu dołączyło także Ministerstwo Edukacji i Nauki. W wybrane weekendy latem i jesienią w 2022 r. w wybranych miastach w całej Polsce można było m.in. bezpłatnie zrobić specjalistyczne badania – zmierzyć poziom cukru, ciśnienie krwi, wykonać mammografię, USG płuc, spirometrię czy EKG. Zdrowe miasteczka odbyły się dwanaście razy. Projekt „Zdrowe Życie” ma przekonać Polaków do regularnych badań i będzie kontynuowany.

Program Profilaktyka 40 Plus

Od 1 lipca 2021 r. wprowadzony został pilotaż projektu Profilaktyka 40 Plus, który jest kierowany również do osób 60+. W ramach projektu każdy obywatel powyżej 40 roku życia miał możliwość wypełnienia ankiety diagnostycznej dostępnej na IKP oraz, dla osób pozbawionych dostępu do Internetu, na infolinii Domowej Opieki Medycznej (konsultant na podstawie rozmowy z dzwoniącym uzupełni ankietę). Na podstawie ankiety wystawiano skierowanie na bezpłatne badania profilaktyczne. Badania diagnostyczne były realizowane w formie pakietów dedykowanych oddzielnie dla kobiet i mężczyzn oraz pakietu wspólnego.

Pakiet badań diagnostycznych dla kobiet zawiera:

- morfologia krwi obwodowej ze wzorem odsetkowym i płytkami krwi,
- stężenie cholesterolu całkowitego albo kontrolny profil lipidowy,
- stężenie poziomu glukozy,
- oznaczenie hemoglobiny glikowanej HbA1c,
- kreatynina,
- badanie ogólne moczu,
- kwas moczowy,
- krew utajona w kale.

Pakiet badań diagnostycznych dla mężczyzn zawiera:

- morfologia krwi obwodowej ze wzorem odsetkowym i płytkami krwi,
- stężenie cholesterolu całkowitego albo kontrolny profil lipidowy,
- stężenie poziomu glukozy,
- oznaczenie hemoglobiny glikowanej HbA1c,
- kreatynina,
- badanie ogólne moczu,
- kwas moczowy,
- krew utajona w kale,
- PSA (badanie w kierunku raka prostaty).

Pakiet wspólny dla kobiet i mężczyzn zawiera:

- pomiar ciśnienia tętniczego,
- pomiar masy ciała, wzrostu, obwodu w pasie oraz obliczenie wskaźnika masy ciała (BMI),
- ocena miarowości rytmu serca.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 14 czerwca 2021 r. w sprawie programu pilotażowego „Profilaktyka 40 PLUS” w 2022 r. osoby w wieku 60 + mogły skorzystać z badań w ramach programu poprzez samodzielne wygenerowanie e-skierowania. Po uprzednim wypełnieniu ankiety zamieszczonej na Internetowym Koncie Pacjenta (IKP), za pośrednictwem infolinii lub u realizatora programu, w ramach tego programu każdy uczestnik odpowiednio do udzielonych odpowiedzi w ankiecie, otrzymał skierowanie na pakiet badań laboratoryjnych. W 2022 r. z programu skorzystało 469 464 osób w wieku 60 +.

Inne działania z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia realizowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia

W 2022 r. Narodowy Fundusz Zdrowia kontynuował finansowanie programu profilaktyki raka piersi obejmujący przesiewowe badania mammograficzne kobiet w wieku 50-69 lat. Kobiety w wieku 60+ mają możliwość wykonania mammografii przesiewowej (program skierowany do grupy kobiet w wieku 50-69 lat). Badania wykonuje się co 24 miesiące u kobiet w wieku od 50 do 69 lat oraz co 12 miesięcy u kobiet w wieku od 50 do 69 lat, u których wystąpił rak piersi wśród członków rodziny (u matki, siostry lub córki) lub mutacje w obrębie genów BRCA 1 lub BRCA Programem nie mogą być objęte kobiety, u których już wcześniej zdiagnozowano zmiany nowotworowe o charakterze złośliwym w piersi.

Świadczenia w zakresie badań mammograficznych realizowane są w trybie stacjonarnym i mobilnym. W przypadku nieprawidłowego wyniku mammografii skryningowej pacjentki, kierowana jest ona do etapu pogłębionego. Trwają prace nad rozszerzeniem wieku kwalifikującego do badania przesiewowego do 74 r.ż.

Tabela 54 Wykaz świadczeń w zakresie mammografii udzielonych w 2022r. z uwzględnieniem całej populacji

Wykaz świadczeń w zakresie mammografii udzielonych w 2022r. z uwzględnieniem całej populacji i pacjentki w wieku 60+.		
Całkowita liczba badań	Liczba badań w podziale na wiek	
	50-59	60-69
935 191	400 159	535 032

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Projekty profilaktyczne realizowane przez Narodowy Instytut Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji

W 2022 r. z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia na rzecz osób starszych w Narodowym Instytucie Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji (NIGRiR) realizowano następujące aktywności:

- uaktualnianie platformy edukacyjno-informacyjnej pod adresem: <https://zespolkruchości.edu.pl/>, na której zamieszczane są materiały informacyjno-edukacyjne dla decydentów polityki zdrowotnej, menadżerów, pacjentów i ich opiekunów oraz profesjonalistów w ochronie zdrowia. Utrzymywanie platformy pozostaje częścią kampanii edukacyjno-informacyjnej Face-Up-to-Frailty „Zmierz się z kruchością”.
- opracowanie przez zespół NIGRiR we współpracy z Fundacją Biedronki oraz Szlachetną Paczką *Poradnika seniora* oraz stworzenie strony internetowej adresowanej do seniorów, ich opiekunów i wolontariuszy (<https://pomagamseniorowi.pl/>). Z materiałów tych można dowiedzieć się m.in. z jakimi trudnościami - zdrowotnymi, psychicznymi, socjalnymi, finansowymi zmagają się na co dzień starsi i jak ich wspierać. Projekt ten promuje działanie w ramach solidarności międzypokoleniowej, szczególnie w sytuacji wciąż aktualnego zagrożenia epidemiologicznego. Poradnik zawiera zweryfikowane metody i narzędzia do pracy edukacyjnej z osobami 60+, poddaje analizie najczęściej powielane stereotypy na temat osób starszych, jak również publikuje informacje nt. troski o zdrowie seniorów, informacje o zasadach prawidłowego żywienia, zalecanej diecie, aktywności fizycznej seniorów i wsparciu psychicznym. Zawiera również praktyczne porady dla wolontariuszy dotyczące realizacji ich pracy i zadań np. wskazówki jak skutecznie komunikować się i pomagać seniorom, jakie podjąć działania podnoszące jakość życia osób starszych, jak dbać o ich zdrowie dzięki zasadom diety i aktywności fizycznej. Pakiet edukacyjny zawiera także zestaw praktycznych narzędzi do pobrania i korzystania przy pracy z

seniorami – poradnik wydany jest w wersji pdf do druku, zawiera ikonografiki, animacje, filmy oraz QUIZ.

- Publikacja materiału informacyjnego we współpracy z Fundacją Biedronki nt. *Żywnie seniorów – o czym warto pamiętać? - Być zdrowym* (byczdrowym.info) w ogólnopolskiej prasie (na stronie Gazety Wyborczej jako baner) oraz na stronach internetowych fundacji szeroko adresowanych do społeczności ludzi starszych np. w e-wydaniu dodatku „Zdrowie seniorów” oraz w druku (wersja rozdawana np. na konferencji ogólnopolskiej Priorytety w ochronie zdrowia). Artykuł zawiera wskazówki dotyczące prawidłowego żywienia ludzi starszych oraz zapobiegania niedożywieniu i przeżywieniu - związanemu z występowaniem chorób dietozależnych, cywilizacyjnych. Podsumowuje najczęściej popełniane błędy żywieniowe i zawiera wskazówki dotyczące zmiany zachowań i nawyków żywieniowych. Z przekazanej wiedzy skorzystać mogą również bezpośredni opiekunowie osób starszych. (<https://www.byczdrowym.info/uklad-trawienny/zywnie-seniorow-o-czym-warto-pamietac/>).
- Prowadzenie bezpośrednich spotkań z seniorami – w Uniwersytecie II i III Wieku w Cegłowie oraz w Uniwersytecie III wieku na Mokotowie w Warszawie. Hasłem przewodnim spotkań było Wydłużanie życia w zdrowiu. Zajęcia dotyczyły zaleceń żywieniowych, aktywnego trybu życia, poprawy sprawności funkcjonalnej, profilaktyki wybranych chorób i poprawy jakości życia seniora.
- Prowadzenie indywidualnego poradnictwa żywieniowego oraz poradnictwa z zakresu aktywizacji fizycznej w ramach działania Pracowni Oceny Stanu Odżywienia i Diagnostyki Sarkopenii oraz Pracowni Aktywizacji Seniorów w Klinice Geriatrii. Poradnictwo adresowane było do pacjentów w starszym wieku, hospitalizowanych w NIGRiR.
- Prowadzenie prac badawczych i projektów naukowo-badawczych, w których istotnym elementem pozostaje edukacja prozdrowotna seniorów. Dział Nauki oraz nowoczesne, nowo powstałe w 2021r. Centrum Wsparcia Badań Klinicznych koncentrują swoje działania na wspieraniu i rozwoju badań naukowych skupionych na zagrożeniach zdrowotnych, będących priorytetami badawczymi tj choroby cywilizacyjne oraz choroby związane z procesami starzenia się.
- Projekt pn. „Program Profilaktyki Osteoporozy Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR.05.01.00-00-0012/18. Głównym celem projektu jest wdrożenie w ośrodkach uczestniczących w programie skoordynowanego systemu wczesnej identyfikacji kobiet w wieku 50-70 lat, zagrożonych złamaniami niskoenergetycznymi oraz chorych z już dokonanymi złamaniami i kierowanie ich do właściwego Specjalistycznego Ośrodka Profilaktyki Osteoporozy. Program ma pozwolić na wczesne wykrywanie podwyższonego ryzyka osteoporozy, szczególnie u kobiet i umożliwienie leczenia choroby na wczesnym etapie, co zwiększa szanse na powodzenie leczenia i szanse utrzymania dobrego zdrowia pacjentek.
- Projekt pt. „Program profilaktyki przewlekłych bólów kręgosłupa Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR. 05.01.00-00-0025/19. Głównym celem projektu jest zwiększenie wczesnego wykrywania oraz prewencja przewlekłych bólów kręgosłupa wśród osób aktywnych zawodowo z terenu makroregionu centralnego (województwa: łódzkie, mazowieckie) poprzez przeprowadzenie działań edukacyjno-diagnostyczno-terapeutycznych.
- Projekt pt. „Program profilaktyki chorób odkleszczowych Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR.05.01.00-00-0005/20 w ramach Programu Wiedza Edukacja Rozwój, współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w partnerstwie z Fundacją Aktywności Społeczno-Ekonomicznej (FASE), projekt realizowany był na terenie makroregionu centralnego, w województwach mazowieckim i łódzkim. W ramach programu identyfikowano i edukowano potencjalnie narażone na zachorowanie osoby.
- Projekt pt. „Dostępność Plus dla Zdrowia” - Narodowy Instytut Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji jest grantobiorcą projektu finansowanego z funduszy europejskich. Celem projektu jest zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym, w tym osób o szczególnych potrzebach. Obejmuje on dostosowanie przestrzeni publicznej, architektury, transportu i produktów do szczególnych wymagań odbiorców świadczeń, w tym szczególnie seniorów. Dzięki temu dofinansowaniu pacjenci mogą skorzystać ze strony internetowej, zaprojektowanej również dla osób ze szczególnymi potrzebami, łatwiej i bezpieczniej poruszać się po Instytucie w części klinicznej, zabiegowej, Izbie Przyjęć, Zespole Poradni specjalistycznych oraz części diagnostycznej, skorzystać z nowej windy,

umówić wizytę on-line co bezpośrednio wpływa na skuteczność działań w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki chorób wśród seniorów oraz wzmacnia efektywność stosowanych terapii.

Pozostałe działania:

- Obchody Międzynarodowego Dnia Seniora. Organizacja ogólnopolskiej konferencji pt. "Międzynarodowy Dzień Osób Starszych", podczas której oprócz wykładów specjalistów, m. in. Dyrektora Regionalnego WHO, geriatrów i gerontologów, odbywa się panel dyskusyjny z udziałem zaangażowanych grup seniorów i przedstawicieli Uniwersytetów III wieku na temat sytuacji osób starszych oraz ich aktualnych potrzeb w zakresie umacniania zdrowia i profilaktyki chorób.
- Współorganizacja przez Klinikę Geriatrii i Zakład Gerontologii, Zdrowia Publicznego i Dydaktyki comiesięcznych spotkań edukacyjno-informacyjnych dla seniorów - spotkań czwartkowych z Geriatrią, Reumatologią i Rehabilitacją;
- Corocznie sprawowany patronat w konkursie Pielęgniarskiej Nagrody Królowej Sylwii (Queen Silvia Nursing Award) i udział przedstawiciela NIGRIR w pracach Komisji Konkursowej - polegający na recenzji przedstawianych projektów w zakresie usprawniania, edukacji i przygotowania do samoopieki a także poprawy jakości opieki nad osobami starszymi, w tym chorymi na demencję oraz wyborze laureata konkursu. Konkurs odbywa się pod patronatem Królowej Szwecji Sylwii, fundacji Swedish Care International oraz Fundacji Medcover a jego kluczowym etapem jest wdrożenie projektu w życie.
- Współpraca z Ministerstwem Zdrowia oraz Kancelarią Prezydenta RP oraz Narodową Radą Rozwoju w obszarze przygotowania i wdrożenia koncepcji Centrów Zdrowia 75+ (m. in. opracowanie charakterystyki i kompetencji koordynatora opieki senioralnej (w tym w zakresie profilaktyki i promocji zdrowia), sposobu uzyskiwania kwalifikacji zawodowych; zaproponowanie koncepcji utworzenia rejestru dobrostanu seniora, zaproponowanie zasadniczych zakresów usług medycznych dziennych oddziałów geriatrycznych
- konferencja „Pacjent post-COVID-owy. Co zostaje, a co się zmienia?”- podczas której jednym z poruszanych zagadnień jest ryzyko zachorowań na chorobę COVID-19 w grupie seniorów oraz efektywna profilaktyka zachorowań i rehabilitacja wraz z szeroko rozumianą rekonwalescencją po przebytej chorobie. W konferencji zarówno w roli wykładowców jak też panelistów w panelu dyskusyjnym występują wybitni specjaliści w wielu dyscyplinach naukowych i dziedzinach medycyny. Konferencja ma charakter hybrydowy, o szerokim zasięgu i wzmocnieniu medialnym, co umożliwi bezpośredni udział osób zainteresowanych z całego kraju.

W 2022 r. w Klinice Geriatrii NIGRIR prowadzone były badania naukowe w obszarze tzw. **Wielkich Problemów Geriatrycznych**, w tym przede wszystkim prace związane z **zespołem kruchości, sarkopenią, profilaktyką upadków i wielochorobowością**.

W ramach profilaktyki Wielkich Problemów Geriatrycznych w Klinice Geriatrii prowadzona jest jako „dobra praktyka” - systematyczna, ścisła interdyscyplinarna współpraca zespołowa specjalistów: lekarzy specjalistów, pielęgniarki geriatrycznej, fizjoterapeuty, psychologa i dietetyka. Na bieżąco udzielane są porady i konsultacje z pisemnymi zaleceniami postępowania poszpitalnego oraz wdrażane są działania edukacyjne wobec pacjentów i ich bezpośrednich opiekunów, łącznie z wydawaniem zestawów materiałów informacyjno-edukacyjnych.

Poniżej zestawiono aktualnie prowadzone tematy badawcze w Klinice Geriatrii NIGRIR:

1. Randomizowane, podwójnie zaślepienie, kontrolowane placebo badanie oceniające skuteczność i bezpieczeństwo terapii dekanianem nandrolonu oraz terapii z zastosowaniem kompleksowej fizjoterapii i diety w leczeniu sarkopenii (projekt finansowany przez Agencję Badań Medycznych).
2. Ocena stanu odżywienia oraz ocena ryzyka niedożywienia u osób powyżej 65. roku życia z wykorzystaniem metody impedancji bioelektrycznej (prace statutowe NIGRIR).
3. Ocena siły mięśni oddechowych oraz współwystępowania sarkopenii u osób z zespołem kruchości w populacji powyżej 60-tego roku życia (prace statutowe NIGRIR).
4. Związek występowania sarkopenii z wielochorobowością i wielolekowością i seniorów hospitalizowanych w Klinice Geriatrii NIGRIR (prace statutowe NIGRIR).
5. Zespół kruchości i problem upadków u osób w podeszłym wieku (prace statutowe NIGRIR).

VI. Zwiększenie dostępu do leków dla osób starszych

Realizacja Programu Leki 75+

Projekt Leki 75+ służy zapewnieniu osobom po ukończeniu 75. roku życia bezpłatnego dostępu do wybranych leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych. W ramach programu Leki 75+, od 1 września 2016 r. bezpłatne leki z tzw. listy „S” przysługują wszystkim świadczeniobiorcom po ukończeniu 75. roku życia.

Aktualnie prawo pacjenta do otrzymania recepty 75 plus uzależnione jest od wyrażenia zgody przez pacjenta na dostęp konkretnego pracownika medycznego do jego danych, zgromadzonych w Systemie e-Zdrowie – wiąże się to z koniecznością posiadania przez pacjenta Internetowego Konta Pacjenta (IKP). Mając na uwadze m.in. ułatwienie dostępu do ww. recept, obecnie prowadzone są prace w celu zmiany przepisów regulujących kwestię ich wystawiania. Propozycja zmiany przepisów polega na przyznaniu osobom uprawnionym do wystawiania recept dla pacjentów 75+ prawa do automatycznego dostępu do danych o wystawionych receptach, analogicznie jak w przypadku lekarzy zatrudnionych w podstawowej opiece zdrowotnej.

Tabela 55 Informacja o realizacji Programu Leki 75+ w 2022 r.

Rok realizacji	2022	Wzrost w stosunku do roku 2021 o:
Liczba pacjentów	2 694 062	6,79%
Liczba opakowań leków	76 700 588,74	4,57 %

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia

Liczba pacjentów, która skorzystała w 2022 r. z programu Leki 75+ wzrosła w stosunku do 2021 r. o ponad 6%. Wydano prawie 5% więcej opakowań leków niż rok wcześniej. Na realizację Programu Leki 75+ w 2022 r. wydano ponad 830 mln zł.

Pilotaż przeglądów lekowych

Ponadto w 2022 r. prowadzony był pilotaż przeglądów lekowych, którym łącznie objęto 850 osób. Z tej liczby 89,7% świadczeniobiorców było w wieku 60 lat i więcej. Wskazany pilotaż rozpoczął się rekrutacją pacjentów, u których występują potencjalne problemy związane z farmakoterapią. W kolejnym etapie przeprowadzono wywiad z pacjentem. Celem medycznej części wywiadu było zebranie wszystkich informacji, które mogą mieć wpływ na dobór stosowanych leków i sposobu ich dawkowania oraz na ocenę problemów lekowych jako istotnych klinicznie w indywidualnej sytuacji pacjenta. Wywiad ten obejmował następujące elementy, zawarte w karcie IPOF:

- schorzenia oraz dolegliwości pacjenta o charakterze ostrym i przewlekłym, zarówno aktualne, jak i przeszłe,
- informację na temat stanu czynnościowego układów narządów, które mogą mieć wpływ na farmakokinetykę leków w ustroju,
- ocenę poziomu stabilizacji problemów medycznych pacjenta,
- informacje o sposobie odżywiania i zaleconych dietach,
- opinię pacjenta na temat wpływu problemów medycznych na jego sprawność i jakość życia,
- ocenę stanu wiedzy pacjenta na temat występujących u niego problemów medycznych,
- ocenę udziału pacjenta w procesie leczenia (udział bierny czy aktywny)

Celem farmakoterapeutycznej części wywiadu było zebranie informacji o wszystkich pobieranych preparatach i uzyskanych efektach leczenia. Oba modele bazują na przeglądzie przyniesionych przez pacjenta preparatów, a nie tylko na analizie kartotek medycznych, baz danych dokumentujących farmakoterapię czy pisemnych list leków sporządzonych przez pacjenta.

Uzasadnieniem zastosowania w pilotażu obu modeli jest zwiększenie efektywności prowadzonego przeglądu lekowego poprzez uszczegółowienie wywiadu i zwiększenie identyfikowalności problemów lekowych a także indywidualizację opracowywanego indywidualnego planu opieki farmaceutycznej. Taki sposób zbierania wywiadu eliminował też ryzyko niedoszacowania wielolekowości, szczególnie w kontekście preparatów stosowanych w samoleczeniu, których pacjenci często nie zgłaszają, uważając, iż nie są istotne w ich farmakoterapii.

PROJEKTY TELEMEDYCZNE DOFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW ZAGRANICZNYCH

Ograniczenie społecznych nierówności w zdrowiu poprzez stosowanie rozwiązań telemedycyny i e-zdrowia

W zakresie telemedycyny, w tym teleopieki - od 2020 r. Ministerstwo Zdrowia realizuje projekt telemedyczny: „Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu poprzez stosowanie rozwiązań telemedycyny i e-zdrowia”, w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. Projekt ma przyczynić się do zmniejszenia kosztów procedur medycznych, zmniejszenia obciążeń dla pacjentów oraz zwiększenia dostępności usług medycznych. Koncentruje się na wypracowaniu modeli telemedycznych w 7 obszarach: kardiologii, psychiatrii, diabetologii, chorób przewlekłych, położnictwa, opieki paliatywnej, które mogłyby poszerzyć katalog procedur telemedycznych objętych publicznym finansowaniem oraz zwiększyć poziom wykorzystania potencjału telemedycyny w Polsce.

Do 30 listopada 2021 r. zespoły ekspertów polsko-norweskich opracowały wstępne modele telemedyczne w dziedzinach: kardiologia, geriatrycja, psychiatria, choroby przewlekłe, diabetologia i położnictwo. Następnie rozwiązania zostaną przetestowane w projektach pilotażowych realizowanych przez szpitale ponadregionalne/institute w części konkursowej Programu „Zdrowie”. Osoby starsze są jedną z grup docelowych działań realizowanych w projekcie, szczególnie w obszarze geriatrycji, opieki paliatywnej oraz chorób przewlekłych. Realizacja projektu potrwa do kwietnia 2024 r.

W 2022 r. w wyniku rozstrzygnięcia konkursu na dofinansowanie projektów pilotażowych na przetestowanie modeli telemedycznych opracowanych w ramach predefiniowanego projektu dotyczącego polityki w zakresie telemedycyny i e-zdrowia w ramach Programu Zdrowie finansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 i budżetu państwa, została wydana Decyzja MZ w sprawie przyznania środków na realizację projektu pn. „Wdrożenie i testowanie pilotażowych rozwiązań telemedycznych w zakresie modelu „Geriatrycja” we Wrocławiu i w woj. dolnośląskim w latach 2022-2023” przez 4 Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką i Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej we Wrocławiu. Testowanie rozwiązań telemedycznych w projekcie potrwa do końca 2023 r.

Dostępność Plus dla zdrowia

Od stycznia 2019 r. Ministerstwo Zdrowia realizuje **projekt Dostępność Plus dla zdrowia**. Okres realizacji projektu rozpoczął się 1 stycznia 2019 r. i ma trwać do 30 listopada 2023 r. Projekt ma na celu wdrożenie działań pro-jakościowych w systemie ochrony zdrowia polegających na dostosowaniu wybranych w procedurze konkursowej placówek POZ i szpitali do potrzeb grupy docelowej - pacjentów ze szczególnymi potrzebami, w szczególności osób starszych oraz niepełnosprawnych, w oparciu o opracowane w projekcie Standardy Dostępności. Wdrażane rozwiązania będą przyczyniały się do poprawy dostępności placówek medycznych w obszarach: cyfrowym (w tym telemedycznym), architektonicznym, komunikacyjnym i organizacyjnym.

Planowane efekty projektu to m.in.:

- zniwelowanie barier architektonicznych, cyfrowych oraz informacyjno-komunikacyjnych w placówkach ochrony zdrowia;
- podjęcie działań dostosowawczych w tym prac modernizacyjnych oraz zakupu sprzętów zapewniających funkcjonowanie placówek „przyjaznych” osobom ze szczególnymi potrzebami;
- podniesienie jakości usług zdrowotnych dla pacjentów ze szczególnymi potrzebami, w tym aspektów komunikacyjnych i organizacyjnych,
- stworzenie/z optymalizowanie systemów IT uwzględniających szczególne potrzeby pacjentów, w tym wdrożenie rozwiązań telemedycznych w POZ i szpitalach,
- podniesienie dojrzałości cyfrowej placówek w zakresie wsparcia pacjentów ze szczególnymi potrzebami.

VII. Inwestycje

Zadanie pn. „Powstanie Śląskiego Ośrodka Kliniczno-Naukowego Zapobiegania i Leczenia Chorób Środowiskowych, Cywilizacyjnych i Wieku Podeszłego im. prof. Zbigniewa Religi w Zabrze”, realizowane w latach 2018-2022, powierzchnia użytkowa: 12.000 m², liczba łóżek 119.

2.14 Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

W zakresie realizacji przyjętego przez Radę Ministrów dokumentu pt. Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność, podjęte zostały następujące działania.

W 2022 r. NIW-CRSO zrealizował łącznie 17 otwartych konkursów ofert w obszarze rozwoju społeczeństwa obywatelskiego uwzględniających tematykę senioralną oraz wspieranie projektów międzypokoleniowych. Wśród nich znalazły się konkursy:

- Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018-2030;
- Rządowego Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
- Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO na lata 2018-2030;
- Lokalne Partnerstwo dla Wolontariatu;
- Polski Inkubator Rzemiosła;
- Rządowego Programu Fundusz Młodzieżowy;
- Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Poradniczych na lata 2022-2033;
- Rządowego Programu Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030.

Zrealizowano łącznie 61 inicjatyw (projektów/ofert) mających na celu podnoszenie poziomu aktywności społecznej osób starszych oraz wspieranie funkcjonowania i rozwoju organizacji zrzeszających osoby starsze, w tym:

- Fundusz Wspierania Organizacji Pożytku Publicznego (7 projektów);
- Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030 (39 projektów);
- Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033 (1 projekt);
- Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030 PROO (7 projektów);
- Rządowy Program Wspierania Rozwoju Organizacji Poradniczych (7 projektów)

na łączną kwotę 11 360 856,43 zł.

Wspieranie aktywizacji osób starszych odbywało się dzięki realizacji otwartych konkursów ofert skierowanych do podmiotów sektora organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, a także na wspieraniu istniejących i nowopowstających ww. podmiotów, zrzeszających osoby starsze i reprezentujące ich interesy lub zwiększające ich aktywności. Ponadto promowano wymianę dobrych praktyk działań podejmowanych na rzecz aktywności społecznej osób starszych.

W ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030 realizowany był projekt „Senioralna poMOC ma wielką MOC!” za łączną kwotę 154 600,00 zł. Projekt dotyczy promowania wolontariatu osób starszych/wobec osób starszych i edukacji osób starszych.

W ramach Rządowego Programu Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030 „Korpus Solidarności” pięciu Partnerów Korpusu Solidarności zrealizowało łącznie 14 inicjatyw promujących model edukacji obywatelskiej zorientowanej na wolontariat seniorów, w tym m.in.: wizyty studyjne, szkolenie z pisanie projektów wolontariackich, warsztaty komunikacji międzypokoleniowej, spotkanie branżowe „Wolontariat w obszarze pomocy społecznej”, inicjatywy wolontarystyczne realizowane przez osoby starsze, szkolenie podstawowe o KS dla seniorów.

Kolejnym działaniem było wspieranie organizacji pozarządowych, innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, ruchów czy lokalnych inicjatyw, stojących na straży praw osób starszych. W Rządowym Programie Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030 „Korpus Solidarności” w 2022 r. działało 23 Partnerów Korpusu, 16 regionalnych i 7 lokalnych. Są to organizacje sektora organizacji pozarządowych. Partnerzy działają m.in. w obszarze promowania wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych.

Ponadto budowano sieci poradnictwa, włączając w to organizacje pozarządowe, inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego oraz związki wyznaniowe.

Wspierano również projekty społeczne, realizowane przez organizacje pozarządowe i inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego, które zajmują się promowaniem solidarności i integracji międzypokoleniowej, współdziałania i współpracy dzieci i młodzieży z osobami starszymi i organizacjami senioralnymi.

Wsparto łącznie 13 projektów społecznych, realizowanych przez te podmioty, w tym:

- Fundusz Wspierania Organizacji Pożytku Publicznego (2 projekty);
- Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO (9 projektów);
- Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033 (1 projekt);
- Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO (1 projekt)

na łączną kwotę 2 341 835,50 zł.

Projekty te dotyczą m.in. międzypokoleniowej aktywności społeczności, dialogu międzypokoleniowego, czy realizacji podcastu międzypokoleniowego.

W ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO zrealizowano projekt „Bratucka Wspólnota Rodzin i Pokoleń” za łączną kwotę 250 000,00 zł. Była to inicjatywa na rzecz wspierania spójności rodziny poprzez promowanie międzypokoleniowej wymiany doświadczeń.

Podjęto również działania mające na celu wspieranie organizacji pozarządowych, innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego oraz innych instytucji działających w obszarze edukacji osób starszych. Wsparto łącznie 8 organizacji działających w tym obszarze (uniwersytetów trzeciego wieku i ich zrzeszeń), w tym:

- Fundusz Wspierania Organizacji Pożytku Publicznego (3 projekty);
- Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO (4 projektów);
- Rządowy Program Wspierania Rozwoju Organizacji Poradniczych (1 projekt)

na łączną kwotę 7 833 606,27 zł.

W ramach upowszechniania informacji związanych z edukacją nieformalną, wsparto łącznie 30 inicjatyw, w tym:

- 10 projektów w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO,
- 8 projektów w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO,
- 8 w ramach Rządowego Programu Polski Inkubator Rzemiosła,
- 3 w ramach Rządowego Programu Fundusz Młodzieżowy,
- 1 w ramach Rządowego Programu Wspierania Rozwoju Organizacji Poradniczych,

na łączną kwotę 5 078 023,39 zł.

W celu promowania działań oddolnych, jak banki czasu, banki informacji, grupy wsparcia i grupy samopomocowe, w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO zrealizowano projekt na kwotę 10 000 zł, który dotyczył remontu pomieszczenia schroniska samopomocowego wsparcia.

Kolejnym działaniem było włączenie organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w praktyki rozwoju wsparcia opiekunów osób niesamodzielnych na poziomie lokalnych projektów.

Wsparto łącznie 13 organizacji działających w tym obszarze, w tym:

- 3 projekty w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO,
- 4 w ramach Funduszu Wspierania Organizacji Pożytku Publicznego,
- 1 w ramach Rządowego Programu Funduszu Młodzieżowego,
- 2 w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO,
- 3 w ramach Rządowego Programu Wspierania Rozwoju Organizacji Poradniczych

na łączną kwotę 1 484 290,69 zł.

2.15 Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Głównym źródłem nieprawidłowości na rynku towarów i usług oferowanych m. in. seniorom są nieuczciwe, wręcz przestępcze praktyki stosowane przez przedsiębiorców działających na rynku sprzedaży bezpośredniej, polegające na wykorzystywaniu wieku, stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej

potencjalnych nabywców (większa ufność, mniejsza skłonność do skarżenia się na oszustwo). Ponadto, można zaobserwować stosowanie nieuczciwych socjotechnik w celu wpłynięcia na decyzje rynkowe konsumentów.

Praktyka obserwowana przez UOKiK pokazała, że taki tryb zawierania umów rodzi dla konsumentów (w szczególności osób starszych, emerytów) szczególne zagrożenia w porównaniu z umową zawartą w lokalu przedsiębiorstwa. Podczas sprzedaży dokonywanej np. podczas pokazów, prezentacji, wykładów, pielgrzymek, wycieczek, pobytów w sanatoriach, jak również podczas tzw. sprzedaży *door-to-door* konsument na ogół bywa poddany większej presji psychologicznej ze strony przedsiębiorcy. Przedsiębiorca może m.in. wykorzystywać element zaskoczenia, stwarzać atmosferę „szczególnej okazji” lub w inny sposób wpływać na decyzję konsumenta co do zawarcia umowy. W związku z tym często zdarza się, że umowy takie są zawierane przez konsumenta pochopnie, bez dostatecznego przemyślenia i racjonalnych powodów. Dodatkowym czynnikiem ryzyka jest kierowanie takich ofert do szczególnej grupy konsumentów tj. osób starszych, głównie emerytów, którzy mają stałe źródło dochodów i tym samym łatwo uzyskują finansowanie swoich zakupów kredytem konsumenckim, zaciągany przy okazji zakupu towaru lub usługi na pokazie.

W ostatnich latach UOKiK obserwuje istotne nasilenie nieuczciwych praktyk przedsiębiorców funkcjonujących na rynku sprzedaży bezpośredniej, czyli zajmujących się sprzedażą towarów i usług poza lokalem przedsiębiorstwa (podczas pokazów, prezentacji, wykładów, pielgrzymek, wycieczek, pobytów w sanatoriach, jak również podczas tzw. sprzedaży *door-to-door*). Nieuczciwe praktyki przedsiębiorców prowadzących sprzedaż poza lokalem przedsiębiorstwa polegają w szczególności na:

- wykonywaniu połączeń telefonicznych do konsumentów dla celów marketingu bezpośredniego pomimo niedysponowania uprzednią zgodą;
- nieujawnianiu handlowego celu pokazu (sugerowanie konsumentom, że przedmiotem prezentacji są bezpłatne badania medyczne, diagnostyczne lub darmowe zabiegi rehabilitacyjne);
- wprowadzaniu konsumentów w błąd co do ich stanu zdrowia;
- wprowadzeniu w błąd co do właściwości produktów – sugerowanie, że są w stanie leczyć schorzenia;
- stosowanie przynęty w postaci „bezpłatnych upominków” za sam udział w prezentacji (w rzeczywistości ich otrzymanie zależne jest od nabycia innych oferowanych przez przedsiębiorcę towarów);
- nieadekwatność ceny oferowanych produktów i usług do ich rzeczywistej wartości;
- fałszywe promocje - w rzeczywistości sprzedaż w ramach standardowej oferty;
- nieinformowanie o prawie odstąpienia od umowy, utrudnianie lub nierespektowanie tego prawa.

Działania nieuczciwych przedsiębiorców są przedmiotem licznych postępowań wyjaśniających oraz postępowań w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Przykładem wydanej w 2022 r. przez Prezesa UOKiK decyzji w zakresie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów była decyzja Nr RPZ 6/2022 z dnia 18 lipca 2022 r. dotycząca spółki Expectes, która zapraszała konsumentów na pokazy handlowe (w trakcie których oferowała sprzęt AGD oraz produkty wełniane) pod pretekstem udziału w akcji „Polska Przedsiębiorcom”, której celem jest ratowanie miejsc pracy i obiecywała prezenty za udział w spotkaniach. W rzeczywistości akcja nie istniała, a upominki nie były darmowe. Prezes UOKiK nałożył na firmę ponad 2,3 mln zł kary za wprowadzanie konsumentów w błąd.

W powyższej decyzji zakwestionowano następujące bezprawne praktyki.

1. Wprowadzanie konsumentów w błąd co do przyczyny kierowanych do konsumentów zaproszeń. Podczas rozmów telefonicznych telemarketerzy informowali konsumentów, że reprezentują Fundację Reklamy Społecznej i działają w ramach akcji „Polska Przedsiębiorcom”, której celem jest ratowanie miejsc pracy. W rzeczywistości nie istnieje ani Fundacja Reklamy Społecznej, ani akcja „Polska Przedsiębiorcom”. Spotkania mają charakter pokazu handlowego.
2. Wprowadzanie w błąd co do prezentów. Telemarketerzy wywoływali u konsumentów wrażenie, że już za sam udział w prezentacji każda para przychodząca na spotkanie dostanie ciśnieniowy ekspres do kawy. W rozmowach podkreślali funkcjonalność i jakość ekspresu. W rzeczywistości okazywało się, że konsumenci nie otrzymywali obiecanych ekspresów – były one uwzględniane jako część nabywanych przez konsumentów zestawów, a konsumenci w trakcie pokazów byli informowani, że

aby otrzymać ekspres, muszą dokonać zakupu. Za to prezenty wręczone za sam udział w pokazie były bardzo niskiej wartości i jakości.

3. Wprowadzanie w błąd, że spotkanie i prezenty za udział w spotkaniu są finansowane przez sponsora. W trakcie pokazów prowadzący informowali uczestników, że prezenty są sponsorowane przez firmę, która w rzeczywistości nie istnieje.
4. Udzielanie konsumentom nieprawdziwych informacji co do losowania podczas prezentacji. W trakcie pokazu przedstawiciele spółki przeprowadzali różne losowania wśród uczestników. Przedmiotem jednego z nich miały być nagrody, takie jak zestawy noży, żelazko, maszynka do mięsa, wyciskarka. W rzeczywistości osoby wylosowane miały możliwość wyboru jednej z kilku kopert, a w wylosowanej kopercie były wyszczególnione artykuły eksponowane na prezentacji, ale warunkiem ich otrzymania był zakup jednego z oferowanych produktów. Niezależnie od tego, ustaliliśmy, że wszystkie losowania mają fikcyjny charakter i stanowią jedynie element prezentacji mający na celu zachęcenie konsumentów do zakupu prezentowanego sprzętu.

Mając na uwadze skalę nieprawidłowości na rynku Prezes UOKiK podjął prace legislacyjne nad nowymi rozwiązaniami prawnymi, które miały na celu zwiększenie poziomu ochrony konsumentów, zwłaszcza seniorów w zakresie umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa. Efektem tych działań było przyjęcie rozwiązań prawnych w ustawie z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2581) zwanej dalej „ustawą”, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2023 r.

Rozwiązania poprawiające ochronę seniorów dokonujących zakupów na pokazach, wycieczkach czy też w ramach wizyt przedsiębiorcy w domu konsumenta objęły:

1. Wydłużenie do 30 dni terminu na odstąpienie od umowy zawartej podczas nieumówionej wizyty przedsiębiorcy w miejscu zamieszkania lub zwykłego pobytu konsumenta lub podczas wycieczki.
2. Zakaz zawierania umów dotyczących usług finansowych podczas pokazu lub wycieczki. Umowa zawarta w takiej sytuacji, np. umowa pożyczki, będzie nieważna i nie będzie wywoływać skutków dla konsumenta.
3. Zakaz przyjmowania płatności przed upływem terminu na odstąpienie od umowy. Zakaz obejmuje umowy zawierane podczas pokazu, wycieczki lub nieumówionej wizyty w domu konsumenta. Rozwiązanie pozwoli na podjęcie świadomej decyzji o zakupie, a konsumenci nie będą narażeni na straty finansowe, gdy z niego zrezygnują w ustawowym terminie.
4. Możliwość odstąpienia od niektórych umów o świadczenie usług zdrowotnych zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość. Dotyczy to m.in. umów obejmujących abonamenty medyczne.

2.16 Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Zasady obsługi osób starszych, w tym klientów ze szczególnymi potrzebami, stały się w ciągu ostatnich lat standardem w ZUS. Szczegółowe wytyczne dotyczące obsługi tych osób zostały opisane w wewnętrznych aktach prawnych Zakładu. Wsparcie osób starszych realizowane jest podczas bezpośredniej obsługi w salach obsługi klientów (SOK), przy udostępnianiu elektronicznych usług, oraz poprzez organizowanie ogólnopolskich akcji i wydarzeń skierowanych do tej grupy naszych klientów.

Bezpośrednia obsługa osób starszych w naszych placówkach

Klienci w starszym wieku mogą liczyć na pomoc dostosowaną do ich potrzeb. Za zapewnienie wsparcia i pomocy osobom starszym w placówkach ZUS odpowiada opiekun sali obsługi klientów lub inny wyznaczony pracownik SOK. Opiekun sali towarzyszy klientom od momentu wejścia do placówki ZUS np. przy pobraniu biletu i dotarciu do właściwego stanowiska obsługi. Opiekun natychmiast reaguje w każdej sytuacji, w której klient zgłaszający się do SOK potrzebuje pomocy.

Od 2017 r. pomoc w placówkach ZUS świadczą doradcy emerytalni. Doradcy emerytalni informują i udzielają wyjaśnień w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych, w szczególności warunków nabywania uprawnień, ustalania wysokości i wypłacania świadczeń, przeliczania lub ponownego ustalania ich wysokości. Doradcy emerytalni pomagają w wypełnianiu wniosków o świadczenia.

Doradcy emerytalni informują również przyszłych świadczeniobiorców o czynnikach mających wpływ na wysokość prognozowanego świadczenia, pomagając tym samym w wyborze najbardziej optymalnego

momentu przejściu na emeryturę. Doradcy, przy wykorzystaniu kalkulatora emerytalnego, wyliczają prognozowaną wysokość świadczenia – w roku bieżącym przejścia na emeryturę lub na lata przyszłe. W 2022 r. z pomocy doradców emerytalnych w naszych placówkach skorzystało 778, 5 tys. osób.

We wszystkich salach obsługi klientów uruchomiliśmy specjalne stanowiska komputerowe dla klientów z ograniczonymi kompetencjami cyfrowymi. Osoby te mogą skorzystać z pomocy naszych pracowników m.in. przy zakładaniu profilu PUE ZUS, wypełnianiu i przekazywaniu do ZUS wniosków elektronicznych przez PUE ZUS.

Salę obsługi klientów w ZUS są w większości przystosowane do obsługi osób starszych, wymagających pomocy przy poruszaniu się. Stale modernizowane są placówki Zakładu tak, aby wyeliminować bariery budowlane. Likwidowane są progi, stopnie, śliskie nawierzchnie, wąskie ciągi komunikacyjne. Wejście odbywa się z poziomu chodnika bądź z wykorzystaniem pochylni. Placówki ZUS posiadają także windy i podnośniki.

Działania, które są podejmowane w ZUS są zauważalne i doceniane nie tylko przez środowisko osób starszych, w tym osób ze szczególnymi potrzebami, ale również przez władze państwa - w październiku 2022 r. ZUS otrzymał wyróżnienie w VII edycji „Lider Dostępności”.

Osoby starsze, które doświadczają trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się mogą - podobnie jak i inni klienci - kontaktować się z Zakładem za pomocą „Formularza kontaktowego zapytania ogólnego” udostępnionej na stronie www.zus.pl oraz mailowo na adres: cot@zus.pl. W tej formie osoby starsze wymagające dodatkowej pomocy z uwagi na szczególne potrzeby mogą zgłosić chęć skorzystania ze świadczenia usługi tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN) podczas obsługi spraw w ZUS. Takiego zgłoszenia klienci mogą dokonywać osobiście lub korzystając z pomocy osoby przybranej w każdej placówce ZUS pracownikowi sali obsługi klientów (SOK). Osoba przybrana może w imieniu osoby niesłyszącej lub głuchoniewidomej zamówić taką usługę dzwoniąc do Centrum Obsługi Telefonicznej (COT). Ponadto informacje o pomocy, z której mogą skorzystać osoby starsze niesłyszące podczas obsługi w placówkach ZUS oraz jak zamówić świadczenie usług tłumacza PJM, SJM, SKOGN podczas obsługi spraw w ZUS są zamieszczone na tablicach informacyjnych, w dobrze widocznym miejscu we wszystkich salach obsługi klientów w formie plakatu ze znakiem ucha. Treść informacji na plakacie została przygotowana prostym językiem. Dbamy o to, aby sale obsługi były wyposażone w pętle indukcyjne.

Elektroniczna obsługa skierowana do osób starszych

W ostatnich latach dużym zainteresowaniem cieszy się elektroniczna forma kontaktu klientów z ZUS, która umożliwia załatwienie większości spraw bez konieczności przychodzenia do placówek. W związku z tym, cały czas rozwijany jest portal PUE ZUS, który umożliwia klientom dostęp do ich danych w ZUS, złożenie wniosków, uzyskanie zaświadczenia o danych zgromadzonych w ZUS, skorzystanie z kalkulatora emerytalnego. Obecnie w ZUS trwają prace nad zmianą wizualizacji portalu i dostosowaniem go w pełni do standardów WCAG 2.1.

W 2022 r. kontynuowane było prowadzenie e-wizyt tj. wideorozmów z pracownikami ZUS. E-wizyty umożliwiają klientom załatwienie spraw bez konieczności wychodzenia z domu. Podczas wideorozmowy z konsultantem ZUS klienci mogą uzyskać informacje z zakresu emerytur i rent krajowych oraz międzynarodowych, zasiłków oraz w kwestiach związanych z prowadzeniem firmy, czy też potwierdzeniem profilu PUE ZUS. W roku 2022 r. usługa e-wizyt została zoptymalizowana i dostosowana do bieżących potrzeb m.in. w zakresie uproszczenia nazewnictwa. Usługa e-wizyt już w 2021 r. została dostosowana do potrzeb osób niesłyszących, które mogą zarezerwować spotkanie z konsultantem ZUS w języku migowym PJM w obszarze zasiłków oraz emerytur i rent krajowych. W 2022 r. z e-wizyt w obszarze świadczeń emerytalno-rentowych skorzystało 40 tys. klientów.

Akcje informacyjne i promocyjne organizowane przez ZUS na rzecz osób starszych

W 2022 r. przy współudziale Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów zorganizowany został Dzień Seniora. Jest to ogólnopolska, cykliczna akcja, która ma na celu edukowanie, aktywizowanie oraz integrowanie osób starszych. W 2022 r. odbyła się pod hasłem „Bezpiecznie Zdrowo Bezgotówkowo”. W ramach akcji zrealizowanych zostało ponad 560 wydarzeń o charakterze lokalnym, na terenie całej Polski.

Dodatkowo, idea „Bezpiecznie, Zdrowo, Bezgotówkowo” do dnia dzisiejszego jest przypominana i wzmacniana podczas spotkań z osobami starszymi.

W 2022 r. ZUS zorganizował 17 wykładów dla osób starszych na Uniwersytetach Trzeciego Wieku, w których łącznie uczestniczyło 779 osób.

Cyklicznie wydawana jest gazeta „ZUS dla Seniora”. W 2022 r. rozdystrybuowanych zostało 35 250 tys. egzemplarzy. Na każdą organizowaną akcję, wydarzenie skierowane do osób starszych, przygotowywane są materiały wspierające: dyplomy, zakładki do książek, notesy magnetyczne na lodówkę, plakaty.

Wspólnie z zaprzyjaźnionymi instytucjami: Policją, urzędami miast, Państwową Inspekcją pracy i wielu innymi działającymi lokalnie, organizowane są akcje informacyjne dla osób starszych – nie tylko ściśle z zakresu ubezpieczeń społecznych, ale także dotyczące ich bezpieczeństwa, zdrowia i pieniędzy. Na sale obsługi klientów ZUS zapraszani są przedstawiciele tych instytucji, by mogli edukować w obszarach kluczowych dla funkcjonowania seniorów. Przedstawiciele ZUS jeżdżą także do placówek partnerskich instytucji ze stoiskiem informacyjnym o ubezpieczeniach społecznych.

Na monitorach umieszczonych w SOK wyświetlane są filmy promocyjne realizowane przez ZUS w ramach kampanii dla seniorów, a także filmy i komunikaty podmiotów współpracujących z Zakładem (np. Policją, UOKiK itp.) Wyświetlane są także aktualne wysokości świadczeń oraz dodatków do emerytur i rent.

Do działań promocyjnych, wydarzeń skierowanych do osób starszych wykorzystywane są również media społecznościowe. W 2022 r. na Twitterze relacjonowane były spotkania Członków Zarządu z organizacjami zrzeszającymi osoby starsze czy z powstańcami warszawskimi. ZUS wspierał komunikacyjnie wydarzenia takie jak np. Dzień Seniora, czy kampania informacyjna dla seniorów: „Bezpiecznie, Zdrowo, Bezgotówkowo”. Na profilu ZUS publikowane są informacje merytoryczne istotne dla seniorów, np. limity w dorabianiu do emerytury czy renty, wysokości przysługujących świadczeń itp. Jest to komunikacja dwustronna – na bieżąco udzielane są odpowiedzi na pytania.

Na stronie www.zus.pl publikowane są aktualności oraz kalendarium na temat obchodów Dnia Seniora, publikacja informacji merytorycznych dla seniorów, np. wysokości dodatków do emerytur i rent, kwoty maksymalnych przychodów a także informacji praktycznych, poradnikowych np. na temat ubankowienia.

3. Polityka społeczna wobec osób starszych na szczeblu regionalnym

3.14 Województwo dolnośląskie

Uchwałą nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. przyjęto Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Samorząd Województwa Dolnośląskiego kontynuował działania na rzecz seniorów

1. Zarząd Województwa Dolnośląskiego ogłosił otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych dotyczących prowadzenia działań aktywizujących dolnośląskich seniorów w 2022 r., w ramach którego zlecono następujące zadania: 1) prowadzenie działań zapewniających wsparcie psychologiczne i środowiskowe seniorów, jako formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, a także wsparcie seniorów w czasie ogłoszonej pandemii; 2) udostępnienie usług asystenckich tj. wsparcie seniorów w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego, niezbędnych do aktywnego funkcjonowania społecznego (np. wsparcie w przemieszczaniu się do lekarza, punktów usługowych i innych miejsc publicznych oraz asysta w tych miejscach, spędzanie czasu wolnego; 3) wzmacnianie różnych form aktywności seniorów, w tym również wsparcie w sytuacjach kryzysowych, mających na celu przeciwdziałanie defaworyzacji oraz wykluczeniom społecznemu seniorów; 4) prowadzenie międzypokoleniowych działań integracyjnych seniorów z dziećmi i młodzieżą;
2. Zorganizowano i przeprowadzono cykl forów Rad Senioralnych. Odbyły się one w czterech subregionach: jeleniogórskim, legnickim, wałbrzyskim oraz wrocławskim. Ich celem była wymiana wiedzy i doświadczeń Rad Seniorów w ramach subregionu, w zakresie prowadzonych działań na rzecz

osób starszych, wymiana dobrych praktyk, integracji lokalnych Rad Seniorów, a także określenie potrzeb Rad Seniorów w zakresie wsparcia działalności w środowisku lokalnym.

3. Zorganizowano i przeprowadzono II Dolnośląskie Forum Rad Senioralnych, którego celem była wymiana wiedzy i doświadczeń Rad Seniorów z Dolnego Śląska w zakresie m.in. prowadzonych działań na rzecz osób starszych, wymiana dobrych praktyk, integracja Dolnośląskich Rad Seniorów, czy uświadamianie potrzeb partycypacji osób starszych w życiu obywatelskim. Na Forum poruszono aspekty innowacji w zarządzaniu politykami społecznymi oraz przedsiębiorczości seniorów. Odbył się także panel dyskusyjny nt. „Innowacje społeczne i przedsiębiorczość 60+ jako kluczowe czynniki rozwoju Dolnego Śląska”. Wydarzenie odbyło się w Subregionie Wałbrzyskim, gdzie wzięło udział ponad 240 osób, również było transmitowane na żywo na fanpage Dolnośląskiej Społecznej Rady Senioralnej.
4. Udzielono 17 dotacji w trybie art. 19a, których celem była m.in. integracja i aktywizacja dolnośląskich seniorów w czasie pandemii, wzmacniania ich kompetencji, wsparcie psychologiczne i informatyczne.
5. Udzielono 13 dotacji celowych z przeznaczeniem na wsparcie seniorów działających w Uniwersytetach Trzeciego Wieku dolnośląskich publicznych uczelni wyższych.
6. Działania w ramach programu Nestor zrealizowane w 2022 r.:
  - Zainicjowanie działania na rzecz wspierania Domów Pomocy Społecznej (DPS) z terenu województwa dolnośląskiego w zapewnianiu dostępu mieszkańcom DPS o ograniczonej sprawności wzrokowej do uczestnictwa w kulturze i spędzania czasu wolnego. W ramach działania zakupiono 93 pozycje audiobooków dla 23 DPS, które zgłosiły chęć wsparcia swoich podopiecznych w takiej formie;
  - Wsparcie oferty spędzania czasu wolnego przez seniorów. Cykliczna organizacja we współpracy z dolnośląskimi instytucjami kultury (m. in. Narodowym Forum Muzyki we Wrocławiu, Filharmonią Sudecką, Filharmonią Dolnośląską, Teatrem Dramatycznym w Wałbrzychu) przedsięwzięć kulturalnych (koncertów muzyki poważnej, spektakli) dla seniorów oraz ich rodzin, mająca na celu aktywizację kulturalną seniorów oraz ich integrację ze społeczeństwem. W roku 2022 zakupiono 1368 biletów dla seniorów na 7 przedsięwzięć kulturalnych organizowanych przez dolnośląskie instytucje kultury. Bilety przekazano dolnośląskim UTW oraz organizacjom pozarządowym, działającym na rzecz aktywizacji i wsparcia dolnośląskich seniorów.
7. W zakresie wsparcia seniorów w ramach Klubów Seniora na Dolnym Śląsku, Inicjatywy dedykowane osobom starszym (60, 65+) - inne formy wsparcia osób starszych, finansowanych w ramach RPO WD z Europejskiego Funduszu Społecznego Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego nadzorował poniższe projekty:
  - „Samodzielni niesamodzielni”
  - „Gmina Zgorzelec wspiera seniorów”
  - „Dobra pora na aktywne i edukacyjne życie Seniora w Gminie Kowary”
  - „Aktywni i Sprawni w Gminie Jerzmanowa”
8. Na zlecenie Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy w 2022 r. zostało przygotowane badanie czynników warunkujących utrzymanie i powrót na rynek pracy osób ze starszych grup wiekowych na obszarze województwa dolnośląskiego
9. W ramach działań skierowanych do seniorów w zakresie poradnictwa zawodowego koordynowanego przez Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy zrealizowano:
  - opracowano program działań na rzecz osób starszych pt. „Pora na Aktywnego Seniora - edycja 3A”, który ma na celu budowanie podmiotowości osób starszych poprzez odkrywanie własnych kompetencji, predyspozycji, pasji i możliwości dalszej aktywności zawodowej;
  - realizowano projekt „SENIOR 3D - DOŚWIADCZENIE, DOJRZAŁOŚĆ, DETERMINACJA”.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Powiat Legnicki

Starostwo Powiatowe w Legnicy opracowało i opublikowało:

- „Informator seniora” poszerzający wiedzę seniorów na temat form opieki i wsparcia dostępnych w powiecie
- e-biuletyn „Gdzie się leczyć w powiecie” poszerzający wiedzę w zakresie dostępności do opieki medycznej

Powiat Świdnicki

Powiat Świdnicki jest członkiem Regionalnej Koalicji na Rzecz Zdrowego Starzenia Się. Misją Koalicji jest poprawa jakości zdrowego i aktywnego starzenia się w środowisku lokalnym. Utworzona została strona internetowa Koalicji, na której są aktualne programy i inicjatywy adresowane do seniorów.

Gmina m. Wrocław

Akademia Rozwoju Seniora to organizowane w siedzibie Wrocławskiego Centrum Seniora cykliczne, jak i okazjonalne spotkania, warsztaty, prelekcje z zakresu kultury, edukacji, zdrowia, sportu i turystyki, np.: cykl Szczęśliwi w tańcu, Zdrowy kręgosłup i elementy karate dla seniorów, Zdrowie od kuchni - spotkanie z dietetyczką kliniczną, Psychologiczny poradnik, spotkania podróżnicze, spotkania z lekarzami i specjalistami, konsultacje cyfrowe, spotkania dotyczące polskich tradycji i obyczajów. Powstały nowe cykle zajęć: warsztaty fotograficzne, filozoficzne, makijaż i pielęgnacja, warsztaty międzykulturowe, zajęcia rękodzielnicze Pań z Ukrainy, Warsztatownia Uważności Seniora. W 2022 r. łącznie odbyło się 168 zajęć online (na platformie Korbanku) oraz ok. 300 zajęć stacjonarnych.

Miejsca Przyjazne Seniorom. Wrocławskie Centrum Seniora honoruje miejsca szczególnie przyjazne osobom starszym. Mowa o takich, które są wolne od barier komunikacyjnych, architektonicznych lub też mają specjalną ofertę dla osób po 60. roku życia. Każde z nich może otrzymać certyfikat Miejsca Przyjaznego Seniorom. Do projektu mogą zgłaszać się właściciele miejsc, którzy uważają, że ich sklep, kawiarnia czy inny lokal przystosowany jest do potrzeb osób starszych. Przyjazne seniorom miejsca mogą być zgłaszane także przez grupę minimum piętnastu osób. Do tej pory przyznano 70 certyfikatów Miejsc Przyjaznych Seniorom. Program „Miejsca Przyjazne Seniorom” został zainicjowany w styczniu 2009 r. przez Wrocławskie Centrum Seniora. Powstał, by z jednej strony zachęcić osoby starsze do aktywnego spędzania wolnego czasu poza domem, a z drugiej strony by zachęcić właścicieli przyjaznych seniorom przestrzeni, do jeszcze większej dbałości o najstarszych mieszkańców miasta Wrocław.

Zajęcia w przestrzeni miasta (m.in. zumba gold, taniec nowoczesny) w ramach projektu „Synergia ciała i umysłu” ukierunkowane były na przeciwdziałanie uzależnieniom i samotności. Dodatkowo podejmowane działania miały na celu zmianę stereotypowego postrzegania seniorów a tym samym zmianę ich wizerunku. Otwarte zajęcia w plenerze umożliwiały uczestnictwo wszystkim mieszkańcom Wrocławia, niezależnie od wieku co idealnie wpisuje się w dobrą praktykę w zakresie integracji międzypokoleniowej. Wynikiem tych działań był wzrost zainteresowania osób starszych tymi formami aktywności, przełamaniem ich obaw i niepokojów oraz zapisaniem się na zajęcia sportowo-rekreacyjne większej ilości osób starszych. W efekcie skłoniło to organizatorów do zwiększenia ilości grup senioralnych.

Rozwój wolontariatu senioralnego realizowanego we Wrocławskim Centrum Rozwoju Społecznego – Przestrzeń Trzeciego Wieku. W ramach wolontariatu grupa seniorów – wolontariuszy wspiera i aktywizuje seniorów z terenu Wrocławia. 2 psychologów-emerytów prowadzi bezpłatne, regularne porady psychologiczne dla seniorów i ich rodzin. Emerytowany pracownik socjalny udziela wsparcia w zakresie ustawy o pomocy społecznej (w tym szczególnie uzależnień). 90-letni pedagog prowadziła zajęcia ruchowe wspomagające percepcję i koordynację ruchową dla seniorów. 3 artystów-plastyków-pedagogów bezpłatnie prowadziło warsztaty rękodzielnicze dla seniorów, dzieląc się swoją pasją. 3 seniorów różnej profesji organizuje różnego rodzaju wydarzenia kulturalne (m.in. senior dance, bale okolicznościowe, rejsy statkiem, wystawy). Seniorzy Ci stanowią swego rodzaju „ciało doradcze” w zakresie działań na rzecz najstarszych mieszkańców Wrocławia, służąc swoim doświadczeniem i wiedzą. Jest to także bardzo dobra praktyka w zakresie działań międzypokoleniowych oraz współpracy instytucji publicznej i osób fizycznych.

Gmina m. Jelenia Góra

W przeprowadzonym corocznie konkursie „Wolontariusz Roku”, również w 2022 r. Jeleniogórzanie przyznali nagrodę główną w kategorii „Wolontariat Senioralny”.

Gmina Oleśnica

Oleśnicka Biblioteka Publiczna im. M. Reja dużą uwagę poświęca obsłudze specjalnych grup użytkowników bibliotek publicznych, zwłaszcza seniorom. Biblioteka posiada wydzielony dział, Fonotekę, który zaopatrywany jest w audiobooki oraz płyty z muzyką i dysponuje bezpłatną usługą dostarczania tych zbiorów do domów seniorów. W 2022 roku dostarczono 267 książek mówionych i 13 książek tradycyjnych, w tym również z dużą czcionką. Czytelnikom po 65 r.ż. nie nalicza się kar finansowych za przetrzymywanie wypożyczonych zbiorów.

Gmina m. Głogów

W Głogowie realizowany jest Program „Głogowska Karta Seniora”, którego celem jest włączenie seniorów do aktywnego życia społeczności lokalnej, zwiększenie dostępności dóbr kultury, sportu i rekreacji, a także propagowanie pozytywnego wizerunku głogowskich seniorów. Zadaniem programu jest ułatwienie osobom, które ukończyły 60 rok życia korzystania z produktów, usług i świadczeń na terenie m.Głogowa, poprzez zapewnienie zniżek dla seniorów.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Powiat Lubiński

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Lubinie, wychodząc naprzeciw również osobom starszym, umożliwiło w 2022 r. składanie wniosków o dofinansowanie ze środków PFRON elektronicznie za pomocą nieodpłatnego Systemu Obsługi Wsparcia (SOW). W siedzibie PCPR funkcjonował Punkt Konsultacyjny, celem wdrożenia seniorów do samodzielnej obsługi systemu SOW i aplikowania wniosków w systemie.

Gmina m. Wrocław

Dzienne Domy Pomocy (DDP) wykorzystują nowe technologie do zajęć terapeutycznych (treningi pamięci przy wykorzystaniu aplikacji MEMO), aplikacje wspomagające funkcje kongnitywne. Niektóre DDP wyposażone są w nowoczesny, komputerowy systemem terapii zaburzeń poznawczych - RehaCom. Dużą zaletą systemu RehaCom jest możliwość dostosowania treningu do potrzeb i możliwości każdego Klienta. Poprzez adaptację treningu do możliwości Klienta, dokładnie odpowiada jego potrzebom. To z kolei w optymalny sposób umożliwia poprawę funkcji mózgu.

W DDP wdrożony został Nowy Modelu Zapobiegania Następstwom Nieszczęśliwych Zdarzeń i ich skutkom (zwanego dalej NMZ) w ramach projektu „Każdego dnia bezpieczniej w dziennych domach pomocy”, współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. W ramach zarządzenia przyjęta została procedura wprowadzającą NMZ oraz wdrożone do stosowania karty: bezpieczeństwa Klienta DDP i bezpieczników nr 2 i nr 3: Karta bezpieczeństwa to ankieta wypełniana dla każdego Klienta DDP, po jego przyjęciu do DDP, umożliwiająca monitorowanie indywidualnego poziomu bezpieczeństwa w zakresie najczęściej występujących zagrożeń, takich jak: upadki, podatność na oszustwa czy wyłudzenia. Bezpieczniki to ulotki informacyjne wspierające działania w zakresie bezpieczeństwa w codziennym funkcjonowaniu Klienta DDP.

Projekt „Cyfrowa Przestrzeń bez barier” odbywający się w ramach Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego – Przestrzeń Trzeciego Wieku, w ramach którego prowadzone były cykliczne konsultacje cyfrowe dla seniorów oraz warsztaty (m.in. wsparcie przy nauce obsługi urządzeń cyfrowych, ustawienia sprzętu pod potrzeby i możliwości seniorów) prowadzone przez pracowników firmy ValueLogic, specjalistę w zakresie nowych technologii oraz pracowników PTW WCRS. Celem projektu było wzmocnienie seniorów w zakresie posługiwania się nowymi technologiami, ułatwienie załatwiania spraw urzędowych za pośrednictwem platform, portali, możliwość korzystania z oferty zdalnej nauki i rozwoju swoich zainteresowań. Innowacyjność projektu polega na wykorzystaniu potencjału programistów i informatyków firm IT, którzy w sposób przystępny pomagają seniorom pokonać bariery mentalne i techniczne związane z cyfryzacją. Projekt zaowocował dwustronną wymianą bo jak sami pracownicy firmy stwierdzili, że projekt uświadomił ich, iż tworząc nowe technologie a tym samym rozwój cyfryzacji jednocześnie przyczyniają się do cyfrowego a tym samym i społecznego wykluczenia osób starszych.

Senioralna eskorta zawodników piłki nożnej wprowadzających zawodników WKS Śląsk Wrocław i Warty Poznań na mecz ekstraklasy. Projekt we współpracy WKS Śląsk Wrocław, Fundacja Przyszłość Pokoleń, Tarczyński ARENA, WCRS. Projekt miał za zadanie zachęcić seniorów do angażowania się w działania społeczne, przeciwdziałając tym samym problemowi wykluczenia społecznego, które tak często dotyka osoby starsze. Poprzez Projekt przedstawiciele Fundacji oraz WKS Śląsk Wrocław pragnęli docenić aktywność i zaangażowanie społeczne wrocławskich seniorów i pokazać ich zapał szerszej publiczności. Było to unikalne wydarzenie w skali PKO BP Ekstraklasy i jednocześnie forma docenienia grupy 22 seniorów, którzy aktywnie angażują się w projekty poprawiające jakość życia osób starszych. Dodatkowo na trybunach Tarczyński Arena Wrocław na specjalne zaproszenie klubu zasiadło ponad 200 seniorów ze stolicy Dolnego Śląska. Była to niezwykle ciekawa inicjatywa, która wzbudziła wiele pozytywnych emocji, nie tylko wśród seniorów. Do dziś słychać emocjonujące opowieści seniorów biorących udział w tym

wydarzeniu. Projekt pomógł z całą pewnością w odrzuceniu a przynajmniej zminimalizowaniu stereotypowego spojrzenia na seniora.

Gmina m. Jelenia Góra

Sześćdziesięciu Jeleniogórczan w wieku senioralnym było w 2022 roku objętych całodobową opieką telecentrum medycznego za pośrednictwem opasek monitorujących firmy SiDLY.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Gmina m. Lubin

Dzięki inicjatywie Komendy Powiatowej Policji w Lubinie kontynuowano działania profilaktyczne skierowane do osób starszych w formie cyklicznych, comiesięcznych, darmowych szkoleń odbywających się na platformie YouTube.pl – „Senior Online”. Spotkania miały na celu zapoznanie seniorów ze skutecznymi metodami zapobiegania negatywnym zjawiskom, takim jak oszustwa, kradzieże, rozboje oraz podniesienie świadomości osób starszych z zakresu własnego bezpieczeństwa. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele policji oraz zaproszeni goście np. pracownicy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Państwowej Straży Pożarnej, Poczty Polskiej.

Gmina m. Wrocław

Szkoła Liderów, w 2022 roku projekt ukończyło 6 nowych uczestników, Do tej pory, od 2018 r. odbyło się 6 edycji, certyfikat otrzymało ponad 70 osób, które realizują działania na rzecz aktywizacji i integracji wrocławskich seniorów oraz projekty międzypokoleniowe. Projekt ten jest odpowiedzią na zgłaszaną od wielu lat potrzebę kształcenia animatorów środowisk senioralnych, którzy swoją postawą, umiejętnościami i wiedzą będą motywowali i aktywizowali osoby starsze, a także inicjowali działania i projekty w mniej lub bardziej sformalizowanych grupach senioralnych. Projekt adresowany jest do przyszłych i obecnych animatorów środowisk senioralnych, zarówno tych młodych (studentów), osób w średnim wieku, jak i osób starszych (seniorów).

Szkoła Liderów to miejski projekt, będący wsparciem dla tych, którzy działają lub działać na rzecz mieszkańców 60+ m.in.: w Klubach Seniora, Uniwersytetach Trzeciego Wieku, Centrach Aktywności Lokalnej, klubach osiedlowych czy NGO.

Tabela 56 Karta województwa dolnośląskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	169	
	Liczba powiatów	26 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	19 947 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2908378	2897737	2888033
w wieku 60 lat i więcej	773658	775163	777533
60–64 lata	211531	201063	189218
65–69	208075	207037	205650
70–74	156621	166646	173679
75–79	70766	76809	88210
80–84	63822	61055	58165
85 lat i więcej	62843	62553	62611
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,1 Noworodek płci żeńskiej – 80,6 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,6 Kobieta w wieku 60 – 23,2	Noworodek płci męskiej – 71,4 Noworodek płci żeńskiej – 79,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,1 Kobieta w wieku 60 – 22,5	Noworodek płci męskiej – 72,9 Noworodek płci żeńskiej – 80,7 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,3 Kobieta w wieku 60 lat – 23,3
Współczynnik feminizacji	108	108	108

Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	29,3	30,3	31,3
Współczynnik zgonów	12,9	13,9	12,5
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział	Liczba		
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1297	
	w tym w wieku 60-89 lat	131	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	1251	
	w tym w wieku 60-89 lat	129	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	934	
	w tym w wieku 60-89 lat	614	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	58,1	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,6	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	56,1	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,3	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	451	
	osoby nieposzukujące pracy - razem	451	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	404	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	30	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	54,0	
	w tym w wieku 60-64 lata	4,7	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	504,2	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	42,7	
	Renty rodzinne	92,7	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	29,2	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	6,5	
	Renty rodzinne	1,5	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
<p>W 2022 r. w województwie dolnośląskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2292,76 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 54,2% i 29,2%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1651,85 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 23,9% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 18,4%, a na zdrowie - 5,8%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 52,4% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 41,9%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 5,7%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,41. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 82,2 m².</p>			

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego

rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.2. Województwo kujawsko-pomorskie

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

W ramach celu głównego „Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo” wyróżnione zostały cele szczegółowe takie jak: aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwój wrażliwy społecznie, w ramach których założona została realizacja następujących kierunków działań na rzecz poprawy sytuacji osób starszych w regionie: aktywizacja seniorów oraz integracja międzypokoleniowa, rozwój struktur instytucjonalnych oraz potencjału nieinstytucjonalnego w zakresie działalności opiekuńczych, adekwatnie do zwiększających się potrzeb oraz dopasowanie liczby osób pracujących w obszarze pomocy społecznej i integracji, w tym w obszarze działalności opiekuńczych oraz kwalifikacji tych osób do rzeczywistych potrzeb społecznych. Natomiast w ramach celu głównego „Dostępna przestrzeń i czyste środowisko” wyodrębniony został cel szczegółowy jakim jest infrastruktura rozwoju społecznego, zakłada się wdrażanie działań ukierunkowanych na rozwój infrastruktury dla aktywności, integracji i włączenia społecznego (w tym miejsc aktywizacji i włączenia społecznego seniorów), a także zapewnienie komfortu i bezpieczeństwa zamieszkania seniorów

Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

W 2022 r. opracowano dokument pn. „Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030”, w tym przeprowadzono szerokie konsultacje społeczne ww. dokumentu. Uchwałą Nr XLVII/629/22 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 czerwca 2022 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął Strategię Polityki Społecznej Województwa Kujawsko Pomorskiego do roku 2030¹⁹⁾.

Regionalny plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2023-2024 (RPDI)

W 2022 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu rozpoczął prace nad opracowaniem Regionalnego planu rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2023/2024, którego celem jest ustrukturyzowanie planowanych zmian w zakresie rozwoju usług społecznych zgodnie z wynikiem przeprowadzonej diagnozy regionalnej, a zawarte na tej podstawie rekomendacje będą służyły ustaleniu priorytetów wydatkowania środków w ramach programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027. Nawiązując do zapisów krajowego dokumentu Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.), w RPDI jeden z wyróżnionych zdiagnozowanych obszarów wskazujących grupy zagrożone wykluczeniem lub wymagające wsparcia w formie usług społecznych dotyczył osób starszych, z niepełnosprawnościami, w tym wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Dokument został przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 24 maja 2023 roku.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WK-P)

Regionalny Program Operacyjny to dokument planistyczny dla działań jednostek samorządu terytorialnego, które mają zostać podjęte w celu wsparcia województwa lub regionu. W ramach programu wyznaczono 13 osi priorytetowych, podzielonych według najważniejszych celów. Każda oś jest wewnętrznie pogrupowana wedle działań i poddziałań. W ramach osi priorytetowej 9 Solidarne społeczeństwo, realizowane działania mają na celu m.in. zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych dla osób starszych, niesamodzielnych i niepełnosprawnych.

Program profilaktyki zakażeń pneumokokowych wśród osób dorosłych w oparciu o szczepienia przeciwko pneumokokom w województwie kujawsko-pomorskim

¹⁹⁾ https://kujawkopomorskie.pl/pliki/2020/planowanie/20201229_strategia/Strategia_Przyspieszenia_203Oplus.pdf

Kluczowy efekt: zaszczepiono 2 382 osób po 65 roku życia. W 2022 r. program realizowany był w partnerstwie z 39 samorządami terytorialnymi. W ramach realizacji programu przygotowano i wydrukowano 22 000 szt. ulotek, 320 szt. plakatów, przeprowadzono szkolenie edukacyjne dla lekarzy i pielęgniarek, w którym wzięło udział 11 osób, przygotowano i 20-krotnie wyemitowano na antenie TVP Bydgoszcz spot informacyjno-promocyjny, prowadzono zakładkę poświęconą programowi na stronie internetowej www.program.wsoz.pl oraz profil na Facebooku. Program realizowany jest od 2016 r. W tym czasie zaszczepiono łącznie 9 477 osób.

Kujawsko-pomorski program badań przesiewowych w kierunku tętniaka aorty brzusznej

Kluczowy efekt: wykonano 740 badań przesiewowych USG aorty brzusznej. W programie brali udział mężczyźni w wieku 65-74 lata, palący papierosy, będący mieszkańcami województwa kujawsko-pomorskiego. W ramach jego realizacji wykryto 43 tętniaki aorty brzusznej, udzielono 740 porad i rozmów edukacyjnych, a 8 osób skierowano na dalszą diagnostykę. Dodatkowo opracowano i wydrukowano 400 szt. plakatów i 2 000 szt. ulotek. Od początku realizacji programu tj. od 2012 r. przebadano 6 972 mężczyzn i wykryto 427 tętniaków.

Program zapobiegania upadkom dla seniorów w województwie kujawsko-pomorskim

Kluczowy efekt: 848 seniorów objętych ćwiczeniami fizycznymi w ramach programu zapobiegania upadkom dla seniorów w województwie kujawsko-pomorskim. W roku 2022 realizowany w partnerstwie z 23 samorządami terytorialnymi. Koordynatorem programu wybranym przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego był Regionalny Ośrodek Medycyny Sportowej "SPORTVITA" Sp. z o.o. w Bydgoszczy, odpowiedzialny za szkolenie trenerów, edukację uczestników, badania kwalifikacyjne i kontrolne, oraz za promocję i nadzór merytoryczny nad programem. W ramach programu badaniami kwalifikacyjnym poddano 873 seniorów, badaniami końcowym – 807 osób. Ponadto zorganizowano spotkania edukacyjne, w których udział wzięły 594 osoby, a do pracy z seniorami przeszkolono 26 trenerów.

Program „Opieka 75+”

Według stanu na dzień 31.12.2022 r. rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją usługi opiekuńcze w 2022 r. w ramach programu "Opieka 75+" wyniosła 885, z czego rzeczywista liczba osób w wieku 75 lat i więcej, które miały świadczone usługi opiekuńcze w ramach programu w latach poprzednich i były one kontynuowane w roku 2022, tzw. osoby kontynuujące to 505, natomiast rzeczywista liczba nowych osób w wieku 75 lat i więcej, którym w 2022 r. przyznano decyzją usługi opiekuńcze w ramach programu, a którym w roku 2020 usługi te nie były świadczone, tzw. osoby nowe to 324. W przypadku specjalistycznych usług opiekuńczych rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją tego typu usługi w 2022 r. to 15 osób, 3 osoby miały świadczone specjalistyczne usługi opiekuńcze w ramach programu w latach poprzednich, zaś 12 to liczba osób nowych.

Korpus Wsparcia Seniora

W województwie kujawsko-pomorskim w module I rzeczywista liczba zarejestrowanych zgłoszeń osób wyniosła 1689, zaś wysokość środków przyznanych z Funduszu Przeciwdziałania Covid-19 na jego realizację wyniosła 1 155 056,00 zł. Do modułu II przystąpiło 1 127 osób. Kwota przyznanych środków wyniosła 1 367 265,00 zł.

Program „Senior+”

W 2022 r. w ramach programu na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało 26 Domów „Senior+”(700 miejsc, 626 osób korzystających), oraz 46 Klubów „Senior+” (1131 miejsc, 1021 osób korzystających). Ponadto przyznana kwota dofinansowania dla województwa w roku 2021 wyniosła 4.045.384,10 zł.

Przykładem działań w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek są warsztaty dotyczące dyskryminacji ze względu na wiek, zrealizowane w dniu 23 maja 2022 r. w Bydgoszczy. Podczas zajęć uczestnicy poznali odpowiedzi na pytania: Co to jest dyskryminacja? Jak jej przeciwdziałać? Jak nie wykluczać i nie być wykluczonym? Został również stworzony wspólnie Kodeks Otwartego Seniora. Wydarzenie nawiązywało także do obchodzonego wówczas w Bydgoszczy „Maja równości, różnorodności i praw człowieka”.

W 2022 r. kontynuowano projekt pn. Wsparcie osób starszych i kadry świadczącej usługi społeczne w zakresie przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się COVID-19, łagodzenia jego skutków na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, którego celem jest podjęcie działań, pozwalających w jak największym stopniu zminimalizować skutki COVID – 19 oraz ograniczyć rozprzestrzenianie się wirusa SARS-COV-2 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Grupę docelową projektu stanowiły podmioty zaangażowane w realizację usług społecznych, w tym opiekuńczych na rzecz osób potrzebujących wsparcia oraz wszystkie pozostałe podmioty, które z racji zakresu swoich działań (m.in. przedsiębiorcy i służby mundurowe) wymagają niezbędnych dla zachowania bezpieczeństwa środków ochrony osobistej, zabezpieczających przed COVID-19.

Kujawsko-Pomorskie Centrum Kompetencji Cyfrowych Sp. z o.o. w okresie pandemii COVID-19 było wykonawcą wysoko wyspecjalizowanej usługi uruchomienia i obsługi technicznej komunikacji polegającej na wytworzeniu pionierskiego, autorskiego rozwiązania komunikacyjnego na poziomie lekarz/personel szpitala - lekarz/pacjent szpitala w ramach projektu „Doposażenie szpitali w województwie kujawsko-pomorskim w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19”. System zdalnej komunikacji przy użyciu tabletu zamontowanego przy łóżku pacjenta pozwalał na transmisję w czasie rzeczywistym sygnału audio-wideo pomiędzy personelem medycznym, pacjentami zakażonymi oraz rodziną pacjentów. W ramach tego zadania Kujawsko-Pomorskie Centrum Kompetencji Cyfrowych współpracowało z czterema placówkami medycznymi regionu, dla których stworzono w sumie 176 stanowisk do zdalnej komunikacji.

Wystawa prac malarskich i rękodzielniczych „Kolorowe Impresje - co nam w duszy gra” zorganizowana przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego Pana Mikołaja Bogdanowicza z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych w Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszczy, była przykładem nie tylko licznych talentów osób w wieku senioralnym, ale także dowodem na to, jak można pozostać aktywnym człowiekiem po zakończeniu swojej kariery zawodowej. Autorami obrazów byli słuchacze Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku i Politechniki Bydgoskiej Trzeciego Wieku.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Cztery Osiedlowe Centra Seniora w Bydgoszczy

„Bydgoszcz Seniorom” pod takim hasłem rozpoczęły funkcjonowanie cztery Osiedlowe Centra Seniora. Osiedlowe Centra Seniora w Bydgoszczy oferowały starszym mieszkańcom poradnictwo indywidualne, a także szereg zajęć tematycznych. Wśród proponowanych usług znalazło się wypożyczanie kijków do nordic walkingu, kawiarenka senioralna oraz atrakcje takie jak wieczorki taneczne. Pilotaż projektu potrwał do końca roku. Każde z miejsc miało swój własny profil działalności, a prowadzenia każdego z nich podjęła się inna organizacja społeczna. W projekcie nie obowiązywała rejonizacja. Bydgoscy seniorzy bez względu na zamieszkiwane osiedle, mogli korzystać z oferty wszystkich centrów.

Kawiarenka międzypokoleniowa we Włocławku

Od grudnia 2022 r. w siedzibie Włocławskiego Centrum Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu przy ul. Żabiej 12a działa kawiarenka międzypokoleniowa. W kawiarence odbywają się warsztaty mentalne z coachem motywacyjnym, warsztaty dietetyczne, filmowe, czytelnicze – promujące ideę bookcrossingu. W Centrum działa też Punkt Wymiany Ciepła oraz Punkt Adopcji Roślin. W planach jest seria spotkań otwartych: dotyczących profilaktyki zdrowia, tzw. aboratorium przypadku, czyli seria spotkań z barwnymi osobowościami (społecznikami, artystami), których celem będzie przeciwdziałanie dyskryminacji i wykluczeniu. Zaplanowane są również warsztaty manualne z wyplatania makram, tworzenia eko-obrazów, a także gimnastyki umysłu dla osób w każdym wieku.

Toruń – Poranek Seniora: „Śniadaniowy koncert muzyki klasycznej”

„Poranek seniora” to cykl koncertów organizowanych w Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu we współpracy z Pomorskim Towarzystwem Muzycznym. Zadeedykowany jest w szczególności seniorom, którzy na koncert mogą przybyć ze swoimi wnukami. W repertuarze koncertów dominuje muzyka klasyczna, piosenka literacka oraz własne kompozycje młodych artystów.

Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne w Golubiu-Dobrzyniu

Z dniem 1 października 2022 r. rozpoczęło działalność Powiatowe Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne w Golubiu-Dobrzyniu. Centrum świadczy usługi zamieszkania dla 14 osób z niepełnosprawnością, w ramach pobytu całodobowego. Korzystając z usług Centrum osoba ma zapewnione wyżywienie, opiekę

pielęgniarską, rehabilitację, pomoc opiekunów i organizację czasu wolnego. Z usług Centrum Opiekuńczo-Mieszkalnego mogą skorzystać dorośli osoby z niepełnosprawnością, legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności i niekorzystające z form wsparcia w innych ośrodkach. Pobyt w Centrum jest całkowicie bezpłatny.

Warsztaty teatralne dla podopiecznych Dziennego Domu Pobytu Senior+ w Pakości

Dzienny Dom Pobytu Senior+ w Pakości w ramach podejmowanych działań terapeutycznych adresowanych do swoich podopiecznych zrealizował w 2022 roku cykl warsztatów teatralnych prowadzonych przez aktora-psychologa. Początkowy opór i obawy seniorów zostały małymi krokami przezwyciężone i dzięki zaangażowaniu kierownika ośrodka i prowadzącego warsztaty, udało się osiągnąć wymierne efekty. Podstawowym zdiagnozowanym obszarem do pracy była samoakceptacja, co wiązało się z rozpoczęciem procesu akceptacji swoich ograniczeń, wad, cech osobowości oraz odkrywania własnych zasobów, możliwości i potencjału. Dzięki ćwiczeniom logopedyczno-teatralnym, seniorzy zaczęli się otwierać, zdobyli pewność siebie oraz podniosła się ich samoocena i motywacja do aktywności. Osiągnięte dzięki warsztatom efekty zostały przedstawione w trakcie obchodów Dnia Seniora w Pakości w ramach występu podopiecznych Dziennego Domu na dużej scenie przed 120-osobową publicznością.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

W 2022 r., w zakresie poprawy jakości życia osób starszych, prowadzono działania w ramach projektu pn. Kujawsko-Pomorska Teleopieka, będącego kontynuacją pilotażowego projektu „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu – projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów”. Zadania w ramach projektu Kujawsko-Pomorska Teleopieka realizuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, w partnerstwie z Kujawsko-Pomorskim Centrum Kompetencji Cyfrowych sp. z o. o. oraz 87 gminami z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Projekt zakłada rozwój usług społecznych w środowisku, w postaci pomocy sąsiedzkiej oraz wolontariatu opiekuńczego dla 3000 osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Skierowany do mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego, którzy ze względu na stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają opieki lub wsparcia w związku z niemożnością samodzielnego wykonywania co najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego oraz nieprzebywającej w opiece całodobowej. W ramach projektu działa Kujawsko-Pomorskie Telecentrum, świadczące usługę teleopieki dla potrzebujących wsparcia.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Infolinia Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej

Infolinia skierowana jest zarówno do osób starszych, jak i ich opiekunów. Można tutaj uzyskać informacje m.in. o ofercie pomocowej, kulturalnej, czy edukacyjnej, skierowanej do osób starszych oraz członków rodzin. Infolinia czynna jest od poniedziałku do piątku, w godz. 8:00 – 14:00, pod nr tel. 56 657 14 69.

Prowadzenie portalu informacyjnego dedykowanego osobom starszym i ich opiekunom

Kluczowy efekt: 311 informacji zamieszczonych w 2022 roku na portalu. Bieżące przygotowywanie artykułów zamieszczanych na witrynie dot. m.in. tematyki: zdrowia, wydarzeń kulturalnych, sytuacji związanej z pandemią koronawirusa, szkoleń, konferencji, warsztatów, konkursów, publikacji itp. Strona Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej dostępna jest pod linkiem: www.infoseniior.rops.torun.pl

Prowadzenie Fanpage Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej

Kluczowy efekt: 283 posty zamieszczone na Fanpage'u w 2022 roku, łączna liczba polubień Fanpage wyniosła ponad 3 tys. osób, natomiast łączna liczba obserwujących Fanpage wyniosła ponad 3,1 tys. osób.

Udział w V Ogólnopolskim Forum Seniora

W dniu 13 września 2022 r. pracownicy Działu Inicjatyw Senioralnych ROPS w Toruniu wzięli udział w V Ogólnopolskim Forum Seniora, organizowanym przez Polska Press – Gazeta Pomorska na Auli UMK w Toruniu. Podczas wydarzenia dostępne było stoisko wystawiennicze ROPS-u, gdzie 600 seniorów miało możliwość zapoznania się z ideą usługi teleopieki wraz z oferowanym urządzeniem w postaci tzw. bransoletki życia.

Opracowanie Kalendarza Wydarzeń związanych z obchodami Dni Alzheimerowskich w Województwie Kujawsko-Pomorskim

W związku z obchodami Światowego Dnia Choroby Alzheimerera, we wrześniu 2022 r. przygotowano oraz udostępniono na fanpage'u OtępieNIE – 7 postów, których celem było zwiększenie świadomości

społeczeństwa na temat choroby. Ponadto 21 września 2022 r. udostępniono również post z ulotką informacyjną, dotyczącą wszystkich organizacji zrzeszonych w ramach organizacji Alzheimer Polska.

„Informator dla Seniora”

W ostatnim kwartale 2022 r. rozpoczęto pracę nad IX wydaniem Informatora dla Seniora. Celem Informatora jest dostarczenie kujawsko–pomorskim seniorom niezbędnych informacji na temat dostępnych form wsparcia opiekuńczego, środowiskowego i instytucjonalnego, w tym również w obszarze ochrony zdrowia oraz informacji nt. różnych form aktywizacyjnych i kulturalnych.

„Ocena zasobów pomocy społecznej za 2022 rok”

ROPS w Toruniu jak co roku opracował również raport pn. „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2022”. Raport sporządzony został w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców, w tym osób starszych. Zaprezentowano w nim informacje nt. stopnia realizacji pomocy środowiskowej, instytucjonalnej i zdrowotnej dla seniorów oraz dane dot. placówek aktywizujących osoby starsze, tj. klubów i świetlic, Raport zostanie przedstawiony w czerwcu br. na posiedzeniu Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, posiedzeniu Komisji Pracy, Pomocy Społecznej i Bezpieczeństwa oraz na sesji Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Otwarty konkurs ofert na wykonywanie zadań publicznych związanych z realizacją zadań Samorządu Województwa w 2022 roku w zakresie pomocy społecznej, pod nazwą: „Wspieranie aktywizacji i integracji społecznej seniorów”

W 2022 r. na realizację zadania w ramach otwartego konkursu nr 8/2022 Wspieranie aktywizacji i integracji społecznej seniorów Samorząd Województwa przeznaczył w sumie 100.000,00 zł. Wsparcie w ramach otwartego konkursu ofert, na kwotę 90.000,00 zł, otrzymały 23 organizacje, natomiast w trybie uproszczonym wsparcie w kwocie 10.000,00 zł trafiło do 2 organizacji. Dofinansowanie przeznaczono na:

- warsztaty i inne inicjatywy mające na celu integrację osób starszych z młodszym pokoleniem (dziećmi i młodzieżą),
- działania mające na celu wspieranie aktywności społecznej osób starszych,
- realizowano także zajęcia aktywizacyjne, w tym międzypokoleniowe, m.in.: warsztaty rękodzielnicze, kulinarne, wikliniarskie, ogrodnicze, wyrobu ceramiki, konkursy artystyczne, spotkania literackie, muzyczne, spotkania z dietetykiem, lekarzem, spotkaniem z prawnikiem oraz zajęcia sportowe, kulturalne, spotkania integracyjne, wycieczki, pikniki, zajęcia komputerowe.

Otwarty konkurs ofert na wykonywanie zadań publicznych związanych z realizacją zadań Samorządu Województwa w 2022 roku, pod nazwą: „Wsparcie działań z zakresu opieki nad osobami przewlekle chorymi”

W ramach konkursu pn. Wsparcie działań z zakresu opieki nad osobami przewlekle chorymi Samorząd Województwa przeznaczył 250 000,00 zł. Dofinansowanie otrzymało 19 organizacji. W ramach konkursu dofinansowywano zadania w obszarach takich jak: działania wspierające dla osób przewlekle chorych, działania wspierające dla opiekunów i rodzin osób przewlekle chorych.

Powołanie Pełnomocnika Wojewody Kujawsko-Pomorskiego ds. Polityki Senioralnej

Wojewoda Kujawsko-Pomorski Mikołaj Bogdanowicz z dniem 1 lutego 2022 roku powołał w osobie Mateusza Czarnowskiego Pełnomocnika do spraw Polityki Senioralnej. Podczas licznych wizyt w instytucjach i placówkach, których działalność skierowana jest na poprawę jakości życia osób starszych, pełnomocnik nie tylko rozpoznawał potrzeby seniorów w województwie, prowadził politykę informacyjną, promował rządowe programy na rzecz seniorów, ale także współpracował z organami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi m.in. przy organizacji wystawy prac rękodzielniczo-malarskich w Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszcy.

W ramach opracowania IX wydania „Informatora dla Seniora” dokonano aktualizacji danych teleadresowych Uniwersytetów Trzeciego Wieku, Klubów Seniora oraz Rad Seniorów z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Dane za 2022 r. przedstawiają się następująco:

- 84 Uniwersytety Trzeciego Wieku, w tym 49 filii;
- 260 Klubów Seniora;
- 23 Rady Seniorów;

Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej

Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej działa w oparciu o ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2022 r. poz. 2094 ze zm.) oraz uchwałę Nr 40/1347/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 1 października 2014 r. w sprawie powołania Wojewódzkiej Rady ds. Polityki Senioralnej przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Rada opiniowała m.in. program Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 w zakresie zdefiniowanych w dokumencie kierunków i rodzaju działań dotyczących seniorów.

22 Gminne Rady Seniorów (w Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu, Włocławku, Ciechocinku, Koronowie, Chełmnie (miasto), Świeciu nad Osą, Inowrocławiu, Gniewkowie, Lipnie, Dąbrowie, Mogilnie, Kcyni, Nakle nad Notecią, Szubinie, Bytoniu, Chełmży (miasto), Cekcynie, Śliwicach, Kowalu (miasto), Barcinie.

Tabela 57 Karta województwa kujawsko-pomorskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	144	
	Liczba powiatów	19 powiatów i 4 miasta na prawach powiatów	
	Powierzchnia	17 972 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2031550	2017720	2006876
w wieku 60 lat i więcej	521391	522951	527289
60-64 lata	146660	140930	134658
65-69	134017	135239	137233
70-74	106497	109186	111967
75-79	51551	56583	62928
80-84	42675	41662	40812
85 lat i więcej	39991	39351	39691
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 72,4 Noworodek płci żeńskiej - 80,4 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,8 Kobieta w wieku 60 - 22,9	Noworodek płci męskiej - 71,3 Noworodek płci żeńskiej - 78,9 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,0 Kobieta w wieku 60 - 21,9	Noworodek płci męskiej - 73,3 Noworodek płci żeńskiej - 80,2 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,5 Kobieta w wieku 60 lat - 23,0
Współczynnik feminizacji	107	107	107
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	27,9	28,9	30,0
Współczynnik zgonów	12,5	14,0	12,0
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział	Liczba		
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	938	
	w tym w wieku 60-89 lat	76	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	902	
	w tym w wieku 60-89 lat	74	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	674	
	w tym w wieku 60-89 lat	428	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	58,2	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,1	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	56,0	
	w tym w wieku 60-89 lat	14,7	
Osoby bierne zawodowo w	Ogółem	310	
	w tym:		

wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	osoby nieposzukujące pracy - razem	310
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	282
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	21
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	56,5
	w tym w wieku 60-64 lata	3,1
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	308,9
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	40,4
	Renty rodzinne	65,9
	KRUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	52,4
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	12,6
	Renty rodzinne	2,4

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie kujawsko-pomorskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2140,49 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 50,9% i 33,1%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1481,05 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 26,8% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 19,7%, a na zdrowie - 5,0%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 40,4% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 53,9%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 5,7%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,52. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 80,0 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.3. Województwo lubelskie

Wojewoda Lubelski działając na podstawie art. 95a ust. 5 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r., poz. 2561 z późn. zm.) określił w Mapie Potrzeb Zdrowotnych na okres od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2026 r. (MPZ) „Wyzwania systemu opieki zdrowotnej i rekomendowane kierunki działań na terenie województwa lubelskiego na podstawie danych za 2019 r.” stanowiące załącznik nr 3 do MPZ. Rekomendowane kierunki działań skierowane do osób starszych zostały określone w obszarach:

- Czynniki ryzyka i profilaktyka: **rekomendacja 3.5.**,
- Ambulatoryjna opieka specjalistyczna: **rekomendacja 5.4.**,
- Leczenie szpitalne: **rekomendacja 6.6.**,
- Opieka długoterminowa: **rekomendacje 9.1-9.6, 9.9, 9.11.**,
- Opieka paliatywna i hospicyjna: **rekomendacje 10.1-10.8.**

Na podstawie wyzwań systemu opieki zdrowotnej i rekomendowanych kierunków działań na terenie województwa lubelskiego określonych w MPZ, zgodnie z art. 95c ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Wojewoda Lubelski ustalił dla obszaru województwa **Wojewódzki Plan Transformacji dla województwa lubelskiego na lata 2022-2026 (WPT)**. Działania

wymagające koordynowania na poziomie województwa skierowane do osób starszych zostały określone w obszarach:

- Czynniki ryzyka i profilaktyka: **działanie 3.5.1.**,
- Ambulatoryjna opieka specjalistyczna: **działanie 5.4.1.**,
- Leczenie szpitalne: **działanie 6.6.1.**,
- Opieka długoterminowa: **działanie 9.4.1., 9.5.1., 9.6.1., 9.9.1., 9.11.1.**,
- Opieka paliatywna i hospicyjna: **działanie 10.3.1., 10.5.1., 10.6.1.**

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym jednostki samorządu terytorialnego zobowiązane są do przekazania wojewodzie rocznej informacji o zrealizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego.

Według informacji za 2022 r., będących w posiadaniu Wydziału Zdrowia Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - stan na dzień 30 maja 2023 r., jednostki samorządu terytorialnego nie realizowały programów polityki zdrowotnej w wyżej wymienionym zakresie, natomiast realizowały zadania z zakresu zdrowia publicznego. Sprawozdano 26 zadań w systemie sprawozdawczym ProfiBaza, które są w trakcie weryfikacji przez koordynatora wojewódzkiego. Poniżej przykłady realizowanych przez JST zadań z zakresu zdrowia publicznego:

1. Urząd Gminy Serniki - zajęcia z kultury fizycznej w Klubie Seniora, miejsce realizacji: Serniki (gmina wiejska), liczba osób: 12;
2. Urząd Miasta Kraśnik - MOSiR zajęcia sportowe aktywny senior, miejsce realizacji: Kraśnik, liczba osób: 25;
3. Urząd Gminy Trzebieszów - warsztaty zdrowego żywienia Seniorów, miejsce realizacji: Trzebieszów (gmina wiejska), liczba osób: 43.

Kierunki działań zmierzających do poprawy jakości życia osób starszych zostały określone w **Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030**. Doprecyzowaniem i uszczegółowieniem zapisów Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 - 2030 w obszarze Starzejące się społeczeństwo jest **Wojewódzki Program na Rzecz Osób Starszych na lata 2021-2025**, który został przyjęty uchwałą Nr XXIII/386/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 19 lutego 2021 r.

Współpraca z Wojewódzką Radą ds. Polityki Senioralnej przy Marszałku Województwa Lubelskiego, powołaną w dniu 15 lipca 2014 r. przez Zarząd Województwa Lubelskiego. Głównym zadaniem Wojewódzkiej Rady ds. Polityki Senioralnej jest:

- współtworzenie kierunków polityki senioralnej w województwie lubelskim,
- opiniowanie projektów programów kierowanych do osób starszych,
- wspieranie rozwoju i działań organizacji pozarządowych,
- wspieranie działalności klubów i uniwersytetów dla osób 60+,
- monitorowanie realizacji programów polityki senioralnej w województwie lubelskim,
- inicjowanie propozycji rozwiązań na rzecz środowiska seniorów oraz wymiany i komunikacji międzypokoleniowej.

Rada cyklicznie współpracuje z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Lublinie w zakresie organizacji obchodów Wojewódzkiego Dnia Seniora/Wojewódzkiego Dnia Rodzin – członkowie Rady pośredniczą w kontaktach z lokalnymi artystami, zgłaszają propozycje tematyki prelekcji itp.

Przedstawiciele Rady zasiadają w komisji konkursowej wyłaniającej laureatów konkursów „Gmina przyjazna Seniorom” oraz „Aktywny Senior”.

Rada aktywnie włączała się w proces wprowadzania na terenie województwa lubelskiego Ogólnopolskiej Karty Seniora i stale rekomenduje ją w swoim środowisku.

Przedstawiciel Rady włączył się w prace Zespołu ds. opracowania Regionalnego Programu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego na lata 2023-2024. Dokument ten obejmuje swym zakresem kluczowe działania Samorządu Województwa Lubelskiego na rzecz rozwoju

usług społecznych w środowisku lokalnym, w tym dla osób starszych i wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Wspieranie organizacji pozarządowych realizujących projekty na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób starszych poprzez wspieranie różnorodnych form ich aktywizacji – zlecanie zadań w ramach konkursów ofert oraz w trybie pozakonkursowym. W 2022 r. dotacja w wysokości 119 570,81 zł została przekazana 14 organizacjom, które działaniami projektowymi objęły 872 seniorów z terenu województwa lubelskiego.

Województwo Lubelskie dofinansowało m.in.:

- prowadzenie działań na rzecz osób starszych, poradnictwo psychologiczne, prawne, zajęcia muzyczne, teatralne, cyfrowe, warsztaty plastyczne, kulinarne, koszty wycieczek, wyjazdów integracyjnych,
- wynagrodzenia psychologa prowadzącego indywidualne porady i poradnictwo rodzinne, wynagrodzenia prowadzących warsztaty kulinarne, aktywizacji osób starszych, cyfrowe, muzyczne, teatralne,
- zakup materiałów na zajęcia, materiałów biurowych, biletów wstępu na imprezy kulturalne, biletów wstępu do teatru, artykułów spożywczych,
- koszty poczęstunku podczas warsztatów, transportu, noclegu, wyżywienia, nagród, dyplomów.

Realizacja Wojewódzkiego Programu na Rzecz Osób Starszych na lata 2021 – 2025, przyjętego uchwałą uchwałą Nr XXIII/386/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 19 lutego 2021 r. Celami strategicznymi Programu są:

- poprawa jakości i dostępności świadczeń opieki zdrowotnej,
- zapewnienie kompleksowego i wysokiego poziomu usług społecznych skierowanych do osób starszych,
- rozwój aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób starszych,
- wzrost aktywności zawodowej osób starszych,
- zapobieganie zjawisku przemocy i dyskryminacji wobec osób starszych.

Program monitorowany jest w cyklu dwuletnim. Monitorowanie pozwoli ocenić postępy podejmowanych działań, zweryfikuje kierunek zmian, a także pozwoli na modyfikację działań i dostosowanie ich do zmieniających się warunków.

Monitorowanie sytuacji w zakresie rozwoju usług społecznych skierowanych do seniorów (m.in. usługi opiekuńcze, dzienne domy pomocy, świetlice, kluby seniora) w ramach sporządzanej corocznie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej.

W 2017 r. Województwo Lubelskie przystąpiło do programu pt. „Ogólnopolska Karta Seniora” (Uchwała Nr CLXIX/3437/2017 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 21 marca 2017 r.). Organizatorem programu jest Stowarzyszenie MANKO z siedzibą przy ul. Siarczki 16, 30-698 Kraków. Program „Ogólnopolska Karta Seniora” przeznaczony jest dla seniorów zamieszkałych na terenie całej Polski, którzy dzięki posiadaniu karty mogą skorzystać z promocji przygotowanych przez partnerów programu. W program zaangażowały się m.in.: uzdrowiska, ośrodki zdrowotno – medyczne, instytucje kulturalne, sportowe, rekreacyjne. Karta Seniora jest bezpłatna i bezterminowa a jedynym warunkiem jej otrzymania jest ukończenie 60 lat. Przystąpienie do programu „Ogólnopolska Karta Seniora” jest elementem polityki społecznej realizowanej przez Województwo Lubelskie i ma przede wszystkim na celu aktywizację i integrację społeczną seniorów oraz poprawę społecznego wizerunku starości. Ogólnopolską Kartę Seniora wydano dla 7 307 seniorów z województwa lubelskiego, w tym dla 3 453 w 2022 r.

Instytucje kulturalne podległe Samorządowi Województwa Lubelskiego w organizowały liczne wydarzenia skierowane do seniorów:

- Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice” w Gardzienicach,
- Muzeum Zamoyskich w Kozłowie,
- Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym,
- Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie,
- Teatr Muzyczny w Lublinie,
- Centrum Spotkania Kultur w Lublinie,

- Filharmonia Lubelska im. Henryka Wieniawskiego w Lublinie,
- Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie.

Powyższe instytucje zapewniają osobom starszym możliwość nieodpłatnego korzystania ze zbiorów bibliotecznych, jak również organizowanych przez siebie wydarzeń kulturalnych. Większość z nich posiada certyfikat „Miejsce przyjazne seniorom” oraz honoruje „Lubelską Kartę Seniora”.

W dniu 21.09.2022 r. pracownicy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie uczestniczyli w IX Międzynarodowych SENIORALIACH w Krakowie, w tym w konferencji dla liderów i koordynatorów polityki senioralnej poświęconej dobrym praktykom w zakresie rozwoju działalności na rzecz seniorów w gminach. Międzynarodowe SENIORALIA organizowane są przez Stowarzyszenie Manko – „Głos Seniora”. W przedsięwzięciu uczestniczą seniorzy, członkowie Rad Seniorów, Uniwersytetów Trzeciego Wieku, organizacji seniorskich, instytucji publicznych, społecznych i prywatnych oraz przedstawiciele miast partnerskich i władz samorządowych z całej Polski.

Wojewódzki Dzień Rodzin 2022

W dniu 7 września 2022 r. miało miejsce wydarzenie „Wojewódzki Dzień Rodzin” zorganizowane przez Marszałka Województwa Lubelskiego, przy udziale Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie w Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie. Wojewódzki Dzień Rodzin to spotkanie seniorów, rodzin zastępczych i rodzin adopcyjnych województwa lubelskiego, którego celem jest promowanie wartości rodziny, integracji międzypokoleniowej, promowanie gmin na terenie których prowadzone są cenne inicjatywy na rzecz osób starszych oraz podkreślenie aktywności seniorów uczestniczących w życiu społeczności lokalnej. Podczas „Wojewódzkiego Dnia Rodzin” uhonorowani zostali laureaci konkursów pt. „Gmina przyjazna Seniorom” oraz „Aktywny Senior” ogłaszanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Dyplomy uznania Marszałka Województwa Lubelskiego otrzymały rodziny zastępcze oraz prowadzący rodzinny dom dziecka.

Wydarzenie, w którym wzięło udział ponad 500 osób spotkało się z dużym zainteresowaniem odbiorców. Spotkanie uświetniły występy taneczne i muzyczne dzieci i młodzieży, w tym młodego geniusza – Miłosza Bachonko, grającego na akordeonie oraz wystawa prac plastycznych wykonanych przez najmłodszych Uczestników. Oprawę muzyczną zapewnili artyści lokalnych kapel i zespołów artystycznych. W programie wydarzenia przewidziane były m.in.: gry i zabawy dla dzieci, warsztaty, wspólne grillowanie oraz podziwianie niezwykle urokliwego i pięknego Muzeum Wsi Lubelskiej. Wspaniałą atrakcją dla dzieci były przejażdżki konne i kontakt z przyrodą, a dla osób starszych udział w warsztatach – m.in. robienia biżuterii dawnej lub pająków.

Promowanie aktywności samorządów lokalnych oraz aktywności Seniorów w środowisku lokalnym poprzez organizację konkursów.

Podobnie jak w latach ubiegłych w 2022 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie ogłosił 2 konkursy: „Gmina przyjazna Seniorom” i „Aktywny Senior”. Celem konkursów jest promowanie innowacyjnych, wielozakresowych, działań na rzecz osób starszych przez gminy województwa lubelskiego oraz promowanie Seniorów aktywnie uczestniczących w życiu społeczności lokalnej. Zgłoszeń kandydatów do konkursów dokonywały osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe jednostki organizacyjne z terenu województwa lubelskiego.

W kategorii „Gmina przyjazna Seniorom” wyłoniono 5 gmin, natomiast w kategorii „Aktywny Senior” laureatami konkursu zostało 5 osób.

Rola badawcza Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie.

Działające w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Lublinie Lubelskie Obserwatorium Polityki Społecznej w 2022 roku zleciło badanie pod nazwą „Rola centrów usług społecznych w organizowaniu usług społecznych odpowiadających potrzebom seniorów w wieku 65 lat i więcej na terenie województwa lubelskiego”. Wnioski płynące z raportu stanowią ważny głos w projektowaniu usług na rzecz środowiska senioralnego zarówno przez centra usług społecznych jak i inne podmioty działające w tym zakresie.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Miasto na prawach powiatu Biała Podlaska podejmowała następujące działania:

1. Kontynuacja realizacji Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów na terenie miasta Biała Podlaska. Program został przyjęty uchwałą nr XXXVII/366/14 Rady Miasta Biała Podlaska z dnia 11 sierpnia 2014 r. Skierowany jest do ponad 11 tys. mieszkańców miasta Białej Podlaskiej w wieku 60+, szczegółowy opis Programu znajduje się na stronie: www.um.bialapodlaska.pl. Obejmuje zadania wykraczające poza obowiązkową działalność samorządu, tworząc pakiet działań skierowanych do starszych mieszkańców. Udział w Programie nie jest uwarunkowany sytuacją dochodową. Seniorzy mogą korzystać z ofert przygotowanych przez firmy i instytucje. Realizacja różnorodnych działań pozwala na aktywniejszy udział seniorów w życiu miasta oraz zachowanie zdrowia i dobrej kondycji. Przebiega w dwóch kierunkach: pierwszy zakłada podejmowanie działań sprzyjających aktywizacji życia seniorów, realizowanych poprzez aktywność społeczną, kulturalną, edukacyjną, turystyczno – rekreacyjną, drugi to Karta Seniora, uprawniająca do wielu zniżek, szczególnie w sklepach i zakładach usługowych na terenie Białej Podlaskiej. W 2022 r. przyjęto i pozytywnie zweryfikowano 456 wniosków o kartę, wydano 432 kart beneficjentom Programu. Liczba partnerów oferujących zniżki w Strefie Seniora wynosiła 44. W ramach Programu w 2022 r. wspierano aktywność kulturalną seniorów poprzez powstałe kluby seniora oraz inne formy działające przy Białskim Centrum Kultury <https://bck24.pl/>:

Lp.	Nazwa formy, liczba uczestników
1.	Klub Seniora „Promyk” – ilość uczestników: 65 osób
2.	Klub Seniora „Zacisze” - ilość uczestników: 45 osób
3.	Klub Seniora „Wrzos” - ilość uczestników: 60 osób
4.	Klub Seniora „Wola” - ilość uczestników: 30 osób
5.	Klub Seniora „Złoty Wiek” - ilość uczestników: 35 osób
6.	Zespół Wokalny Klubu Seniora „Maki” – ilość uczestników: 7 osób
7.	Zespół Wokalny „Chłopcy z Wrzosa” – ilość uczestników: 8 osób
8.	Klub „Puszystych” – ilość uczestników: 15 osób
9.	Klub „Aktywnych” - ilość uczestników: 35 osób
10.	Rękodzieło Artystyczne – ilość uczestników: 16 osób
11.	Koło Osób Niepełnosprawnych „Nadzieja” – ilość uczestników: 15 osób
12.	Klub Muzyczny Seniora – ilość uczestników: 12 osób
13.	Teatr „Euforia” – ilość uczestników: 13 osób
14.	TKKF „Krzna” - ilość uczestników: 30 osób

Białskie Centrum Kultury - prowadziło regularne spotkania klubów seniora, zorganizowało zabawy taneczne i inne spotkania integracyjne: z okazji świąt, ogniska, wycieczki, wyjścia do kina oraz wyjazdy do teatru. Poza klubami Centrum prowadziło senioralne zespoły wokalne, taneczne, teatralne, plastyczne, muzyczne i rękodzielnicze. BCK udostępniło pomieszczenia w Klubie Kultury „SCENA” organizacji Polski Czerwony Krzyż Oddział w Lublinie, która prowadziła dodatkowy Klub Seniora "Czas", zwiększając ofertę zajęć i sposobu spędzania wolnego czasu białskich seniorów.

Miejska Biblioteka Publiczna to kolejny realizator działań na rzecz seniorów. W 2022 r. przeprowadzono w bibliotece inicjatywy edukacyjne - upowszechniające czytelnictwo oraz inne działania kulturalne na rzecz środowiska seniorów, m.in.: organizację wywiadu z autorem publikacji „9 Dywizja Piechoty i Południowe Podlasie w wojnie polsko-sowieckiej 1919-1920” z dr. Pawłem Borkiem (spotkanie online), organizację spotkania z Jakubem Piastą, autorem debiutanckiej książki fantastycznej pt. „Malleus Królikarum, czyli młot na króliki” (spotkanie online), organizację XIX Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek, pod hasłem „Biblioteka świat w jednym miejscu”, zorganizowany przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Biblioteka prowadziła także Dyskusyjne Kluby Książki, działające również w Filii nr 3 i Filii nr 6, Klub Genealogiczny „W poszukiwaniu korzeni” - zrzeszający pasjonatów wiedzy historycznej, zorganizowała wydarzenia pn. "Znani i nieznanzi z Podlasia - biografie naszych babć i dziadków", wystawę żołnierzyków ze zbiorów Andrzeja Olichwiruka oraz dr. Pawła Borka „Gdy byłem chłopcem chciałem być żołnierzem”, XI Narodowe Czytanie „Ballady i romanse Adama Mickiewicza”, Noc Bibliotek pn. „To się musi powieść”, w których licznie uczestniczyli seniorzy.

Muzeum Południowego Podlasia zorganizowało akcję „Noc Muzeów”, wystawy stałe i czasowe, warsztaty, konkursy i prelekcje. Muzeum działając na rzecz seniorów wzięło udział w ogólnopolskich akcjach MKiDN: 60+Kultura, "Weekend Seniora z Kulturą" oraz w Ogólnopolskim Dniu Seniora.

Bialska Rada Seniorów – współpraca

Rada została powołana uchwałą nr XXXIV/327/14 Rady Miasta Biała Podlaska z dnia 24 lutego 2014 r. w sprawie powołania Bialskiej Rady Seniorów oraz zarządzeniem nr 125/22 z dnia 31 maja 2022 r. Prezydenta Miasta Biała Podlaska, w którym powołano nowy skład Rady na kadencję 2022–2026. Aktywność członków, istniejącej od 2014 roku Bialskiej Rady Seniorów, reprezentujących 18 podmiotów działających na rzecz osób starszych jest dużym wsparciem działań na rzecz swojego środowiska. Podczas regularnych posiedzeń Rada analizuje potrzeby i inicjuje wydarzenia kulturalne dedykowane seniorom, wykorzystując m.in. pomieszczenia piwnicy Urzędu Miasta.

W 2022 r. z inicjatywy Prezydenta Miasta Biała Podlaska, uwzględniającej prośby środowisk senioralnych oraz po analizie epidemiologicznej, został przygotowany **Program profilaktyki zakażeń pneumokokowych** skierowany do mieszkańców miasta Biała Podlaska w wieku 60+, realizowany w latach 2022-2025 r., który umożliwi zaszczepienie 1 400 osób w wieku 60+. W 2022 r. zaszczepionych zostało 200 osób, w kolejnych latach szczepionych będzie po 400 osób.

W 2022 r. wprowadzono tzw. „opiekę na odległość”. Do programu kwalifikowano seniorów w wieku powyżej 65. lat, mających problemy z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, prowadzących samodzielne gospodarstwa domowe. W ramach działań zakupiono 200 teleopasek wraz z usługą polegającą na sprawowaniu nad seniorami całodobowej opieki na odległość przez centrum monitoringu.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz osób starszych. W 2022 r. współpracowano na rzecz seniorów z Centrum Integracji Społecznej, prowadzonym przez Caritas Diecezji Siedleckiej w Białej Podlaskiej w zakresie pomocy żywnościowej na święta oraz ze Związkiem Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Oddział Biała Podlaska (skupiającym ok. 800 seniorów z Białej Podlaskiej), który organizował imprezy integracyjne, wycieczki, festyny i inne imprezy kulturalne, korzystając z pozafinansowej pomocy samorządu.

Gmina miejska Bełżyce podejmowała następujące działania:

1. Funkcjonowanie zespołów śpiewaczych wykonujących repertuar pieśni religijnych, biesiadnych i okolicznościowych w czasie imprezy okolicznościowe na terenie gminy Bełżyce prowadzone są przez instruktora MDK
2. Klub Kobiet przy Miejskim Domu Kultury w Bełżycach – gdzie seniorzy rozwijają swoje pasje, nawiązują nowe, pozytywne relacje. Spotkania seniorów odbywające się dwa razy w miesiącu owocują we wspólnie spędzony czas, wymianę doświadczeń, przepisów kulinarnych oraz tworzone rękodzieło – od dziergania serwetek przez ozdabianie kartek świątecznych do przygotowania smacznych potraw.
3. Działalność organizacji pozarządowych działających (Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział w Bełżycach stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich)

Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział w Bełżycach - integrowanie i aktywizowanie emerytów, rencistów i inwalidów poprzez organizowanie różnych form życia kulturalnego, artystycznego, sportowego i turystycznego. Najczęściej są to wyjazdy do teatru, spotkania z seniorami.

Koła Gospodyń Wiejskich – podejmują działania na rzecz seniorów o charakterze lokalnym, są to warsztaty, wyjazdy, organizacja dnia babci, dziadka, spotkania okolicznościowe z udziałem seniorów. Stowarzyszenie Kreatywnych Kobiet „Stokrotka” – spotkania aktywizujące seniorów, integracja międzypokoleniowa, wyjazdy do teatru, poznawcze z udziałem seniorów.

- Realizacja zadania publicznego pn.: „Z historią i tradycją” obejmująca wyjazd edukacyjno-poznawczy do Warszawy (zwiedzanie Muzeum Polin, Wilanów, Fryderyka Chopina), Warsztaty „Dawnych smaków czar”. Rezultaty: aktywizacja osób starszych, integracja międzypokoleniowa.
- Realizacja zadania publicznego pn.: „Twórczo, aktywnie i pozytywnie”. Podejmowane działania: warsztaty o różnej tematyce, wieczór literacki z udziałem seniorów oraz dzieci, spotkania towarzyskie międzypokoleniowe z udziałem seniorów, wyjazd edukacyjny do Rozalina dla grupy seniorów (15 osób).
- Realizacja zadania publicznego pn.: „Spotkanie z kulturą”, działania: wyjazd do Teatru Muzycznego w Lublinie (50 osób). Rezultaty: wzrost aktywności społecznej osób starszych,

poprawa samooceny, poprawa wizerunku seniora w możliwości uczestniczenia w życiu kulturalnym.

- Realizacja zadania publicznego pn.: „Kreatywni seniorzy w gminie Beżyce”. Działania: zajęcia teatralne, realizacja widowiska teatralnego, wyjazd do teatru, warsztaty plastyczne, spotkanie szkoleniowe dot. radzenia sobie z treścią na scenie. Rezultaty: wzrost pewności siebie, poczucia ważności i odwagi do wystąpień, wzrost poczucia zaktywizowania i zintegrowania z innymi.
- Realizacja zadania publicznego pn.: „Cudze chwalicie swego nie znacie”. Działania: wyjazd do Czarnolasu i do Kazimierza nad Wisłą.
- Realizacja zadania publicznego pn. „Emeryt w akcji szuka inspiracji”. Działania: wyjazd poznawczy m.in. do gospodarstwa agroturystycznego w Mikołajówce połączony z warsztatami, w większości dla osób w wieku emerytalnym.

Budowa siłowni zewnętrznej w Beżycach przy ul. Fabrycznej, której odbiorcami są również osoby starsze. Celem był rozwój potencjału rekreacyjno – wypoczynkowego gminy Beżyce poprzez budowę siłowni zewnętrznej w Beżycach ul. Fabryczna, co pozwoliło na zwiększenie aktywności rekreacyjnej mieszkańców gminy. Zakres operacji: montaż 10 urządzeń, w tym dwa (motyl rewers integracyjny oraz kołowrotek) przystosowane są dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Pozostałe to orbitrek, motyl rewers, drabinka, koła tai chi i ster, wyciąg górny podwójny, stepper i twister, biegacz i orbitrek oraz masażer poziomy i pionowy. Inwestycja miała charakter niekomercyjny. Jest ogólnodostępna i bezpłatna. Pozwoliła na stworzenie miejsca rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców, w tym osób w wieku od 15 do 35 roku życia, osób pow. 50 lat, osób niepełnosprawnych, zarówno samodzielnych jak i z opiekunem. Link:

Ponadto osobom starszym była udzielana pomoc finansowa oraz udzielane wsparcie w formie usług opiekuńczych z Centrum Usług Społecznych w Beżycach na zasadach określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Osoby starsze korzystały również ze wsparcia w formie bezpłatnych usług asystencko- wspierających świadczonych w miejscu zamieszkania (24 osoby). W ramach usług społecznych działa również Klub Aktywności Lokalnej, którego celem jest podniesienie poziomu aktywności mieszkańców w zakresie poprawy sytuacji osobistej i integracji lokalnej społeczności oraz poprawa jakości życia rodzin, rozwój wolontariatu i działań samopomocowych. W ramach usługi społecznej uczestnik otrzymuje możliwość udziału w zajęciach pobudzających do aktywności obywatelskich, kulturalnych i sportowo- rekreacyjnych, a także zmniejszenie barier społecznych poprzez podniesienie motywacji do działania i zaufania we własne siły, członkami Klubu było 44 seniorów.

Gmina Stanin podejmowała następujące działania:

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Staninie nadmienia, iż w roku 2022 realizował szereg działań na rzecz seniorów. Między innymi realizowano projekt „Aktywna jesień życia w Gminie Stanin” w ramach którego świadczone usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla 41 osób w wieku poprodukcyjnym, potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; organizowano zajęcia w klubie seniora w dwóch lokalizacjach na terenie Gminy Stanin: Świetlica Wiejska w Sarnowie Sarnów 48B oraz Centrum Społeczno- Kulturalne w Staninie Stanin 105- łącznie dla 119 osób (zajęcia kulinarne, rękodzielnicze, muzyczne/taneczne, gimnastyka rekreacyjna, porady prawne, zajęcia z wolontariuszem animatorem). W 2022 roku zrealizowano 734 godziny zajęć warsztatowych oraz 240 godzin zajęć z animatorami-wolontariuszami. Uczestnicy klubu seniora to osoby w wieku poprodukcyjnym, zagrożone wykluczeniem społecznym z uwagi na swój wiek, zamieszkujące na terenie Gminy Stanin. Seniorzy byli dowożeni na zajęcia ze swojego miejsca zamieszkania do miejsca realizacji zajęć. Ponadto GOPS w Staninie w partnerstwie z Gminą Krzywda, Gminą Gościeradów, Gminą Urzędów oraz Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Lublinie realizował projekt „Środowisko lokalne motorem rozwoju usług społecznych w ramach którego funkcjonuje Wypożyczalnia Sprzętu Rehabilitacyjnego dla mieszkańców powiatu łukowskiego. Świadczone usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla 10 osób (seniorów). Z uwagi na niewystarczające rozwiązania w zakresie wspierania opiekunów osób z niepełnosprawnością przeprowadzono specjalistyczne szkolenia dla 15 opiekunów faktycznych osób niepełnosprawnych w celu udoskonalenia jakości świadczonej opieki dla ich bliskich, z których 7 osób to seniorzy powyżej 60 r. ż. Szkolenia przeprowadzone były przez ratownika medycznego oraz psychologa. Realizowany był również program Korpus Wsparcia Seniorów w ramach którego wyposażono w opaski bezpieczeństwa 20 seniorów. Celem programu było zapewnienie usługi wsparcia na rzecz osób w wieku 65 lat i więcej poprzez świadczenie usług „całodobowej opieki na odległość „ przez centrum monitoringu” oraz poprawa poczucia bezpieczeństwa i możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych i samotnych poprzez dostęp do tzw. „opieki na odległość.” Dodatkowo w ramach trwałości

zrealizowanego projektu „Niesamodzielni i niepełnosprawni mają wsparcie w Gminie Stanin” funkcjonuje Wypożyczalnia Sprzętu Rehabilitacyjnego dla opiekunów faktycznych osób niepełnosprawnych lub niesamodzielnych w tym seniorów zamieszkujących na terenie Gminy Stanin. Ponadto Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Staninie zorganizował spotkania integracyjne dla seniorów, tj. Dzień Seniora oraz spotkanie Wigilijne dla podopiecznych Ośrodka i seniorów

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ

Miasto Kraśnik Program „Złota Rączka dla seniora 70+” – świadczenie drobnych, bezpłatnych usług naprawczych w domu seniora. W 2022 roku z usług Złotej Rączki skorzystało 442 Seniorów. Celem projektu było zwiększenie poziomu bezpieczeństwa osobistego i samodzielności osób starszych zgodnie z ich potrzebami obejmującymi poradnictwo i świadczenie pomocy w nieskomplikowanych pracach technicznych. Miasto Kraśnik w ramach konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym w 2022 roku przeznaczyło łącznie kwotę 50 000,00 zł. Realizatorem usług było Centrum Wolontariatu w Kraśniku.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie współpracuje z Powiatowym Urzędem Pracy we Włodawie w zakresie prac społecznie użytecznych. Jest to instrument rynku pracy skierowany do osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz osób uczestniczących w kontrakcie socjalnym, indywidualnym programie usamodzielniania, lokalnym programie pomocy społecznej lub indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego. W 2022 r. w w/w programie uczestniczyło łącznie 25 osób, które korzystały z pomocy ośrodka i były zarejestrowane w urzędzie pracy. Osoby te w ramach wykonywania prac społecznie użytecznych wykonywały prace porządkowe oraz świadczyły usługi opiekuńcze na rzecz osób starszych, samotnych i niepełnosprawnych z terenu Gminy Włodawa. Usługi te obejmowały pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych (np. pomoc w utrzymaniu higieny osobistej i czynnościach pielęgnacyjnych, przygotowywanie posiłków, zakupy artykułów spożywczych, itp.) oraz wsparcie w prowadzeniu gospodarstwa domowego, wsparcie w podejmowaniu różnych aktywności życiowych. W 2022 r. na rzecz 10 osób starszych były świadczone usługi opiekuńcze w ramach prac społecznie użytecznych.

Tabela 58 Karta województwa lubelskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	213	
	Liczba powiatów	20 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	25 122 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2056908	2038299	2024637
w wieku 60 lat i więcej	543609	542899	546452
60–64 lata	145408	140125	133904
65–69	135875	136484	138337
70–74	102943	108086	111597
75–79	61602	63110	69103
80–84	49675	48596	47127
85 lat i więcej	48106	46498	46384
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,3 Noworodek płci żeńskiej – 81,1 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,8 Kobieta w wieku 60 – 23,7	Noworodek płci męskiej – 71,3 Noworodek płci żeńskiej – 79,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,1 Kobieta w wieku 60 – 22,4	Noworodek płci męskiej – 73,2 Noworodek płci żeńskiej – 81,7 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,8 Kobieta w wieku 60 lat – 24,1
Współczynnik feminizacji	107	107	107
Współczynnik obciążenia	29,6	30,4	31,5

demograficznego osobami starszymi			
Współczynnik zgonów	13,2	14,9	12,3
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	937	
	w tym w wieku 60-89 lat	78	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	893	
	w tym w wieku 60-89 lat	76	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	691	
	w tym w wieku 60-89 lat	432	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	57,6	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,3	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	57,6	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,3	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	308	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	308	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	279	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	20	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	61,3	
	w tym w wieku 60-64 lata	3,6	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	302,5	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	35,8	
	Renty rodzinne	52,7	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	99,1	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	23,0	
	Renty rodzinne	5,1	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
<p>W 2022 r. w województwie lubelskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2088,43 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 49,3% i 34,5%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1399,56 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 27,0% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 17,0%, a na zdrowie - 5,3%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 43,2% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 49,7%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 7,1%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,60. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 96,3 m².</p>			

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.4. Województwo lubuskie

„Wojewódzki Plan Transformacji województwa lubuskiego na lata 2022-2026 - Obwieszczenie Wojewody Lubuskiego z 21 grudnia 2021 r. obejmuje m.in.:

- Opracowanie i wdrożenie programów zdrowotnych i programów polityki zdrowotnej ukierunkowanych na czynniki ryzyka chorobowego i rozpoznane potrzeby zdrowotne, głównie: (...) program „Zdrowy kręgosłup” dla osób 65+;
- Utworzenie poradni geriatrycznych równomiernie rozmieszczonych na terenie województwa w podmiotach z odpowiednim potencjałem kadrowym;
- Utworzenie Ośrodka Geriatrii przy szpitalu w Torzymiu w zakresie kompleksowej opieki nad osobami starszymi, diagnostyki, oddział/pododdział geriatrii (25 -30 łóżek), poradnia geriatryczna, rehabilitacja geriatryczna, opieka długoterminowa (30-35 łóżek), przyszpitalne formy opieki dziennej (10-15 miejsc) i środowiskowej, poradnictwo dla opiekunów osób starszych oraz wprowadzenie programu całodobowej pozaszpitalnej opieki;
- Centralizacja oddziałów szpitalnych w Szpitalu na Wyspie w Żarach poprzez rozbudowę infrastruktury na potrzeby geriatrii (z 23 do 29 łóżek), interny (z 27 do 30 łóżek), rehabilitacji, centralnej izby przyjęć. Zwiększenie liczby łóżek geriatrycznych (sale bez barier architektonicznych);
- Realizacja programów polityki zdrowotnej i programów zdrowotnych w celu objęcia regularną rehabilitacją osób w wieku geriatrycznym. Kontrola wydolności fizycznej osób na określonym terenie. Objęcie opieką rehabilitacyjną osób na danym terenie poprzez regularne zapraszanie na zajęcia po identyfikacji deficytów;
- Opracowanie wojewódzkiego programu kompleksowej opieki nad osobą starszą (także nieformalnej);
- Motywowanie pomocy sąsiedzkiej niesprawnym i starszym osobom oraz wsparcie finansowe wolontariuszy (ochotników) zarejestrowanych przez pomoc społeczną (a wcześniej zaakceptowanych) zabezpieczające socjalnie i pozwalające opiekunom godzić pracę zawodową ze sprawowaniem opieki.
- Opracowanie i realizacja programu polityki zdrowotnej mającego na celu wsparcie psychologiczne opiekunów osób starszych i niepełnosprawnych.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej opracował „Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych”, opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej obowiązuje od 2018 r. i zakłada realizację licznych programów dotyczących:

- Poprawy jakości i dostępności usług medycznych.
- Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób starszych i ich rodzin.
- Rozwoju aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób starszych oraz przeciwdziałania izolacji społecznej.
- Wzrostu aktywności zawodowej osób starszych.
- Zapobiegania przemocy i dyskryminacji wobec osób starszych.

Samorząd Województwa Lubuskiego opracował i przyjął Strategię Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030, której jednym z głównych celów jest „Poprawa jakości życia seniorów” poprzez opracowanie systemu zindywidualizowanych i wysokiej jakości usług społecznych, dostępnych w środowiskach lokalnych i miejscu zamieszkania (realizacja zadań w obszarze deinstytucjonalizacji usług użyteczności publicznej).

Zarząd Województwa Lubuskiego: uchwałą nr 33/471/19 z dnia 6 maja 2019 roku uchwalił zasady przyznawania i użytkowania Lubuskiej Karty Seniora, wydawanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej od lipca 2019 r.

Uchwałą nr 121/1570/16 z dnia 1 sierpnia 2016 roku powołał **Lubuską Społeczną Radę Seniorów**. Rada jest organem konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, działającym przy Marszałku Województwa Lubuskiego na rzecz wzmocnienia i rozwoju regionalnej polityki senioralnej. Powołanie Rady przyczynia się do zwiększenia zaangażowania starszych mieszkańców województwa w życie społeczne regionu, zapewnia seniorom wpływ na sprawy dotyczące jakości ich życia, wzmacnia więzi międzypokoleniowe, a

w szerszym zakresie-podejmując różne inicjatywy, przeciwdziała wykluczeniu społecznemu osób starszych. Obsługą Rady zajmuje się Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w 2022 r. w ramach regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 realizował i wspierał 25 projektów skierowanych dla osób starszych w województwie lubuskim. Głównym celem projektów było m.in. wsparcie osób wykluczonych, zagrożonych ubóstwem, zwiększenie dostępności do wysokiej jakości usług i specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania t.j. Kluby Seniora, Dzielne Domy Pobytu, m.in. (gmina Szlichtyngowa, Sława). Kontynuował projekty „Parasol” włącznie z utworzeniem miejsc w Dziennym Domu Pobytu (Krosno Odrzańskie), utworzenie Gminnego Domu Pobytu w Kożuchowie, kontynuował projekt „Pierwszy Dzienny Dom Seniora w Nowej Soli”, „Pokoleniowy most – czyli od juniora do seniora” (m. Gorzów Wlkp.), „Pora seniora – Wsparcie rozwoju usług opiekuńczych na terenie gminy Strzelce Krajeńskie”, „Twój dom przyjaznym miejscem opieki” (gmina miejska i wiejska Żary i Lubsko”, „Rozwój usług społecznych w gminie Kargowa”, „Harcerski Klub Seniora” miasto Zielona Góra.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Lubuskie gminy realizują wiele programów przeznaczonych dla seniorów. Inicjatorem projektów były m.in. samorządy, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, jednostki policji oraz lokalna społeczność. Projekty były odpowiedzią na potrzeby tej grupy wiekowej, w obliczu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

Świebodzin – „Aktywna trzecia młodość” – projekt realizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Alter ego w Świebodzinie, w okresie od 02.05.2022 r. do 30.11.2022 r. W ramach projektu seniorzy uczestniczyli w warsztatach florystycznych, psychologicznych oraz kulinarnych. Wzięli także udział w wyjeździe do zamku w Międzyrzeczu. Projektem objętych zostało 25 seniorów, w tym 15 seniorów z Dziennego Domu Senior+ w Świebodzinie oraz 10 osób starszych zamieszkujących teren Gminy Świebodzin. Zajęcia w ramach projektu odbywały się na terenie ww. placówki.

Santok – „Fałszywy Telefon – zagrożenie oszczędności” – zadanie realizowane w ramach projektu Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. Projekt obejmował cykl spotkań edukacyjnych, prowadzonych przez dzielnicowych w 3 Klubach Seniora, mieszczących się na terenie Gminy. Głównym założeniem programu było uświadomienie osób starszych przed grożącym im niebezpieczeństwem, ze strony oszustów wyłudzających śr. pieniądze. Podczas spotkania szczegółowo omówiono pojęcie bezpieczeństwa. Funkcjonariusze przedstawili sposoby działania przestępców i techniki manipulacji, jakie są przez nich wykorzystane.

Gorzów Wlkp. – „Złota Rączka dla Seniora” – cykliczny program zleczony organizacji pozarządowej w ramach otwartego konkursu ofert. Celem projektu jest zapewnienie nieodpłatnej pomocy gorzowskim seniorom w drobnych, domowych naprawach. W 2022 r. zakres pomocy obejmował drobne naprawy, niewymagające natychmiastowej interwencji, specjalistycznej wiedzy lub uprawnień, jak również niepociągające za sobą dużych nakładów finansowych. Naprawy wykonywane były wyłącznie w lokalu zamieszkiwanym przez osobę ubiegającą się o pomoc. W roku 2022 wykonano 406 usług.

Zielona Góra - „Czytelnia bez granic” - coroczny projekt organizowany przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną wspólnie z Klubem Emerytów i Rencistów w Zielonej Górze. Program zakłada realizację cyklu spotkań, podczas których zaproszeni Seniorzy prezentowali wybraną przez siebie opowieść i wspólnie z dziećmi bawili się przy niej. Celem spotkań było popularyzowanie literatury wśród dzieci oraz budowanie międzypokoleniowej więzi, tolerancji i wzajemnego szacunku dzieci i osób starszych. W 2022 roku odbyło się 10 spotkań, w których uczestniczyło łącznie 12 Seniorów i 200 dzieci.

Żary – „Aktywny senior bez uzależnień”- projekt realizowany w ramach obchodów Lubuskiego Tygodnia Seniora, dofinansowany przez Burmistrza Miasta. Głównym celem projektu było wyposażenie seniorów w wiedzę dotyczącą nadużywania alkoholu, uzależnień behawioralnych, środków psychoaktywnych, oraz w umiejętności niezbędne do podejmowania właściwych decyzji, asertywnego odmawiania i wykształcenia nawyku zdrowego stylu życia. Programem było objętych 82 seniorów uczestników Dziennego Domu "Senior+" oraz mieszkańców Żar w wieku 60 - 90 lat, którzy skorzystali z oferty Lubuskiego Tygodnia Seniora.

Wschowa - projekt Senior Taxi - zainicjowany przez Urząd Miasta i Gminy Wschowa. Z projektu mogli bezpłatnie skorzystać mieszkańcy gminy Wschowa, którzy mają ukończone 65 lat i więcej. Beneficjentami programu były głównie osoby samotne, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej lub dysponujące niskim dochodem oraz mieszkańcy, których niepełnosprawność jest widoczna lub w zaawansowanej chorobie. Projekt obejmował przejazdy do urzędów, placówek medycznych na umówioną wizytę lekarską na terenie gminy Wschowa. W szczególnie uzasadnionych sytuacjach do placówki medycznej położonej na terenie ościennego miasta nie dalej niż 30 km od granicy gminy Wschowa.

Na obszarze woj. lubuskiego funkcjonują Kluby Seniora, regularnie organizowane są obchody dni seniora, wyjazdy integracyjne, prelekcje o charakterze edukacyjnym oraz cykliczne lub jednorazowe akcje świadczące nieodpłatne wsparcie. Tego typu praktyki przeciwdziałają marginalizacji osób starszych, jednocześnie przyczyniając się do poprawy kondycji psychofizycznej tej grupy społecznej. Działalność placówek jak i propozycje form aktywności dostosowane były do ograniczeń wynikających ze stanu epidemii. Przykładowy działań, programów realizowanych przez lubuskie gminy i powiaty znajdują się w punkcie **2.2, 3.1 i 3.2 informacji**.

W lubuskich gminach funkcjonują zorganizowane lub nieformalne grupy wsparcia dla osób starszych, np.:

- **Uniwersytety Trzeciego Wieku** są powszechnym sposobem realizacji aktywności edukacyjnej osób starszych. Celem działalności UTW jest stworzenie możliwości zdobycia wiedzy przez osoby w podeszłym wieku, które chciałyby dalej kontynuować naukę. Seniorzy mają możliwość samokształcenia, poznawania środowiska, poszerzania wiedzy i umiejętności, wykonywania społecznie użytecznych działań, wypełnienia wolnego czasu, utrzymywania więzi towarzyskich oraz stymulacji psychicznej i fizycznej. W województwie Lubuskim funkcjonuje 20 Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz ich filii.
- **Domy Dziennego Pobytu** wspierają osoby, które ze względu na wiek, choroby lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki w zaspokojeniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ramach Programu Wieloletniego „Senior+” na terenie województwa lubuskiego powstały²⁰⁾ 49 placówki „Senior+” oferujące ogółem 1140 miejsc (31 klubów oraz 17 dziennych domów). Liczba tych placówek, w stosunku do roku 2021 r., wzrosła o 4, a liczba oferowanych miejsc o 99. Placówki te pozwalają seniorom na aktywne spędzanie czasu wolnego, zaktywizowanie i zaangażowanie w działania samopomocowe oraz na rzecz środowiska lokalnego.
- **Rady Seniorów**, które są zespołami o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, współpracującymi z organami samorządu gminnego, powiatowego i wojewódzkiego w obszarze spraw lokalnych, w szczególności dotyczących planowania i realizacji polityki senioralnej. W skład rad wchodzi zwykle przedstawiciele osób starszych oraz przedstawiciele podmiotów działających na rzecz seniorów, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących uniwersytety trzeciego wieku, w szczególności przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących uniwersytety trzeciego wieku.

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują:

- wojewódzka rada seniorów – Lubuska Społeczna Rada Seniorów;
- 4 powiatowe rady seniorów;
- 19 gminnych rad seniorów.

Organizacje pozarządowe – lubuskie gminy współpracują z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Stowarzyszenia, fundacje pomagają osobom starszym w codziennym funkcjonowaniu, stwarzają możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, integrują seniorów.

W województwie lubuskim prężnie funkcjonują liczne koła gospodyń wiejskich i lokalne grupy działania.

PRZYKŁADY KILKU DOBRZYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Gmina Zbąszynek

Zbąszyńska Karta Seniora 65+ - Wsparcie osób starszych poprzez dostęp do zniżek na towary i usługi. Do końca 2022 roku wydano 892 karty, 92 beneficjentów.

Gmina Babimost

---

²⁰⁾ Wg stanu na 31.12.2022 r.

Senior z kulturą - podnoszenie kompetencji artystycznych, prozdrowotnych, budowanie własnej wartości, wzrost aktywności społecznej, integracja społeczna. Zrealizowane zostały warsztaty wikliniarskie, malowania na jedwabiu, ceramiczne, warsztaty z psychologiem, 15 beneficjentów.

Gmina Świebodzin

Program Senioralny „Taxi Senior 60 Plus” - Wsparcie seniorów poprzez świadczenie bezpłatnych usług transportowych do lekarza na terenie Gminy Świebodzin. Adresatami programu byli seniorzy, którzy ukończyli 60 rok życia, zamieszkujący na terenie Gminy Świebodzin: osoby samotne, chore, niepełnosprawne; 1 615 beneficjentów.

Miasto Gorzów Wielkopolski

Projekt socjalny Zdrowie i Higiena - Edukacja prozdrowotna z zakresu zdrowia i higieny. Uczestnicy projektu pozyskali wiedzę na temat przeciwdziałania chorobom nowotworowym, uczyli się samobadania na fantomach. Najważniejszym działaniem w projekcie była prelekcja i prezentacja przeprowadzona przez pracowników Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej; 20 beneficjentów.

Miasto Zielona Góra

ZGrani Zielonogórzanie 50+ - ZGrani Zielonogórzanie 50+ to miejski program lojalnościowo rabatowy. Celem Programu jest aktywizacja osób po 50 roku życia, wspieranie lokalnych przedsiębiorców, a także promowanie spędzania wolnego czasu przez dziadków z wnukami; 1 060 beneficjentów.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Gmina Trzciel – „Zielone Gospodarstwo Opiekuńcze” to program skierowany do seniorów dający możliwość spędzania czasu w gospodarstwach wiejskich, integrację, ciekawe zajęcia i usługi zdrowotne. Inicjatywa ma wspierać seniorów w codziennych czynnościach i aktywizować ich.

Gmina Międzyrzecz - w ramach Programu osłonowego " Wsparcie seniorów 2022" zakupiono 60 „opasek bezpieczeństwa”. Ta forma wsparcia polegająca na zapewnieniu opieki na odległość za pomocą opaski bezpieczeństwa wpłynęła na poprawę bezpieczeństwa oraz zapewnienie możliwości samodzielnego funkcjonowania Seniorów w ich w miejscu zamieszkania poprzez zwiększenie dostępu do tzw. „opieki na odległość”. Jest to nowoczesna forma sprawowania opieki nad osobami starszymi, chorymi, po przebytych zabiegach medycznych, z niepełnosprawnościami, którzy czasowo lub na stałe wymagają wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Gmina Kolsko – na potrzeby seniorów wyposażono Klub „Senior+” w komputery i stały dostęp do internetu, z którego mogą bez ograniczeń korzystać w ramach funkcjonowania Klubu.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Województwo lubuskie liczy 82 gminy i 14 powiatów (w tym 2 miasta na prawach powiatu). Wszystkie jednostki - samodzielnie czy w ramach współpracy z podmiotami lokalnymi - realizują założenia przyjętego – 26 października 2018 r.- przez Radę Ministrów dokumentu pt. „**Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność**”. W województwie lubuskim od kilku lat obserwujemy **wzrost zapotrzebowania na pomoc osobom starszym**. Zmienia się również profil klienta, który korzystają z pomocy społecznej. Niepełnosprawność i długotrwała choroba - zaraz za ubóstwem - są głównym powodem przyznawania pomocy.

W woj. lubuskim podejmowane były szerokie formy wsparcia i działań na rzecz osób starszych, które obejmowały między innymi:

- włączanie seniorów w sprawy społeczności lokalnej poprzez ich aktywizację społeczną, kulturalną i rekreacyjną;
- realizację programów skierowanych wyłącznie do seniorów, tj: Karta Seniora, Złota rączka, Karta bezpieczeństwa seniora, opaska bezpieczeństwa, Teleopieka, Gminna Karta Seniora, domowe SOS, Koperta Życia, TAXI Senior 60 Plus;
- ułatwienie dostępu do świadczeń zdrowotnych, profilaktyki chorób, diagnostyki, leczenia i rehabilitacji, przeciwdziałanie zaniedbaniom wobec osób starszych, promocja zdrowia;
- zwiększanie bezpieczeństwa i przeciwdziałania przemocy; spotkania profilaktyczne ze służbami mundurowymi na szczeblu lokalnym;

- organizacja spotkań integracyjnych i międzypokoleniowych, włączanie młodego pokolenia do aktywności osób starszych;
- udzielane wsparcie w ramach realizowanych rządowych programów tj. Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej, Opieka 75+, Korpus Wsparcia Seniora, Opieka Wytchnieniowa, Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa.

Na uwagę zasługuje fakt **wzrostu dostępności usług opiekuńczych** oraz innych form wsparcia dla osób najbardziej zależnych. Również realizacji lokalnych projektów - jako dodatkowego wsparcia dla osób wymagających wsparcia osoby drugiej.

Oferta dla osób po 60 roku życia jest dostosowywana do realnych potrzeb tej grupy lubuszan. Od wielu lat, duży nacisk kieruje się na wszelką aktywność seniorów, integrację międzypokoleniową, profilaktykę zdrowotną oraz umożliwienie szybkiego dostępu do ochrony zdrowia. Wśród wyzwań na kolejne lata znajduje się dalszy rozwój sieci usług środowiskowych i instytucjonalnych udzielanych niesamodzielnym osobom starszym.

Tabela 59 Karta województwa lubuskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	82	
	Liczba powiatów	12 powiatów i 2 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	13 988 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	993329	985487	979976
w wieku 60 lat i więcej	256190	257091	259139
60-64 lata	73968	70603	66587
65-69	69298	69559	70033
70-74	52841	55242	57356
75-79	22431	25031	28941
80-84	19459	18683	18093
85 lat i więcej	18193	17973	18129
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 71,8 Noworodek płci żeńskiej - 80,0 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,3 Kobieta w wieku 60 - 22,6	Noworodek płci męskiej - 70,5 Noworodek płci żeńskiej - 79,0 Mężczyzna w wieku 60 lat - 16,6 Kobieta w wieku 60 - 21,9	Noworodek płci męskiej - 72,6 Noworodek płci żeńskiej - 80,3 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,3 Kobieta w wieku 60 lat - 23,3
Współczynnik feminizacji	106	106	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	27,7	28,8	30,1
Współczynnik zgonów	12,7	14,0	11,9
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział	Liczba		
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	435	
	w tym w wieku 60-89 lat	41	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	428	
	w tym w wieku 60-89 lat	41	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	340	
	w tym w wieku 60-89 lat	207	
	Ogółem	56,1	

Współczynnik aktywności zawodowej %	w tym w wieku 60-89 lat	16,5
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	55,2
	w tym w wieku 60-89 lat	16,5
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	158
	w tym:	
	osoby nieposzukujące pracy - razem	158
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	144
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	.
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.)²⁾	Ogółem	15,7
	w tym w wieku 60-64 lata	1,2
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	163,7
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	20,0
	Renty rodzinne	29,2
	KRUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	9,8
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	2,9
	Renty rodzinne	0,6

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie łubuskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2252,00 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 56,4% i 32,8%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1389,74 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 28,8% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 20,5%, a na zdrowie - 5,1%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 54,7% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 39,3%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 6,0%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,38. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 79,9 m².

Zródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć. (.) oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe

3.5. Województwo łódzkie

W roku 2022, na mocy art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Sejmik Województwa Łódzkiego podjął uchwałą *Strategię w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku*. W 2022 r. Strategia tworzona była w oparciu o dokumenty: *Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego na lata 2021-2027*, *Regionalny program operacyjny – Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027*. W zapisach Strategii uwzględniono założenia polityki publicznej pod nazwą *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu*.

Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030. Jednym z celów Strategii jest obszar włączenia społeczno-zawodowego kategorii osób w wieku 60+.

W województwie łódzkim na poziomie regionalnym w roku 2022 Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi podjęło następujące działania na rzecz osób starszych ogłoszono 7 otwartych konkursów ofert na:

- wsparcie realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób - **działania na rzecz osób starszych**. Przyznano dotacje 12 organizacjom pozarządowym na łączną kwotę **200.000,00 zł**. W ramach realizowanych projektów prowadzone były m.in.: warsztaty tematyczne (zdrowotne, psychologiczne, manualne, plastyczne, muzyczne, teatralne, kulinarne); zajęcia jogi; spotkania seniorów z młodzieżą o charakterze historycznym; wyjazdy do kina, teatru i filharmonii; jednodniowe wyjazdy krajoznawcze; imprezy integracyjne i okolicznościowe.

- w ramach Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „ŁÓDZKIE NA PLUS” zrealizowano zadania:

Seniorzy w Gminie Dmosin, w zakresie którego odbyły się m.in. zajęcia ruchowe, wyjazdy do teatru i na baseny do term, spotkanie integracyjne. W projekcie wzięło udział 138 osób - mieszkańców Gminy Dmosin.

Spotkajmy się u Tadeusza – Międzypokoleniowa integracja osób starszych w opoczyńskim, w zakresie którego zorganizowano m.in. międzypokoleniowe warsztaty artystyczne, gry terenowe i zabawę integracyjną. Uczestnikami zadania było 525 osób – mieszkańców powiatu opoczyńskiego.

Seniorzy w działaniu, w ramach którego zorganizowano m.in. warsztaty florystyczne i wikliniarskie, zajęcia z trenerem personalnym, dietetykiem oraz prawnikiem. Uczestnikami zadania było 150 osób z terenu powiatu pabianickiego.

Akademia Pełni Życia – stawiamy na aktywność, bezpieczeństwo i zdrowie Seniorów, w zakresie którego zorganizowano zajęcia taneczne i ruchowe dla seniorów, zorganizowano marsz nordic walking, i jednodniowe forum seniorów. Uczestnikami zadania było 120 osób w wieku 60+ z terenu powiatu piotrkowskiego.

Poznajmy folklor naszego województwa, który miał za zadanie popularyzację wśród seniorów folkloru ziemi województwa łódzkiego oraz wspólnej pracy z ludowymi twórcami z powiatów: zgierskiego, łowickiego, wieruszowskiego. Uczestnikami zadania było 350 osób starszych z terenu miasta Łodzi.

Seniorzy szlakiem historii naszego województwa, celem którego była m.in. poprawa samopoczucia psychicznego oraz przeciwdziałanie izolacji społecznej osób starszych. W zadaniu wzięło udział 200 seniorów z terenu Gminy Łódź.

- zorganizowano szkolenia dla przedstawicieli podmiotów senioralnych z terenu woj. łódzkiego:

W dniach 6 i 7 lipca 2022 r. w siedzibie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi zorganizowano szkolenie pn. **„Trening antystresowy”**. Celem szkolenia było lepsze diagnozowanie czynników nadmiernie stresujących w życiu codziennym i świadomość odpowiedzialności własnej za nadmierne napięcie. Uczestnicy szkolenia nauczyli się m.in. jak świadomie rozpoznawać korzystne i niekorzystne czynniki nadmiernego napięcia; świadomie zarządzać poziomem swojego stresu, czy jak planować indywidualną strategię rozładowywania napięć fizycznych, emocjonalnych i psychicznych. W szkoleniu uczestniczyło 28 przedstawicieli podmiotów senioralnych z terenu województwa łódzkiego.

W dniach 12-13 grudnia 2022 r. w Hotelu Novotel Łódź Centrum w Łodzi zorganizowano szkolenie pn. **„Budowanie i rozwój zespołu w organizacjach pozarządowych”**, skierowane do liderów podmiotów senioralnych z terenu woj. łódzkiego. Uczestnicy dowiedzieli się jak budować stabilny zespół, jak skutecznie delegować zadania, jak zarządzać zespołem w kontekście organizacji pracy i komunikacji wewnątrz zespołu. Drugi dzień szkolenia poświęcony był tematyce rozwiązywania konfliktów w zespole i motywowania ludzi do działania oraz zarządzania emocjami. W szkoleniu wzięło udział 30

przedstawicieli podmiotów senioralnych z terenu woj. łódzkiego.

W dniu 16 września 2022 r. zorganizowano cykliczne przedsięwzięcie pn. **Wojewódzkie Obchody Dnia Seniora 2022**, na terenie **Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Rogowie**, którego głównym celem była integracja i aktywizacja seniorów, wymiana doświadczeń pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz osób starszych oraz ukazanie potencjału osób starszych. W wydarzeniu wzięli udział przedstawiciele 42 podmiotów senioralnych z terenu województwa łódzkiego, w sumie 300 osób. W ramach obchodów odbyły się warsztaty tematyczne (drzewa i krzewy w moim ogrodzie; dzikie rośliny jadalne; dzika kuchnia; kosmetyki naturalne) oraz zajęciaruchowe w Arboretum. Były konkursy z nagrodami, a na scenie występowały zespoły senioralne. Gwiazdą wydarzenia był Zespół Klenczon Projekt.

Promocja działań realizowanych na rzecz osób starszych:

- realizacja audycji telewizyjnej promującej Kartę Seniora Województwa Łódzkiego;
- promocja Karty Seniora Województwa Łódzkiego w Dzienniku Łódzkim i na stronie internetowej Dziennika Łódzkiego;
- wydawanie publikacji tematycznych poświęconych m.in. problematyce osób starszych pn. **„Polityka społeczna w regionie łódzkim”**, w tym artykuł pn. „Wsparcie seniorów mieszkających w domach pomocy społecznej w dobie COVID-19 - wnioski z badań”.
- Realizacja projektu „Niezależne życie - wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Osi priorytetowej II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, działanie 2.8 Skuteczna pomoc społeczna realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Głównym celem projektu było wypracowanie rozwiązań umożliwiających niezależne życie osobom z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osobom starszym. W ramach projektu kontynuowano usługi mieszkalnictwa wspomaganego do 31 marca 2022 r. w 4 miejscach zlokalizowanych w województwie łódzkim. Natomiast w województwie opolskim oraz od kwietnia 2022 r. w województwie łódzkim realizowano usługi mieszkalnictwa w ramach trwałości projektu przez gminy z którymi zawierane było porozumienie o współpracy.
- XXIII edycja Przeglądu Twórczości Plastycznej Osób Chorych, Starszych i Niepełnosprawnych „Sztuka jak Balsam”. Projekt obejmował zorganizowanie i przeprowadzenie, wspólnie z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, XXIII edycji Przeglądu Twórczości Plastycznej Osób Chorych, Starszych i Niepełnosprawnych „Sztuka jak Balsam” dla podopiecznych warsztatów terapii zajęciowej i środowiskowych domów samopomocy z terenu województwa łódzkiego. Głównym celem działania była aktywizacja uzdolnionych plastycznie osób niepełnosprawnych i starszych, poszukiwanie nowych form i środków wyrazu artystycznego, stymulacja aktywności twórczej i kreatywności oraz szeroko pojęta integracja tej grupy, upowszechnianie dorobku artystycznego niepełnosprawnych twórców. Do Przeglądu zgłoszono 278 prac z 24 Warsztatów Terapii Zajęciowej i 23 Środowiskowych Domów Samopomocy oraz z 5 Stowarzyszeń pracujących na rzecz osób niepełnosprawnych. Uroczyste rozstrzygnięcie Przeglądu odbyło się w dniu 03 czerwca 2022 roku, w Sali Koncertowej Akademii Muzycznej Łodzi. W trakcie uroczystości Grand Prix wręczono dwójce artystów z Warsztatu Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu Osób Niepełnosprawnych „Sprawni Inaczej” w Skierniewicach za prace „Tajemnicze życie morskie” oraz „Może, morze – dla wielu nieodkryte”. Dodatkowo przyznano 14 nagród oraz 12 wyróżnień artystom z podmiotów z terenu naszego województwa. W trakcie uroczystości z programami artystycznymi wystąpili niepełnosprawni artyści z Warsztatu Terapii Zajęciowej „Zgoda” w Konstanczynie Łódzkim, Warsztatu Terapii Zajęciowej „Nowa Zorza” w Łodzi oraz Warsztatu Terapii Zajęciowej przy Kole w Aleksandrowie Łódzkim Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. Nagrodzone prace opublikowano w formie kalendarzy na 2023 rok i podkładek na biurko z kalendarzem na 2023 rok. Emitowany reportaż w Łódzkim Oddziale Terenowym Telewizji Polskiej S.A. został częściowo poświęcony uroczystemu rozstrzygnięciu Przeglądu.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Łódź – miasto na prawach powiatu

Łódzkie Senioralia - głównym celem dwutygodniowego wydarzenia jest zachęcenie osób 60+ do aktywnego stylu życia, poszerzania wiedzy, rozwijania pasji, a także wskazanie miejsc, w których mogą rozwijać swój potencjał. W trakcie trwania Łódzkich Senioraliów posiadacze Karty Łodzianina z aktywnym Pakietem Seniora mają zapewnione bezpłatne przejazdy środkami komunikacji miejskiej. W roku 2022 w VIII Łódzkich Senioraliów udział wzięło 30 000 osób.

Centra Zdrowego i Aktywnego Seniora (CZAS) – punkty utworzone w miejskich przychodniach, pełniące równocześnie funkcje miejsc spotkań edukacyjnych, rekreacyjnych kulturalnych oraz towarzyskich, jak i kawiarenek internetowych. W roku 2022 na terenie miasta dostępne były cztery Centra (na ul. Szpitalnej, Libelta, Cieszkowskiego, Rzgowskiej). Z oferty Centrów Zdrowego i Aktywnego Seniora w roku 2022 skorzystano 62 497 razy.

Projekt Senior w Sieci – w ramach projektu organizowane są szkolenia komputerowe oraz warsztaty dla osób w wieku 60+, gdzie uczestnicy uczą się obsługi komputera na poziomie podstawowym lub rozszerzonym oraz poznają funkcjonalności wybranych portali i poszerzają swoją wiedzę z zakresu korzystania z internetu. W roku 2022 r. Łodzianie w wieku 60+ mogli wziąć udział również w bezpłatnych zajęciach z obsługi komputera oraz smartfona. Z warsztatów skorzystało 280 osób.

Projekt Przepis na Zdrowie – Program dedykowany jest osobom, które szukają sposobu na radzenie sobie ze stresem związanym z życiem codziennym. Program dedykowany osobom, które szukają sposobu na radzenie sobie ze stresem związanym z życiem codziennym, sytuacją rodzinną bądź wypaleniem zawodowym. W ramach projektu wsparciem objętych zostało 500 mieszkańców Łodzi z problemami związanymi ze stresem. Wsparcie uwzględniało: warsztaty grupowe prowadzone przez psychoterapeutę (10 spotkań po 2 godz. każde), indywidualizowane zajęcia ruchowe (8 zajęć/osoba), indywidualne konsultacje psychologiczne/psychiatryczne (4 spotkania /osoba). Projekt realizowany w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2022 roku wsparcie otrzymało 130 osób.

Miasto Tomaszów Mazowiecki

W marcu 2022 zorganizowano koncert senioralny dla ok. 500 seniorów, którego gwiazdą była Młodzieżowa Orkiestra Symfoniczna pod dyktando Kamila Wrony z gościnnym udziałem Grzegorza Wilka. Przed koncertem prezydent Tomaszowa Mazowieckiego wraz z wiceprzewodniczącą Rady Miejskiej wręczyli statuetki „Liderów Seniorów 2022”, które otrzymali prezesi organizacji pozarządowych oraz przewodniczący grup nieformalnych działających na rzecz lokalnego środowiska senioralnego. Wydarzenie zostało zrealizowane w ramach projektu pn. „TOMASZÓW MAZOWIECKI – ARENA POZYTYWNEJ ENERGII: wzmocnienie spójności społecznej i gospodarczej oraz podniesienie jakości środowiska naturalnego w Tomaszowie Mazowieckim” finansowanego w ramach Programu „Rozwój Lokalny” ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014-2021.

W 2022 roku Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki otrzymała dofinansowanie w kwocie 15 000,00 zł z Fundacji Orlen w ramach czwartej edycji programu grantowego dla społeczności lokalnej pod nazwą „Moje miejsce na Ziemi” na realizację projektu „Tańcz, ćwicz i żyj – czyli przepis na młodość seniora”. W ramach otrzymanych środków zrealizowano m. in.:

- cykl warsztatów prozdrowotnych (warsztaty taneczne – 2 spotkania dla 23 osób, warsztaty pilates – 2 spotkania dla 34 osób, spotkanie z podologiem – 1 spotkanie dla 34 osób)
- warsztaty z dietetykiem – 1 spotkanie dla 27 seniorów
- warsztaty „Ekoogrodnik”, z zakresu sadzenia i pielęgnacji roślin oraz projektowania i ekologicznych rozwiązań prowadzenia ogródków, w których łącznie wzięło udział 85 osób

7 października 2022 r w Arenie Lodowej odbył się Miejski dzień Seniora – koncerty Krystyny Giżowskiej, Andrzeja Rybińskiego, Młodzieżowej Orkiestry Symfonicznej oraz wręczenia certyfikatów „Miejsca przyjazne seniorom” były głównymi punktami wydarzenia. Udział wzięło ok. 500 osób.

8 listopada 2022 r. w Miejskim Centrum Kultury zorganizowano Debatę Międzypokoleniową – „Mozaika pokoleń”, która była okazją do podjęcia dyskusji między seniorami a młodzieżą ze szkół podstawowych i

ponadpodstawowych. W debacie uczestniczyli także pedagodzy, psychologzy, dyrektorzy placówek oświatowych i przedstawiciele instytucji, organizacji i stowarzyszeń zajmujących się działalnością senioralną i młodzieżową.

Miasto Bełchatów

Dnia 11 września 2022 roku w parku przy Muzeum Regionalnym w Bełchatowie odbyła się V Miejska Biesiada Seniorów. W ramach biesiady odbyły się występy bełchatowskich artystów – seniorów oraz członków klubu seniora. Na scenie wystąpili m.in. „Promienie Bełchatowa”, chór Uniwersytetu Trzeciego Wieku „Pasjonata”, grupa folklorystyczna „Rajka”, grupy taneczne „Super Stars” oraz „Rajskie Dziewczyny” z Cafe Senior Raj – Centrum Aktywności Seniora. Przygotowano również loterie z nagrodami. W wydarzeniu wzięło udział 300 seniorów.

W Październiku 2022 roku swoją działalność rozpoczęła Akademia Seniora w ramach projektu socjalnego MOPS w Bełchatowie we współpracy z MCK Bełchatów. Projekt ma charakter edukacyjno-profilaktyczno-integracyjny i jest dedykowany bełchatowskim seniorom. Działania podjęte w 2022 roku miały na celu zwiększenie świadomości na temat zachowań wpływających na bezpieczeństwo seniorów, przeciwdziałanie wykluczeniu seniorów, wzmocnienie ich samodzielności oraz umiejętności dbania o własne bezpieczeństwo, zdrowie i mienie. Zajęcia prowadzone były przez przedstawicieli Policji, służby zdrowia oraz eksperta finansowego. Z projektu skorzystało 52 seniorów.

W grudniu 2022 roku zorganizowana została I Bełchatowska Olimpiada Seniorów pn. „Seniorzy na sportowo, radośnie i profilaktycznie”, w której czynny udział wzięli bełchatowscy seniorzy. Impreza miała charakter rekreacyjno-integracyjny z elementami rywalizacji sportowej. Celem zawodów było wypracowanie w pokoleniu 60+ nawyków dbania o własne zdrowie oraz dobrą kondycję fizyczną i psychiczną. Do zmagani sportowych przystąpiło 8 zespołów reprezentujących bełchatowskie kluby seniora. Najlepiej poradzili sobie reprezentanci drużyny Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Główną nagrodą, o którą rywalizowały drużyny był Puchar Przechodni Olimpiady.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Łódź – miasto na prawach powiatu

Projekt Srebrny Biznes – projekt, którego celem jest zwiększenie liczby trwałych przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego (ŁOM) o 36 firm działających w obszarze srebrnej gospodarki bądź prowadzone przez osoby 50+, utworzone przez osoby zamieszkałe na terenie ŁOM. Projekt realizowany w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Wsparcie w ramach projektu w roku 2022 otrzymało 27 firm.

Miasto Aleksandrow Łódzki

W kwietniu 2022 r. Urząd Miejski w Aleksandrowie Łódzkim we współpracy z MOPS w Aleksandrowie Łódzkim zorganizował projekt pn. Pokaz mody „Dojrzałe Piękno”. W projekcie udział wzięło 100 osób. Celem projektu była i jest aktywizacja osób starszych oraz wzmacnianie więzi. Działania związane z realizacją projektu to: zachęcenie rodzin do udziału w pokazie mody z wnukami, organizacja spotkań ze stylistką mody, przygotowanie muzyki na pokaz, nawiązanie współpracy z salonem kosmetycznym, fryzjerskim oraz Zespołem Szkół Specjalnych w Aleksandrowie Łódzkim, organizacja prób a także organizacja spotkania integracyjnego podsumowującego projekt.

Projekt jest inspiracją do zaprojektowania stylizacji z własnej odzieży. Jest to również prezentacja naturalnego piękna osoby starszej, osobowości, temperamentu, poprzez ubiór. Głównym celem projektu jest pobudzenie do aktywności, przekazanie innym wiary w siebie i własne możliwości.

W maju Urząd Miejski w Aleksandrowie Łódzkim we współpracy z Fundacją Edukacyjną Siłaczka w Łodzi zorganizował zajęcia z nowych technologii, którego celem było zapoznanie seniorów z goglami VR. Zajęcia prowadzone były przez wykwalifikowanego instruktora. Po szkoleniu odbyła się dyskusja na temat możliwości i zagrożeń związanych z wprowadzaniem nowych technologii. W spotkaniu wzięło udział 15 osób.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Polityka społeczna wobec osób starszych w województwie łódzkim prowadzona jest poprzez działania,

które mają za zadanie tworzyć warunki umożliwiające wykorzystanie potencjału osób starszych, umożliwiać seniorom uczestniczenie w życiu społecznym, wspierać wszelkie formy aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, sportowej i religijnej, zwiększyć poczucie bezpieczeństwa, przeciwdziałać przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych.

Jednostki samorządu terytorialnego województwa łódzkiego wspierały realizację celów wskazanych w dokumentach: Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2021 r. oraz Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność, m.in. poprzez realizację programów:

Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej, którego celem jest wsparcie osób niepełnosprawnych w wykonywaniu codziennych czynności i funkcjonowaniu w życiu społecznym, a także ograniczenie wykluczenia społecznego. W 2022 r. Program realizowany był przez 52 jednostki samorządu terytorialnego województwa łódzkiego, a liczba uczestników wyniosła 928 osób.

W 2022 roku 22 gminy przyznały 467 osobom w wieku 75+ usługi opiekuńcze w ramach programu Opieka 75+. Warto zaznaczyć, że osoby starsze poniżej wieku 75+ również miały dostęp do usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych, które przyznawane były poza programem.

Ponadto w województwie łódzkim realizowany był program Korpus Wsparcia Seniora. W 2022 roku do Modułu I programu przystąpiło 20 gmin, udzielając wsparcia 266 osobom oraz w ramach Modułu II 34 gminy. Wsparciem objęto 2 779 osób.

Gminy we współpracy z organizacjami pozarządowymi i lokalnymi stowarzyszeniami, kontynuowały organizację spotkań kulturalnych i edukacyjnych, w tym prozdrowotnych. Pracownicy instytucji publicznych monitorowali środowiska i potrzeby osób starszych udzielając pomocy w rozwiązywaniu bieżących problemów.

Istotną formą wsparcia dla osób starszych były również środowiskowe formy opieki dziennej, w tym w ramach Programu Senior+. Uczestnictwo w zajęciach sprawia, że wiele osób starszych odzyskuje pewność siebie i staje się bardziej samodzielna. Dostęp do zajęć rozwijających intelektualnie powoduje, że poprawia się kondycja umysłowa osób starszych. Wspólne uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych i rekreacyjnych, wyjazdy integracyjne, a także uczestnictwo w różnego typu warsztatach, wpływa bardzo korzystnie na poczucie przynależności do grupy, a co za tym idzie zmniejsza poczucie osamotnienia. W 2022 roku, w województwie łódzkim działało 37 ośrodków wsparcia Senior+ przeznaczonych dla 829 osób.

Tabela 60 Karta województwa łódzkiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	177	
	Liczba powiatów	21 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	18 218 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2415816	2394946	2378483
w wieku 60 lat i więcej	680534	678487	679139
60–64 lata	179017	170391	161166
65–69	174088	173487	173570
70–74	140650	142051	144704
75–79	72038	80631	89826
80–84	57939	56140	54471
85 lat i więcej	56802	55787	55402
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 71,1 Noworodek płci żeńskiej – 79,6 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,3 Kobieta w wieku 60 – 22,6	Noworodek płci męskiej – 70,6 Noworodek płci żeńskiej – 79,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 16,8 Kobieta w wieku 60 – 21,9	Noworodek płci męskiej – 72,1 Noworodek płci żeńskiej – 80,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,1

			Kobieta w wieku 60 lat - 23,0
Współczynnik feminizacji	110	110	110
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	32,1	33,0	34,1
Współczynnik zgonów	14,8	15,8	14,0
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział	Liczba		
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1157	
	w tym w wieku 60-89 lat	116	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	1118	
	w tym w wieku 60-89 lat	113	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	801	
	w tym w wieku 60-89 lat	547	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	59,1	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,5	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	57,1	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,1	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	389	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	389	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	362	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	54,4	
	w tym w wieku 60-64 lata	4,1	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	435,8	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	34,3	
	Renty rodzinne	74,4	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	70,8	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	10,6	
	Renty rodzinne	3,1	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
<p>W 2022 r. w województwie łódzkim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2281,35 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 54,5% i 31,5%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1616,20 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 25,6% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 18,0%, a na zdrowie - 6,2%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 44,2% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 47,4%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 8,4%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,41. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 81,0 m².</p>			

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.6. Województwo małopolskie

Aktualnie ramy dla regionalnej polityki senioralnej wyznacza **Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”**, przyjęta uchwałą nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r. W strategii „Małopolska 2030” zaplanowano działania ukierunkowane na podtrzymanie sprawności i aktywności seniorów oraz wykorzystanie ich potencjału w życiu społecznym. Wobec malejącej liczby osób w wieku produkcyjnym wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniej liczby osób aktywnych na rynku pracy. Równie ważne jest zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych odpowiadających na potrzeby rosnącej grupy osób starszych. W odpowiedzi na te wyzwania, w strategii „Małopolska 2030” zaplanowano działania ukierunkowane na podtrzymanie sprawności i aktywności seniorów oraz wykorzystanie ich potencjału w życiu społecznym. Sprzyjać temu będą m.in. rozwiązania na rzecz wzrostu aktywności edukacyjnej osób starszych, szczególnie w zakresie kompetencji cyfrowych, a także działania na rzecz edukacji zdrowotnej i popularyzowania zdrowego stylu życia oraz działania profilaktyczne służące upowszechnianiu badań diagnostycznych, dzięki którym możliwe będzie odpowiednio wczesne diagnozowanie problemów zdrowotnych. Komplementarnie podejmowane będą działania na rzecz dostosowania profilu świadczeń medycznych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa. Poprawa mobilności zawodowej oraz przeciwdziałanie przedwczesnemu opuszczaniu rynku pracy przez osoby pracujące, zarówno na skutek niedopasowania ich kompetencji do zmieniającego się popytu na określone kwalifikacje, jak i ze względu na wiek i stan zdrowia, będą priorytetowymi obszarami wsparcia. W celu społecznej aktywizacji seniorów tworzone będą w bliskim otoczeniu miejsca zamieszkania, przyjazne i dostępne przestrzenie spotkań, ze zróżnicowaną ofertą spędzania czasu wolnego, także w wymiarze międzypokoleniowym. Poprawie jakości życia osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu służyć będą usługi opiekuńcze i wspierające, prowadzone w formach zdeinstytucjonalizowanych. Komplementarnie rozwijane będą usługi długoterminowej opieki pielęgnacyjno-opiekuńczej oraz medycznej, a także usługi wykorzystujące nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, poprawiające bezpieczeństwo i komfort życia osób starszych, przewlekle chorych lub z niepełnosprawnościami (teleopieka, telemedycyna). Zintensyfikowane zostaną również działania na rzecz wsparcia opiekunów rodzinnych.

Źródłem finansowania wielu działań poświęconych osobom starszym w Małopolsce jest nadal Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, w tym 9. Oś Priorytetowa „Region spójny społecznie”. Możemy wymienić tu:

- Poddziałanie 9.2.1. USŁUGI SPOŁECZNE I ZDROWOTNE W REGIONIE, zakres wsparcia D – „Wsparcie projektów z zakresu teleopieki”;
- Poddziałania 9.2.2/ 9.2.3 USŁUGI OPIEKUŃCZE ORAZ INTERWENCJA KRYZYSOWA ZIT/SPR, zakres wsparcia A – „Działania wspierające opiekunów nieformalnych osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, poprzez uruchomienie centrów wsparcia opiekunów (...)”; zakres wsparcia B – „Wsparcie dla tworzenia i/lub działalności placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (...)”.

Dotychczasowe efekty wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 w/w obszarach kształtował się następująco:

- **wsparcie projektów z zakresu teleopieki.** Samorząd Województwa Małopolskiego w partnerstwie z Caritas Diecezji Kieleckiej oraz Stowarzyszeniem Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego z Suchej Beskidzkiej realizuje projekt „Małopolski Tele-Anioł”. Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz zapewnieniu wsparcia w zakresie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, osoby potrzebujące mają szansę na dłuższe, bezpieczne pozostanie w ich dotychczasowym środowisku. Do 31 grudnia 2022 r. z usług teleopiekuńczych w ramach projektu skorzystało 6 266 osób niesamodzielnych, z tego

1 956 osób otrzymało dodatkowe usługi sąsiedzkie/opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania. Zdecydowaną większość z tej grupy stanowią seniorzy. Wartość projektu –90,4 mln zł (w tym: dofinansowanie UE 76,8 mln zł).

- **działania wspierające opiekunów nieformalnych osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, poprzez uruchomienie centrów wsparcia opiekunów (...).** Wartość środków wydatkowanych łącznie do końca 2022 r.: 27,5 mln zł, w tym w 2022 r.: 7,6 mln zł. W wyniku realizacji dofinansowanych projektów, dla których zawarto umowy do końca 2022 r. powstało 11 centrów wsparcia opiekunów rodzinnych osób niesamodzielnych, a w 4 wsparcie przyznano na rozszerzenie zakresu działalności. Wsparciem w dofinansowanych projektach planuje się objąć 10,5 tys. osób. Do końca 2022 r. wsparciem objęto ponad 9 tys. osób (w tym 2,7 tys. w 2022 r.).
- **wsparcie dla tworzenia i/lub działalności placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób starszych (...).** Zakres udzielanego wsparcia obejmuje wsparcie dla tworzenia i/lub działalności placówek oferujących oddziaływanie terapeutyczne i inne zapewniające utrzymanie optymalnego stanu psychofizycznego, samodzielności i aktywności uczestników i niedopuszczanie do pogłębiania się dysfunkcji, a także edukację osób niesamodzielnych i ich rodzin. Do końca 2022 r. łącznie w projektach wydatkowano niemal 94,9 mln zł, w tym w 2022 r.: około 16 mln zł. Według zaktualizowanych danych z poziomu wdrażania, w ramach realizowanych projektów aktualnie przewiduje się utworzenie w Małopolsce 45 nowych placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób niesamodzielnych w Małopolsce i rozszerzenie zakresu działalności 7 kolejnych placówek. Wsparciem w dofinansowanych projektach planuje się objąć 3,7 tys. osób. Do końca 2022 r. wsparciem objęto ponad 3,5 tys. osób (w tym 440 w 2022 r.). Jednocześnie dofinansowano 9 projektów (z naborów w 2017 r. i 2019 r.) łączących obie w/w usługi społeczne czyli prowadzenie placówki opieki dziennej dla seniorów (12 nowych placówek i rozszerzenie działalności 3 miejsc) i centrum wsparcia opiekunów rodzinnych osób niesamodzielnych (8 nowych, 2 wsparte w dotychczasowej działalności). Wsparciem w tego rodzaju projektach planuje się objąć kolejne 2,9 tys. osób. Łączna wartość tego rodzaju projektów to ponad 38 mln zł, z czego dofinansowanie UE wyniosło 32,3 mln zł. Wartość środków wydatkowanych łącznie do końca 2022 r.: 23,3 mln zł, w tym w 2022 r.: 9,8 mln zł. W oparciu o wszystkie w/w umowy, według zaktualizowanych danych, efekty w regionie szacuje się na 57 nowo utworzonych placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację starszych osób oraz 19 centrów wsparcia opiekunów rodzinnych.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych Województwa Małopolskiego w zakresie wspierania funkcjonowania społecznego oraz przeciwdziałania wykluczeniu osób starszych. Zadanie od 2019 r. o charakterze dwuletnim, realizowane ze środków własnych Województwa Małopolskiego, adresowane do organizacji pozarządowych. W 2022 r. 28 organizacji realizowało zadania w ramach otwartego konkursu ofert. Projekty najczęściej oferowały: zajęcia edukacyjne, wolontariat seniorów, promocję zdrowego stylu życia – warsztaty, wykłady, rekreację i rehabilitację ruchową, naukę obsługi komputera i korzystania z Internetu, integrację międzypokoleniową. Z dofinansowanych projektów korzysta ok. 3 000 seniorów z całej Małopolski. Całkowita wartość zadania - 1 mln zł, poniesione nakłady ogółem i nakłady poniesione w 2022 r.: 500 tys. zł.

Otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych Województwa Małopolskiego w obszarze edukacji prozdrowotnej dla małopolskich seniorów. W 2020 roku przeprowadzono nabór w ramach kolejnej edycji konkursu dwuletniego na lata 2021-2022. Alokacja konkursowa łącznie w latach 2016-2022 wyniosła ponad 1,4 mln zł. Liczba dofinansowanych projektów: 35, w tym 7 w ramach ogłoszonego w 2020 roku konkursu dwuletniego. Łączna kwota dotacji przyznanej w ramach konkursu: 500 tys. zł, w tym 250 tys. zł na 2021 r., oraz 250 tys. zł na 2022 r. Warunkiem otrzymania dotacji z budżetu Województwa Małopolskiego było zaangażowanie lekarzy pierwszego kontaktu/rodzinnych oraz lekarzy specjalistów do prowadzenia wykładów i konsultacji medycznych w trakcie spotkań z seniorami. Zebrane doświadczenia i spostrzeżenia z realizacji poszczególnych zadań zostały opracowane w formie raportu zawierającego rekomendacje, które posłużą Województwu Małopolskiemu do przygotowania programu edukacyjnego promującego zdrowy styl życia osób starszych. W ramach dwuletniej edycji konkursu na lata 2021-2022 akcent został położony na zagadnienia związane ze zdrowiem psychicznym osób starszych, w tym: najczęściej występujące choroby psychiczne w wieku starszym, profilaktyka zaburzeń psychicznych, profilaktyka typowych chorób wieku starczego, działania stymulujące funkcje poznawcze, takie jak pamięć, koncentracja, percepcja, spostrzegawczość, twórczość oraz działania wspierające

aktywność społeczną, kontakty interpersonalne, edukację w zakresie komunikacji, rozwiązywania konfliktów, przełamywania stereotypów i uprzedzeń we współpracy w grupie. W roku 2022 w ramach 5 zadań zrealizowano łącznie blisko 1 400 godzin wykładów/warsztatów/ sesji treningowych funkcji poznawczych/zajęć sportowych oraz zajęć aktywizujących i integracyjnych z udziałem około 938 uczestników.

Konkurs „Mecenat Małopolski” - w ramach konkursu wspierane są zadania m.in.: tworzące ambitne formy animacyjne na rzecz międzypokoleniowej aktywizacji społeczności, kreujące postawy tolerancji i wzmacniania wartości płynących z różnorodności życia, aktywizujące różne grupy wiekowe, a zwłaszcza wykorzystujące potencjał osób starszych oraz wspierające projekty artystyczne o wymiarze społecznym, wychowawczym, terapeutycznym. W 2022 r. dofinansowano 307 zadań, a środki wydatkowane z budżetu Województwa Małopolskiego na ten cel wyniosły: 4,7 mln zł.

XVI Plebiscyt Poza Stereotypem – Seniorka i Senior Roku

Inicjatywa Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie realizowana od 2007 r. ze środków własnych Województwa Małopolskiego. W 2022 r.: kapituła Plebiscytu rozpatrzyła 32 zgłoszenia, wyłoniono 2 laureatów, przyznano 10 wyróżnień.

Małopolska. Kultura Wrażliwa to projekt zainicjowany przez Samorząd Województwa Małopolskie i wspólnie realizowany z Małopolskim Instytutem Kultury, instytucją kultury Województwa Małopolskiego. W ramach projektu realizowane są działania, które przyczyniają się do podniesienia poziomu otwartości i dostępności instytucji kultury dla osób z zaburzeniami sensorycznymi i ruchowymi.

Departament Zdrowia, Rodziny, Równego Traktowania i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego finansuje programy zdrowotne/polityki zdrowotnej, opracowane z inicjatywy Samorządu Województwa Małopolskiego i zaopiniowane przez Agencję Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji. W 2022 r. realizowano następujące programy, które wpisują się w działania dla seniorów:

- Prozdrowotne oddziaływania edukacyjne na rzecz zmniejszenia umieralności na nowotwory w Małopolsce. Okres realizacji: od 2012 r. w sposób ciągły, na wskazany program w 2022 r. wydatkowano – 155 tys. zł. W 2022 r. programem objęto 1 874 uczestników. Realizowano działania takie jak: prowadzenie edukacyjno – informacyjnych spotkań interaktywnych, prowadzenie onkologicznego telefonu zaufania (możliwość bezpłatnych konsultacji z lekarzem onkologiem) oraz prowadzenie edukacyjnej kampanii medialnej;
- Program polityki zdrowotnej pn. „Zapobieganie nadwadze i otyłości wśród mieszkańców województwa małopolskiego”. W 2022 r. wydatkowano kwotę – 366 154,53 tys. zł. Celem programu jest poprawa stanu zdrowia mieszkańców województwa małopolskiego poprzez redukcję masy ciała u osób z nadwagą i otyłością. W 2022 r.: osoby zakwalifikowane do programu były objęte 12 tygodniową multidyscyplinarną opieką, w skład której wchodzi 3 komponenty: dietetyczny, aktywności fizycznej oraz psychologiczny. Kwalifikacja do programu dokonywana jest przez lekarzy specjalistów zgodnie z kryteriami włączenia określonymi w Programie. W 2022 r. program ukończyły łącznie 224 osoby. Utworzono dietetyczne punkty konsultacyjne w siedzibach Realizatorów oraz prowadzono działania informacyjno – edukacyjne.

Program Korpus Wsparcia Seniorów w 2022 – był skierowany do seniorów niesamodzielnych ze względu na wiek oraz stan zdrowia oraz odpowiadał na potrzeby seniorów w zakresie ochrony przed zakażeniem COVID-19. Na realizację programu przeznaczona została kwota w wysokości 6 483 769,00 zł, w tym na: Moduł I 1 601 576,00 zł, Moduł II – 4 882 193,00 zł. Program był realizowany przez 86 gmin (Moduł I – 25 gmin, Moduł II – 78 gmin). Liczba osób objętych wsparciem w ramach programu w 2022 r – 4 419 z tego: Moduł I - 748 osób, Moduł II – 3 671. Łącznie wydatkowano kwotę 4 545 044,93 zł z tego: na Moduł I - 1 135 070,46 zł, na Moduł II - 3 409 974,47 zł. Łączna liczba zakupionych „opasek bezpieczeństwa” przez gminy - 3 534.

Program Senior + na lata 2021-2025 - program rządowy, mający na celu wsparcie finansowe jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań własnych, polegających na zapewnieniu miejsc w ośrodkach wsparcia. Na terenie Małopolski do programu przystąpiło 57 gmin oraz 1 powiat, z tego 54 gmin i 1 powiat uzyskało dofinansowanie do funkcjonowania ośrodka Senior+. Kwota środków wykorzystanych na realizację programu w ramach funkcjonowania: 2 943 094,58 zł. Liczba

dofinansowanych miejsc: 1 415. W 2022 r. utworzono 6 nowych ośrodków Senior + (127 miejsc), wykorzystano 959 429,74 zł środków w ramach dotacji.

Program „Opieka 75+” – program rządowy realizowany jest od stycznia 2018 r. i jest adresowany do gmin do 60 tys. mieszkańców, które realizują usługi opiekuńcze samodzielnie. Celem programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej. W roku 2022 do programu przystąpiło 45 gmin. Kwota środków wykorzystanych na realizację programu: 1 847 672,95zł. Liczba osób objętych usługami w ramach programu: 844. Rzeczywista liczba osób w wieku 75 lat i więcej, które miały świadczone usługi opiekuńcze w ramach programu w latach poprzednich i były one kontynuowane w roku 2022, tzw. osoby kontynuujące: 446. Liczba osób zatrudnionych przez gminę na umowę o pracę, świadczących usługi opiekuńcze: 234, w tym w ramach programu: 216. Liczba podmiotów sektora prywatnego, od których gmina zakupiła usługę świadczenia usług opiekuńczych w 2022 r. w ramach programu: 5.

Wspieranie przez Wojewodę Małopolskiego jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań własnych z zakresu pomocy społecznej

Podobnie jak w latach ubiegłych, celem wsparcia było inspirowanie do zmian ukierunkowanych na poprawę dostępności do usług pomocy społecznej, rozwój pracy socjalnej oraz jakości obsługi osób i rodzin wymagających wsparcia ośrodka pomocy społecznej. W ramach dotacji finansowane mogą być tylko określone obszary, m.in. projekty socjalne mające na celu rozwój lub wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób i rodzin, w tym skierowane do seniorów. W roku 2022 – zaplanowano realizację projektów skierowanych do seniorów w 29 gminach np. „złota rączka dla seniora”; „Srebrny Klub Seniora w Bobrku”; „Radosna druga wiosna dla seniorów”.

Działania Pełnomocnika Wojewody ds. Seniorów skierowane były na realizację celów wskazanych w Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2020 rok oraz Polityce społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność. Do działań Pełnomocnika należały m.in.:

- prowadzenie polityki informacyjnej i promowanie rządowych programów na rzecz osób starszych, w tym Programu Wieloletniego „Senior +” na lata 2021-2025, Programu wieloletniego na rzecz osób starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025, Programu „Opieka 75+” i programu Korpus Wsparcia Seniorów w 2022 r.;
- upowszechnianie nowych rozwiązań i promowanie dobrych praktyk w obszarze działań na rzecz osób starszych.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Powiat wielicki

- grupa wsparcia dla osób starszych w ramach działań Ośrodka Interwencji Kryzysowej - cykliczne spotkania osób w wieku 60+ zamieszkujących na terenie powiatu wielickiego mające na celu budowanie relacji wewnątrzpokoleniowych, wymianę doświadczeń, wsparcie na zasadzie grupy samopomocowej, psychologiczną pomoc w codziennych problemach związanych z sytuacją rodzinną, społeczną i osobistą.
- Dom Pomocy Społecznej Caritas Archidiecezji Krakowskiej w Biskupicach: współpracuje ze środowiskiem lokalnym (parafia, biblioteka, przedszkole, szkoła- w tym akcja p.t. "Herbatka dla seniora", wypiekanie pierniczeków), wizyta w lokalnej "Lawedowni", wyjazdy integracyjno- edukacyjne (odwiedziny w ŚDS, wyjazd do kina "Ważka", muzeum iluzji ogrodu botanicznego, zajęcia z logopedą, zajęcia artystyczne (występ zespołu "Sułkowanie", "Wrzos"), zajęcia plastyczne-terapia zajęciowa, współpraca z rodziną, transport dostosowany do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnością.

Powiat wadowicki

- zlecił dwóm organizacjom pozarządowym ze środków PFRON realizację zadania z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, obejmującą prowadzenie rehabilitacji osób dorosłych, w tym osób starszych. Zadanie to organizacje realizowały przede wszystkim w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych. W 2022r. powiat dofinansował ze środków PFRON 2 wyjazdy organizowane przez Polski Związek Niewidomych, Okręg Małopolski Koło Powiatowe w Wadowicach, w którym wzięło udział 30 członków Koła, w tym głównie osoby starsze.

- Dom Pomocy Społecznej Zakonu Bonifratrów w Zebrzydowicach: Realizacja projektu pn. „Więcej zdrowia więcej życia” jest to projekt, który w swoich działaniach zakłada promowanie zdrowego stylu życia. Każda z form wsparcia uczy, zachęca i uświadamia czym jest dbałość o zdrowie, szczególnie w zakresie odżywiania i aktywności fizycznej. Niniejszy projekt zakłada działania aktywizujące, które obejmują: 1. Warsztaty zdrowego żywienia 2. Warsztaty kreatywne 3. Warsztaty multimedialne 4. Zajęcia z edukacji prozdrowotnej 5. Zajęcia rehabilitacyjno - sportowe 6. Trening personalny 7. Poradnictwo psycho - dietetyczne 8. Trening z Biofeedback.

Gmina Zielonki

- Podziel się dobrem z seniorem czyli zbiórka artykułów spożywczych, chemicznych i higienicznych dla osób starszych, chorych, samotnych i niepełnosprawnych z Gminy Zielonki przy współpracy z lokalnym sklepem. W ramach akcji pomocą zostało objętych około 14 osób w wieku 60+.
- Projekt Mały krok do szczęścia II tj. kompleksowa aktywizacja społeczno-zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Zielonki. W ramach programu z rehabilitacji, pomocy psychologicznej oraz psychoterapeutycznej skorzystało 7 osób w wieku 60+.

Gmina Kęty

- GOPS w Kętach oferuje możliwość realizacji usług opiekuńczych w formie usług sąsiedzkich aby zapewnić opiekę i pomoc osobie potrzebującej przez osoby z jej najbliższego otoczenia. Realizacja takich umów przyczynia się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa osób potrzebujących, a także realizacji usługi w sposób elastyczny i dostosowany do ich potrzeb.
- Punkt Informacji dla Seniorów (udzielanie informacji dotyczących ulg i uprawnień dla osób starszych i niepełnosprawnych oraz udostępnianie druków i pomoc w ich wypełnianiu;
- współpraca z fundacją EcoTextil w zakresie bezpłatnej wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego. W 2022 r. z wypożyczalni skorzystało 17 osób wypożyczając wózki, balkoniki, kule oraz rowery trzykołowe.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Inkubator Włączenia Społecznego realizowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego oraz Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Zakłada wypracowanie i przetestowanie 60 innowacyjnych rozwiązań, które ułatwiają funkcjonowanie w przestrzeni publicznej i prywatnej, zwiększają dostęp do różnego typu usług lub są produktami czy metodami pracy, które ułatwią aktywne i samodzielne życie. W 2022 r. prowadzono ostatni etap animacji lokalnej i rekrutacji przyszłych innowatorów społecznych, a także ostatnią turę naboru na innowacje społeczne.

Łącznie w całym konkursie wpłynęło 251 zgłoszeń, z których wyłoniono 60 innowatorów społecznych. Zawarto 55 umów o grant i wypłacono transze grantów zgodnie z harmonogramem ich realizacji. Świadczone wsparcie dla innowatorów w opracowywaniu prototypów i teście innowacji. Zrealizowano jedną edycję Akademii Innowatorów Społecznych. prowadzono animację lokalną i rekrutację przyszłych innowatorów społecznych, Przykładem innowacji, która jest opracowywana w ramach projektu jest modelowe rozwiązanie wykorzystania kodów QR na pomoc seniorom, w postaci naklejek i/lub wszywek odzieżowych, które będą zawierały najważniejsze informacje o niezbędne w chwili zagrożenia życia, utraty przytomności, amnezji. Służba medyczna/osoba interweniująca, która dysponuje smartfonem może taki kod odczytać, przy użyciu odpowiedniego czytnika, widząc w swoim otoczeniu osobę zagubioną lub wymagającą nagłej interwencji medycznej. Produktem testowanym w ramach projektu jest natomiast Inteligentny organizator do leków dla osób starszych w formie pudełka, składającego się z zamykanych przegródek na leki, wyposażonych w czujniki umożliwiające detekcję pobrania leku, system sygnalizacji świetlnej uruchamiającej się o określonej godzinie, gdy powinien być zażyty konkretny lek oraz specjalnie opracowanej aplikacji mobilnej. Dzięki niej, opiekun otrzymuje możliwość ustawienia określonych godzin zażywania poszczególnych leków, a w przypadku ich zażycia lub pominięcia dawki, otrzymuje stosowne powiadomienie.

Inkubator Dostępności - projekt został zakończony w 2022 r. Zadaniem projektu było niwelowanie barier w dostępie do usług, produktów i przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej mobilności, percepcji, starszych i z niepełnosprawnościami. Efektem projektu jest 45 wypracowanych i przetestowanych

innowacyjnych rozwiązań. Innowacje społeczne w ramach projektu były wspierane poprzez udzielanie grantu na tworzenie i testowanie nowych rozwiązań z obszaru „dostępności”. Innowatorami były osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, podmioty publiczne i prywatne, jak również partnerstwa złożone z wymienionych członków. W 2022 podpisano 2 ostatnie umowy o grant oraz przekazano środki na opracowanie i przetestowanie innowacyjnych rozwiązań. Przykładem przetestowanych innowacji jest m.in. „Strażnik”, czyli aplikacja mobilna współpracująca z urządzeniem osobistym użytkownika (np. inteligentna opaska, smartwatch, smartfon) która powiadamia użytkownika o wykryciu sygnału dźwiękowego wskazującego na zagrożenie. W przypadku wystąpienia dźwięków o odpowiednim natężeniu i czasie trwania (ich źródłem może być na przykład czujka przeciwpożarowa), system zinterpretuje je jako sygnał ostrzegawczy z możliwością wystąpienia niebezpieczeństwa. Wówczas, za pomocą wibracji płynących z urządzenia poinformuje użytkownika o potencjalnym zagrożeniu.

Ithaca – projekt polega na stymulowaniu wdrażania i rozwijania innowacyjnych rozwiązań i tworzenia ekosystemów na rzecz aktywnego i zdrowego starzenia oraz utworzeniu modelu „triple win”, który pozwoli na poprawę stanu zdrowia i dobrobytu pacjentów indywidualnych oraz ich zdolności samodzielnej opieki i samodzielnego życia dłużej niż obecnie i zapewni lepszą kondycję i zyski finansowe sektorom opieki zdrowotnej i społecznej. Od 1 października 2021 do 31 sierpnia 2022 roku w ramach przedłużenia projektu realizowane były działania dodatkowe związane z badaniem wpływu pandemii COVID-19 na rynek usług społecznych i zdrowotnych m.in. zorganizowano międzyregionalne warsztaty peer-review w Krakowie (8-9.06.2022 r.) poświęcone wykorzystaniu innowacji technologicznych i społecznych w celu przeciwdziałania skutkom izolacji, w tym dbanie o zdrowie psychiczne. Zorganizowano spotkanie podsumowujące prace regionalnej grupy interesariuszy projektu ITHACA połączone z warsztatami Zespołu Zadaniowego ds. Programu Strategicznego Srebrna Małopolska 2030 (13.06.2022 r.) dotyczącymi zdrowia i opieki (interesariusze projektu ITHACA byli zaangażowani w prace Zespołu jako eksperci). Na zakończenie realizacji projektu odbyła się konferencja konsorcjum projektu ITHACA (7.07.2022 r.) dotycząca podsumowania działań oraz możliwości współpracy w przyszłości (Mannheim, Niemcy).

HoCare2.0– celem projektu było rozwijanie ekosystemów z zakresu opieki nad osobami starszymi w środowisku domowym, między innymi w oparciu o innowacyjne rozwiązania IT oraz dostarczanie i wdrażanie nowoczesnych narzędzi dla opieki domowej (zdrowotnej i społecznej) w oparciu o potrzeby użytkowników końcowych i ich formalnych lub nieformalnych opiekunów. W roku 2022 opracowano ostateczną wersję Planu Wdrażania dla opieki domowej wraz z planem finansowym, zorganizowano międzynarodowe spotkanie ewaluacyjne w Krakowie (24.05.2022 r.) połączone z posiedzeniem Komitetu Sterującego projektu i spotkaniem partnerów (23.05.2022 r. i 25.05.2022 r.), opracowano raport z monitoringu i ewaluacji siedmiu pilotaży usług publicznych w regionach HoCare2.0 oraz raport podsumowujący. Przedstawiciel Małopolski zaprezentował podsumowanie pilotaży usług publicznych podczas Konferencji Zamykającej projekt HoCare2.0 (online, 15.06.2022 r.)

Badanie „Małopolskie 60+: warunki mieszkaniowe, budownictwo senioralne, przestrzeń publiczna” zostało przeprowadzone dla potrzeb uzupełnienia danych do diagnozy Programu Srebrna Małopolska 2030, dotyczących mieszkalnictwa w kontekście Małopolan w wieku powyżej 60 lat, w tym m.in. w celu zdobycia danych na temat aktualnych warunków i potrzeb mieszkaniowych, wskazania problemów, wyzwań i możliwych rozwiązań systemowych dotyczących mieszkalnictwa/budownictwa, a także przybliżenia możliwych działań w zakresie transportu i przestrzeni publicznej, aby stały się bardziej przyjazne dla seniorów. W raporcie z badania znajdują się rekomendacje dla samorządu województwa, gmin oraz innych podmiotów działających w obszarze polityki senioralnej.

Projekt Bonus dla biznesu - efektywne wsparcie pracodawców we wprowadzaniu zarządzania wiekiem i różnorodnością realizowane przez Samorząd Województwa Małopolskiego. Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie w latach 2021-2022 realizował projekt pilotażowy „Bonus dla biznesu”. Wsparciem objęto 20 małopolskich pracodawców, którzy byli otwarci na dokonanie zmian w swoim podejściu do zarządzania różnorodnością, w tym zarządzania wiekiem. Pracodawcy uczyli się jak budować transgeneracyjne zespoły oraz jak efektywniej wykorzystać możliwości pracowników, uwzględniając ich potrzeby i oczekiwania.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Małopolska Rada ds. Polityki Senioralnej – organ opiniujący - doradczy Zarządu Województwa Małopolskiego w obszarze problematyki osób starszych oraz solidarności międzypokoleniowej. Działania podjęte w 2022 r. to m.in. udział w kapitule Małopolskiego Plebiscytu „Poza Stereotypem Seniorka i Senior Roku”; udział w pracach Rady Innowacji Społecznych powołanej w ramach projektów: Inkubator Dostępności i Inkubator Włączenia Społecznego; udział w Zespole Zadaniowym ds. Programu Strategicznego „Srebrna Małopolska 2030”.

Województwo Małopolskie w 2022 roku rozpoczęło realizację kampanii informacyjno-edukacyjnej „Jak bezpiecznie stosować leki?” w celu zwiększenia świadomości mieszkańców Małopolski na temat stosowania leków i suplementów diety oraz zwrócenia uwagi na różnice pomiędzy nimi i ich zastosowaniem.

Województwo Małopolskie – Departament Edukacji UMWM w porozumieniu z Komendą Wojewódzką Policji realizowało po raz trzeci program edukacji dzieci i młodzieży w zakresie poprawy bezpieczeństwa osobistego oraz bezpieczeństwa seniorów. Przeprowadzone zostały działania edukacyjne oraz kampanie profilaktyczno-informacyjne. Opracowano m.in. plakaty, kartki okolicznościowe, ogłoszenia parafialne, ulotki wysyłane wraz z rocznym rozliczeniem ZUS do wszystkich seniorów w regionie w liczbie 900 000 sztuk.

Kongres „Turystyka społeczna a jakość życia” odbył się w dniu 21 października 2022 r. w Krakowie. Wydarzenie było okazją do publicznej debaty nad rolą turystyki społecznej i dotyczyło kulturowych, społecznych, psychologicznych, edukacyjnych i zdrowotnych korzyści tego rodzaju aktywności w aspekcie poprawy jakości życia ze szczególnym uwzględnieniem seniorów oraz osób o specjalnych potrzebach. Projekt zrealizowano przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego w ramach otwartego konkursu ofert pn. „Małopolska Gościnna”.

Tabela 61 Karta województwa małopolskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	182	
	Liczba powiatów	19 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	15 184 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	3432692	3430370	3429014
w wieku 60 lat i więcej	805168	810504	819510
60–64 lata	216122	211823	207082
65–69	197189	198571	200739
70–74	150659	157801	163396
75–79	90860	95215	103830
80–84	78704	75019	71430
85 lat i więcej	71634	72075	73033
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 73,8 Noworodek płci żeńskiej – 81,6 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,6 Kobieta w wieku 60 – 23,7	Noworodek płci męskiej – 73,5 Noworodek płci żeńskiej – 81,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,1 Kobieta w wieku 60 – 23,3	Noworodek płci męskiej – 74,9 Noworodek płci żeńskiej – 82,2 Mężczyzna w wieku 60 lat – 19,5 Kobieta w wieku 60 lat – 24,3
Współczynnik feminizacji	106	106	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	25,8	26,4	27,1
Współczynnik zgonów	11,3	11,9	10,5

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R. ¹⁾		
Podział	Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1484
	w tym w wieku 60-89 lat	101
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	1448
	w tym w wieku 60-89 lat	99
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	1136
	w tym w wieku 60-89 lat	653
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	56,6
	w tym w wieku 60-89 lat	13,4
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	55,3
	w tym w wieku 60-89 lat	13,1
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	449
	w tym:	
	osoby nieposzukujące pracy - razem	449
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	409
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	26
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	64,4
	w tym w wieku 60-64 lata	4,3
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	504,7
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	50,3
	Renty rodzinne	102,1
	KRUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	58,3
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	24,1
	Renty rodzinne	3,7

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie małopolskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2236,67 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 57,0% i 29,1%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1263,21 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 29,6% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 19,1%, a na zdrowie - 5,8%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 58,3% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 38,2%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 3,5%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,62. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 99,8 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.7. Województwo mazowieckie

W województwie mazowieckim w 2022 r. były podejmowane liczne inicjatywy poświęcone osobom starszym. Kluczowymi dokumentami określającymi kierunki działań w obszarze polityki senioralnej były:

- Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2030,
- Program Polityki Senioralnej Województwa Mazowieckiego na lata 2022-2026

Powyższe dokumenty są spójne z celami i działaniami wynikającymi z przyjętego przez Radę Ministrów dokumentu pt. Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Działania zapisane w ww. dokumentach strategicznych mają na celu prowadzenie regionalnej polityki senioralnej sprzyjającej aktywizacji osób starszych oraz zapobiegającej ich wykluczeniu i utracie samodzielności.

Przykładem podjętych w tym zakresie działań na terenie województwa mazowieckiego była działalność **Mazowieckiej Rady Seniorów**. Rada została utworzona uchwałą Zarządu Województwa Mazowieckiego już w listopadzie 2018 r. jako organ konsultacyjny, doradczy i inicjatywny Marszałka Województwa Mazowieckiego. Rada liczy 18 członków. Do jej zadań należy m.in.:

- współtworzenie głównych kierunków polityki senioralnej w województwie mazowieckim,
- proponowanie nowych rozwiązań i inicjowanie zmian na rzecz środowiska seniorów,
- konsultowanie rządowych i regionalnych projektów aktów prawnych dotyczących seniorów lub mogących mieć wpływ na ich sytuację oraz podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia zaangażowania obywatelskiego w życiu publicznym i społecznym seniorów.

W 2022 r. w województwie mazowieckim działała Powiatowa Rada Seniorów, powołana w powiecie żuromińskim oraz 68 gminnych rad seniorów skupiających 778 członków, które realizowały zadania i podejmowały działania w obszarze troski o zdrowie mieszkańców, zwłaszcza osób starszych.

Bardzo istotnym projektem wspierającym aktywność społeczną, kulturalną, edukacyjną i obywatelską skierowanym do osób starszych był **Program Wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025**. Program ma na celu w szczególności wsparcie seniorów (osób nieaktywnych zawodowo w wieku 60+) przez umożliwienie korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, obejmującej także usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii, a także oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej, w zależności od potrzeb w środowisku lokalnym. W 2022 r. na Mazowszu funkcjonowało 145 ośrodków wsparcia „Senior+, w tym 38 Dziennych Domów „Senior+ i 107 Klubów „Senior+. W tym okresie powstało 5 nowych placówek tego typu. Na ich utworzenie oraz dofinansowanie działalności już istniejących ośrodków wsparcia „Senior+ przeznaczono ponad 5,8 mln złotych. Placówki oferowały ponad 3 600 miejsc. Oferta działań dla seniorów była bardzo różnorodna, m.in. organizowano pikniki i festyny, warsztaty (rękodzielnicze, aktorskie, malarskie, literackie, fotograficzne, komputerowe), wyjazdy, wyjścia do kina i teatru, wykłady edukacyjne, szkolenia on-line i wiele innych. W październiku 2022 r.

Wydział Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” na lata 2021-2025 zorganizował naradę adresowaną do kierownictwa funkcjonujących placówek „Senior+”. Spotkanie miało na celu analizę dotychczasowych efektów funkcjonowania Programu Wieloletniego „Senior+” na lata 2021-2025 oraz wskazanie szczególnie ważnych aspektów związanych z jego realizacją. W trakcie narady zostały przeprowadzone także warsztaty z kombinezonem geriatrycznym, aby pokazać, z jak wieloma ograniczeniami i trudnościami muszą radzić sobie osoby starsze. Ponadto uczestnicy spotkania mieli okazję do wymiany doświadczeń, wątpliwości oraz planów na przyszłość w związku z programem.

Kolejnym programem skierowanym do seniorów był **program „Opieka 75+”**. Stanowił on znaczące wsparcie finansowe dla gmin województwa mazowieckiego w zakresie realizacji zadania własnego o charakterze obowiązkowym, określonego w art. 17. ust. 1 pkt 11 ustawy o pomocy społecznej, tj. świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług w miejscu zamieszkania. Uzyskane wsparcie finansowe pozwoliło na zwiększenie dostępności usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych

usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej, a tym samym zaspokojenie zwiększających się potrzeb sygnalizowanych przez seniorów. Dodatkowe środki umożliwiły gminom zatrudnienie nowych osób w celu świadczenia pomocy osobom, które ze względu na wiek lub stan zdrowia wymagają wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Na realizację celów programu „Opieka 75+” wydatkowano w 2022 r. 3 518 081,99 zł (z tego: 3 490 346,99 zł na świadczenie usług opiekuńczych, a 27 735 zł na świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych). Zrealizowano 300 101,80 godzin usług opiekuńczych. Pomoc świadczona w ramach programu przyczyniła się więc do poprawy jakości życia osób starszych, zwiększenia ich codziennej aktywności, zaspokajania potrzeb życiowych oraz umożliwiła dalsze funkcjonowanie w dotychczasowym środowisku. Pozwoliła także na ograniczenie konieczności stosowania kosztownych dla gminy instytucjonalnych form opieki, m.in. poprzez umieszczanie osób w domach pomocy społecznej.

Rok 2022 był pierwszym rokiem realizacji programu „Korpus Wsparcia Seniorów”, który został zaakceptowany przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w związku z utrzymującym się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanem pandemii COVID-19. Celem programu było zapewnienie usług wsparcia na rzecz seniorów w wieku 65 i więcej lat poprzez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy, wpisujących się we wskazane w programie obszary, a także poprawa poczucia bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych poprzez dostęp do tzw. „opieki na odległość”. W wyniku rozeznania potrzeb występujących w danej gminie, pomocą w ramach programu objęto ogółem 3 737 osób. Na jego realizację wykorzystano środki w łącznej wysokości 2 472 891,17 zł. Program przyczynił się do poprawy bezpieczeństwa seniorów oraz umożliwił samodzielne funkcjonowanie osób starszych w miejscu zamieszkania.

Ważną formą wsparcia, świadczoną osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, były **domy pomocy społecznej**. Na dzień 31 grudnia 2022 r. na terenie województwa funkcjonowało 106 domów pomocy społecznej z 9994 miejscami oraz 148 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku (6482 – liczba miejsc; 5160 – liczba mieszkańców), działających na podstawie zezwolenia Wojewody Mazowieckiego. Uwzględniając domy pomocy społecznej według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., w województwie mazowieckim działało:

- dla osób w podeszłym wieku - 16 domów pomocy społecznej z 1019 miejscami;
- dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych - 18 domów pomocy społecznej z 1338 miejscami;

dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie - dom pomocy społecznej z 54 miejscami.

W okresie od 1 stycznia 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej przekazało 52 **dotacje dla organizacji pozarządowych** na łączną kwotę 2 700 000 zł na realizację zadań publicznych, w tym na zadania:

- „Działania na rzecz seniorów w zakresie zwiększania samodzielności i przeciwdziałania zagrożeniu marginalizacją społeczną” – 39 dotacji (w tym 4 małe dotacje udzielone w trybie art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) na łączną kwotę 1 635 270 zł;
- „Partycypacja seniorów w życiu społecznym” – dotacja na kwotę 97 200 zł;
- „Ścieżką edukacyjną w trzeci wiek” – dotacja na kwotę 300 000 zł;
- „Bony społeczne dla seniorów” – dotacja na kwotę 300 000 zł;
- „Internetowa platforma informacyjno-poradnikowa dla seniorów” – dotacja na kwotę 99 950 zł;
- „Pomoc niemedyczna w zakresie ochrony zdrowia psychicznego seniorów” – 9 dotacji na łączną kwotę 267 580 zł

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Powiat grójecki

Stowarzyszenie W.A.R.K.A. zorganizowało w sierpniu 2022 roku dla seniorów powiatu grójeckiego spotkanie pn. Giełda Aktywności Grup Senioralnych (ponad 40 uczestników, 22 grupy). Dzięki możliwości spotkania i rozmowy udało się zawiązać ciekawe partnerstwa, które wspólnie złożyły swoje mini-projekty. Realizowano także 5 Inicjatyw Partnerskich, kolejną edycję Senioriady, Święto Aktywnych Seniorów Powiatu Grójeckiego (zgromadziło ponad 400 osób z 20 grup senioralnych), Piknik Rodzinny bez używek - bez względu na wiek (udział ok. 170 osób), badania profilaktyczne, kurs pierwszej pomocy, spotkanie z

dietetykiem, Biegiem po zdrowie – bez względu na wiek (udział ok. 150 osób), zajęcia Gimnastyka przy muzyce - tylko dla kobiet w wieku 20-70 (dla 15 osób z terenu powiatu grójeckiego).

Gmina Mława

Na terenie gminy funkcjonuje Dzienny Dom Senior + (dla 40 osób), który świadczy usługi: socjalne, edukacyjne, kulturalno-oświatowe, sportowo-rekreacyjne, aktywności ruchowej i kinezyterapii, aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy), terapii zajęciowej i kurs języka angielskiego. Funkcjonuje też Mławska Rada Seniorów, która opiniuje m.in. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii.

W 2022 roku podejmowane były także następujące inicjatywy:

- Karta Seniora: seniorzy posiadający ww. dokument mogą korzystać ze zniżek udzielanych przez 12 firm na terenie Miasta Mława; Mławskie Stowarzyszenie "Amazonki" (skupia 16 osób): wyjazdy i spotkania integracyjne, ćwiczenia w Body Club w Mławie,
- Klub Emerytów i Rencistów: emeryci i renciści spotykali się w Sali Olimpijka przy MOSIR w Mławie. Zorganizowano także wycieczki do Płocka, Zakopanego, Ustronia Morskiego oraz Sanatorium w Inowrocławiu. Odbyło się również spotkanie wigilijne;
- Grupa Wsparcia emerytów i rencistów "Złota Jesień" (skupia około 31 emerytów i rencistów): celem grupy jest poprawa funkcjonowania psychicznego i społecznego jej członków, zmniejszenie izolacji społecznej, zapewnienie wzrostu poczucia własnej wartości i bezpieczeństwa, aktywizacja i integracja społeczna polegająca m.in. na działaniach w ramach wolontariatu;
- Stowarzyszenie Wspierania Społeczności Lokalnej "Bądźmy Razem" działające przy MOPS w Mławie (3 seniorów): warsztaty kulinarne i z racjonalnego gospodarowania żywnością w świetlicy przy ul. Mariackiej w Mławie;
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Prusa w Mławie: zorganizowano 7 spotkań dla mieszkańców miasta Mława, w których uczestniczyło ponad 200 seniorów. Ponadto, Miejski Dom Kultury w Mławie (MDK) i Uniwersytet Trzeciego Wieku organizowały dla seniorów zajęcia: Z tańcem przez życie, sekcja gimnastyczna, warsztaty teatralne, informatyka, język angielski, zajęcia na basenie, fotografia, wykłady z literatury i historii, brydż, decoupage i sztuka zdobienia, florystyka. Działał również Zespół Artystyczny Seniorów Cantare i Klub Seniora Milonga. MDK zorganizował także wyjazdy do opery kameralnej i Filharmonii Narodowej w Warszawie, wyjazdy i pikniki integracyjne, wernisaże, wystawy, koncerty w Sali Kina "Kosmos", turniej Scrabble, koncerty i zabawy taneczne przy muzyce w Parku Miejskim, bal seniora i baj sylwestrowy oraz spotkanie opłatkowe.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

W 2022 roku Miasto Stołeczne Warszawa organizowało dla seniorów: - Kursy komputerowe - prowadzone na zlecenie miasta przez organizacje pozarządowe. Kursy prowadzone są na poziomie podstawowym, średniozaawansowanym i tematycznym, np. z zakresu fotografii i grafiki, narzędzia Google, komunikacji przez Internet, e-turystyki. Trenerami są osoby z odpowiednimi umiejętnościami interpersonalnymi, wspierani przez międzypokoleniowe zespoły wolontariuszy.

Punkty Cyfrowego Wsparcia Seniora - są to miejsca zlokalizowane w różnych częściach Warszawy, w których każdy mieszkaniec Warszawy powyżej 60. roku życia może spotkać się z Doradcą Cyfrowym na godzinną, bezpłatną indywidualną konsultację dotyczącą obsługi smartfonu, tabletu czy laptopa. W Warszawie działa 20 takich punktów. W 2022 roku udzielono 4245 porad, z których skorzystało 1124 osób.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

W 2022 r. podejmowano w województwie mazowieckim liczne działania wspierające realizację celów wskazanych w Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2021 r. oraz Polityce społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność. Do najciekawszych należą działania realizowane przez Urząd Pracy m.st. Warszawy. Od 2021 r. realizowany jest na terenie miasta projekt pilotażowy skierowany do osób na emeryturze „Dobry pracownik nie ma wieku”, którego celem było zwiększenie szans emerytów na rynku pracy poprzez udostępnienie nowych instrumentów finansowych, wspierających zatrudnienie tej grupy oraz zmiana stereotypowego postrzegania „pracujących seniorów”, jako pracowników mało wartościowych. Przetestowanie systemu wsparcia osób w wieku emerytalnym, dotyczyło zarówno pozyskiwania chętnych do pracy seniorów, jak i wypracowania systemu zachęt

finansowych dla pracodawców zatrudniających emerytów. Był to jeden z czterech projektów pilotażowych adresowanych do seniorów, jakie były realizowane w Polsce. Realizacja projektu obejmowała zorganizowanie kilku form aktywizacji, w których uczestniczyli beneficjenci projektu (osoby w wieku emerytalnym poszukujące pracy), a wsparcie zostało skierowane do zaangażowanych przedsiębiorstw. W projekcie uczestniczyło 150 emerytów (kobiety - 76%, mężczyźni - 24%), którzy skorzystali ze staży, szkoleń podnoszących kompetencje cyfrowe, kursów zawodowych oraz ofert pracy zgłoszonych w ramach refundacji części kosztów wynagrodzenia dla pracodawcy. Projekt zakładał zbudowanie aktywnych postaw wśród emerytów, wsparcie ich aktywności na rynku pracy w obszarze kompetencji miękkich, cyfrowych i kwalifikacji zawodowych. W ramach realizacji celów wskazanych w Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2021 r. w powiecie płońskim zorganizowano debatę na temat „Porozmawiajmy o bezpieczeństwie seniorów – możesz mieć na nie wpływ” oraz opracowano i rozpowszechniono informator dla seniorów na temat opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Tabela 62 Karta województwa mazowieckiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	314	
	Liczba powiatów	37 powiatów i 5 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	35 559 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	5517616	5512794	5510612
w wieku 60 lat i więcej	1350695	1348362	1353321
60–64 lata	353283	336266	318956
65–69	344800	346374	347745
70–74	258716	269372	279156
75–79	144493	154061	169678
80–84	123516	118055	113454
85 lat i więcej	125887	124234	124332
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,8 Noworodek płci żeńskiej – 80,9 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,2 Kobieta w wieku 60 – 23,4	Noworodek płci męskiej – 71,6 Noworodek płci żeńskiej – 80,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,4 Kobieta w wieku 60 – 22,6	Noworodek płci męskiej – 73,8 Noworodek płci żeńskiej – 81,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 19,0 Kobieta w wieku 60 lat – 23,9
Współczynnik feminizacji	109	109	109
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	27,6	28,2	28,9
Współczynnik zgonów	12,2	13,3	11,4
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	2676	
	w tym w wieku 60-89 lat	250	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	2605	
	w tym w wieku 60-89 lat	246	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	1627	
	w tym w wieku 60-89 lat	1050	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	62,2	
	w tym w wieku 60-89 lat	19,2	

Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	60,5
	w tym w wieku 60-89 lat	18,9
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	742
	w tym:	
	osoby nieposzukujące pracy - razem	742
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	689
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	34
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.)²⁾	Ogółem	116,5
	w tym w wieku 60-64 lata	8,3
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	843,0
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	62,4
	Renty rodzinne	135,5
	KRUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	123,8
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	22,2
	Renty rodzinne	6,9

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie mazowieckim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2685,93 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 58,1% i 24,0%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1672,67 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 23,6% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 18,3%, a na zdrowie – 5,9%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 56,2% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 38,8%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 5,0%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,40. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 81,9 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.8. Województwo opolskie

Wojewódzka Strategia w Zakresie Polityki Społecznej na lata 2016-2025

W Wojewódzkiej Strategii w Zakresie Polityki Społecznej na lata 2016-2025, w ramach Celu strategicznego 2 - zapisany jest opolski model wsparcia i aktywizacji seniorów, który szczegółowo określa działania wspierające i aktywizujące osoby starsze. Jednocześnie w ramach tego celu Strategia zakłada m. in. rozwój usług i form wsparcia takich jak np. mieszkania wspomagane, teleopieka, usługi edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, zwiększenie aktywności seniorów i ich udziału w życiu społeczności lokalnych, w tym utworzenie regionalnego centrum wolontariatu seniorów.

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Opolskiego na lata 2023-2025. Jest to dokument, który stanowi uporządkowaną koncepcję zmiany w obszarach objętych deinstytucjonalizacją na poziomie regionalnym. Wytycza on kierunki rozwoju usług społecznych,

jednocześnie wskazując możliwe źródła finansowania poszczególnych działań do realizacji w ramach 5 obszarów tematycznych:

1. Osoby starsze i z niepełnosprawnościami oraz osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu;
2. Rodzina i dzieci, w tym w kryzysie;
3. Osoby z zaburzeniami psychicznymi i w kryzysie psychicznym;
4. Osoby w kryzysie bezdomności;
5. Cudzoziemcy (w tym osoby przybyłe w wyniku wojny w Ukrainie).

Dokument został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Pracy, Departamentem Programowania Funduszy Europejskich oraz Departamentem Zdrowia i Polityki Społecznej UMWO. Projekt RPD1 został upubliczniony i poddany konsultacjom zewnętrznym w dniach 15-24 marca 2023 r. Zaproszono do zapoznania się z projektem ponad 1 000 osób i przedstawiciele instytucji, podmiotów i organizacji, w tym pozarządowych.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

W ramach projektów Samorządu Województwa Opolskiego / Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej wspierających osoby starsze i niepełnosprawne warto wymienić:

Projekt *Nie-Sami-Dzielni – rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne* (RPO WO 2014 – 2020). Głównym celem projektu jest zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych dla osób niesamodzielnych, starszych i niepełnosprawnych, które pozwolą przeciwdziałać ich marginalizacji i wykluczeniu społecznemu;

Wsparcie ***Marszałkowskiego kuriera społecznego (MKS)*** dla osób niesamodzielnych, starszych i osób z niepełnosprawnością – **nowa usługa powstała w związku z pandemią**. Skierowana jest do osób potrzebujących, które ze względu na wiek, stan zdrowia lub niesamodzielność, wymagają wsparcia. Usługa obejmuje: sprawienie zakupów, dowożenie artykułów spożywczych, leków, posiłków, doraźnej pomocy wg potrzeb, w tym na podstawie indywidualnych uzgodnień między kurierem społecznym i osobą wspieraną. **W 2022 r. z usług 121 kurierów skorzystały 2 842 osoby w 42 gminach**. Łącznie wydatkowano na ten cel **4 668 850,72 zł**;

Specjalistyczną rehabilitację społeczną osób po laryngektomii (po usunięciu krtani) – turnusy rehabilitacyjne oraz indywidualne poradnictwo i wsparcie terapeutyczne dla 30 osób (wykonawca: Opolska Szkoła Trenerów Rehabilitacji Laryngektomowanych w Opolu);

Indywidualną rehabilitację społeczno-zawodową osób z niepełnosprawnościami (zajęcia ruchowo-rehabilitacyjne i usprawniające dostosowane do potrzeb osoby w miejscu jej zamieszkania). **W 2022 r. z tych usług skorzystało 200 osób z niepełnosprawnościami** (wykonawca: Stowarzyszenie Pozytywni – Klub Myśli Społecznej Inicjatywy w Nysie);

Spotkania integracyjno-aktywizujące (dla osób niesamodzielnych oraz osób z ich otoczenia, w tym opiekunów osób z niepełnosprawnościami), celem integracji środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym, osamotnieniem i marginalizacją, poprzez ich aktywizację społeczno-artystyczną i edukacyjną. **W 2022 r. uczestnikami tych spotkań było ok. 1 000 osób** (Nysa, Zakrzów k. Kędzierzyna-Koźła, Wysoka k. Branice);

Utworzenie kolejnego mieszkania wspomaganego dla osób niesamodzielnych, w tym z niepełnosprawnościami, w Popielowie. Łącznie w latach 2017-2022 utworzono w ramach projektu w województwie 12 mieszkań dla 18 osób (2 w Białej, 7 w Paczkowie i 3 w Popielowie);

Projekt *Opolski senior – zapewnienie wsparcia osobom niesamodzielnym oraz ich opiekunom* (RPO WO 2014-2020) Głównym celem realizacji projektu jest zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w województwie na rzecz osób niesamodzielnych, starszych lub niepełnosprawnych oraz do usług wspierających te osoby, które pozwolą przeciwdziałać ich marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Liderem projektu jest Towarzystwo Społeczno - Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim, a jednym z partnerów ROPS w Opolu (całkowita wartość projektu wynosi **7 mln zł**);

Regionalny Dzień Seniora (Teatr im. J. Kochanowskiego w Opolu) – dla ponad 400 osób. Ogółem koszt wszystkich zadań ROPS w 2022 r. wyniósł **296 895,30 zł**;

Projekt *Niezależne życie – wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych (PO WER 2014-2020)*. Celem projektu było wypracowanie rozwiązań umożliwiających niezależne życie osobom z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona. Był to projekt partnerski, realizowany przez Samorząd Województwa Opolskiego/ROPS w Opolu wspólnie z Województwem Łódzkim i organizacją pozarządową. Projekt był realizowany w okresie kwiecień 2018 – grudzień 2022. Po utworzeniu trzech mieszkań wspomaganych (w Brzegu, Białej i Paczkowie – dla łącznie 6 osób) w latach 2019-2020, dostosowanych zgodnie z opracowanym modelem do potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych i chorych, oraz zakończeniu ich finansowania (w tym personelu), od listopada 2021 r. zapewnienie odpowiednich usług w tych mieszkaniach należy do gmin. Natomiast w latach 2021-2022 celem m. in. **rozwoju i przygotowania kadry do utworzonych i przyszłych mieszkań wspomaganych** (w tym w Brzegu, Paczkowie, Białej oraz ich gmin ościennych), **przeszkolono 49 osób** związanych z instytucjami pomocy i integracji społecznej, głównie ośrodków pomocy społecznej. Na zakończenie projektu (grudzień 2022 r.) zorganizowano spotkanie regionalne dot. wdrożonego standardu mieszkań wspomaganych dla ok. 100 osób (włodarze i przedstawiciele JST, jednostki pomocy społecznej, org. pozarządowe) w Kamieniu Śl. z udziałem m. in. Realizatorów projektu i ekspertów zajmujących się tematyką rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w kraju i regionie. Łączna wartość projektu wynosi 10 172 000 zł, w tym dla Województwa Opolskiego **3 272 000 zł**;

Opolską Kartę Rodziny i Seniora. To jedno z najbardziej rozpoznawalnych narzędzi Programu Opolskie dla Rodziny. Działa od maja 2014 r. bezpośrednio wspierając opolskie rodziny, osoby sprawujące opiekę nad osobą zależną oraz osoby powyżej 60 roku życia. Celem wprowadzenia inicjatywy jest przede wszystkim chęć wspólnego działania na rzecz budowy przyjaznego klimatu dla rodzin i seniorów w regionie poprzez wprowadzenie systemu powszechnych zniżek oraz ulg zarówno w instytucjach podległych jednostkom samorządowym, jak również w podmiotach prywatnych. W inicjatywie uczestniczą niemal wszystkie gminy z terenu województwa opolskiego (68 gmin na 71). Partnerami Programu są głównie firmy prywatne oferujące posiadaczom karty atrakcyjne zniżki na usługi i produkty. Wysokość zniżki tomnajczęściej 10-20%.

Powołano Forum Seniorów Samorządu Województwa Opolskiego, jest to organ doradczy, konsultacyjny oraz inicjatywny, powołany przez Marszałka Województwa. W skład Forum wchodzi 36 członków, którymi są: przedstawiciele Rad Seniorów, Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz organizacji senioralnych funkcjonujących na terenie Województwa Opolskiego. Członkami Forum są osoby, które ukończyły 60 lat. Kadencja Forum trwa 4 lata. Forum Seniorów Samorządu Województwa Opolskiego to gremium, którego zadaniem jest uczestniczenie w inicjatywach, wydarzeniach i spotkaniach ze społecznością senioralną na terenie całego województwa podczas których wsłuchuje się w potrzeby, problemy lokalnej społeczności. Członkowie Forum zapraszani byli na liczne spotkania edukacyjne, konferencje, warsztaty, olimpiady sportowe, wyjazdy do regionów partnerskich oraz na spotkania z przedstawicielami władz regionu. Do tej pory przedstawiciele Forum Seniorów brali również niezwykle czynny udział w pracach Zespołu ds. opracowania Strategii Województwa Opolskiego na lata 2020 – 2030. Problematyka wciąż postępującego procesu starzenia się społeczeństwa, zwłaszcza w odniesieniu do województwa opolskiego, stawia przed władzami regionalnymi oraz samorządami lokalnymi szereg nowych wyzwań z tym związanych, w związku z tym działalność Forum skupia się na aktywizacji społecznej seniorów oraz ich integracji międzypokoleniowej, w celu eliminacji wykluczenia społecznego seniorów. Członkowie Forum Seniorów Samorządu Województwa Opolskiego, pomimo ograniczeń pandemicznych starali się realizować działania założone na 2021 rok. Kontynuowana była współpraca z szerszym gronem środowiska senioralnego, a także kontynuowana była współpraca przy wielu projektach realizowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego.

System wsparcia osób w podeszłym wieku i niesamodzielnych obejmuje wiele innych instytucji i podmiotów, w tym administracji rządowej oraz działających w samorządzie terytorialnym, wśród organizacji pozarządowych, a także w sektorze komercyjnym. W strukturze pomocy społecznej udzielają wsparcia (wskazane w karcie województwa): domy pomocy społecznej, placówki całodobowej opieki, w tym z miejscami krótkookresowego pobytu, dzienne domy pomocy, kluby seniora, a prawie 3 tys. osób

objętych jest usługami opiekuńczymi. Wielu starszych mieszkańców regionu korzysta także z oferty uniwersytetów III wieku oraz różnych środowiskowych form wsparcia, finansowanych przez gminy (Koperta życia, Karta Rodziny i Seniora, udział w imprezach integracyjnych, możliwość wypożyczenia sprzętu rehabilitacyjnego, czy wsparcie w formie teleopieki). Powstają również (choć na razie liczba tych instytucji jest znikoma) punkty/centra informacji senioralnej, centra wolontariatu, mieszkania wspomagane/serwisowane, rady seniorów. W części samorządów (Opole, Nysa, Kluczbork, Kędzierzyn-Koźle, Gogolin, Strzelce Opolskie) polityka senioralna jest częścią przyjętych przez rady gminy strategii i programów. Spośród wielu organizacji non-profit działających na rzecz osób niesamodzielnych, wiodącą rolę odgrywa Caritas Diecezji Opolskiej, obejmując wsparciem ok. 45 tys. Starszych i niesamodzielnych mieszkańców województwa.

Program Senior+.

W województwie opolskim funkcjonuje: 7 Domów Dziennego Pobytu Senior + oraz 24 Kluby Senior+ w gminach: Głogówek, Niemodlin, Polska Cerekiew, Pokój, Dąbrowa, Strzelce Opolskie, Nysa, Prudnik, Olesno, Kietrz, Reńska Wieś, Łambinowice, Skoroszyce, Głuchołazy, Biała, Branice, Lewin Brzeski, Popielów, Grodków, Walce, Bierawa, Paczków, Dobrzeń Wielki oraz w powiecie namysłowskim. Liczba miejsc wynosi: 177 w Domach oraz 612 w Klubach.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Powiat Oleski

Powiat Oleski, za pośrednictwem Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Oleśnie wykorzystując nowe technologie w opiece nad osobami starszymi zakupił i rozdysponował wśród seniorów 100 opasek SOS z funkcją opieki Telecentrum medycznego. Zakup opasek SOS został zrealizowany w ramach programu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – Moduł IV „*Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi*”. Seniorzy mogli zatem przez cały rok 2022 korzystać z całodobowej, bezpłatnej opieki na odległość.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Oleśnie realizuje również projekt partnerski pn. *Nie-Sami-Dzielni II – rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014- 2020, Oś priorytetowa VIII-Integracja Społeczna, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego*. Celem głównym projektu jest zwiększenie dostępu do usług społecznych i usług wspierających świadczonych na rzecz osób niesamodzielnych, starszych i niepełnosprawnych na terenie województwa opolskiego.

Powiat krapkowicki

Powiat Krapkowicki współpracuje z Uniwersytetami III Wieku, Związkami Emerytów i Rencistów, klubami seniora, nie tylko poprzez organizowanie wydarzeń, spotkań, wspieranie aktywizacji osób starszych ale również informuje o wydarzeniach na szczeblach ponadpowiatowych, propagując ideę współpracy na różnych poziomach. W dniu 11 lutego 2022 r. podopiecznym Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego w Górażdżach i Krapkowicach oraz pensjonariuszom DPS „Anna” zostały wręczone drobne upominki z okazji Światowego Dnia Chorego. W dniu 12 maja 2022 r. w Powiecie Krapkowickim odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Senat wczoraj i dziś w 100 rocznicę pierwszego posiedzenia Senatu II RP” oraz posiedzenie Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej pod przewodnictwem senatora Jana Filipa Libickiego, podczas której prowadzono dyskusję w gronie senatorów, samorządowców oraz dyrektorów placówek opieki dotyczącą rozwiązań i zagrożeń w opiece nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. W dniu 3 czerwca 2022 r. w ramach partnerstwa Powiatu Krapkowickiego z Altenkirchen odbyła się wizyta studyjna Związku Śląskich Kobiet Wiejskich. Przyczyniła się ona do wzmocnienia partnerstwa, nastąpiła wymiana doświadczeń kulturowych i promocja obu regionów. W dniu 18 sierpnia 2022 r. odbyło się spotkanie z członkami Uniwersytetu III Wieku w związku ze zmianą zarządu. W trakcie spotkania nastąpiło podsumowanie dotychczasowej współpracy i omówienie planów na przyszłość w zakresie działalności kulturalnej. Wyróżnieni aktywiści, ustępujący i nowo powołany zarząd otrzymał dyplomy. W dniu 1 października 2022 r. Powiat Krapkowicki był organizatorem Festiwalu Dyni Bania Fest. W wydarzeniu brali udział członkowie koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia, przygotowując stoły jesienne z potrawami i dekoracjami, których tematem przewodnim była dynia.

W dniach 18 - 19 listopada 2022 r. Powiat Krapkowicki, KCZ Sp. z o.o. w Krapkowicach oraz firma Nutrikon byli organizatorami „XIII Opolskich Warsztatów Medycznych – postępy w leczeniu ran

przewlekłych. Laseroterapia – Zastosowanie i skuteczność w procesie gojenia ran. Leczenie żywieniowe dojelitowe i pozajelitowe”. Warsztaty odbywały się stacjonarnie w Kamieniu Śląskim oraz były transmitowane online w sieci. Tematyka warsztatów związana była z profilaktyką leczenia ran przewlekłych oraz zaprezentowaniem m.in. starszym mieszkańcom z terenu powiatu krapkowickiego metod i sposobów ich leczenia. Ponadto warsztaty miały na celu wymianę dobrych praktyk pomiędzy kadrą medyczną zajmującą się tematyką leczenia ran przewlekłych.

W dniu 9 października 2022 roku Powiat Krapkowicki oraz Krapkowickie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. byli organizatorami wydarzenia z cyklu „Siła kobiet”, które odbyło się pod hasłem „Miej czas dla siebie, miej czas na zdrowie”. Spotkanie skierowane było do wszystkich kobiet z terenu Powiatu Krapkowickiego, a jego tematyka ukierunkowana została na profilaktykę ginekologiczno – onkologiczną. W trakcie spotkania został wygłoszony m.in. wykład dr n. med. Katarzyny Seweryn-Serkis – specjalistki położnictwa i ginekologii onkologicznej. Ponadto zwieńczeniem wydarzenia był recital Pani Alicji Majewskiej i Pana Włodzimierza Korcza pn. „Chce się żyć” skierowany do zebranych kobiet z życzeniami wszelkiej pomyślności oraz zdrowia.

Powiat Krapkowicki w ramach partnerskiego projektu pn. „Nie-Sami-Dzielni II” w ramach działania Rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne – II edycja, programu współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WO 2014-2020, realizuje zadanie polegające na usługach skierowanych do osób starszych, niesamodzielnych i niepełnosprawnych w ich miejscu zamieszkania w formie tzw. teleopieki, tj. udostępnienie sprzętów teleinformatycznych do domu osoby niesamodzielnej.

W 2022 roku uruchomiono świadczenie ww. usługi dla 76 osób. Dzięki teleopiece istnieje możliwość szybkiego wezwania pomocy oraz skutecznej interwencji służb ratowniczych. Projekt w części realizowanej przez powiat krapkowicki zakończy się w 2023 r. Całkowita wartość projektu to: 142.800,00 zł, z czego dofinansowanie wyniosło: 134.946,00 zł.

Gmina Gogolin

Najistotniejszą usługą społeczną realizowaną przez gminę, która może być inspiracją a zarazem w sposób wzorcowy pokazuje, iż jesień życia to czas na rozwijanie pasji i talentów, a także podejmowanie nowych wyzwań jak i realizację marzeń jest usługa pt. „Klub Aktywności Lokalnej”, która daje możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym kraju i lokalnych społeczności. Kluby Aktywności Lokalnej prowadzone są we wszystkich sołectwach gminy Gogolin, co pozwala na bezpośredni i nieograniczony dostęp do proponowanych form aktywnego spędzania czasu skutkującego nawiązywaniem nowych więzi społecznych, które następnie przekładają się na tworzenie własnych inicjatyw tj. wspólne spędzanie czasu z mieszkańcami Domu Spokojnej Starości. Łączna liczba osób w wieku senioralnym, która bierze systematyczny udział w oferowanej usłudze wynosi 134 osoby. Dzięki wprowadzonej usłudze osoby w wieku senioralnym są odbiorcami m.in. takich działań jak:

1. Interaktywne zajęcia z muzyką – prowadzone z uwzględnieniem następujących elementów:
  - „wspólny śpiew” – jest dobrą zabawą i jednocześnie okazją do budowania więzi, ponadto przywołuje przyjemne wspomnienia, historie z życia, które mają silny ładunek emocjonalny. Przekłada się to na lepsze samopoczucie i jest doskonałym bodźcem do podejmowania rozmów z innymi osobami, otwarcia się i dzielenie własnymi doświadczeniami i wspomnieniami;
  - „choreoterapia” – terapia tańcem, wykorzystuje ćwiczenia oraz improwizacje ruchowe do wybranej muzyki. Dla seniorów terapia tańcem podtrzymuje jego sprawność fizyczną, pobudza do dalszej aktywności fizycznej oraz pozwala na integrację z drugim człowiekiem;
  - „instrumentalizacja” – polegająca na tworzeniu i uzyskaniu kolorytu orkiestrowego, łączeniu brzmień instrumentów np. poprzez „body perkussion” czyli grę na własnym ciele, metodę Carl’a Orff’a, która polega na stworzeniu akompaniamentu perkusyjnego do konkretnego utworu muzycznego przy pomocy prostych instrumentów perkusyjnych;
  - „relaksacja”- celem treningu jest nabycie umiejętności zapobiegania skutkom stresu łagodzenia problemów układu nerwowego, przyjęcia odpowiedniego stan koncentracji;
  - „terapia grafomotoryczna” - inaczej terapia ręki, która dotyczy motorycznego usprawnienia rąk - szczególnie dłoni oraz palców. Ćwiczenia manualne koordynują nasze zmysły (słuch, wzrok, dotyk), korzystnie wpływają na poprawienie motoryki małej, a co za tym idzie - ułatwiają wykonywanie codziennych czynności. Wraz z wiekiem sprawność manualna pogarsza się, dlatego zajęcia grafomotoryczne są bardzo przydatnym narzędziem w pracy z seniorami.

2. Spotkania z fizjoterapeutą, które dotyczyły m.in. metod zapobiegania i leczenia schorzeń kręgosłupa (zaprezentowano techniki wykonywania typowych czynności życiowych w sposób bezpieczny dla kręgosłupa), aktywności fizycznej w wieku senioralnym poprzez prezentację zestawów ćwiczeń, które można samemu wykonać w domu a ponadto uczestnicy spotkań mogli skorzystać z indywidualnych porad fizjoterapeuty.
3. Spotkania z podologiem, podczas których uczestnicy usługi dowiedzieli się kim tak właściwie jest podolog i czym się zajmuje, które zmiany na stopach są naturalne, które powinny budzić niepokój i kiedy należy rozpocząć leczenie. Uczestnicy prelekcji dowiedzieli się również jak dbać o stopy w warunkach domowych i kiedy należy udać się do podologa na specjalistyczne zabiegi;
4. Szkolenia z zakresu pierwszej pomocy - pierwsza pomoc to umiejętność, którą powinien posiadać każdy człowiek, bez względu na wiek dlatego wśród uczestników KAL'ów zostały przeprowadzone stacjonarne szkolenia z pp., które obejmowały podstawowy kurs oraz pokazy i działalność edukacyjną związaną z bezpieczeństwem oraz zdrowiem.
5. Spotkania z dietetykiem, podczas których omawiane były kwestie związane z szeroko pojętym zdrowym trybem życia, zmianami nawyków żywieniowych oraz podejściem holistycznym do zdrowia. Podczas grupowych warsztatów uczestnicy poznawali piramidę żywieniową seniora, prozdrowotne składniki diety, interakcje leków z pożywieniem, a także praktyczne wskazówki dotyczące zakupów (np. jak czytać etykiety) czy komponowania zdrowych posiłków, które warto wprowadzić do codziennej diety.
6. Spotkanie z Fryzjerką oraz makijażystką - ideą przewodnią spotkania „Senior glamour” było przekonanie, że każda kobieta jest wyjątkowa i może czuć się atrakcyjna bez względu na wiek. Praca nad makijażem i stylizacją fryzur uczestniczek dała im ogromną satysfakcję oraz korzyści w postaci otrzymanych wskazówek. Były to spotkania dotyczące makijażu, skutecznej pielęgnacji włosów oraz ich stylizacji jak i doboru właściwych kosmetyków dopasowanych do wieku senierek. Uczestniczki wykonywały makijaż oraz fryzury pod okiem i z pomocą, specjalistek, dzięki czemu doświadczyły małej przemiany. Szkolenie takie pokazuje jak korzystać z pomocy fachowców od estetyki wyglądu i wzmocnią poczucie własnej wartości i bezpieczeństwa.

Na podstawie Uchwały Rady Miejskiej w Gogolinie, z dnia 28 kwietnia 2022 r. NR L/542/2022, w sprawie przyjęcia Programu osłonowego "Korpus Wsparcia Seniorów" na rok 2022 w Gminie Gogolin, realizowany jest program osłonowy „Korpus Wsparcia Seniorów” na rok 2022, Centrum Usług Społecznych w Gogolinie wdrożyło i nadzoruje usługę nazywaną teleopieką dla osób samotnie zamieszkujących w grupie wiekowej 65+. Pozyskano i wydatkowano na to zadanie środki rządowe w kwocie 22.617,20 zł. i zakupiono 27 opasek monitorujących kondycję zdrowotną podopiecznych, dając możliwość uzyskiwania porad w centrum obsługi medycznej w razie potrzeby. Inicjatywa ta spotkała się z dużym zainteresowaniem seniorów naszej Gminy, przewidziano kontynuację tych działań.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Powiat Krapkowicki

Powiat uruchomił aplikację WPA informującą mieszkańców o otwartych, zamkniętych i dyżurujących aptekach na terenie powiatu krapkowickiego. Aplikacja jest możliwa do pobrania na smartfony. Ponadto w 10 aptekach z terenu powiatu krapkowickiego oraz w Krapkowickim Centrum Zdrowia Sp. z o.o. zostały umieszczone w miejscach widocznych dla mieszkańców tablety, na których 24 godziny na dobę wyświetla się aktualna informacja o dyżurujących aptekach.

„E - porada dla seniorów i ich opiekunów”. Na stronie internetowej MOPS znajduje się zakładka „E-PORADA dla seniorów i ich opiekunów”. Za pomocą tejże zakładki i znajdującego się formularza kontaktowego seniorzy mogą uzyskać porady w zakresie pomocy społecznej. Odpowiedzi są udzielane przez specjalistów pracy socjalnej drogą elektroniczną.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Konkretne działania adresowane do osób starszych zawarto przede wszystkim w celu strategicznym Człowiek i relacje – Mieszkańcy gotowi na wyzwania i tworzący otwartą wspólnotę m.in. w ramach kierunków działań:

- integracja i aktywizacja społeczna,
- wsparcie rozwiązań prorodzinnych,
- rozwój społeczeństwa wielokulturowego,
- wzrost jakości kształcenia,

- aktywizacja zawodowa,
- rozwój opieki i profilaktyki zdrowotnej,
- rozwój usług społecznych,
- rozszerzanie oferty spędzania wolnego czasu.

W większości gmin w województwie opolskim realizowane są różnego rodzaju przedsięwzięcia dla osób w zaawansowanym wieku w większym lub mniejszym zakresie. Prowadzona polityka senioralna oraz podejmowanie inicjatyw w obszarze kultury, edukacji oraz opieki nad seniorami w ramach dobrych praktyk, odbywa się – przy ścisłej współpracy samorządów terytorialnych oraz lokalnych organizacji pozarządowych, nieformalnych grup zrzeszających osoby o wspólnych zainteresowaniach, czy też osób zrzeszających się w celu realizowania określonych inicjatyw – poprzez wymianę doświadczeń, wspieranie i tworzenie projektów międzypokoleniowych oraz kampanii edukacyjnych. W uchwalanych przez jednostki samorządu terytorialnego strategiach dotyczących problemów społecznych uwzględnia się potrzeby seniorów, w tym przede wszystkim ich bezpieczeństwo i aktywność, w wielu sferach życia m.in.: zawodowej, społecznej, obywatelskiej, edukacyjnej, kulturalnej, zdrowotnej oraz rekreacyjno – sportowej.

Poszczególne samorzady na bieżąco monitorują sytuację społeczności lokalnej, prowadzone są obserwacje pod kątem zachodzących zmian w strukturze wiekowej ludności, w tym także prowadzone są analizy pod kątem konieczności zapewnienia osobom w wieku senioralnym odpowiednich warunków umożliwiających im godne spędzenie starości. Oprócz realizowanych różnego rodzaju wydarzeń kulturalno-rozrywkowych, sportowych, czy też edukacyjnych, które mają jak najdłużej utrzymać osoby w sprawności umysłowej i fizycznej prowadzone są również działania w kierunku zapewnienia osobom w podeszłym wieku, które ze względu na pogarszającą się sprawność i stan zdrowia nie mogą już same funkcjonować w środowisku, opieki w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, usług w dziennych domach pomocy, czy też całodobowej opieki w domach pomocy społecznej lub poprzez informowanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę, jeżeli osoby wyrażają wolę skorzystania z tego rodzaju usług.

Przejawem realizowania rekomendacji sformułowanych w ww. dokumentach jest niewątpliwie rozwijająca się sieć Dziennych Domów i Klubów „Senior +”, które cieszą się dużym zainteresowaniem lokalnej społeczności. Osoby starsze mogą w tych placówkach rozwijać swoje pasje, aktywnie w gronie rówieśników spędzać wolny czas poprzez udział w różnego rodzaju organizowanych wycieczkach, zajęciach sportowo-rekreacyjnych, kulturalnych, stają się aktywnymi członkami w życiu gminy. Wspomniane placówki, są także doskonałym miejscem dla osób, które wymagają także większego wsparcia z uwagi na pogarszający się stan zdrowia, ale mimo chorób nadal chcą przebywać wśród osób aktywnych, a przez to same w pewien sposób opóźniają proces starzenia się, poprzez uczestnictwo w zajęciach aktywizujących i rehabilitacyjnych. Pozytywnym zjawiskiem jest także zwiększająca się z roku na rok liczba gmin uczestniczących w Programach „Opieka 75+” oraz „Opieka wytchnieniowa”, dzięki czemu osobom wymagającym opieki poprawia się jakość i poziom życia, a przez to także możliwość jak najdłuższego pozostania w swoim środowisku, gdzie osoby starsze czują się najlepiej.

Tabela 63 Karta województwa opolskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	71	
	Liczba powiatów	11 powiatów i 1 miasto na prawach powiatu	
	Powierzchnia	9 411 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	955844	948583	942441
w wieku 60 lat i więcej	253675	255713	258352
60–64 lata	70367	69265	67730
65–69	63428	63615	64012
70–74	47680	50765	52885
75–79	26232	26215	28752
80–84	25553	24934	23452

85 lat i więcej	20415	20919	21521
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 73,0 Noworodek płci żeńskiej – 81,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,8 Kobieta w wieku 60 – 23,3	Noworodek płci męskiej – 72,4 Noworodek płci żeńskiej – 80,4 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,8 Kobieta w wieku 60 – 22,8	Noworodek płci męskiej – 73,6 Noworodek płci żeńskiej – 81,4 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,6 Kobieta w wieku 60 lat – 23,7
Współczynnik feminizacji	107	107	107
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	28,7	29,6	30,7
Współczynnik zgonów	13,2	13,8	12,4
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	404	
	w tym w wieku 60-89 lat	36	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	393	
	w tym w wieku 60-89 lat	36	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	307	
	w tym w wieku 60-89 lat	200	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	56,8	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,2	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	55,3	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,2	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	142	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	142	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	128	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	.	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.)²⁾	Ogółem	20,5	
	w tym w wieku 60-64 lata	1,7	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	148,9	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	8,6	
	Renty rodzinne	31,1	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	17,1	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	2,1	
	Renty rodzinne	0,7	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
W 2022 r. w województwie opolskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 1909,81 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 48,4% i 35,5%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1			

osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1560,96 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 26,0% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 17,8%, a na zdrowie - 5,8%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 59,3% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 37,1%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 3,6%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,45. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 93,2 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

(.) oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe

3.9. Województwo podkarpackie

W 2022 r. Samorząd Województwa Podkarpackiego podejmował działania na rzecz osób starszych wynikające, m.in. ze **Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030**, w której zawarte są poniższe priorytety i kierunki działań wspierające osoby starsze:

OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY - osoby starsze wspierane są w ramach następujących priorytetów i kierunków działań:

- **Edukacja i Rozwój edukacji nieformalnej**

System edukacji nieformalnej to edukacja poza szkołą instytucjonalną, tworzona przez podmioty z nakierowaniem na odbiorcę i realizację określonego celu. Jednym z odbiorców edukacji nieformalnej wskazanymi w Strategii są seniorzy. Zakładane działania to: powstanie oraz stałe rozwijanie oferty Podkarpackiego Centrum Nauki oraz innych podmiotów prowadzących edukację nieformalną, skierowaną do szkół i osób prywatnych, w tym dzieci, młodzieży, osób dorosłych, studentów i seniorów.

- **Regionalna polityka zdrowotna i Promocja zachowań prozdrowotnych**

Konieczne jest wspieranie programów edukacji zdrowotnej, ukierunkowanych na zapobieganie tzw. chorobom cywilizacyjnym oraz chorobom wieku podeszłego. Zakładane działania to: promocja zdrowego żywienia, jako integralnego elementu leczenia, wzmacnianie świadomości społecznej w zakresie promocji zdrowia, profilaktyki i rekreacji, promowanie zdrowego i aktywnego trybu życia wraz z profilaktyką (m.in. uzależnień i stresu), upowszechnianie odpowiedzialnych postaw przeciwdziałających przenoszeniu chorób zakaźnych, upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej, jako składowej zdrowego stylu życia.

- **Rynek pracy i Miejsca pracy dobrej jakości**

Priorytet zakłada m.in. inicjowanie i wspieranie samozatrudnienia, także wśród osób starszych. Zakładane działania to: promocja samozatrudnienia, w tym w grupach defaworyzowanych, poprawa bezpieczeństwa i higieny pracy, wsparcie podmiotów w zachowaniu miejsc pracy w czasie zastoju gospodarczego wynikającego z krajowych uwarunkowań kryzysowych, w tym epidemia COVID-19 w 2020 r., dostosowanie miejsc pracy do potrzeb starszych pracowników i osób z niepełnosprawnościami, profilaktyka w zakresie przeciwdziałania chorobom skutkującym przedwczesnym opuszczeniem rynku pracy.

- **Włączenie społeczne oraz Działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie**

Priorytet zakłada wzmocnienie zintegrowanych systemów wsparcia oraz poprawie dostępu do usług społecznych, wyrównując szanse wykluczonych grup społecznych. Zakładane działania to: tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, w szczególności w sytuacji kryzysu gospodarczego regionu, rozwój systemu wsparcia poprzez działania z zakresu łagodzenia skutków wykluczenia osób z niepełnosprawnościami i osób starzejących się, wzmocnienia systemu wczesnej interwencji rehabilitacyjnej, likwidacji barier architektonicznych oraz kształtowania pozytywnych postaw wobec osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, poprawa dostępu do usług transportowych dla osób z niepełnosprawnościami i starszych, poprawa dostępu i zwiększenie efektywności usług społecznych m.in. mieszkalnictwa, opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, dla osób z niepełnosprawnościami, wykluczonych i starszych, usług opiekuńczych świadczonych nieinstytucjonalnie.

- **Rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej jako element polityki społecznej województwa**

Ekonomia społeczna i solidarna działaniami obejmuje osoby w trudnej sytuacji życiowej i zagrożone wykluczeniem społecznym w szczególności seniorów, bezrobotnych i osób z niepełnosprawnościami. Zakładane działania to: rozwój systemowych form wsparcia, w tym zapewnienie możliwości wsparcia infrastrukturalnego podmiotów ekonomii społecznej, wspieranie wykorzystania ekonomii społecznej i solidarnej, jako pola aktywizacji zawodowej i społecznej grup defaworyzowanych, upowszechnianie modelu odpowiedzialnej wspólnoty wykorzystującej zasoby lokalne i dostępne instrumenty.

- **Aktywny styl życia i sport oraz Zapewnienie korzystnych warunków rozwoju sportu**

W celu kształtowania aktywnego fizycznie społeczeństwa podejmowane są działania upowszechniające sport wraz z dostosowaniem infrastruktury, w tym również do aktywności ruchowej osób z niepełnosprawnościami. Zakładane działania to: promocja aktywności ruchowej osób dorosłych, w tym osób w wieku 65+, rozwój infrastruktury sportowej z uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami oraz starszych, upowszechnianie sportu i rekreacji ruchowej w środowisku osób z niepełnosprawnościami oraz starszych.

- **Promocja aktywnego stylu życia**

Priorytet zakłada promocję aktywnego stylu życia, jako wartościowej formy spędzania wolnego czasu i kierowanie usług rekreacyjnych i aktywnego wypoczynku do wszystkich grup wiekowych, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami. Zakładane działania to: rozwój infrastruktury i oferty zajęć rozwijających potencjał kreatywny wszystkich grup wiekowych w tym osób starszych.

OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG - osoby starsze wspierane są w ramach następujących priorytetów i kierunków działań:

Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych oraz Lokalne działania aktywizujące społeczność regionu

Poprawa dostępności przestrzeni publicznej zarówno w aspekcie architektonicznym, komunikacyjnym jak też informacyjnym, poprzez projektowanie obiektów uniwersalnych (dostępnych dla wszystkich i bezpiecznych w użytkowaniu) oraz modernizację istniejącej infrastruktury społecznej, przyczyni się do wykorzystania potencjału wszystkich mieszkańców, integracji międzypokoleniowej, poprawy bezpieczeństwa i podejmowania innowacyjnych kierunków rozwoju regionów. Wyzwaniem będzie zapewnienie komplementarności inwestycji z działaniami. Zakładane działania to: tworzenie i udostępnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznej oraz poprawa jakości jej wykorzystania, budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów służących rehabilitacji zawodowej i społecznej osób starszych i z niepełnosprawnościami, zapewnienie komplementarności inwestycji infrastrukturalnych z działaniami społecznymi, wsparcie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, wsparcie lokalnych strategii i programów rozwoju w kierunku wykorzystania regionalnych potencjałów i zasobów.

Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie w ramach projektów wdrażanych w Działaniach 8.3 i 8.8 RPO WP 2014-2020 realizował działanie na rzecz osób starszych w następujących formach:

- Dzielne Domy Pomocy,
- Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania,
- Kluby Seniora,
- Dzielne Domy Opieki Medycznej,
- Wypożyczalnie sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego dla osób, które ze względu na podeszły wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają opieki lub pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych.

W okresie od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. z wymienionych form wsparcia skorzystało **5 477 osób starszych** (tj. osoby po 60 roku życia). W 2022 roku w ramach Działania 8.3 podpisano 56 umów o dofinansowanie projektów o wartości ogółem **69 439 502,68 PLN**, w których realizowane są ww. formy wsparcia.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Gmina Łańcut

Celem głównym projektu POGODNY SENIOR edycja II - Ośrodek Opieki Dzielnej i Klub Seniora była poprawa jakości poziomu życia 40 seniorów (27 kobiet, 13 mężczyzn) powyżej 60 roku życia. Były to osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i zamieszkujące obszar gminy wiejskiej Łańcut. Projekt umożliwił zapewnienie dostępu do miejsc świadczenia usług społecznych w istniejącym Ośrodku

Opieki Diennej w Wysokiej dla 30 osób (20 kobiet, 10 mężczyzn) oraz nowoutworzonym Klubie Seniora dla 10 osób (7 kobiet, 3 mężczyzn) do 31.12.2023 r.

Grupa docelowa: 40 osób (27K, 13M) zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Były to osoby:

- zamieszkujące teren gminy wiejskiej Łańcut
- starsze w wieku 60+ (kobiety i mężczyźni), które ze względu na wiek, stan zdrowia lub niepełnospr. potrzebują opieki lub wsparcia w związku z niemożnością samodzielnego wykonywania co najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego
- nieaktywne zawodowo.

Rezultaty:

- Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych, istniejących po zakończeniu projektu – 40
- Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług asystenckich i opiekuńczych istniejących po zakończeniu projektu – 10
- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których nastąpił wzrost sprawności fizycznej/umiejętności artystycznych – 40
- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których nastąpił wzrost wiedzy z zakresu zdrowego żywienia/bezpieczeństwa – 10.

Ponadto Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie podejmował działania na rzecz osób starszych w 2022 r. wynikające m. in. z:

1. dokumentacji strategicznej na poziomie województwa – Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 – Rozdział 2. Kapitał ludzki i społeczny, podrozdział 2.6. Wyłączenie społeczne – szczegółowe informacje i zapisy znajdują się na stronie www.podkarpackie.pl, zakładka: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030;
2. programów wspierających aktywność społeczną (...) – w ramach Wojewódzkiego Programu Pomocy Społecznej na lata 2016 – 2023 – Cel operacyjny III: Zwiększenie i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla seniorów.

W ramach otwartego konkursu ofert na realizację programów z obszaru wsparcia działań innowacyjnych skierowanych do środowisk zagrożonych bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych lub mających na celu aktywizację osób starszych w 2022 roku, z budżetu Wojewody Podkarpackiego wsparcie otrzymało 17 projektów skierowanych do osób starszych realizowanych przez następujące organizacje:

1. Towarzystwo Inicjatyw Społecznych GAMA z Łukawca pn. „Świadomy Senior. Przeciwdziałanie chorobie Alzheimera. Edycja III”.
2. Stowarzyszenie Łańcucki Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łańcucie pn. „Zdrowy styl życia”.
3. Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie” Oddział w Jarosławiu pn. „Dofinansowanie działań innowacyjnych mających na celu aktywizację osób starszych w Schronisku dla Bezdomnych Mężczyzn w Jarosławiu 2022 r. Klub Seniora”.
4. Parafialny Klub Sportowy „Calasanz” w Rzeszowie pn. „Seniorzy z kulturą”.
5. Parafia rzymsko-katolicka pw. św. Józefa Kalasancjusza w Rzeszowie pn. „Aktywność daje radość”.
6. Podkarpackie Stowarzyszenie Pracowników Pomocy Społecznej w Tyczynie pn. „Nowa szansa”.
7. Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Pruchnickiej pn. „EmeryTowane TALENTY”.
8. Fundacja na rzecz pomocy społecznej „Promyk” w Rzeszowie pn. „Kreatywny senior dla integracji pokoleń – III edycja”.
9. Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego Hufiec im Antoniny Gębicowej w Mielcu pn. „Senior w akcji”.
10. Stowarzyszenie Miłośników Sztuk Walki „IWARASHII” w Jarosławiu pn. Sport to młodość III”.
11. Fundacja Moja Droga z Rzeszowa pn. „Przywrócić kobiecość. Przeciwdziałanie samotności oraz pomoc w powrocie do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie kobiet senierek 60+. Edycja II”.
12. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Rzeszowskiej pn. „Senior w akcji – życie zaczyna się na emeryturze!”.
13. Polski Związek Emerytów i Rencistów pn. „Aktywny senior Powiatu Dębickiego”.
14. Zarząd Okręgowy Polski Komitet Pomocy Społecznej pn. „Aktywni razem!”.

15. Stowarzyszenie „Edukacyjny RESTART” pn. „Pełni życia, pełni sił”.
16. Stowarzyszenie na Rzecz Wszechstronnego Rozwoju Dzieci i młodzieży i Dorosłych „Nasza Arka” pn. „Klub Seniora Nasza Arka – aktywnie przez życie”.
17. Stowarzyszenie „Pogodny Senior” w Markowej pn. „Pogodni seniorzy z Markowej działają”.

W projektach skierowanych do seniorów przedstawiciele organizacji pozarządowych prowadzili zajęcia rehabilitacyjne i sportowe. Organizowane były również szkolenia i warsztaty m.in: artystyczne, kulinarne, komputerowe, nauki języków obcych.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Krosno miasto na prawach powiatu

Krośnieńscy seniorzy po raz kolejny mogli wziąć udział w projekcie pn. „Bon Zdrowotny dla Seniora” – edycja 2022, którego celem była poprawa jakości życia poprzez usprawnienie układu ruchu, zwiększenie dostępności do świadczeń rehabilitacji leczniczej oraz przeciwdziałanie izolacji seniorów. Zadanie realizował wyłoniony w drodze konkursu podmiot leczniczy, który wykonywał takie rodzaje zabiegów jak np.: masaż leczniczy, elektroterapię, laseroterapię, ultradźwięki, krioterapię oraz gimnastykę leczniczą. Łącznie w projekcie wzięło udział 150 seniorów z terenu Miasta Krosna.

We współpracy z Krośnieńską Radą Seniorów – Gmina Miasto Krosno zorganizowała Krośnieński Sejmik Senioralny pod hasłem: „Świadomy Senior Bezpieczny Senior”, podczas którego wygłoszone zostały prelekcje na temat „Ryzyka przemocy wobec osób starszych i zagrożeń ze strony oszustów” oraz „Bezpieczeństwo w domu i mieszkaniu”. W Sejmiku wzięło udział około 140 seniorów. Podczas spotkania osoby starsze z terenu Miasta Krosna mogły zgłosić swoje propozycje działań, dotyczących realizacji polityki senioralnej w mieście oraz poszerzyć wiedzę na temat swojego bezpieczeństwa. Spotkanie było także okazją do wzajemnej integracji.

Gmina Miasto Krosno podjęła również współpracę ze Stowarzyszeniem MANKO z Krakowa w celu przystąpienia do programu „Gmina Przyjazna Seniorom” oraz wdrożenia Ogólnopolskiej Karty Seniora w Krośnie. Działanie to ma na celu umożliwienie seniorom korzystanie w całej Polsce z szeregu ulg i zniżek, zarówno w sektorze zdrowia, kultury jak i aktywności fizycznej.

Nawiązano współpracę z miejskimi jednostkami kultury w celu powołania asystentów do koordynowania i przekazywania informacji w zakresie wydarzeń kulturalnych, które realizowane są na terenie Krosna i skierowane są do osób starszych. Na potrzeby informowania seniorów o różnych wydarzeniach przygotowano zakładkę na stronie internetowej krosno.pl przeznaczoną do publikowania przedmiotowych treści. Zakładka zawiera treści ułatwiające seniorom odnajdywanie właściwych informacji na stronach miejskich instytucji oraz pozwala na bieżąco śledzić wszystkie wydarzenia miejskie. Pracownicy socjalni Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Krośnie w 2022 r. zrealizowali projekt socjalny skierowany do osób starszych, w którym wzięło udział 23 uczestników w wieku 60 lat i więcej. Projekt pt. „Bezpieczny senior w cyberprzestrzeni” miał na celu poszerzenie świadomości osób starszych w zakresie cyberbezpieczeństwa, w kontekście zagrożeń występujących w Internecie i oszustw na urządzeniach mobilnych. Spotkanie z uczestnikami odbyło się w formie online w ramach projektu edukacyjnego „Centrum Edukacji dla uczestników – CEDUR”.

W ramach realizowanych przez Gminę Miasto Krosno programów polityki zdrowotnej, seniorzy mogli wziąć udział w następujących badaniach:

- wczesnego wykrywania nowotworów jelita grubego,
- profilaktyki cukrzycy typu 2,
- profilaktyki chorób układu krążenia.

Dodatkowo w ramach realizacji zadania z zakresu promocji zdrowia psychicznego mogli uczestniczyć w indywidualnej konsultacji z psychologiem, który udzielał wsparcia w postaci porad psychologicznych. Zadanie zostało zrealizowane przez Fundację, wybraną w drodze otwartego konkursu ofert.

Kolejnym działaniem, realizowanym przez Centrum Integracji Społecznej w Krośnie był projekt Hipowolontariat 60+ organizowany przez Stajnię Fanaberia w Krośnie. Seniorzy brali udział w zajęciach, podczas których zdobywali wiedzę i umiejętności potrzebne do bezpiecznego obcowania z końmi. W czasie różnych spotkań i zajęć hipowolontariusze przeprowadzali zajęcia edukacyjne, dzieląc się wiedzą zdobytą podczas warsztatów.

Na rzecz seniorów działa również Krośnieńska Biblioteka Publiczna, która organizowała wystawy książek oraz spotkania w Dyskusyjnym Klubie Seniora. Ponadto seniorzy mogli brać udział w spotkaniach autorskich, dzięki którym rozwijali swoje zainteresowania i aktywnie spędzali wolny czas. Biblioteka dostarczała również seniorom książki bezpośrednio do domu.

Aktywne działania na rzecz osób starszych prowadziło Regionalne Centrum Kultur Pogranicza w Krośnie, oferując szereg propozycji takich jak: Weekend seniora z kulturą, seanse filmowe dla seniorów, cykle koncertów i widowiska artystyczne. Seniorzy mogli również korzystać z ulg na bilety, co dawało im możliwość regularnego uczestnictwa w wybranych formach kulturalnej aktywności.

Lutowiska gmina wiejska

W ramach działalności Klubu Seniora „Złota Jesień” (funkcjonującym przy Gminnym Ośrodku Kultury w Lutowiskach) realizowane były zajęcia artystyczne, kulinarne, edukacyjne (w tym również mające na celu ostrzeżenie przed zagrożeniami), wyjazdy, spotkania z seniorami mające na celu integrację i aktywizację seniorów z terenu gminy. W spotkaniach klubu, które odbywały się cyklicznie 1 raz w tygodniu uczestniczyło 28 seniorów z terenu gminy.

Prowadzone były również zajęcia warsztatowe dla osób 60+ „Czas na Twoją opowieść” w trakcie których seniorzy m. in. mieli możliwość podzielenia się z innymi swoimi wspomnieniami. Dodatkowo w ramach działalności zespołu śpiewaczego „Senioreczki” seniorzy mogą szlifować i prezentować swoją twórczość artystyczną.

Zorganizowany został „Gminny Dzień Seniora”. Zaproszenia do udziału skierowane zostały do wszystkich seniorów z terenu gminy. W uroczystości wzięło udział 130 osób. Uczestnikom spotkania został zapewniony transport. W ramach spotkania odbyły się: msza święta, zabawa integracyjna z muzyką i poczęstunkiem, koncerty.

Jedlicze gmina miejsko-wiejska

W Gminnej Bibliotece Publicznej w Jedliczu w 2022 r. podjęto działania i programy wspierające aktywność społeczną osób starszych. Uruchomiono usługę dostępu do serwisu Legimi. Legimi w abonamencie GBP w Jedliczu zaoferowało dostęp do 66 000 ebooków, 40 000 audiobooków i synchrobooków bez limitu.

Gminna Biblioteka Publiczna w Jedliczu otrzymała dofinansowanie w projekcie grantowym "Kultura bez barier". Pozyskane środki finansowe przeznaczone na przedsięwzięcia, które posłużyły poprawie dostępności oferty biblioteki dla osób ze szczególnymi potrzebami i niepełnosprawnościami. Wśród działań projektowych zaplanowano i zrealizowano: uruchomienie usługi "Książka na telefon", zakup audiobooków, książek z dużą czcionką, czytników, pętli indukcyjnej, wrzutni książek oraz organizację ciekawych wydarzeń kulturalno-literackich. Odbyły się również spotkania autorskie oraz wyjazdy na spektakle teatralne.

Miały miejsce cykliczne zajęcia biblioterapeutyczne dla seniorów, które umożliwiły osobom starszym gimnastykę umysłu, trening pamięci, poprawę koncentracji oraz liczne aktywności artystyczne. Wspólne spotkania skłaniają do przemyśleń i autorefleksji, kształtują postawy moralne, rozbudzają wyobraźnię i wspierają procesy poznawcze. W ramach arteterapii mieszkańcy Samorządowego Domu Pomocy Społecznej brali udział w warsztatach tworzenia kompozycji kwiatowych na podstawie książkowych wzorów.

Ulanów gmina miejsko-wiejska

W okresie od 1 maja do 31 grudnia 2022 r. Stowarzyszenie „Nizańskie Centrum Rozwoju” w Raclawicach realizowało projekt pt. „Seniorzy z pasją” współfinansowany ze środków otrzymanych z Rządowego Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych Aktywni + na lata 2021-2025. Edycja 2022. W projekcie brali udział seniorzy z Gminy i Miasta w Ulanowie.

W ramach ścieżki Aktywni w swojej miejscowości: dla seniorów realizowane były spotkania plenerowe, spacer i wycieczki rowerowe oraz konkurs fotograficzny. W ramach ścieżki Aktywni kulturalnie: dla seniorów zrealizowane zostały warsztaty śpiewu, wyjazdy do kina, koncert z okazji Dnia Seniora. W

ramach ścieżki Aktywni i sprawni: zrealizowano następujące działania: szkolenie z zakresu pomocy osobom starszym, spotkania z dietetykiem z zakresu zdrowego odżywiania, spotkanie z fizjoterapeutą, zajęcia gimnastyczne, wyjazd aktywizacyjny – zdrowotny szlakiem podkarpackich uzdrowisk, pomoc osobom starszym przez seniorów wolontariuszy (seniorzy zaangażowali się w pomoc innym osobom starszym). W ramach ścieżki Aktywni i zaradni we współczesnym świecie: dla seniorów zrealizowane zostały: zajęcia z języka angielskiego, warsztaty artystyczno – manualne (seniorzy poznali tajniki tworzenia biżuterii i wykonywania różnego rodzaju dekoracji), warsztaty z zakresu nowych technologii (seniorzy dowiedzieli się jak użytkować tablet, smartfon), wydanie kalendarza – kalendarze dla seniora na 2023 r.

Baranów Sandomierski gmina miejsko-wiejska

Seniorzy z Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Baranowie Sandomierskim (145 osób) brali udział w inicjatywie pt.: „ Od kwiatka do ula - z pszczołą senior żyje zdrowo”. Seniorzy poznali zagadnienia związane z życiem pszczoł, ich rolą w ekosystemie, wykorzystywanie produktów pszczelich w kuchni oraz apiterapia w leczeniu osób starszych. W swoich przydomowych ogródkach założyli łączki kwietne – jako oazę dla pszczoł i innych pożytecznych owadów zapylających. Podczas warsztatów seniorzy odwiedzili gospodarstwo pszczelarzkie, poznali pracę pszczelarza i proces produkcji miodu.

Uniwersytet Trzeciego Wieku w Baranowie Sandomierskim od stycznia 2022r. realizował inicjatywę pt.: „Szlakiem dziedzictwa kulturowego – Lasowiacy w widłach Wisły i Sanu” dofinansowaną ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury - państwowego funduszu celowego oraz budżetu Burmistrza Miasta i Gminy Baranów Sandomierski. Projekt miał na celu przybliżenie seniorom z terenu gminy dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, pokazanie miejsc cennych dla dziedzictwa kulturowego Lasowiaków.

Dzięki uczestnictwu w projekcie poznali dziedzictwo kulturowe rodu Tarnowskich w Muzeum Historycznym Miasta Tarnobrzega, odwiedzili jedyne w Polsce Muzeum Polskiego Przemysłu Siarkowego w Tarnobrzegu, Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, poznali historię Sandomierza. W Muzeum Regionalnym w Stalowej Woli – Rozwadowie zobaczyli dawne życie w lasowiackiej wsi. W Centrum Wikliniarstwa w Rudniku nad Sanem seniorzy odwiedzili wystawy: historyczną, archeologiczną, etnograficzną oraz ekspozycję wikliny użytkowej i artystycznej.

W Leżajsku zwiedzili zespół Dworu Starościńskiego, w którym znajduje się Muzeum Ziemi Leżajskiej, Muzeum Prowincji OO. Bernardynów oraz uczestniczyli w koncercie organowym XXXI Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej.

Inicjatywę zakończyły warsztaty kuchni lasowiackiej oraz koncert pt.: „Zagraj mi muzyko po lasowiacku”.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Dębica gmina wiejska

Projekt Shinrin – Yoku – napełnieni mocą lasu, realizowany przez Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Nowe Możliwości”, działające przy Centrum Usług Społecznych Gminy Dębica. Testowana metoda to nowatorski program stymulacji zmysłowej dostosowany do potrzeb i ograniczeń osób niepełnosprawnych i starszych, który polegał na połączeniu shinrin-yoku (kąpiele leśne), silvoterapii, technik wyobrażeniowych i oddechowych oraz aromaterapii w jedną całość. „Leśne spa” to niespieszne spacer, podczas których ucząc się prawidłowego oddychania można czerpać energię z otaczającej nas przyrody. Spotkania odbywały się na terenie Uzdrowiska Latoszyn Zdrój i stanowiły cykl zajęć warsztatowych obejmujących część teoretyczną (omówienie olejków eterycznych, zastosowanie ich przy dolegliwościach w życiu codziennym) oraz część praktyczną (spacer, techniki oddechowe, wyobrażeniowe, sprawdzanie jak organizm reaguje na zapachy itp.). Terapia leśna z wykorzystaniem technik relaksacyjnych, wyciszających, prowadzona była przez wykwalifikowanych instruktorów Yoga Studio - Feel The Good Flow, którzy zaopiekowali się grupą, przeprowadzili uczestników przez poszczególne etapy kąpieli leśnej, pomogli oderwać się od codzienności, podpowiedzieli jak angażować zmysły, by cieszyć się każdym etapem, tworząc bezpieczną przestrzeń oraz odpowiednią atmosferę podczas spacerów. Projektem objętych zostało 36 osób - mieszkańców gminy Dębica w wieku 60 lat i więcej.

Kolejny projekt pod nazwą „Cyfrowe Kluby Seniora” służył podniesieniu kompetencji cyfrowych seniorów. Nowe komputery trafiły do uczestników korzystających z zajęć w Dziennym Domu Senior + w Kochanówce. Zakupiono 5 laptopów, z których seniorzy korzystają podczas pobytu w placówce. Pod okiem fachowców uczestnicy nauczyli się, jak bezpiecznie korzystać z internetowej poczty, zakupów czy zdalnego dostępu do usług urzędów i instytucji. Wyposażenie placówki senioralnej w sprzęt komputerowy przyczyniło się do przeciwdziałania zagrożeniu wykluczenia cyfrowego tej właśnie grupy społecznej, a w szerszym zakresie wpłynęło na poprawę jakości ich życia oraz przyczyniło się do zwiększenia aktywności w społeczeństwie lokalnym. Projektem objętych zostało 15 osób - mieszkańców gminy Dębica w wieku 60 lat i więcej.

Dębica miasto

10 seniorów z Domu Dziennego Pobytu Senior+ brało udział w testowaniu innowacji społecznej pod nazwą „Dostępny stół targowy” w ramach projektu Województwa Małopolskiego/Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Reguńskiego, Inkubator Włączenia Społecznego. W ramach działania na terenie miejskiego targowiska powstały cztery innowacyjne stanowiska do obsługi osób starszych, niepełnosprawnych.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Program Wieloletni Senior+ - Edycja 2022.

Począwszy od roku 2015 na Podkarpaciu z powodzeniem realizowany jest Program Wieloletni na lata 2015-2020 oraz jego kontynuacja na lata 2021-2025, dedykowany osobom starszym. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej beneficjentami pośrednimi uczyniło jednostki samorządu terytorialnego, przez ich ręce wsparcie finansowe otrzymali i wciąż otrzymują odbiorcy ostateczni, dla których dedykowany jest cały program, tj. osoby w podeszłym wieku. Celem podstawowym i zasadniczym Programu „Senior+” jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym. Osiągnięcie tego celu na Podkarpaciu okazało się możliwe. Powstały i nadal powstają Dzielne Domy „Senior+”, gdzie wspieranie osób w podeszłym wieku polega na realizacji podstawowych usług mających na celu udzielanie pomocy w czynnościach dnia codziennego, na zapewnianiu minimum jednego posiłku, w szczególności gorącego oraz innych usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb poszczególnych seniorów. Swoją działalność podejmują również Kluby „Senior +”, których główne zadanie polega również na szeroko rozumianym wspieraniu i motywowaniu osób starszych do działań na rzecz samopomocy.

W ramach Programu Wieloletniego „Senior +” na lata 2021-2025 - edycja 2022 łączna kwota dofinansowania wyniosła **4 204 243,18 zł**, w tym na tworzenie nowych jednostek kwota **551 126,18 zł**. W latach 2015-2022 w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” w województwie podkarpackim powstało 77 placówek, w tym 33 Dzielne Domy Senior+ oraz 44 Kluby Senior+, z łączną liczbą 1 760 miejsc.

W 2022 roku jednostki samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego realizowały ze środków Funduszu Solidarnościowego następujące Programy:

„Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”- edycja 2022.

Głównym celem Programu było wprowadzenie usług asystenta jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla osób m.in. posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

Program miał na celu poprawę jakości życia osób niepełnosprawnych, wsparcie tych osób adekwatne do potrzeb, umożliwienie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w wydarzeniach społecznych, kulturalnych, rozrywkowych, sportowych itp., a także zwiększenie wsparcia dla niepełnosprawnych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, także w innych wymiarach życia i funkcjonowania społecznego.

W 2022 r. ww. Program realizowało 74 jednostki samorządu terytorialnego. Ogółem liczba uczestników Programu wyniosła 1 431 osób, w tym;

1. dzieci do 16 r.ż. spełniające zapisy Programu – 153 osoby,
2. osoby o znacznym stopniem niepełnosprawności – 1 099 osób,
3. osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności – 179 osób.

Na realizację ww. Programu j.s.t. łącznie wydatkowały kwotę 22 146 169,52 zł Funduszu Solidarnościowego.

Program „Centra opiekuńczo – mieszkalne”.

Głównym celem utworzenia Centrów opiekuńczo-mieszkalnych jest uzupełnienie systemu wsparcia osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, poprzez stworzenie dodatkowej usługi w postaci zapewnienia możliwości zamieszkiwania w formie pobytu dziennego lub całodobowego. Osoby, do których kierowany jest Program, obok różnorodnego wsparcia (w tym w zakresie potrzeb zdrowotnych, pielęgnacyjnych, zapobiegania wtórnym powikłaniom, stymulowania i rozwijania sprawności ruchowej, kompetencji poznawczych oraz społecznych), powinny mieć zapewnioną możliwość niezależnego/samodzielnego i godnego funkcjonowania na miarę swoich potrzeb. Dla uczestników Programu zapewniona jest opieka specjalistów oraz pomoc adekwatna do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia.

MODUŁ I – Utworzenie Centrum

W 2022 r. na podstawie zawartych umów trwały prace nad utworzeniem Centrum opiekuńczo – mieszkalnych w 7 jednostkach samorządu terytorialnego: Tryńcza, Trzebownisko, Rzeszów, Kamień, Nowa Sarzyna, Dębica i Powiat Niżański. Po ich utworzeniu pomoc w formie pobytu dziennego otrzyma 86 dorosłych osób z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności, a w formie pobytu całodobowego – 61 osób z niepełnosprawnościami. Kwota środków wykorzystana 2022 roku z Funduszu Solidarnościowego na utworzenie ośrodków wsparcia w ww. jednostkach samorządu terytorialnego wyniosła łącznie 5 292 368,14 zł.

MODUŁ II – Funkcjonowanie Centrum

W 2022 r. funkcjonowanie rozpoczęły Centra opiekuńczo - mieszkalne:

1. w Jarosławiu, w wyniku zlecenia jego prowadzenia przez Powiat Jarosławski PSONI Koło w Jarosławiu;
2. w Woli Małej, utworzone przez Gminę Czarna,
3. w Ostrowie, utworzone przez Gminę Gać,
4. w Krzemiennej, utworzone przez Gminę Dydnia.

Na funkcjonowanie ww. COM-ów z Funduszu Solidarnościowego wykorzystano w 2022 r. łącznie 1 918 897,25 zł. Ww. Gminy zaplanowały, że uczestnikami już funkcjonujących COM-ów w roku 2022 na pobyt dzienny będzie 33 osoby dorosłe z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności, a w formie pobytu całodobowego – 26 osób niepełnosprawnościami.

Program „Opieka wytchnieniowa” – edycja 2022.

Opieka wytchnieniowa miała za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów osób niepełnosprawnych poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa. Dzięki temu wsparciu osoby zaangażowane, na co dzień w sprawowanie opieki uzyskiwały czas, który mogły przeznaczyć na odpoczynek i regenerację, jak również na załatwienie niezbędnych spraw. Usługa opieki wytchnieniowej mogła służyć również okresowemu zabezpieczeniu potrzeb osoby niepełnosprawnej w sytuacji, gdy opiekunowie z różnych powodów nie mogli wykonywać swoich obowiązków.

W 2022 r. ww. Program realizowało 64 jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego. Ogółem liczba uczestników Programu wynosiła 663 osób, w tym:

- osoby dorosłe z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności – 487 osób,
- dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności – 176 dzieci.

Na realizację ww. Programu jednostki samorządu terytorialnego łącznie wydatkowały kwotę 5 064 101,33 zł z Funduszu Solidarnościowego.

Program „Opieka 75+”.

W 2022 r. na realizację usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w ramach Programu „Opieka 75+” gminy województwa podkarpackiego wydatkowały środki w łącznej wysokości 2 917 783,64 zł, w tym 1 407 585,46 zł pochodzące z budżetu państwa (udział środków z dotacji w realizowanym zadaniu wynosił 48,2%).

Beneficjentami Programu było 548 mieszkańców Podkarpacia w wieku 75 lat i więcej (546 osób otrzymało pomoc w formie usług opiekuńczych i 2 osoby w formie specjalistycznych usług opiekuńczych). Dzięki wsparciu z budżetu państwa zwiększono dostępność usług opiekuńczych dla mieszkańców województwa – 205 osób po raz pierwszy skorzystało z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług

opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Dzięki dodatkowemu wsparciu środkami budżetu państwa jednostki mogły zabezpieczyć podstawową opiekę nie tylko nowym świadczeniobiorcom, ale także zwiększyć wymiar usług już świadczonych, czy też kontynuować pomoc osobom, które otrzymały usługi w ramach Programu w roku 2021. Poprawiło to nie tylko komfort życia, ale także bezpieczeństwo osób starszych. Dla wielu z nich skorzystanie z usług opiekuńczych stanowiło jedyną możliwość pozostania w środowisku własnego zamieszkania (jest to dla nich dobro najwyższe) i opóźnienia momentu, w którym konieczne będzie zapewnienie im stałej opieki instytucjonalnej. Osoby w wieku 75 lat i więcej otrzymały nie tylko pomoc i wsparcie – adekwatne do wieku i stanu zdrowia – w codziennych czynnościach domowych, ale także miały możliwość spotkania z osobą zaprzyjaźnioną.

Program Ochrony „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w rodzinie” – edycja 2022.

Województwo podkarpackie otrzymało środki finansowe na realizację 5 projektów w kwocie 241 580,00 zł. Wśród nich były projekty, które częściowo zostały skierowane do osób starszych, realizowane m.in. przez: PCPR w Przeworsku, MOPS w Jarosławiu, MOPS w Przeworsku.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Przeworsku w 2022, zrealizowało dla seniorów łącznie 30 spotkań edukacyjnych w wymiarze 84 godzin dydaktycznych ze specjalistami takimi jak:

- ratownik medyczny - 24,5 godz., łącznie uczestniczyło 138 osób,
- specjalista ds. przeciwdziałania przemocy - 28 godz., łącznie uczestniczyło 126 osób,
- prawnik - 14 godz., łącznie uczestniczyło 130 osób,
- funkcjonariusz policji - 14 godz., łącznie uczestniczyło 108 osób,
- instruktor samoobrony - 3,5 godz., łącznie uczestniczyło 38 osób.

Założeniem ww. spotkań było zapoznanie seniorów z rodzajami przemocy oraz jej podstawowymi zagadnieniami, a także poruszenie problemów, z którymi na co dzień się spotykają (prawo spadkowe, skłanianie do darowizn, wymuszanie zmian w testamencie, straszenie oddaniem do domu opieki, ograniczanie swobody decyzji, izolowanie, wytykanie choroby i niepełnosprawności, metoda na wnuczka itp.) oraz nabycie umiejętności w sytuacjach zagrożenia zdrowia lub życia.

W ww. spotkaniach uczestniczyli seniorzy ze Związku Emerytów Rencistów i Inwalidów, Stowarzyszenia Diabetyków, Stowarzyszenia Emerytów, Rencistów i Przyjaciół oraz z Dziennych Domów Seniora z terenu Powiatu Przeworskiego. Na zakończenie programu zorganizowano również spotkanie podsumowujące dla seniorów, które miało na celu wymianę doświadczeń zebranych podczas spotkań edukacyjnych, zostały zaprezentowane również formy pomocy oferowanej w ramach działalności PCPR w Przeworsku.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Jarosławiu, w ramach Programu "Trampolina - głos przeciwko przemocy w rodzinie, w 2022 roku prowadził działania, które skierowane były do mieszkańców Miasta Jarosławia doświadczających lub zagrożonych przemocą w rodzinie, w tym również seniorów.

M.in. osobom starszym udzielana była nieodpłatna pomoc w formie indywidualnej terapii psychologicznej. Informacje o możliwości skorzystania z ww. formy pomocy przekazywane były w prasie lokalnej, na stronie internetowej [tut](#). MOPS a także przez pracowników socjalnych podczas pracy w Grup Roboczych. Udział w Programie był dobrowolny, z terapii psychologicznej mogły skorzystać osoby gotowe do pracy terapeutycznej, zgłaszające taką potrzebę.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przeworsku w ramach ww. Programu Ochronowego realizował działania, których odbiorcami byli seniorzy, sprowadzające się do uczestnictwa w marszu przeciw przemocy oraz pikniku edukacyjno – rekreacyjnym.

Marsz przeciw przemocy pod hasłem „PRZEWORSKIE DZIECI PRZECIW PRZEMOCY” sprowadzał się do przejścia ulicami Przeworska kilkuset osób (uczniów, nauczycieli, władz samorządowych, przedstawicieli instytucji, mieszkańców, w tym seniorów – m.in. uczestników Dziennego Domu „Senior +”), celem zwrócenia uwagi na potrzebę budowania świata bez przemocy. Marsz zakończył się w siedzibie Miejskiego Ośrodka Kultury, gdzie miała miejsce część edukacyjno- artystyczna:

- rozstrzygnięcie konkursu plastycznego nt. przemocy „Nietykalni”,
- referat i debata nt. przemocy,
- spektakl teatralny „Cisza”.

Piknik edukacyjno – rekreacyjny „Szczęśliwe dzieci” to działanie zawierające elementy programu profilaktycznego oraz poradnictwo specjalistyczne dla mieszkańców Przeworska (w tym również seniorów), w ramach którego odbyły się prelekcje i konkursy zwiększające świadomość społeczną w zakresie przemocy, występy artystyczne, koncert zespołu muzycznego „Szafa gra”, zabawa taneczna, bezpłatne atrakcje, punkty informacyjno-konsultacyjne i in.

Program „Korpus Wsparcia Seniorów” na rok 2022.

Strategicznym celem Programu w roku 2022 było wsparcie finansowe gmin w zakresie zapewnienia usługi wsparcia na rzecz seniorów w wieku 65 lat i więcej przez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy, wpisujących się we wskazane w programie obszary oraz w realizacji usług opiekuńczych poprzez dostęp do tzw. „opieki na odległość” mającej na celu poprawę bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych.

W województwie podkarpackim do Programu przystąpiły 84 jednostki samorządu terytorialnego. Na realizację Programu gminy wydatkowały środki w łącznej wysokości 3 310 052 zł. Na realizację Modułu I wydatkowano kwotę 552 464,94 zł, obejmując pomocą 933 seniorów. Pomoc polegała przede wszystkim na wsparciu w czynnościach dnia codziennego, m.in. robieniu zakupów, wykupywaniu leków, umawianiu wizyt lekarskich, wspólnym spędzaniu czasu wolnego. Natomiast na realizację Modułu II wydatkowano kwotę 2 757 587,21 zł, z tego zakupiono 3 321 opasek bezpieczeństwa oraz usługę obsługi systemu polegającej na sprawowaniu całodobowej opieki na odległość nad seniorami przez centrum monitoringu. Ze wsparcia skorzystały osoby starsze, które miały problemy związane z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, samotne lub mieszkające z osobami bliskimi, które z uwagi na różne okoliczności nie mogły zapewnić im wystarczającej opieki. Realizacja programu „Korpus Wsparcia Seniorów” na terenie województwa podkarpackiego w sposób istotny przyczyniła się do poprawy bezpieczeństwa życia i zdrowia seniorów. Wprowadzenie tzw. „opieki na odległość” niwelowało uczucie codziennej niepewności i strachu osób starszych, samotnych, podtrzymywało ich w dobrej kondycji psychicznej, pozwalało im na większą samodzielność i poczucie autonomii. Wartością dodaną programu jest poprawa komfortu psychicznego rodzin i opiekunów seniorów.

Podejmowane na terenie woj. podkarpackiego inicjatywy na rzecz seniorów mają na celu zmniejszanie skali zależności od innych, poprzez ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność osób, dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonowania niesamodzielnych osób starszych. Priorytetowym celem powinno być zapewnienie seniorom optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, dostosowanych do potrzeb niesamodzielnych osób starszych, jak również odpowiednia pomoc środowiskowa i instytucjonalna. Zapewnienie ciągłości i rozwijanie form opieki dziennej dla osób starszych, pozwoli na wydłużenie samodzielnego funkcjonowania seniorów w miejscu zamieszkania.

Tabela 64 Karta województwa podkarpackiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO PODKARPACIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	160	
	Liczba powiatów	21 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	17 845 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2096166	2085932	2079098
w wieku 60 lat i więcej	505796	509541	516608
60–64 lata	139470	137306	134641
65–69	125231	126525	128015
70–74	93950	98924	103052
75–79	54088	56069	61939
80–84	48456	46602	43986
85 lat i więcej	44601	44115	44975

Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 73,7 Noworodek płci żeńskiej – 81,8 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,4 Kobieta w wieku 60 – 24,0	Noworodek płci męskiej – 72,7 Noworodek płci żeńskiej – 80,6 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,9 Kobieta w wieku 60 – 23,0	Noworodek płci męskiej – 74,7 Noworodek płci żeńskiej – 82,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 19,5 Kobieta w wieku 60 lat – 24,6
Współczynnik feminizacji	104	104	104
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	26,2	26,9	27,8
Współczynnik zgonów	11,5	12,7	10,5
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	841	
	w tym w wieku 60-89 lat	59	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	801	
	w tym w wieku 60-89 lat	59	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	752	
	w tym w wieku 60-89 lat	420	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	52,8	
	w tym w wieku 60-89 lat	12,3	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	50,3	
	w tym w wieku 60-89 lat	12,3	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	299	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	299	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	271	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	14	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.)²⁾	Ogółem	69,0	
	w tym w wieku 60-64 lata	4,0	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	307,7	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	35,2	
	Renty rodzinne	62,2	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	42,8	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	11,9	
	Renty rodzinne	2,3	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
W 2022 r. w województwie podkarpackim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 1829,05 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 52,3% i 37,7%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1162,28 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa			

domowe przeznaczają przeciętnie 31,9% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 16,5%, a na zdrowie - 5,0%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 50,4% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 44,3%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 5,3%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,75. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 102,3 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.10. Województwo podlaskie

Uchwałą Nr XVIII/213/2020 z dnia 27.04.2020 r. Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął **Strategię Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030** - dokument, który wyznacza kierunki polityki regionalnej województwa podlaskiego,

Uchwałą nr XXXII/435/2021 z dnia 28.06.2021 r. Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął „**Strategię Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030**”

Uchwałą Nr VIII/85/19 z dnia 24.04.2019 r. Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął **Program na Rzecz Poprawy Warunków Życia Społecznego i Zawodowego Osób z Niepełnosprawnością w Województwie Podlaskim na lata 2019 - 2023**

Uchwałą Nr VIII/83/19 z dnia 24.04.2019 r. Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął **Program Pomocy Społecznej i Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu w Województwie Podlaskim na lata 2019 - 2023**

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Zespół Wojewody Podlaskiego ds. monitorowania sytuacji osób starszych - powołany Zarządzeniem Nr 38/2016 Wojewody Podlaskiego z dnia 08 kwietnia 2016 r. ze zm.

Zakres monitorowania sytuacji osób starszych:

- dostępność i poziom usług socjalnych, w tym opiekuńczych,
- sytuację osób niepełnosprawnych i ich opiekunów,
- aktywność społeczną i obywatelską,
- aktywność edukacyjną i kulturalną,
- aktywność sportową i rekreacyjną,
- równe traktowanie i przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na wiek,
- ocenę realizacji polityki senioralnej,
- wnioski i rekomendacje dotyczące przyszłych zadań i inicjatyw,
- sytuację demograficzną społeczeństwa i strukturę demograficzną według wieku populacji osób starszych, prognozy na kolejne lata oraz implikacje zmian demograficznych dla polityki państwa
- sytuację dochodową, warunki bytu, w tym warunki mieszkaniowe,
- aktywność zawodową,
- sytuację rodzinną i strukturę gospodarstw domowych,
- stan zdrowia i jego uwarunkowania oraz jakość życia związaną ze zdrowiem, w tym dostępność do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Rady seniorów. Na dzień 31 grudnia 2022 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 15 gminnych Rad Seniorów oraz Rada Seniorów powołana przy Marszałku Województwa Podlaskiego. W skład gminnych rad seniorów wchodziły: Miejska Rada Seniorów w Bielsku Podlaskim, Rada Seniorów Miasta Augustowa II Kadencji, Rada Seniorów Gminy Choroszcz, Gminna Rada Seniorów w Puńsku, Gminna Rada Seniorów w Kuleszach Kościelnych, Suwalska Rada Seniorów, Miejska Rada Seniorów w Sokółce, Rada Seniorów Gminy Supraśl, Gminna Rada Seniorów w Wasilkowie, Rada Seniorów Gminy Czarna Białostocka, Gminna Rada Seniorów w Łapach, Łomżyńska Rada Seniorów, Gminna Rada Seniorów w Dąbrowie Białostockiej, Miejska Rada Seniorów w Sejnach oraz Białostocka Rada Seniorów w Białymstoku.

Podlaska Seniorada tj. dwudniowe spotkanie konferencyjno-szkoleniowe dla Seniorów z województwa podlaskiego. W trakcie spotkania uczestnicy mieli możliwość wymiany doświadczeń, uczestniczenia w szkoleniach i konferencjach na tematy dotyczące bezpośrednio Seniorów oraz integracji. W wydarzeniu wzięło udział 120 Seniorów.

Wojewódzki Tydzień Seniora – wydarzenie adresowane do seniorów oraz młodzieży i osób dorosłych, zainteresowanych dialogiem międzypokoleniowym. Do udziału w wydarzeniu organizatorzy zaprosili wojewódzkie instytucje kultury, które w ramach Wojewódzkiego Tygodnia Seniora zorganizowały cykl wydarzeń skupionych na m.in. na wspomnianym dialogu międzypokoleniowym, tematach związanych z patriotyzmem oraz twórczą współpracą pokoleń.

Rada Seniorów przy Marszałku Województwa Podlaskiego dwukrotnie w ciągu 2022 roku brała udział w promocji oraz w akcji organizowanej przez Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Białymstoku pn. **„Seniorzy – bądź bezpieczny na drodze dla siebie i innych”**, podczas której seniorzy z województwa podlaskiego wzięli udział w warsztatach przeznaczonych dla aktywnych kierowców.

Program „Karta Aktywnego Seniora”. Program jest realizowany od 1 czerwca 2015 r. do nadal. W 2022 r. skierowany był do osób, które ukończyły 60 rok życia i osiągały dochód w wysokości niższej od kryterium dochodowego obowiązującego przy udzielaniu świadczeń z pomocy społecznej, mogły ubiegać się o bilet specjalny seniora. Podstawą nabycia biletu specjalnego seniora było przedłożenie zaświadczenia wydanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku zawierającego potwierdzenie, że zainteresowana osoba osiągała dochód w wysokości niższej od kryterium dochodowego. W 2022 roku wydano 75 zaświadczeń w celu uzyskania ww. biletu. Program posiada swoją zakładkę na stronie www.bialystok.pl.

„Klub Senior +” W strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Białymstoku działa Klub Senior + jako ośrodek wsparcia przeznaczony dla mieszkańców Białegostoku w wieku 60 lat i więcej, nieaktywnych zawodowo, zagrożonych wykluczeniem społecznym. 112 osób podpisało deklarację uczestnictwa w Klubie „Senior+” i brało udział m.in.: w zajęciach: ruchowych, teatralnych, kulinarnych, plastycznych, z fizjoterapeutą, muzycznych, z fryzjerem, z pielęgniarką, z instruktorem tańca, z brydża sportowego; w jednodniowych wycieczkach autokarowych do Giżycka i okolic, w jednodniowych wycieczkach integracyjno – krajoznawczych i rekreacyjnych - Białystok i okolice; w spotkaniach z psychologiem, z prawnikiem, z przedstawicielami służb mundurowych; w imprezach integracyjnych; w wyjściach do instytucji kulturalno-oświatowych; w spotkaniach kulturalno-oświatowych w siedzibie klubu; w webinarach i spotkaniach dotyczących zdrowia seniorów; w spotkaniu poetyckim. W ramach wolontariatu odbyły się zajęcia z kosmetyczką.

W 2022 roku zorganizowano **Miejski Dzień Seniora**, w którym brali udział uczestnicy Klubu i inni seniorzy z Miasta Białystok oraz zaproszeni goście. Uroczystość miała na celu integrację seniorów.

W ramach usług aktywizujących społecznie, Klub podjął działania mające na celu integrację międzypokoleniową, m.in. poprzez spotkania z dziećmi z przedszkoli, młodzieżą szkolną, osobami z niepełnosprawnościami oraz z seniorami z innych placówek lub organizacji pozarządowych. Współpracowano m.in. z Uniwersytetem III Wieku w Białymstoku, z Policją, w tym dzielnicowym, z Centrum Zawodów Medycznych i Społecznych w Białymstoku, z przedszkolami, Instytutem Pamięci Narodowej w Białymstoku, Polskim Związkiem Brydża Sportowego w Warszawie.

Klub „Senior+” zaangażował się w pomoc uchodźcom z Ukrainy. Uczestnicy Klubu przynieśli, m.in. żywność z długim terminem ważności, środki higieny osobistej i czystości, środki opatrunkowe i medyczne, odzież dziecięcą i zabawki.

„Dzień Zdrowia Seniora” – Fundacja #BiałystokDziałaMY. W dniu 14 listopada 2022 r. zrealizowane było zadanie publiczne pn. „Dzień Zdrowia Seniora”. Celem zadania było zwiększenie aktywności seniorów poprzez organizację spotkania integracyjnego oraz profilaktyka zdrowotna. Podczas spotkania zorganizowano konsultacje w zakresie okulistyki, rehabilitacji, stomatologii, dietetyki, pomiar ciśnienia krwi, badanie poziomu cukru, nauka pierwszej pomocy przedmedycznej.

Stowarzyszenie Seniorzy z Pasją HORYZONT zrealizowało:

- zadanie publiczne pt. „**Dieta sposobem na długowieczność.**” Seniorzy przyswoili wiedzę na temat zasad prawidłowego odżywiania się, poznali dietę indywidualną przystosowaną dla każdego uczestnika, rodzaje ziół i ich wpływ na zdrowie, zasady żywienia i zbalansowanej diety. Zorganizowana została wycieczka do Ziołowego Zakątka w Korycinach pow. Siemiatycze. W zadaniu wzięło udział 50 osób. Link do strony internetowej:
- **VI Edycję Międzypokoleniowego Przeglądu Pieśni Patriotycznych**, - koncerty wokalne - muzyczne skierowane między innymi do suwalskich seniorów w ramach realizacji zadania „Horyzont inspiracją dla Suwalskich Seniorów”.
- W ramach działalności sekcji poetycko - literackiej, w strukturach Stowarzyszenia Twórczych Seniorów „ROZŁOGI”, powstał **Kabaret Literacki „ROZŁOGI”**. Działalność rozpoczął od 15 maja 2022 r. przy współpracy z Suwalskim Ośrodkiem Kultury. Projekt zakładał integrację międzypokoleniową środowiska. Zaproszono młodych artystów z grup artystycznych działających przy Suwalskim Ośrodku Kultury, wokalistki z grupy wokalne Świetliki, grupy aktorskie z Teatru Hybrydowego działającego pod kierunkiem Mirosławy Krymskiej - instruktora teatralnego - wraz z aktorami teatru „Wehikuł Czasu” - amatorskiej grupy teatralnej działającej w ramach sekcji STS „ROZŁOGI”. Odbyło się 6 spotkań, które nawiązywały do klasyki kabaretu polskiego. Z uwagi na to, że rok 2022 ogłoszony został **ROKIEM MARII KONOPNICKIEJ**, w każdym spotkaniu uczestniczyła postać Marii Konopnickiej. Spotkania przyczyniły się do wzmocnienia postaw patriotycznych. Twórczości Marii Konopnickiej były poświęcone dwa spotkania.
- Stowarzyszenie Suwalskie Starszaki zorganizowało spotkania wokalne-muzyczne plenerowe z wystawami: koncert na dni Suwałk pt. „**Suwalska Potańcówka**”, spotkanie wokalne pt. „Na bulwarach jak za dawnych lat” oraz potańcówkę „Bulwary dziś bawią się” i wystawę fotograficzną „Spacerkiem po starych Suwałkach”, koncert plenerowy pt. „Melodia przyjaźni” towarzyszący imprezie kulinarnej „Sąsiedzi przy stole”.
- Związek Harcerstwa Polskiego, Hufiec Suwałki zrealizowano zadanie pt. „**Niecodzienna codzienność - o harcerskiej służbie w życiu Marii Krystyny Kapuścińskiej z domu Rylickich**”, w ramach którego odbyła się międzypokoleniowa wieczornica harcerska, wystawa poświęcona historii harcerstwa na Suwalszczyźnie i działalności druhny Kapuścińskiej oraz warsztaty archiwalno - historyczne. W działaniach wzięła między innymi grupa suwalskich seniorów.
- Fundacja ART - SOS Alicji Roszkowskiej w ramach zadania pt. „**Obiady czwartkowe z Konopnicką**” zorganizowano 14 scen balkonowych o charakterze muzyczno-poetyckim i muzycznym oraz koncert plenerowy z udziałem Miejskiej Orkiestry Dętej z Olecka, ponadto wydano tomik poezji. Zadanie było skierowane między innymi do suwalskich seniorów.
- Muzeum Okręgowe w Suwałkach i Muzeum im. Marii Konopnickiej przygotowały oferty adresowane do seniorów. Organizowano bezpłatne wejścia na wystawy stałe i czasowe i zniżki 50% na bilety wstępu do muzeum. Seniorzy uczestniczyli w „Nocy Muzeów”, „Pikniku Kawaleryjskim” i Festynie Archeologicznej”. W imprezach uczestniczyło ok. 1200 osób starszych. W wernisażach i odczytach, pokazach filmowych, wieczorach literackich o tematyce historycznej, archeologicznej i z dziedziny sztuki wzięło udział około 600 osób starszych. W dniach 2-3 października odbył się „Weekend seniora z kulturą” - uczestniczyło 41 seniorów. W 6 spotkaniach z okazji Roku Marii Konopnickiej uczestniczyło 100 osób starszych, w cyklu spotkań „Działo się w Suwałkach”, wzięło udział 70 seniorów, natomiast w koncercie 15 osób.

Osoby niepełnosprawne powyżej 60 roku życia korzystały ze wsparcia finansowego ze środków PFRON w ramach zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz likwidacji barier architektonicznych i technicznych. Ze środków PFRON dofinansowano „**Dzień Białej Laski**” i „**Spotkanie opłatkowe**” dla Polskiego Związku Niewidomych Okręg Podlaski Oddział w Kolnie.

- „**Uniwersytet Trzeciego Wieku**” w Siemiatyczach - w roku 2022 uczęszczało 170 studentów - seniorów. Osoby starsze uczestniczyły w zajęciach m.in. języka angielskiego, muzycznych, plastycznych, sportowych, rekreacyjnych na basenie, tanecznych, kulinarnych oraz warsztatach tematycznych.

Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku realizuje od czerwca 2021r., program profilaktyczny pn. „**Świadomy Senior = Bezpieczny Senior**”, którego głównym celem jest podniesienie poziomu szeroko rozumianego bezpieczeństwa seniorów poprzez ich edukację w zakresie występujących zagrożeń oraz przestępstw popełnianych na ich szkodę, jak również kreowanie postaw społecznych

sprzyjających zapobieganiu w/w zagrożeniom. W ramach ww. programu funkcjonariusze i pracownicy Policji garnizonu podlaskiego zorganizowali i podejmowali następujące inicjatywy:

- cykl spotkań, wykładów, szkoleń i warsztatów z seniorami, podczas ww. spotkań poruszano zagadnienia bezpieczeństwa osób starszych oraz przekazano ostrzeżenia i informacje profilaktyczne skierowane do seniorów; omawiano też sposoby działania sprawców oraz zasady unikania zagrożeń związanych z oszustwem na szkodę osób starszych;
- w dniu 7 września 2022 roku odbyło się spotkanie profilaktyczne z udziałem policyjnych emerytów, na którym omówione zostały zasady bezpieczeństwa w zakresie zagrożeń występujących w starszym wieku oraz przestępstw popełnianych na ich szkodę, jak również kreowano oczekiwane postawy społeczne sprzyjające zapobieganiu wszelkim zagrożeniom. (W spotkaniu uczestniczyło ok. 40 osób);
- w dniu 7 października 2022 roku funkcjonariusze Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku uczestniczyli w obchodach Dnia Seniora w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim zorganizowanej. Ponad 200 starszych mieszkańców regionu wzięło udział w uroczystości.
- w dniu 21 października 2022 roku – w ramach „**Podlaskiego Tygodnia Seniora**” w Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku funkcjonariusze Wydziału Prewencji i Wydziału Kryminalnego Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku przeprowadzili wykład dla seniorów oparty o założenia zawarte w **projekcie pn. „Fałszywy telefon – zagrożone oszczędności”** współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Programu Krajowego Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Projekt jest skierowany do osób pokrzywdzonych przestępstwem, w szczególności do seniorów, jako grupy, która jest najbardziej narażona na skutki oszustw m.in. „na wnuczka”, „na policjanta” czy „na wypadek”. W spotkaniu uczestniczyło ok. 30 osób;
- w dniach od 28 listopada do 1 grudnia 2022 roku – w **Janowie Podlaskim odbyła się konferencja podsumowująca projekt "Fałszywy telefon – zagrożone oszczędności"**. Kampania skierowana do seniorów, której celem jest zapobieganie i zwalczanie przestępczości oraz wspieranie ofiar. Liderem projektu jest Komenda Wojewódzka Policji w Rzeszowie, a partnerami - Komendy Wojewódzkie Policji z Olsztyna, Białegostoku, Lublina i Gorzowa Wielkopolskiego. W podsumowaniu projektu uczestniczyli również zagraniczni partnerzy - przedstawiciele Policji w Berlinie, Narodowej Policji Hiszpańskiej, Policji Rumuńskiej, Policji Bułgarskiej oraz Policji Węgierskiej. Na terenie każdej Komendy Wojewódzkiej Policji zrealizowano szkolenia dla przedstawicieli: banków oraz firm świadczących usługi finansowe (łącznie z ponad 60 podmiotami finansowymi). Podczas konferencji uczestnicy oraz zaproszeni goście obejrzeli również film podsumowujący projekt – widziany oczami seniorów;
- na terenie garnizonu podlaskiego od stycznia do końca grudnia 2022 r. zorganizowano łącznie 700 spotkań profilaktycznych, w których uczestniczyło 11 437 seniorów.

Ponadto w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek Pełnomocnik Komendanta Wojewódzkiego Policji w Białymstoku do spraw Ochrony Praw Człowieka:

- wystąpiła na spotkaniu z seniorami i pracownikami Urzędu Miasta w Tykocinie pt. „**Równe traktowanie – prawa seniorów**”, które miało miejsce w 29 listopada 2022 r. w Urzędzie Miejskim w Tykocinie. Propagowano zasady przeciwdziałania ageizmowi, wskazując jednocześnie sposoby reagowania na sytuacje dyskryminacyjne i formy wsparcia osób starszych.
- brała udział w spotkaniu roboczym realizowanym przez Fundację Hospicjum Proroka Eliasza oraz Starostwo Powiatowe w Białymstoku i ROPS w Białymstoku w ramach projektu „**Dać to czego naprawdę potrzeba**” (spotkanie w Starostwie Powiatowym w Białymstoku w dniu 20 czerwca 2022 r.);
- zorganizowała i przeprowadziła serię szkoleń dla funkcjonariuszy jak i pracowników Policji garnizonu podlaskiego pn. „**Równe traktowanie i przeciwdziałanie dyskryminacji**”, w tym również dyskryminacji z uwagi na wiek. Przeprowadzono 16 szkoleń, w których udział wzięło 648 osób;
- Zespół do spraw Ochrony Praw Człowieka przeprowadził również warsztaty dla pracowników i funkcjonariuszy podlaskiej Policji nt. „**Przełamywania barier w kontaktach z osobami z niepełnosprawnościami**” - przeprowadzono łącznie 13 spotkań, w których uczestniczyło łącznie 400 osób.

Województwo Podlaskie dofinansowało w ramach „Programu współpracy Samorządu Województwa Podlaskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy

z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 571) w 2022 roku” niżej wymienione projekty:

- **„Czy wiesz co i jak jest?”** czyli umożliwienie dostępu do poradnictwa w zakresie zdrowego odżywiania osób 65+. Projekt był realizowany przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Cywilizacyjnego "Ściana Wschodnia" w Sejnach i skierowany do 70 seniorów. Obejmował zajęcia teoretyczne na temat zasad zdrowego odżywiania oraz zajęcia warsztatowe. Kwota dotacji na realizację projektu wyniosła 20 000 zł;
- **„Drużyna Zdrowia”** - warsztaty promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej wśród seniorów z terenu województwa podlaskiego. Projekt był realizowany przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej i skierowany do 28 seniorów. W ramach projektu zorganizowano warsztaty na temat zdrowego stylu życia, szkodliwości substancji psychoaktywnych, roli aktywności fizycznej oraz integracji społecznej w życiu seniora. Kwota dotacji na realizację projektu wyniosła 20 000 zł;
- **„Seniorze - bądź bezpieczny na drodze dla siebie i innych.”** Projekt był realizowany przez Fundację Polska Pomoc przy współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Ruchu Drogowego w Białymstoku i skierowany do 40 seniorów. W ramach projektu zostały przeprowadzone szkolenia w dwóch częściach: teoretycznej i praktycznej. W ramach części teoretycznej odbyły się m.in. zajęcia z psychologiem transportu, wykładowcą Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Białymstoku, wykwalifikowanym ratownikiem medycznym oraz funkcjonariuszem policji z Komendy Wojewódzkiej Policji. Część praktyczna obejmowała zajęcia z techniki jazdy na placu manewrowym i w ruchu miejskim. Kwota dotacji na realizację projektu wyniosła 15 000 zł.

Ponadto, dofinansowanie ze środków budżetu województwa podlaskiego inwestycji realizowanych m.in. na rzecz osób starszych w 2022 r. wyniosła łącznie na kwotę **6 775 298,35 zł.**

Na terenie gminy przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Nowogrodzie stacjonował **mammobus**, mieszkanki miasta i gminy Nowogród w wieku 50-69 lat, mogły skorzystać z bezpłatnych badań mammograficznych finansowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

Program polityki zdrowotnej **„GRYPOODPORNİ 65+” w gminie Choroszcz.** W ramach programu przeprowadzono otwarty konkurs ofert, wyłaniając realizatora szczepień przeciwko grypie. Adresatami programu GRYPOODPORNİ 65+ były osoby po 65 roku życia, zamieszkujące gminę Choroszcz. Do programu zostali zakwalifikowani mieszkańcy gminy Choroszcz, którzy najpóźniej w dniu szczepienia ukończyli 65 lat, wyrazili chęć uczestnictwa w programie, a ich stan zdrowia ustalony po uprzednich badaniach kwalifikujących, pozwolił na podanie szczepionki przeciwko grypie sezonowej. W ramach programu, osoby spełniające ww. kryteria oraz zakwalifikowane przez lekarza, które dodatkowo podpisały *Rejestr osób zaszczepionych w ramach programu „Grypooodporni 65+” na 2022 r.* (co było jednoznaczne z udzieleniem zgody na udział w programie), zostały poddane szczepieniu przeciwko grypie sezonowej szczepionką zarejestrowaną i dopuszczoną do obrotu w Polsce.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Miasto Białystok

Ogłoszono konkurs na realizację zadania publicznego z zakresu pomocy społecznej pn. **„Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa seniorów w miejscu ich zamieszkania poprzez wsparcie w formie konsultacji i drobnych napraw technicznych w 2022 roku”** – Projekt realizowała Fundacja „Spe Salvi” w Białymstoku.

Celem zadania było zwiększenie poziomu bezpieczeństwa osobistego starszych mieszkańców Białegostoku poprzez ograniczenie wystąpienia zagrożenia dla zdrowia z powodu nieprawności instalacji, sprzętów i urządzeń domowych. Zadanie było realizowane w okresie od stycznia do grudnia 2022 roku. Projekt realizowała Fundacja „Spe Salvi”. W ramach zadania seniorzy mogli korzystać z bezpłatnej pomocy fachowców przy drobnych naprawach domowych. Miasto chciało w ten sposób pomóc seniorom w wieku powyżej 60. roku życia, przede wszystkim osobom samotnym, dysponującym niskimi dochodami, schorowanym i niepełnosprawnym. Z takiej pomocy **„złotej rączki”** skorzystało 423 seniorów - wykonano 620 usług. Zakres konsultacji technicznych i drobnych napraw obejmował m.in. naprawę baterii, wymianę uszczelek, naprawę lub regulację drzwi lub okien, regulację zamków, montaż gniazdek i włączników.

Z uwagi na duże zainteresowanie programem w miesiącach listopadzie i grudniu 2022 r. w ramach zadania "Nieodpłatna pomoc seniorom 60+ w naprawach domowych" Fundacji "Spe Salvi" zostało zleconych wykonanie dodatkowych 30 usług, na realizację których Miasto przeznaczyło dodatkowe środki.

Miasto Suwałki

W 2022 r. kontynuowano Program „Złota Rączka dla seniora”, którego realizatorem była Spółdzielnia Socjalna „Perspektywa” w Suwałkach. Głównym celem projektu był rozwój usług społecznych na rzecz osób starszych. Poprzez świadczenie bezpłatnych usług Programu zwiększone zostało bezpieczeństwo osób starszych w sferze „trudu codziennych przeciwności” z jakimi borykają się na co dzień seniorzy chociażby takich jak: wymiana żarówek, gniazdek elektrycznych, uszczelki przeciekających w kranach lub baterii, uszczelnianie przecieków za pomocą silikonu, odpowietrzenie kaloryferów, wymianę lub montaż zamków w drzwiach oraz klamek, jak również naprawę mebli i montaż elementów wyposażenia wewnątrz. Program dedykowany jest mieszkańcom Suwałk samotnie zamieszkującym w wieku powyżej 70 lat lub w wieku powyżej 60 lat z orzeczeniem, umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności.. W 2022 roku z usług „Złotej Rączki” skorzystały 182 osoby, wykonano 1000 usług, przyjęto 293 zgłoszeń.

Program Suwalska Karta Mieszkańca – program funkcjonuje od 2018 r. i ma na celu poprawę warunków życia mieszkańców Miasta, w tym seniorów poprzez zwolnienie lub bonifikaty w dostępie do usług publicznych w zakresie kultury, sportu, rekreacji i komunikacji miejskiej. Celem Programu jest poprawa warunków życia mieszkańców, poprzez zmniejszenie obciążeń finansowych, umacnianie poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców czy też promocja korzystania ze środków komunikacji miejskiej. Karta seniora przyznawana jest bezterminowo. Trzydzieści sześć podmiotów udziela ulg dla seniorów.

Gmina Czyże

„Uważny senior” – spotkanie z przedstawicielem Państwowej Straży Pożarnej. W trakcie spotkania seniorzy dowiedzieli się, jakie skutki może nieść ze sobą niedokonywanie okresowych przeglądów przewodów kominowych oraz wentylacyjnych, w jaki sposób ustrzec się przed czadem, a także jak udzielić pierwszej pomocy osobie zaczadzonej. W czasie spotkania została przedstawiona zasada działania czujnika tlenu węgla.

„Senior ratownik” – podstawowy kurs I pomocy. Podczas spotkania instruktorzy pierwszej pomocy opowiedzieli o obserwacji samego siebie, swojego męża, czy osoby z najbliższego otoczenia. Zwrócili uwagę na umiejętności rozpoznawania objawów chorób u siebie i innych, rejestrowanie zmian w swoim zdrowiu, zapisywanie zmian po to żeby lekarz mógł lepiej pomóc. Ważne jest również odpowiednie reagowanie, pamiętanie ważnych numerów telefonów i numerów alarmowych. Seniorzy nabyli podstawowe umiejętności z zakresu I pomocy.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Miasto Białystok

„Bezpieczny senior” – Projekt realizowała Fundacja #BiałystokDziałaMY. Jego celem było zwiększenie poziomu bezpieczeństwa osobistego seniorów w wieku 60 lat i więcej, poprzez organizację cyklu 3 edukacyjnych spotkań na temat szeroko pojętego bezpieczeństwa we współpracy z:

- Miejskim Rzecznikiem Konsumentów, który przedstawił seniorom informacje na temat praw konsumenta oraz możliwości odstąpienia od zawartej umowy i złożenia reklamacji, praw przysługujących przy zakupach w Internecie oraz zawieraniu umów poza lokalem sprzedawcy;
- funkcjonariuszami Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku, którzy omówili metody stosowane przez oszustów podających się za członków rodziny, urzędników Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, czy przedstawicieli służb mundurowych;
- funkcjonariuszami Straży Miejskiej w Białymstoku, którzy omówili zagrożenia występujące zimą spowodowane niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi np. w jaki sposób bezpiecznie korzystać z urządzeń grzewczych, jak zadbać o swoje posesje zimą. Podczas spotkania omówione zostały również zasady bezpiecznego podróżowania samochodem czy transportem publicznym.

Seniorzy dowiedzieli się również, w jaki sposób bronić się w sytuacjach zagrażających ich poczuciu bezpieczeństwa, gdzie mogą zgłosić się po pomoc, gdzie szukać praktycznych informacji i alarmowych numerów telefonów.

"Telefon życzliwości dla seniora" – projekt realizowała Caritas Archidiecezji Białostockiej. W okresie 05.12.2022 r. - 30.12.2022 r. uruchomiono tzw. "Telefon życzliwości dla seniora" skierowany do osób

starszych i samotnych, potrzebujących wsparcia drugiej osoby. Infolinia była dostępna od poniedziałku do czwartku w godz. 16.00 - 18.00.

Miasto Augustów

Projekt „Otoczeni troską” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej W ramach zadania 86 seniorów (15 mężczyzn i 71 kobiet) z terenu miasta Augustowa otrzymało sprzęt medyczny w postaci opaski medycznej oraz pomoc specjalistów (pielęgniarki, psychologa, terapeuty zajęciowego oraz rehabilitanta).

Miasto Suwałki

Program „Usługa door-to-door w Mieście Suwałki” – projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej i budżetu państwa polegający na wdrożeniu indywidualnych usług transportowych door-to-door dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności, mających trudności w samodzielnym przemieszczaniu się, ale nie mają możliwości korzystania z transportu publicznego lub przewozu osób niepełnosprawnych organizowanego ze środków budżetu samorządowego, budżetu państwa lub środków PFRON. Seniorzy mają możliwość korzystania z przewozów między innymi do placówek zdrowotnych, do miejsc aktywizacji społecznej poprzez np. kluby seniora, wyjścia do centrów kultury czy własnych potrzeb.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Zespół Prasowy Wydziału Komunikacji Społecznej KWP w Białymstoku opracował kampanię społeczną pt. „Nie popełnij tego błędu, nie daj się oszukać”. Policjanci, wspólnie z dziennikarzem Polskiego Radia Białystok, rozmawiali z mieszkańcami województwa podlaskiego, którzy padli ofiarami oszustów. Wśród nich znaleźli się również seniorzy. Blisko 30 autentycznych historii przez kilka miesięcy można było słyszeć na antenie partnera akcji - Polskiego Radia Białystok. Relacje tych osób, ich doświadczenia są bezcenne i dają wiele wskazówek oraz szczegółów na temat mechanizmów działania oszustów. Emocjonalne relacje osób, które miały do czynienia z oszustami były „żywą lekcją profilaktyki” i w znaczny sposób ograniczyły tego typu przestępstwa. Poszczególne odcinki kampanii są wykorzystywane m.in. przez dzielnicowych czy profilaktyków podczas spotkań z seniorami.

Gmina Hajnówka

Podjęte działania w ramach polityki społecznej wobec osób starszych w gminie miejskiej Hajnówka miały na celu: kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, edukacyjnej, społecznej, kulturalnej, artystycznej i sportowej osób starszych. Ponadto tworzono warunki umożliwiające wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego poprzez:

- kontynuowanie współpracy w obszarze realizacji zadań z zakresu aktywności społecznej, kulturalnej, edukacyjnej oraz sportowej osób starszych;
- kontynuowanie działań z zakresu zapewnienia osobom starszym o najniższych dochodach bezpieczeństwa ekonomicznego poprzez realizację pomocy w postaci zasiłków celowych, specjalnych zasiłków celowych, wsparcie w zakresie zmniejszenia wydatków poniesionych na leki, pomoc żywnościową w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa;
- realizację działań mających na celu zwiększenie skuteczności funkcjonowania pomocy społecznej oraz rozwój zróżnicowanych usług świadczonych lokalnie, w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, w tym unowocześnienie i usprawnienie istniejących rozwiązań na rzecz włączenia społecznego i przeciwdziałania ubóstwa poprzez realizację usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania;
- promocję zdrowia i profilaktyki chorób wieku starszego, w tym rozwój oferty edukacyjnej dla osób starszych w zakresie, prowadzenia zdrowego i aktywnego trybu życia, podniesienia świadomości w zakresie skutków zachowań ryzykownych oraz upowszechnianie wykorzystania nowych rozwiązań technologicznych;
- udzielanie pomocy specjalistycznej w formie pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego, psychologicznego, prawnego;
- podejmowanie działań interwencyjnych w zakresie przemocy;
- promocję zdrowia, profilaktyki chorób, dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji.

Miasto Suwałki

Dom Dziennego Pobytu „Kalinka” przy Domu Pomocy Społecznej Kalina w Suwałkach. Ta środowiskowa forma pomocy półstacjonarnej służy utrzymaniu nieaktywnych zawodowo mieszkańców Suwałk w wieku powyżej 60 lat w ich naturalnym środowisku i przeciwdziałania instytucjonalizacji. Uczestnikom Domu Dziennego Pobytu „Kalinka” zapewnia się w szczególności opiekę, terapie zajęciową, zajęcia ogólnousprawniające oraz dostęp do kultury i rekreacji, a także dwa posiłki dziennie (w tym jeden gorący). Wspólne przedsięwzięcia kulturalne, towarzyskie i terapeutyczne mają istotny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne. Wyzwalają one wiarę we własne siły, poczucie świadomości bycia potrzebnym. Dom Dziennego Pobytu przystosowany jest na 16 osób.

Starostwo Powiatowe w Sokółce

„Powiatka” w siedzibie Klubu „Senior +” - główne zadanie - umożliwienie wymiany i wypożyczania książek seniorom.

„Program Korpusu Wsparcia Seniorów”

Przyznane środki - **2 402 275 zł**. Wysokość środków rzeczywiście wydatkowanych na realizację programu „Korpus Wsparcia Seniorów” w roku 2022 łącznie wyniosła **2 238 017,54 zł w tym:**

- Moduł I – 566 233,98 zł – 17 gmin
- Moduł II – 1 671 783,56 zł – 20 gmin.

Do Programu przystąpiło i realizowało go 31 gmin tj. 11 gmin Moduł I, 14 gmin Moduł II, 6 gmin Moduł I i II.

„Program Opieka 75 +

Przyznane środki - **709 056,00 zł**. Wysokość środków rzeczywiście wykorzystanych (faktyczne wykonanie) wyniosła **528 762,41 zł**. Program „Opieka 75 +” realizowało **13** gmin z województwa podlaskiego, które świadczyły usługi opiekuńcze.

„Program rozwoju rodzinnych domów pomocy” -- Edycja 2022

Do realizacji Programu przystąpiło 6 gmin w ramach Modułu I. Kwota dofinansowania w ramach Modułu I wyniosła:

- do 50 % kosztów miesięcznych realizacji zadania w przypadku dofinansowania pobytu w rodzinnych domach pomocy skierowanych od dnia 01.01.2022 r.
- do 30% kosztów miesięcznych realizacji zadania w przypadku dofinansowania pobytu w rodzinnych domach pomocy osób skierowanych przed dniem 01.01.2022 r. Środki zapotrzebowane - 227 351 zł; środki wydatkowane - 156 842,55zł, w tym
- na realizację zadania z przeznaczeniem na partycypowanie przez gminę w kosztach pobytu osób skierowanych do rodzinnych domów przed 01.01.2022 r. – 145 671,06 zł
- gminy na realizację zadania z przeznaczeniem na partycypowanie przez gminę w kosztach pobytu osób skierowanych do rodzinnych domów od 01.01.2022 r. – 11 171,49 zł.

Program „Opieka wytchnieniowa”

Przyznane dofinansowanie to łącznie **7 360.446,04 zł**. Wsparciem zostało objętych 440 osób, w br. pomoc otrzyma 247 osób.

Program „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”

Przyznane dofinansowanie to łącznie **31 396 102,95 zł**. Wsparcie otrzymało 1 061 osób, w br. zaplanowane jest wsparcie dla 793 osób.

Program „Centra opiekuńczo-mieszkalne”

W województwie podlaskim zadania w ramach Programu realizuje 9 samorządów.

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	118	
	Liczba powiatów	14 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	20 187 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	1156591	1148720	1143355

w wieku 60 lat i więcej	294971	296002	299630
60-64 lata	83088	81696	79513
65-69	69306	70974	73543
70-74	51695	54418	56750
75-79	33272	33303	34609
80-84	28829	27611	27138
85 lat i więcej	28781	28000	28077
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 73,1 Noworodek płci żeńskiej - 81,9 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,5 Kobieta w wieku 60 - 24,2	Noworodek płci męskiej - 71,5 Noworodek płci żeńskiej - 80,5 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,4 Kobieta w wieku 60 - 22,9	Noworodek płci męskiej - 73,7 Noworodek płci żeńskiej - 82,6 Mężczyzna w wieku 60 lat - 19,1 Kobieta w wieku 60 lat - 24,7
Współczynnik feminizacji	105	105	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	27,6	28,3	29,4
Współczynnik zgonów	12,6	14,5	11,8
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	508	
	w tym w wieku 60-89 lat	43	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	495	
	w tym w wieku 60-89 lat	43	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	362	
	w tym w wieku 60-89 lat	229	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	58,4	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,8	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	56,9	
	w tym w wieku 60-89 lat	15,8	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	155	
	w tym		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	155	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	140	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	10	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	31,2	
	w tym w wieku 60-64 lata	2,3	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	160,3	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	13,9	
	Renty rodzinne	24,5	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
Emerytury	56,8		

	Renty z tytułu niezdolności do pracy	11,0
	Renty rodzinne	3,0

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie podlaskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2354,61 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 40,1% i 29,4%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1285,05 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 30,2% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 15,9%, a na zdrowie – 5,4%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 44,0% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 49,6%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 6,4%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,50. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 94,5 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.11. Województwo pomorskie

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2021-2027

Nowy Program Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027 jest następcą Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.

W ramach FEP 2021-2027 osoby objęte interwencją (m.in. seniorzy) otrzymają wsparcie, m.in. w ramach usług rynku pracy, z wykorzystaniem aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu. Interwencja będzie prowadzona w oparciu o przeprowadzoną indywidualną diagnozę. Uczestnicy projektów będą mogli skorzystać, m.in. z profesjonalnego wsparcia psychologiczno-doradczego, poradnictwa zawodowego, usług pośrednictwa pracy, dotacji na samozatrudnienie, wsparcia w zakresie podnoszenia i potwierdzenia kompetencji oraz nabywania kwalifikacji zawodowych i zdobywania doświadczenia zawodowego (m.in. staży, szkoleń, praktyk zawodowych), subsydiowanych 85 miejsc pracy, wyposażenia i doposażenia stanowisk pracy, podnoszenia mobilności przestrzennej (regionalnej i ponadregionalnej).

W obszarze aktywnego i zdrowego starzenia się wspierane będą działania przyczyniające się do wydłużenia aktywności zawodowej mieszkańców województwa oraz wzrostu świadomości roli profilaktyki i zdrowego trybu życia w zapobieganiu chorobom, które stanowią istotną barierę w utrzymaniu i wydłużeniu aktywności zawodowej (w tym z zaangażowaniem pracodawców oraz wykorzystaniem potencjału medycyny pracy), a także rozwijania kompetencji mieszkańców do samodzielnego i efektywnego zarządzania własnym zdrowiem, w tym w szczególności: a) realizacja kompleksowych, wieloletnich i wielosektorowych regionalnych programów polityki zdrowotnej, dotyczących w szczególności: - profilaktyki i wczesnego wykrywania chorób cywilizacyjnych, m.in. chorób sercowonaczyniowych, nabytych chorób metabolicznych, chorób układu ruchu, chorób nowotworowych, zaburzeń zdrowia psychicznego oraz innych znamienych epidemiologicznie dla regionu, - rehabilitacji leczniczej ułatwiającej powroty do pracy; b) eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. Działania obejmować będą profilaktykę i diagnostykę ukierunkowaną w szczególności na wykrywanie chorób cywilizacyjnych, zapobieganie występowaniu oraz powikłaniom chorób mogących wpływać na ograniczenie aktywności zawodowej, ułatwienie powrotu do pracy i zapobieganie niepełnosprawności oraz wydłużenie okresu aktywności zawodowej.

W obszarze usług społecznych i zdrowotnych wspierane będą wyłącznie działania przyczyniające się do deinstytucjonalizacji usług w województwie, świadczenia ich w środowisku lokalnym oraz zapobiegania

umieszczeniu osób w instytucjach pobytu długoterminowego. W szczególności, wspierana będzie deinstytucjonalizacja usług na rzecz seniorów.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Program Korpus Wsparcia Seniorów:

Celem programu jest zapewnienie usługi wsparcia na rzecz seniorów w wieku 65 lat i więcej przez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy, wpisujących się we wskazane w programie obszary oraz poprawa poczucia bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych przez dostęp do tzw. „opieki na odległość”. W 2022 r. do programu przystąpiło 39 gmin.

Pomorska Rada ds. Polityki Senioralnej:

Celem Pomorskiej Rady ds. Polityki Senioralnej jest wspieranie rozwoju, współpraca i aktywizacja środowisk działających na rzecz osób starszych w celu zwiększenia efektywności ich działań, tworzenie płaszczyzny wymiany doświadczeń i dobrych praktyk w obszarze oraz promowanie starzenia się w dobrym zdrowiu. Zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2022 r. w województwie funkcjonowało 47 rad seniorów. – stan na koniec 2022 r.

Lp.	Gmina	Typ gminy/powiat
1.	Bobowo	wiejska
2.	Brusy	miejsko-wiejska
3.	Bytów	miejsko-wiejska
4.	Choczewo	wiejska
5.	Czersk	miejsko-wiejska
6.	Człuchów	miejska
7.	Damnica	wiejska
8.	Debrzno	miejsko-wiejska
9.	Dębica Kaszubska	wiejska
10.	Dzierżgoń	miejsko-wiejska
11.	Główczyce	wiejska
12.	Gniew	miejsko-wiejska
13.	Karsin	wiejska
14.	Kępice	miejsko-wiejska
15.	Kobylnica	wiejska
16.	Kołczygłowy	wiejska
17.	Kościerzyna	miejska
18.	Kościerzyna	wiejska
19.	Krynica Morska	miejska
20.	Kwidzyn	miejska
21.	Lębork	miejska
22.	Łeba	miejska
23.	M. Gdańsk	miejska
24.	M. Gdynia	miejska
25.	M. Słupsk	miejska
26.	M. Sopot	miejska
27.	Malbork	miejska
28.	Nowy Dwór Gdański	miejsko-wiejska
29.	Pelplin	miejsko-wiejska
30.	Potęgowo	wiejska
31.	Pruszcz Gdański	miejska
32.	Pszczółki	wiejska
33.	Puck	miejska
34.	Reda	miejska
35.	Rumia	miejska

36.	Słupsk	wiejska
37.	Starogard Gdański	miejska
38.	Sztutowo	wiejska
39.	Trąbki Wielkie	wiejska
40.	Trzebielino	wiejska
41.	Tuchomie	wiejska
42.	Ustka	miejska
43.	Ustka	wiejska
44.	Wejherowo	miejska
45.	Powiat chojnicki	
46.	Powiat kartuski	
47.	Powiat słupski	

Program Opieka 75+:

„Opieka 75+” to program, którego strategicznym celem jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej. Środki finansowe z Programu „Opieka 75+” przeznaczone są na dofinansowanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych w wysokości 60% kosztów ich realizacji. Wykaz gmin, które przystąpiły do realizacji Programu Opieka 75+ w 2022 r.

Uniwersytety Trzeciego Wieku:

Dużą rolę w kształtowaniu i rozwijaniu działań edukacyjnych, kulturalnych i społecznych w życiu seniorów mają Uniwersytety Trzeciego Wieku. W województwie pomorskim powołano 24 UTW:

1. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Czersku;
2. Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku;
3. Gdański Uniwersytet Trzeciego Wieku;
4. Uniwersytet III Wieku Gdańsk, Akademia III Wieku Gdańsk, Wyższa Szkoła Społeczno – Ekonomiczna;
5. Uniwersytet Trzeciego Wieku Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku;
6. Gdyński Uniwersytet Trzeciego Wieku;
7. Akademia Każdego Wieku w Gdyni;
8. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kościerzynie;
9. Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Krokowej;
10. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łebie;
11. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Malborku;
12. Stowarzyszenie Pelpliński Uniwersytet Trzeciego Wieku;
13. Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. H. Derdowskiego;
14. Stowarzyszenie Rumski Uniwersytet Trzeciego Wieku;
15. Słupski Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Słupskim Ośrodku Kultury;
16. Sopocki Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Centrum Kształcenia Ustawicznego;
17. Uniwersytet Trzeciego Wieku „S-CENTRUM” w Starogardzie Gdańskim;
18. Ustecki Uniwersytet Trzeciego Wieku „ŻYJ KOLOROWO”;
19. Stowarzyszenie Akademia Trzeciego Wieku w Wejherowie;
20. Uniwersytet Trzeciego Wieku Filia Pruszcz Gdański;
21. Gdańska Akademia Seniora;
22. Akademia Umiejętności Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kartuzach;
23. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Tczewie;
24. Psychologiczny Uniwersytet Trzeciego Wieku.

W Gminie Dzierżgoń odbywają się spotkania międzypokoleniowe z młodzieżą z Liceum Ogólnokształcącego w Dzierżgoniu i Szkoły Podstawowej w Dzierżgoniu. Odbywa się wspólne czytanie literatury, śpiewanie przy gitarze oraz rozmowy na różne tematy.

W Gminie Miejskiej Tczew w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek, powstał program pt: „Mój czas dla seniora”. Seniorzy wspólnie spędzają czas z innymi mieszkańcami gminy, dzięki temu integrują się - w szczególności - z dziećmi i młodzieżą.

W wielu gminach i powiatach seniorzy mają możliwość ze skorzystania z form wsparcia z zakresu prawa, edukacji i sportu:

1. Porady prawne dla seniorów;
2. Możliwość uczestniczenia w zajęciach na Uniwersytecie III Wieku;
3. Nauka języków obcych (np. język angielski, język niemiecki);
4. Zajęcia nordic walking, zajęcia wspierające aktywność sportową;
5. Warsztaty komputerowe i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu;
6. Wycieczki.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Miasto Tczew:

„Mój czas dla seniora” - Zrekrutowani do projektu wolontariusze poprzez czynne włączenie w działania na rzecz osób w wieku emerytalnym przeciwdziałali samotności i izolacji społecznej seniorów, wzmacniali

także kompetencje oraz aktywność społeczną seniora. Wolontariusz towarzyszył osobie starszej w codziennych czynnościach takich jak: zakupy, wizyta u lekarza, wyjście do kościoła, spędzali wspólnie czas na spacerze, wolontariusz pomagał załatwić niezbędne sprawy urzędowe. Podopieczni otrzymywali materiały do zajęć edukacyjnych takie jak: łamigłówki, gry, krzyżówki, zadania do samodzielnego przeczytania i wykonania.

„Ścieżki zdrowia 50+” – cotygodniowe zajęcia rehabilitacji dla osób 50+. Projekt wdrażał skuteczne i sprawdzone metody pobudzania do aktywności fizycznej osób starszych, usprawniające układ oddechowo-krażeniowy oraz układ ruchu poprzez ćwiczenia oddechowe i uruchamiające stawy i grupy mięśniowe.

Gmina Dzierżgoń:

Seniorzy z gminy Dzierżgoń w ramach wolontariatu wspomagali pracowników MOPS w prowadzeniu punktu nieodpłatnej pomocy uchodźcom z Ukrainy, wydawali żywność, ubrania, środki czystości i inne rzeczy przekazane przez darczyńców. Poczucie bycia potrzebnym i pobudzenie aktywności tej grupy pomogło podnieść poczucie własnej wartości wśród seniorów.

Gmina Sztum:

Od października 2010 roku Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej z inicjatywy Burmistrza Miasta i Gminy Sztum realizuje projekt pn. „Kawa dla seniora”. Projekt zachęca osoby powyżej 60 roku życia do wyjścia z domu, spotkań ze znajomymi oraz integracji ze społecznością lokalną. Seniorzy na podstawie dowodu osobistego otrzymują w siedzibie Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sztumie zaproszenie/bon na kawę/herbatę za symboliczną złotówkę, z których mogą skorzystać w lokalach biorących udział w projekcie. Do dnia 31.12.2022 roku z zaproszenia skorzystało 216 osób.

Asystent osoby starszej. Od miesiąca stycznia 2022 r. do grudnia 2022 r. świadczone wsparcie w formie asystenta osoby starszej dla 6 osób. Celem działania było m.in. wspieranie osób starszych w aktywnym pełnieniu ról społecznych, uczestnictwie w wydarzeniach kulturalnych oraz zapobieganie izolacji poprzez tworzenie i wzmacnianie relacji sąsiedzkich oraz wspólne organizowanie czasu wolnego, aby utrzymać aktywność seniorów w życiu społecznym. Wsparcie zrealizowane zostało w łącznym wymiarze 720 h w ramach projektu pn. „Siła Współpracy – rozwój usług społecznych w Mieście i Gminie Sztum” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WP na lata 2014-2020.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Gmina Kobylnica:

Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Kobylnicy:

- Filia w Kwakowie – likwidacja barier architektonicznych w budynku.
- Filia w Sycewie – Pracownia Wielojęzyczności, umożliwiająca bezpłatną naukę języków obcych. Stanowisko komputerowe wyposażone w oprogramowanie SuperNowa Powiększająca i Mówiąca, umożliwiające m.in. powiększanie tekstu i specjalne kontrastowanie ułatwiające odczyt z ekranu.
- Mobilna biblioteka dojeżdżająca do wszystkich sołectw.

Gmina Człuchów:

Mobilny Urzędnik – usługa pozwalająca załatwić sprawy administracyjne w domu seniorom nie mogącym dostać się do urzędu.

Tabela 65 Karta województwa pomorskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	123	
	Liczba powiatów	16 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	18 336 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	2358256	2358726	2358307

w wieku 60 lat i więcej	559085	563039	567746
60-64 lata	153241	147779	141481
65-69	146591	147018	147674
70-74	113108	119185	122853
75-79	55009	59093	66222
80-84	47273	45769	44819
85 lat i więcej	43863	44195	44697
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 73,3 Noworodek płci żeńskiej - 81,2 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,4 Kobieta w wieku 60 - 23,6	Noworodek płci męskiej - 72,7 Noworodek płci żeńskiej - 80,1 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,7 Kobieta w wieku 60 - 22,7	Noworodek płci męskiej - 73,8 Noworodek płci żeńskiej - 80,9 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,8 Kobieta w wieku 60 lat - 23,5
Współczynnik feminizacji	106	106	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	26,1	26,8	27,7
Współczynnik zgonów	10,9	11,9	10,8
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1072	
	w tym w wieku 60-89 lat	86	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	1052	
	w tym w wieku 60-89 lat	85	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	726	
	w tym w wieku 60-89 lat	437	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	59,6	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,5	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	58,5	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,3	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	315	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	315	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	291	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	15	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	42,4	
	w tym w wieku 60-64 lata	2,5	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	347,2	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	31,8	
	Renty rodzinne	70,6	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
Emerytury	24,1		

	Renty z tytułu niezdolności do pracy	6,9
	Renty rodzinne	1,5

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie pomorskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2020,35 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 55,9% i 30,4%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1558,42 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 26,5% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 18,9%, a na zdrowie – 5,6%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 48,6% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 45,1%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 6,3%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,44. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 76,4 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.12. Województwo śląskie

„Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030”, przyjęta Uchwałą nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16 listopada 2020 roku. W powyższym dokumencie zawarto cel strategiczny poświęcony problematyce osób starszych: *Rozwój warunków sprzyjających aktywnemu i pełnemu uczestnictwu osób starszych w życiu społecznym. Dostosowanie systemu wsparcia do potrzeb starzejącego się społeczeństwa* wraz z następującymi kierunkami działań i działaniami:

- *Kreowanie polityki senioralnej celem zaspokojenia potrzeb osób starszych i umożliwienie im wykorzystania ich zasobów do rozwoju społeczności lokalnych:* Rozwój narzędzi lokalnej polityki senioralnej (np. programy, strategie), mającej na celu wszechstronne wsparcie ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb zawodowych, społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych osób starszych; Włączenie seniorów w opiniowanie i konsultowanie rozwiązań w zakresie regionalnej polityki senioralnej; Wspieranie funkcjonowania podmiotów reprezentujących środowiska senioralne; Prowadzenie badań / analiz dotyczących sytuacji osób starszych w województwie śląskim.
- *Rozwijanie opieki środowiskowej w społecznościach lokalnych ukierunkowanej na wsparcie niesamodzielnych seniorów, tworzenie sieci wsparcia opartych na zasobach indywidualnych (rodzina, otoczenie) i zasobach instytucjonalnych:* Podnoszenie jakości i dostępności usług, w tym opiekuńczo-pielęgnacyjnych, dostosowanych do potrzeb seniorów, świadczonych w miejscu zamieszkania; Opracowywanie i wdrażanie modelowych rozwiązań z zakresu koordynacji systemów wsparcia osób niesamodzielnych (w tym z niepełnosprawnościami); Opracowywanie i wspieranie programów wspomaganie opiekunów rodzinnych i opiekunów nieformalnych.
- *Niwelowanie barier w dostępie seniorów do rynku dóbr i usług:* Oferowanie dodatkowego wsparcia dla seniorów w ramach projektu „Śląskie dla Seniora – Śląska Karta Seniora”; Upowszechnienie wiedzy na temat założeń i korzyści wynikających z rozwoju srebrnej gospodarki; Edukowanie na temat bezpiecznego korzystania z rynku dóbr i usług przez osoby starsze; Tworzenie warunków sprzyjających aktywności zawodowej seniorów.
- *Promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych. Propagowanie idei i działań służących korzystaniu z potencjału seniorów oraz więzi międzypokoleniowych:* Promowanie różnych form aktywności seniorów w społeczeństwie; Wymiana dobrych praktyk w zakresie budowania i wzmacniania relacji międzypokoleniowych; Realizacja programów grantowych wspierających inicjatywy środowisk senioralnych; Integracja i współdziałanie organizacji seniorskich.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Dokument został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r. Wśród zapisów wyżej wymienionego dokumentu realizację polityki społecznej na rzecz osób starszych uwzględniono w szczególności w celu strategicznym B „Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca”, a w ramach niego w celach operacyjnych: B.1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych (kierunki

działań: Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym opieki wytchnieniowej nad osobami zależnymi oraz Rozwój sektora srebrnej gospodarki oraz rozwój, integracja i koordynacja usług wspierających funkcjonowanie osób niesamodzielnych) oraz B.2. Aktywny mieszkaniec (kierunek działań: Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, w tym osób starszych i osób z niepełnosprawnościami).

„Program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu w województwie śląskim na lata 2018-2023” został opracowany jako program operacyjny do „Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020. Aktualizacja 2015”. Program został przyjęty w dniu 10 kwietnia 2018 roku uchwałą nr 816/252/V/2018 Zarządu Województwa Śląskiego. W powyższym dokumencie zawarto cel operacyjny poświęcony problematyce osób starszych: *Tworzenie warunków do pełnego uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym, gospodarczym i zawodowym poprzez łagodzenie i przeciwdziałanie barierom ograniczającym ich aktywność. Wzmacnianie dostępu do adekwatnej opieki osób niesamodzielnych* oraz następujące działania: Współpraca ze Śląską Radą ds. Seniorów jako organem konsultacyjnym w sprawach dotyczących osób starszych; Zwiększenie dostępu seniorów do rynku dóbr i usług, dostosowanego do potrzeb starzejącego się społeczeństwa; Promocja wizerunku osób starszych jako pełnoprawnych i wartościowych członków społeczeństwa; Diagnozowanie i monitorowanie wsparcia oferowanego seniorom na poziomie lokalnym; Prowadzenie analiz dotyczących problemów osób starszych i niepełnosprawnych.

Pakiet usług socjalnych dla osób starszych oferowany przez instytucje pomocy integracji społecznej na terenie województwa śląskiego : Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

- praca socjalna, z której skorzystało 22 275 osób powyżej 60 roku życia,
- usługi bytowe: mieszkaniowe, żywieniowe, pomoc rzeczowa, z których skorzystało 6612 osób starszych,
- interwencja kryzysowa o której mowa w art. 47 ustawy o pomocy społecznej – objęto wsparciem 1394 osoby starsze,
- poradnictwo specjalistyczne o którym mowa w art. 46 ustawy o pomocy społecznej – skorzystało 2433 osoby,
- usługi prozdrowotne i rehabilitacyjne to oferta umożliwiająca utrzymanie bądź polepszenie ogólnego stanu psychofizycznego, w tym zajęcia usprawniające, usługi geriatryczne i rehabilitacyjne, z której skorzystało 28 208 osób starszych,
- usługi informacyjne poprzez dostęp do informacji o uprawnieniach, zasobach i usługach z wykorzystaniem różnych technik i metod informacyjnych pomoc uzyskało 4054 osób starszych,

Cele polityki senioralnej również w roku 2022 r. skupione były na zabezpieczeniu zdrowia i życia seniorów w odniesieniu do realnego zagrożenia wywołanego pandemią i skutkami, jakie spowodowała w przestrzeni publicznej. Znaczną rolę odegrało zwiększenie dostępności do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych dostosowanych do potrzeb osób starszych, zwłaszcza samotnych i z niepełnosprawnościami. Jednak nie sposób nie dostrzec inicjatyw podejmowanych przez i na rzecz seniorów, mających na celu integrację międzypokoleniową, promujących ich umiejętności i doświadczenia, poprzez które odgrywają znaczącą rolę w integracji międzypokoleniowej.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Projekt „Śląskie dla Seniora – Śląska Karta Seniora”. Jest to oferta specjalnych usług, ulg oraz szczególnych uprawnień pozwalających na udostępnienie zasobów instytucji kultury, rekreacji i edukacji na terenie Województwa Śląskiego w celu dodatkowego wsparcia osób, które ukończyły 60 roku życia. Usługi realizowane w ramach Śląskiej Karty Seniora są oferowane przez partnerów projektu m. in. podmioty powiązane strukturalnie i kapitałowo z Województwem Śląskim, partnerów z sektora prywatnego i jednostek samorządu terytorialnego. Aktualnie liczba partnerów świadczących specjalną ofertę dla seniorów wynosi 145. Z danych zgromadzonych przez ROPS wynika, że w 2022 roku z projektu skorzystało łącznie 69 666 seniorów. Największym zainteresowaniem seniorów cieszyła się oferta Muzeum Górnicztwa Węglowego w Zabrze, Muzeum Śląskiego w Katowicach, Zamku Cieszyn, Śląskiego Ogrodu Zoologicznego w Chorzowie, Teatru Rozrywki, Instytucji Filmowej SILESIA FILM oraz Filharmonii Śląskiej im. Henryka Mikołaja Góreckiego w Katowicach. Dodatkowo partnerzy projektu podejmowali działania na rzecz seniorów wykraczające poza ofertę świadczoną w ramach projektu „Śląskie dla Seniora – Śląska Karta Seniora”. Grupą uprawnioną do korzystania ze Śląskiej Karty Seniora są osoby, które

ukończyły 60 rok życia. Dokumentem legitymacyjnym umożliwiającym skorzystanie z uprawnień oferowanych w projekcie jest dowód osobisty.

Program małych grantów dla organizacji senioralnych i działających na rzecz seniorów. W 2022 roku przeprowadzono nabór ofert i dofinansowano 33 podmioty na łączną kwotę 300 000,00 zł. W ramach działań mających na celu wsparcie środowisk seniorskich finansowano zadania, których realizacja dotyczyła aktywizacji i integracji seniorów oraz wzmocnienia potencjału środowisk seniorskich z terenu województwa śląskiego. Ponadto w 2022 roku prowadzono weryfikację sprawozdań podmiotów, które otrzymały dofinansowanie w ramach programu małych grantów dla organizacji senioralnych i działających na rzecz seniorów.

Śląska Rada ds. Seniorów II kadencji. Została powołana Zarządzeniem Marszałka Województwa Śląskiego nr 50/19 z dnia 23 kwietnia 2019 r. Rada jest organem opiniodawczym i doradczym składający się z 19 członków, przedstawicieli środowisk senioralnych, działających społecznie przy Marszałku Województwa Śląskiego w celu wzmocnienia i rozwoju regionalnej polityki senioralnej. Jej działania zmierzają do integrowania środowisk osób starszych, tworzenia płaszczyzny wymiany dobrych praktyk, informowania i wspierania środowisk seniorów oraz budowania przestrzeni społecznej przyjaznej najstarszym mieszkańcom. W 2022 roku odbyły się cztery posiedzenia Rady. Dodatkowo w 2022 roku ROPS współpracował z Radą przy opracowaniu sprawozdań i opiniowaniu dokumentów.

Strona internetowa seniorzy.slaskie.pl oraz seniorzy.rops-katowice.pl W 2022 roku wspierano merytorycznie stronę seniorzy.slaskie.pl oraz administrowano stronę seniorzy.rops-katowice.pl Strony zawierają m.in.: najważniejsze aktualności o wydarzeniach w regionie, poradniki dla seniorów, ofertę partnerów Śląskiej Karty Seniora, materiały składające się na pakiet Koperty Życia, informacje o Śląskiej Radzie ds. Seniorów. Ponadto w celu poszerzenia grona odbiorców prowadzono również fanpage projektu *Śląskie dla Seniora* na Facebook'u.

„Koperta Życia”. Jej celem jest ułatwienie ratownikom medycznym, pracownikom pomocy społecznej i innym służbom interwencyjnym dostępu do ważnych informacji medycznych mogących uratować życie osoby w podeszłym wieku. Koperta Życia składa się z ujednoliconej karty informacyjnej, w której podaje się informacje dotyczące jej właściciela m.in. dane osobowe, numer telefonu do bliskiej osoby, przebyte choroby, zażywane leki i uczulenia. Wypełnioną kartę wkłada się najczęściej do lodówki, na której umieszcza się naklejkę z logotypem Koperty Życia. Umieszczenie karty w widocznym i dostępnym miejscu umożliwia służbom interwencyjnym szybsze udzielenie pomocy osobie poszkodowanej (np. w sytuacji, gdy jest ona nieprzytomna), dzięki dostępowi do podstawowych informacji o jej stanie zdrowia. Materiały składające się na Kopertę Życia opracowane zostały przez ekspertów, w tym przedstawicieli służb interwencyjnych mających duże doświadczenie w udzielaniu pomocy poszkodowanym. Na stronie internetowej seniorzy.slaskie.pl udostępniono wzór karty do uzupełnienia oraz naklejki, a ponadto ulotkę informacyjną i prezentację do wykorzystania przez osoby/podmioty zainteresowane przedsięwzięciem. Ponadto pakiety Koperty Życia były dystrybuowane wśród seniorów podczas wydarzeń organizowanych przez Samorząd Województwa Śląskiego.

Konkurs „Śląski Prometeusz 2022”. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej zorganizował III edycję Wojewódzkiego Konkursu dla Pracowników Systemu Pomocy i Integracji Społecznej „Śląski Prometeusz”, którego celem było uhonorowanie wyróżniających się pracowników systemu pomocowego jak również promocja zawodów pomocowych. Konkurs przeprowadzony został w pięciu kategoriach: pracownik socjalny, opiekun/ pielęgniarka, terapeuta/ specjalista reintegracji, pracownik obsługi oraz asystent rodziny. Do udziału w konkursie zgłoszono 38 pracowników systemu pomocy społecznej. Uroczysta gala wręczenia nagród odbyła się 14 listopada 2022 roku w Planetarium i Obserwatorium Astronomicznym im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie.

Konkurs „Ambasador Srebrnego Pokolenia Województwa Śląskiego 2022” został zorganizowany w celu wyróżnienia czterech osób starszych mogących stanowić godny do naśladowania wzór dla innych seniorów, wyróżniających się wybitną działalnością i postawą w życiu społecznym. Seniorzy zostali wyróżnieni w czterech kategoriach: seniorki, która pomaga innym, seniorki walczącej o klimat i czyste powietrze, seniorki, która skupia się na relacjach międzypokoleniowych, przekazującej wiedzę młodym oraz seniorki aktywnej zawodowo. Uroczyste wręczenie nagród odbyło się w dniu 22 grudnia 2022 roku w Sali Kolumnowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego w Katowicach.

SILVER SILESIA 2022. W dniach 13-15 czerwca 2022 roku w hali widowiskowo-sportowej pod Dębowcem w Bielsku-Białej zorganizowano II Wojewódzką Konferencję Senioralną i Targi Senioralne SILVER SILESIA 2022. Wydarzenie to jest inicjatywą Samorządu Województwa Śląskiego, której celem jest promocja różnych form przedsiębiorczości w srebrnej gospodarce, które kierują się zasadami etyki i uczciwości wobec Seniorów jako istotnej grupy Konsumentów. W Targach wzięło udział ok. 4 000 osób, które odwiedziły stanowiska wystawiennicze, gdzie prezentowane były produkty i usługi skierowane do Seniorów. Konferencja była okazją do spotkania środowisk naukowych, polityków oraz profesjonalistów realizujących w praktyce politykę senioralną w środowiskach lokalnych. Ponadto przez 3 dni Targów odbywały się występy i pokazy twórczości artystycznej Seniorów i twórczości skierowanej do Seniorów. W trakcie trwania Targów dostępne było także tzw. „miasteczko zdrowia”, gdzie korzystano z konsultacji lekarskich, badań profilaktycznych i porad prozdrowotnych oferowanych przez jednostki i szpitale, dla których organem założycielskim jest Województwo Śląskie. Wydarzenie objęte było honorowymi patronatami: Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, członka Zarządu Województwa Śląskiego oraz Przewodniczącego Sejmiku Województwa Śląskiego. Współorganizatorem przedsięwzięcia było Miasto Bielsko-Biała.

SILVER RUN 2022. Dnia 25 czerwca 2022 roku na obiekcie ośrodka sportowo-rekreacyjnego w Ożarówicach odbyło się wydarzenie o charakterze sportowo – rekreacyjnym dla Seniorów pod nazwą SILVER RUN 2022. W trakcie imprezy odbyły się marsze dla Seniorów na 2 trasach: 5 km oraz 2 km. Ponadto uczestnicy mieli okazję skorzystania ze Strefy zdrowego i aktywnego Seniora, Strefy kulinarnej oraz kulturalnej. Wydarzenie było również okazją do spotkania i integracji środowisk seniorskich z różnych części województwa śląskiego.

Różnorodne działania informacyjno-promocyjne w zakresie wspierania seniorów m. in. ROPS uczestniczył we współorganizacji XIV Ogólnopolskiej Olimpiady Sportowej Uniwersytetów Trzeciego wieku i Organizacji Senioralnych „Trzeci Wiek na Start” na Stadionie Śląskim w Chorzowie, która odbyła się w dniach 16-17 września 2022 roku. Olimpiada ta jest jednym z największych wydarzeń sportowych adresowanych do seniorów w naszym kraju. Wspólnie z innymi przedstawicielami samorządu województwa śląskiego promowano akcje i programy wojewódzkie, takie jak: „Śląskie. Zmieniamy powietrze na dobre”, „Śląskie. Dla Seniora” czy „Marszałkowski Budżet Obywatelski.

Dąbrowa Zielona

Dąbrowiaci Kreatywni i Aktywni to projekt, skierowany do wszystkich osób, które ukończyły 60 rok życia i chcą aktywnie, twórczo i ciekawie spędzić czas. W ramach projektu realizowano m. in. Warsztaty nordic walking, aquaerobic, informatyczne, rękodzieła, szachowe, warsztaty z wolontariatu senioralnego oraz wycieczki i wyjazdy do opery i kina. Liderem projektu jest Stowarzyszenie Dąbrowski Klub seniora.

Łazy

W ramach akcji Książka na telefon usługa Biblioteki w Łazach skierowana jest także do osób w zaawansowanym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych lub ograniczonych ruchowo, zamieszkałych na terenie gminy Łazy, które mają problem z dotarciem do Biblioteki, w 2022 roku z tej formy skorzystało 35 osób

Ruda Śląska

- działalność Rudzkiego Uniwersytetu Trzeciego Wiek ma na celu zwiększenie i zachowanie intelektualnej, psychicznej i fizycznej sprawności członków, prowadzenie edukacji w różnych dziedzinach nauki – w formie wykładów, seminariów, propagowanie komunikacji społecznej, rozwoju indywidualnych zainteresowań, inspirowanie wszelkich działań na rzecz osób starszych
- obchody Dnia Kombatanta. Spotkania integracyjne środowiska kombatantów i Rodzin Katyńskich – wzmocnienie poczucia przynależności rudzkich kombatantów i budowanie więzi między pokoleniami.

Zabrze

działania międzypokoleniowe: współpraca z przedszkolami, szkołami, szpitalem oraz z Programem Aktywności Lokalnej – nauka szycia na maszynach dzieci ze szkół podstawowych, szycie poduszek dla dzieci i wspólnie z dziećmi w Uniwersyteckim Centrum Klinicznym w Katowicach, występy dzieci dla seniorów, wzajemne prezenty, wspólny udział w festynie i jarmarku Świątecznym, międzypokoleniowa

wymiana doświadczeń, obchody 100 lecia Zabrza udział w imprezie zorganizowanej przez Przedszkole nr 48, udział w ogólnomiejskiej imprezie Skarbnikowe Gody warsztaty dla dzieci, uczestnictwo w obchodach Dnia Górnika w Szkole Podstawowej nr 21, spotkanie dzieci ze Szkoły Podstawowej nr 21 z seniorami z okazji Święta Marcina, wolontariat w ramach Korpusu Wsparcia Seniorów na rok 2022 świadczony przez młodzież z Zespołu Szkół Katolickich.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Bobrowniki powiat będziński

- zajęcia sportowe, treningi gry w speed-ball, odbywające się raz w tygodniu w Hali Widowiskowo Sportowej w Rogoźniku, organizowane przez Klub Sportowy Seniora Royal udział wzięło około 30 osób,
- zajęcia Nordic Walking organizowane raz w tygodniu przez Stowarzyszenie Bobry Walking uczestniczyło około 25-35 osób,
- zajęcia manualne, np. z rękodzieła, organizowane przez Stowarzyszenie SIEMA Dom Kultury w Siemoni dla 30 osób,
- gimnastyka dla Seniorów organizowana przez Stowarzyszenie Rogo Senior, raz w tygodniu w Domu Kultury w Rogoźniku dla 15 osób.

Wojkowice powiat będziński

- w ramach działalności Klubu Senior + w Wojkowicach odbywały się spotkania dotyczące różnych dziedzin kultury i sztuki, między innymi Prelekcje o różnorodnej tematyce, rozmowy z twórcami, podróżnikami, psychologami oraz okolicznościowe wydarzenia kulturalne i koncerty. 4 grudnia 2022 roku pod siedzibą Klubu Senior _ w Wojkowicach jak na zagłębiowskie, przemysłowe tradycje przystało odbył się capstrzyk z orkiestrą górniczą, siedziba Klubu mieści się w zabytkowej poprzemysłowej kamienicy w dzielnicy gdzie funkcjonowały kopalnia i cementownia. Seniorzy (niejednokrotnie byli pracownicy kopalni i cementowni) dla upamiętnienia tradycji przemysłowych co roku 4 grudnia pod siedzibę Klubu zapraszają Górniczą Orkiestrę Dętą dla upamiętnienia ważnych dla nich tradycji. Uczestnikom Klubu organizowano warsztaty umiejętności spędzania wolnego czasu poprzez prezentowanie ciekawych filmów, muzyki gier logicznych, śpiewu z wykorzystaniem zestawu karaoke oraz innych zajęć, które stymulowały mózg do treningu i pomogły ćwiczyć pamięć zgodnie z preferencjami seniorów. Istotą działalności w Klubie Senior + kawiarenki obywatelskiej - porozmawajamy! było organizowanie spotkań z ekspertami z różnych dziedzin, warsztaty, wystawy czy pokazy filmowe. Wszystkie miały jeden mianownik: promowały kształtowanie różnych form społeczeństwa obywatelskiego i podnoszenie jakości życia w mieście.

Orzesze, powiat mikołowski

- działania organizowane przez Stowarzyszenie "Stuska". Seniorada (pogadanki, propagowanie aktywności fizycznej) w których uczestniczyło 50 osób. Miały na celu m.in. poszerzenie wiedzy o Śląsku, zorganizowano wyjazd do Cieszyna - dla 40 osób. W ramach kultywowania tradycji świątecznych zorganizowano: wigilię dla 80 osób, spacer po mieście śladami historii.

Pyskowice, powiat gliwicki

- Rada Seniorów Miasta Pyskowice (RSMP) w ramach swojej działalności informacyjnej, wspierania osób starszych oraz monitorowania ich potrzeb, założyła skrzynki obywatelskie. Inicjatywa służy poznaniu opinii tej grupy mieszkańców na temat komfortu życia seniorów w Pyskowicach oraz zebraniu postulatów, wniosków, potrzeb i pomysłów w celu jego poprawy. Skrzynki znajdują się w: Bibliotece Miejskiej, Urzędzie Miejskim, Świetlicy Osiedlowej, Dziennym Domu Seniora przy ul. Cichej, Klubie Seniora przy kościele pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy przy ul. Kolejowej, siedzibie Caritas przy kościele św. Pawła Apostoła.

Bestwina, powiat bielski

Gminny Program Wspierania Aktywności i Zapobiegania Wykluczeniu Społecznemu Seniorów – edycja II 2022r. realizowany w siedzibie Ośrodka Mieszkalno-Rehabilitacyjnego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z upośledzeniem umysłowym RAZEM w Bestwinie ul. Sikorskiego 48a. Liczba osób 20-25, zajęcia warsztatowe: kulinarne, stolarskie, ruchowe, rehabilitacyjne, turystyczno-rekreacyjne.

Dąbrowa Górnicza

- Stowarzyszenie Razem w Przyszłość, które prowadzi Klub Seniora i Juniora MANHATAN. Realizowało zajęcia: rękodzieła dla dorosłych, zajęcia sportowe, indywidualne porady z zakresu obsługi komputera i smartfona, gra w brydża. Uczestnikami klubu jest około 50 osób w wieku 60+. Zajęcia realizowane są w siedzibie Stowarzyszenia przy ul. Piłsudskiego 34E/661a.
- Fundacja WSPIERAMY prowadząca Klub Młodzi Mimo Wieku zrzesza około 25 osób. Wśród realizowanych działań: zajęcia sportowe, wycieczki, zajęcia rozwijające aktywność umysłową osób w wieku 60+. Zajęcia były realizowane w Centrum Aktywności Obywatelskiej przy ul. Sienkiewicza 6A.
- klub „Aktywuj się” prowadzony przez Stowarzyszenie CIVITAS, w ramach swoich działań zrzesza około 40 osób. Stowarzyszenie w ramach klubu organizowało zajęcia sportowe, taneczne, warsztaty kulinarne, wycieczki krajoznawcze, lekcje języka angielskiego. Zajęcia realizowano w hali sportowej Centru, w hali sportowej przy ul. Swobodnej, w Centrum Aktywności Obywatelskiej oraz w okresie letnim w Parku Hallera. Stowarzyszenie realizuje również zajęcia z języka angielskiego w English Club w Dąbrowie Górniczej.

Pawłowice, powiat mikołowski

- dla seniorów w Gminnym Ośrodku Kultury w Pawłowicach prowadzone były zajęcia z języka angielskiego i niemieckiego, warsztaty komputerowe, plastyczne oraz ze szkła artystycznego (około 60 osób). – Działał również klub seniora pod nazwą „Aktywni, Bezpieczni i Zdrowi” (około 25 osób). – Prowadzone były także zespoły ludowe: „Talizman”, „Jarząbkowianki”, „Niezapominajki”, „Pielgrzymowianki”, chóry „Retro” i „Viola” oraz zespół wokalny „Margo” (około 160 osób). Odbywały się także koncerty (około 1500 osób) i imprezy kierowane dla tej grupy wiekowej, np. dyskoteki dla dojrzałych (około 200 osób).

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Pyskowice, powiat gliwicki

- pozyskano dofinansowanie na zakup laptopów dla Dziennego Domu Senior+ w Pyskowicach. Dzięki utworzeniu stanowisk służących podniesieniu poziomu kompetencji cyfrowych, Dzienny Domu "Senior+" w Pyskowicach, oprócz dotychczasowej oferty zajęć będzie mógł podnosić kompetencje cyfrowe seniorów oraz je upowszechniać, a także podnosić świadomość oraz pokazywać możliwości, jakie daje cyfryzacja wśród starszych osób.

Rybnik

- wzmocnienie aktywności społecznej osób starszych i utrzymywanie ich w dobrej kondycji psychicznej, włączanie do życia społecznego za pomocą Rybnickiego Telefonu Seniora, obsługiwanego przez 37 seniorów wolontariuszy (przeprowadzono łącznie 324 rozmowy)
- działalność Wspólnego Stołu, gdzie seniorzy wolontariusze zaangażowali się w udzielenia wsparcia osobom biednym i bezdomnym, przygotowując żywność otrzymaną z banku żywności do rozdawania, pomagając w obsłudze lodówki społecznej oraz przygotowaniu posiłków.

Wilamowice, powiat bielski

- usługa Mobilnego Urzędu" - dojazd do osób starszych, niepełnosprawnych celem załatwienia spraw urzędowych w miejscu ich zamieszkania

Woźniki, powiat lubliniecki

- usługa Mobilnego Urzędu" - dojazd do osób starszych, niepełnosprawnych celem załatwienia spraw urzędowych w miejscu ich zamieszkania.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Boronów, powiat lubliniecki

- rozwój infrastruktury i usług promujących aktywność prozdrowotną poprzez współdziałanie i współpracę dzieci i młodzieży z osobami starszymi, organizację Dnia Babci i Dziadka w placówkach oświatowych; wspieranie dostępu i uczestnictwa seniorów w kulturze - spektakle, zajęcia, warsztaty w GOK Boronów; wspieranie aktywności kulturalnej i artystycznej seniorów przez działalność Zespołu Boronowianie.

Czeladź, powiat będziński

- przeprowadzanie bezpłatnych badań densytometrycznych pod kątem osteoporozy dla mieszkańców Czeladzi. 28 czerwca 2022 r. zorganizowano dla mieszkańców Czeladzi badanie pod kątem osteoporozy przeprowadzone przez firmę PRO&DIAGNOSTIC Pracownia Diagnostyki Densytometrycznej. Z badań skorzystało 80 mieszkańców Czeladzi.
- przeprowadzanie bezpłatnych badań mammograficznych przez firmy zewnętrzne Geneva Trust Polska Sp. z o.o.; LUX MED Sp. z o.o.; Mammo Med Sp. z o.o. MEDICA. Łącznie w 2022 roku odbyło się 17 badań, w których przebadano 649 kobiet
- w ramach Festynu Zdrowia 7 września 2022 r. na Rynku w Czeladzi odbył się Festyn Zdrowia pod hasłem Żyj zdrowo 760 lat!, w ramach którego mieszkańcy skorzystali z bezpłatnych badań: spirometrycznych pod kątem wydolności płuc, densytometrycznych pod kątem osteoporozy, cytologicznych, dopplera kończyn dolnych z oceną przepływów żylnych lub tętnicznych, dermatologicznych skóry pod kątem wczesnego wykrywania czerniaka, słuchu, wzroku, konsultacji trychologicznych, dietetycznych, pomiaru poziomu cukru i cholesterolu. Łącznie wykonano 394 badania i 120 konsultacji. Tego dnia nie zabrakło porad zielarza, z których skorzystało 20 osób.

Tabela 66 Karta województwa śląskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	167	
	Liczba powiatów	17 powiatów i 19 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	12 334 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	4412097	4375947	4346702
w wieku 60 lat i więcej	1193575	1193527	1200107
60–64 lata	327893	315339	302301
65–69	302961	302639	304167
70–74	226473	239155	248180
75–79	137921	137319	145790
80–84	111683	111345	109802
85 lat i więcej	86644	87730	89867
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,3 Noworodek płci żeńskiej – 80,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,7 Kobieta w wieku 60 – 22,7	Noworodek płci męskiej – 71,3 Noworodek płci żeńskiej – 78,9 Mężczyzna w wieku 60 lat – 16,9 Kobieta w wieku 60 – 21,9	Noworodek płci męskiej – 72,8 Noworodek płci żeńskiej – 80,2 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,3 Kobieta w wieku 60 lat – 23,0
Współczynnik feminizacji	108	108	108
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	29,9	30,8	31,9
Współczynnik zgonów	13,6	15,1	13,0
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R. ¹⁾			
Podział	Liczba		
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1950	
	w tym w wieku 60-89 lat	134	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	1908	
	w tym w wieku 60-89 lat	132	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	1571	
	w tym w wieku 60-89 lat	1014	
	Ogółem	55,4	

Współczynnik aktywności zawodowej %	w tym w wieku 60-89 lat	11,7
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	54,2
	w tym w wieku 60-89 lat	11,5
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	726
	w tym:	
	osoby nieposzukujące pracy - razem	726
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	646
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	38
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	64,9
	w tym w wieku 60-64 lata	4,4
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	838,1
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	86,9
	Renty rodzinne	214,1
	KRUS	
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	22,5
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	4,6
	Renty rodzinne	1,0

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie śląskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2377,76 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 55,0% i 33,2%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1526,79 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 27,3% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 20,5%, a na zdrowie - 5,3%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 51,3% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 42,5%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 6,2%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,41. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 86,5 m².

Źródło: dane GUS

1) W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.13. Województwo świętokrzyskie

Dokumentem nadrzędnym, wyznaczającym kierunki rozwoju polityki społecznej w województwie świętokrzyskim jest opracowana i przyjęta **Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021-2030**. Dokument stanowi punkt odniesienia dla gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych. Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021-2030 jest integralną częścią strategii rozwoju województwa, obejmującą w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi. Sformułowane w niej założenia określają koncepcję realizacji polityki społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego. Pozwalają także koordynować i koncentrować działania różnych instytucji odpowiedzialnych za politykę społeczną wokół najbardziej istotnych i kluczowych potrzeb w tej

sferze, a określone cele i zadania, stanowią wyzwanie dla wszystkich społeczności lokalnych oraz instytucji działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i poprawy jakości życia w województwie.

W 2022 r. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego opracowana została **Diagnoza dostępności oraz zapotrzebowania na wybrane usługi społeczne adresowane do seniorów w województwie**. Opracowanie zawiera dane statystyczne obejmujące sytuację demograficzną, społeczną, zdrowotną seniorów w województwie świętokrzyskim. Ponadto dokonano inwentaryzacji zasobów infrastruktury dedykowanej seniorom, działań realizowanych na rzecz seniorów, barier występujących w zakresie realizacji lokalnej polityki senioralnej, a także określono potrzeby szkoleniowe w zakresie pracy z seniorami.

Sytuacja demograficzna i społeczna w województwie świętokrzyskim podlega cyklicznemu monitoringowi i analizie. Dokumentem kompleksowo przedstawiającym powyższą tematykę jest corocznie opracowywana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego i przekazywana Wojewodzie Świętokrzyskiemu **Ocena Zasobów Pomocy Społecznej Województwa Świętokrzyskiego**.

W 2022 r. odbyło się posiedzenie **Świętokrzyskiej Rady Seniorów** poświęcone bezpieczeństwu ekonomicznemu seniorów, dyskutowano na temat możliwych form aktywności i perspektyw w działalności na rzecz seniorów. Gośćmi posiedzenia Rady byli przedstawiciele Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach oraz Narodowego Banku Polskiego i Banku Crédit Agricole.

W ramach podejmowanych przez samorząd województwa świętokrzyskiego inicjatyw inspirujących i promujących nowe rozwiązania w zakresie pomocy społecznej dedykowanych seniorom należy wymienić:

- „III Świętokrzyskie Forum Seniora Online”, które odbyło się w dniach 6-20 czerwca 2022 roku oraz „II Ogólnopolskie Forum Seniora”, które odbyło się w dniu 8 grudnia 2022 roku. Wydarzenia miały charakter regionalny, zaś ich celem była aktywizacja społeczna seniorów, zwiększenie udziału osób starszych w życiu publicznym oraz udzielenie odpowiedzi na podstawowe problemy i pytania nurtujące tę grupę społeczną. Podczas forum poruszane były najważniejsze dla seniorów tematy dotyczące zdrowia, zdrowego trybu życia i profilaktyki, czasu wolnego. Wydarzenia organizowane były w formule on-line dzięki czemu grono odbiorców było zdecydowanie większe niż w przypadku konferencji stacjonarnej.
- organizację Wojewódzkiej Uroczystej Inauguracji Roku Akademickiego Uniwersytetów III Wieku stanowiącej wyraz wdzięczności władz województwa świętokrzyskiego za działalność i wkład Uniwersytetów III Wieku w aktywizację, integrację oraz edukację osób starszych. W uroczystości udział wzięli przedstawiciele wszystkich Uniwersytetów Trzeciego Wieku funkcjonujących w regionie. Ponadto uczestnicy wysłuchali wykładu „Rola edukacji w wieku senioralnym” oraz koncertu zespołu „LeonVoci”. Do działań wspierających realizację celów wskazanych w informacji o sytuacji osób starszych w Polsce w 2021r. oraz Polityce społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo - Solidarność zaliczyć można:

W ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadania pn. „Dofinansowanie działań mających na celu poprawę sprawności fizycznej i intelektualnej ludzi starszych w różnych sferach życia”, na które Zarząd Województwa Świętokrzyskiego przyznał dofinansowanie dla 27 projektów, które spełniały zarówno wymogi formalne jak i merytoryczne ogłoszenia o otwartym konkursie ofert. Ponadto w ramach trybu pozakonkursowego dofinansowane otrzymało 8 projektów skierowanych do osób starszych. Zadania zlecone dla organizacji pozarządowych zarówno w otwartym konkursie jak i w trybie pozakonkursowym posiadały szeroki wachlarz form pomocy dla osób starszych z terenu województwa świętokrzyskiego. W ramach zadań realizowane były działania mające na celu poprawę sprawności fizycznej jak i intelektualnej osób w wieku senioralnym. Wśród aktywności przeznaczonych dla seniorów w ramach zleconych zadań dla organizacji pozarządowych zaplanowano m.in. zajęcia: ruchowe z elementami fitnessu, spacerzy nordic walking i aqua aerobik. Ponadto organizowane były spotkania z doradcą zawodowym, zajęcia terapeutyczne czy też warsztaty z psychologiem, które w znacznym stopniu pozytywnie wpłynęły na poprawę życia osób starszych. Dodatkowo w ramach zleconych zadań zaplanowano wycieczki krajoznawcze na terenie województwa świętokrzyskiego oraz spotkania integracyjne i międzypokoleniowe, dzięki którym osoby starsze mogą poczuć się integralną częścią społeczności.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Program Opieka 75+

Na dzień 31 grudnia 2022 r. na terenie województwa świętokrzyskiego do programu przystąpiło ogółem 29 gmin, a ostatecznie program realizowało 28. W 2022 r. na realizację Programu „Opieka 75+” wykorzystano środki finansowe w kwocie 1 049 839,49 zł. Program „Opieka 75+” – edycja 2022 pozwolił na zwiększenie dostępności usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej, które wymagają wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na stan zdrowia oraz wiek. Osoby te potrzebują regularnej opieki i poczucia bezpieczeństwa. Z uwagi na proces starzenia się społeczeństwa oraz zmianę struktury rodzin zmniejsza się liczba rodzin wielopokoleniowych, a tym samym zwiększa się liczba osób samotnych i rośnie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. Dodatkowo świadczone w ramach programu „Opieka 75+” - edycja 2022 usługi opiekuńcze przyniosły zauważalne efekty w sferze emocjonalnej seniorów – wpłynęły znacząco na zmniejszenie poczucia samotności i wykluczenia społecznego. Dzięki Programowi gminy uzyskały dodatkowe środki finansowe, które pozwoliły na zatrudnienie dodatkowych osób świadczących usługi, a także objęcie większej ilości osób wymagających wsparcia.

Program Korpus Wsparcia Seniorów

W 2022 r. do Programu przystąpiło 52 spośród 102 samorządów gminnych województwa świętokrzyskiego. Na realizację projektu wykorzystano środki w wysokości 1 967 856,32 zł, w tym 881 399,77 zł to środki wydatkowane na Moduł I oraz 1 086 456,55 zł na Moduł II. W ramach Modułu I rzeczywista liczba osób, objętych faktycznie wsparciem wyniosła 1 692, w tym 73 osoby zgłosiły się przez infolinię. W module II rzeczywista liczba osób, które przystąpiły do Programu wyniosła 1 385. Zakupiono 1 305 opasek bezpieczeństwa do świadczenia usługi „opieki na odległość”. Nadmienić należy, że w 2022 roku rzeczywista liczba zgłoszeń do dyspozytora przy użyciu właśnie opaski bezpieczeństwa wyniosła 1 671, z tego 1 647 zgłoszeń zostało zakończonych udzieleniem wsparcia przez telefon, prośbą o interwencję kogoś z otoczenia czy prośbą o interwencję pracownika ośrodka pomocy społecznej/centrum usług społecznych, a 24 interwencją służb ratunkowych;

Program „Korpus Wsparcia Seniorów” przyczynił się niewątpliwie do wzmocnienia gmin w zapewnieniu usługi wsparcia dla seniorów w wieku 65 lat i więcej, którzy zdecydowali się na pozostanie w domu, a nie byli w stanie zabezpieczyć sobie artykułów codziennej potrzeby dzięki np. pomocy bliskich. Osoby korzystające z Programu objęte zostały m.in.: działaniami informującymi i zachęcającymi osoby starsze do skorzystania z przedsięwzięcia, pomocą seniorom w codziennych czynnościach życiowych, np. robieniem i dostarczaniem zakupów, dostarczaniem ciepłych posiłków, realizacją recept oraz dostarczaniem lekarstw, zakupem i dostarczaniem środków opatrunkowych, środków czystości, higienicznych, biurowych, pomocą w regulowaniu różnego rodzaju opłat, pomocą w zakupie opału, pomocą w dowiezieniu do lekarza, na szczepienie, wyrzucaniem odpadów, pomocą w wyprowadzaniu psów, pomocą w załatwianiu drobnych spraw urzędowych, wsparciem emocjonalnym oraz rozmowami wspierającymi. Program, a zwłaszcza jego Moduł II bezsprzecznie przyczynił się do poprawy bezpieczeństwa zarówno wśród seniorów, jak również ich rodzin. Posiadanie opaski bezpieczeństwa przez seniorów dało im poczucie, że w razie potrzeby mogą szybko powiadomić bliską osobę lub służby ratunkowe o sytuacji kryzysowej, w której właśnie się znalazły. Opaska bezpieczeństwa dała także możliwość ciągłego monitorowania podstawowych parametrów życiowych i szybkiej reakcji służb. Dzięki tzw. „opiece na odległość” ludziom starszym zwiększyła się także możliwość samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania. Jest to doskonałe rozwiązanie, szczególnie dla osób samotnych oraz tych, u których nieprzewidywalność zmiany stanu zdrowia uzasadnia stałe monitorowanie w celu jak najszybszej reakcji, powiadomienia służb i udzielenia jak najszybszej pomocy, w tym medycznej.

W związku z zapobieganiem rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19, **domy pomocy społecznej** zarówno gminne jak i powiatowe otrzymały dofinansowanie min. na przygotowanie i zabezpieczenie domów pomocy społecznej przed wzrostem zakażeń wywołanych wirusem SARS-CoV-2, w szczególności na zapewnienie kadry niezbędnej do zagwarantowania ciągłości usług świadczonych przez te jednostki. W ramach walki z wirusem COVID-19 domy pomocy społecznej, w których umieszczone są osoby w podeszłym wieku oraz przewlekle somatycznie chore otrzymały środki finansowe z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 w kwocie 2 810 680,46 zł.

Opieka wytchnieniowa

W 2022 r. do programu przystąpiło 39 gmin i 1 powiat z terenu województwa świętokrzyskiego. Liczba uczestników Programu w 2022 r. wyniosła 1 490 osób. Ogółem na realizację programu wykorzystano środki w kwocie 10.423.831,63 zł.

Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

W 2022 r. ww. Program realizowało 62 gminy i 3 powiaty z terenu województwa świętokrzyskiego. Liczba uczestników Programu w 2022 r. wyniosła 4 446 osoby. Ogółem na realizację programu wykorzystano środki w kwocie 60 585 244,56 zł.

Program Centra opiekuńczo – mieszkalne

W województwie świętokrzyskim od 1 lutego 2023 r. funkcjonuje pierwsze Centrum Opiekuńczo-mieszkalne w Bukowej - **Gmina Osiek**, wysokość środków finansowych otrzymanych w ramach Programu z Funduszu Solidarnościowego na ten cel wyniosła 1 896 435 zł, a wysokość środków wykorzystanych w 2022 r. 800 829,93 zł.

Ponadto w trakcie realizacji jest budowa Centrum Opiekuńczo – mieszkalnego w Brudzowie - **gmina Morawica**, termin realizacji zadania w latach 2021-2022, wysokość środków finansowych otrzymanych w ramach Programu z Funduszu Solidarnościowego 2 159 845,48 zł, środki wykorzystane w 2022 r. 981 330,48 zł.

Gmina Sandomierz

W ramach Projektu "**Senior On**" realizowano działania mające na celu przeciwdziałanie dyskryminacji cyfrowej ze względu na wiek - bankowość elektroniczna, obsługa komputera itp., nauka języka angielskiego przez seniorów w celu minimalizacji bariery językowej.

Ww. działania ukierunkowane na przeciwdziałanie wykluczeniu osób starszych oraz przeciwdziałanie dyskryminacji są nieodłącznym elementem funkcjonowania wszystkich placówek Senior+. W ramach kontynuacji akcji „Bezpieczny i Aktywny Senior” placówki Senior+ organizują spotkania z przedstawicielami KPP, ZUS, NFZ dotyczące bezpieczeństwa w życiu codziennym, w tym jak uchronić się przed cyberprzestępstwem, wyłudzeniami, np. metodą na wnuczka/policjanta. Tematyka ta dotyczy również uświadamiania seniorom uprawnień do określonych świadczeń, jak zasad funkcjonowania bankowości mobilnej itd. Seniorzy na stałe współpracują z placówkami przedszkolnymi, szkołami podstawowymi, uczelniami wyższymi i Uniwersytetami Trzeciego Wieku. Spotykają się z grupami w różnym wieku, na różnym etapie życia. Dzięki tej aktywności różne grupy społeczne mogą korzystać z potencjału i doświadczenia osób starszych. Wartością dodaną jest zmiana w dotychczasowym postrzeganiu starości i stopniowe przełamywanie społecznie funkcjonujących stereotypów związanych z wiekiem.

Seniorzy są współorganizatorami wydarzeń plenerowych w swoich miejscowościach, jak również współtworzą co roku **Senioralia** – cykliczne wydarzenie o charakterze otwartym ukierunkowane na integrację międzypokoleniową, dedykowane nie tylko seniorom ale również całym rodzinom. Seniorzy zrzeszeni w klubach i domach Senior+ co roku prezentują swój artystyczny dorobek (pokazy wokalnотaneczne, kabaret, spektakle teatralne, pokazy gimnastyczne, recytacja poezji), wymieniają doświadczenia z rówieśnikami stale doskonaląc w ten sposób swój warsztat artystyczny.

Jędrzejowska Karta Seniora

Wśród działań realizowanych w ramach programu należy wymienić:

- usługi opiekuńcze w formie "pomocy sąsiedzkiej", świadczone na terenach wiejskich gminy, działalność ośrodka wsparcia dziennego pobytu - Dziennego Domu Senior +,
- zapewnianie niesamodzielnym mieszkańcom terenu Miasta i Gminy Jędrzejów dostępu do stacjonarnych domów pomocy i rodzinnych domów pomocy, mieszkań chronionych, pieniężnych form wsparcia, z których mogą korzystać osoby starsze lub ich opiekunowie:
- zasiłki celowe i w naturze, okresowe, stałe,
- świadczenia opiekuńcze:
- zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy).

Odbываły się także cykliczne spotkania Gminnej Rady Seniorów. W 2022 r. jędrzejowscy seniorzy mieli możliwość korzystania z Programu "Jędrzejowska Karta Seniora". Program obejmuje system zniżek i uprawnień skierowanych do seniorów.

Polityka senioralna Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2019-2030. Spotkania integracyjne, wsparcie w postaci warsztatów dla seniorów, szkolenia z pielęgniarstwa, rehabilitantem

Kielecki Program Senioralny na lata 2018-2022 „Seniorzy aktywni dla Kielc - Kielce przyjazne seniorom”

- Program bezpłatnych szczepień przeciw grypie dla osób od 55 roku życia.
- Teleopieka - usługa opiekuńcza, wykorzystująca nowoczesne technologie, która monitoruje funkcje życiowe seniora i umożliwia szybkie wezwanie pomocy.
- Wolontariat 60+ - polega na dotrzymaniu towarzystwa, jak również na drobnej pomocy tj. robieniu zakupów, przygotowanie posiłku czy załatwienie spraw urzędowych,
- Taksówka dla seniora - osoby starsze mogą korzystać z bezpłatnego przewozu na terenie Kielc np. do urzędu czy placówki medycznej,
- Nieodpłatna pomoc prawna oraz poradnictwo obywatelskie.

Polityka Senioralna Gminy Mniów na lata 2021-2025

Prowadzenie wypożyczalni środków pomocniczych i przedmiotów ortopedycznych.

Prowadzenie dziennych form wsparcia.

Organizacja usług opieki wytchnieniowej.

Budowanie więzi międzypokoleniowych poprzez gry i zabawy z dziećmi i młodzieżą.

Program Usług Społecznych w Gminie Starachowice

W ramach projektu "CUS model integracji i rozwoju usług społecznych w Starachowicach" zrealizowano następujące usługi: mobilny konserwator/Usługi gospodarczo-porządkowe, mobilny fizjoterapeuta, usługi opiekuńcze, konsultacje z dietetykiem, Aqua aerobik, Mobilna pielęgniarstwo, Seanse kinowe, Joga, Gimnastyka korekcyjna, Wycieczka do Solca Zdroju, Taksówka dla Seniora, Mobilny psycholog, Teatr, Filharmonia, Rajd Nordic walking, Wycieczka do Kopalni Soli Wieliczka.

PRZYKŁADY KILKU DOBRZYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Gmina Starachowice

W ramach projektu "CUS model integracji i rozwoju usług społecznych w Starachowicach" CUS w Starachowicach zlecił Katolickiemu Stowarzyszeniu Niepełnosprawnych Światlica "Motylkowe Wzgórze" świadczenie usług opiekuńczych, mobilnego konserwatora/usługi gospodarczo-porządkowej, mobilnego fizjoterapeuty, z których skorzystało 215 osób.

Spółdzielnia Socjalna "Salve Regina" świadczyła usługi pielęgniarstwa, dietetyka, jogi, gimnastyki korekcyjnej 137 osobom. **Fundacja Wolne Miejsce** przy wsparciu członków Starachowickiej Rady Seniorów i organizacji senioralnych zorganizowała pierwszą w Starachowicach Wigilię dla 200 samotnych osób. Na potrzeby działającej w Gminie Rady Seniorów utworzono stronę na Facebooku, tak aby Rada na bieżąco mogła informować mieszkańców o swoich działaniach.

Co roku organizowany jest **Starachowicki Dzień Seniora**, podczas którego przedstawiciele klubów senioralnych działających na terenie Starachowic przedstawiają przygotowany repertuar, prezentują swoje umiejętności wokalne, teatralne i taneczne. Wydarzeniu corocznie towarzyszą różne akcje profilaktyczne, edukacyjne i informacyjne. Ponadto, Gmina organizuje pieszy rajd dla seniorów pn. **Zielone Starachowice** oraz cyklicznie aranżuje spotkania o charakterze informacyjno-edukacyjnym z przedstawicielami Powiatowej Komendy Policji w Starachowicach oraz z pracownikami ZUS, W trakcie spotkań omawiano kwestie bezpiecznego poruszania się po mieście, jak uchronić się przed oszustami, w jaki sposób korzystać z bankowości mobilnej oraz z platformy usług elektronicznych ZUS.

Starachowicka Rada Seniorów szczególną uwagę zwracała na utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów oraz do rehabilitacji, dlatego w ramach programu zdrowotnego w 2022 roku zrealizowano 194 pakiety rehabilitacyjne dla seniorów. Każdy pakiet obejmował bezpłatną wizytę fizjoterapeutyczną oraz zabiegi rehabilitacyjne.

Gmina Pińczów

W roku 2022 Miasto i Gmina Pińczów realizowała następujące przedsięwzięcia dedykowane seniorom:

- zajęcia fizjoterapii dla mieszkanki miasta i gminy Pińczów tzw. Amazonek, (12 osób),
- zajęcia rehabilitacyjne dla seniorów mieszkańców miasta i gminy Pińczów, (30 osób),
- Marsz Różowej Wstążki – celem przedsięwzięcia było propagowanie profilaktycznych badań mammograficznych i cytologicznych (100 osób),
- Pińczowski Dzień Seniora, (160 osób),
- Pińczowski Dzień Cukrzycy - głównym celem akcji było zwiększenie świadomości szerokich kręgów społeczeństwa odnośnie przyczyn, objawów, sposobu leczenia i powikłań związanych z cukrzycą,
- spotkania seniorów z udziałem przedstawicieli m.in.: Policji (pogadanka na temat zagrożeń w cyberprzestrzeni i oszustw w życiu codziennym dotyczących seniorów), dyrektorem Samorządowego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Pińczowie (m.in: założenie internetowego konta pacjenta, zwiększenie dostępności do podstawowej opieki zdrowotnej,),
- działania na rzecz poszerzania dostępu do zrozumiałej, rzeczowej i kompleksowej informacji o przysługujących seniorom prawach i świadczeniach (12 osób),
- usługa „Książka na telefon” czytań - urządzenie czytające książki;
- **współpraca z Wojewódzką Radą Seniorów**, poprzez udział w spotkaniach , konferencjach przedstawicieli rady seniorów z terenu Gminy.

Z inicjatywy Rady Seniorów Uchwałą Nr XLV/394/2018 Rady Miejskiej w Pińczowie z dnia 16 maja 2018r. został wprowadzony na terenie Gminy Pińczów gminny program dla seniorów pn. **Pińczowska Karta Seniora**, która uprawnia Seniorów do lokalnych 30% zniżek obowiązujących podczas wydarzeń organizowanych przez Pińczowskie Samorządowe Centrum Kultury, Muzeum Regionalne oraz Synagogę oraz zniżki 30% na bilety wstępu na Pływalnię Miejską w Pińczowie.

Gmina Strawczyn

Gmina Strawczyn, za pośrednictwem Klubu Senior+ w 2022 roku organizowała **webinaria oraz wykłady online dla seniorów m.in. dotyczących edukacji cyfrowej seniorów, zdrowia, bezpieczeństwa**. Zorganizowano również spotkania edukacyjne z dietetykiem połączone z warsztatami kulinarnymi, turniej sportowo-edukacyjny. Liczba osób korzystających z usług: 18.

Realizowano również **wyjścia do ośrodków kultury**, wystawy, wycieczki integracyjno- poznawcze, warsztaty z nauki śpiewu, karaoke. Liczba osób korzystających z usług: 18.

Poza w/w seniorzy mieli możliwość skorzystania z **oferty sportowo-rekreacyjnej**, tj. zajęć zumbi, zdrowego kręgosłupa, aqua – aerobiku, nordic –walkingu, ćwiczeń na urządzeniach w otwartej strefie aktywności oraz na przyrządach dostępnych w klubie. Liczba osób korzystających z usług: 18.

Zorganizowano **coroczne spotkania z pracownikami GOPS dotyczące wolontariatu**, odbyły się zajęcia plastyczno - manualne we współpracy z dziećmi ze świetlic, seniorzy brali udział w obchodach różnego rodzaju uroczystości oraz imprezach okolicznościowych. Liczba osób korzystających z usług: 18.

Zapewniono dostęp do bezpłatnych **badań stanu zdrowia**: tj. pomiaru ciśnienia przy pomocy ciśnieniomierza oraz saturacji krwi za pomocą pulsoksymetru, a także poprzez organizowane cykliczne zajęcia z dietetykiem (wykłady + warsztaty kulinarne). Liczba osób korzystających z usług: 18.

Gmina Skarżysko-Kamienna

Dzienny Dom Opieki Medycznej obejmował wsparciem osoby po hospitalizacji czy w trakcie długotrwałej choroby, które otrzymywały kompleksową pomoc zespołu terapeutycznego (m.in. lekarzy specjalistów, fizjoterapeuty, pielęgniarek, dietetyka). Była to forma kompleksowej opieki i rehabilitacji. Zapewniał opiekę medyczną w warunkach zbliżonych do domowych. Było to miejsce, gdzie pacjenci otrzymywali szansę na powrót do samodzielności lub przygotowania do codziennego życia z chorobą, a ich opiekunowie przygotowywani byli do przejścia opieki w warunkach domowych. Działanie realizowane było przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Przychodnie Miejskie" w ramach projektu "Utworzenie Dziennego Domu Opieki Medycznej w Skarżysku - Kamiennej" współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Regionalny Program Operacyjny

Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, Poddziałanie 9.2.3 Rozwój wysokiej jakości usług zdrowotnych. Wsparcie w ramach projektu realizowano w okresie 01.09.2020-28.02.2023.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Taksówka dla Seniora

Usługa transportowa dla seniora - bezpłatny transport dla mieszkańców Kielc, którzy ukończyli 65 rok życia, mających problemy z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, prowadzących samodzielne gospodarstwo domowe lub osoby biskie nie są w stanie zapewnić im wystarczającego wsparcia. Przewozy odbywają się od poniedziałku do piątku od 8:00 do 20:00. Z usługi można skorzystać 1 raz w miesiącu i maksymalnie 6 razy w roku (**realizator: M. Kielce**)

Koperta Życia

W 2022r. w ramach ochrony zdrowia realizowana była rozpoczęta w 2017 r. akcja pt. Koperta Życia. Koperta życia to najważniejsze informacje o stanie zdrowia, które mogą być przydatne dla służb medycznych i socjalnych, policji, straży pożarnej oraz straży miejskiej. Kopertę dostarczano do jędrzejowskich seniorów. (**realizator: Gmina Jędrzejów**).

„Świętokrzyskie Forum Seniora Online”

Wydarzenie miało charakter regionalny, zaś jego celem była aktywizacja społeczna seniorów, zwiększenie udziału osób starszych w życiu publicznym oraz udzielenie odpowiedzi na podstawowe problemy i pytania nurtujące tę grupę społeczną. Podczas forum poruszane były najważniejsze dla seniorów tematy dotyczące zdrowia, zdrowego trybu życia i profilaktyki, czasu wolnego. Wydarzenie organizowane było w formule on-line dzięki czemu grono odbiorców było zdecydowanie większe niż w przypadku konferencji stacjonarnej (**realizator: Marszałek Województwa Świętokrzyskiego**).

Teleopieka i opaski bezpieczeństwa – integralne elementy Rządowego Programu Korpus Wsparcia Seniorów (w 2022 r. w Programie uczestniczyły 52 gminy)

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Lokalne rady seniorów

W 2022 r. działalność kontynuowały **gminne (15), powiatowe (2) oraz Świętokrzyska Rada Seniorów**. Ww. gremia koncentrują się przede wszystkim na kształtowaniu sfery publicznej w sposób przyjazny dla seniorów i zorientowany na potrzeby osób starszych. Rady Seniorów często zrzeszone są w klubach i domach Senior+ i stanowią grupę osób reprezentujących interesy seniorów z danej gminy czy też powiatu. Wnoszą uwagi do strategii i programów dedykowanych mieszkańcom, planów zagospodarowania przestrzennego, inicjują projekty i przedsięwzięcia ukierunkowane na integrację międzypokoleniową, dziedzictwo kulturowe, wzmacnianie więzi społecznych i lokalnej tożsamości. Rady stanowią organ opiniotawczo-doradczy i często to z jej inicjatywy j.s.t. podejmują działania w kierunku rozwijania infrastruktury dziennych ośrodków wsparcia dla osób 60+. Z drugiej strony działalność placówek senior+ również bywa impulsem do powołania rady seniorów z grona uczęszczających doń osób, po to by instruować osoby decyzyjne w jakim kierunku rozwijać działalność ośrodków Senior+.

Tabela 67 Karta województwa świętokrzyskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	102	
	Liczba powiatów	13 powiatów i 1 miasto na prawach powiatu	
	Powierzchnia	11 709 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	1199584	1187693	1178164
w wieku 60 lat i więcej	338303	338493	340123
60-64 lata	90994	87531	83489
65-69	85668	86077	86572
70-74	65849	68811	70775
75-79	34934	37515	42436
80-84	31147	29237	27596

85 lat i więcej	29711	29322	29255
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,0 Noworodek płci żeńskiej – 80,9 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,6 Kobieta w wieku 60 – 23,3	Noworodek płci męskiej – 71,6 Noworodek płci żeńskiej – 80,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,2 Kobieta w wieku 60 – 22,6	Noworodek płci męskiej – 72,9 Noworodek płci żeńskiej – 81,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,5 Kobieta w wieku 60 lat – 24,0
Współczynnik feminizacji	105	105	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	31,7	32,7	33,9
Współczynnik zgonów	14,4	15,4	13,4
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	546	
	w tym w wieku 60-89 lat	54	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	525	
	w tym w wieku 60-89 lat	53	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	421	
	w tym w wieku 60-89 lat	269	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	56,5	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,7	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	54,3	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,4	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	193	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	193	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	176	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	10	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.)²⁾	Ogółem	34,0	
	w tym w wieku 60-64 lata	2,2	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	197,0	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	16,8	
	Renty rodzinne	40,2	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	43,0	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	8,8	
	Renty rodzinne	2,3	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
W 2022 r. w województwie świętokrzyskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 1983,42 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 53,0% i 35,8%. W 2022 r. przeciętne miesięczne			

wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1266,97 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 29,6% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 18,8%, a na zdrowie - 5,6%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 43,9% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 51,9%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 4,2%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,54. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 92,7 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.14. Województwo warmińsko-mazurskie

Dokumenty i strategie na poziomie wojewódzkim

„Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego”:

- „Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2030”;
- Program „Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2027”;
- Program współpracy Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2022 r.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Wojewoda Warmińsko-Mazurski co roku udziela wsparcia dla organizacji pozarządowych w drodze otwartych konkursów ofert, na zasadach określonych w art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, art. 151 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych oraz zgodnie z corocznie ustalonym Programem Współpracy Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z organizacjami pozarządowymi oraz uprawnionymi podmiotami, prowadzącymi działalność w zakresie pomocy społecznej.

W budżecie Wojewody w 2022 r. planowano środki w łącznej wysokości 1.200.000 zł. Jednym z priorytetowych obszarów zadań publicznych realizowanych w ramach Programu Współpracy Wojewody z organizacjami pozarządowymi jest aktywizacja i przeciwdziałanie marginalizacji osób starszych. Każdego roku ogłaszane są odrębne konkursy w tym zakresie.

W 2022 r. kwotę przeznaczoną na zadanie aktywizacja i przeciwdziałanie marginalizacji osób starszych zwiększono do 250.000 zł, ogłoszono również dodatkową II edycję konkursu z limitem środków w kwocie 100.000 zł.

Głównymi założeniami zadań realizowanych w zakresie aktywizacji i przeciwdziałanie marginalizacji osób starszych było:

- zmniejszenie stopnia marginalizacji seniorów w sferze społecznej, integracja międzypokoleniowa, przełamywanie stereotypów dotyczących starości,
- podniesienie aktywności i świadomości społecznej osób starszych, zawieranie nowych znajomości i tworzenie się przyjaźni między uczestnikami, przeciwdziałanie osamotnieniu,
- włączenie osób starszych w działania na rzecz środowiska lokalnego,
- budowanie poczucia własnej wartości, aspiracji, lepsze rozpoznawanie własnych możliwości rozwojowych przez seniorów.

Przedmiotowe cele w wymiarze określonym w złożonych ofertach zostały osiągnięte poprzez m.in.:

- tworzenie grup samopomocowych dla osób starszych, niepełnosprawnych,
- organizowanie zajęć ruchowo-aktywizujących,
- zajęcia rozwijające zainteresowania, warsztaty kulinarne (żywieniowe i dietetyczne), rękodzielnicze, psychoedukacyjne, aktywności społecznej, z edukacji cyfrowej, spotkania i wyjazdy integracyjne,
- aktywizację kulturalną, tj. wyjście do kina, teatru,

- integracja z lokalną społecznością, międzypokoleniowa z dziećmi i młodzieżą szkolną, organizacja spotkań prelekcji, dzielenie się wiedzą i doświadczeniem poprzez organizowanie wspólnych warsztatów,
- zajęcia edukacyjne, dyskusje - prelekcja kosmetyczki, lekarza, dietetyka, muzyka, literatura polecana,
- organizację zajęć manualnych, tj. florystyka, dziewiarstwo i krawiectwo, decoupage,
- zajęcia mające na celu poprawienie kondycji fizycznej, poprawienie kondycji psychicznej, rozwinięcie umiejętności w zakresie rękodzieła artystycznego, udział w warsztatach kosmetycznych spowoduje wyższe poczucie przynależności.

Realizacja projektu **Warmińsko-Mazurska Karta Seniora**, który spotkał się z pozytywnym odbiorem mieszkańców województwa w wieku powyżej 60 r.ż. W jego promocję aktywnie włączyły się organizacje seniorskie. Do końca 2022 r. wydano 11583 karty. Do projektu przystąpiły 43 firmy i instytucje oraz 8 samorządów gminnych i 3 powiaty.

W 2022 r. z inicjatywy Pełnomocnika Wojewody Warmińsko-Mazurskiego ds. Seniorów, Pełnomocnik wraz z pracownikami Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie opracował projekt pt. „Świadomość. Bezpieczeństwo. Wsparcie Osób Starszych” w ramach którego 14 listopada 2022 r., z okazji Światowego Dnia Seniora, w Warmińsko-Mazurskim Urzędzie Wojewódzkim została zorganizowana Wojewódzka Konferencja dotycząca problemu przemocy wobec Seniorów. Pełnomocnik brał także udział w pracach zespołu roboczego, którego celem było wypracowanie „Ścieżki Pracy z Osobami Starszymi Uwikłanymi w Przemoc”.

Fundamentalne znaczenie dla tworzenia środowisk przyjaznych seniorom ma także rzecznictwo interesów tej grupy społecznej. W województwie warmińsko-mazurskim w 2022 r. kontynuowane ono było m.in. poprzez działalność Rzeczników Praw Osób Starszych prowadzoną w subregionach olsztyńskim, ełckim, a od 2022 r. uruchomiono działalność rzecznika w subregionie elbląskim. Inicjatorem projektu dotyczącego działalności rzeczników praw osób starszych była Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko - Mazurskiego przy wsparciu finansowym Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Od 2022 r. Projekt "Regionalne Biuro Rzecznika Praw Osób Starszych" współfinansowany jest również przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

Inną formacją, mającą krajowy zasięg działania jest Obywatelski Parlament Seniorów, w którym województwo warmińsko-mazurskie reprezentowane jest przez kilkunastu delegatów z naszego regionu.

W ramach Działania 10.7 "Aktywne i zdrowe starzenie się" Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, w 2022 roku wsparciem objęto 680 aktywnych zawodowo mieszkańców województwa, ze szczególnym uwzględnieniem osób powyżej 50 r.ż. Wsparcie realizowane było poprzez objęcie ww. osób programami zdrowotnymi.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Klub „Senior+” w Złotowie powstał w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 (Moduł I) i funkcjonuje w strukturze Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Lubawa od lutego 2018 roku, jednak działania jego członków i zaangażowanie w życie społeczności lokalnej i środowiska seniorów rozpoczęły się prawie dekadę wcześniej. Z inicjatywy pani Teresy Licznarskiej – obecnej przewodniczącej Klubu, seniorzy z sołectwa Złotowo spotykali się jako nieformalna grupa mieszkańców w budynku świetlicy wiejskiej już w 2009 roku, a w roku kolejnym zawiązali nieformalny Klub Seniora w wyniku udziału w projekcie dofinansowanym ze środków EFS „Jesień życia - czas seniora”.

Obecnie Klub liczy 20 uczestników. Od wielu lat jest on dla nich miejscem, w którym mogą spotkać swoich znajomych, nawiązywać nowe znajomości czy przyjaźnie. Klub ich łączy i pozwala miło spędzić czas. Członkowie wspólnie świętują urodziny, imieniny, organizują imprezy okolicznościowe, biorą udział w licznych wyjazdach. Uczestnicy stanowią dla siebie nawzajem oraz dla innych osób, w tym starszych, wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych.

Klub aktywnie działa na rzecz lokalnej społeczności, integrując mieszkańców sołectwa podczas realizacji wspólnych działań – wydarzeń integracyjnych, spotkań międzypokoleniowych i inicjatyw na rzecz wsi.

Zajęcia w Klubie

Seniorzy regularnie uczestniczą w zajęciach i aktywnościach w Klubie. Trzy dni w tygodniu mają możliwość korzystania z:

- warsztatów handmade i kreatywnych, podczas których tworzą piękne prace i poznają nowe techniki artystyczne;
- zajęć kulinarnych „Kuchnia Seniora”, podczas których dzielą się doświadczeniami kulinarnymi oraz poznają nowe przepisy z różnorodnych kuchni świata,
- zajęć „Aktywny Senior” – seniorzy uczestniczą w zajęciach ruchowych, relaksacyjnych, zajęciach przy muzyce oraz spacerach po okolicy nordic walking,
- innych zajęć: Klubowy Kącik Gier Towarzyskich, „Siłownia Pamięci”, Klub dyskusyjny, „Spotkania społeczności”, zajęcia tematyczne i pogadanki (w tym o wolontariacie, bezpieczeństwie, zagrożeniach).

Ponadto uczestnicy mają możliwość korzystania z zajęć ze specjalistami w zależności od potrzeb – realizowano m.in. zajęcia z dietetyczką, prawniczką, fizjoterapeutą, psychologiem. Organizowane są również liczne wyjazdy integracyjne o charakterze edukacyjno – kulturalnym lub integracyjnym. Dzięki Klubowi seniorzy zwiedzili wiele pięknych polskich miast, uczestniczyli w spektaklach teatralnych, seansach kinowych a także zwiedzali muzea.

W okresie zagrożenia epidemiologicznego seniorzy mogli korzystać z oferty Klubu w formie zdalnej. **Treści zdalne** dostępne były na witrynie internetowej zarówno dla klubowiczów jak i innych seniorów i obejmowały następujące bloki tematyczne: Trening umysłu, Zdalnie-kulinarnie, Aktywny Senior, Coś dla ciała – coś dla ducha, Senior w ogrodzie, ESenior, Senior Artysta, Senior konstruktor, Horyzonty oraz Zdrowy Senior.

Poza regularnymi zajęciami klub organizuje wiele inicjatyw integracyjnych, włącza się w akcje charytatywne oraz współpracuje z podmiotami i organizacjami.

Uczestnicy Klubu corocznie inicjują lub współorganizują wydarzenia, w których uczestniczą mieszkańcy sołectwa, w tym osoby starsze:

- Piknik Dożynkowy – klubowicze organizują poczęstunek, przygotowują dekoracje, atrakcje dla dzieci i prezentują się w występach artystycznych (wokalnych, tanecznych a nawet występach teatralnych).
- Obchody urodzin najstarszej mieszkanki wsi – w 2019 i 2020 r. seniorzy z Klubu zorganizowali w siedzibie Klubu uroczyste obchody urodzin (99 i 100) najstarszej mieszkanki wsi Złotowo Marianny Licznarskiej.
- Obchody Warmińsko – Mazurskich Dni Rodziny - we współpracy ze Szkołą Podstawową i dawniej również Placówką Wsparcia Dziennego spotkania i wydarzenia, w których uczestniczą seniorzy oraz dzieci.
- Wydarzenie „Łączymy pokolenia” – cykl spotkań organizowanych przez uczestników Klubu dla dzieci z oddziałów przedszkolnych SP Złotowo. Seniorzy przygotowują dla dzieci zajęcia artystyczne, wspólne czytanie bajek, poczęstunek oraz upominki.

Klub Seniora w Złotowie organizuje lub włącza się aktywnie również w organizację inicjatyw o charakterze gminnym:

- Obchody Rocznicy Plebiscytu na Warmii Mazurach i Powiślu – wydarzenie organizowane przez IPN i Gminę Wiejską Lubawa.
- Forum Aktywnych Kobiet – W tym cyklicznym wydarzeniu każdorazowo bierze udział około 200 mieszkank gminy, w tym aktywne seniorki.
- Dożynki Gminne – Uczestnicy klubu włączają się w przygotowanie słodkiego poczęstunku, biorą też udział w Konkursie Kulinarnym Kuchnia Ziemi Lubawskiej, którego celem jest promowanie lokalnych tradycji kulinarnych.
- Wiosna z Kołami Gospodyń Wiejskich – spotkanie w kwietniu 2023r. organizowane przez Gminę Wiejską Lubawa we współpracy z KOWR – Klub Seniora przygotowywał słodki poczęstunek dla prawie 230 uczestniczek wydarzenia, w tym osób starszych należących do KGW i klubów seniora na terenie gminy.

- Przegląd Twórczości Klubów Seniora w Gminie Lubawa podsumowujący wydarzenie „Artystyczna jesień” dofinansowane z KOWR (29.10.2022r.) – seniorzy z Klubu w Złotowie we współpracy z OPS Gminy Lubawa zorganizowali w siedzibie Klubu spotkanie.
- Biesiada Seniora (2018r.) – spotkanie integracyjne dla członków klubów seniora z terenu gminy, które zostało zorganizowane w siedzibie Klubu „Senior+” w Złotowie.

Uczestnicy Klubu organizują również spotkania i wydarzenia integracyjne we własnym gronie takie jak: **spotkania Andrzejkowe przy kawie, klubowe spotkania wigilijne, obchody imienin czy urodzin.** Ponadto seniorzy biorą udział w wydarzeniach organizowanych na terenie gminy m.in.: Noc Świętojańska w Szczepankowie. Dodatkowo w 2022r. przedstawicielki Klubu wzięły udział w V Spotkaniu Seniorów w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Osób Starszych w Warszawie.

Stowarzyszenie „OSTOJA WARMIŃSKA” to organizacja działająca od 2016 na terenie ziemi braniewskiej. Relatywnie krótkie istnienie organizacji w zestawieniu z ilością zadań i projektów które udało się zrealizować świadczy o jej prężnie działających członkach i założycielach, którzy pro publico bono wspierają jej bieżącą działalność oraz dalszy rozwój.

Stowarzyszenie zostało powołane jako podmiot prawny do prowadzenia Środowiskowego Domu Samopomocy w Żelaznej Górze, jednak jego działalność znacznie wykracza poza prowadzenie ŚDS skupiając wokół siebie oprócz zatrudnionych pracowników do realizacji zadania, mnóstwo ludzi dobrej woli w każdym wieku, wolontariuszy, lokalnych przedsiębiorców, innych instytucji zarówno państwowych jak i trzeciego sektora, organizując staże, prowadząc projekty.

Jedną z bardzo udanych inicjatyw ponadlokalnych organizowanych przez Stowarzyszenie w ramach prowadzenia placówki ŚDS jest organizacja cyklicznego „Wojewódzkiego konkursu Master SzeF ŚDS”, w którym corocznie bierze udział około 300 osób. W wydarzeniu biorą udział uczestnicy z instytucji takich jak: Domy Pomocy, Środowiskowe Domy Samopomocy, Warsztaty Terapii Zajęciowej. W ramach działań ŚDS Stowarzyszenie współpracuje z innymi lokalnymi inicjatywami, chociażby takimi jak „Teatr pomyłek” prowadzony przez seniorów z Braniewa. Często gośćmi są też członkowie Uniwersytetu III Wieku w Braniewie i Fromborku, regionalne zespoły pieśni i tańca, związek niewidomych, zgromadzenie zakonne siostr Katarzynek, członkowie projektów realizowanych przez Fundację Żółty Szalik”, oraz wiele innych podmiotów, instytucji, inne placówki wsparcia, a także lokalni przedsiębiorcy.

Uczestnicy oraz pracownicy ŚDS organizują takie cykliczne wydarzenia jak: Dzień Babci i Dziadka, dni rodziny, Dzień Kobiet i chłopaka, bal dyniowy, dni promujące profilaktykę zdrowia, dni świadomości innych chorób i schorzeń psychicznych, dni kawy i inne nietypowe święta z kalendarza, rejsy po Zalewie Wiślanym, i inne wycieczki regionalne, wyjścia i wyjazdy do instytucji kulturalnych, ciekawe zajęcia, świąteczne i kulinarne warsztaty, Śniadania Wielkanocne, wspólne wigilie, grille na świeżym powietrzu oraz wiele innych.

Dzięki tym wszystkim działaniom udaje się utrzymać wysoki poziom atrakcyjności placówki, jego promocję i w związku z tym efektywnie działać na rzecz integracji i aktywizacji seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami, a w ramach bieżącego wsparcia zapewnić również dostęp do urzędów jednostek terytorialnych i placówek medycznych. Od czerwca 2022 roku realizowany jest projekt „AKCJA NAWIGACJA” której głównym celem jest zwiększenie zaangażowania mieszkańców powiatu braniewskiego w wieku 13-19 lat w działania realizowane na rzecz społeczności lokalnej poprzez stworzenie Akademii Aktywności oraz zorganizowanie 6 oddolnych inicjatyw polegających na samodzielnym zaplanowaniu, przygotowaniu i przeprowadzeniu spotkań w formie warsztatów dla Seniorów w tym z niepełnosprawnościami ruchowymi i zaburzeniami psychicznymi.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ

Na szczególną uwagę zasługują metody pracy osób związanych zarówno ze Stowarzyszeniem „OSTOJA WARMIŃSKA”, jak i samym Środowiskowym Domem Samopomocy w Żelaznej Górze, którzy cały czas się doszkalają w celu podwyższenia jakości usług dla mieszkańców ziemi braniewskiej. Pracownicy ŚDS oraz członkowie Stowarzyszenia korzystają z programu Erasmus plus, biorą udział w szkoleniach i wymianach międzynarodowych, szkolą się z innowacyjnych programów takie jak Kręgi Wsparcia, wdrażają niestandardowe metody takie jak Edukacja w Plenerze metodą Edynburską, a także wiele innych. Wdrażaniu innowacyjnych metod sprzyja utrzymywanie przez pracowników ŚDS w Żelaznej Górze szerokich kontaktów krajowych (PSONI, Podlaski Senior, Fundacja Żółty Szalik, Centrum Innowacyjnej

Edukacji, Stowarzyszenie Tratwa, czy Stowarzyszenie Inicjatyw Pozytywnych w Kaczym Bagnie) oraz międzynarodowych (AKCION SYNERGY z Grecji, czy AMICA w Hiszpanii).

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

W 2022 r. funkcjonowała Społeczna Rada Seniorów Województwa Warmińsko-Mazurskiego II kadencji. Wybory do Rady przeprowadzono we współpracy z Federacją Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa z Olsztyna. Rada została powołana w grudniu 2021 r. Obecnie Rada liczy 32 członków. Głównymi priorytetami jakie Rada ustaliła dla swoich działań to: promowanie tworzenia gminnych rad seniorów, rozwój geriatry w regionie oraz rozwój usług społecznych i zdrowotnych dla osób starszych w środowisku lokalnym. W 2022 roku Rada zainicjowała międzypokoleniową współpracę z Młodzieżowym Sejmikiem Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

W dniach 2-3 czerwca 2022 r. w Olsztynie odbyło się pierwsze ogólnopolskie spotkanie Wojewódzkich Rad Seniorów. Inicjatorem i pomysłodawcą był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wraz ze Społeczną Radą Seniorów Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Z zaproszenia skorzystała Mazowiecka Rada Seniorów, Świętokrzyska Rada Seniorów, Pomorska Rada ds. Polityki Senioralnej, Społeczna Rada Seniorów Województwa Łódzkiego, Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Na spotkaniu dyskutowano o roli i znaczeniu wojewódzkich rad seniorów w rzecznictwie środowisk senioralnych oraz zaprezentowano tzw. „dobre praktyki” z terenu województwa warmińsko-mazurskiego z zakresu polityki senioralnej. Każda z uczestniczących w spotkaniu rad zaprezentowała się i przedstawiła swoje działania.

W dniu 5 czerwca 2022 r. odbyła się Wojewódzka Konferencja z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych, natomiast w dniu 24 października 2022 r. uroczysta inauguracja roku akademickiego UTW i ATW na Warmii i Mazurach. Obie uroczystości zostały zorganizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W uroczystościach wzięło udział około 250 osób, m.in.: przedstawiciele władz lokalnych, jednostek samorządu lokalnego, ośrodków pomocy społecznej, centrów usług społecznych, powiatowych centrów pomocy rodzinie i przedstawiciele środowisk senioralnych.

Działanie Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur w Olsztynie – aktualnie Federacja zrzesza 24 UTW z terenu województwa warmińsko-mazurskiego. W województwie działa 46 uniwersytetów trzeciego wieku, z których większość nie posiada osobowości prawnej (utworzone przy bibliotekach gminnych, MOPS, klubach emerytów i rencistów itp.). Część UTW zrzeszona jest w ramach tzw. „Porozumienia UTW”, również nie posiadają osobowości prawnej. Federacja jest organizacją non profit, utrzymującą się ze składek jej członków. W roku 2022 Federacja liczyła niemal 4000 członków na co dzień uczestniczących w życiu senioralnym w swoich uniwersytetach.

W 2022 r. Pełnomocnik Wojewody Warmińsko-Mazurskiego ds. Seniorów podejmował szereg działań na rzecz osób starszych:

- współpracował z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej, organami administracji publicznej, organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie spraw dotyczących seniorów a także reprezentował Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego w kontaktach z instytucjami, stowarzyszeniami i organizacjami działającymi na rzecz seniorów.
- uczestniczył m.in. w spotkaniach z Radami Seniorów z województwa warmińsko-mazurskiego na których przekazywał informację o działaniach podejmowanych w zakresie polityki senioralnej oraz o programach rządowych skierowanych do Seniorów.
- przyjmował interesantów w zakresie spraw dotyczących osób starszych.
- został powołany na członka kapituły Konkursu na Aktywnego Seniora/Seniorkę i Najlepszą Inicjatywę Seniorów „POTRZEBNI” organizowanego przez Federację FOSa. Celem Konkursu jest promowanie aktywnych postaw w środowisku seniorów i budowanie pozytywnego wizerunku osoby starszej.

Tabela 68 Karta województwa warmińsko-mazurskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE	
Liczba gmin	116

Informacja o regionie	Liczba powiatów	19 powiatów i 2 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	24 174 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	1385622	1374699	1366430
w wieku 60 lat i więcej	346532	349194	353711
60-64 lata	103709	100439	96856
65-69	91181	92749	94534
70-74	65722	70117	73370
75-79	31751	33341	36961
80-84	27866	26633	25989
85 lat i więcej	26303	25915	26001
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 72,0 Noworodek płci żeńskiej - 80,6 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,7 Kobieta w wieku 60 - 23,2	Noworodek płci męskiej - 70,8 Noworodek płci żeńskiej - 79,4 Mężczyzna w wieku 60 lat - 16,6 Kobieta w wieku 60 - 22,2	Noworodek płci męskiej - 72,5 Noworodek płci żeńskiej - 80,7 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,2 Kobieta w wieku 60 lat - 23,4
Współczynnik feminizacji	105	105	105
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	26,2	27,2	28,5
Współczynnik zgonów	12,1	13,7	11,8
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	593	
	w tym w wieku 60-89 lat	49	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	573	
	w tym w wieku 60-89 lat	48	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	479	
	w tym w wieku 60-89 lat	282	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	55,4	
	w tym w wieku 60-89 lat	14,8	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	53,5	
	w tym w wieku 60-89 lat	14,5	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	207	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	207	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	187	
osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	14		
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	41,1	
	w tym w wieku 60-64 lata	2,9	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	209,5	

	Renty z tytułu niezdolności do pracy	23,2
	Renty rodzinne	39,9
KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)
	Emerytury	27,5
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	7,0
	Renty rodzinne	1,9

SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.

W 2022 r. w województwie warmińsko-mazurskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2102,25 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 46,9% i 34,3%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1319,36 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczały przeciętnie 28,2% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 19,9%, a na zdrowie - 4,7%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 49,2% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 43,4%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 7,4%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,41. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 75,4 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.15. Województwo wielkopolskie

Koordinacja regionalnej polityki wspierania osób starszych to zespół zadań realizowanych w 2022 r. w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Poznaniu przez różne komórki organizacyjne, które bezpośrednio zaangażowane w realizację zadań Samorządu Województwa Wielkopolskiego w obszarze wsparcia osób starszych w oparciu o m. in. ustawę o pomocy społecznej, ustawę o osobach starszych, **Strategię Polityki Społecznej Województwa Wielkopolskiego do roku 2030** oraz **Wielkopolski Program Wspierania Osób Starszych na lata 2021-2025**.

Zakres działań był zgodny z wyznaczonymi kierunkami interwencji w ramach trzech priorytetów Wielkopolskiego Programu Wspierania Osób Starszych na lata 2021-2025:

I. Wzmocnienie aktywności osób starszych

II. Poprawa funkcjonowania osób starszych wymagających intensywnego wsparcia

III. Przeciwdziałanie wypaleniu opiekunów osób starszych.

Realizacja założeń Programu pozwoli skuteczniej odpowiadać na potrzeby osób starszych - mieszkańców Wielkopolski, wspierać ich w pokonywaniu trudności i stwarzać warunki do aktywności i rozwijania potencjałów, zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i w wymiarze społeczności lokalnych. Realizowane zadania są finansowane ze środków własnych Samorządu Województwa Wielkopolskiego.

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu realizował projekt pilotażowy pod nazwą „**Wielkopolski System Opieki Seniora**”, finansowany ze środków Samorządu Województwa Wielkopolskiego w latach 2021 – 2022, w partnerstwie z 29 gminami z województwa wielkopolskiego. Odbyły się dwie edycje pilotażu i łącznie objęto wsparciem ponad 400 osób.

Realizacja i cele projektu:

1. Świadczenie usługi teleopieki w wybranych gminach w Wielkopolsce poprzez prowadzenie całodobowego telecentrum obsługiwanego przez ratowników medycznych i monitorowanie osób z terenu Wielkopolski z wykorzystaniem opasek do teleopieki przez okres 12 miesięcy (I edycja) i 5 miesięcy (II edycja).

2. Wsparcie gmin w realizacji zadań związanych z rozwijaniem nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb osób starszych.
3. Utrzymanie osób starszych w naturalnym środowisku zamieszkania poprzez wprowadzenie zdalnych usług (deinstytucjonalizacja).
4. Teleopieka jako forma profilaktyki w celu utrzymania samodzielności seniora.
5. Teleopieka jako usługa wzmacniająca samodzielność osoby starszej w naturalnym środowisku oraz wsparcie dla opiekunów nieformalnych.

Całkowity czas realizacji pilotażu: 12.2021-12.2022.

Zgodnie z Programem współpracy Samorządu Województwa Wielkopolskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2022, organizacje pozarządowe miały możliwość ubiegania się o dotacje na realizację zadań zakresu pomocy społecznej.

Otwarty konkurs ofert umożliwi wyłonienie innowacyjnych, modelowych lub systemowych projektów organizacji pozarządowych, których realizacja przyczyni się do rozwiązywania problemów m.in. osób starszych i ich opiekunów.

Łącznie w 2022r. zrealizowano 11 projektów wspierających osoby starsze w ramach 4 zadań pn.:

- Pobudzenie aktywności osób starszych, z uwzględnieniem integracji międzypokoleniowej – 7 projektów,
- Realizacja działań na rzecz osób starszych wymagających wsparcia – 2 projekty,
- Realizacja działań na rzecz przeciwdziałania wypaleniu opiekunów osób starszych – 1 projekt,
- Wsparcie działań zwiększających autonomię osób starszych na podstawie innowacji „Senior to samodzielny i bezpieczny kierowca” – wypracowanej w ramach projektu „Przepis na wielkopolską innowację społeczną – usługi opiekuńcze dla osób zależnych” – 1 projekt.

Realizowane zadania były współfinansowane ze środków własnych Samorządu Województwa Wielkopolskiego.

Kolejnym działaniem realizowanym i finansowanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego jest **Pakiet seniora** – to zestaw materiałów edukacyjno-informacyjnych w formie publikacji (broшуry, plakaty) oraz w formie multimedialnej (filmy, prezentacje) kierowany przede wszystkim do uniwersytetów trzeciego wieku (UTW) oraz Rad Seniorów w celu dalszego przekazywania seniorom.

Wybór zagadnień został dostosowany do potrzeb osób starszych, które zostały zdiagnozowane na podstawie analizy potrzeb seniorów.

Targi Viva Seniorzy - w 2022 roku Targi odwiedziło ponad 3 000 osób zwiedzających, bezpłatnie udostępniono powierzchnię organizacjom pozarządowym, na której wystawiło się ponad 80 wystawców. Na stoisku ROPS/SWW można było skorzystać z porad dietetyka, kursu udzielenia pierwszej pomocy, fotobudki, w której można wykonać sobie pamiątkowe zdjęcie

W 2022 r. zrealizowano kolejną edycję **konkursu Viva Wielkopolski Senior**.

Konkurs ma na celu uhonorowanie i wyróżnienie ponadprzeciętnych postaw wielkopolskich seniorów, którzy swoją działalnością w różnych cenionych społecznie dziedzinach, ze szczególnym uwzględnieniem działań na rzecz środowiska senioralnego, wyróżnili się na tle innych. Odbyło się już 6 edycji tego konkursu. W konkursie nagrodzonych było 4 seniorów, którzy otrzymali statuetkę i tytuł: "Viva! Wielkopolski Senior - Wielkopolska Otwarta na Osoby Starsze", nagrody, w tym nagrodę pieniężną oraz udział w indywidualnej sesji fotograficznej. Wręczenie nagród i dyplomów odbyło się podczas uroczystej gali w trakcie trwania targów Viva! Seniorzy.

Wolontariat informacyjny w Centrum Inicjatyw Senioralnych

W ramach projektu Poznański Wolontariat 60+ utworzono grupę wolontariuszy i wolontariuszek systematycznie wspierających Centrum Inicjatyw Senioralnych w dystrybucji informacji. Jednym z celów pracy wolontariatu informacyjnego jest znalezienie przynajmniej jednego miejsca (np. lokalny sklep, biuro parafialne, klub seniora itp.) w danej dzielnicy Poznania, które mogłoby się stać „punktem informacyjnym”.

W roku 2022 podpisano 9 porozumień z wolontariuszami, natomiast liczba miejsc, do których dotarli wolontariusze to 23.

Poznański Przewodnik Seniorki i Seniora

„Poznański przewodnik seniorki i seniora” to 160-stronicowa publikacja, której zawartość wynika z wieloletniego doświadczenia w rozmowach z seniorami kontaktującymi się z Centrum Inicjatyw Senioralnych osobiście, telefonicznie lub mailowo. Książka została podzielona na kategorie według najczęściej zadawanych przez seniorów pytań. Punktem wyjścia dla przygotowanych treści stały się duże kategorie, takie jak: zdrowie, edukacja, aktywność fizyczna, poradnictwo, wsparcie, bezpieczeństwo itp., które zespół opracował jak najrzetelniej i jak najprzystępniej tak, by czytelnicy i czytelniczki w łatwy sposób odnaleźli poszukiwane przez siebie treści. W okresie sprawozdawczym rozdystrybuowano ok. 2000 egzemplarzy przewodnika.

Poznański Przewodnik Liderki i Lidera

„Poznański Przewodnik Liderki i Lidera” to publikacja, która powstała jako podsumowanie Akademii Liderów i Liderki organizowanej w ramach projektu „Animator Senioralny”. Pozycja książkowa liczy 43 strony i zawiera informacje dedykowane osobom tworzącym miejsca aktywności senioralnej i kluby seniora. Zakres tematyczny Przewodnika dotyczy przede wszystkim współpracy ze społecznością lokalną, sposobów i źródeł pozyskiwania środków finansowych oraz myślenia projektowego. W okresie sprawozdawczym wydrukowano 40 egzemplarzy.

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Ostrowska Karta Seniora

Program Ostrowska Karta Seniora funkcjonuje od 2017 roku, jest skierowany do mieszkańców Ostrowa Wielkopolskiego, którzy ukończyli 60. rok życia. Program ma na celu wzmocnienie aktywności społecznej ostrowskich seniorów, rozwój ich pasji i zainteresowań. Projekt ma zachęcać do aktywnego spędzania czasu wolnego poprzez stworzenie i rozwijanie systemu ulg i preferencji, umożliwiających większy dostęp do różnorodnych produktów oraz usług, dóbr kultury i rozrywki. W związku z powyższym seniorzy, zamieszkujący Ostrow Wielkopolski, mogą korzystać ze zniżek w takich miejskich instytucjach jak: basen miejski – 40%, lodowisko – 30%, Muzeum Miasta – 50%, Ostrowskie Centrum Kultury – 30% oraz z oferty przygotowanej przez prywatnych przedsiębiorców z różnych branż. Ogółem w programie na koniec roku 2022 uczestniczyło aż 180 partnerów. W roku 2022 wydano 695 Ostrowskich Kart Seniora. Od początku funkcjonowania programu do końca 2022 roku wydano 12 576 Ostrowskich Kart Seniora. Wnioskodawcy otrzymują powiadomienie poprzez wiadomość sms o terminie odbioru karty. Przy odbiorze dokumentu otrzymują także wykaz partnerów programu, w który znajdują się wszystkie punkty, w których można otrzymać zniżkę i jej wysokość oraz adres tego punktu.

Rada Seniorów Ostrowa Wielkopolskiego

Rada Miejska Ostrowa Wielkopolskiego 29 maja 2014 r. podjęła uchwałę dotyczącą utworzenia Gminnej Rady Seniorów. Liczy ona 18 członków. Kadencja Rady trwa 5 lat od dnia jej powołania, posiedzenia odbywają się w Urzędzie Miejskim przy al. Powstańców Wielkopolskich 18, nie rzadziej niż raz na kwartał. Rada ma charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny, a jej zadaniem jest reprezentowanie interesów i potrzeb starszych mieszkańców miasta Ostrowa Wielkopolskiego wobec władz samorządowych, formułowanie opinii dotyczących strategicznych i bieżących planów rozwoju środowiska lokalnego oraz tworzenie miejskiej polityki senioralnej.

Rada jest również współorganizatorem i organizatorem imprez środowiskowych, a jej przedstawiciele występują w imieniu środowiska senioralnego Ostrowa Wielkopolskiego w rejonowych konferencjach i spotkaniach szkoleniowych. Współdziała także z organizacjami pozarządowymi, instytucjami i organami samorządowymi w zakresie bieżących wydarzeń społecznych m.in. w cyklicznych spotkaniach w Klubach Senior+ i Dziennym Domu Senior+, w realizacji zadań związanych z Ostrowskim Budżetem Obywatelskim, w tworzeniu wolontariatu dla seniorów, w konferencjach, konsultacjach oraz uroczystościach środowiskowych i krajowych.

Zorganizowanie wolontariatu senioralnego w ramach pomocy dla uchodźców z Ukrainy. Grupa 30 seniorek zrzeszonych w Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Ostrowie Wielkopolskim zaangażowana była w pomoc dla uchodźców – seniorki pomagały w zorganizowaniu Domu Polsko-Ukraińskiego oraz w

wydawaniu darów dla osób potrzebujących. Nieoceniona była tutaj znajomość języka rosyjskiego wśród przedstawicielek tej grupy wiekowej, które mogły w tym zakresie wesprzeć pomocą młodszych wolontariuszy. Działanie miało więc nie tylko walor aktywizacyjny dla seniorów, ale także element współpracy międzypokoleniowej.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Telefon porad cyfrowych

Centrum Inicjatyw Senioralnych w Poznaniu uruchomiło w maju 2021 r. usługę telefonicznych porad cyfrowych. To propozycja dla senierek i seniorów, którzy mogą przez telefon uzyskać wsparcie w zakresie obsługi komputera, tabletu czy smartfona. Porad i wskazówek udzielają pracownicy Centrum od poniedziałku do środy w godz. 10.00–14.00 pod numerem tel. 603 489 205. Telefon porad cyfrowych to reakcja na potrzeby poznańskich senierek i seniorów, którzy ze względu na pandemię koronawirusa częściej niż kiedyś korzystają z nowych technologii, wykorzystując je do podtrzymania kontaktu z osobami bliskimi, rozwijania swoich zainteresowań czy spędzania wolnego czasu. Telefon został zawieszony we wrześniu ze względu na wznowienie indywidualnych konsultacji w siedzibie CIS. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 132 telefoniczne konsultacje cyfrowe.

Bezpłatne porady z zakresu nowych technologii realizowane przez wolontariuszy Centrum Inicjatyw Senioralnych

W ramach rozwoju działań wolontariackich oraz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu seniorów Centrum Inicjatyw Senioralnych wdrożyło usługę udzielania bezpłatnych porad z zakresu nowych technologii dla najstarszych mieszkańców miasta. Konsultacji cyfrowych udzielał zarówno pracownik Centrum, jak i trzy wolontariuszki. Liczba konsultacji indywidualnych w siedzibie CIS została częściowo ograniczona (do połowy kwietnia 2022 roku) ze względu na sytuację epidemiczną. W okresie sprawozdawczym zrealizowano 249 stacjonarnych konsultacji cyfrowych. Zgodnie z regulaminem każdy senior może uczestniczyć w 5 spotkaniach, z których do czerwca 2022 roku każde trwało 45 minut, od lipca 2022 roku spotkanie trwało 1 godzinę. Podczas konsultacji pracownik oraz wolontariusze reagowali na doraźne potrzeby uczestnika, odpowiadając na problemy i wątpliwości.

Odpowiadając na niegasnące zainteresowanie seniorów, Centrum uaktualniło informacje o innych miejscach w Poznaniu świadczących stacjonarne oraz zdalne usługi konsultacji indywidualnych i grupowych oraz nauki obsługi urządzeń cyfrowych, a także korzystania z zasobów Internetu. Informacje wraz z odnośnikami do konkretnych materiałów zamieszczone zostały na stronie Centrum w zakładce „Nowe technologie”.

Dodatkowo w ramach Poznańskich Dni Rodziny przeprowadzono spacer cyfrowy, które cieszyły się sporym zainteresowaniem. Podczas około dwugodzinnego spaceru uczestnicy zapoznali się z urządzeniami cyfrowymi dostępnymi w przestrzeni miejskiej, takimi jak: biletomat, bankomat, paczkomat czy kasa samoobsługowa. Seniorzy dowiedzieli się także jak obsługiwać GPS w telefonie. W okresie sprawozdawczym opracowano i przygotowano do druku Poznański Przewodnik Cyfrowy dystrybuowany m.in. wśród osób korzystających z konsultacji cyfrowych.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Poznańska Akademia Bezpieczeństwa

Celem projektu, stworzonego razem z Komendą Miejską Policji, jest uczulenie najstarszych mieszkańców Poznania na sposoby oszustw, z jakimi mogą się spotkać (m.in. „na wnuczka”, „na legendę”), jak się przed nimi bronić i jak postępować, kiedy już dojdzie do przestępstwa. Do zrealizowania tych celów zaproszono Miejską Komendę Policji, Straż Miejską oraz Wydział Zarządzania Kryzysowego i Bezpieczeństwa. W trakcie przygotowań nawiązano współpracę z Wielkopolską Stacją Pogotowia Ratunkowego oraz Wielkopolskim Oddziałem Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia. W roku 2022 odbyło się 5 spotkań z funkcjonariuszami Straży Miejskiej w Klubach Seniora oraz na festynach.

Współpraca z Komendą Wojewódzką Policji

Od początku 2021 roku, również w 2022 r., KWP we współpracy z Centrum i Wydawnictwem Miejskim publikuje na łamach Tytki Seniora artykuły dotyczące szeroko pojętego bezpieczeństwa. W okresie sprawozdawczym kontynuowano tę współpracę. Od stycznia do grudnia w Tytce znalazły się artykuły informujące o dyżurze telefonicznym oraz stacjonarnym w siedzibie CIS, o bezpieczeństwie na wakacjach,

w podróży, cyberbezpieczeństwie, o bezpiecznych wizytach na cmentarzach oraz o bezpieczeństwie podczas świąt Bożego Narodzenia. Dodatkowo od początku roku 2022 odbywają się dyżury stacjonarne funkcjonariuszy KWP w siedzibie CIS we wtorki w godz. 12.00-14.00.

Informator Poznańskiej Akademii Bezpieczeństwa

W ramach Poznańskiej Akademii Bezpieczeństwa wydany został informator, przygotowany we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji i innymi partnerami, dzięki któremu seniorzy i seniorki mogą zapoznać się ze swoimi prawami, możliwościami ochrony swojego mienia i dochodzenia swoich praw. Informator dystrybuowano na bieżąco.

Poradnia przy Centrum Inicjatyw Senioralnych

Centrum Inicjatyw Senioralnych prowadzi poradnictwo i rzecznictwo seniorów i ich rodzin. W związku z tym, przy Centrum działa poradnictwo psychologiczne i prawne oraz wsparcie informacyjne z zakresu zadań ZUS. W 2022 r. porady prawne w ramach porozumienia z Wielkopolską Izbą Adwokacką: liczba dyżurów – 19; liczba udzielonych porad –38; porady psychologiczne w ramach Umowy ze Stowarzyszeniem Zdrowi MY: - liczba dyżurów – 25; liczba udzielonych porad –50.

Poznański przewodnik cyfrowy dla seniorki i seniora

Przygotowany przez zespół Centrum Inicjatyw Senioralnych przewodnik poświęcony jest obsłudze smartfona i jest efektem wielu spotkań z seniorkami i seniorami, które miały miejsce w siedzibie Centrum Inicjatyw Senioralnych. Przewodnik przeznaczony jest dla wszystkich tych, którzy chcą włączyć się do cyfrowego świata i odkryć korzyści, jakie daje smartfon. Przewodnik dedykowany jest przede wszystkim osobom, które rozpoczynają swoją przygodę z obsługą tego typu telefonów. Przeprowadza przez wszelkie zawitości i jednocześnie sprawia, że świat nowych technologii staje się bardziej dostępny, co z kolei zachęca do samodzielnych poszukiwań. W przewodniku omówione zostały, krok po kroku, wszystkie etapy obsługi smartfona m.in. wykonywanie połączeń telefonicznych, zapisywanie nowej osoby do listy kontaktów, obsługa Internetu w smartfonie, odtwarzanie muzyki czy pobieranie aplikacji ze sklepu. Przewodnik liczy 150 stron, zawiera instrukcje obsługi smartfona oraz grafiki poglądowe stanowiące odsyłacz do poszczególnych funkcji. W grudniu wydrukowano 400 egzemplarzy przewodnika.

Tabela 69 Karta województwa wielkopolskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	226	
	Liczba powiatów	31 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	29 827 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	3507042	3500030	3493577
w wieku 60 lat i więcej	835483	839902	847483
60–64 lata	232413	223682	213396
65–69	215773	217179	219755
70–74	179235	179504	183213
75–79	78831	93231	106309
80–84	67523	64955	63132
85 lat i więcej	61708	61351	61678
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej – 72,8 Noworodek płci żeńskiej – 80,5 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,8 Kobieta w wieku 60 – 22,9	Noworodek płci męskiej – 72,1 Noworodek płci żeńskiej – 79,6 Mężczyzna w wieku 60 lat – 17,3 Kobieta w wieku 60 – 22,2	Noworodek płci męskiej – 73,6 Noworodek płci żeńskiej – 81,0 Mężczyzna w wieku 60 lat – 18,7 Kobieta w wieku 60 lat – 23,4
Współczynnik feminizacji	106	106	106
Współczynnik obciążenia	26,0	26,8	27,7

demograficznego osobami starszymi			
Współczynnik zgonów	11,4	12,3	10,9
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH – DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	1670	
	w tym w wieku 60-89 lat	133	
Osoby aktywne zawodowo – pracujący (w tys.)	Ogółem	1637	
	w tym w wieku 60-89 lat	132	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	1101	
	w tym w wieku 60-89 lat	689	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	60,3	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,2	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	59,1	
	w tym w wieku 60-89 lat	16,1	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	483	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	483	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	425	
	osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	42	
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	46,3	
	w tym w wieku 60-64 lata	2,8	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	511,2	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	66,0	
	Renty rodzinne	112,1	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	80,7	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	20,2	
	Renty rodzinne	4,6	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE – DANE ZA 2022 R.			
<p>W 2022 r. w województwie wielkopolskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2074,11 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 52,5% i 31,2%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1444,41 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczają przeciętnie 26,7% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 21,5%, a na zdrowie - 5,7%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 43,4% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 49,4%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 7,2%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,53. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 87,9 m².</p>			

Źródło: dane GUS

1) W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3.16. Województwo zachodniopomorskie

Zgodnie z art. 183 pkt 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. (Dz.U. z 2022 r., poz. 447 ze zm.), o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej realizowany jest **Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej „Region Przyjazny Rodzinie” na lata 2021-2027.**

INICJATYWY DEDYKOWANE OSOBOM STARSZYM

Jednym z zadań Programu jest wdrożenie **Zachodniopomorskiej Karty Seniora**, którą bezpłatnie otrzymują mieszkańcy w wieku 60+ z terenu 109 gmin województwa zachodniopomorskiego. W roku 2022 dla seniorów przekazano 3.135 kart, które umożliwiają korzystanie z ulg i zniżek oferowanych przez przedsiębiorców honorujących Kartę.

W zakresie rozwoju kompetencji kadry instytucji pomocy społecznej przeprowadzone zostały **doradztwa prawne oraz superwizje coachingu dla pracowników 19 ośrodków pomocy społecznej oraz 2 centrów usług społecznych**. Spotkania były prowadzone w formule online – doradztwo prawne miało za cel zapoznanie OPS-ów z aspektami prawnymi tworzenia i funkcjonowania CUS-ów – od procedur przekształcenia jednostki, przez aspekty prawne Planu Usług Społecznych po zadania Centrów Usług Społecznych, z uwzględnieniem usług kierowanych do starszych mieszkańców regionu. Dodatkowo, w trakcie spotkań były omawiane bieżące problemy, wynikające ze zmiany przepisów prawa lub wprowadzania nowych świadczeń. Coaching dla kadry CUS oraz OPS zorganizowano w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej (4 spotkania oraz 1 spotkanie w formule online).

W spotkaniach uczestniczyli łącznie przedstawiciele kadry zarządzającej 4 Centrów Usług Społecznych oraz 9 Ośrodków Pomocy Społecznej. Superwizja grupowa skierowana była dla kadry ośrodków pomocy społecznej oraz kadry centrów usług społecznych. Również w ROPS odbyło się 6 spotkań, w których uczestniczyło łącznie 32 przedstawicieli 9 ośrodków oraz 15 przedstawicieli kadry z 3 CUS (superwizją indywidualną natomiast objęto 15 osób z 3 OPS-ów i z 2 CUS-ów).

Samorząd Województwa w dniu 21 października 2022r. zorganizował obchody **Regionalnych Dni Seniora**, w których wzięto udział 300 seniorów z regionu województwa działających zarówno w szeregach organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz seniorów oraz osoby starsze z lokalnych środowisk, na co dzień aktywnie włączające się w prace społeczne. Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego podczas uroczystości uhonorował *Odnaką Honorową Gryfa Zachodniopomorskiego* seniorów szczególnie zaangażowanych w prace na rzecz swoich rodzimych organizacji, ale również i otoczenia, w którym mieszkają. Podczas spotkania z seniorami wystąpiła gościnnie Pani Beata Borucka, znana szerszej publiczności jako „Mądra Babcia”, która tworzy i prowadzi program telewizyjny SILVET TV skierowany przede wszystkim do grona osób starszych.

ROPS realizuje projekt **„Region Dobrego Wsparcia”** mający na celu zwiększenie dostępności usług społecznych w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia dla osób starszych oraz osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym. Osoby niesamodzielne mieszkające na terenie województwa zachodniopomorskiego mają możliwość otrzymania wsparcia w postaci sąsiedzkich usług opiekuńczych, bezpłatnej wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, usług specjalistycznych oraz doradztwa dla opiekunów osób zależnych z zakresu opieki i pielęgnacji medycznej, wsparcia psychologicznego oraz architektonicznego w zakresie zmiany aranżacji mieszkania celem dostosowania go do potrzeb osób niesamodzielnych lub niepełnosprawnych.

W 2022 r. w ramach otwartych konkursów ofert skierowanych do podmiotów niepublicznych udzielono dofinansowania na realizację zadań publicznych skierowanych do osób starszych. Uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego nr 646/2022 z dnia 29 kwietnia 2022 r. przyznano dotację trzem organizacjom pozarządowym realizującym zadania na rzecz Seniorów, na łączną kwotę: *100.640,00 zł*:

1. **Uniwersytet Trzeciego Wieku w Golczewie**, dotacja w wysokości: **40.000 zł** Realizacja projektu pn. „Senior z pasją i motywacją w Regionie” zaplanowana została w okresie 15.05-30.11.2022 r. Zasięg: 10 powiatów woj. zachodniopomorskiego, 100 osób - Seniorzy 60+ oraz dzieci i młodzież ze Środowiskowego Ogniska Wychowawczego TPD w Golczewie. Głównym celem zadania jest aktywizacja Seniorów, ale także przeprowadzenie działań w formach terapeutycznych, wspierających i pomocowych. Promowanie zdrowego trybu życia i efektywne gospodarowanie czasem wolnym, który pozwoli zachować równowagę pomiędzy codziennymi obowiązkami a czasem odpoczynku i samorealizacją. Stowarzyszenie w 2022 r. zaplanowało:

- uruchomienie poradni telefonicznej pn. „Dobra rada”- czas na pomaganie, doradzanie i wspieranie,
  - warsztaty z psychologiem pn. „Senior w kryzysie”,
  - organizacja punktu pomocy sąsiedzkiej,
  - warsztaty teatralne,
  - warsztaty rękodzieła - m.in. papierowa wiklina, makrama,
  - warsztaty szycia,
  - konferencje naukowe,
  - VIII Letnia Szkoła Seniora w Dziwnówku,
  - warsztaty plastyczne - plener malarsko-rysunkowy,
  - warsztaty usprawniające i relaksacyjne.
2. **Stowarzyszenie Centrum Inicjatyw Edukacyjno-Społecznych w Szczecinie**, dotacja w wysokości **35.090,00 zł**. Realizacja zadania zaplanowana została w okresie 9.05-30.11.2022r. Zasięg: 6 powiatów woj. zachodniopomorskiego, planowana liczba adresatów 120 osób - Seniorzy 60+. W ramach realizacji projektu pn. „Seniorze – nie jesteś sam!” zaplanowano:
- organizację Punktu Pomocy Sąsiedzkiej w 3 miejscowościach,
  - warsztaty aktywne Senior o tematyce „Ochrona zdrowia i profilaktyka zdrowotna”,
  - edukację medialną,
  - warsztaty aktywizujące,
  - wolontariat Seniorów,
  - bezpieczeństwo Seniorów,
  - spotkania z psychologiem w ramach przeciwdziałania izolacji i samotności ludzi starszych.
3. **Krajowe Stowarzyszenie „Aramis” w Trzebiatowie** dotacja w wysokości: **25.550,00 zł**. Realizacja zadania zaplanowana została w okresie 2.05-30.11.2022 r. Zadaniem objętych zostało 100 Seniorów, w tym osoby samotne, schorowane, niezamożne z terenu powiatu gryfickiego oraz 10 Seniorów przybyłych z Ukrainy. W ramach realizacji projektu pn. Senior 2022 zaplanowano:
- warsztaty samopomocy sąsiedzkiej z elementami edukacji z zakresu bezpieczeństwa,
  - warsztaty wsparcia indywidualnego,
  - warsztaty psychologiczne,
  - warsztaty wokalne,
  - warsztaty kreatywności,
  - warsztaty krawieckie i kulinarne,
  - warsztaty multimedialne,
  - warsztaty sprawności fizycznej, asystenturę osoby ze szczególnymi potrzebami.

W ramach procedury uproszczonej tzw. „Małego grantu” Uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego nr 1305/2022 oraz nr 1307/2022 z dnia 17 sierpnia 2022 r., przyznano dotację dwóm organizacjom pozarządowym realizującym zadania na rzecz Seniorów na łączną kwotę: *15.000,00 zł*:

1. Stowarzyszenie Policki Uniwersytet Trzeciego Wieku, dotacja w wysokości 5.000 zł na organizację zadania pn. „Aktywizacja społeczna seniorów”. W ramach zadania w dniu 16 września 2022 r. zrealizowano warsztaty mające na celu przygotowanie seniorów do pełnienia roli liderów w społeczności lokalnej. W trakcie warsztatów odbyły się również wykłady, terapia zajęciowa oraz zajęcia „nordic walking”, w których łącznie udział wzięło 60 seniorów z terenu powiatu polickiego, stargardzkiego i kamieńskiego.
2. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kołobrzegu, dotacja w wysokości 10.000 zł na organizację corocznego wydarzenia w dniach 9-10.09.2022 r. pn. „Senioralia – Kołobrzesckie Dni Seniora IX Edycja”, w którym aktywnie udział wzięło ok. 400 osób, a wśród nich słuchacze z Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz przedstawiciele innych ugrupowań senioralnych działających na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Program *Szczecin Przyjazny Rodzinie* funkcjonuje od sierpnia 2021 r., na mocy Uchwały Nr XXI/588/12 Rady Miasta Szczecin z dnia 16 lipca 2012 r. stanowi element Polityki społecznej realizowanej przez Miasto Szczecin. Program SPR składa się z dwóch Kart: Szczecińskiej Karty Rodzinnej, przeznaczonej dla rodzin z dziećmi oraz Szczecińskiej Kart Seniora (SKS), o którą mogą ubiegać się osoby 65+. Beneficjenci programu objęci są ulgami w lokalnym transporcie zbiorowym, w miejskich instytucjach kultury oraz

basenach, jak również ulgami i zniżkami i ofertami bezpłatnymi sektora prywatnego z zakresu zdrowia, transportu, kultury i rozrywki, urody, edukacji, gastronomii, sportu, turystyki, wypoczynku i innych.

W 2022 r. po raz kolejny zrealizowano **Program „Bon Wyspiarza Seniora”**. Programem zostali objęci mieszkańcy Świnoujścia po 65 roku życia. Seniorzy otrzymali środki finansowe w wysokości po 300 zł z przeznaczeniem na cele kulturalne oraz zdrowotne, w tym zakup leków. Z programu skorzystało 8.313 osób. Łącznie na realizację zadania wydatkowano kwotę ok. 2.517.850 zł. Przyjmowanie wniosków zostało zorganizowane w sposób wygodny i bezpieczny dla seniorów. W 7 miejscach na terenie Miasta na prawobrzeżu i lewobrzeżu umieszczono specjalnie oznaczone pojemniki do których seniorzy mogli wrzucić wypełnione wnioski. Realizatorem zadania był MOPR w Świnoujściu.

CKiR Kobyłanka organizował w minionym roku cykl spotkań **„Senior w teatrze”** dla seniorów z terenu gminy. Skorzystało około 50 osób. W minionym roku odbywał się **festiwal teatralny dla seniorów „Teatr pod gwiazdami”**, z którego skorzystało około 45 seniorów. Festiwal współorganizowany był przez CKiR na terenie kempingu Hania w Morzyczynie. Na terenie sołectwa Morzyczyn funkcjonuje *Stowarzyszenie Al.-Ma*, które organizuje zajęcia plastyczne prowadzone przez seniorów.

Program „Koperta Życia realizowany przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Pyrzycach. Program skierowany jest do osób przewlekle chorych, starszych, samotnych, mieszkańców gminy, którzy ukończyli 65 rok życia. Celem programu jest uświadomienie mieszkańców miasta znaczenie posiadania, w miejscu ogólnie dostępnym, szczegółowych informacji dotyczących ich stanu zdrowia oraz udzielenie sprawniejszej pomocy. „Koperta życia” zawiera kartę informacyjną, w której podane są informacje dotyczące jej właściciela m. in. dane osobowe, numer telefonu do bliskiej osoby, przebyte choroby, zażywane leki i uczulenia. Umieszczenie koperty w miejscu widocznym i dostępnym umożliwia służbom medycznym w razie wypadku lub zasztabnięcia, a także policji, straży pożarnej, straży miejskiej czy służbom socjalnym szybki dostęp do podstawowych informacji o seniorze. Bezpłatny pakiet „Koperty Życia” można otrzymać w Ośrodku Pomocy Społecznej w Pyrzycach. W 2022 roku wydano 10 kopert. Łącznie na dzień 31 grudnia 2022 r. z „Koperty życia” łącznie skorzystały 133 osoby.

Ze środków Unii Europejskiej realizowany był **Projekt „Nowe kwalifikacje – nowe szanse”** dla osób starszych. W ramach tego projektu zorganizowano kurs języka angielskiego.

Taksówka społeczna – usługa oferowana przez Centrum Usług Społecznych w Resku dla osób w wieku senioralnym, samotnych i pozbawionych innego środka lokomocji. Samochód jest przystosowany do przewozu osób niepełnosprawnych. W 2022 r. dla seniorów w gminy Resko było zrealizowanych 29 wyjazdów.

Fundusz Inicjatyw Senioralnych – 168 osób z terenu gminy Resko korzystało z działań zrealizowanych wspólnie przez Centrum Usług Społecznych i grupy inicjatywne senioralne. Działania obejmowały aktywizację społeczną, integrację społeczności senioralnej oraz promowanie zdrowego trybu życia.

Joga dla seniora – bezpłatne zajęcia ruchowo – rekreacyjne przeznaczone dla osób starszych, mieszkańców gminy Resko. W 2022 r. z zajęć organizowanych przez CUS skorzystało 31 osób.

Złota Rączka – usługa prowadzona przez CUS, która przeznaczona jest dla mieszkańców gminy, w szczególności dla osób starszych, samotnych i niepełnosprawnych. W 2022 r. z pomocy **Złotej Rączki** w niewielkich naprawach domowych skorzystało 11 seniorów.

Program Wsparcia, Aktywności Społecznej i Integracji Osób Starszych (Gmina Darłowo) na lata 2022-2024, przyjęty uchwałą Nr XLIV.452.2021 Rady Gminy Darłowo z dnia 20 grudnia 2021 r. Program jest kontynuacją działań w ramach gminnej polityki senioralnej. Program ma na celu tworzenie warunków do działań promujących aktywność seniorów, zapewniających poczucie bezpieczeństwa, wsparcia, określa zadania mające na celu przystosowanie infrastruktury do potrzeb i możliwości osób starszych, a także integrację wewnątrz i międzypokoleniową. Program ma na celu zmianę sposobu postrzegania seniorów przez społeczeństwo, w szczególności dzieci i młodzież.

Uniwersytety Trzeciego Wieku działające na terytorium województwa zachodniopomorskiego (np. Szczecin – 1600 uczestników), których działania zmierzają do wyzwolenia seniorów ze stereotypu osoby starszej poprzez ich edukację, propagowanie zdrowego stylu życia i poprawę kondycji fizycznej, poszerzenie kontaktów społecznych i integrację w grupie rówieśniczej, rozrywkę i rekreację. Wspierają aktywność społeczną, kulturalną, edukacyjną i sportową, a także dostęp do wiedzy, możliwość poszerzania horyzontów i wymiany doświadczeń naukowych i ogólnoludzkich. UTW wykorzystują również potencjał naukowy wyższych uczelni, poprzez uczestnictwo w międzyuczelnianych konferencjach naukowych, co przyczynia się do przeciwdziałania dyskryminacji w obrębie dostępu do nauki i wiedzy wśród słuchaczy UTW.

Udział w stworzonych od podstaw organizacjach senioralnych (np. Gmina Sianów, Drawsko Pomorskie), których przykładem jest *Stowarzyszenie Sianowska Akademia Seniora*. Jednymi z głównych założeń jest inicjowanie i kierowanie działań społecznych, edukacyjnych i gospodarczych na rzecz rozwoju oświaty, kultury, nauki, sportu i rekreacji oraz aktywizacja ludzi starszych, integracja międzypokoleniowa, orzecznictwo na rzecz spraw seniorów. W **Akademii Seniora** odbywają się zajęcia rekreacyjne, sportowe, zajęcia rozwijające pasje (malarstwo, aktorstwo, rękodzielnictwo), organizowane są imprezy okolicznościowe, prowadzona jest działalność turystyczna i proekologiczna. Z oferty Akademii skorzystało 150 osób.

Regionalne Dni Seniora (Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego), połączone z uhonorowaniem Odznaką Honorową Gryfa Zachodniopomorskiego seniorów szczególnie zaangażowanych w pracę na rzecz swoich rodzimych organizacji i otoczenia lokalnego, w którym mieszkają i działają.

Wyposażenie DPS w sale komputerowe z dostępem do internetu (Powiat Gryficki, Powiat Policki), dzięki którym mieszkańcy mogą korzystać z nowoczesnej technologii kontaktu z bliskimi za pomocą komunikatorów (np. Skype) lub na bieżąco śledzą wiadomości z kraju i ze świata.

Szkolenia na temat prywatności i bezpieczeństwa w sieci, mediów społecznościowych i podstaw fotografii cyfrowej (Gmina Dobra) – realizowane w 2022 r. w ramach projektu *"Aktywni w sieci"*, skierowanego do seniorów z gminy Dobra i partnerskiej gminy Blankensee. W szkoleniach wzięło udział blisko 40 seniorów, zarówno z Polski jak i Niemiec.

„Cyfrowe supermoce” (Gmina Polanów) – projekt skierowany przeciw wykluczeniu cyfrowemu, w którym udział wzięło ok. 40 osób.

Akademia Każdego Wieku działająca przy Towarzystwie Oświatowo-Promocyjnym Business PRO (Miasto Świnoujście) – w której seniorzy aktywizują się na rzecz lokalnej społeczności, wymieniają doświadczeniami i praktykują nowoczesne technologie.

Miejska Rada Seniorów w Szczecinie powołana na podstawie uchwały nr XXIII/551/16 Rady Miasta Szczecin z dnia 18 października 2016 r. W dniu 6 czerwca 2022 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Miejskiej Rady Seniorów, na którym Prezydent Miasta Szczecina wręczył akt nominacji każdemu z członków.

Tydzień Inicjatyw Senioralnych (Miasto Szczecin) organizacja drugiej edycji *Tygodnia Inicjatyw Senioralnych*, to wydarzenie podczas którego seniorzy mieli możliwość skorzystania z różnych form aktywności, spotkań sportowych i kulturalnych. Głównym celem wydarzenia jest integracja środowisk senioralnych, podmiotów działających na rzecz osób starszych oraz przedstawienie Szczecina jako *Miasta Przyjaznego Seniorom*.

Program „Korpus Wsparcia Seniora” Moduł I (Miasto Szczecin), który zapewnia wsparcie społeczne szczecińskim seniorom poprzez pomoc w zakupach, wizytach lekarskich, załatwianiu podstawowych spraw w urzędach. Faktyczna liczba osób objętych wsparciem w ramach Modułu I wyniosła 149 osób.

Program „Korpus Wsparcia Seniora” Moduł II (Miasto Szczecin), którego celem jest poprawa bezpieczeństwa oraz samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania. Faktyczna liczba osób objętych wsparciem w ramach Modułu II wyniosła 216 osób.

Spotkanie pod nazwą „**Bezpieczny senior**” (Powiat Choszczeński), które miało charakter edukacyjny i prewencyjny. Spotkanie prowadził funkcjonariusz z Wydziału Prewencji Komendy Powiatowej Policji w Choszcznie, który przedstawił sposoby działania oszustów i negatywne skutki z tym związane. Na podstawie wieloletniego doświadczenia zawodowego omówił zasady i wskazał metody, dzięki którym osoby starsze i samotne (wybierane często jako ofiary) mogą uchronić się przed oszustami. W dalszej części seniorzy wysłuchali prezentacji radcy prawnego, który przedstawił zagadnienia związane z zasadami sporządzania testamentu, spadkiem i dziedziczeniem oraz najważniejsze tematy z dziedziny prawa spadkowego. W wydarzeniu wzięło udział 60 osób.

W ramach projektu „**Rozwój usług transportu indywidualnego osób z ograniczoną mobilnością na terenie gminy Bierzwnik**” (Gmina Bierzwnik) zakupiono samochód dostosowany do potrzeb osób starszych oraz schodofaz, umożliwiający osobom niesprawnym wejście do instytucji publicznych.

Książki z dużą czcionką, audiobooki i ebooki (Miasto Koszalin). Z myślą o osobach starszych w Koszalińskiej Bibliotece Publicznej gromadzone są książki z powiększonym drukiem (1067 jednostek). W Mediatece oraz w kilku filiach bibliotecznych udostępniony jest duży zbiór audiobooków: 5417 tytułów książek nagranych w formacie mp3 i audio. Czytelnicy mają zapewniony dostęp do ponad 165 000 tytułów ebooków na platformie Legimi i Ibuk Libra, z możliwością powiększenia wielkości czcionki.

Bałtycki Teatr Dramatyczny w Koszalinie (Miasto Koszalin). Wzorem lat ubiegłych kontynuował sprzedaż biletów ze zniżką dla Seniorów. W 2022 r. 442 seniorów skorzystało z zakupu biletów na niedzielne spektakle w cenie 15 zł. Seniorzy obejrzeli 32 spektakle. W ramach imprez o charakterze międzypokoleniowym Teatr wystawił 22 spektakle familijne, w których uczestniczyły całe rodziny (dzieci, wnukowie oraz dziadkowie).

PRZYKŁADY KILKU DOBRYCH PRAKTYK NA POZIOMIE POWIATU, GMINY

Głównymi problemami osób starszych są: samotność, izolacja, bezradność, pogarszający się stan zdrowia. Uczestnictwo w życiu społecznym, możliwość angażowania się w życie wspólnoty to jedne z ważniejszych potrzeb każdego człowieka. Budowanie nowych relacji z wiekiem jest coraz trudniejsze. Konsekwencją jest brak kontaktów ze znajomymi, beczynność, tęsknota za pracą, poczucie bezużyteczności. Aby temu zapobiec gminy województwa zachodniopomorskiego wdrażają szereg dobrych praktyk.

Rozwój mieszkalnictwa chronionego i wspomaganego dla Seniorów, jako alternatywy dla domów pomocy społecznej realizowanego przez Gminę Miasto Szczecin. Na terenie Gminy Miasto Szczecin uruchomiono 11 mieszkań chronionych wspieranych dla 74 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem, niepełnosprawnych, niesamodzielnych, które z uwagi na wiek i stan zdrowia nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w miejscu swojego zamieszkania oraz wymagają wsparcia w tym usług opiekuńczych oraz 38 mieszkań wspomaganych w ramach realizacji Programu „Dom dla Seniora”. Są to lokale mieszkalne dostosowane do potrzeb osób starszych, wraz z towarzyszącą infrastrukturą organizacyjno-społeczną, która umożliwia samodzielne i bezpieczne funkcjonowanie seniorów w środowisku zamieszkania.

W 2022 r. po raz kolejny zrealizowano program świadczeń pieniężnych „**Bon Wyspiarza Seniora**” realizowany przez Gminę Miasto Świnoujście. Programem zostali objęci mieszkańcy Świnoujścia po 65 roku życia. Seniorzy otrzymali środki finansowe w wysokości po 300,00 zł z przeznaczeniem na cele kulturalne oraz zdrowotne, w tym zakup leków. Z programu skorzystało 8 313 osób. Łącznie na realizację zadania wydatkowano kwotę ok. 2 517 850 zł. Przyjmowanie wniosków zostało zorganizowane w sposób wygodny i bezpieczny dla seniorów (w 7 miejscach na terenie Miasta, na prawobrzeżu i lewobrzeżu umieszczono specjalnie oznaczone pojemniki).

Od lipca 2021 r. prowadzony jest w Świnoujściu program „**Karta Wyspiarza Seniora**”, w ramach którego różni lokalni przedsiębiorcy i jednostki funkcjonujące na terenie miasta oferują system zniżek na towary i usługi.

Dobłą praktyką jest wsparcie opiekunów faktycznych dorosłych osób niesamodzielnych, w tym osób 60+, w ramach projektu pn. „**Poszerzenie oferty usług opiekuńczych i asystenckich w Gminie Miasto Kołobrzeg w latach 2020-2023**”.

Oferowane formy wsparcia to indywidualne wsparcie psychologiczne, doradztwo prawne, warsztaty w zakresie fachowej opieki nad osobą zależną, opieka wytchnieniowa realizowana zarówno w miejscu zamieszkania osoby niesamodzielnej jak i w formie pobytu (dziennego i całonocnego). Powyższym wsparciem w 2022 r. objęto łącznie 30 osób. Oferowana pomoc jest adekwatna do potrzeb zgłaszanych przez opiekunów oraz zapobiega kryzysom w opiece nad osobami niesamodzielnymi.

Przykładami innych ciekawych przedsięwzięć są programy realizowane przez Gminę Miasto Koszalin. **Lek dla seniora** to program osłonowy z uproszczonym postępowaniem administracyjnym. Umożliwia szybkie, częściowe wsparcie dla osób starszych i jest alternatywą dla systemu wsparcia w postaci specjalnych zasiłków celowych. W 2022 r. udzielono wsparcia 114 seniorom na kwotę 26 267 zł. **Program osłonowy w zakresie zmniejszenia wydatków mieszkańców Miasta Koszalina z tytułu opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi.** Osoby uprawnione otrzymały pomoc finansową na częściowe pokrycie opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi w wysokości 26,10 zł miesięcznie. W 2022 r. ze świadczenia skorzystały 1.362 osoby na ogólną kwotę 383.670 zł.

Szczególnie istotne działania dotyczą zwiększenia dostępu seniorom do świadczeń rehabilitacyjnych. **Program „Rehabilitacja seniorów – mieszkańców Miasta Szczecinek na lata 2021-2024”** jest kontynuacją programu „Rehabilitacja seniorów – mieszkańców Miasta Szczecinek na lata 2017-2020”. Celem programu jest zapobieganie i przeciwdziałanie negatywnym skutkom chorób przewlekłych związanych z narządami ruchu poprzez stworzenie dodatkowych możliwości korzystania z nowoczesnych metod rehabilitacji leczniczej, poprawa dostępności do usług rehabilitacyjnych, zapobieganie długotrwałej niepełnosprawności i jej skutkom oraz zwiększenie komfortu życia osób po 65. roku życia z dysfunkcją narządu ruchu i zachęcenie do zwiększenia aktywności fizycznej. W 2022 r. do zabiegów zakwalifikowano 530 seniorów, wykonano 11.912 zabiegów na kwotę 119.120,00 zł.

„Program dostępności do świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej dla mieszkańców miasta w wieku 60 +” realizowany jest przez Miasto Darłowo. Celem głównym realizowanego programu jest poprawa stanu zdrowia mieszkańców miasta w wieku powyżej 60-tego roku życia, poprzez podtrzymywanie ogólnej sprawności osób starszych z przewlekłymi lub pourazowymi schorzeniami narządu ruchu, układu kostnego i mięśniowego lub ośrodkowego/obwodowego układu nerwowego. Program opiera się na zapewnieniu profesjonalnej rehabilitacji nastawionej na osiągnięcie konkretnych, wymiernych rezultatów, w tym ograniczenia przyjmowania środków przeciwbólowych, usamodzielnienia się w czynnościach i funkcjach życiowych, przywrócenia możliwości sprawnego funkcjonowania osób starszych. Liczba uczestników: około 280 osób.

W roku 2022 Starostwo Powiatowe w Łobzie we współpracy z Komendą Powiatową Policji, Zakładem Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Łobzie, Bankiem PKO BP Oddział w Łobzie zorganizowało 2 spotkania prewencyjne dla seniorów poświęcone zagrożeniom czyhającym na osoby starsze. Seniorzy mieli możliwość wzbogacić swoją wiedzę o cenne informacje, mogli zadawać pytania oraz otrzymać gadżety jak np. opaski odblaskowe.

PRZYKŁADY INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ.

Teleopieka i opaski życia – w województwie zachodniopomorskim wiele gmin wprowadziło różne formy teleopieki domowej, które pozwalają na szybkie udzielenie osobie potrzebującej pomocy medycznej czy wsparcia np. przez pracowników pomocy społecznej czy wolontariuszy. Rodzajem teleopieki są opaski noszone na przegubie ręki monitorujące lokalizację i funkcje życiowe seniora. Opaski wśród seniorów wprowadzono m. in. w Koszalinie, Szczecinku, Pyrzycach, Postominie, Dobrej, Świnoujściu, Kołobrzegu.

„Koperta życia” – akcja promująca wśród osób starszych, chorych i niesamodzielnych specjalną kopertę, zawierającą formularz z krótkim opisem historii choroby, listą zażywanych leków, danymi chorego oraz kontaktem do lekarza prowadzącego i najbliższych członków rodziny. Kopertę przechowuje się w lodówce, uprzednio oznakowanej charakterystycznym magnesem lub naklejką. Koperta jest nieodzowna dla lekarzy i ratowników wezwanych na interwencję w podjęciu szybkiej akcji ratującej życie. Koperty wprowadzono m.in. w powiecie kołobrzeskim,

Bon seniora - jednorazowe świadczenie finansowe (w różnej wysokości od 180 do 300 zł) z przeznaczeniem na cele zdrowotne (w tym zakup leków) lub kulturalne. Projekt realizuje m.in. Gmina Świnoujście (pn. Bon Wyspiarza Seniora) i Międzyzdroje.

Bon opiekuńczy Alzheimer 75 - program Gminy Miasta Szczecin - świadczenie pieniężne dla opiekuna udzielającego wsparcia osobie chorej na chorobę Alzheimera powyżej 75 roku życia.

Srebrny Telefon dla Seniora - infolinia czynna przez całą dobę, a senior, który dzwoni do MOPR w Szczecinie może również uzyskać informację od przedstawicieli innych instytucji.

Zachodniopomorska Karta Seniora - wsparciem tym objęte są osoby starsze zamieszkałe na terenie województwa zachodniopomorskiego. Karta umożliwia korzystanie, na preferencyjnych warunkach, z katalogu ofert: kultury, edukacji, rekreacji, transportu i innych usług oferowanych przez partnerów Programu. Karta wydawana jest bezpłatnie a o jej wydanie mogą ubiegać się osoby, które ukończyły 60 lat.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE

Realizacja kolejnej edycji **„Programu szczepień ochronnych przeciw grypie dla mieszkańców Miasta Świnoujście w wieku od 60 roku życia”**. W ramach Programu zaszczepiono 1.733 osób. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Świnoujściu świadczył usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania klienta. W 2022r. usługi świadczone były na rzecz 234 osób wieku powyżej 65 roku życia. W zależności od stanu zdrowia osoby oraz jej możliwości samoobsługowych, przyznawana była pomoc, która obejmowała zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, m. in. podstawową opiekę higieniczną, zleconą przez lekarza pielęgnację oraz zapewnienie w miarę możliwości kontaktu z otoczeniem.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Świnoujściu przystąpił do realizacji rządowego programu „Opieka 75+” w celu pozyskania dodatkowych środków finansowych na realizację usług opiekuńczych dla osób starszych (128 klientów), ponadto przystąpiono do programu „Korpus Wspierania Seniora”.

Polskiemu Związkowi Emerytów, Rencistów i Inwalidów zlecono realizację zadania publicznego pn. *„Wspieranie lokalnej społeczności na lewobrzeżu i prawobrzeżu Świnoujścia”* ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców osiedli Warszów i Przytór. Celem programu było promowanie kontaktów międzyludzkich poprzez spotkania różnych grup wiekowych.

Realizowano projekt pod nazwą: „Bon Wyspiarza Seniora”. Programem zostali objęci mieszkańcy Świnoujścia 65+. Zapewniono dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, w tym opieki podstawowej, specjalistycznej, świadczeń rehabilitacyjnych, w tym także w nowo wybudowanym, odpowiednio wyposażonym Zakładzie Opieki Długoterminowej „Fregata” Sp. z o.o., Funkcjonariusze Komendy Miejskiej Policji prowadzili debaty społeczne na temat bezpieczeństwa.

Osoby w wieku powyżej 70 roku życia mają zapewnione korzystanie z bezpłatnych przejazdów komunikacją miejską.

Ośrodek Pomocy Społecznej w **Pyrzycach**, oprócz uczestnictwa w programach, realizuje również usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze. Pomoc w formie usług opiekuńczych przysługuje osobie, która z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności wymaga pomocy innych osób. Z usług opiekuńczych korzystało w 2022 r. ogółem **105** osób, na rzecz których świadczone były usługi w ilości 17.227 godzin.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Ponadto w Gminie realizowany jest Program „Opieka 75+”, którego celem jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób samotnych, starszych w wieku 75 lat i więcej. W 2022 roku z programu skorzystało 68 osób.

W ramach działalności MOPS w **Wałczu** osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym świadczone są usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania. W 2022 r. z tej formy pomocy korzystało 65 osób powyżej 60-tego roku życia. Ogólny koszt świadczonych usług wyniósł 376.527 zł. Ośrodek corocznie wybiera realizatora usług w drodze przetargu. Usługi realizował PRM - Stowarzyszenie z Warszawy oraz przez Spółdzielnię Socjalną Ważka z Wałcza. Usługi zapewniono wszystkim osobom potrzebującym zgodnie z ich potrzebami. Ponadto mieszkańcom w wieku 60+ świadczone były usługi w formie pobytu i posiłku w Dziennym Domu Pomocy funkcjonującym w strukturach MOPS w Wałczu.

Osoby starsze znajdujące się w trudnej sytuacji materialno - bytowej korzystały m.in. ze świadczeń pieniężnych w formie: zasiłku stałego (46 osób na kwotę 306.804zł), zasiłku okresowego (19 osób na kwotę 52.129zł), zasiłku celowego (27 osób na kwotę 31.412zł), specjalnego zasiłku celowego (15 osób na kwotę 9.481zł).

Osoby starsze korzystały w 2022 r. także z pomocy żywnościowej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym.

W grudniu 2019 r. w mieście Wałcz został utworzony *Klub Senior+*, działający w strukturach MOPS w Wałczu. Celem Klubu było rozpoznanie potrzeb uczestników oraz rozwijanie ich zainteresowań, talentów i pasji, organizacja spotkań tematycznych tworząc przy tym bezpieczną i przyjazną przestrzeń, aktywny udział seniorów w życiu ich otoczeniu. Klub starał się zaspokajać potrzeby towarzyskie i kulturalne poprzez organizowanie uroczystości, spotkań i pogadanek. Ponadto uczestnicy Klubu mieli możliwość udziału w imprezach kulturalnych oraz wycieczkach krajoznawczych i kulturoznawczych.

Na terenie miasta Wałcz funkcjonują organizacje społeczne działające na rzecz osób starszych: Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych i Twórczych „EWA”, Stowarzyszenie Wałecki Uniwersytet Trzeciego Wieku, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Polskie Stowarzyszenie Diabetyków, Polski Związek Niewidomych, Polski Związek Głuchych, Stowarzyszenie Kobiet Ziemi Wałeckiej „Amazonka”, Caritas pw. św. Antoniego, Caritas pw. Św. Mikołaja.

W gminie **Stargard** osoby starsze korzystają z rozwiązań na ogólnych zasadach, mają uprawnienia do korzystania ze świadczeń, takie jak inne grupy społeczne. Wszystkie działania organizowane na terenie gminy zapewniają równy dostęp wszystkim mieszkańcom gminy. Organizuje się między innymi różnego rodzaju festyny i spotkania okolicznościowe, w których uczestniczą również osoby starsze.

W 2022 r. odbyły się warsztaty „*Dynia z recyklingu*”. Mieszkańcy Gminy Stargard, w szczególności sołectwa Grzędzice, Żarowo, Ulikowo, Tychowo uczestniczyli w projekcie, którego wnioskodawcą było Stowarzyszenie „Grzędzice Jutra” pn. „Aktywni w Grzędzicach”. Projekt obejmował 100 uczestników w wieku 60+ z trzech gmin: Stargard, Chociwel, Ińsko. Projekt otrzymał dofinansowanie z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w ramach zadania publicznego Priorytet i Aktywność społeczna.

W dniu 11 października 2022 r. odbyło się spotkanie Bezpieczny SENIOR. Pracownicy banku, ZUS-u oraz Policji poinformowały o niebezpieczeństwach, jakie czują w dzisiejszych czasach.

Działania Dziennego Domu SENIOR + w Gryfinie:

- spotkania prewencyjne: „Bezpiecznie, Zdrowo, Bezgotówkowo” przy współpracy Gryfińskim Oddziałem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Komendą Powiatową Policji w Gryfinie, „Bezpieczny Senior” - spotkanie w Gryfińskim Domu Kultury – gospodarz wydarzenia: Gryfiński Uniwersytet Trzeciego Wieku,
- spotkania tematyczne z zakresu prewencji i profilaktyki zdrowotnej we współpracy z Gryfińskim Stowarzyszeniem Ratowniczym,
- bezpłatne badania słuchu przy współpracy z firmą Audiofon.

Tabela 70 Karta województwa zachodniopomorskiego za 2022 r.

WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE			
Informacja o regionie	Liczba gmin	113	
	Liczba powiatów	18 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu	
	Powierzchnia	22 907 km ²	
DEMOGRAFIA			
Treść	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Populacja ogółem	1661073	1650021	1640622
w wieku 60 lat i więcej	447656	449209	451567
60-64 lata	127392	120697	113277

65-69	120966	121449	121975
70-74	91148	96362	100351
75-79	40324	44491	50771
80-84	34582	33072	31968
85 lat i więcej	33244	33138	33225
Przeciętne dalsze trwanie życia	Noworodek płci męskiej - 72,1 Noworodek płci żeńskiej - 80,6 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,7 Kobieta w wieku 60 - 23,3	Noworodek płci męskiej - 71,5 Noworodek płci żeńskiej - 79,2 Mężczyzna w wieku 60 lat - 17,2 Kobieta w wieku 60 - 22,2	Noworodek płci męskiej - 72,8 Noworodek płci żeńskiej - 80,7 Mężczyzna w wieku 60 lat - 18,2 Kobieta w wieku 60 lat - 23,4
Współczynnik feminizacji	106	106	106
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	29,2	30,4	31,7
Współczynnik zgonów	12,6	14,0	12,4
AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB STARSZYCH - DANE ZA 2022 R.¹⁾			
Podział		Liczba	
Osoby aktywne zawodowo razem (w tys.)	Ogółem	733	
	w tym w wieku 60-89 lat	74	
Osoby aktywne zawodowo - pracujący (w tys.)	Ogółem	716	
	w tym w wieku 60-89 lat	74	
Osoby bierne zawodowo (w tys.)	Ogółem	573	
	w tym w wieku 60-89 lat	356	
Współczynnik aktywności zawodowej %	Ogółem	56,2	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,2	
Wskaźnik zatrudnienia %	Ogółem	54,9	
	w tym w wieku 60-89 lat	17,2	
Osoby bierne zawodowo w wieku 60-74 lata według wybranych przyczyn bierności (w tys.)	Ogółem	264	
	w tym:		
	osoby nieposzukujące pracy - razem	264	
	osoby nieposzukujące pracy - emerytura	239	
osoby nieposzukujące pracy - choroba, niepełnosprawność	16		
Osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędach pracy (w tys.) ²⁾	Ogółem	40,1	
	w tym w wieku 60-64 lata	3,2	
Osoby pobierające renty i emerytury	ZUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	282,8	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	25,4	
	Renty rodzinne	51,6	
	KRUS		
	Rodzaj świadczenia	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów (w tys.)	
	Emerytury	16,6	
	Renty z tytułu niezdolności do pracy	3,8	
	Renty rodzinne	0,9	
SYTUACJA DOCHODOWA, WARUNKI BYTU, W TYM WARUNKI MIESZKANIOWE - DANE ZA 2022 R.			

W 2022 r. w województwie zachodniopomorskim przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 2342,39 zł. Na dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego składają się przede wszystkim dochody z pracy najemnej oraz dochody ze świadczeń społecznych. W 2022 r. ich udział w dochodzie rozporządzalnym wyniósł odpowiednio 53,6% i 35,5%. W 2022 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniosły 1498,65 zł. Na żywność i napoje bezalkoholowe gospodarstwa domowe przeznaczają przeciętnie 27,9% ogólnej kwoty wydatków, na opłaty z tytułu użytkowania mieszkania lub domu i za korzystanie z nośników energii - 21,7%, a na zdrowie - 4,4%. W 2022 r. swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą oceniło 45,0% gospodarstw domowych. Udział gospodarstw określających swoją sytuację materialną jako przeciętną wyniósł 47,1%, a raczej złą lub złą ukształtował się na poziomie 7,9%. W analizowanym roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym ukształtowała się na poziomie 2,27. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowana przez gospodarstwo domowe wyniosła 72,0 m².

Źródło: dane GUS

1) Z uwagi na reprezentacyjny charakter badania BAEL, zalecana jest szczególna ostrożność w posługiwaniu się danymi dotyczącymi aktywności ekonomicznej ludności w przypadkach, gdy zastosowano bardziej szczegółowe podziały i występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 20 tys. W związku z wdrożeniem w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności zmian metodologicznych, dane BAEL od 2021 r. nie mogą być porównywane z poprzednimi okresami.

2) Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane osoby w wieku: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mogą być zarejestrowani, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

4. Sprawozdanie z realizacji działań zaplanowanych w dokumencie Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo- Uczestnictwo-Solidarność

W dniu 26 października 2018 r. Rada Ministrów przyjęła dokument, który powstał by określić najważniejsze kierunki polityki senioralnej w nadchodzących latach oraz uporządkować działania instytucji publicznych w Polsce.

Dokument uwzględnia wdrożenie szeregu rozwiązań między innymi w zakresie bezpieczeństwa, zdrowia, przeciwdziałania samotności, aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, a także potrzeby dostosowania infrastruktury do potrzeb i możliwości osób starszych.

Planowane działania zostały ujęte w 7 obszarach polityki społecznej dotyczących ogółu osób starszych oraz 4 obszarach działań skierowanych bezpośrednio do niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów.

Efekty z realizacji działań zawartych w przedmiotowym dokumencie podlegają ocenie w ramach kolejnych edycji dokumentu pt. *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce* za rok ubiegły, opracowywanej przez Departament Polityki Senioralnej. W związku z powyższym, podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań zobowiązane są do zebrania oraz przedstawienia informacji w tym zakresie.

Obszary uwzględniające działania wobec ogółu osób starszych:

- I. Kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie;
- II. Uczestnictwo w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej i religijnej;
- III. Tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, dostosowanych do ich możliwości psychofizycznych oraz sytuacji rodzinnej;
- IV. Promocja zdrowia, profilaktyka chorób, dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji;
- V. Zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego – przeciwdziałanie przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych;
- VI. Tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej;
- VII. Działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze).

Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych:

- I. Zmniejszanie skali zależności od innych poprzez ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych;
- II. Zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych dostosowanych do potrzeb niesamodzielnych osób starszych;
- III. Sieć usług środowiskowych i instytucjonalnych udzielanych niesamodzielnym osobom starszym;
- IV. System wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

POLITYKA SPOŁECZNA WOBEC OSÓB STARSZYCH 2030. BEZPIECZEŃSTWO-UCZESTNICTWO-SOLIDARNOŚĆ
SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI DZIAŁAŃ W 2022 R.

Obszar działań	Działanie szczegółowe	Podmiot Koordynujący (w porozumieniu z podmiotami współpracującymi)	Zaplanowany termin realizacji	Efekt działań w odniesieniu do sposobu monitorowania
OBSZARY SKIEROWANE DO OGÓŁU OSÓB STARSZYCH				
Obszar I	Realizacja antydyskryminacyjnych projektów i kampanii społecznych	Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych kampanii i projektów społecznych w danym roku</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Wpisanie do <i>Krajowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania</i> kwestii związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji ze względu na wiek	Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania	2019	<p><i>Opracowanie nowej edycji Krajowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania na kolejne lata</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Realizacja kampanii społecznych skierowanych do: <ul style="list-style-type: none"> • pracodawców i pracowników w zakresie kształtowania opinii na temat starszych pracowników; • przedsiębiorców w zakresie znaczenia osób starszych jako pracowników i konsumentów; ogółu społeczeństwa 	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych kampanii społecznych o tematyce podnoszenia poziomu świadomości społecznej znaczenia uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym i gospodarczym</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Realizacja w podstawie programowej kwestii związanych z przygotowaniem do starości i integracją międzypokoleniową	Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Realizacja podstawy programowej poszczególnych przedmiotów</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki Obowiązkowe cele kształcenia i treści nauczania odnoszące się do kwestii związanych z przygotowaniem do starości i integracji</p>

				<p>międzypokoleniowej realizowane w szkołach definiuje podstawa programowa.</p> <p>W roku 2022 dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym oraz uczniowie szkoły podstawowej realizowali podstawę programową określoną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Uczniowie szkół ponadpodstawowych (liceum ogólnokształcącego i technikum) realizowali podstawę programową uregulowaną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. Obowiązkowe cele kształcenia i treści nauczania dotyczące osób starszych i starości ustalone w podstawie programowej są realizowane na każdym etapie edukacyjnym. Zakres wymagań określono odpowiednio do wieku i potrzeb edukacyjno-społecznych uczniów.</p> <p>Przykłady zapisów jak poniżej.</p> <p>Przedszkole ma za zadanie kreowanie sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia, nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. obdarza uwagę i szacunkiem inne dzieci i osoby dorosłe, wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni potrzebne do organizacji uroczystości, np. Dnia Babci i Dnia Dziadka. Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu wprowadzenie uczniów w świat wartości, jak np. ofiarności, altruizmu oraz przygotowanie do budowania relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele), ponadto formowanie postawy szacunku dla innych osób. Na koniec I etapu edukacyjnego (klasy I-III szkoły podstawowej) uczeń m.in. wykazuje opanowanie następujących umiejętności: identyfikuje się z rodziną; respektuje normy i reguły postępowania w rodzinie; dostrzega, że granice jego wolności wyznacza godność i dobro innych osób; odkrywa, że współtworzy rodzinę i że wszystkim w rodzinie należy się szacunek.</p>
--	--	--	--	---

				<p>Na wyższych etapach edukacyjnych (klasy IV-VIII szkoły podstawowej i szkoły ponadpodstawowe) zagadnienia dotyczące osób starszych, przygotowania do starości i komunikacji międzypokoleniowej są uwzględnione w różnych przedmiotach, co zapewnia kompleksowe ujęcie tej tematyki. Należą do nich: przyroda, biologia, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie, język polski, geografia, wiedza o społeczeństwie, filozofia, etyka. Umiejętności określone dla klas IV-VIII szkoły podstawowej, uczeń m.in.: opisuje dawny obraz najbliższej okolicy, np. na podstawie opowiadań rodzinnych, starych fotografii; opisuje tradycje rodzinne; opisuje, jakie znaczenie ma aktywność fizyczna dla zdrowia; motywuje innych do udziału w aktywności fizycznej, ze szczególnym uwzględnieniem osób o niższej sprawności fizycznej, np. osoby niepełnosprawne, osoby starsze; rozpoznaje wielopokoleniowy typ rodziny; wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie i jej rolę dla niego m.in. w fazie dojrzewania, młodości, wieku średniego i wieku późnego; wie, jak okazać szacunek rodzicom i dziadkom oraz docenić ich wkład w życie rodzinne; wyraża pamięć z okazji Dni Matki, Ojca, Babci, Dziadka; uczestniczy w podziale obowiązków; wyraża postawę szacunku i troski wobec życia i zdrowia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci; wyraża troskę o osoby chore i umierające; zachowuje pamięć o zmarłych; współtowarzyszy bliskim w przeżywaniu żałoby.</p> <p>Zgodnie z podstawą programową dla szkół ponadpodstawowych (liceum ogólnokształcące, technikum) uczeń m.in.: wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka; charakteryzuje współczesne typy rodziny; rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne i rodzinne; poznaje instytucje prawne prawa rzeczowego i spadkowego (własność, spadek, dziedziczenie ustawowe i testamentowe, zachówek); poznaje instytucje prawne prawa rodzinnego (wspólnota majątkowa, prawa i obowiązki rodziców oraz dziecka, w tym pełnoletniego, obowiązek alimentacyjny); rozróżnia ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe; analizuje strukturę demograficzną ludności Polski na podstawie danych liczbowych oraz piramidy wieku i płci; rozpoznaje motywy aktywności zawodowej człowieka, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie; przedstawia etapy ontogenezy, uwzględniając skutki wydłużającego się okresu starości; analizuje rodowody i na ich podstawie ustala sposób dziedziczenia danej cechy; opisuje zasady asekuracji i pomocy w różnych sytuacjach życiowych osobom młodszym, seniorom, osobom z niepełnosprawnością; wyjaśnia, dlaczego zdrowie jest wartością dla</p>
--	--	--	--	--

				<p>człowieka i zasobem dla społeczeństwa oraz na czym polega dbałość o zdrowie w różnych okresach życia; wyjaśnia, na czym polega samobadanie i samokontrola zdrowia oraz dlaczego należy poddawać się badaniom profilaktycznym w okresie całego życia; analizuje fenomen śmierci; rozpoznaje biologiczne, psychiczne, społeczno-kulturowe aspekty śmierci i umierania; identyfikuje i rozważa problemy moralne związane z końcem ludzkiego życia (np. uporczywa terapia, opieka paliatywna).</p>
	Współpraca przedszkoli i szkół z organizacjami senioralnymi	Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba działań, inicjatyw zrealizowanych w partnerstwie przez szkoły i organizacje senioralne</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki Współpraca z organizacjami pozarządowymi, w tym senioralnymi odbywa się na podstawie art. 86 ustawy Prawo oświatowe. Dyrektor szkoły/ placówki wyraża zgodę na współpracę z organizacją pozarządową po uzgodnieniu warunków i po uprzednim uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły i rady rodziców. Ponadto, proponujemy wykorzystać informacje przekazane w roku 2021 do Sejmowej Komisji Polityki Senioralnej w podanym zakresie, gdyż nadal zachowują one ważność. Podsumowanie tych informacji można przedstawić następująco. Na podstawie informacji kuratorów oświaty przekazanych w roku 2021 wynika, że przedszkola, szkoły i inne placówki oświatowe wypracowały modele współpracy z organizacjami senioralnymi oraz z seniorami należącymi do lokalnej społeczności. W ramach tej współpracy stworzono tradycje regularnych kontaktów i wprowadzono je do kalendarza wydarzeń przedszkoli, szkół i placówek oświatowych. Działania te zapewniają integrację międzypokoleniową oraz rozwijają u młodych ludzi empatię i szacunek dla ludzi starszych, jednocześnie wpływają na aktywizację społeczną osób starszych oraz sprawiają, że seniorzy czują się ważni, potrzebni, doceniani i szanowani. MEiN dysponuje opisem współpracy w tym zakresie ze wszystkich województw. Jest to jednak opis zbyt obszerny, by mógł być wykorzystany w zespolonej informacji o sytuacji osób starszych dla Sejmu (obejmuje ponad 40 stron). Informujemy także, że nie jest możliwe przedstawienie danych liczbowych w powyższym zakresie. Powyższe działania wynikają z bieżącej pracy przedszkoli i szkół i dotyczą jednostkowych planów</p>

				pracy przedszkoli i szkół. Proponujemy zrezygnować ze wskaźnika liczbowego dla tego działania.
Promowanie w realizowanych przez podmioty publiczne otwartych konkursów ofert, dotyczących rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, tematyki senioralnej i wspierania projektów międzypokoleniowych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba realizowanych przez podmioty publiczne otwartych konkursów ofert w obszarze rozwoju społeczeństwa obywatelskiego uwzględniających tematykę senioralną oraz wspieranie projektów międzypokoleniowych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Prowadzenie współpracy z mediami w celu udostępniania informacji o osobach starszych i propagowania wzorców aktywnej starości	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba inicjatyw prowadzonych we współpracy z mediami publicznymi w obszarze udostępniania informacji o osobach starszych i propagowania wzorców aktywnej starości</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Realizacja kampanii społecznych zachęcających do świadomego decydowania o przejściu na emeryturę oraz promowanie w przedsiębiorstwach zasad zarządzania wiekiem	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba kampanii społecznych zachęcających do świadomego decydowania o przejściu na emeryturę oraz promujących w przedsiębiorstwach zasady zarządzania wiekiem</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Dofinansowywanie działań skierowanych na utrzymanie zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej, prowadzonych przez pracodawców (ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz przedsiębiorstw społecznych i spółdzielni socjalnych)	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba dofinansowanych działań skierowanych na utrzymanie zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej, prowadzonych przez pracodawców</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
				<i>Funkcjonowanie aktualnego portalu kalkulatora emerytalnego</i>

	Prowadzenie portalu kalkulatora emerytalnego, pozwalającego na symulację wysokości własnej emerytury w różnych wariantach	Zakład Ubezpieczeń Społecznych	Działanie ciągłe*	<p>W 2022 r. (jak co roku) po ogłoszeniu danych przez GUS i przekazaniu założeń przez Ministerstwo Finansów zostały zaktualizowane parametry makroekonomiczne w kalkulatorach emerytalnych – emerytura na nowych zasadach, NSK i emerytura pomostowa.</p> <p>W 2022 r. na portalu PUE ZUS i stronie www.zus.pl klienci dokonali samodzielnie 2 339 880 obliczeń prognozowanej emerytury w kalkulatorze emerytalnym. Doradcy emerytalni obliczyli prognozowaną emeryturę dla 663 046 klientów.</p>
Obszar II	Reforma procesu inwestycyjno – budowlanego oraz systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego	Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Opracowanie projektu przepisów regulujących proces inwestycyjno – budowlany oraz system planowania i zagospodarowania przestrzennego</i></p>
				<p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p> <p>Reforma procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie procesu budowlanego została zrealizowana poprzez ustawę z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Prawo budowlane oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r. poz. 471).</p> <p>Kontynuacją reformy procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego były prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Nowe przepisy umożliwią gminom racjonalną gospodarkę przestrzenną poprzez usprawnienie i skrócenie procedur planistycznych, ułatwią udział społeczeństwa w planowaniu przestrzennym poprzez konsultacje społeczne oraz udostępnienie informacji o aktach planowania przestrzennego w prowadzonym przez ministerstwo Rejestrze Urbanistycznym. Planowane wejście w życie przepisów ustawy to wrzesień 2023 r. Obecnie trwają prace nad projektami rozporządzeń wykonawczych do ustawy.</p> <p>W 2022 r. kontynuowane były również prace nad opracowaniem nowych warunków techniczno-budowlanych dla budynków. Nowe przepisy techniczno-budowlane będą miały na celu m.in. ułatwienie dostępu do budynków i urządzeń z nimi związanych osobom z różnym rodzajem niepełnosprawności, co z pewnością będzie miało pozytywny wpływ również na inne grupy społeczne, takie jak osoby starsze, opiekunowie z małymi dziećmi czy osoby z czasowymi dysfunkcjami ruchowymi.</p> <p>Projekt nowego rozporządzenia był przedmiotem konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień międzyresortowych. Niemniej</p>

				<p>ze względu na złożoność materii, jaką jest wydanie nowej, kompleksowej regulacji zawierającej wymagania techniczne dla budynków, a także liczby zgłoszonych uwag, obecnie nadal trwa analiza uwag, które wpłynęły do resortu. Podkreślić przy tym należy, że w przypadku poszczególnych obszarów tematycznych zawartych w przedmiotowym projekcie rozporządzenia zachodzi konieczność bardziej szczegółowej analizy jak również konieczność zasięgnięcia dodatkowych opinii poszczególnych podmiotów specjalizujących się w danej dziedzinie.</p> <p>Dodatkowe informacje dot. projektu rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie: https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12353350.</p>
	Realizacja kampanii społecznych lub akcji informacyjno-edukacyjnych skierowanych do osób starszych, zachęcających do przypomnienia i utrwalenia wiedzy z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego	Ministerstwo Infrastruktury	2018-2020	<p><i>Liczba kampanii społecznych, akcji informacyjno-edukacyjnych skierowanych do osób starszych, zachęcających do przypomnienia i utrwalenia wiedzy z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	<p>Minimalizowanie istniejących barier architektonicznych uniemożliwiających aktywność osobom starszym poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostosowywanie przestrzeni publicznej i infrastruktury do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności; • zwiększanie świadomości mieszkańców i inwestorów działających w przestrzeni publicznej; • prowadzenie sukcesywnej oceny dostępności przestrzeni publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego; • włączanie osób starszych oraz organizacji senioralnych w procesy decyzyjne mające w celu diagnozowanie istniejących ograniczeń i ich rozwiązywanie; 	Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Infrastruktury	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba działań podjętych przez jednostki samorządu terytorialnego w obszarze minimalizowania istniejących barier architektonicznych uniemożliwiających aktywność osobom starszym</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fundusz Dostępności (FD) - w 2022 r. Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił 189 pożyczek na likwidację barier architektonicznych w budynkach mieszkalnictwa wielorodzinnego i użyteczności publicznej na łączną kwotę 120,6 mln zł (73 umowy na kwotę 58,6 mln zł dotyczyły wymiany lub modernizacji wind). Do końca 2022 r. złożono 209 wniosków o udzielenie pożyczki z FD na łączną kwotę 207,9 mln zł. Ponadto przy wsparciu środków z FD zakończono realizację 92 inwestycji na łączną kwotę 22,9 mln zł; • w ramach Programu Rady Nadzorczej PFRON pn. "Program wyrównywania różnic między regionami III" w 2022 r. wypłacone zostały środki finansowe w wysokości 1,65 mln zł, dotyczące wniosków obejmujących

	<ul style="list-style-type: none"> likwidację barier architektonicznych w instytucjach publicznych 			<p>dostępność architektonicznej 22 wielorodzinnych budynków zamieszkiwanych przez 93 osoby niepełnosprawne;</p> <ul style="list-style-type: none"> w projekcie PFRON pn. "Usługi indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych", w 2022 r. wypłacono środki w łącznej wysokości 12,87 mln zł i dzięki nim wprowadzono 58 usprawnień architektonicznych w budynkach wielorodzinnych, z których korzysta 249 mieszkańców. <p>Ministerstwo Infrastruktury</p> <p>1. Przygotowanie i modernizacja (remont, budowa i przebudowa) dworców kolejowych w ramach Programu Inwestycji Dworcowych:</p> <p>a. Liczba inwestycji zakończonych w 2022 r. (oddanie do użytkowania) – 26;</p> <p>b. Liczba inwestycji rozpoczętych w 2022 r. (rozpoczęcie robót budowlanych) – 37;</p> <p>2. Remont i przebudowa stacji pasażerskich:</p> <p>a. <i>Liczba przebudowanych i wyremontowanych stacji pasażerskich: 83;</i></p> <p>b. <i>Liczba nowo wybudowanych przystanków: 8;</i></p> <p>c. <i>Liczba peronów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 2411.</i></p> <p>3. Dostępny transport kolejowy sprawny tabor przystosowany do przewozu osób z niepełnosprawnościami – przewoźnik – PKP Intercity S.A. :</p> <p>a. Naprawa główna i modernizacja 14 szt. ezt ED74 - Odebrano 12 z 14 zmodernizowanych pojazdów serii ED74;</p> <p>b. Dostawa 12 szt. ezt do prędkości 160 km/h - odebrano 2 pojazdy z 12, zgodnie z przyjętym harmonogramem;</p> <p>c. Dostawa 10 szt. wagonów - odebrano wszystkie 10 wagonów;</p>
	Poszerzenie zestawu działań i instrumentów wsparcia w ramach polityki mieszkaniowej o nowe rozwiązania	Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2019	<p><i>Sformułowanie propozycji nowych działań i instrumentów dotyczących mieszkalnictwa w powiązaniu z polityką państwa wobec osób starszych</i></p>

	<p>uwzględniające w większym, niż obecnie zakresie specyfikę potrzeb i problemów mieszkaniowych osób starszych, zgodnie z Narodowym Programem Mieszkaniowym</p>		<p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p> <p>W 2022 r. kontynuowano realizację zintegrowanego programu wsparcia społecznego budownictwa czynszowego, stanowiącego jedno z działań Narodowego Programu Mieszkaniowego, w wyniku którego powstają lokale mieszkalne na wynajem o umiarkowanym czynszu, z uwzględnieniem potrzeb osób starszych w ramach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • programu preferencyjnego finansowania zwrotnego skierowanego do społecznych inicjatyw mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych i spółek gminnych realizujących mieszkania dla osób o średnich dochodach; • programu bezzwrotnego dofinansowania budownictwa socjalnego i komunalnego skierowanego do samorządów gminnych. <p>W ramach rządowego programu popierania budownictwa mieszkaniowego realizowanego na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego (Dz. U. z 2023 r. poz. 790) dofinansowywana jest budowa mieszkań na wynajem wraz z dodatkowymi powierzchniami użytkowymi (np. pomieszczenia ambulatoryjne/rekreacyjne), służącymi zaspokajaniu potrzeb osób starszych. Jednym z kryteriów punktowych w akcie wykonawczym do ww. ustawy jest: „Adresowanie nowych mieszkań do osób starszych”, w oparciu o które Bank Gospodarstwa Krajowego dokonuje oceny punktowej wniosków, w sytuacji gdy w ramach danej edycji zapotrzebowanie na finansowanie zwrotne wynikające ze złożonych przez kredytobiorców wniosków, które uzyskały pozytywną ocenę wiarygodności kredytowej, przekracza wysokość kwoty przeznaczonej na udzielenie finansowania zwrotnego w danej edycji. Natomiast w przypadku wniosków o finansowanie o równej ogólnej liczbie punktów, dzięki kryterium punktowemu: „Adresowanie nowych mieszkań do osób starszych”, premiowane mogą być przedsięwzięcia dedykowane osobom starszym. W ramach 12 i 13 edycji programu, które odbyły się w 2022 r., zakwalifikowano wnioski w ramach których zaplanowano budowę 395 lokali mieszkalnych dla osób starszych.</p> <p>Natomiast w ramach programu bezzwrotnego dofinansowania budownictwa socjalnego i komunalnego realizowanego na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu niektórych przedsięwzięć od 2021 r. dofinansowywana jest budowa mieszkań na wynajem, w tym komunalnych, wraz z dodatkowymi powierzchniami</p>
--	---	--	---

				użytkowymi (np. pomieszczenia ambulatoryjne/rekreacyjne, świetlice), służącymi zaspokajaniu potrzeb osób starszych. Okres obowiązywania przepisów jest stosunkowo krótki, niemniej w 2022 r. na utworzenie ww. lokali wraz z dodatkowymi pomieszczeniami użytkowymi złożono 18 wniosków, w wyniku których powstać ma 170 lokali mieszkalnych dedykowanych seniorom.
	Poprawa komunikacji z osobami starszymi w instytucjach publicznych, poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • stosowanie tzw. prostego modelu komunikacji, w którym jasno określone jest, kto jest nadawcą, a kto odbiorcą, natomiast wiadomość przekazywana jest w sposób prosty, bezpośredni, jasny i zrozumiały; • opracowanie dokumentu wyznaczającego zasady profesjonalnej komunikacji z osobą starszą 	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<p><i>Publikacja dokumentu wyznaczającego zasady profesjonalnej komunikacji z osobą starszą</i></p> <p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Dokumenty zawierające standardy, wytyczne i rekomendacje dla instytucji kultury w zakresie obsługi osób starszych, wspierania uczestnictwa seniorów w kulturze i odpowiadania na ich potrzeby kulturalne:</p> <p>MKiDN wraz z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz partnerami projektu „Kultura bez barier” (finansowanego ze środków EFS PO WER) wypracowało <i>Model zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami</i>. W roku w 2022 roku przeprowadzony został nabór wniosków grantowych na przedsięwzięcia testowo wdrażające model do realizacji w 2023 roku .</p> <p>Dokumenty zawierające standardy, wytyczne i rekomendacje dla instytucji kultury w zakresie obsługi osób starszych, wspierania uczestnictwa seniorów w kulturze i odpowiadania na ich potrzeby kulturalne, których stosowanie w instytucjach kultury było powszechnie promowane w 2022r.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Poradnik dla sektora kultury w zakresie zapewniania dostępności</i>, uwzględniający również dostępność dla osób starszych (przygotowany w 2021 r. we współpracy z Ministerstwem Funduszy i Polityki Rozwoju). 2. Podręcznik oraz cykliczne szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów pn. <i>ABC Muzeum dla seniorów</i> (red. dr Beata Nessel-Łukasik). 3. Na beneficjentów (biblioteki) Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 nałożono obowiązki zapewnienia

				<p>dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym seniorów, w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spełnienia wymogów określonych w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. <i>o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami</i>, • spełnienia wymogów określonych w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. <i>o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych</i>. <p>Dodatkowo w programie zastosowano następujące standardy preferowane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na dzień zakończenia zadania biblioteka uruchomi wyraźnie oznakowane pomieszczenie przeznaczone do aktywnej pracy z seniorami, z wyposażeniem dostosowanym do tej grupy wiekowej; na dzień zakończenia zadania biblioteka będzie spełniała standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami wskazane w poradniku Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa z 2017 r. pn. <i>Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami</i>.
	Osiągnięcie dostępności publicznych stron internetowych administracji publicznej i usług elektronicznych oraz propagowanie projektowania zorientowanego na użytkownika	Minister Cyfryzacji, Główny Urząd Statystyczny	2018-2022	<p><i>Odsetek urzędów, których strona internetowa spełnia rekomendacje WCAG 2.0. na poziomie AA</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>

	<p>Podnoszenie poziomu aktywności społecznej osób starszych oraz wspierania funkcjonowania i rozwoju organizacji zrzeszających osoby starsze poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspieranie działań na rzecz aktywizacji osób starszych dzięki realizacji otwartych konkursów ofert skierowanych do podmiotów sektora organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz poprzez promowanie partnerstwa międzysektorowego wobec osób starszych; • wspieranie istniejących i nowopowstających organizacji sektora organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zrzeszających osoby starsze, reprezentujących ich interesy lub działających na rzecz zwiększenia ich aktywności; • promowanie wymiany dobrych praktyk działań podejmowanych na rzecz aktywności społecznej osób starszych 	<p>Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Edukacji i Nauki</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu podnoszenie poziomu aktywności społecznej osób starszych oraz wspieranie funkcjonowania i rozwoju organizacji zrzeszających osoby starsze, w tym: liczba organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wspartych przez podmioty publiczne</i></p>
--	---	--	------------------	--

				<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Resort realizował programy: Senior+ i Aktywni+ edycja 2022. Szczegółowe informacje zawarte są w rozdziale dot. Działań realizowanych przez MRiPS.</p> <p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego <u>Liczba programów</u> dotacyjnych Ministra KiDN, w których udzielono dofinansowań na projekty dostępne dla szerokiego grona odbiorców, bez względu na wiek lub projekty dedykowane osobom starszym: <u>34</u>. <u>Liczba dofinansowań</u> udzielonych w 2022 roku (organizacjom pozarządowym, instytucjom kultury i innym podmiotom) przez Ministra KiDN w programach dotacyjnych, w tym na wydarzenia artystyczne i kulturalne kierowane do osób starszych lub dostępnych dla szerokiej publiczności, z uwzględnieniem seniorów: <u>4140</u></p> <p>Programy dotacyjne Ministra KiDN, w których w 2022 r. zostały dofinansowane wydarzenia artystyczne i kulturalne dostępne dla szerokiej publiczności, w tym seniorów, lub wydarzenia kierowane wprost do osób starszych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Badanie polskich strat wojennych, 2. Czasopisma, 3. Edukacja artystyczna, 4. Edukacja kulturalna, 5. Film, 6. Groby i cmentarze wojenne w kraju, 7. Infrastruktura domów kultury, 8. Infrastruktura kultury, 9. Infrastruktura szkolnictwa artystycznego, 10. Kultura cyfrowa, 11. Kultura Dostępna, 12. Kultura ludowa i tradycyjna, 13. Literatura, 14. Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju, 15. Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą, 16. Muzyczny ślad, 17. Muzyka, 18. Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej, 19. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, 20. Ochrona zabytków, 21. Ochrona zabytków archeologicznych, 22. Partnerstwo dla książki,
--	--	--	--	---

				<p>23. Promocja czytelnictwa, 24. Promocja kultury polskiej za granicą, 25. Rozwój sektorów kreatywnych, 26. Sztuki wizualne, 27. Taniec, 28. Teatr, 29. Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem, 30. Wspieranie działań muzealnych, 31. Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży, 32. Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem, 33. Ballady i Romanse, 34. Zamówienia kompozytorskie.</p> <p>W ramach stałej oferty systemowej <u>70 instytucji kultury</u> prowadzonych lub współprowadzonych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego organizowało następujące działania adresowane do osób starszych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykłady, spacerory tematyczne, • wydarzenia artystyczne, spektakle teatralne, seanse filmowe, koncerty, • spotkania i dyskusje, • działania edukacyjne i warsztaty, • wspieranie amatorskiej działalności artystycznej osób starszych, • prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych nakierowanych na osoby starsze (np. adresowanie do nich mediów społecznościowych) • systemy zniżek lub ulg w cenach biletów dla seniorów (osób indywidualnym, grup oraz grup zorganizowanych, np. Klubów Seniora), • dostosowywanie wyposażenia i obiektów do potrzeb osób starszych (m.in. do potrzeb osób słabowidzących, słabosłyszących i o obniżonej sprawności motorycznej), • dostosowanie stron www do potrzeb osób z ograniczeniami wzroku i słuchu, • wsparcie organizacji pozarządowym zrzeszającym osoby starsze lub realizującym działania skierowane do osób starszych. <p>Przykłady ogólnopolskich programów instytucji kultury:</p>
--	--	--	--	---

				<ul style="list-style-type: none"> • Instytut Książki – Program Dyskusyjne Kluby Książki adresowany jest przede wszystkim do czytelników korzystających z bibliotek publicznych. Spotkania i dyskusje o książkach mają charakter nieformalny. Obecnie w Polsce działa 1216 klubów dla dorosłych. Wśród Dyskusyjnych Klubów Książki dla dorosłych funkcjonują takie skierowane także wyłącznie do seniorów (np. DKK „Senior” na terenie woj. śląskiego). Warto zauważyć, że DKK działają także np. przy Domach Seniora (np. na terenie woj. lubuskiego). Odnotować jednocześnie należy, że znacząca liczba klubowiczów (ogółem) to seniorzy. Stanowią oni także dominującą grupę uczestników spotkań czy wydarzeń realizowanych w ramach programu dotacyjnego dot. DKK. Seniorzy udzielają się także w konkursach na recenzje książkowe, a więc działaniach organizowanych w ramach inicjatyw podejmowanych w IK dotyczących aktywizacji klubowiczów. Wśród dodatkowych inicjatyw czy akcji podejmowanych przez DKK w całym kraju (wg sprawozdawczości beneficjentów) znalazły się między innymi: udział w obchodach Dnia Seniora (woj. lubuskie) czy akcja „Klubowicze seniorzy czytają dzieciom w Tygodniu Bibliotek” (woj. małopolskie). • Polski Instytut Sztuki Filmowej w 2022 roku wsparł projekt „Kino Dostępne”, który ma na celu stworzenie aplikacji umożliwiającej odbiór filmów podczas seansów w kinie dostosowany do potrzeb widowni ze specjalnymi potrzebami, w tym osób starszych. W 2022 roku w ramach programu operacyjnego „Rozwój kin” wsparto 89 projektów z zakresu modernizacji i 23 w zakresie cyfryzacji. PISF wsparł także działalność Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Dofinansowanie przyznano 79 klubom na łączną kwotę 628 045 zł. DKF-y organizują kulturalne rozwiązania głównie dla lokalnych społeczności, z których, obok młodzieży, osoby starsze również chętnie korzystają. <p>Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie we wskazanym okresie udostępniała nieodpłatną platformę VOD 35mm.online, na której znajdują się unikalne scyfryzowane materiały filmowe oraz dźwiękowe pochodzące z archiwalnych zasobów WFDiF oraz studiów filmowych, tj.: KADR, TOR, ZEBRA, KRONIKA, SMF oraz SFR. Dostęp online do stale zwiększającej się bazy</p>
--	--	--	--	---

				cyfrowych zasobów przyczynia się do zwiększenia dostępności do kultury i profesjonalnej wiedzy filmowej, oraz do urozmaiconych form aktywności kulturalnej, edukacyjnej i rozrywkowej w nowoczesnym wydaniu, dla wszystkich odbiorców, w tym dla osób starszych.
	Niwelowanie istniejących barier w funkcjonowaniu rad seniorów oraz wspieranie ich poprzez promowanie tworzenia gminnych rad seniorów przez jednostki samorządu terytorialnego	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<i>Liczba funkcjonujących w gminach rad seniorów</i> Zgodnie z danymi przekazanymi przez MSWiA do końca 2022 r. w Polsce funkcjonowało 456 gminnych rad seniorów.
	Wprowadzenie obowiązku uwzględniania w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych, wojewódzkich strategiach w zakresie polityki społecznej lub odrębnych dokumentach na temat polityki społecznej wobec osób starszych kwestii związanych z osobami starszymi oraz konsultowania ww. dokumentów z istniejącymi gminnymi radami seniorów	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	2018-2020	<i>Ustawowy obowiązek uwzględniania w dokumentach strategicznych kwestii związanych z osobami starszymi</i> oraz <i>Liczba gmin, w których w dokumentach strategicznych uwzględnione zostały kwestie związane z osobami starszymi</i>
	Promowanie wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych poprzez wspieranie organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, działających w tym zakresie	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<i>Liczba wspartych projektów organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w obszarze promowania wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych</i> Ministerstwo Sportu i Turystyki W 2022 roku zrealizowano 1 projekt (Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+), adresowany do osób starszych w wieku 50+, dofinansowany ze środków budżetu państwa, który polegał na wyszkoleniu 15 wolontariuszek z terenu 6 lokalizacji Polski do działań w terenie i organizacji spacerów sąsiedzkich. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Resort realizował programy: Senior+ i Aktywni+ edycja 2022. Szczegółowe informacje zawarte są w rozdziale dot. Działań realizowanych przez MRiPS. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Liczba inicjatyw nakierowanych wprost na wsparcie wolontariatu w obrębie kultury: 3 Wspieranie wolontariatu osób starszych poprzez dofinansowanie projektów organizacji pozarządowych, wpisuje się w programy dotacyjne Ministra KiDN, jak również w profilowane programy państwowych instytucji kultury, dla których organizatorem jest Minister KiDN:

			<p>- Narodowy Instytut Dziedzictwa – program dotacyjny <i>Wspólnie dla dziedzictwa</i> (https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/)</p> <p>- Narodowe Centrum Kultury – szkolenie cykliczne <i>Wolontariat w instytucji kultury</i> (https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/aktualnosci/wolontariat-w-instytucji-kultury).</p> <p>- Instytut Polonika od 2019 r. program dotacyjny <i>Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat</i> (https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-instytutu)</p> <p>11 instytucji nadzorowanych przez MKiDN (Muzeum Polin, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Zamek Królewski w Warszawie, Muzeum Narodowe w Lublinie, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Pamięci Mieszkańców Ziemi Oświęcimskiej, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Muzeum Narodowe w Warszawie, Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych) organizowało programy wolontariatu skierowane do osób starszych. Objęły one łącznie ponad 300 osób.</p> <p>Ministerstwo Sportu i Turystyki W 2022 roku zrealizowano 1 projekt (Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+), adresowany do osób starszych w wieku 50+, dofinansowany ze środków budżetu państwa, który polegał na wyszkoleniu 15 wolontariuszek z terenu 6 lokalizacji Polski do działań w terenie i organizacji spacerów sąsiedzkich.</p>
<p>Włączenie osób starszych do udziału w działaniach na rzecz integracji społeczności lokalnej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpowszechnienie informacji o wydarzeniach lokalnych wśród osób starszych i podmiotów docierających do osób starszych; upowszechnianie darmowego transportu dla osób niemobilnych w trakcie wydarzeń lokalnych w celu umożliwienia im czynnego uczestnictwa w wydarzeniach integrujących społeczność lokalną; 	<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu włączenie osób starszych do udziału w działaniach na rzecz integracji społeczności lokalnej</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>

<ul style="list-style-type: none"> uwzględnianie wolontariatu seniorów w pracach samorządów i instytucji lokalnych 			
<p>Promowanie modelu edukacji obywatelskiej zorientowanej na wolontariat seniorów, prowadzonej z organizacjami pozarządowymi</p>	<p>Komitet do spraw Pożytku Publicznego</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba inicjatyw promujących model edukacji obywatelskiej zorientowanej na wolontariat seniorów, prowadzonej z organizacjami pozarządowymi</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
<p>Zwiększenie dostępności placówek i instytucji kultury dla osób starszych, dzięki:</p> <ul style="list-style-type: none"> dostosowaniu rodzaju i form aktywności kulturalnych do zróżnicowanych potrzeb starszych odbiorców; upowszechnianiu pozytywnych wzorców i dobrych praktyk w tym obszarze; wspieraniu wszelkich form amatorskiej działalności artystycznej osób starszych; wykorzystaniu potencjału i bazy placówek publicznych do organizowania zajęć o charakterze kulturalnym, artystycznym, rekreacyjnym i ogólnorozwojowym. 	<p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu zwiększenie dostępności placówek i instytucji kultury dla osób starszych</i></p> <p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Liczba programów dotacyjnych Ministra KiDN ukierunkowanych na poprawę dostępności infrastruktury kultury, w tym uwzględnienie dostosowania do potrzeb osób starszych: 3 Liczba udzielonych dofinansowań: 395 Liczba programów dotacyjnych „Kultura bez barier”, dofinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ukierunkowanych na poprawę dostępności oferty instytucji kultury, w tym uwzględnienie dostosowania do potrzeb osób starszych: 1 Liczba udzielonych dofinansowań: 164</p> <p>Lista programów dotacyjnych Ministra KiDN, w których w 2022 r. zostały dofinansowane projekty infrastrukturalne służące poprawie</p>

				<p>dostępności instytucji dla szerokiego grona odbiorców, w tym osób starszych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Infrastruktura domów kultury (161), 2. Infrastruktura kultury (182), 3. Infrastruktura szkolnictwa artystycznego (52). <p>Dostosowanie rodzaju i form aktywności kulturalnych do zróżnicowanych potrzeb starszych odbiorców: W 2022 r. został ogłoszony i rozstrzygnięty konkurs grantowy w ramach projektu „Kultura bez Barier”. 164 instytucji kultury z całej Polski otrzymało środki na realizację przedsięwzięć poprawiających dostępność oferty dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych. Łączna kwota dotacji wyniosła 25 mln zł. Projekt „Kultura bez barier” finansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi priorytetowej IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Projekt realizowany wspólnie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Fundację Kultury bez Barier.</p>
	<p>Promowanie aktywności sportowej i rekreacyjnej, osób starszych ze zwróceniem uwagi na korzyści, jakie ona przynosi seniorom, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upowszechnianie form sportu i rekreacji dla seniorów; • prowadzenie zajęć o charakterze sportowym i rekreacyjnym dla seniorów przez instruktorów z wykorzystaniem kadry i baz, jakie posiadają lokalne kluby sportowe, ośrodki sportu i rekreacji, baseny, hale sportowe itp. • rozwój małej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej o charakterze wielopokoleniowym – Otwarte Strefy Aktywności – poprzez budowę ogólnodostępnych, plenerowych stref aktywności, skierowanych do różnych grup wiekowych oraz tworzenie 	<p>Ministerstwo Sportu i Turystyki</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu promowanie aktywności sportowej, rekreacyjnej, osób starszych ze zwróceniem uwagi na korzyści jakie ona przynosi seniorom</i></p> <p>Ministerstwo Sportu i Turystyki W roku 2022 Ministerstwo Sportu i Turystyki kontynuowało realizację programu Sportowa Polska, który jest jednym z kluczowych projektów w zakresie wspierania rozwoju lokalnej i powszechnej infrastruktury sportowej na terenie całego kraju. Program wspiera inwestycje, które w największym stopniu odpowiadają rekreacyjnym i sportowym potrzebom społeczeństwa, w tym osób starszych. Obiekty realizowane w ramach programu, to m.in. boiska, baseny, siłownie plenerowe, korty tenisowe. Powstałe obiekty mają charakter ogólnodostępny. W 2022 r. przyznano ponad 353 mln zł na dofinansowanie 221 zadań inwestycyjnych, co pozwoli na budowę, przebudowę lub remont ponad 370 obiektów sportowych w całej Polsce. Ponadto w 2022 roku zrealizowano 53 projekty, adresowane do osób starszych w wieku 50+, finansowanych ze środków budżetu państwa, w których udział wzięło ponad 104 tysiące uczestników.</p>

	przeestrzeni aktywności sportowej, sprzyjającej międzypokoleniowej integracji społecznej			Ponadto, w ramach dofinansowania zadań ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, udział wzięło 5950 osób niepełnosprawnych w wieku 50+, co stanowi 16 % ogółu uczestników zajęć, imprez, Mistrzostw Polski, Pucharów Polski i obozów. Podsumowując, aktywność fizyczna jest najbardziej skutecznym sposobem opóźniania procesów starzenia się i czynnikiem zachowania zdrowia oraz mobilności i wydłużenia okresu aktywności funkcjonalnej w życiu codziennym, co w przypadku osób w podeszłym wieku wydaje się najważniejsze.
	Wzmocnienie turystyki grupowej i indywidualnej osób starszych poprzez prowadzenie działań na rzecz zapewnienia warunków do bezpiecznego i aktywnego uprawiania turystyki	Ministerstwo Sportu i Turystyki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba inicjatyw na rzecz zapewnienia warunków do bezpiecznego i aktywnego uprawiania turystyki, w tym przez osoby starsze</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
	Propagowanie włączenia społecznego osób starszych, szczególnie pozostających w domu, przez używanie Internetu i innych technologii teleinformatycznych do korzystania z dóbr kultury, rozrywki, edukacji oraz komunikacji z innymi osobami	Minister Cyfryzacji, Główny Urząd Statystyczny	2018-2020	<p><i>Odsetek osób w wieku 55-74 korzystających z Internetu</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
	Wspieranie istniejących związków wyznaniowych zrzeszających osoby starsze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba związków wyznaniowych zrzeszających osoby starsze wspartych przez jednostki samorządu terytorialnego</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
	Rozwój parafialnych grup seniora, prowadzonych przez wolontariuszy parafialnych, we współpracy z duszpasterzami, promujących systematyczne spotkania we wspólnocie	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba parafialnych grup seniora prowadzonych przez wolontariuszy parafialnych we współpracy z duszpasterzami, promujących systematyczne spotkania we wspólnocie</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>

Obszar III	Podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu ekonomicznemu i ubóstwu osób starszych	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba nowych inicjatyw mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu ekonomicznemu i ubóstwu osób starszych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Dokonanie analizy problematyki dotyczącej tzw. renty dożywotniej pod kątem zapewnienia ochrony osób starszych, będących stroną umów o rentę dożywotnią	Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Finansów, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	2019-2022	<p><i>Przedstawienie rekomendacji wynikających z dokonanej analizy</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Zapewnianie osobom starszym dostępu do usług edukacyjnych świadczonych w ramach uczenia się przez całe życie	Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Główny Urząd Statystyczny	Działanie ciągłe*	<p><i>Odsetek osób starszych korzystających z usług edukacyjnych, świadczonych w ramach uczenia się przez całe życie</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki Według danych SIO na dzień 30 września 2022 r. uczestnikami KKZ było 558 osób w wieku od 60 roku życia, z czego 304 osoby w wieku 60-64 lat oraz 254 osoby w wieku 65 lat i więcej. W wieku do 29 lat liczba uczestników kursów kwalifikacyjnych wynosi ponad 18 tys. Nieco mniej jest osób w wieku 30 lat i więcej – ponad 16 tys. Wskazuje to, że kursowe formy kształcenia ustawicznego, w tym w szczególności KKZ, stały się atrakcyjniejsze dla osób w średnim wieku i starszych. Wcześniej formy te były zdominowane przez osoby do 30 roku życia, w tym przede wszystkim przez osoby w wieku dwudziestu kilku lat. Według danych Zintegrowanego Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (POL-on) na dzień 31 grudnia 2022 r. na studiach doktoranckich oraz w szkołach doktorskich ubiegały się o stopień doktora 93 osoby starsze (od 60 roku życia); w tym w wieku 60 lat – 11 osób, w przedziale wiekowym 61-64 lat – 55 osób, a w wieku 65 lat i powyżej – 27 osób. W studiach podyplomowych uczestniczyło 897 osób starszych, w tym w wieku 60 lat – 194 osoby, w przedziale wiekowym 61-64 lat – 500 osób, a w wieku 65 lat i powyżej – 203 osoby.</p>

				<p>Ponadto informujemy o działaniach NCBR w odniesieniu do osób starszych.</p> <p>W 2022 r. NCBR nadzorowało realizację projektów w ramach konkursu ogłoszonego w 2018 r. „Trzecia Misja Uczelni” (numer POWR.03.01.00-IP.08-00-3MU/18). Alokacja konkursu wynosiła 200 mln zł, w latach 2018-2019 podpisano 209 umów o dofinansowanie projektów. Łączna wartość dofinansowania wszystkich projektów w 2022 r. to prawie 187 mln zł. Głównym celem projektów realizowanych przez uczelnie publiczne i niepubliczne jest opracowanie programów kształcenia oraz realizacja działań dydaktycznych, kursów, szkoleń dla niestandardowych odbiorców szkolnictwa wyższego, w tym m. in. w ramach uniwersytetów trzeciego wieku. W konkursie nie wprowadzono jednak ograniczeń wiekowych dla grupy docelowej, gdyż skupiono się głównie na obszarze wsparcia, które ma służyć rozwijaniu u uczestników projektów kompetencji pozwalających na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aktywizację społeczną i zawodową; - poszerzanie wiedzy ogólnej i specjalistycznej oraz rozwój zainteresowań; - pobudzenie aktywności edukacyjnej i kulturalnej; - zapobieganie społecznemu wykluczeniu. <p>Działania w projektach są realizowane wspólnie z podmiotami działającymi na rzecz edukacji, których doświadczenie i merytoryczny zakres działalności związane są z celami danego projektu (np. z jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi).</p> <p>W 2022 r. monitorowano realizację 43 projektów, rozwiązano 2 umowy o dofinansowanie. Wsparciem w tym czasie objętych było 6750 osób w wieku 60+.</p> <p>Wspieranie edukacji pozaformalnej przy udziale jednostek oświaty Poza działaniami prowadzonymi w ramach kształcenia ustawicznego MEiN odpowiadał za wdrażanie projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanych w ramach konkursu pn. Zwiększenie dostępu osób dorosłych do różnych form uczenia się przez całe życie poprzez przygotowanie szkół do pełnienia roli Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji (LOWE), Działanie 2.14 PO WER 2014-2020. LOWE oferują edukację pozaformalną dorosłym z obszarów defaworyzowanych niezależnie od wieku (w tym uwzględnia się także osoby starsze). Kształtują one nową misję społeczną szkół, która może być odpowiednikiem tzw. trzeciej misji szkolnictwa wyższego.</p>
--	--	--	--	---

			<p>Edukacja pozaformalna może skutecznie aktywizować dorosłych. Badanie europejskie pn. Adult Education Survey, realizowane co kilka lat (ostatnie dostarcza danych za rok 2016), wskazuje, że zdecydowana większość dorosłych w wieku 25-64 lat w UE i w Polsce uczestniczy w edukacji pozaformalnej w roku przed badaniem – odpowiednio 41,4% i 22,9%. W edukacji formalnej uczestniczy tylko kilka procent osób w tym wieku (5% w UE i 4,4% w Polsce). Ta prawidłowość potęguje się w przypadku osób starszych, które niemal wyłącznie uczestniczą w edukacji pozaformalnej.</p> <p>Zadaniem LOWE jest aktywizowanie edukacyjne osób dorosłych mieszkających w otoczeniu szkół na tle szerszej aktywizacji społeczności lokalnych. Oferty edukacyjne LOWE dotyczą rozwoju umiejętności uniwersalnych (kluczowych kompetencji) stanowiących podstawę dla uczenia się przez całe życie. Treści tej edukacji nie opierają się na regulowanej w systemie oświaty podstawie kształcenia ogólnego (choć mogą wykorzystywać jej elementy). Działalność LOWE rozpoczyna się od diagnozy potrzeb dorosłych w lokalnych społecznościach. Jeśli diagnozy wskazują na istotne potrzeby osób starszych, to zajęcia mogą być dostosowane także do ich potrzeb.</p> <p>LOWE nie tylko aktywizują edukacyjnie osoby dorosłe, w tym starsze, ale także mobilizują różne lokalne instytucje i organizacje na rzecz rozwoju umiejętności dorosłych. Model działań LOWE zakłada tworzenie partnerstw z różnymi instytucjami i organizacjami. Jest to zgodne z modelem edukacji dorosłych przyjętym na świecie, w którym za edukację dorosłych, gdzie dominuje edukacja pozaformalna, nie odpowiadają jedynie instytucje nadzorowane przez ministrów do spraw oświaty i szkolnictwa wyższego, ale także instytucje koordynowane przez innych ministrów zawiadujących różnymi obszarami resortowymi (np. obszarami zatrudnienia, promocji przedsiębiorczości, ochrony zdrowia, kultury, aktywności obywatelskiej, sportu, turystyki, rozwoju regionalnego, w tym zwłaszcza rozwoju obszarów wiejskich i obszarów zdegradowanych, bezpieczeństwa publicznego, ekonomii społecznej, ochrony środowiska itp.).</p> <p>Partnerstwa mogą przyczyniać się do rozwoju edukacji dorosłych o charakterze praktycznym, gdzie po stronie przekazujących wiedzę i umiejętności występują nie tylko nauczyciele, ale także osoby z instytucji lub organizacji działających w różnych obszarach resortowych, mające wystarczające doświadczenie i osiągnięcia. Zakłada się, że wiedza i umiejętności upowszechniane w LOWE</p>
--	--	--	---

			<p>przydatne są nie tylko w perspektywie osobistej, ale mogą przyczyniać się też do rozwoju społeczności lokalnej.</p> <p>W 2017 r. do projektów LOWE przystąpiło 50 szkół z 13 województw. Po dobrym odbiorze tej nowej funkcji szkół MEiN ogłosiło kolejny konkurs na tworzenie ośrodków. Powstało następnych 100 LOWE z 14 województw, które zaczęły działalność od jesieni 2020 r. (ograniczoną ze względu na epidemię).</p> <p>Organizatorami sieci LOWE są wybrane przez MEiN w drodze konkursowej instytucje/organizacje posiadające doświadczenie w zakresie aktywizacji społecznej. LOWE tworzone w I i II etapie funkcjonują już we wszystkich województwach. Zastrzec jednak należy, że po okresie ich finansowania z funduszy europejskich, który trwa rok lub dwa lata, ich dalsze funkcjonowanie zależy od decyzji organów prowadzących szkoły.</p> <p>Z informacji dostarczonych nam przez instytucje/organizacje koordynujące tworzenie LOWE w terenie wynika, że w pierwszym okresie rozwoju LOWE osoby w wieku 60+ stanowiły prawie 20% wszystkich ich uczestników. Natomiast po dłuższym funkcjonowaniu i nabraniu doświadczeń odsetek ten zwiększył się do ponad 30%.</p> <p>W perspektywie finansowej 2021-2027 Unii Europejskiej, tworzenie LOWE - w oparciu o model wypracowany w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój - przechodzi do zadań realizowanych w ramach polityki regionalnej i w przypadku większości regionów będzie finansowane z Regionalnych Programów (RP). Warunki tworzenia LOWE ujęte są w dokumencie MFiPR ogłoszonym 15 marca 2023 r. pn. „Wytoczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027.</p> <p>Wspieranie edukacji pozaformalnej przy udziale jednostek szkolnictwa wyższego</p> <p>Z uwagi na szczególne funkcje i cele kształcenia skierowanego do osób starszych uczelnie mogą je realizować w formach organizacyjno-prawnych innych niż studia wyższe. Działania takie wpisują się w szczególną misję związaną z propagowaniem wiedzy i dostępnością kształcenia dla ludzi w różnym wieku i o różnych potrzebach edukacyjnych, w tym z aktywizacją społeczną i zawodową osób starszych i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu. Do podstawowych zadań uczelni należy prowadzenie kształcenia na studiach podyplomowych lub innych form kształcenia – mogą to być np. kursy, warsztaty, szkolenia. Decyzje o uruchomieniu takiego kształcenia podejmują samodzielnie uczelnie w</p>
--	--	--	---

			<p>ramach autonomii programowej, mając na względzie swoje strategie działania oraz potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego. Należy zaznaczyć, że obowiązujące przepisy nie dają podstaw do ingerowania przez Ministra Edukacji i Nauki w decyzje uczelni związane z proponowaną ofertą kształcenia.</p> <p>Najbardziej rozpoznawalną formułą kształcenia osób starszych są tzw. uniwersytety trzeciego wieku (UTW). Funkcjonują one w różnych formach (głównie jako stowarzyszenia). Ich działalność nie jest bezpośrednio regulowana przepisami ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. UTW mają bardzo różnych organizatorów, strukturę, tematykę i formy zajęć. Łączą je adresaci działalności i główna idea, tj. umożliwienie kształcenia, aktywności intelektualnej i społecznej osobom, które zakończyły już okres intensywnej działalności zawodowej.</p> <p>Ich powstawanie jest wynikiem inicjatyw społeczności lokalnych. UTW funkcjonują często w uczelniach, które przekazują im swój patronat naukowy, a także dają możliwość korzystania z infrastruktury uczelni lub wsparcie finansowe. Jak wyżej wskazano mogą mieć formę stowarzyszenia, ale także działać np. jako jednostki organizacyjne uczelni realizujące zadania dydaktyczne, utworzone w trybie wynikającym ze statutu uczelni.</p> <p>Uczelnie prowadzą także wykłady otwarte z różnych dziedzin jako formę popularyzacji wiedzy, z których może korzystać każdy zainteresowany. Wiele uczelni w swojej ofercie edukacyjnej ma również cykliczne spotkania – tzw. uniwersytet otwarty. Tego typu zajęcia (wykłady, ćwiczenia, warsztaty, laboratoria) skierowane są do osób, niezależnie od wieku (wystarczy mieć ukończone około 16 lat) i wykształcenia. Pozwalają nie tylko na zdobycie nowej wiedzy i umiejętności, czy podniesienie kompetencji zawodowych, ale także na rozwijanie zainteresowań, możliwość podjęcia dyskusji z autorytetami naukowymi, a jednocześnie spotkania innych pasjonatów i osób o podobnych zainteresowaniach.</p> <p>Warto podkreślić, że wśród podstawowych zadań uczelni ustawa PSWN (art. 11) wymienia także upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki i kultury oraz działanie na rzecz społeczności lokalnych i regionalnych, obok prowadzenia kształcenia na studiach, studiach podyplomowych lub innych formach kształcenia, kształcenia doktorantów, kształcenia i promowania kadr uczelni, czy prowadzenia działalności naukowej, świadczenia usług badawczych oraz transferu wiedzy i technologii do gospodarki, itd.</p>
--	--	--	--

			<p>Uczestnictwo osób starszych w edukacji formalnej i pozaformalnej według badań reprezentacyjnych</p> <p>Dotychczas nie realizowano szerzej zakrojonych badań dotyczących wyłącznie edukacji osób starszych (w wieku 60+). Dane o edukacji tych osób pozyskuje się z badań edukacji lub efektów uczenia się (kompetencji, umiejętności) dorosłych w wieku do 64 lat lub do 74 lat. Ponadto, dane te pozyskuje się z badań społecznych monitorujących różne aktywności osób dorosłych (np. na rynku pracy, w obszarze ochrony zdrowia, kultury, sportu, turystyki itp.).</p> <p>Do bardziej znanych badań tego typu należą dwa badania europejskie – Labour Force Survey (LFS, w Polsce znane jako Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, BAEL) oraz Adult Education Survey (AES). LFS/BAEL prowadzone jest stale, a jego wyniki można podawać za poszczególne miesiące, kwartały lub lata. AES prowadzone jest co kilka lat, a ostatnie dostępne wyniki pochodzą z roku 2016 (nowe wyniki będą ogłoszone w przyszłym roku). W Polsce warto zwrócić uwagę na badanie Bilans Kapitału Ludzkiego (BKL), koordynowane przez PARP i ekspertów Uniwersytetu Jagiellońskiego.</p> <p>Według LFS/BAEL odsetek osób w wieku 55-74 lat uczestniczących w roku 2022 w edukacji formalnej i pozaformalnej w okresie 4 tygodni przed badaniem wyniósł w Polsce 2,2%, w UE – 5,0%. Przy tym odsetek osób w tym wieku uczestniczących w edukacji formalnej w Polsce nie jest sprawozdawany przez GUS i Eurostat ze względu na niską wiarygodność danych. W UE odsetek ten wyniósł jedynie 0,3%. Odsetek uczestniczących w edukacji pozaformalnej w Polsce wyniósł w Polsce 2,2%, w UE27 – 4,7%.</p> <p>Według ostatnich dostępnych danych z badania AES 2016, odsetek osób w wieku 55-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w dłuższym okresie, tj. w ciągu 12 miesięcy przed badaniem, wyniósł w Polsce 13,4%, w UE – 32,2%. Przy tym odsetek uczestnictwa w edukacji formalnej w UE wyniósł 0,9% (nie uwzględniono danych z Polski ze względu na ich niską wiarygodność), a w edukacji pozaformalnej w Polsce 13,3%, w UE – 31,9%.</p> <p>Z kolei, według naszego krajowego badania BKL z roku 2017 odsetek osób w Polsce w wieku 55-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (nieobowiązkowym) w okresie 12 miesięcy przed badaniem wyniósł 22% (wynik ten znacznie przewyższa wyniki ww. AES 2016). Wyższe wyniki diagnozowane w badaniu BKL można wyjaśnić tym, że w badaniach europejskich realizowanych w Polsce przez GUS (LFS i AES) pytania dla respondentów zbyt silnie kojarzą się z formami edukacji podobnymi do stosowanych w szkołach. Natomiast w</p>
--	--	--	---

			<p>badaniu BKL pytania koncentrują się na różnych sposobach nabywania umiejętności, bez sugerowania, że są one podobne do form szkolnych. Znaczna część zajęć, w których uczestniczą dorośli i które mają cechy edukacyjne, tj. w zorganizowany sposób transferujące wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne, mają charakter praktyczny (uczenie się przez działanie).</p> <p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Liczba stałych inicjatyw edukacji przez całe życie kierowanych przez uczelnie artystyczne do osób starszych: 8 Liczba programów dotacyjnych, w którym jeden z priorytetów dotyczy uczenia się przez całe życie: 2 Liczba programów edukacyjno-kulturalnych dla seniorów realizowanych ze środków Programu „Kultura” MF EOG 2014-2021 – 1</p> <p>Stale, systemowe działania adresowane do seniorów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Uniwersytet Artystyczny Trzeciego Wieku</i> (Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu), • <i>Akademia Kreatywnego Seniora</i> (Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi), • <i>Akademia Otwarta – dorośli do sztuki</i> (Towarzystwo Przyjaciół ASP wraz z Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie), • <i>Otwarte warsztaty artystyczne dla seniorów w ramach projektu „Zbrojownia Sztuki”</i> (Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku), • <i>Otwarta Akademia Muzyczna</i> (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu), • <i>Muzyczna Akademia Seniora</i> (Akademia Muzyczna w Katowicach), • <i>Projekt Agora Nestora</i> (Akademia Muzyczna w Bydgoszczy we współpracy z Miejskim Centrum Kultury). • <i>Archipeląg historii</i> (Instytut Polonika we współpracy z Uniwersytetem Trzeciego Wieku Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie). <p>Zapewnianie osobom starszym dostępu do usług edukacyjnych świadczonych w ramach uczenia się przez całe życie wpisuje się również w programy dotacyjne Ministra KiDN, w szczególności programy <i>Edukacja kulturalna</i> oraz <i>Infrastruktura bibliotek</i>.</p>
--	--	--	--

				<ul style="list-style-type: none"> • jedno z zadań programu <i>Edukacja Kulturalna</i> polega na tworzeniu i prowadzeniu kompleksowych działań z zakresu edukacji kulturalnej skierowanych do osób dorosłych, w szczególności wykorzystującej formułę tzw. „uniwersytetów ludowych”, • w ramach programu <i>Infrastruktura bibliotek</i> wśród kryteriów punktowanych znajduje się kryterium: „Po zakończeniu zadania biblioteka będzie realizowała działania służące podnoszeniu kompetencji informatycznych (cyfrowych) lokalnej społeczności, przy jednoczesnym właściwym zaplanowaniu wyposażenia dla tak definiowanej funkcji”, które to kryterium, jak pokazuje praktyka, najczęściej realizowane jest przez organizację kursów komputerowych dla seniorów. • w ramach programu dotacyjnego Biblioteki Narodowej <i>Kraszewski. Komputery dla bibliotek</i> wśród kosztów kwalifikowanych wymieniono możliwość sfinansowania z wkładu własnego i dofinansowania zakupu „komputerów, komputerowych urządzeń peryferyjnych oraz oprogramowania służącego dostosowaniu sprzętu komputerowego do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób niepełnosprawnych”. Ww. sprzęt dotyczy także zaspokajania potrzeb edukacyjnych i poznawczych osób starszych. <p>Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w 2022 realizowało program edukacyjno-kulturalny dla seniorów <i>Żydowskie dziedzictwo kulturowe</i>, który obejmował szerokie spektrum działań adresowanych do seniorów: warsztaty, prelekcje, spotkania, pokazy. Budżet programu wynosił 10 mln EUR ze środków Programu „Kultura” MF EOG 2014-2021 – Działanie 3 <i>Podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie żydowskiego dziedzictwa kulturowego</i>.</p>
	Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy w starszych grupach wiekowych w dostępie do programów aktywizacji zawodowej, oferowanych przez urzędy pracy	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba osób bezrobotnych i poszukujących pracy w starszych grupach wiekowych objętych przez urzędy pracy wsparciem w zakresie aktywizacji zawodowej</i></p> <p>oraz</p> <p><i>Liczba osób starszych, które podjęły pracę w wyniku uczestnictwa w aktywizacji zawodowej</i></p>

				<p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej Osoby po 50 r. ż. otrzymują wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Osoby te mogą skorzystać z doradztwa zawodowego połączonego z przygotowaniem Indywidualnego Planu Działania, pośrednictwa pracy, a także szkoleń i kursów mających na celu podniesienie kwalifikacji i kompetencji lub przekwalifikowanie. Dodatkowo osoby starsze mogą skorzystać z formy wsparcia jaką są staże oraz subsydiowane zatrudnienie a także otrzymać wsparcie finansowe na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, w formie bezzwrotnej, połączone ze wsparciem szkoleniowym oraz pomostowym. W 2022 r. wsparciem objęto blisko 6,8 tys. osób po 54 r. ż. (do końca 2022 r. łącznie 164 tys. osób), w tym blisko 5,5 tys. osób to osoby, które są bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne) lub bierne zawodowo i nie uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu przed projektem (do końca 2022 roku łącznie wsparto blisko 81,3 tys. takich osób). Wśród wyżej wskazanych, wsparciem w ramach projektów oferujących dotacje na założenie własnej działalności gospodarczej w 2022 r. objęto 799 osób po 54 r. ż. (do końca 2022 r. odpowiednio 8,7 tys. osób) w tym 337 to osoby, które są bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne) lub bierne zawodowo i nie uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu przed projektem (do końca 2021 r. odpowiednio 4 tys. takich osób).</p>
	Podniesienie świadomości osób starszych w zakresie możliwości zwiększenia aktywności zawodowej, dzięki zastosowaniu Internetu i innych technologii telekomunikacyjnych	Minister Cyfryzacji, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<p><i>Odsetek osób starszych posiadających wiedzę na temat możliwości zwiększenia aktywności zawodowej dzięki zastosowaniu Internetu i innych technologii telekomunikacyjnych</i></p> <p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Resort realizował program Aktywni+ edycja 2022. Szczegółowe informacje zawarte są w rozdziale dot. Działań realizowanych przez MRIPS.</p>
	Wprowadzenie w szerokim zakresie możliwości wykonywania przez osoby starsze pracy elastycznych form pracy (m.in. niepełny etat, telepraca, praca w domu, elastyczne godziny pracy w uzgodnieniu z pracownikiem)	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Liczba wprowadzonych nowych rozwiązań w zakresie możliwości wykonywania przez osoby starsze elastycznych form pracy</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>

	Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej zatrudniających osoby starsze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych podmiotów ekonomii społecznej zatrudniających osoby starsze</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W ramach priorytetu inwestycyjnego 9v <i>wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz podmiotach ekonomii społecznej i w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia</i>, realizowany jest szereg działań zmierzających do wzmocnienia kondycji sektora ekonomii społecznej oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej. Na poziomie krajowym wsparcie realizowane jest w ramach działania 2.9 <i>Rozwój ekonomii społecznej</i> w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój wdrażane są także działania skierowane na wzmocnienie systemu wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej, m.in. poprzez zapewnienie preferencyjnej oferty wsparcia zwrotnego dla podmiotów ekonomii społecznej. W 2022 r. kontynuowano realizację projektu „Wdrożenie instrumentu pożyczkowego i poręczeniowego w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej”. W ramach tego projektu do końca 2022 r. 988 podmiotów ekonomii społecznej skorzystało z preferencyjnych pożyczek, co przyczyniło się do stworzenia nowych 918 miejsc pracy. Wsparcie bezpośrednie dla podmiotów ekonomii społecznej świadczone jest w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych przez akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Istnieje możliwość otrzymania wsparcia finansowego lub pomostowego na stworzenie miejsca pracy w nowym lub istniejącym przedsiębiorstwie społecznym dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób ubogich pracujących lub osób po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dodatkowo, możliwe jest uzyskanie przez podmioty ekonomii społecznej wsparcia doradczego czy szkoleniowego. Do końca 2022 r., w ramach wsparcia ekonomii społecznej w RPO wsparto 20 798 podmiotów ekonomii społecznej. Stworzono także 15 202 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.</p>
	Promowanie kontynuowania pracy w innej formie np. coachingu, tutoring i mentoringu	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw z zakresu promowania kontynuowania pracy w innej formie</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p>

				...
	Prowadzenie kampanii informacyjnych, szkoleń dla pracodawców nt. korzyści wynikających z zatrudnienia osoby starszej	Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych kampanii informacyjnych, szkoleń dla pracodawców nt. korzyści wynikających z zatrudnienia osoby starszej</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Kreowanie w przestrzeni społeczno-medialnej obrazu osoby starszej aktywnej zawodowo	Media publiczne	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba programów przedstawiających osoby starsze aktywne zawodowo</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Popularyzacja dobrych praktyk i doświadczeń w przedmiotowym zakresie	Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu popularyzację dobrych praktyk i doświadczeń w zakresie propagowania wśród pracodawców zasad społecznej odpowiedzialności biznesu oraz zarządzania wiekiem</i></p> <p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii W ramach stałych/cyklicznych działań mających na celu promocję zasad społecznej odpowiedzialności biznesu również w kontekście zarządzania wiekiem MRiT realizuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Monitorowanie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju w Polsce”: publikacja coroczna w zakresie sprawozdawczości i promocji działań podejmowanych przez interesariuszy, regiony i instytucje administracji rządowej zawierające zestaw inicjatyw mających na celu walkę z wszelkimi formami dyskryminacji w kontekście społecznej odpowiedzialności biznesu oraz popularyzację dobrych praktyk w zakresie m.in. propagowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu oraz zarządzania wiekiem; • przystąpienie do drugiego Dobrowolnego Narodowego Przeglądu z realizacji Agendy 2030 i celów zrównoważonego rozwoju, którego wynikiem był raport przyjęty przez Radę Ministrów 2 czerwca 2023 r., w którym wskazano na dobre praktyki i działania realizowane m.in. na rzecz osób starszych; • kwartalna publikacja pt. „Newsletter SDG” zawierająca zestawienie działań interesariuszy, którzy przystąpili do

				Partnerstwa na rzecz realizacji celów zrównoważonego rozwoju w Polsce, której celem jest promocja działań firm w zakresie m.in. propagowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu.
Promowanie wśród pracodawców elastycznych form zatrudnienia	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu promowanie wśród pracodawców elastycznych form zatrudnienia</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Prowadzenie działań informacyjnych skierowanych do przedsiębiorców oraz podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z zakresu znajomości zasad srebrnej gospodarki oraz potrzeb i rozwiązań związanych z dostępnością stron internetowych i usług elektronicznych dla osób starszych	Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Minister Cyfryzacji	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba zrealizowanych działań informacyjnych skierowanych do przedsiębiorców z zakresu znajomości zasad srebrnej gospodarki oraz potrzeb i rozwiązań związanych z dostępnością stron internetowych i usług elektronicznych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Prowadzenie działań na rzecz promocji działalności gospodarczej w sektorze srebrnej gospodarki (w tym rozwój podmiotów ekonomii społecznej jako narzędzia aktywizacji społecznej i zawodowej osób starszych)	Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Komitet ds. Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba zrealizowanych działań promujących podejmowanie działalności gospodarczej w sektorze srebrnej gospodarki</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Prowadzenie działań na rzecz promocji przedsiębiorczości osób starszych	Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*		<p><i>Liczba zrealizowanych działań promujących przedsiębiorczość osób starszych</i></p> <p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii Organizacja stoiska informacyjno-promocyjnego podczas targów Viva Seniorzy w Poznaniu oraz targów Dostępność Plus w Opolu oraz stymulowanie dyskusji z przedsiębiorcami oraz przedstawicielami społeczności senioralnej dot. aktywności zawodowej osób starszych, Dodatkowo podjęto działania na rzecz promocji zarządu sukcesyjnego, którego celem jest usprawnienie procesu przekazywania firmy następcom i kontynuowania tym samym działalności gospodarczej.</p>

Obszar IV	Upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia, z uwzględnieniem zmian wynikających z procesu starzenia na wszystkich szczeblach edukacji	Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Realizacja w podstawie programowej kwestii edukacji zdrowotnej oraz</i> <i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia z uwzględnieniem zmian wynikających z procesu starzenia</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Ministerstwo Zdrowia kontynuowało realizację projektów PO WER skierowanych pośrednio na wsparcie osób starszych poprzez kształcenie kadry ich obsługującej. Dotyczy to m.in. następujących typów projektów, które zostały rozpoczęte w 2016 r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie podyplomowe pielęgniarek i położnych w obszarach związanych z potrzebami epidemiologiczno-demograficznymi <p>Przedmiotem projektów jest podniesienie kwalifikacji pielęgniarek i położnych z zakresu dziedzin będących najczęstszą przyczyną dezaktywacji zawodowej z powodów zdrowotnych poprzez organizację kursów specjalistycznych i kwalifikacyjnych. Skoncentrowanie działań ukierunkowanych na przygotowanie pielęgniarek i położnych do zachodzących zmian demograficznych i epidemiologicznych wymaga wypracowania rozwiązań wspierających i rozwijających działania ułatwiające pielęgniarcom i położnym udział w różnych formach kształcenia podyplomowego. Projekty w konkursie przewidują wsparcie edukacyjne m. in. w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego, rehabilitacji osób z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, pielęgniarstwa onkologicznego i psychiatrycznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie specjalizacyjne lekarzy w dziedzinach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju <p>W ramach PO WER realizowany był w 2022 r. projekt pozakonkursowy pn.: <i>Rozwój kształcenia specjalizacyjnego lekarzy w dziedzinach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju</i>. Beneficjentem jest Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego. Głównym celem projektu jest zwiększenie kwalifikacji zawodowych lekarzy poprzez wsparcie procesu kształcenia specjalizacyjnego w dziedzinach istotnych z punktu widzenia epidemiologiczno-demograficznego kraju, w tym m.in. specjalizacji z geriatрії, onkologii, medycyny ratunkowej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie podyplomowe lekarzy realizowane w innych formach niż specjalizacje w obszarach istotnych z punktu widzenia potrzeb
-----------	--	---	-------------------	---

				<p>epidemiologiczno-demograficznych kraju, ze szczególnym uwzględnieniem lekarzy zatrudnionych (bez względu na formę zatrudnienia)</p> <p>w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej</p> <p>W ramach wsparcia z PO WER kształcenia podyplomowego lekarzy dofinansowane są kursy doskonalące, m.in. w zakresie geriatry, onkologii, ratownictwa medycznego. Przedmiotowe wsparcie stanowi odpowiedź na wzrost zapotrzebowania na usługi medyczne wynikający m. in. z faktu starzenia się społeczeństwa i pojawiającej się niepełnosprawności.</p> <p><u>Szkolenia dla opiekunów medycznych</u></p> <p>Ministerstwo Zdrowia w związku z pracami nad programowaniem działań w ramach REACT-EU, zgłosiło projekt szkoleń i kursów dla opiekunów medycznych. W dniu 8 września 2021 r. Komisja Europejska zatwierdziła ww. projekt, dodając nową oś VII „Wsparcie REACT-EU dla obszaru zdrowia” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020. Projekt ma na celu podniesienie kompetencji zawodowych opiekunów medycznych i zakłada m.in. realizację kursów, w związku z rozszerzeniem podstawy programowej zwiększającej kwalifikacje opiekunów medycznych. Realizacja ww. kursów rozpoczęła się w 2022 r.</p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki</p> <p>Upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia w systemie oświaty</p> <p>Edukacja zdrowotna jest jednym z priorytetowych obszarów nauczania odpowiednio mocno zaznaczonym w podstawie programowej i obowiązkowo realizowanym na każdym etapie edukacyjnym. Cele kształcenia i treści nauczania z zakresu edukacji zdrowotnej są zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz przedmiotach takich, jak: wychowanie fizyczne, przyroda, biologia, chemia, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie.</p> <p>Wychowanie przedszkolne</p> <p>Do zadań przedszkola należy tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi u dzieci nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo oraz przygotowanie ich do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne. Dzieci poznają również podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.</p>
--	--	--	--	--

				<p>I etap edukacyjny (klasy I-III szkoły podstawowej) Zakres edukacji zdrowotnej kładzie nacisk na kształtowanie świadomości zdrowotnej w zakresie higieny, pielęgnacji ciała, odżywiania się i trybu życia. Uczniowie m. in. :</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznają wartości odżywcze produktów żywnościowych, - dowiadują się, jakie znaczenie ma odpowiednia dieta dla utrzymania zdrowia oraz, że należy ograniczyć spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i zachować umiar w spożywaniu produktów słodzonych, - uczą się przygotowywania posiłków służących utrzymaniu zdrowia. <p>II etap edukacyjny (klasy IV-VIII szkoły podstawowej) Uczniowie m.in. poznają:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szkodliwość używek i zbyt długiego korzystania z telefonów komórkowych, - oznaczenia substancji szkodliwych dla zdrowia: drażniących, trujących, żrących i wybuchowych, - zasady zdrowego stylu życia (w tym zdrowego odżywiania się), - elementy układu pokarmowego i ich funkcje (rodzaje zębów, przyczyny próchnicy i zasady profilaktyki, źródła i znaczenie składników pokarmowych - białka, cukry, tłuszcze, witaminy, sole mineralne i woda - dla prawidłowego funkcjonowania organizmu, ich występowanie w wybranych produktach spożywczych, miejsca trawienia i wchłaniania), - skutki niedoboru niektórych witamin (A, D, K, C, B6, B12) i składników mineralnych (Mg, Fe, Ca) w organizmie oraz skutki niewłaściwej suplementacji witamin i składników mineralnych, - konieczność systematycznego spożywania owoców i warzyw, - potrzebę stosowania diety zróżnicowanej, dopasowanej do potrzeb organizmu (wiek, płeć, stan zdrowia, aktywność fizyczna itp.), - indeks masy ciała oraz konsekwencje zdrowotne niewłaściwego odżywiania (otyłość, nadwaga, anoreksja, bulimia, cukrzyca), - przykłady chorób układu pokarmowego (WZW A, WZW B, WZW C, choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy, zatrucia pokarmowe, rak jelita grubego) oraz zasady ich profilaktyki, - zasady higieny osobistej i czystości odzieży, - prawidłową postawę ciała w różnych sytuacjach, - zasady i metody hartowania organizmu,
--	--	--	--	---

				<ul style="list-style-type: none"> - sposoby ochrony przed nadmiernym nasłonecznieniem i niską temperaturą, - sposoby redukowania nadmiernego stresu i radzenia sobie z nim w sposób konstruktywny, - rolę wypoczynku, - rodzaje ćwiczeń relaksacyjnych, wpływ stresu na zdrowie, - podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej, - warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia), - fazy psychofizycznego rozwoju człowieka w okresie prenatalnym i postnatalnym. <p>Szkoły ponadpodstawowe (liceum ogólnokształcące, technikum) Uczniowie m.in. poznają:</p> <ul style="list-style-type: none"> - związek budowy narządów z pełnioną przez nie funkcją, - mechanizmy warunkujące homeostazę (termoregulacja, osmoregulacja, stałość składu płynów ustrojowych, ciśnienie krwi, rytmy dobowe), - sposoby nabywania odporności swoistej (czynny i bierny), - zaburzenia funkcjonowania układu odpornościowego (nadmierna i osłabiona odpowiedź immunologiczna), sytuacje wymagające immunosupresji (przeszczepy, alergie, choroby autoimmunologiczne), - wpływ czynników zewnętrznych na funkcjonowanie układu oddechowego (tlenek węgla, pyłowe zanieczyszczenie powietrza, dym tytoniowy, smog), - znaczenie badań diagnostycznych w profilaktyce chorób układu oddechowego (RTG klatki piersiowej, spirometria, bronchoskopia), - budowę i funkcje mózgu, rdzenia kręgowego i nerwów, - rolę autonomicznego układu nerwowego w utrzymaniu homeostazy, - wpływ substancji psychoaktywnych na funkcjonowanie organizmu, - wybrane choroby układu nerwowego (depresja, choroba Alzheimerera, choroba Parkinsona, schizofrenia) oraz znaczenie ich wczesnej diagnostyki dla ograniczenia społecznych skutków tych chorób,
--	--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje związek między stylem życia i chorobami układu krążenia (miażdżycy, zawał mięśnia sercowego, choroba wieńcowa serca, nadciśnienie tętnicze, żyłaki); - przedstawia znaczenie badań diagnostycznych w profilaktyce chorób krążenia; wyjaśnia wpływ odżywiania się (w tym suplementacji) i aktywności fizycznej na rozwój oraz stan kości i mięśni człowieka; - zagadnienia genetyczne, - zasady racjonalnego żywienia, - zaburzenia odżywiania (anoreksja, bulimia) i ich skutki zdrowotne, - przyczyny (w tym uwarunkowania genetyczne) otyłości oraz sposoby jej profilaktyki, - wylicza oraz interpretuje wskaźnik masy ciała (BMI) na tle indywidualnych potrzeb i norm zdrowotnych dla kategorii wiekowej; - znaczenie badań diagnostycznych (gastroskopia, kolonoskopia, USG, próby wątrobowe, badania krwi i kału) w profilaktyce i leczeniu chorób układu pokarmowego, w tym raka żołądka, raka jelita grubego, zespołów złego wchłaniania, choroby Crohna. <p>Zagadnienia dotyczące zdrowia są omawiane również na zajęciach z wychowawcą. Zgodnie bowiem z przepisami rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół tematyka dotycząca istotnych problemów społecznych, w tym również problemów zdrowotnych, powinna być omawiana podczas zajęć z wychowawcą.</p> <p>W realizacji wskazanych powyżej problemów podczas zajęć z wychowawcą mogą wziąć udział zaproszeni specjaliści w danej dziedzinie, wolontariusze, przedstawiciele stowarzyszeń i innych organizacji, których celem statutowym jest działalność wychowawcza lub rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły.</p> <p>Upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia w systemie szkolnictwa wyższego</p> <p>Standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, farmaceuty, pielęgniarki i fizjoterapeuty określone rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza dentystry, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i</p>
--	--	--	---

				<p>ratownika medycznego (Dz. U. z 2021 r. poz. 755, ze zm.) obejmują efekty uczenia się w zakresie procesu starzenia się oraz zasad oceny geriatrycznej i opieki interdyscyplinarnej w odniesieniu do pacjenta w podeszłym wieku.</p>
	<p>Podjęmowanie działań edukacyjnych nakierowanych na utrzymanie zdrowia, zróżnicowane w zależności od wieku i stopnia sprawności</p>	<p>Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Zdrowia</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Realizacja działań edukacyjnych nakierowanych na utrzymanie zdrowia</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Publikowanie informacji i postów edukacyjnych udostępnianych na stronach: gov.pl, NFZ, pacjent.gov.pl, realizacja kampanii edukacyjno – informacyjnej dot. zaburzeń otępiennych „Zostań dłużej na scenie życia” (zostazdluzej.pl) i promowanie badań w ramach programu „Profilaktyka 40+.</p> <p>W 2022r. Narodowy Fundusz Zdrowia prowadził cykliczną akcję „Środa z Profilaktyką” prezentując zainteresowanym informacje na temat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profilaktyki w różnych aspektach życia, • propozycje badań profilaktycznych, • akcje profilaktyczne z ekspertami w salach obsługi klientów w oddziałach wojewódzkich NFZ. <p>NIGRiR przeprowadził 200 konsultacji dietetycznych u osób w starszym wieku z zaburzeniami odżywiania – niedożywienie lub przeżywanie -lub z wysokim ryzykiem tych zaburzeń. Udzielono blisko 300 porad w zakresie prawidłowego żywienia, zgodnie z indywidualnymi zaleceniami dietetycznymi oraz w zakresie rekomendowanych form aktywności fizycznej. Wobec 682 pacjentów Kliniki Geriatrii prowadzono działania edukacyjne dot. profilaktyki upadków w ramach wewnętrznego Programu Zapobiegania Upadkom (ocena ryzyka upadków, kształtowanie zachowań przeciwdziałających upadkom, nauka podnoszenia się z upadku i wezwania pomocy).</p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki W ramach działań prozdrowotnych dzieci i młodzieży realizowany jest Program Szkoła i Przedszkole Promujące Zdrowie, który zawiera szerokie działania dotyczące promocji zdrowia fizycznego, psychicznego i relacji społecznych. Od ponad 30 lat Program systematycznie i planowo tworzy środowisko społeczne i fizyczne sprzyjające zdrowiu i dobremu samopoczuciu całej społeczności szkolnej, a od 2018 r. także i</p>

				<p>przedszkolnej. Ponadto realizacja programu wspiera nie tylko rozwój kompetencji dzieci i młodzieży, ale także pracowników i rodziców w zakresie dbałości o zdrowie przez całe życie. Sieć szkół i przedszkoli ukierunkowuje zainteresowane osoby na utrzymanie dobrostanu zdrowotnego. Działalność ta dopasowana jest do wieku i stopnia sprawności odbiorców. Minister Edukacji i Nauki nadzoruje system certyfikacji szkół i placówek będących w sieci szkół i przedszkoli promujących zdrowie. Upowszechnianie koncepcji szkół i przedszkoli promujących zdrowie zostało wymienione wśród zadań koordynacyjnych w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2021-2025. Program w swoich działaniach koncentruje się na propagowaniu zdrowego stylu życia, tworzy warunki (fizyczne i społeczne) sprzyjające ochronie zdrowia oraz umożliwia aktywne uczestnictwo społeczności szkolnej w działaniach na rzecz zdrowia. Warunki oraz organizacja nauki i pracy ma na celu sprzyjać zdrowiu i dobremu samopoczuciu uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz współpracy z rodzicami. Dyrektorom szkół i nauczycielom zapewniono możliwość korzystania z materiałów edukacyjnych, opracowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE). Na stronie internetowej ORE utworzono Bank Dobrych Praktyk, w którym zamieszczane są doświadczenia szkół w zakresie promocji zdrowia oraz konkretne przykłady działań, stanowiących inspirację oraz wsparcie dla wszystkich zainteresowanych placówek w podejmowaniu systemowych działań w zakresie zdrowego odżywiania oraz zwiększania aktywności fizycznej.</p>
	Realizacja programów promocji zdrowia informujących o czynnikach ryzyka zdrowotnego i zachęcających do podejmowania zachowań sprzyjających utrzymaniu i poprawie zdrowia	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych programów promocji zdrowia informujących o czynnikach ryzyka zdrowotnego i zachęcających do podejmowania zachowań sprzyjających utrzymaniu i poprawie zdrowia.</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>W celu dotarcia do licznych i zróżnicowanych odbiorców realizowana jest w oparciu o telewizję, radio, prasę, Internet, kampania społeczna „Planuję długie życie”. Działania, które obejmują m.in. telewizję i radio prowadzone są w stacjach o zasięgu ogólnopolskim, przy wsparciu stacjami regionalnymi, tematycznymi z wykorzystaniem dwóch formatów komunikacyjnych: audycji edukacyjnych i spotów społecznych. W audycjach oraz w spotach społecznych zachęcamy do wykonywania badań przesiewowych, podkreślamy, że regularne badania ratują zdrowie i życie. Wśród badań przesiewowych skierowanych do osób starszych są mammografia oraz kolonoskopia.</p>

				<p>Biuro Komunikacji Ministerstwa Zdrowia w 2022 r. w ramach kampanii „Planuję długie życie” zrealizowało także zamówienie na wydruk plakatów i ulotek informacyjno-edukacyjnych informujących o profilaktyce zdrowotnej i badaniach przesiewowych. Ulotki i plakaty informacyjne, zostały rozdystrybuowane na terenie całego kraju w szpitalach, przychodniach.</p> <p>Szeroko zakrojone działania informacyjne prowadzone były również w internecie poprzez publikację postów w mediach społecznościowych Ministerstwa Zdrowia. Dodatkowym narzędziem wzmacniającym przekaz Kampanii była publikacja artykułów w dziennikach i tygodnikach o zasięgu ogólnopolskim.</p> <p><u>Samoobsługowe kioski profilaktyczne w każdym oddziale NFZ</u> W Kiosku Profilaktycznym wykonać można bezpłatne pomiary:</p> <ul style="list-style-type: none"> •wzrostu, •masy ciała, •wskaźnika BMI, •analizy składu ciała, •ciśnienia tętniczego krwi. <p>Podczas wizyty na stanowisku ds. profilaktyki i promocji zdrowia, pomiary wykonuje się w Kiosku Profilaktycznym, a doradca przekazuje informacje i materiały promocyjne na temat programów profilaktycznych realizowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia i Ministerstwo Zdrowia,</p> <ul style="list-style-type: none"> •informacje dotyczące Internetowego Konta Pacjenta i pomoc w zalogowaniu się, •informacje dotyczące norm uzyskanych pomiarów w Kiosku Profilaktycznym, •wydruk przykładowego planu żywienia, ze strony internetowej diety.nfz.gov.pl <p>Podczas wizyty jest możliwość potwierdzenia Profilu zaufanego oraz pomoc w uzupełnieniu ankiety do programu „Profilaktyka 40 PLUS”. Od 2 listopada 2021 r. do 16 października 2022 r. z pomiarów oraz porad edukatorów skorzystały 2 392 osoby.</p>
	Promowanie szczepień ochronnych i innych świadczeń profilaktycznych	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych działań promujących szczepienia ochronne i inne świadczenia profilaktyczne.</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Kampania społeczna Ministerstwa Zdrowia „Chcę zrozumieć” miała przede wszystkim charakter informacyjny i skłaniający do podjęcia działań na rzecz budowania porozumienia społecznego wokół</p>

				<p>programu profilaktyki COVID-19. W ramach prowadzonych działań opracowano spoty edukacyjne stanowiące główne narzędzie komunikacyjne ww. kampanii społecznej, które były emitowane w stacjach radiowych i telewizyjnych o zasięgu ogólnopolskim.</p>
	<p>Propagowanie wiedzy w obszarze możliwości wykorzystania ICT (aplikacje, systemy, urządzenia) do wsparcia profilaktyki chorób i poprawy jakości życia</p>	<p>Ministerstwo Zdrowia, Minister Cyfryzacji</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba zrealizowanych działań promujących wiedzę w obszarze możliwości wykorzystania ICT do wsparcia profilaktyki chorób i poprawy jakości życia</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W celu zwiększenia samodzielności osób starszych rozszerzono zakres danych Zdarzenia Medycznego przekazywanych do SIM. Od 1 lipca 2021 r. raportowanie Zdarzeń Medycznych oraz jest obowiązkowe. Pracownik medyczny może, na zasadach określonych w ustawie o systemie informacji w ochronie zdrowia, udostępnić dokumentację medyczną pacjenta innemu podmiotowi. Możliwość analizy danych o Zdarzeniach Medycznych, udzielonych procedurach oraz rozpoznanych jednostkach chorobowych usprawni dostęp do świadczeń zdrowotnych, co z kolei wpływa na skuteczność leczenia, ale także podnosi jakość procesów leczniczo – diagnostycznych. Jest to istotne zwłaszcza w grupie osób starszych z wieloma dolegliwościami o charakterze przewlekłym lub wielochorobowością.</p>
	<p>Wdrażanie opieki farmaceutycznej, prowadzenie analiz stosowanej farmakoterapii na rzecz redukcji leków potencjalnie niewłaściwych dla osób starszych, zgodnie z kryteriami obowiązującymi w tym zakresie</p>	<p>Ministerstwo Zdrowia</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba przeprowadzonych analiz stosowanej farmakoterapii oraz Liczba podjętych działań na rzecz poprawy przestrzegania zaleceń terapeutycznych</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Włączenie się przedstawicieli Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji w upowszechnianie w środowisku medycznym „Kryteriów poprawności farmakoterapii geriatrycznej w praktyce klinicznej na podstawie kryteriów 2019 AGS BEERS, 2015 STOPP/START i 2021 STOPPFALL. Jak leczyć, żeby najmniej zaszkodzić w opracowaniu B. Bień i E. Łukaszczyk</p> <p>Wprowadzenie „Pilotażowego Programu Przeglądów Lekowych” (od 1 czerwca do 30 listopada 2022 r.), Pilotaż został przeprowadzony przez 75 realizatorów, którzy objęli nim 850 pacjentów z wielochorobowością. Przegląd leków polegał na szczegółowo przeprowadzonym wywiadzie z pacjentem, ocenie farmakoterapii jaką stosuje pacjent, a następnie wypracowaniu indywidualnego planu opieki farmaceutycznej.</p>

				<p>Zgodnie z zapisami ustawy o zawodzie farmaceuty, farmaceuta współpracując z pacjentem i lekarzem prowadzącym leczenie pacjenta czuwa nad prawidłowym przebiegiem jego indywidualnej farmakoterapii w ramach świadczenia usług opieki farmaceutycznej. Jedną z usług w tym zakresie jest realizacja przeglądów lekowych. Przeprowadzony w 2022 r. program pilotażowy przeglądów lekowych miał na celu ocenę zasadności objęcia przeglądów lekowych zakresem opieki farmaceutycznej, sprawdzenie skuteczności praktycznej tych przeglądów i ich wartości klinicznej, sprawdzenie wpływu na system opieki zdrowotnej oraz wypracowanie optymalnego modelu tej opieki jako świadczenia zdrowotnego. Ma to znaczenie w obliczu wyzwań zdrowotnych przed jakimi stoi system ochrony zdrowia w tym rosnąca liczba pacjentów w wieku senioralnym.</p> <p>Usługa, była więc skierowana przede wszystkim do pacjentów starszych z wielolekowością, i miała na celu optymalizację terapii. W pilotażu brało udział 558 kobiet i 292 mężczyzn, w tym 772 pacjentów powyżej 60 roku życia, którzy zażywali średnio 16 preparatów dziennie. U 248 pacjentów liczba stosowanych substancji czynnych zmniejszyła się o co najmniej 1 substancję w porównaniu do okresu sprzed programu pilotażowego. Zmniejszyła się liczba problemów lekowych, takich jak zbędna lub niewłaściwa terapia oraz liczba interakcji i stanów nieleczonych. Ze wstępnych analiz farmakoekonomicznych wynika, że obniżyły się także koszty zakupu leków zarówno dla pacjenta, jak i dla systemu opieki. Wśród 533 pacjentów, którzy ocenili swoje ogólne samopoczucie po przeglądzie lekowym względem okresu przed przeglądem, 453 pacjentów stwierdziło poprawę.</p>
	Uwzględnienie specyfiki problemów zdrowotnych, charakterystycznych w grupie osób starszych, w realizowanych programach prozdrowotnych	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba programów prozdrowotnych uzupełnionych o specyfikę problemów zdrowotnych, charakterystycznych w grupie osób starszych</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Programy prozdrowotne, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego realizowane przez NIGRiR w 2021 r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • projekt pn. „Program Profilaktyki RZS Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR.05.01.00-00-0022/17. Głównym celem projektu jest pilotażowe wdrożenie

				<p>Ogólnopolskiego programu polityki zdrowotnej w zakresie profilaktyki i wczesnego wykrywania reumatoidalnego zapalenia stawów przy współpracy pomiędzy przychodniami POZ a specjalistami – reumatologami z Ośrodka Wczesnej Diagnostyki w zakresie prowadzenia koordynowanych badań przesiewowych nakierowanych na przeciwdziałanie i wczesne wykrycie reumatoidalnego zapalenia stawów, z uwzględnieniem osób do 65 r.ż.</p> <ul style="list-style-type: none"> • projekt pn. „Program Profilaktyki Osteoporozy Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR.05.01.00-00-0012/18. Głównym celem projektu jest wdrożenie w ośrodkach uczestniczących w programie skoordynowanego systemu wczesnej identyfikacji kobiet w wieku 50-70 lat, zagrożonych złamaniamiiskoenergetycznymi oraz chorych z już dokonanymi złamaniami i kierowanie ich do właściwego Specjalistycznego Ośrodka Profilaktyki Osteoporozy. Program ma pozwolić na wczesne wykrywanie podwyższonego ryzyka osteoporozy, szczególnie u kobiet i umożliwienie leczenia choroby na wczesnym etapie, co zwiększa szanse na powodzenie leczenia i szanse utrzymania dobrego zdrowia pacjentek. • projekt pn. „Program profilaktyki przewlekłych bólów kręgosłupa Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji” nr POWR. 05.01.00- 00-0025/19.. Głównym celem projektu jest zwiększenie wczesnego wykrywania oraz prewencja przewlekłych bólów kręgosłupa wśród osób aktywnych zawodowo z terenu makroregionu centralnego (województwa: łódzkie, mazowieckie) poprzez przeprowadzenie działań edukacyjno-diagnostyczno-terapeutycznych wśród osób do 65 r.ż.
	Tworzenie infrastruktury i usług dla rozwoju aktywności prozdrowotnej ze szczególnym uwzględnieniem najstarszych grup wiek	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba utworzonej nowej infrastruktury i usług dla rozwoju aktywności prozdrowotnej ze szczególnym uwzględnieniem najstarszych grup wieku</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Zadanie pn. „Powstanie Śląskiego Ośrodka Kliniczno-Naukowego Zapobiegania i Leczenia Chorób Środowiskowych, Cywilizacyjnych i Wiek Podeszłego im. prof. Zbigniewa Religi w Zabrze”, realizowane w latach 2018-2022, powierzchnia użytkowa: 12 000 m², liczba łóżek 119.</p> <p>Od stycznia 2019 r. Ministerstwo Zdrowia realizuje projekt Dostępność Plus dla zdrowia – wdrażany w ramach</p>

				<p>Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) na lata 2014-2020, przy współfinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Wartość projektu wynosi 353 mln zł. Okres realizacji projektu: od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2023 r. Projekt ma na celu wdrożenie działań pro jakościowych w systemie ochrony zdrowia polegających na dostosowaniu, wybranych w procedurze konkursowej, placówek POZ i szpitali do potrzeb grupy docelowej - pacjentów ze szczególnymi potrzebami, w szczególności osób starszych oraz niepełnosprawnych, w oparciu o opracowane w projekcie Standardy Dostępności. Wdrażane rozwiązania będą przyczyniały się do poprawy dostępności placówek medycznych w obszarach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cyfrowym (w tym telemedycznym), • architektonicznym, • komunikacyjnym • organizacyjnym <p>Placówki medyczne biorące udział w projekcie otrzymują granty – w przypadku POZ w wysokości do 720 tys. zł, a szpitali do 2 mln zł. Okres realizacji danego przedsięwzięcia wynosi do 18 miesięcy. Zgodnie z założeniami, w ramach projektu Dostępność Plus dla zdrowia, wsparcie grantowe na poprawę dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami otrzyma min. 270 POZ oraz 72 szpitali. Planowane efekty projektu to m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zniwelowanie barier architektonicznych, cyfrowych oraz informacyjno-komunikacyjnych w placówkach ochrony zdrowia • podjęcie działań dostosowawczych w tym prac modernizacyjnych oraz zakupu sprzętów zapewniających funkcjonowanie placówek „przyjaznych” osobom ze szczególnymi potrzebami; • podniesienie jakości usług zdrowotnych dla pacjentów ze szczególnymi potrzebami, w tym aspektów komunikacyjnych i organizacyjnych, • stworzenie/zoptymalizowanie systemów IT uwzględniających szczególne potrzeby pacjentów, w tym wdrożenie rozwiązań telemedycznych w POZ i szpitalach, • podniesienie dojrzałości cyfrowej placówek w zakresie wsparcia pacjentów ze szczególnymi
--	--	--	--	--

				<p>potrzebami.</p> <p>Obowiązkowym dla wszystkich podmiotów realizujących przedsięwzięcia w projekcie „Dostępność Plus dla zdrowia” jest uczestnictwo w szkoleniach, w których uwrażliwiany jest personel POZ i szpitali na potrzeby osób z niepełnosprawnościami, w tym środowiska osób z niepełnosprawnością wzroku czy słuchu, a także seniorów. W trakcie szkoleń przekazywana jest wiedza na temat możliwości zapewniania osobom ze szczególnymi potrzebami dostępności do placówek ochrony zdrowia i korzystania z tych placówek. Do końca 2022r. w szkoleniach wzięło udział 1 024 pracowników POZ i szpitali.</p> <p>Narodowy Instytut Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji był grant biorcą projektu pn. Dostępność Plus dla Zdrowia, który finansowany jest Funduszy Europejskich.</p> <p>Celem realizowanego projektu było zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym, w tym osób o szczególnych potrzebach. Obejmował on dostosowanie przestrzeni publicznej, architektury, transportu i produktów do szczególnych wymagań odbiorców świadczeń, w tym szczególnie seniorów. Dzięki temu dofinansowaniu pacjenci aktualnie mogą skorzystać ze strony internetowej, zaprojektowanej również dla osób ze szczególnymi potrzebami, łatwiej i bezpieczniej poruszać się po Instytucie w części klinicznej, zabiegowej, Izbie Przyjęć, Zespole Poradni specjalistycznych oraz części diagnostycznej, skorzystać z nowej windy, umówić wizytę on-line co bezpośrednio wpływa na skuteczność działań w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki chorób wśród seniorów oraz wzmacnia efektywność stosowanych terapii.</p>
	<p>Rozwijanie telemedycyny, w tym teleopieki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upowszechnienie różnych form teleopieki i telekonsultacji; • rozwój rozwiązań w zakresie <i>mobile health</i>. 	<p>Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba działań podjętych w celu rozwoju telemedycyny, w tym teleopieki</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Od 2020 r. Ministerstwo Zdrowia realizuje projekt telemedyczny: „Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu poprzez stosowanie rozwiązań telemedycyny i e-zdrowia”, w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. Projekt ma przyczynić się do zmniejszenia kosztów procedur medycznych, zmniejszenia obciążeń dla pacjentów oraz zwiększenia dostępności</p>

				<p>usług medycznych. Koncentruje się na wypracowaniu modeli telemedycznych w 7 obszarach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kardiologii, • geriatrici, • psychiatrii, • diabetologii, • chorób przewlekłych, • położnictwa, • opieki paliatywnej, <p>które mogłyby poszerzyć katalog procedur telemedycznych objętych publicznym finansowaniem oraz zwiększyć poziom wykorzystania potencjału telemedycyny w Polsce.</p> <p>W pierwszym etapie projektu zespoły ekspertów polsko-norweskich opracowały wstępne modele telemedyczne w dziedzinach: kardiologia, geriatricia, psychiatria, choroby przewlekłe, diabetologia i położnictwo. Następnie w lipcu 2022 r. w części konkursowej Programu „Zdrowie” wyłoniono 18 podmiotów spośród szpitali ponadregionalnych/institutów, które przetestują proponowane w modelach rozwiązania w projektach pilotażowych. Osoby starsze są jedną z grup docelowych działań realizowanych w projekcie, szczególnie w obszarze geriatrici, kardiologii, opieki paliatywnej oraz chorób przewlekłych. Realizacja projektu potrwa do kwietnia 2024 r.</p> <p>W 2022 r. przeprowadzony został konkurs na dofinansowanie projektów pilotażowych na przetestowanie modeli telemedycznych opracowanych w ramach predefiniowanego projektu dotyczącego polityki w zakresie telemedycyny i e-zdrowia w ramach Programu Zdrowie finansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 i budżetu państwa.</p> <p>Wśród wybranych projektów znalazły się m.in. przedsięwzięcia w obszarze geriatrici oraz chorób przewlekłych. Testowanie rozwiązań telemedycznych potrwa do stycznia 2024 r.</p> <p>W Narodowym Instytucie Geriatrici, Reumatologii i Rehabilitacji w 2021r. uruchomiono Pracownię Oceny Stanu Odżywienia i Diagnostyki Sarkopenii a w 2022r. - Pracownię Aktywizacji Seniorów. Do zadań Pracowni Oceny Stanu Odżywienia i Diagnostyki Sarkopenii należą: prowadzenie oceny stanu odżywienia i oceny ryzyka niedożywienia związanego z chorobą, pacjentów przebywających w szpitalu, zwłaszcza ludzi starszych; planowanie i</p>
--	--	--	--	---

				<p>wdrożenie postępowania żywieniowego, we współpracy z zespołem terapeutycznym, nadzór nad monitorowaniem postępowania żywieniowego; rozpoznawanie innych problemów żywieniowych pacjentów i planowanie odpowiedniego postępowania dietetycznego; udzielanie porad dietetycznych osobom zdrowym oraz z chorobami diety zależnymi i planowanie diety; edukacja osób zdrowych i chorych na temat prawidłowego odżywiania i aktywności fizycznej, w zapobieganiu chorobom cywilizacyjnym.</p> <p>Pracownicy dysponują sprzętem wysoko specjalistycznym, dedykowanym seniorom np. analizatorem składu ciała do badań klinicznych i kalorymetrem, przyrządami do ćwiczeń aerobowych, rozciągających, siłowych i koordynacji, urządzeniami do treningu kontroli postawy i równowagi (platformą posturo graficzną), urządzeniami do reedukacji chodu (bieżnia, barierki), sprzętem wykorzystującym wirtualną rzeczywistość (np. Neuroforma, Rehafloor).</p> <p>W Pracowni Aktywizacji Seniorów prowadzona jest diagnostyka funkcjonalna, ocena wydolności organizmu, opracowywanie interwencji dla każdego pacjenta indywidualnie, wdrażanie działań poprawiających sprawność ogólną i funkcjonowanie seniora, ewaluacja efektów treningu/terapii, przygotowanie seniorów do zabiegów ortopedycznych, w celu skrócenia czasu unieruchomienia i hospitalizacji, a także poprawy bezpieczeństwa i komfortu pacjentów.</p>
	Ułatwienie dostępu do materiałów i sprzętu oraz świadczeń opieki zdrowotnej, wyrobów medycznych rekompensujących utraconą sprawność	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Poziom zaspokojenia potrzeb osób korzystających z materiałów i sprzętu oraz świadczeń opieki zdrowotnej, wyrobów medycznych rekompensujących utraconą sprawność</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W 2022 r. prowadzono prace nad nowelizacją rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie osoby uprawnionej, która miała na celu poszerzenie dostępu pacjentów do: - wózków inwalidzkich, w tym wózków elektrycznych - balkoników i chodzików - aparatów słuchowych - wyrobów stomijnych,</p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej Tego typu interwencja jest realizowana m.in. w projektach współfinansowanych z EFS w Regionalnych Programach Operacyjnych. Działania mają na celu ułatwienie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej. Przykładami realizowanych działań jest np. świadczenie długoterminowej medycznej opieki domowej nad osobą</p>

				<p>potrzebującą wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym pielęgniarstwie długoterminowym, wsparcie działalności lub tworzenia nowych miejsc opieki medycznej w formach zdeinstytucjonalizowanych oraz przygotowania i tworzenia wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, pielęgnacyjnego i wspomagającego, połączonego z doradztwem w doborze sprzętu, treningami z zakresu samoobsługi wypożyczonego sprzętu oraz przygotowaniem warunków do opieki domowej.</p> <p>MFiPR nie posiada danych nt. poziomu zaspokojenia potrzeb osób korzystających z materiałów i sprzętu oraz świadczeń opieki zdrowotnej, wyrobów medycznych rekompensujących utraconą sprawność.</p>
	Wykorzystanie nowoczesnych technologii dla rekompensowania utraconej sprawności i wzmacniania samodzielności	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba wykorzystanych nowoczesnych technologii dla rekompensowania utraconej sprawności</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W 2022 r. prowadzono prace nad nowelizacją rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu wyrobów medycznych na zlecenie osoby uprawnionej, mającą na celu udostępnienie w refundacji nowoczesnych systemów monitorowania glikemii, w tym także systemów z aplikacją dedykowaną osobom niewidomym, m.in. w populacji pacjentów z cukrzycą typu 2, wymagającym intensywnej insulinoterapii.</p>
	Wspieranie opracowywania oraz upowszechniania innowacyjnych rozwiązań i technologii w obszarze zdrowia i telemedycyny	Ministerstwo Zdrowia, Minister Cyfryzacji, Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych programów mających na celu opracowywanie oraz upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań i technologii w obszarze zdrowia i telemedycyny</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Projekt pn. Older People and COVID-19 - New Challenges for Public Health in Poland przeprowadzany przy współpracy z WHO. Projekt miał na celu zaktualizowane chatbota pn. HealthBuddy oraz nauczenie go rozumienia języka polskiego. Chatbot ten ma na celu odpowiadanie na pytania zadane przedewszystkim przez seniorów na temat COVID-19. HealthBuddy został stworzony do przeciwdziałania dezinformacji na temat COVID-19, jego leczenia oraz szczepionek.</p>
				<i>Liczba osób korzystających z terapii zajęciowej</i>

	Zwiększanie dostępności terapii zajęciowej i fizjoterapii	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	<p>Tworzenie warunków rozwoju kompleksowej opieki nad chorym starszym, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie standardów profilaktyki i opieki nad osobami starszymi, a także poprawa koordynacji opieki; • określenie zasad postępowania medycznego w różnych grupach wiekowych, ze szczególnym wyróżnieniem grupy osób starszych; • monitorowanie efektywności opieki nad osobami starszymi. 	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<p><i>Liczba wdrożonych rozwiązań mających na celu tworzenie warunków rozwoju kompleksowej opieki nad chorym starszym</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Rozwiązania, które zwiększyły dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, zostały wprowadzone w 2022 r. w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej. Umożliwiły one:</p> <p>1) wykonanie badań w ramach profilaktyki chorób układu krążenia dla osób znajdujących się na liście świadczeniobiorców lekarza podstawowej opieki zdrowotnej u świadczeniodawcy objętym umową o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, będących w wieku od 35 do 65 roku życia, u których nie została dotychczas rozpoznana choroba układu krążenia, cukrzyca, przewlekła choroba nerek lub rodzinna hipercholesterolemia i które w okresie ostatnich 5 lat nie korzystały ze świadczeń udzielanych w ramach profilaktyki chorób układu krążenia;</p> <p>2) uzyskanie porady kompleksowej, badań diagnostycznych dotychczas zarezerwowanych dla ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, konsultacji specjalistycznych, w ramach koordynowanej opieki zdrowotnej w podstawowej opiece zdrowotnej w czterech zakresach: kardiologii, diabetologii, endokrynologii, pulmonologii.</p> <p>Od 1 października 2022 r. lekarze pierwszego kontaktu w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej mogą realizować świadczenia zdrowotne w nowym modelu zwanym opieką koordynowaną. W ramach opieki koordynowanej lekarz podstawowej opieki zdrowotnej współpracuje z lekarzami specjalistami, pielęgniarką POZ i dietetykiem. Zajmuje się profilaktyką, diagnozowaniem, leczeniem i edukacją pacjenta na temat wybranych chorób z dziedziny kardiologii, diabetologii, endokrynologii oraz pulmonologii. Realizacja świadczeń w opiece koordynowanej odbywa się na postawie działania w tzw. Indywidualnym Planie Opieki Medycznej,</p>

				<p>który lekarz POZ ustala z pacjentem. Nad sprawną realizacją różnorodnych świadczeń zdrowotnych czuwa koordynator. Rozwiązania wprowadzone do podstawowej opieki zdrowotnej dzięki opiece koordynowanej poprawiają jakość opieki i dostępność do świadczeń zdrowotnych, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozszerzają listę badań diagnostycznych realizowanych przez lekarza POZ, • umożliwiają szybszy dostęp do opieki specjalistycznej, • pozwalają podjąć działania edukacyjne, aktywizują pacjenta.
	<p>Zapewnienie ciągłości opieki nad chorym starszym, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wdrożenie działań mających na celu monitorowanie potrzeb zdrowotnych chorego w jego środowisku zamieszkania; • rozwój współpracy pracowników opieki zdrowotnej z służbami pomocy społecznej; • monitorowanie stanu zdrowia chorych osób starszych po zakończonej hospitalizacji 	<p>Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba wdrożonych rozwiązań mających na celu zapewnienie ciągłości opieki nad chorym starszym</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Program pilotażowy zakresie wykorzystania elektronicznych spirometrów w podstawowej opiece zdrowotnej i ambulatoryjnej opiece specjalistycznej (wdrożony rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 31 grudnia 2021 r. w sprawie programu pilotażowego w zakresie wykorzystania elektronicznych spirometrów w podstawowej opiece zdrowotnej i ambulatoryjnej opiece specjalistycznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 121). Celem programu pilotażowego jest ocena efektywności realizacji świadczeń opieki zdrowotnej z wykorzystaniem elektronicznych spirometrów jako narzędzia umożliwiającego badanie w sposób zdalny pacjenta ze stwierdzonymi zaburzeniami poziomu saturacji i tętna, w celu wykrywania potencjalnych zaburzeń czynności płuc. Programem pilotażowym objęci byli świadczeniobiorcy, którzy ukończyli 18. rok życia, po przebyciu zakażenia wirusem SARS-CoV-2, ze stwierdzonymi zaburzeniami poziomu saturacji i tętna, w celu wykrywania potencjalnych zaburzeń czynności płuc. Program pilotażowy objął świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej oraz ambulatoryjnej opieki specjalistycznej w zakresie świadczenia porada specjalistyczna – gruźlica i choroby płuc.</p> <p>W Narodowym Instytucie Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji funkcjonuje Poradnia Geriatryczna, do której kierowani są m.in., pacjenci każdorazowo po odbytej hospitalizacji celem dalszego monitorowania stanu zdrowia przez lekarza geriatrę. W 2022 r. udzielono w Poradni 318 porad.</p>

				<p>Program pilotażowy w zakresie wykorzystania elektronicznych stetoskopów w podstawowej opiece zdrowotnej (wdrożony rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 31 stycznia 2022 r. w sprawie programu pilotażowego w zakresie wykorzystania elektronicznych stetoskopów w ramach podstawowej opieki zdrowotnej przez świadczeniobiorców zakażonych wirusem SARS-CoV-2 (Dz. U. z poz. 257, z późn. zm.). Celem programu jest ocena efektywności realizacji świadczeń opieki zdrowotnej z wykorzystaniem elektronicznego stetoskopu jako narzędzia umożliwiającego ocenę zmian osłuchowych w układzie oddechowym pacjentów zakażonych wirusem SARS-CoV-2, z ryzykiem ciężkiego przebiegu choroby COVID-19, lub pacjentów po przebytych zakażeniu wirusem SARS-CoV-2, wymagających dalszej opieki i diagnostyki układu oddechowego w ramach podstawowej opieki zdrowotnej. Program pilotażowy objął świadczeniobiorców, którzy ukończyli 18. rok życia, zakażonych wirusem SARS-CoV-2, z ryzykiem ciężkiego przebiegu choroby COVID-19, którzy zostali włączeni do programu Pulsocare.</p>								
	Prowadzenie działań mających na celu zwiększenie dostępności świadczeń rehabilitacyjnych	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Poziom dostępności świadczeń rehabilitacyjnych</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W Narodowym Instytucie Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji uruchomiono Ośrodek Fizjoterapii Ambulatoryjnej i Poczciowej, udzielający świadczeń w zakresie fizykoterapii, terapii manualnej i kinezyterapii oraz masażu, co znacznie poprawiło dostępność usług rehabilitacyjnych dla osób starszych.</p> <p>Narodowy Fundusz Zdrowia w sposób ciągły monitoruje dostęp do świadczeń rehabilitacyjnych zwiększając go poprzez zwiększanie planu finansowego.</p> <p>W stosunku do roku 2021 obserwowany jest wzrost ilości świadczeń zrealizowanych dla pacjentów powyżej 60 roku życia. Znacznemu zwiększeniu uległa także wartość rozliczanych świadczeń udzielonych tym pacjentom</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>2021</th> <th>2022</th> <th>2021</th> <th>2022</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Krotność zrealizowanych świadczeń</td> <td>Krotność zrealizowanych świadczeń</td> <td>wartość rozliczonych świadczeń</td> <td>wartość rozliczonych świadczeń</td> </tr> </tbody> </table>	2021	2022	2021	2022	Krotność zrealizowanych świadczeń	Krotność zrealizowanych świadczeń	wartość rozliczonych świadczeń	wartość rozliczonych świadczeń
2021	2022	2021	2022									
Krotność zrealizowanych świadczeń	Krotność zrealizowanych świadczeń	wartość rozliczonych świadczeń	wartość rozliczonych świadczeń									

				85 776 982	88 130 005	1 788 855 703	2 958 962 276
	<p>Ograniczanie hospitalizacji do niezbędnego minimum, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój rozwiązań alternatywnych dla hospitalizacji, np. specjalistyczna opieka w miejscu zamieszkania czy terapia środowiskowa; • stworzenie systemu dziennej diagnostyki, umożliwiającego wdrożenie leczenia i dalszą jego kontynuację w warunkach środowiska domowego; • tworzenie rozwiązań na rzecz wzmocnienia dziennej rehabilitacji (fizjoterapia, terapia zajęciowa i terapia psychologiczna, w tym terapia zaburzeń funkcji poznawczych) 	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba wdrożonych rozwiązań mających na celu ograniczenie hospitalizacji do niezbędnego minimum</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W ramach dziennej diagnostyki w Narodowym Instytucie Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji w Pracowni Endoskopii Przewodu Pokarmowego i Bronchofiberoskopii uruchomiono przyjęcia w trybie dziennej diagnostyki i wykonano pierwszych 6 zabiegów diagnostycznych. Aktualnie przyjmowanych jest coraz więcej pacjentów na gastroskopię i kolonoskopię w trybie pobytu jednodniowego.</p>			
	<p>Zwiększenie dostępności świadczeń z zakresu geriatrii w systemie szpitalnym, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upowszechnienie systemu konsultacji geriatrycznych hospitalizowanych chorych osób starszych; • zwiększenie liczby geriatrów zatrudnionych w systemie 	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wdrożonych rozwiązań mających na zwiększenie dostępności świadczeń z zakresu geriatrii w systemie szpitalnym</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia W Narodowym Instytucie Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji udzielane są konsultacje geriatryczne i internistyczne dla osób starszych. W 2022 r. przeprowadzono 46 konsultacji. W NIGRiR wykorzystuje się skalę VES-13 oraz Całościową Ocenę Geriatryczną w codziennej praktyce klinicznej celem rozpoznania u osób starszych deficytów w zakresie sprawności funkcjonalnej (somatycznej i psycho-społecznej), oraz podjęcia wczesnej i wielowymiarowej interwencji, mającej przywrócić utraconą lub ograniczoną sprawność i niezależność osób starszych w ich życiu codziennym i stworzyć warunki dla poprawy jakości ich życia.</p> <p>Dziedzina geriatrii została uznana za dziedzinę priorytetową od dnia 20 grudnia 2012 r.. Aktualne rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie określenia priorytetowych dziedzin medycyny (Dz.U. z 2022 r. poz. 2814) utrzymuje tę dziedzinę jako dziedzinę priorytetową - aktualnie nie trwają prace mające na celu usunięcie geriatrii z listy dziedzin priorytetowych. Utrzymanie geriatrii na liście dziedzin</p>			

				<p>priorytetowych ma uzasadnienie zaś w związku z wciąż pogarszającą się demografią polski (potrzeby epidemiologiczne kraju).</p> <p>Liczba lekarzy specjalistów geriatry udzielających świadczeń w ramach umów w rodzaju leczenie szpitalne, w 2022 r. wynosiła 267 (wg. danych, stan na dzień 30.12.2022 r., zamieszczonych na stronie internetowej pod adresem: https://www.ezdrowie.gov.pl/portal/home/badania-i-dane/zdrowe-dane/monitorowanie/kadry-medyczne)</p> <p>W 2022 r. umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju leczenie szpitalne w zakresie świadczeń geriatrya – hospitalizacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizowało 66 świadczeniodawców (wzrost o ok.16 % względem roku 2021); - rozliczono 29 141 świadczeń (wzrost o 35 %); - na kwotę 198 319 841 zł (wzrost 83 %).
	<p>Zwiększenie dostępności konsultacji geriatrycznych w warunkach opieki ambulatoryjnej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie priorytetyzacji specjalizacji z geriatryi; • stworzenie sieci jednostek szkolących lekarzy geriatrów 	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wdrożonych rozwiązań mających na celu zwiększenie dostępności konsultacji geriatrycznych w warunkach opieki ambulatoryjnej</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>W 2022 r. w Narodowym Instytucie Geriatryi, Reumatologii i Rehabilitacji z miejsc specjalizacyjnych w Klinice Geriatryi w ramach szkolenia specjalizacyjnego z dziedziny geriatryi skorzystało 8 lekarzy i 4 - z miejsc internistycznych.</p> <p>W rodzaju ambulatoryjna opieka specjalistyczna osoby w wieku senioralnym mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej we wszystkich poradniach specjalistycznych dedykowanych pacjentom dorosłym, zgodnie z aktualnymi potrzebami wynikającymi ze stanu zdrowia. W 2022 r. dla pacjentów powyżej 65 r.ż. wykonano 67 558 porad geriatrycznych o łącznej wartości 6 334 802 zł. W 2022 r. umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie poradni geriatrycznej miało podpisaną 114 świadczeniodawców.</p>
	<p>Rozwój kształcenia przed dyplomowego z zakresu geriatryi na kierunkach medycznych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie rozwoju akademickich ośrodków geriatrycznych w uczelniach kształcących kadrę medyczną (klinik, zakładów, katedr) 	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba podjętych inicjatyw mających na celu rozwój kształcenia przed dyplomowego z zakresu geriatryi na kierunkach medycznych.</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Corocznie Klinika i Poliklinika Geriatryi NIGRiR przyjmuje studentów z kierunku lekarskiego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego</p>

	<p>oraz studenckich kół naukowych geriatry;</p> <ul style="list-style-type: none"> • analiza efektów kształcenia z zakresu geriatry na poszczególnych kierunkach medycznych w kontekście doskonalenia kształcenia przed dyplomowego w tym obszarze; • wsparcie rozwoju badań naukowych w obszarze zdrowego starzenia się i chorób związanych z wiekiem starym 			<p>(575 w 2022r.) i Uczelni Łazarskiego (37 w 2022r.). Ponadto w Klinice Geriatry w 2022r. realizowało zajęcia praktyczne 45 studentów kierunku Pielęgniarstwo i 381 kierunku Fizjoterapia z Akademii Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie.</p> <p>W 2022r. w Klinice Geriatry NIGRiR prowadzone były badania naukowe w obszarze tzw. Wielkich Problemów Geriatrycznych, w tym przede wszystkim prace związane z zespołem kruchości, sarkopenią, profilaktyką upadków i wielochorobowością.</p> <p>W ramach profilaktyki Wielkich Problemów Geriatrycznych w Klinice Geriatry prowadzona jest „dobra praktyka” - systematyczna, ścisła interdyscyplinarna współpraca zespołowa specjalistów: lekarzy specjalistów, pielęgniarki geriatrycznej i pielęgniarek ogólnych, fizjoterapeutów, psychologa i dietetyka. Na bieżąco udzielane są porady i konsultacje z pisemnymi zaleceniami postępowania szpitalnego oraz wdrażane są działania edukacyjne wobec pacjentów i ich bezpośrednich opiekunów, łącznie z wydawaniem zestawów materiałów informacyjno-edukacyjnych. Poniżej zestawiono aktualnie prowadzone tematy badawcze w Klinice Geriatry NIGRiR:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Randomizowane, podwójnie zaślepienie, kontrolowane placebo badanie oceniające skuteczność i bezpieczeństwo terapii dekanianem nandrolonu oraz terapii z zastosowaniem kompleksowej fizjoterapii i diety w leczeniu sarkopenii (projekt finansowany przez Agencję Badań Medycznych). Badanie realizowane w latach 2022-2028 ma na celu wzrost efektywności działań w zapobieganiu sarkopenii i obejmuje włączenie leku a także dieto- i fizjoterapię w profilaktyce i leczeniu sarkopenii – jednego z wielkich problemów geriatrycznych (168 uczestników). 2) Ocena stanu odżywienia oraz ocena ryzyka niedożywienia u osób powyżej 65. roku życia z wykorzystaniem metody impedancji bioelektrycznej (prace statutowe NIGRiR – ok.200 uczestników). Długofalowe efekty tego badania to: przekazanie pacjentowi i lekarzowi stosownej informacji na temat poszczególnych wartości i parametrów uzyskanych w badaniu, co może
--	---	--	--	--

				<p>przyczynić się do podniesienia efektywności leczenia, w tym dietoterapii; zastosowanie diety odpowiedniej do stanu odżywienia, wzmocnienie motywacji pacjenta do prawidłowego odżywiania, co może przyczynić się do poprawy stanu zdrowia i skuteczności leczenia choroby/chorób współistniejących a także mieć wpływ na zmianę stylu życia i umacnianie zdrowia pacjenta w starszym wieku – a w rezultacie do wydłużenia życia w zdrowiu.</p> <p>3) Ocena siły mięśni oddechowych oraz współwystępowania sarkopenii u osób z zespołem kruchości w populacji powyżej 60-tego roku życia (prace statutowe NIGRiR). Badanie, które ma na celu wskazanie zagrożeń dla pogarszania się sprawności funkcjonalnej i wydolności fizycznej osób z sarkopenią i zespołem kruchości/słabości (frailty syndrome) – 84 uczestników.</p> <p>4) Związek występowania sarkopenii z wielochorobowością i wielolekowością i seniorów hospitalizowanych w Klinice Geriatrii NIGRiR (prace statutowe NIGRiR). Badanie, które ma na celu wskazanie powiązania wielochorobowości z sarkopenią – ok 100 uczestników.</p> <p>5) Zespół kruchości i problem upadków u osób w podeszłym wieku (prace statutowe NIGRiR). Badanie wskazujące na ryzyko upadków u osób z zespołem kruchości geriatrycznej – ok. 210.</p> <p>W ostatnim czasie dokonano przeglądu, a także nowelizowane są standardy kształcenia na studiach dla <u>kierunku lekarskiego i lekarsko-dentystycznego</u>, gwarantujące zdobycie umiejętności związanych m. in. z zakresu geriatrii.</p> <p>Projekt rozporządzenia procedowany jest od 2022 r., obecnie MEiN analizuje uwagi po konsultacjach publicznych.</p> <p>W procedowanych standardach znajdują się następujące efekty dotyczące geriatrii (na podstawie projektu dostępnego na: https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12367852/katalog/12941594#12941594):</p> <p>Lekarz: W zakresie wiedzy absolwent zna i rozumie:</p>
--	--	--	--	--

				<p>B.W17. procesy: cykl komórkowy, proliferacja, różnicowanie i starzenie się komórek, apoptoza i nekroza oraz ich znaczenie dla funkcjonowania organizmu;</p> <p>B.W21. procesy zachodzące podczas starzenia się organizmu i zmiany w funkcjonowaniu narządów związane ze starzeniem;</p> <p>C.W38. wpływ stresu oksydacyjnego na komórki i jego znaczenie w patogenezie chorób oraz w procesach zachodzących podczas starzenia się organizmu;</p> <p>D.W5. postawy społeczne wobec choroby, niepełnosprawności i starości oraz specyficzne oddziaływanie stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji;</p> <p>D.W10. psychospołeczne konsekwencje choroby dla rodziny pacjenta (rodzina z chorym dzieckiem, w tym nastoletnim, dorosłym i osobą starszą);</p> <p>E.W9. przebieg i objawy procesu starzenia się organizmu oraz zasady całościowej oceny geriatrycznej i opieki interdyscyplinarnej w odniesieniu do osób starszych;</p> <p>E.W10. odrębności w objawach klinicznych, diagnostyce i terapii najczęstszych chorób występujących u osób starszych;</p> <p>E.W11. zagrożenia związane z hospitalizacją osób starszych;</p> <p>E.W12. podstawowe zasady organizacji opieki nad osobą starszą i obciążenia opiekuna osoby starszej;</p> <p>E.W20. specyfikę zaburzeń psychicznych i ich leczenia u dzieci, w tym nastoletnich, oraz osób starszych;</p> <p>W zakresie umiejętności absolwent potrafi:</p> <p>E.U1. zebrać wywiad z dorosłym, w tym osobą starszą, wykorzystując umiejętności dotyczące treści, procesu i percepcji komunikowania się, z uwzględnieniem perspektywy biomedycznej i perspektywy pacjenta;</p> <p>E.U5. przeprowadzić pełne i ukierunkowane badanie fizykalne dorosłego dostosowane do określonej sytuacji klinicznej, w tym badanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geriatryczne. <p>Lekarz dentysta</p> <p>W zakresie wiedzy absolwent zna i rozumie:</p> <p>C.W9. wpływ stresu oksydacyjnego na komórki i jego znaczenie w patogenezie chorób oraz w procesie starzenia się organizmu;</p> <p>D.W4. postawy społeczne wobec choroby, niepełnosprawności i starości oraz specyficzne oddziaływanie stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji.</p>
--	--	--	--	---

				<p>Planowana data wejścia w życie rozporządzenia od roku akademickiego 2024/2025.</p> <p>Ponadto, informujemy, iż trwają prace nad zmianą standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania <u>zawodów pielęgniarki i położnej</u>.</p> <p>Zespół ekspertów powołany zarządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 18 maja 2022 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania zmian w standardach kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej, przygotował zmiany obszarów kompetencyjnych absolwentów studiów I i II stopnia kierunków pielęgniarstwo i położnictwo, mające na celu upracticznienie kształcenia tak, aby było dostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy. Wypracowane przez Zespół propozycje zmian standardów kształcenia zostały w styczniu br. przekazane do Ministerstwa Edukacji i Nauki celem procedowania legislacyjnego.</p>
	<p>Rozwój kształcenia podyplomowego z zakresu geriatry w zawodach medycznych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stymulowanie wzrostu liczby lekarzy specjalizujących się w dziedzinie geriatry i wzmacnianie jakości kształcenia specjalizacyjnego w tej dziedzinie; • wsparcie systemu kształcenia ustawicznego personelu medycznego w zakresie opieki geriatrycznej, w tym lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), fizjoterapeutów, pielęgniarek i opiekunów medycznych 	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba podjętych inicjatyw mających na celu rozwój kształcenia podyplomowego z zakresu geriatry w zawodach medycznych</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Aktualizacja programów kształcenia podyplomowego oraz pytań egzaminacyjnych (specjalizacja w dziedzinie geriatry dla lekarzy i specjalizacja w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego dla pielęgniarek). Sprawowanie nadzoru nad kształceniem podyplomowym (w aspekcie jakościowym i ilościowym) oraz nad przebiegiem egzaminów specjalizacyjnych. Wskazywanie dziedziny geriatry oraz dziedziny pielęgniarstwa geriatrycznego jako priorytetowych dziedzin w ochronie zdrowia, łącznie z możliwością dofinansowania szkoleń specjalizacyjnych z budżetu państwa. Zadania te wypełnia NIGRIR oraz Krajowy Konsultant w dziedzinie Geriatry i Krajowy Konsultant w dziedzinie Pielęgniarstwa Geriatrycznego.</p> <p>Jednocześnie uprzejmie informujemy, iż trwają prace nad zmianą standardów kształcenia do wykonywania zawodu fizjoterapeuty. Minister Zdrowia zarządzeniem z dnia 21 lipca 2022 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw ewaluacji standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu fizjoterapeuty powołał Zespół do spraw opracowania zmian w standardach kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu fizjoterapeuty. Zespół przygotował zmiany mające na celu upracticznienie</p>

			<p>kształcenia tak, aby było dostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy.</p> <p>W ramach PO WER aktualnie kontynuowane są projekty skierowane pośrednio na osób starszych poprzez wsparcie kadry ich obsługującej. Dotyczy to m. in. następujących typów projektów, które zostały rozpoczęte w 2016 r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie podyplomowe pielęgniarek i położnych w obszarach związanych z potrzebami epidemiologiczno-demograficznymi <p>Przedmiotem ww. konkursu było podniesienie kwalifikacji pielęgniarek i położnych z zakresu dziedzin będących najczęstszą przyczyną dezaktywizacji zawodowej z powodów zdrowotnych poprzez organizację kursów specjalistycznych i kwalifikacyjnych. Projekty w konkursie przewidują wsparcie edukacyjne m. in. w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego, rehabilitacji osób z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, pielęgniarstwa onkologicznego i psychiatrycznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie specjalizacyjne lekarzy w dziedzinach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju <p>Realizowany jest w ramach PO WER projekt pozakonkursowy pn.: Rozwój kształcenia specjalizacyjnego lekarzy w dziedzinach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju. Beneficjentem jest Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego. Głównym celem projektu jest zwiększenie kwalifikacji zawodowych lekarzy poprzez wsparcie procesu kształcenia specjalizacyjnego w dziedzinach istotnych z punktu widzenia epidemiologiczno-demograficznego kraju, w tym m. in. specjalizacji z geriatry, onkologii, medycyny ratunkowej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształcenie podyplomowe lekarzy realizowane w innych formach niż specjalizacje w obszarach istotnych z punktu widzenia potrzeb epidemiologiczno-demograficznych kraju, ze szczególnym uwzględnieniem lekarzy zatrudnionych (bez względu na formę zatrudnienia) w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej <p>W ramach wsparcia z PO WER kształcenia podyplomowego lekarzy dofinansowane są kursy doskonalące, m.in. w zakresie geriatry, onkologii, ratownictwa medycznego. Przedmiotowe wsparcie</p>
--	--	--	---

				<p>stanowi odpowiedź na wzrost zapotrzebowania na usługi medyczne wynikający m. in. z faktu starzenia się społeczeństwa i pojawiającej się niepełnosprawności.</p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>Minister Zdrowia corocznie dofinansowuje szkolenia specjalizacyjne dla tych grup zawodowych, w ramach posiadanych środków finansowych przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa. Zgodnie z Obwieszczeniem z dnia 13 grudnia 2021 r. w sprawie minimalnej liczby miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych, maksymalnej kwoty dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego oraz maksymalnej kwoty przeznaczonej na szkolenia specjalizacyjne w 2022 r. (Dz. Urz. Min. Zdr. z 2021 r. poz. 97), minimalna liczba miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych rozpoczynających specjalizację w 2022 r. wynosiła 2 525, maksymalna kwota dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego dla specjalizacji rozpoczynających się w 2022 r. wynosiła 3 950 zł, natomiast maksymalna kwota przeznaczona na szkolenia specjalizacyjne w 2022 r. wynosiła 10 000 000 zł, w tym dofinansowana została także specjalizacja w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego dla pielęgniarek. W 2022 r. zaplanowano do objęcia dofinansowaniem z budżetu państwa 150 miejsc szkoleniowych dla specjalizacji w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego. Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego 2022 r. wynosi 200.</p> <p>Dodatkowo dofinansowano również szkolenia w dziedzinach pielęgniarstwa przydatnych do opieki nad osobami starszymi, tj.: w dziedzinie pielęgniarstwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - internistycznego, opieki długoterminowej, opieki paliatywnej, psychiatrycznego, rodzinnego dla pielęgniarek, chirurgicznego. <p>Łączna liczba miejsc, które zostały zaplanowane do objęcia dofinansowaniem w ww. dziedzinach pielęgniarstwa w 2022 r. wynosiła 1625.</p> <p>Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w ww. dziedzinach pielęgniarstwa w 2022 roku wynosiła: 4741.</p>
Ob sza r V		Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,	Działanie ciągłe*	<i>Liczba zrealizowanych kampanii społecznych informujących, jakie zachowania są zachowaniami przemocowymi</i>

Prowadzenie kampanii społeczno - informacyjnych, jakie zachowania są zachowaniami przemocowymi	Pełnomocnik ds. Równego Traktowania, Ministerstwo Sprawiedliwości		<p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Wspieranie organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ruchów czy lokalnych inicjatyw, stojących na straży praw osób starszych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych organizacji sektora organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w obszarze promowania wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych, ruchów czy lokalnych inicjatyw stojących na straży praw osób starszych</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Prowadzenie działań edukacyjnych w sektorze pomocy społecznej, służbie zdrowia, służbach porządku publicznego, w placówkach, które na co dzień mają kontakt z osobami starszymi, w placówkach edukacyjnych, a także wśród samych seniorów na temat przemocy wobec osób starszych	Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych działań edukacyjnych na temat przemocy w starości</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Narodowej W 2022 roku ORE przeprowadził kolejną edycję kursu e-learningowego pn. Przeciwdziałanie przemocy domowej wobec dziecka oraz wdrożenie procedury „Niebieskie Karty” w oświacie. Odbiorcami szkolenia była grupa specjalistów z ośrodków doskonalenia nauczycieli i z poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz specjaliści szkolni. Szkolenie ukończyło 313 osób. Celem szkolenia było dostarczenie wiedzy z zakresu przeciwdziałania przemocy wobec dziecka w rodzinie oraz zapoznanie z obowiązkami pracowników oświaty, wynikającymi z zapisów prawnych: i procedury „Niebieskie Karty”. Jednocześnie szkolenie dotyczyło następujących zagadnień:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) problem przemocy w rodzinie i zjawisko przemocy wobec dzieci. b) prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie. c) reagowanie na podejrzenie przemocy w rodzinie. <p>Dodatkowo, informacje dla wszystkich zainteresowanych, dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym podejmowania działań interwencyjnych, dostępne są na stronie www.ore.edu.pl w zakładkach “Niebieskie karty w oświacie” oraz “Agresja i przemoc”. Strona została przygotowana z myślą o potrzebach dyrektorów szkół i placówek, nauczycieli, specjalistów oraz rodziców. Na stronie internetowej ORE udostępniono:</p>

				<ul style="list-style-type: none"> - informacje o czynnikach ryzyka - sprzyjających i czynnikach chroniących - zapobiegających występowaniu agresji i przemocy; - materiały dla nauczycieli, w tym scenariusze zajęć dla uczniów i rodziców, regulacje prawne dotyczące tej problematyki; - listę liderów przygotowanych do prowadzenia szkoleń dla rad pedagogicznych szkół i placówek z zakresu profilaktyki agresji i przemocy oraz dodatkowe materiały edukacyjne https://www.ore.edu.pl/liderzy-profilaktyki-agresji-i-przemocy; - poradnik dla pracowników oświaty na temat zjawiska przemocy w rodzinie pn. Prawne aspekty przemocy w rodzinie, z przykładowo wypełnionymi formularzami Niebieska Karta A i B oraz wzorami pism procesowych; - poradnik Przemoc w rodzinie - działania pracowników oświaty zawierający kompendium wiedzy na temat zjawiska przemocy, rozpoznawania symptomów, nawiązywania kontaktu z rodzicami, udzielania wsparcia i pomocy dziecku i rodzinie. Poradnik zawiera kwestionariusze oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie oraz algorytmy postępowania; - scenariusz szkolenia pn. Procedura Niebieskie Karty w oświacie. Materiał to pomoc dydaktyczna dla osób realizujących szkolenia dla pracowników oświaty. Do scenariusza dołączono publikacje: Przewodnik dla pracowników oświaty; Postępowanie w związku z wystąpieniem przemocy wobec dziecka; Poradnik trenera.
	Włączanie w budowanie sieci poradnictwa organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz związków wyznaniowych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Sprawiedliwości	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych organizacji sektora organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w obszarze promowania wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych i związków wyznaniowych świadczących poradnictwo dla osób starszych doświadczających przemocy w miejscu zamieszkania.</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Stworzenie systemu pomocy terapeutycznej skierowanej i dostosowanej do potrzeb osób starszych	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Utworzenie systemu pomocy terapeutycznej skierowanej i dostosowanej do potrzeb osób starszych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p>

				...
	Rozwój wsparcia ekonomicznego lub mieszkaniowego dla osób starszych pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba nowych rozwiązań wsparcia osób starszych pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Prowadzenie szkoleń z rozpoznawania przemocy dla pracowników podmiotów, którzy najczęściej mają kontakt z seniorami	Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba przeprowadzonych szkoleń z rozpoznawania przemocy przez pracowników placówek medycznych, którzy najczęściej mają kontakt z seniorami i pracowników socjalnych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Doskonalenie obsługi prawnej uwzględniającej specyfikę osób starszych – ofiar przemocy	Ministerstwo Sprawiedliwości	2018	<p><i>Liczba działań mających na celu doskonalenie obsługi prawnej uwzględniającej specyfikę osób starszych – ofiar przemocy</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Prowadzenie szkoleń dla osób zajmujących się pomocą osobom starszym doznającym przemocy	Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba przeprowadzonych szkoleń dla osób zajmujących się pomocą osobom starszym doznającym przemocy</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Obszar VI	Realizacja kampanii społecznych promujących edukację międzypokoleniową	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba przeprowadzonych kampanii społecznych promujących edukację międzypokoleniową</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>

<p>Wspieranie projektów społecznych, realizowanych przez organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, promujących solidarność i integrację międzypokoleniową</p>	<p>Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba wspartych projektów społecznych, realizowanych przez organizacje pozarządowe, promujących solidarność i integrację międzypokoleniową</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki W ramach programu pn. „Międzypokoleniowe Centra Edukacyjne – wsparcie integracji międzypokoleniowej” w 2022 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki dofinansowało 179 podmiotów (organizacji pozarządowych). Łączna wysokość dofinansowania projektów wynosiła 19 478 159,00 zł. Obecnie program jest kontynuowany w ramach nowego samodzielnego modułu w Programie Wsparcia Edukacji, którego nabór rozpoczął się 1 czerwca 2023 r.</p> <p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Instytut Polonika od 2019 r. prowadzi program własny pod nazwą <i>Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat</i>. Program wspiera zaangażowanie społeczne w ochronę materialnych elementów polskiego dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami kraju (dotyczy to obszaru historycznej Rzeczypospolitej w jej granicach z 1772 r.) jak i prowadzenie działań związanych z ochroną i rewaloryzacją spuścizny kulturowej powstałej na emigracji. W zadaniach realizowanych przez organizacje pozarządowe uczestniczą jako wolontariusze zarówno dorośli, młodzież, jak i osoby starsze.</p>
<p>Wspieranie spójności rodziny poprzez promowanie międzypokoleniowej wymiany doświadczeń</p>	<p>Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw na rzecz wspierania spójności rodziny poprzez promowanie międzypokoleniowej wymiany doświadczeń</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
<p>Tworzenie i wzmacnianie, na poziomie lokalnym, infrastruktury skierowanej do osób starszych takiej jak: placówki dziennego pobytu (domy, kluby, świetlice), prowadzące działania na rzecz integracji międzypokoleniowej</p>	<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Sportu i Turystyki</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba funkcjonujących placówek skierowanych do osób starszych prowadzących działania na rzecz integracji międzypokoleniowej</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>

	Prowadzenie szkoleń dla liderów społeczności lokalnych z zakresu planowania działań wobec osób starszych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	2018-2020	<p><i>Liczba przeprowadzonych szkoleń dla liderów społeczności lokalnych z zakresu planowania działań wobec osób starszych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Upowszechnianie dobrych praktyk realizowanych przez samorządy i organizacje pozarządowe	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu upowszechnianie dobrych praktyk realizowanych przez samorządy i organizacje pozarządowe</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Promowanie w ramach misji mediów publicznych współpracy międzypokoleniowej oraz dobrych praktyk realizowanych w tym zakresie	Media publiczne	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu promowanie w ramach misji mediów publicznych współpracy międzypokoleniowej oraz dobrych praktyk realizowanych w tym zakresie</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Promowanie współdziałania i współpracy dzieci i młodzieży z osobami starszymi i organizacjami senioralnymi	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Edukacji i Nauki	2018-2025	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu promowanie współdziałania i współpracy dzieci i młodzieży z osobami starszymi i organizacjami senioralnymi</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
Obszar VII	Wspieranie organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, i innych instytucji działających w obszarze edukacji osób starszych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych organizacji sektora organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art.3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w obszarze promowania wolontariatu osób starszych oraz wobec osób starszych i innych instytucji działających w obszarze edukacji osób starszych.</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>

Rozpowszechnianie informacji o możliwościach aktywności edukacyjnej osób starszych	Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu rozpowszechnienie informacji o możliwościach aktywności edukacyjnej osób starszych.</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki MEiN nie prowadzi działań rozpowszechniających informacje o możliwościach kształcenia wybranych grup dorosłych, w tym osób starszych w ramach systemu oświaty i systemu szkolnictwa wyższego, tj. w ramach edukacji formalnej. W nawiązaniu do ww. wyjaśnień dotyczących prawnych zobowiązań w zakresie realizacji kształcenia ustawicznego w systemie oświaty upowszechnianie informacji o możliwościach kształcenia dorosłych w systemie oświaty niezależnie od wieku dotyczy wszystkich form kształcenia ustawicznego (w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia, w szkołach policealnych oraz w formach pozaszkolnych). Każda uczelnia, zgodnie z ustawową autonomią, samodzielnie kształtuje ofertę edukacyjną i ją udostępnia (rozpowszechnia), np. na swojej stronie internetowej. Jedynie oferta dot. studiów jest obowiązkowo publikowana przez uczelnie na BIP (na stronie podmiotowej uczelni). W ramach edukacji pozaformalnej rozpowszechnianie informacji o możliwościach aktywności edukacyjnej osób starszych prowadzone jest w ramach projektu dotyczącego rozwoju Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji, który został opisany wyżej w obszarze III.</p>
Prowadzenie kampanii społecznych promujących zawody opiekuńcze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych kampanii społecznych promujących zawody opiekuńcze</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Rozwój i uzupełnienie kompetencji kadry pomocy społecznej nt. zagadnień, potrzeb i możliwości osób starszych (np. wprowadzenie specjalizacji dla pracowników socjalnych)	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji i Nauki	2018-2020	<p><i>Liczba osób, które ukończą specjalizację z zakresu pracy socjalnej z osobami starszymi</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki Rozwój dostępności do ofert kształcenia umożliwiających uzupełnianie pracowników w zawodach deficytowych (medycznych i opiekuńczych) w odpowiedzi na potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego w regionach. Dostosowywanie dydaktyki w zakresie kształcenia na kierunkach studiów o profilu praktycznym w ramach przedsięwzięcia MEiN pn. Dydaktycznej inicjatywy</p>

				<p>przedsiębiorczości. Uczelnie wyłonione do realizacji przedsięwzięcia otrzymują dofinansowanie swoich działań projakościowych pobudzających rozwój kierunków kształcenia praktycznego dostarczającego kwalifikacji wyższych zawodowych poszukiwanych na rynku pracy.</p>
	Poszerzenie oferty edukacyjnej dla rozwoju nowych kierunków studiów i innych form kształcenia dedykowanych osobom starszym (np. z gerontologii społecznej lub opiekuńczej)	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba nowych kierunków studiów i innych form kształcenia dedykowanych osobom starszym</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>
	Wspieranie kształcenia ustawicznego poprzez doradztwo edukacyjne	Ministerstwo Edukacji i Nauki	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu wspieranie kształcenia ustawicznego poprzez doradztwo edukacyjne</i></p> <p>Ministerstwo Edukacji i Nauki W nawiązaniu do wkładów z poprzednich lat w tym zakresie, informujemy, że w ramach drugiej edycji konkursu „Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa” opracowywane są materiały multimedialne do doradztwa zawodowego dla różnych grup wiekowych, przedstawiające kompleksową informację zawodoznawczą, które będą dostępne nie tylko dla specjalistów, ale również do samodzielnego wykorzystania przez uczniów, ich rodziców i inne osoby dorosłe. Wyłoniony do dofinansowania projekt zakłada przygotowanie 141 informacji edukacyjno – zawodowych dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Ponadto, udostępniona została strona internetowa infozawodowe.mein.gov.pl., dostępna również jako podstrona Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej, stanowiąca narzędzie informatyczne wspierające doradztwo edukacyjno-zawodowe. Strona Infozawodowe oferuje dane o kierunkach kształcenia oraz doradztwie zawodowym dla odbiorców z różnych grup wiekowych. Z myślą o osobach dorosłych, w tym osobach starszych, na stronie Infozawodowe dostępna jest wyszukiwarka kwalifikacyjnych kursów zawodowych, która docelowo połączona będzie z Systemem Informacji Oświatowej w celu bieżącej aktualizacji danych.</p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W ramach PO WER MEIN realizował działania mające na celu rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego dostępnego dla wszystkich.</p> <p><i>Liczba inicjatyw upowszechniających edukację nieformalną</i></p>

	Upowszechnianie informacji związanych z edukacją nieformalną	Ministerstwo Edukacji i Nauki, Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*	Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Kształtowanie lub wzmacnianie kompetencji seniorów w zakresie nowych mediów przez realizację kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz szkoleń	Minister Cyfryzacji	2018-2020	<i>Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz liczba osób w wieku 65+, które wyniku szkoleń nabyły lub rozwinęły kompetencje cyfrowe</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Rozwój gerontechnologii dla poprawy jakości życia	Ministerstwo Zdrowia, Minister cyfryzacji	2018-2020	<i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu rozwój gerontechnologii dla poprawy jakości życia.</i> Ministerstwo Zdrowia W ramach projektu : „Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu poprzez stosowanie rozwiązań telemedycyny i e-zdrowia” dofinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021, został opracowany model telemedyczny w dziedzinie geriatryi dotyczący opieki nad pacjentami z chorobami geriatrycznymi (sarkopenia, niedożywienie, zespół kruchości). Pilotaż zakładający przetestowanie rozwiązań założonych w modelu telemedycznym będzie realizowany w 2023 r. Wyniki pilotażu oraz wstępna ocena możliwości wprowadzenia testowanych rozwiązań do koszyka gwarantowanych świadczeń zdrowotnych zostaną przedstawione po jego zakończeniu.
OBSZARY SKIEROWANE DO NIESAMODZIELNYCH OSÓB STARSZYCH I ICH OPIEKUNÓW				
Obszar I	Uregulowanie prawne ryzyka niesamodzielności – uchwalenie kryteriów i stopni niesamodzielności	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	2018-2022	<i>Uchwalenie aktu prawnego regulującego ryzyko niesamodzielności</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Opracowanie i wdrożenie standardów usług opiekuńczych, świadczonych w środowisku lokalnym	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<i>Liczba opracowanych i wdrożonych standardów usług opiekuńczych świadczonych w środowisku lokalnym</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):

				...
	Opracowanie standardów w zakresie teleopieki i telepomocy	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Minister Cyfryzacji	2018-2020	<p><i>Liczba opracowanych i wdrożonych standardów technicznych i organizacyjnych teleopieki i telepomocy</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Od 2020 r. Ministerstwo Zdrowia realizuje projekt telemedyczny: „Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu poprzez stosowanie rozwiązań telemedycyny i e-zdrowia”, w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 – informacje o projekcie przekazano przy zadaniu <i>Rozwijanie telemedycyny, w tym teleopieki.</i></p>
	Wdrożenie na dużą skalę standaryzowanej telemedycyny, o różnym zakresie usług, dostosowywanym do potrzeb i sprawności użytkowników, które poprawią bezpieczeństwo i jakość życia dużej liczby osób starszych	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Minister Cyfryzacji	2018-2020	<p><i>Liczba przyjętych rozwiązań z zakresu standaryzowanej teleopieki i telepomocy, o różnych zakresach usług, dostosowywanych do potrzeb i sprawności użytkowników, które poprawią bezpieczeństwo i jakość życia dużej liczby osób starszych.</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Program pilotażowy w zakresie elektronicznej rejestracji centralnej na wybrane świadczenia opieki zdrowotnej z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (wdrożony rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 7 czerwca 2022 r. w sprawie programu pilotażowego w zakresie elektronicznej rejestracji centralnej na wybrane świadczenia opieki zdrowotnej z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (Dz. U. poz. 1207, z późn. zm.). Celem programu pilotażowego jest ocena efektywności elektronicznej rejestracji centralnej, w tym możliwości samodzielnego wyszukiwania przez świadczeniobiorców dostępnych terminów udzielania wybranych świadczeń i dokonywania przez nich zgłoszeń. Program objął świadczenia opieki zdrowotnej z zakresów: kardiologia, rezonans magnetyczny i tomografia komputerowa. Rozszerzono zakres danych Zdarzenia Medycznego przekazywanych do SIM. Od 1 lipca 2021 r. raportowanie Zdarzeń Medycznych oraz jest obowiązkowe. Pracownik medyczny może, na zasadach określonych w ustawie o systemie informacji w ochronie zdrowia, udostępnić dokumentację medyczną pacjenta innemu podmiotowi. Możliwość analizy danych o Zdarzeniach Medycznych, udzielonych procedurach oraz rozpoznanych jednostkach chorobowych usprawnia dostęp do świadczeń zdrowotnych, co z kolei wpływa na skuteczność leczenia, ale także podnosi jakość procesów leczniczo –</p>

				diagnostycznych. Jest to istotne zwłaszcza w grupie osób starszych z wieloma dolegliwościami o charakterze przewlekłym lub wielochorobowością.
	Wdrożenie nowych instrumentów mających na celu zwiększenie dostępności do: <ul style="list-style-type: none"> • usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego; • opieki domowej w podziale na pomoc w czynnościach domowych lub pomoc w czynnościach higieniczno-opiekuńczych; • informacji o usługach i poradnictwie społecznym 	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<p><i>Liczba wdrożonych nowych instrumentów mających na celu zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego; opieki domowej w podziale na pomoc w czynnościach domowych lub pomoc w czynnościach higieniczno-opiekuńczych; informacji o usługach i poradnictwie społecznym.</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
	Zwiększenie zakresu usług społecznych użyteczności publicznej, umożliwiających wzmocnienie samodzielności osób starszych, dostarczanych przez podmioty ekonomii społecznej	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Liczba podmiotów ekonomii społecznej dostarczających usługi społeczne użyteczności publicznej umożliwiające wzmocnienie samodzielności osób starszych</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W ramach działania 2.9 <i>Rozwój ekonomii społecznej</i> PO WER od 2019 r. realizowany jest projekt w typie operacji Przygotowanie i wdrożenie modeli przedsiębiorstw społecznych, m.in. o charakterze usługowym, świadczących tzw. „wiązki” usług społecznych użyteczności publicznej, kierowanych w szczególności w zindywidualizowany i kompleksowy sposób do osób niepełnosprawnych i niesamodzielnych oraz ich rodzin, w tym dla rodzin posiadających dzieci z niepełnosprawnością i realizujących zadania użyteczności publicznej w zakresie rozwoju lokalnego. W ramach projektu zostaną wypracowane i wdrożone nowe rozwiązania w postaci opracowania i wdrożenia 5 modeli przedsiębiorstw społecznych w zakresie świadczenia usług na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach projektu powstaną:</p> <ul style="list-style-type: none"> • modele przedsiębiorstw społecznych o charakterze usługowym, realizujące tzw. wiązki usług skierowane do osób z niepełnosprawnościami i osób niesamodzielnych, osób w wieku 60+ i ich rodzin.

				<ul style="list-style-type: none"> 1 model przedsiębiorstwa społecznego realizującego zadania użyteczności publicznej w zakresie rozwoju lokalnego.
Wspieranie rozwoju sieci wypożyczalni sprzętu pomocniczego dla niesamodzielnych osób starszych	Narodowy Fundusz Zdrowia, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba funkcjonujących wypożyczalni sprzętu pomocniczego dla niepełnosprawnych.</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Rozwojem sieci wypożyczalni sprzętu pomocniczego dla niesamodzielnych osób starszych zajmuje się Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), koordynatorem operacyjnym jest Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych. Podstawa prawna: Art. 47a i 47b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 100).</p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej Działania dotyczące przygotowania i tworzenia wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, pielęgnacyjnego i wspomagającego, połączonego z doradztwem w doborze sprzętu, treningami z zakresu samoobsługi wypożyczonego sprzętu oraz przygotowaniem warunków do opieki domowej realizowane są m.in. w projektach współfinansowanych z EFS w Regionalnych Programach Operacyjnych. MFiPR nie posiada szczegółowych danych dot. liczby utworzonych wypożyczalni sprzętu.</p>	
Prowadzenie doradztwa w obszarze uzyskania sprzętu wspomagającego funkcjonowanie i zwiększającego samodzielność niesamodzielnych osób starszych i korzystania z niego	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba funkcjonujących punktów doradztwa w obszarze pozyskiwania i korzystania ze sprzętu wspomagającego funkcjonowanie i zwiększającego samodzielność niesamodzielnych osób starszych</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>	
Promowanie dobrych praktyk z zakresu funkcjonowania wypożyczalni przedmiotowego sprzętu	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych inicjatyw mających na celu promowanie dobrych praktyk z zakresu funkcjonowania wypożyczalni przedmiotowego sprzętu</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>	

	Realizacja projektów oraz podnoszenie świadomości społecznej pomiędzy partnerami ze wszystkich sektorów w obszarze projektowania uniwersalnego	Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych projektów mających na celu podnoszenie świadomości społecznej pomiędzy partnerami ze wszystkich sektorów w obszarze projektowania uniwersalnego</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • w 2022 r. kontynuowano projekt pn. "Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej" (OWDA). Jego głównym celem jest wsparcie podmiotów publicznych w zapewnieniu dostępności architektonicznej obiektów i ich bezpośredniego otoczenia dla osób ze szczególnymi potrzebami. Wsparcie obejmuje: profesjonalny audyt, informacje na temat rozwiązań służących zapewnieniu dostępności, indywidualne doradztwo merytoryczne. Ośrodek jest prowadzony przez Fundację Aktywnej Rehabilitacji „FAR” wraz PFRON oraz Biurem projektowym ARQiteka. Z usług ośrodka mogą skorzystać podmioty publiczne, wskazane w art. 3 ustaw z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2022 r. poz. 2240). Działania OWDA są prowadzone stacjonarnie i zdalnie. Na realizację projektu w 2022 r. wydatkowano 1,25 mln zł, dzięki czemu uruchomiono dwie „ścieżki wsparcia”. Łącznie do wsparcia zakwalifikowano 321 podmiotów publicznych; • w ramach konkursu NCBiR pn. "Projektowanie uniwersalne" w 2022 r. kontynuowano realizację 32 projektów, w których do programów studiów wdrażane są moduły z elementami dostępności oraz projektowania uniwersalnego uwzględniające specyfikę danego kierunku studiów. Dotychczas ponad 7000 studentów wzięło udział w takich zajęciach oraz przeszkolono 467 pracowników kadry dydaktycznej; • w projekcie NCBiR pn. "Kadra dydaktyczna dla projektowania uniwersalnego" trwa realizacja 13 projektów szkoleniowych skierowanych do nauczycieli akademickich nauczających na kierunkach zarówno technicznych, jak i pedagogicznych czy artystycznych. Dotychczas zostało przeszkolonych 547 pracowników kadry dydaktycznej uczelni; • w konkursie NCBiR pn. "Centrum Wiedzy o Dostępności", wyłoniono w minionych latach 4 centra, które rozpoczęły działalność. Są to: Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki realizująca projekt w partnerstwie z Politechniką Świętokrzyską (obszar Architektura, urbanistyka i
--	--	---	-------------------	--

				<p>budownictwo), Uniwersytet Szczeciński (obszar: Cyfryzacja i komunikacja), Politechnika Opolska (obszar: Design i przedmioty codziennego użytku), Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego (obszar: Transport i mobilność);</p> <ul style="list-style-type: none"> • w 2022 r. realizowane były działania szkoleniowo – doradcze w 8 projektach konkursu PARP pn. “Dostępność szansą na rozwój”. 5 projektów realizowanych jest przez Beneficjentów wyłonionych jeszcze w 2020 r., którzy realizują projekty o zasięgu regionalnym (5 makroregionów, każdy Beneficjent prowadzi działania w danym makroregionie), a 3 projekty wyłonione w 2021 r. (umowy podpisano w grudniu 2021 r.) o zasięgu ogólnopolskim. Dotychczas w ramach ww. działań przeszkolono 2500 osób z technologii asystujących/kompensacyjnych oraz zasad uniwersalnego projektowania i możliwości komercjalizacji takich rozwiązań; • w 2022 r. w projekcie MFIPR pn. „Akademia Dostępności” kontynuowano szkolenia dla pracowników administracji publicznej wykonujących zadania związane z planowaniem przestrzennym i procesem inwestycyjno-budowlanym (kadry konserwatorskie, architekci, pracownicy organów administracji architektoniczno-budowlanej, inżynierowie budownictwa, infrastruktury, drogownictwa). W 2022 r. przeszkolono 309 osób, a na realizację projektu wydano 364 tys. Zł; • w 2022 r. odbywały się spotkania sygnatariuszy “Partnerstwa na rzecz dostępności”, stanowiącego zobowiązanie do współpracy na rzecz realizacji założeń Programu Dostępność Plus, podczas których poruszano również tematy związane z projektowaniem uniwersalnym. <p>Ministerstwo Infrastruktury</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizacja projektu pt. „Centrum wiedzy o dostępności do transportu i mobilności osób o szczególnych potrzebach” w ramach Osi priorytetowej III Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Liderem projektu jest Wojskowa Akademia Techniczna, partnerami zaś Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Instytut Transportu Samochodowego (ITS). W ramach projektu powstanie Centrum Wiedzy o Dostępności w ramach obszaru „Transport i mobilność”.
--	--	--	--	--

				<ul style="list-style-type: none"> • Od 2010 r. Centrum Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w ITS nieprzerwanie prowadzi badania w zakresie mobilności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym osób starszych. Wyniki badań są prezentowane m.in. na stronach Polskiego Obserwatorium Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego (www.obserwatoriumbrd.pl). • Od 2015 r. Centrum Usług Motoryzacyjnych dla Osób Niepełnosprawnych w ITS prowadzi badania i konsultacje dotyczące transportu indywidualnego osób o szczególnych potrzebach w tym: osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych. • Opracowanie pakietu edukacyjnego dla starszych kierowców pn. KIEROWCA 50+ przeznaczonego do realizacji przez różne podmioty doszkalające kierowców w celu zapewnienia osobom starszym możliwości kierowania samochodem jak najdłużej bez stwarzania zagrożeń w ruchu drogowym lub – w razie takiej konieczności – pomóc im w podjęciu odpowiedzialnej decyzji o ograniczeniu lub całkowitym zaprzestaniu kierowania pojazdem. • Realizacja projektu pn. „Szkolenia dla pracowników sektora transportu zbiorowego w zakresie potrzeb osób o szczególnych potrzebach, w tym osób z niepełnosprawnościami” w ramach Osi priorytetowej: II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji. Liderem projektu jest Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, partnerami zaś Urząd Transportu Kolejowego i ITS. • Pracownia Psychologii Transportu i Symulatorów Jazdy w ITS realizuje działania dotyczące profilaktyki w odniesieniu do bezpiecznego uczestnictwa w ruchu drogowym osób starszych (także osób z niepełnosprawnością) tj. oferuje konsultacje psychologiczne, mające na celu pomoc w ocenie swoich umiejętności i zdolności psychicznych wykorzystywanych podczas jazdy, aby móc podejmować odpowiedzialne decyzje na drodze. • W ramach działań prowadzonych w trybie ciągłym specjaliści z ITS w ramach wystąpień medialnych przekazują treści dotyczące uświadamiania starszych kierowców w zakresie bezpiecznego uczestnictwa w ruchu drogowym, zachęcania do kontroli swojej sprawności poprzez udział w konsultacjach psychologicznych w zakresie psychologii transportu. <p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p>
--	--	--	--	--

				<p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii jest autorem publikacji pn. „Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania – poradnik”. Celem poradnika jest wskazanie odpowiednich rozwiązań w zakresie dostosowania zarówno projektowanych, jak i istniejących budynków użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego oraz mieszkalnych wielorodzinnych do zróżnicowanych potrzeb ich użytkowników, mając na uwadze zasady „projektowania uniwersalnego”. Poradnik odnosząc się do obowiązujących przepisów wypukła i pokazuje prawidłowe rozwiązania dla newralgicznych elementów budynku i jego najbliższego otoczenia z punktu widzenia odbiorcy zmagającego się z różnymi dysfunkcjami.</p> <p>Dodatkowo poradnik ma na celu uwrażliwienie obecnych, jak również przyszłych architektów, projektantów, inżynierów, pracowników administracji architektoniczno-budowlanej oraz wykonawców na potrzeby osób z różnym rodzajem niepełnosprawności, co niewątpliwie będzie miało pozytywny wpływ również na inne grupy społeczne, np. osoby starsze, rodziców z małymi dziećmi, osoby z przejściowymi dysfunkcjami ruchu (np. ze załamaną nogą w gipsie).</p> <p>Z treścią przedmiotowego poradnika można zapoznać się na stronie internetowej: https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnosprawnych/</p> <p>Dodatkowo, w 2022 r. przedstawiciele Ministerstwa Rozwoju i Technologii brali udział w I Targach Dostępności 2022 w Opolu, podczas których udostępniane były książkowe wersje powyższego poradnika w celu promowania wiedzy na temat dostępności.</p>
	Kształcenie terapeutów zajęciowych	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Procent pozytywnie zaopiniowanych wniosków szkół niepublicznych ubiegających się o uprawnienia szkoły publicznej</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia 53% szkół, które wystąpiły z wnioskiem otrzymało pozytywną opinię (pozostałe zrezygnowały z ubiegania się o opinię lub zmieniły datę rozpoczęcia kształcenia na 2023 r.).</p>
	Promowanie terapii zajęciowej wśród niesamodzielnych osób starszych	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba inicjatyw mających na celu promowanie terapii zajęciowej wśród niesamodzielnych osób starszych</i></p>

		Ministerstwo Zdrowia		<p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Brak podejmowanych inicjatyw mających na celu promowanie terapii zajęciowej wśród niesamodzielnych osób starszych. Terapia zajęciowa stanowi element składowy niektórych świadczeń gwarantowanych, np. świadczeń gwarantowanych z zakresu świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej udzielanych w warunkach stacjonarnych w zakładach opiekuńczych. Świadczeniodawcy, którzy zawarli umowę z NFZ, są zobowiązani do realizacji świadczeń opieki zdrowotnej zgodnie z warunkami określonymi w rozporządzeniach koszykowych, w tym do zapewnienia terapii zajęciowej, jeżeli tak stanowią przepisy.</p>
	Upowszechnianie dobrych praktyk wpisujących się w światowe standardy prowadzenia terapii zajęciowej	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych działań upowszechniających dobre praktyki wpisujące się w światowe standardy prowadzenia terapii zajęciowej</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Obszar II	Stworzenie warunków sprzyjających utworzeniu w ramach „Sieci szpitali” we wszystkich województwach oddziałów geriatrycznych w szczególności w powiązaniu z rozwojem ośrodków kształcenia lekarzy specjalistów w dziedzinie geriatry	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu stworzenie warunków sprzyjających utworzeniu w ramach „Sieci szpitali” we wszystkich województwach oddziałów geriatrycznych w szczególności w powiązaniu z rozwojem ośrodków kształcenia lekarzy specjalistów w dziedzinie geriatry</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>W ramach systemu podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej (PSZ) funkcjonuje 18 pełnoprofilowych oddziałów geriatrycznych, a ponadto świadczenia z zakresu geriatry są dodatkowo udzielane przez część szpitali w ramach profilu choroby wewnętrzne. Należy wyjaśnić, że przepisy regulujące tworzenie i funkcjonowanie PSZ nie regulują liczby oddziałów danego profilu. Decyzje co do utworzenia określonego oddziału szpitalnego należą do organów założycielskich podmiotów leczniczych, które powinny uwzględniać przy tym mapę potrzeb zdrowotnych oraz krajowy i wojewódzkie plany transformacji.</p>
	Wdrożenie działań prawnych, ukierunkowanych na możliwość funkcjonowania interdyscyplinarnych	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba wdrożonych działań prawnych ukierunkowanych na możliwość funkcjonowania interdyscyplinarnych zespołów geriatrycznych o charakterze konsultacyjnym</i></p>

zespołów geriatrycznych o charakterze konsultacyjnym			<p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Kluczową kwestią dla rozwoju opieki geriatrycznej w Polsce jest wykształcenie odpowiedniej liczby specjalistów tej dziedziny medycyny, w związku z czym właściwym kierunkiem powinno być rozwijanie oddziałów geriatrycznych przede wszystkim w szpitalach powiązanych z uczelniami medycznymi. W dłuższej perspektywie należy dążyć do stworzenia warunków, w których na wszystkich oddziałach zachowawczych, na których hospitalizowane są osoby w wieku podeszłym, istnieje możliwość konsultacji z lekarzem specjalistą w dziedzinie geriatrii. Takie działania są bardziej racjonalne i stanowią lepszą odpowiedź na wyzwania, przed którymi stoi system opieki szpitalnej w związku ze starzeniem się społeczeństwa.</p> <p>Jednocześnie zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego z dnia 22 listopada 2013 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 870 ze zm.), świadczeniodawca udzielający świadczeń w trybie hospitalizacji i hospitalizacji planowej jest obowiązany do opracowania i wdrożenia procedury oceny geriatrycznej pacjenta, z wyjątkiem oddziałów szpitalnych o profilu pediatrycznym, neonatologicznym oraz położniczo-ginekologicznym. Na oddziałach geriatrycznych (lub innych, ale tylko wobec pacjentów 60+) przeprowadzana jest całościowa ocena geriatryczna (COG). Ocenia ona zakres występujących zaburzeń oraz pomaga ustalić priorytety w leczeniu i rehabilitacji oraz opiece.</p>
Wdrożenie właściwej kompleksowej rehabilitacji: medycznej, społecznej i zawodowej zarówno w instytucjach, jak i w formie środowiskowej	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<p><i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu wdrożenie właściwej kompleksowej rehabilitacji: medycznej, społecznej i zawodowej zarówno w instytucjach, jak i w formie środowiskowej</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Opracowanie programu działań skierowanych do osób starszych chorych na choroby otępienne	Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2025	<p><i>Opracowanie programu działań skierowanych do osób starszych chorych na choroby otępienne</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Trwały prace nad projektem planu wobec demencji. Opracowano założenia programu pilotażowego wczesnej diagnostyki zaburzeń otępiennych.</p>

	Prowadzenie kampanii edukacyjnych na temat chorób otępiennych	Ministerstwo Zdrowia	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba przeprowadzonych kampanii edukacyjnych na temat chorób otępiennych</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>W latach 2022-2023 prowadzona jest kampania informacyjno-edukacyjna na temat zaburzeń otępiennych, w tym choroby Alzheimera. Kampania ma na celu zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat zaburzeń otępiennych, w tym ich objawów, wagi wczesnego rozpoznania choroby, a także kształtowanie właściwych postaw wobec chorych i ich bliskich.</p> <p><u>W 2022 r. w ramach kampanii zrealizowane zostały m.in. następujące działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • w listopadzie 2022 r. emitowane były 2 spoty w TV i radio, • kampania w mediach społecznościowych - posty na Facebooku i Twitterze, • 3 podcasty pn. „Jak być opiekunem osoby z chorobą Alzheimera?”, „Życie z chorobą Alzheimera”, „Co powinniśmy wiedzieć o chorobie Alzheimera?”, • debata telewizyjna z udziałem dr n.med. Klaudii Plinty - specjalisty neurologa oraz dr Moniki Piotrowskiej -Matyszczak - neuropsychologa. • reklamy w krzyżówkach pn. „100 krzyżówek-lekarstwo na pamięć” i „100 panoramicznych”.
	Opracowanie i ujednoczenie sposobów postępowania podmiotów świadczących pomoc niesamodzielnym osobom starszym, według przyjętych wzorców, które oparte są na wynikach badań i dają możliwość uzyskania podobnych rezultatów działań w różnych placówkach pomocowych i w opiece domowej	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Opracowanie jednolitych sposobów postępowania podmiotów świadczących pomoc niesamodzielnym osobom starszym</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
Obszar III	Opracowanie i przetestowanie jednolitego systemu oceny niesamodzielnosci osób starszych w oparciu o kryteria międzynarodowej klasyfikacji ICF	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Opracowanie i przetestowanie jednolitego systemu oceny niesamodzielnosci osób starszych w oparciu o kryteria międzynarodowej klasyfikacji ICF</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>

<p>Opracowanie standardów kształcenia i świadczenia w usługach asystenckich i opiekuńczych świadczonych na rzecz osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności</p>	<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba opracowanych standardów kształcenia w usługach asystenckich i opiekuńczych świadczonych na rzecz osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
<p>Opracowanie standardów opieki dla osób z zespołami otępiennymi, w tym opieki domowej</p>	<p>Ministerstwo Zdrowia</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba opracowanych standardów opieki dla osób z zespołami otępiennymi, w tym opieki domowej</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
<p>Rozwój różnorodnych form opieki dziennej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwijanie sieci placówek dziennego pobytu i promowanie tworzenia ich w obszarach, na których jeszcze nie funkcjonują; • propagowanie form opieki dziennej wśród osób starszych nieaktywnych, nieuczestniczących w życiu środowiska lokalnego, w tym o charakterze opiekuńczym (łącznie z opieką wytchnieniową i w czasie oczekiwania na instytucje opieki długoterminowej), oraz wzmacniającym aktywność i samodzielność; • wspieranie systemu wymiany informacji pomiędzy placówkami umożliwiającego dzielenie się dobrymi praktykami 	<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p>	<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba funkcjonujących placówek opieki dziennej</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W Regionalnych Programach Operacyjnych ze środków EFS rozwijane są usługi opiekuńcze w społeczności lokalnej w ramach PI 9iv <i>Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</i>. Wsparcie dla usług opiekuńczych prowadzi każdorazowo do zwiększenia liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych w społeczności lokalnej oraz liczby osób objętych usługami opiekuńczymi świadczonymi w społeczności lokalnej. Zwiększanie liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych odbywa się poprzez zwiększanie liczby opiekunów świadczących usługi. Zwiększanie liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych w formach stacjonarnych odbywa się poprzez tworzenie miejsc stałego lub krótkookresowego pobytu dziennego lub stałego lub krótkookresowego pobytu całodobowego w placówkach, w których realizowane są usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej. Miejsca krótkookresowego pobytu służą przede wszystkim poprawie dostępu do usług opiekuńczych w zastępstwie za opiekunów faktycznych w ramach opieki wytchnieniowej. Usługi opiekuńcze wspierane w PI 9iv w RPO w formie stacjonarnej opieki dziennej realizowane są m.in. przez dzienne domy pomocy oraz kluby seniora. Do końca 2022 r. wsparciem w zakresie usług asystenckich i opiekuńczych w formach zdeinstytucjonalizowanych dofinansowanych z EFS objęto prawie 120 tys. osób.</p>
		<p>2018-2020</p>	<p><i>Liczba funkcjonujących gospodarstw opiekuńczych</i></p>

	Rozwijanie sieci gospodarstw opiekuńczych i promowanie tworzenia ich na obszarach wiejskich.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi		Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Tworzenie dziennych domów opieki medycznej (DDOM) jako wsparcie medyczne (świadczenia pielęgnacyjne, opiekuńcze i rehabilitacyjne oraz kontynuacja leczenia) osób niesamodzielnych, w tym w szczególności osób starszych, w warunkach zbliżonych do domowych, w środowisku lokalnym	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<p><i>Liczba funkcjonujących dziennych domów opieki medycznej</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Na początku 2019 r. zakończono realizację projektów wyłonionych w 2016 r. w ramach konkursu pn. Dzienny dom opieki medycznej (DDOM). Przedmiotem projektów było pilotażowe wdrożenie i przetestowanie standardu dziennych domów opieki medycznej. Wartość ogółem 53 projektów przyjętych do realizacji to ponad 51 mln. zł. Mając na uwadze, że w projekcie DDOM, finansowanym ze środków unijnych, przeważały niemedyczne świadczenia, decyzją kierownictwa Ministerstwa Zdrowia wstrzymano kontynuację prac nad kwalifikowaniem świadczenia, w postaci występującej w pilotażu Dziennych Domów Opieki Medycznej. Równocześnie, ze względu na zapotrzebowanie osób starszych na świadczenia, w Kancelarii Prezydenta RP, we współpracy z Centralą Narodowego Funduszu Zdrowia, opracowywana jest koncepcja Centrów Zdrowia 75+. Centrum Zdrowia 75+ będzie sprawować funkcję koordynacyjną podczas „przemieszczania się” pacjenta w wieku 75+ po sieci usług z obszaru ochrony zdrowia oraz tworzyć warunki do koordynacji z usługami społecznymi.</p>
	Wspieranie inicjatyw jednostek samorządu terytorialnego na rzecz tworzenia mieszkań chronionych	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2021	<p><i>Liczba funkcjonujących mieszkań chronionych dla osób starszych</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W Regionalnych Programach Operacyjnych ze środków EFS rozwijane są usługi w postaci mieszkań chronionych i wspomaganych w ramach PI 9iv <i>Ułatwienie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.</i> Wsparcie dla mieszkań chronionych i mieszkań wspomaganych polega na tworzeniu miejsc w nowo tworzonych lub istniejących mieszkaniach chronionych lub mieszkaniach wspomaganych, przeznaczonych dla osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Do końca 2022 r. usługami w postaci mieszkań chronionych i wspomaganych dofinansowanych z EFS objęto ponad 5,6 tys. osób. Ponadto zostały utworzone 871 miejsc świadczenia usług w mieszkaniach wspomaganych i chronionych.</p>

				<p>Dodatkowo, przekazujemy informacje dotyczące wypracowania modeli mieszkań wspomaganych. W Programie Wiedza Edukacja Rozwój realizowanych jest 6 projektów ROPS, których celem jest wypracowanie modeli mieszkań wspomaganych dla: osób chorujących psychicznie po wielokrotnych pobytach w szpitalach psychiatrycznych; osób z niepełnosprawnością fizyczną; osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju, w tym z autyzmem i zespołem Aspergera; osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych; osób z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, w tym z zespołem Downa. W ramach każdego projektu opracowany został jeden model/standard mieszkania wspomaganego, uwzględniający specyficzne potrzeby i możliwości danej grupy osób.</p> <p>Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p> <p>W ramach pozostającej we właściwości MRiT ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu niektórych przedsięwzięć mieszkaniowych, w 2022 r. kontynuowane było bezzwrotne finansowe wsparcie na tworzenie (modernizację) mieszkań chronionych. Wysokość tego wsparcia od 2021 r. wynosi 80% kosztów inwestycji, co w 2022 r. przełożyło się na większe zainteresowanie beneficjentów wsparcia, w tym jednostek samorządu terytorialnego tworzeniem (modernizacją) tego typu mieszkań. W 2022 r. na utworzenie (modernizację) ww. lokali złożono 341 ogólnie wniosków, w wyniku których powstanie łącznie 4 392 mieszkań, w tym ma 78 mieszkań chronionych.</p>
	<p>Rozwój opieki całodobowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wypracowanie jednoznacznych i adekwatnych do potrzeb niesamodzielnej osoby starszej kryteriów ich kwalifikacji do różnych placówek opieki długoterminowej; • wspieranie inicjatyw jednostek samorządu terytorialnego na rzecz tworzenia placówek całodobowej opieki dla niesamodzielnych osób starszych i samotnych; • wspieranie tworzenia rodzinnych domów pomocy społecznej i innych 	<p>Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii</p>	<p>Działanie ciągłe*</p>	<p><i>Liczba funkcjonujących placówek opieki całodobowej</i> oraz <i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu rozwój opieki całodobowej</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia</p> <p>Rozpoczęły się przygotowania do przeglądu systemu opieki długoterminowej w Polsce realizowanego do końca 2023 r.</p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej</p> <p>W Regionalnych Programach Operacyjnych ze środków EFS rozwijane są usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej w ramach PI 9iv <i>Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.</i> Mogą to być m.in. usługi opiekuńcze w zakresie krótkookresowego całodobowego i</p>

	form środowiskowej opieki całodobowej			krótkookresowego dziennego pobytu, których celem jest zapewnienie opieki dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym w zastępstwie za opiekunów faktycznych oraz usługi w ośrodkach wsparcia, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, o ile liczba miejsc całodobowego pobytu w tych ośrodkach jest nie większa niż 30.
	Zapewnienie ciągłości opieki przy zmianach miejsca jej sprawowania	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<i>Zapewnienie ciągłości opieki przy zmianach miejsca jej sprawowania</i>
				Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):
				...
	Zweryfikowanie dotychczasowego systemu podnoszenia kwalifikacji osób świadczących usługi opiekuńcze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<i>Weryfikacja systemu podnoszenia kwalifikacji w zawodach opiekuńczych</i>
				Ministerstwo Zdrowia Okres kształcenia w zawodzie opiekun medyczny został wydłużony od roku szkolnego 2021/2022 do okresu 1,5 roku trwania nauki w szkołach prowadzących wyłącznie naukę w formie dziennej lub stacjonarnej zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 stycznia 2021 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz.U. z 2021 r. poz. 211). Ponadto dotychczasowa kwalifikacja MED.03. Świadczenie usług pielęgnacyjno-opiekuńczych osobie chorej i niesamodzielnej została zastąpiona kwalifikacją MED.14. Świadczenie usług medyczno-pielęgnacyjnych i opiekuńczych osobie chorej i niesamodzielnej. Zmiana nazwy kwalifikacji łączy się z rozszerzeniem zakresu efektów kształcenia i kryteriów weryfikacji tych efektów, m. in. pobieranie krwi żyłnej i włośniczkowej oraz innych materiałów do badań laboratoryjnych, wykonywanie iniekcji podskórnych, czy podawanie leków osobie chorej i niesamodzielnej na zlecenie lekarza lub pielęgniarke. Jednocześnie informujemy, iż wydano 37 pozytywnych opinii w sprawie spełnienia wymagań określonych w art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 r. poz.900) dla szkół ubiegających o rozpoczęcie kształcenia w zawodzie opiekun medyczny.
	Przeprowadzenie kampanii społecznych, promujących zawody opiekuńcze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,	Działanie ciągłe*	<i>Liczba przeprowadzonych kampanii społecznych promujących zawody opiekuńcze</i>

		Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rozwoju i Technologii		Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Prowadzenie rejestru podmiotów świadczących usługi opiekuńcze	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	2018-2020	<i>Rejestr podmiotów świadczących usługi opiekuńcze</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Określenie i wprowadzenie do przepisów prawa powszechnie obowiązującego zasad współpracy pracowników socjalnych z zespołem podstawowej opieki zdrowotnej	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<i>Wprowadzenie zmian do przepisów prawa powszechnie obowiązującego zasad współpracy pracowników socjalnych z zespołem podstawowej opieki zdrowotnej</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
Obszar IV	Zintegrowanie nieformalnej opieki nad niesamodzielnymi osobami starszymi z opieką formalną, w sposób szczególny poprzez poradnictwo, konsultacje, treningi umiejętności opiekunów nieformalnych (świadczonych przez lekarzy, pielęgniarki, fizjoterapeutów, opiekunów medycznych, pracowników socjalnych) oraz inne działania na rzecz podnoszenia jakości opieki domowej	Ministerstwo Zdrowia	2018-2020	<i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu zintegrowanie nieformalnej opieki nad osobami niesamodzielnymi ze wsparciem formalnym</i> Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej): ...
	Wspieranie organizowania opieki krótkoterminowej nad osobami niesamodzielnymi – tzw. opieka wytchnieniowa dla opiekunów	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu wspieranie organizowania opieki krótkoterminowej nad osobami niesamodzielnymi</i> Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W Regionalnych Programach Operacyjnych ze środków EFS rozwijane są usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej w ramach PI 9iv ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Mogą to być m.in. usługi opiekuńcze w zakresie krótkookresowego dziennego pobytu, których celem jest zapewnienie opieki dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym w zastępstwie za opiekunów faktycznych czy mieszkań wspomaganych. Możliwe jest tworzenie miejsc pobytu okresowego (opieka wytchnieniowa) lub

				stałego jako miejsc w mieszkaniach wspomaganych w formie mieszkań wspieranych.
	Szkolenia w zakresie podstawowej opieki i rehabilitacji oraz wsparcie kompetencyjne przez dostęp do tzw. tematycznych bibliotek wiedzy online wraz z tutoringiem (metoda edukacji zindywidualizowanej)	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	2018-2020	<p><i>Liczba przeprowadzonych szkoleń w zakresie podstawowej opieki i rehabilitacji oraz wsparcie kompetencyjne przez dostęp do tzw. tematycznych bibliotek wiedzy online wraz z tutoringiem</i></p> <p>Ministerstwo Zdrowia Opracowanie wzorcowego zakresu szkolenia i wzorcowych materiałów do wykorzystania dla regionów/ innych</p>
	<p>Wsparcie opiekunów nieformalnych niesamodzielnych osób starszych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upowszechnianie wiedzy na temat opieki nad niesamodzielną osobą starszą dla zwiększenia zaangażowania w opiekę opiekunów nieformalnych; • tworzenie i rozwijanie form wsparcia dla opiekunów osób niesamodzielnych w tym mieszkań chronionych 	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii	2018-2020	<p><i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu wsparcie opiekunów nieformalnych osób niesamodzielnych</i></p> <p>Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej W Regionalnych Programach Operacyjnych ze środków EFS rozwijane są usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej w ramach PI 9iv <i>Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.</i> Mogą to być m.in. usługi opiekuńcze w zakresie krótkookresowego dziennego pobytu, których celem jest zapewnienie opieki dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym w zastępstwie za opiekunów faktycznych czy mieszkań wspomaganych. Możliwe jest tworzenie miejsc pobytu okresowego (opieka wytchnieniowa) lub stałego jako miejsc w mieszkaniach wspomaganych w formie mieszkań wspieranych.</p>
	Promowanie działań oddolnych, jak banki czasu, banki informacji, grupy wsparcia i grupy samopomocowe	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba zrealizowanych działań mających na celu promowanie działań oddolnych, jak banki czasu, banki informacji, grupy wsparcia i grupy samopomocowe</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p> <p>...</p>
	Włączenie organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w praktyki rozwoju wsparcia opiekunów osób niesamodzielnych na poziomie lokalnych projektów	Komitet do spraw Pożytku Publicznego	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wspartych lokalnych projektów realizowanych przez w obszarze rozwoju wsparcia opiekunów osób niesamodzielnych</i></p> <p>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</p>

				...
	Włączanie w proces wsparcia osób niesamodzielnych i ich opiekunów przedstawicieli Kościoła Katolickiego i innych związków wyznaniowych	Komitet do spraw Pożytku Publicznego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Działanie ciągłe*	<p><i>Liczba wspartych podmiotów Kościoła Katolickiego i innych związków wyznaniowych w obszarze wsparcia osób niesamodzielnych i ich opiekunów</i></p> <p><u>Opis zrealizowanych działań zgodny ze sposobem zastosowanych mierników monitorowania (powyżej):</u></p> <p>...</p>

Wnioski i rekomendacje

Analiza danych dotyczących sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r., a także informacji przekazanych przez instytucje publiczne wykazuje, że polityka społeczna wobec osób starszych jest konsekwentnie realizowana zarówno na poziomie centralnym, regionalnym jak i lokalnym.

Z przedstawionych danych wynika, że osoby starsze mogą liczyć na znaczące wsparcie w zaspokajaniu swoich potrzeb poprzez działanie wielu instytucji. Pomoc ta świadczona jest we współpracy zarówno z samorządami jak i instytucjami pozarządowymi. Na przestrzeni ostatnich lat seniorzy znacznie chętniej uczestniczą w organizowanych zajęciach i wolontariacie, angażują się w działalność organizacji, rozwijają swoje pasje, czy angażują się w różnorodnych inicjatywach z zakresu integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej. Coraz większe znaczenie ma także poszanowanie praw seniorów, ochrona interesów tej grupy wiekowej, zapewnienie możliwości zaangażowania się w preferowanych formach aktywności, wydarzeniach i inicjatywach na rzecz środowiska senioralnego. Jednocześnie, stale wzrasta liczba miejsc przyjaznych seniorom, w tym m. in. w dziennych ośrodkach wsparcia.

Jednocześnie, postępujący w naszym kraju proces starzenia się społeczeństwa sprawia, że priorytetowymi wyzwaniem dla polityki społecznej są w dalszym ciągu działania z zakresu polityki rodzinnej, w tym polityki kierowanej do starszej i najstarszej części społeczeństwa. Niezbędne jest kontynuowanie kluczowych kierunków działań określonych w *Polityce społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność* w szczególności przeciwdziałających marginalizacji, separacji i samotności, wzmacniających samodzielność oraz gwarantujących pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Biorąc pod uwagę aktualną sytuację gospodarczą należy kontynuować działania mające na celu odciążenie sytuacji finansowej seniorów, w szczególności osób o najniższych dochodach, oraz zabezpieczenie sytuacji materialnej gospodarstw domowych zamieszkiwanych przez osoby starsze. Jednym z czynników wzmacniających niezależność finansową osób starszych jest wzmacnianie ich pozycji na rynku pracy poprzez zapewnienie godnych warunków pracy, dostosowanie wymagań pracodawców do możliwości osób starszych, elastyczne formy zatrudnienia, a także organizowanie zajęć umożliwiających nabywanie nowych umiejętności i kompetencji wśród starszych grup wiekowych.

Stały rozwój nowych technologii w wielu obszarach codziennego życia tj. praca zawodowa, telemedycyna i teleopieka, czy bankowość elektroniczna powodują, że konieczne jest położenie większego nacisku na skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu wśród najstarszych grup wiekowych, szczególnie w regionach najbardziej narażonych na wykluczenie informacyjne. Konsekwencją utrzymującego się zjawiska wykluczenia cyfrowego na wysokim poziomie jest utrudniony dostęp do podstawowych usług publicznych tj. służby zdrowia, urzędów, pomocy społecznej, ale także osłabienie kontaktów społecznych, brak kompetencji potrzebnych do codziennej pracy, a także mediów społecznościowych.

Biorąc pod uwagę stale rosnącą liczbę osób starszych w społeczeństwie konieczne jest podjęcie działań w zakresie poprawy sytuacji seniorów najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności zamieszkujących obszary wiejskie poprzez m. in.:

- ułatwienie dostępu do opieki zdrowotnej i edukacji,
- ograniczenie poziomu ubóstwa i poprawy sytuacji mieszkaniowej,
- wzmacnianie partycypacji społecznej i utrzymania więzi społecznych w środowisku lokalnym,
- zwiększenie dostępu do przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym, rekreacyjnym w środowisku lokalnym,
- a także ograniczenie wykluczenia komunikacyjnego, dotyczącego w szczególności mniejszych gmin i miejscowości.

W dalszym ciągu istnieje potrzeba usprawniania funkcjonowania systemu pomocy społecznej, a w szczególności zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, dostosowanych do potrzeb osób starszych. Jednym z przykładów takich działań jest deinstytucjonalizacja usług, która umożliwi dalszą realizację procesu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej w środowiskach lokalnych, ze szczególnym naciskiem na wsparcie w miejscu zamieszkania lub działaniach realizowanych w formach dziennych. Potrzebny jest pakiet wsparcia nie tylko finansowego ale także organizacyjno-usługowego dla samotnych, sędziwych seniorów, o najniższych dochodach, którzy nie mogą liczyć na pomoc rodziny.

W związku z bieżącymi wydarzeniami na poziomie globalnym niezbędne jest trwałe zwiększanie ochrony osób starszych poprzez zapewnienie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania oraz w środowisku lokalnym. Wyzwaniem jest także zadbanie o dobrą kondycję psychofizyczną seniorów – przeciwdziałanie samotności, zintensyfikowanie działań z zakresu profilaktyki zdrowotnej, a generalnie – przedłużanie w miarę możliwości okresu niezależności seniorów i zachowania umiejętności radzenia sobie przez osoby starsze w sytuacjach stresowych i kryzysowych.

Jednocześnie, potrzebne jest kontynuowanie działań z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki chorób, w tym rozwijania oferty edukacyjnej dla osób starszych w zakresie prowadzenia zdrowego i aktywnego trybu życia, podniesienia świadomości w zakresie skutków niebezpiecznych zachowań oraz nowych rozwiązań technologicznych, wykorzystywanych w większości obszarów życia. Na szczególną uwagę zasługuje wsparcie niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów w codziennym funkcjonowaniu, z poszanowaniem potrzeb i możliwości tej grupy.

Wszelkie nowe działania powinny być projektowane przy udziale osób starszych oraz na podstawie kompleksowej diagnozy potrzeb i zasobów tej grupy. Do ich realizacji już obecnie zaangażowani są m. in. pełnomocnicy – wojewodów, prezydentów burmistrzów, starostów – do spraw seniorów, których głównym zadaniem jest koordynacja całości zadań/działań i programów, podejmowanych zgodnie z właściwością na rzecz osób w wieku senioralnym.

Realizacja nowych działań, podejmowanych na poziomie centralnym oraz regionalnym, będzie wymagać każdorazowo akceptacji Rady Ministrów i powinna odbywać się w ramach środków ujmowanych w ustawie budżetowej na dany rok. Realizacja ich nie powinna być także podstawą do wystąpień o dodatkowe środki.

5. Wykaz tabel

Tabela 1 Ludność w 2022 r.	2
Tabela 2 Struktura ludności według płci w 2022 r.	3
Tabela 3 Współczynnik feminizacji w 2022 r. ^a	3
Tabela 4 Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego i wieku w 2021 r.	4
Tabela 5 Współczynnik zgonów w 2022 r.	4
Tabela 6 Prognoza ludności.....	5
Tabela 7 Przeciętne miesięczne dochody na 1 osobę w gospodarstwach domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.	6
Tabela 8 Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.	8
Tabela 9 Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.	9
Tabela 10 Sytuacja mieszkaniowa gospodarstw domowych według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w gospodarstwie domowym w 2022 r.	10
Tabela 11 Subiektywna opinia na temat użytkowanego przez gospodarstwo domowe mieszkania według liczby osób w wieku 60 lat i więcej w 2022 r.	12
Tabela 12 Zasięg ubóstwa skrajnego wśród osób w gospodarstwach domowych według wieku.....	13
Tabela 13 Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15-89 lat według płci i miejsca zamieszkania w 2022 r.	17
Tabela 14 Osoby pobierające emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy według płci i instytucji wypłacających w 2022 r.	19
Tabela 15 Samoocena zdrowia w 2021 r. (dane za rok 2022 dostępne będą pod koniec 2023 r.).....	20
Tabela 16 Długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe w 2021 r.	20
Tabela 17 Ograniczona zdolność wykonywania czynności w 2021 r.	21
Tabela 18 Potrzeby skorzystania z leczenia lub badania w 2021 r.	21
Tabela 19 Zaspokojenie potrzeb w zakresie leczenia lub badania w 2021 r.	22
Tabela 20 Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2022 r.	23
Tabela 21 Struktura porad ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2022 r.	23
Tabela 22 Kuracjusze leczenia uzdrowiskowego leczenia w trybie stacjonarnym i ambulatoryjnym (bez cudzoziemców) w 2022 r.	24
Tabela 23 Czytelnicy bibliotek publicznych w 2022 r.	25
Tabela 24 Osoby uczestniczące w formach aktywności kulturalnej organizowanych przez domy, ośrodki i centra kultury, kluby i świetlice w 2022 r.	27
Tabela 25 Członkowie grup artystycznych w domach, ośrodkach i centrach kultury, klubach i świetlicach w 2022 r.	28
Tabela 26 Liczba gmin w poszczególnych województwach, w których funkcjonują gminne rady seniorów powołane zgodnie z art. 5c ustawy o samorządzie gminnym (dane przekazane przez wojewodów).....	31
Tabela 27 Osoby korzystające z Internetu w 2022 r.	31
Tabela 28 Częstotliwość korzystania z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w 2022 r.	32
Tabela 29 Subiektywna ocena ogólnej sprawności (kondycji) fizycznej członków gospodarstw domowych w 2021 r.	33
Tabela 30 Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej w 2021 r.	33
Tabela 31 Łączna wysokość środków finansowych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w latach 2015-2022 (w zł)	35

Tabela 32 Uczestnicy studiów doktoranckich i szkół doktorskich, słuchacze studiów podyplomowych	39
Tabela 33 Działania Parków Narodowych w 2022 r. skierowane do osób starszych (ułatwiający lub zachęcający osoby starsze do korzystania z oferty Parków	43
Tabela 34 Ośrodki wsparcia Senior+ w podziale na województwa (2015-2022)	66
Tabela 35 Program Aktywni+ w latach 2021-2022.....	67
Tabela 36 Pomoc dla Kół Gospodyń Wiejskich udzielona w 2022 r. (na podstawie ustawy o Kółach Gospodyń Wiejskich)	78
Tabela 37 Przedsięwzięcia skierowane do seniorów realizowane przez jednostki organizacyjne PSP w 2022 r.	86
Tabela 38 Sport dla wszystkich edycja 2022	97
Tabela 39 Sportowe wakacje+ edycja 2022	99
Tabela 40 Liczba pacjentów w wieku 60+ korzystających ze świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej oraz liczba porad lekarskich i pielęgniarzkich w 2022 r. (stan na dzień 30.05.2023 r.) ...	116
Tabela 41 Liczba i wartość świadczeń udzielanych w zakresie geriatrya-hospitalizacja	116
Tabela 42 Liczba pacjentów i wartość rozliczonych jednostek rozliczeniowych w zakresie świadczenia: Całościowa ocena geriatryczna	117
Tabela 43 Liczba i wartość udzielonych porad ambulatoryjnych w zakresie geriatryi w 2022 r. (dotyczą pacjentów powyżej 65 r.ż.).....	117
Tabela 44 Liczba i wartość świadczeń udzielonych w ramach opieki długoterminowej na rzecz pacjentów powyżej 60 roku życia.....	118
Tabela 45 Liczba świadczeniodawców oraz liczba i wartość rozliczonych świadczeń udzielonych osobom powyżej 60 r.ż. w rodzaju OPH w podziale na zakresy świadczeń w 2022 r.	120
Tabela 46 Liczba i wartość świadczeń udzielonych osobom powyżej 60 r.ż. w rodzaju REH.....	121
Tabela 47 Najczęstsze rozpoznania ICD:10 w 2022 r. wśród osób powyżej 60 r.ż., którym udzielone zostały świadczenia w rodzaju rehabilitacja lecznicza (liczba i wartość rozliczonych świadczeń)	121
Tabela 48 Zaopatrzenie w wyroby medyczne wydawane na zlecenie pacjentów ogółem oraz osób powyżej 60. roku życia w 2022 r.	122
Tabela 49 Świadczenia udzielone osobom po 60 r.ż. na oddziałach psychogeriatrycznych w 2022 r.	122
Tabela 50 . Liczba lekarzy geriatrów wykonujących zawód	122
Tabela 51 Liczba pielęgniarek, które uzyskały tytuł specjalisty w dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.	125
Tabela 52 Liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy kwalifikacyjne w wybranych dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych, w tym w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.	125
Tabela 53 Liczba pielęgniarek, które ukończyły kursy specjalistyczne w wybranych zakresach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi w 2022 r.	126
Tabela 54 Wykaz świadczeń w zakresie mammografii udzielonych w 2022r. z uwzględnieniem całej populacji	130
Tabela 55 Informacja o realizacji Programu Leki 75+ w 2022 r	133
Tabela 56 Karta województwa dolnośląskiego za 2022 r.....	144
Tabela 57 Karta województwa kujawsko-pomorskiego za 2022 r.	151
Tabela 58 Karta województwa lubelskiego za 2022 r.	159
Tabela 59 Karta województwa lubuskiego za 2022 r.	165
Tabela 60 Karta województwa łódzkiego za 2022 r.	171
Tabela 61 Karta województwa małopolskiego za 2022 r.	179
Tabela 62 Karta województwa mazowieckiego za 2022 r.....	184

Tabela 63 Karta województwa opolskiego za 2022 r.	191
Tabela 64 Karta województwa podkarpackiego za 2022 r.	202
Tabela 65 Karta województwa pomorskiego za 2022 r.	216
Tabela 66 Karta województwa śląskiego za 2022 r.	224
Tabela 67 Karta województwa świętokrzyskiego za 2022 r.	231
Tabela 68 Karta województwa warmińsko-mazurskiego za 2022 r.	237
Tabela 69 Karta województwa wielkopolskiego za 2022 r.	243
Tabela 70 Karta województwa zachodniopomorskiego za 2022 r.	252